Regeringens proposition
1982/83: 150

med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1983/84, m. m. (kompletteringsproposition);

beslutad den 14 april 1983.

Regeringen förelägger riksdagen vad som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll för de åtgärder eller de ändamål som framgår av föredragandenas hemställan.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

KJELL-OLOF FELDT

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen behandlas den ekonomiska politiken mot bakgrund av den samhällsekonomiska utvecklingen.

Det förslag till statsbudget för budgetåret 1983/84 som lades fram i årets budgetproposition kompletteras med hänsyn till senare inträffade förändringar rörande såväl inkomst- som utgiftssidan av budgeten. I samband därmed redovisas en förnyad beräkning av budgetutfallet för innevarande budgetår. Denna ger vid handen att budgetunderskottet för *budgetåret 1982/83* skulle förbli oförändrat i förhållande till beräkningarna i årets budgetproposition. Sålunda förutses nu ett underskott om ca 91,8 miljarder kr.

För *budgetåret 1983/84* beräknades i budgetpropositionen ett underskott om ca 90,2 miljarder kr. De nya beräkningarna visar ett underskott om ca 89,9 miljarder kr.

I propositionen föreslås också vissa åtgärder för sysselsättningen inom utbildnings-, arbetsmarknads- och bostadsdepartementets verksamhetsområden.

Vidare redovisas i särskilda bilagor bl. a. en reviderad nationalbudget för år 1983 samt en långtidsbudget för budgetåren 1983/84–1987/88.

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1983-04-14

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden Lundkvist, Feldt, Sigurdsen, Leijon, Peterson, Andersson, Rainer, Boström, Bodström, Göransson, Gradin, Holmberg, Hellström, Thunborg

Föredragande: statsråden Feldt, Göransson, Leijon och Sigurdsen

Proposition med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1983/84, m. m. (kompletteringsproposition)

Statsrådet Feldt anför: Regeringen har i årets budgetproposition (prop. 1982/83:100) förelagt riksdagen ett förslag till statsbudget för budgetåret 1983/84. På de punkter där förslaget upptog endast beräknade belopp har regeringens förslag sedermera redovisats i särskilda propositioner.

Enligt bestämmelserna i 3 kap. 2 § riksdagsordningen skall regeringen – förutom förslaget till statsbudget i budgetpropositionen – avge ett särskilt förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för det kommande budgetåret i den s. k. kompletteringspropositionen. Detta förslag bör nu lämnas till riksdagen. I samband därmed bör regeringen redovisa sin bedömning av den ekonomiska politiken i en reviderad finansplan. Likaså bör en reviderad nationalbudget tillställas riksdagen.

Statsrådet Feldt föredrar de delar av förslaget till kompletteringsproposition som avser den reviderade finansplanen och en redogörelse för statsbudgetens utgifter och beräknade inkomster under budgetåret 1983/84, m. m. Statsråden Göransson, Leijon och Sigurdsen föredrar vissa sysselsättningsskapande åtgärder inom utbildnings-, arbetsmarknads- resp. bostadsdepartementens verksamhetsområden. Anförandena redovisas i underprotokollen för resp. departement.

Statsrådet Feldt hemställer att regeringen i en gemensam proposition förelägger riksdagen vad föredragandena har anfört för de åtgärder som de har hemställt om.

Regeringen ansluter sig till föredragandenas överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad föredragandena har anfört för de åtgärder eller de ändamål som föredragandena har hemställt om.

Regeringen förordnar att de anföranden och förslag som har upptagits i underprotokollen skall bifogas propositionen som *bilagorna 1–4*.

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1983

Reviderad finansplan inkl. reviderat budgetförslag

FINANSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1983-04-14

Föredragande: statsrådet Feldt

Anmälan till proposition med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1983/84, m. m. (kompletteringsproposition)

1 Andra steget

Regeringen tillträdde i ett skede då den svenska ekonomin hade gått in i en allt djupare kris. Det var nödvändigt att snabbt och bestämt lägga om den ekonomiska politiken för att påbörja den långa och mödosamma vägen tillbaka till ekonomisk balans och full sysselsättning. Regeringen genomförde den 8 oktober 1982, som sin första ekonomisk-politiska åtgärd, en devalvering av den svenska kronan med 16 %. Devalveringen följdes av en rad ekonomisk-politiska åtgärder under hösten och i det budgetförslag som lades fram i januari i år.

Under hösten beslutades om ett omfattande investeringsprogram med tyngdpunkten förlagd till energiförsörjning, byggsektorn och transportväsendet. Vidare gjordes omfattande arbetsmarknadspolitiska insatser för att hejda en fortsatt ökning av arbetslösheten. Regeringen vidtog också en rad åtgärder för att säkerställa att krispolitikens bördor fördelas rättvist och för att underlätta den instundande avtalsrörelsen.

Det budgetarbete som utmynnade i regeringens budgetförslag präglades av stor stramhet. En viktig utgångspunkt var att i princip inte medge någon kompensation för de prisökningar som är en följd av devalveringen. Regeringen presenterade vidare ett program för att inleda en neddragning av de omfattande subventioner som utgår till näringslivet samt åtgärder för att minska automatiken i statsbidragen till kommunerna. Vid beräkningen av myndighetsanslag m. m. ställdes generella krav på rationalisering och effektivisering av verksamheten. Det blev möjligt att lägga ett budgetförslag för budgetåret 1983/84 som innebär ett nominellt oförändrat budgetunderskott jämfört med innevarande budgetår, dvs. i praktiken en viss real minskning av underskottet.

Med dessa åtgärder har grunden lagts för att bryta den nedåtgående utvecklingen i den svenska ekonomin, inte minst i den konkurrensutsatta

sektorn. Genom den kraftiga förbättringen av konkurrensläget stimuleras efterfrågan på svenska produkter både på exportmarknaderna och på hemmamarknaden, samtidigt som den inhemska efterfrågan kan hållas tillbaka. Produktion, investeringar och sysselsättning prioriteras framför konsumtion. Det bör därför vara möjligt att inom rimlig tid eliminera underskottet i bytesbalansen, samtidigt som sysselsättningen ökar och arbetslösheten minskar. Det är denna kombination av expansiva och åtstramande inslag – att vi både skall *arbeta* och *spara* oss ur krisen – som utgör kärnan i vad som har kallats *den tredje vägen*.

Denna politik förestavas av att full sysselsättning är den ekonomiska politikens viktigaste mål. Det är i hög grad genom människornas vilja och förmåga till arbete som de produktiva resurserna i samhället skapas. Ökad sysselsättning är ett av de viktigaste medlen för att åstadkomma ekonomisk utjämning. För de flesta människor har arbetet en avgörande betydelse för att de skall bli delaktiga i samhällsbygget och känna ansvar, självförtroende och trygghet.

Regeringen har med sin politik visat att kampen för full sysselsättning är en av dess allra viktigaste uppgifter. Det är för den framtida sysselsättningen avgörande att den ekonomisk-politiska strategin blir framgångsrik. Det är endast genom att häva obalanserna i den svenska ekonomin och genom att bibehålla en stark konkurrenskraft i näringslivet som det blir möjligt att framgent upprätthålla full sysselsättning. För att möta de kortsiktiga sysselsättningsproblemen har regeringen vidare vidtagit massiva arbetsmarknadspolitiska åtgärder, vartill kommer omfattande insatser inom industripolitiken, på investeringsområdet och för Norrbotten. Ytterligare åtgärder föreslås nu.

Trots de mycket omfattande insatser som regeringen gjort, är det svårt att snabbt förbättra sysselsättningsläget. Regeringen övertog ansvaret för den ekonomiska politiken i ett skede när den underliggande sysselsättningsutvecklingen var starkt negativ. Den försvagade finansiella ställningen i kommunsektorn tenderar att bromsa upp dess volymexpansion och sysselsättningsökning. Det låga kapacitetsutnyttjandet i näringslivet gör att efterfrågan på arbetskraft är låg, även när produktionen på nytt börjar öka. Vissa av de åtgärder som regeringen har vidtagit, t. ex. investeringsprogrammet, får också en sysselsättningseffekt först med viss eftersläpning. Detsamma gäller naturligtvis även sysselsättningseffekterna av de generella ekonomisk-politiska åtgärder som vidtagits med syfte att genom stärkt konkurrenskraft bygga under en långsiktig uppgång av produktion, export, investeringar och sysselsättning.

Med de åtgärder som regeringen hittills har vidtagit har ett *första steg* tagits i krispolitiken. De positiva verkningarna härav börjar skönjas på en rad områden. För att befästa de framgångar som har vunnits är det nu dags att ta ett *andra steg*.

En nödvändig förutsättning för att den inledda politiken skall bli framgångsrik, är att den höga inflation som har rått i vårt land under ett

decennium nu bryts. Den avsevärda förbättring av konkurrenskraften som devalveringen har medfört kan endast bibehållas om pris- och kostnadsökningarna i den svenska ekonomin snabbt nedbringas till högst den nivå som råder i våra viktigaste konkurrentländer. I flertalet av de stora och tongivande länderna i världsekonomin uppgår inflationstakten nu till 3–5 %. Om den inflationstakt på ca 10 % som med smärre variationer rått under en lång följd av år i Sverige inte nedbringas till en väsentligt lägre nivå, kommer devalveringens positiva effekter att elimineras inom ett par år.

Jag kommer i den följande framställningen att redovisa kalkyler som belyser vilka konsekvenserna då skulle bli för den svenska ekonomin. Enligt dessa kalkyler skulle en fortsatt inflationistisk utveckling leda till att krisen inte bara fortsatte utan förvärrades.

Näringslivets konkurrenskraft skulle på nytt undergrävas, industriproduktionen skulle öka endast i långsam takt och den eftersträvade uppgången i industriinvesteringarna – från den nuvarande mycket låga nivån – skulle utebli.

Underskottet i bytesbalansen skulle visserligen tillfälligt minskas som en följd av den förbättring av konkurrenskraften som devalveringen innebär. Men förbättringen skulle enbart bli tillfällig, och underskottet skulle snart på nytt öka kraftigt, eftersom konkurrenskraften skulle undergrävas av för höga kostnadsökningar. Sverige skulle då även på längre sikt vara hänvisat till upplåning i utlandet, med de risker för gradvis försämrade lånevillkor som därmed skulle uppkomma.

Kommunernas och landstingens finansiella ställning skulle vid fortsatt höga kostnadsökningar försämras kraftigt de närmaste åren. Detta är en följd av att deras inkomster för 1984 och 1985 med nuvarande skattesatser till stor del redan är bestämda på grundval av skatteunderlaget för 1982 och 1983. Däremot slår en hög inflationstakt och höga nominella löneökningar snabbt och med stor tyngd på utgiftssidan och leder därför till stora och växande finansiella underskott under de närmaste åren. Kommunerna och landstingen skulle då tvingas att antingen kraftigt höja utdebiteringen med åtföljande åtstramning av hushållens inkomster och därmed den privata konsumtionsefterfrågan eller skära ned den kommunala verksamheten. Mest sannolikt är att de skulle nödgas vidta båda dessa åtgärder.

Även det statliga budgetunderskottet skulle på några års sikt bli större och därmed bidra till att pressa upp räntenivån i Sverige.

Särskilt allvarligt är att arbetslösheten skulle stiga kraftigt under flera år som en följd både av näringslivets undergrävda konkurrenskraft och den uteblivna investeringsökningen och av att kommunernas och landstingens finansiella ställning undergrävdes. Följden skulle bli att sysselsättningen snabbt försvagades; i själva verket skulle vårt land inom några få år uppvisa arbetslöshetstal som inte varit tänkbara sedan 1930-talet.

Den unika chans som den stora devalveringen i höstas innebär för en återhämtning av den svenska ekonomin skulle därmed ha tillspillogivits och de ekonomiska obalanserna skulle i praktiskt taget alla avseenden ha förvärrats.

Mot denna bakgrund måste den ekonomiska politiken inriktas på att så snabbt som möjligt etablera en väsentligt lägre inflationsnivå. Detta är en nödvändig förutsättning för att de i vårt land allmänt omfattade och högt ställda ambitionerna ifråga om sysselsättning och välfärd skall kunna förverkligas.

Inflationsbekämpningen är dock inte bara ett medel för att trygga sysselsättningen och återskapa en ekonomi i balans. Inflationen åstadkommer också stora fördelningspolitiska orättvisor. Den inflationstakt som rått i vårt land under det senaste decenniet har inneburit att miljardbelopp årligen omfördelats från sparare till låntagare. I allmänhet gynnas välbeställda grupper som har kunskaper och förmåga att utnyttja inflationen till sin fördel, medan grupper med mindre ekonomiska resurser tillhör inflationsspelets förlorare. I själva verket finns det få andra åtgärder – förutom insatser mot arbetslösheten – som ger så omfattande positiva fördelningspolitiska effekter som en nedpressning av inflationstakten. Redan fördelningspolitiska överväganden utgör därför ett fullgott motiv för att beslutsamt bekämpa inflationen.

Det andra steget i regeringens ekonomisk-politiska strategi innebär sålunda att en fast och beslutsam antiinflationspolitik inleds. Därmed fullföljs de riktlinjer för den ekonomiska politiken som socialdemokraterna tidigare vid flera tillfällen lagt fast.

Detta har bl. a. skett i en rad partimotioner som socialdemokraterna i oppositionsställning lade fram under perioden 1976–1982. I motion 1980/81:1136, som presenterades i januari 1981, anförs bl. a. följande:

"En av den ekonomiska politikens huvuduppgifter bör vara att bryta inflationen. Detta måste ske genom att angripa inflationens grundläggande orsaker och inte, som hittills vanligen varit fallet, genom åtgärder som mera riktar sig mot inflationens verkningar. Det krävs en lång rad samordnade och samtidiga åtgärder, delvis av okonventionellt slag, för att en sådan politik skall bli framgångsrik. Det kommer på vissa områden att bli nödvändigt att vidta kraftiga och rentav smärtsamma ingrepp i ekonomins struktur. Det är vidare av grundläggande betydelse att politiken har den fasthet och trovärdighet som krävs för att *varaktigt bryta förväntningarna om fortsatt hög inflation*. Antiinflationspolitiken måste föras konsekvent och uthålligt under lång tid."

I denna motion presenterades ett 10-punktsprogram mot inflationen, som bl. a. innefattade åtgärder för att bryta upp indexeringar och liknande inflationsmekanismer, minska budgetunderskottet samt underlätta avtalsrörelserna i syfte att åstadkomma låga nominella kostnads- och löneökningar. Vidare framhölls att det på sikt är nödvändigt att föra en aktiv växelkurspolitik för att utestänga internationella prisstegringar.

I det s. k. krisprogrammet "Framtid för Sverige", som antogs vid den socialdemokratiska partikongressen hösten 1981, var kampen mot inflationen det bärande temat i strävandena att värna sysselsättningen och häva de ekonomiska obalanserna. I programmet, som utgör grunden för regeringens ekonomisk-politiska strategi, anförs bl. a. följande:

"Dagens höga inflationstakt utgör ett allvarligt hinder för våra strävanden att nå en rättvis, väl fungerande och balanserad ekonomi.

Inflationen vidgar de ekonomiska klyftorna. Dessutom snedvrids och hämmas användningen av produktionsresurserna. En hög inflationstakt ger alltså både en orättvis fördelning och en dåligt fungerande ekonomi.

Att påtagligt och varaktigt pressa ned takten i prisstegringarna är dock en uppgift så svår att det, förutom en för ändamålet väl anpassad ekonomisk politik, också krävs mycket goda politiska förutsättningar.

En förutsättning för framgång är handlingskraft och beslutsamhet hos regeringen. Att skapa tilltro för styrkan i den inflationsbekämpande politiken blir avgörande för om beslutsfattarna i det ekonomiska livet kommer att sänka sina inflationsförväntningar. Om förväntningarna ligger kvar på en hög nivå blir det i längden mycket svårt att hålla prisutvecklingen nere.

Kostnadsutvecklingen inom landet måste dämpas. Det gäller såväl arbetskrafts- som råvaru- och kapitalkostnaderna. Inte minst kräver detta att lönebildningen måste få helt andra fördelningspolitiska förutsättningar.

Det stora budgetunderskottet utgör ett ständigt hot mot prisstabiliteten. Även om de direkta inflationseffekterna av budgetunderskottet inte ännu varit så påtagliga har det indirekt, i första hand via en uppressning av ränteläget, verkat prisdrivande. Underskottet i budgeten måste alltså även av detta skäl börja krympa."

Också i krisprogrammet presenterades omfattande åtgärder för att bekämpa inflationen, vilka till stor del sammanföll med förslagen i den tidigare nämnda partimotionen.

Jag kommer i det följande att redogöra för en rad förslag som utgör led i en antiinflationspolitik. Dessa förslag bygger i allt väsentligt på tankegångar och riktlinjer som återfinns i de program jag tidigare nämnt. I regeringens ekonomisk-politiska strategi är antiinflationspolitiken ett logiskt och nödvändigt steg efter den devalvering och de övriga åtgärder som tidigare vidtagits.

Jag vill först understryka att regeringen inte ensam kan säkerställa att inflationsbekämpningen blir framgångsrik. Det är av avgörande betydelse att alla grupper i det svenska samhället delar ambitionen att pressa ned inflationen och aktivt medverkar till en sådan utveckling. Inflationsbekämpningen underlättas givetvis också om den internationella inflationen blir låg och om det blir möjligt att undvika häftiga prischocker av det slag som vid ett par tillfällen drabbat världsekonomin under 1970-talet.

Utifrån dessa förutsättningar bör, enligt min mening, kampen mot inflationen i huvudsak bygga på följande fyra punkter:

- Åtgärder för att begränsa budgetunderskottet,
- Åtgärder för att begränsa kostnadsökningarna i den svenska ekonomin,
- Åtgärder för att bryta inflationsförväntningarna,
- Åtgärder för att eliminera flaskhalsar i produktionen och öka flexibiliteten på arbets-, kapital- och råvarumarknaderna.

En fortsatt ökning av *budgetunderskottet* skulle leda till en än större likviditetsökning i den svenska ekonomin. All erfarenhet visar att det då skulle bli mycket svårt att undvika en fortsatt hög inflation. Den kraftiga automatik som råder för huvuddelen av de offentliga utgifterna gör att det krävs betydande åtgärder bara för att förhindra att budgetunderskottet

fortsätter att stiga. Uppgiften att hålla tillbaka inflationen sätter också bestämda gränser för möjligheten att parera dessa utgiftsökningar med successiva skattehöjningar. Det är därför nödvändigt att begränsa utgiftsökningarna.

Vi kan nu se de första tecknen på en konjunkturuppgång både i Sverige och internationellt. Även om denna uppgång blir förhållandevis försiktig, så visar erfarenheten att det relativt snabbt kan uppstå överhettning på vissa områden i ekonomin. Det är därför viktigt att det finns en god framförhållning i den ekonomiska politiken, så att finanspolitiska åtgärder kan vidtas som får effekt 1984 och 1985. Det är särskilt viktigt att statens upplåning kan hållas tillbaka under de kommande åren, då näringslivets anspråk på den svenska kreditmarknaden på nytt ökar som en följd av stigande investeringar.

I den långtidsbudget som nu läggs fram presenteras kalkyler över budgetutvecklingen på längre sikt. Även vid förhållandevis gynnsamma antaganden skulle budgetunderskottet fortsätta att öka kraftigt. En sådan utveckling måste motverkas. Jag återkommer i den följande framställningen till inriktningen av arbetet för att begränsa budgetunderskottet. Jag kommer också att redovisa det mera långsiktiga översynsarbete som bedrivs eller planeras i syfte att effektivare utnyttja budgetmedlen och därmed hålla tillbaka budgetunderskottet.

Om inflationen skall nedbringas är det nödvändigt att *kostnadsökningarna* begränsas. Det är då av utslagsgivande betydelse att de totala nominella lönekostnaderna framdeles ökar i väsentligt lägre takt än hittills.

Arbetsmarknadens parter har genom de löneavtal som hittills slutits i år visat en betydande ansvarskänsla, och att de accepterar uppläggningen av den ekonomiska politiken i stort. Regeringen förutsätter att man i de återstående avtalsförhandlingarna i år visar samma ansvar och återhållsamhet. Lönepåslagen måste fördelas rättvist bl.a. med hänsyn till hur skattereformen har utformats.

Trots återhållsamma löneavtal blir emellertid de totala lönekostnadsökningarna i år betydande. Detta är en följd av att en rad kostnadsuppdrivande faktorer lagras ovanpå löneavtalen i form av ett betydande "överhäng" som är en konsekvens av prisklausuler och förtjänstutvecklingsgarantier i tidigare löneavtal, en beräknad löneglidning 1983 samt höjda arbetsgivaravgifter, främst för att finansiera det första steget i inkomstskattereformen.

Om alla dessa komponenter skulle kvarstå oförändrade även under kommande år, förefaller det närmast omöjligt att nedbringa de totala lönekostnadsökningarna till en så låg nivå som är nödvändig för att antiinflationspolitiken skall lyckas. Det finns därför goda skäl att överväga vilka förändringar som behövs för att de sammanlagda lönekostnadsökningarna skall kunna hållas tillbaka. Det bör understrykas att syftet med sådana åtgärder inte är att ytterligare pressa ned reallönerna utan i stället att

åstadkomma den åsyftade reallöneutvecklingen på en lägre nominell nivå, dvs. att såväl nominella lönekostnader som priser skall öka i en väsentligt långsammare takt än tidigare.

De avtalsmässiga löneökningarna bör även under kommande år bli förhållandevis måttliga. Ett visst utrymme bör dock finnas för att möjliggöra fördelningspolitiska eller andra lönepolitiska insatser som av arbetsmarknadens parter bedöms vara önskvärda.

"Överhänget" som följer av årets löneavtal och som kommer att innebära en viss kostnadsökning 1984 blir väsentligt lägre än tidigare år. Årets avtal innehåller inga prisklausuler och även förtjänstutvecklingsgarantierna har fått en mindre omfattning.

Det är vidare nödvändigt att löneglidningen kan begränsas såväl i år som i fortsättningen. Vissa av de åtgärder som regeringen har vidtagit eller nu aviserar bör göra det möjligt att hålla tillbaka löneglidningen. Hit hör bl. a. den tillfälliga utdelningsskatten och de obligatoriska avsättningarna till investeringsfonder.

Regeringen bedömer det nödvändigt att vidta ytterligare åtgärder som innebär en viss likviditetsindragning från näringslivet, bl. a. genom att begränsa de idag utomordentligt förmånliga konsolideringsmöjligheter som företagsbeskattningen medger. Parallellt härmed bör den statliga bolagsskatten sänkas i syfte att positivt påverka företagens investeringskalkyler. Mot denna bakgrund och med hänsyn till den förväntade konjunkturuppgången bör de nuvarande möjligheterna till investeringsavdrag ej förlängas. Däremot bör det även nästa år ske obligatoriska avsättningar till investeringsfonder.

Om löneglidningen trots dessa åtgärder skulle tendera att bli alltför stor, är regeringen fast besluten att vidta ytterligare åtgärder. Regeringen kommer därför att noga följa företagens prissättning och är beredd att ingripa om företagen skulle höja priserna i en oacceptabel omfattning.

På ett område har regeringen direkta möjligheter att påverka kostnadsutvecklingen, nämligen ifråga om hur skattereformens andra steg – som gäller 1984 – skall finansieras. I den skatteöverenskommelse som slöts 1981 mellan socialdemokraterna och den dåvarande mittenregeringen utsades att inkomstskattesänkningen skulle finansieras antingen med höjda arbetsgivaravgifter eller genom att införa en produktionsfaktorskatt. Det första steget – som gällde 1983 – finansierades främst genom att en arbetsgivaravgift om 2% infördes. En fortsatt finansiering genom höjd arbetsgivaravgift eller genom en produktionsfaktorskatt – som till största delen också innebär en skatt på arbetskraften – skulle innebära att lönekostnaderna 1984 steg med åtminstone 1,5%. Det skulle medföra antingen att de totala lönekostnadsökningarna drevs upp eller att utrymmet för avtalsenliga löneökningar inskränktes kraftigt.

Det stora budgetunderskottet gör det nödvändigt att skattereformen finansieras i sin helhet. De fallande oljepriserna innebär att det nu har

skapats ett utrymme – såväl energipolitiskt som realekonomiskt – att välja en annan finansieringsmetod, nämligen att höja energiskatterna. Eftersom den överenskommelse som finns mellan socialdemokraterna, centerpartiet och folkpartiet också omfattade formerna för finansieringen av skattereformen, har regeringen haft kontakt med centerpartiet och folkpartiet före sitt ställningstagande i finansieringsfrågan. Regeringen bör mot denna bakgrund föreslå att skatten på olja, bensin och elkraft höjs i den omfattning som krävs för att finansiera det andra steget i skattereformen.

Energiskatterna föreslås bli höjda redan den 1 juli i år. Härigenom uppkommer en merinkomst, som används för att finansiera vissa nödvändiga ytterligare arbetsmarknadspolitiska insatser.

Med detta val av finansiering av skatteomläggningen uppnås flera fördelar. Det bör bli lättare att hålla tillbaka de totala lönekostnadsökningarna. Det tillgängliga utrymmet för lönekostnadsökningar 1984 kommer till stor del att reserveras för avtalsenliga löneökningar. Därmed förbättras möjligheterna för arbetsmarknadens parter att bl. a. åstadkomma en fördelningspolitiskt acceptabel profil på löneökningarna. Vidare innebär en finansiering genom höjda energiskatter – till skillnad från höjda arbetsgivaravgifter – att kostnaderna för skattereformen inte ensidigt belastar löntagarna och egenföretagarna.

Mot bakgrund av att energipriserna fallit påtagligt kan höjda energiskatter motiveras redan av energipolitiska skäl. Det är angeläget att arbetet med energisparande och oljeersättning drivs vidare med full kraft. Även med hänsyn till underskottet i bytesbalansen är det angeläget att oljeimporten hålls tillbaka, och att därför det reala oljepriset i konsumtionsledet inte faller kraftigt.

Inte minst för kommunerna och landstingen innebär den valda finansieringsmetoden en stor lättnad. Genom att de kan hålla nere sina kostnadsökningar, förbättras möjligheterna avsevärt för en viss fortsatt volymexpansion. Detta har stor betydelse för sysselsättningen i kommunsektorn.

Höjda energiskatter innebär att konsumentpriserna under 1983 kommer att öka med ungefär 1/2 % mer än vad som annars skulle blivit fallet. Men den underliggande kostnadsutvecklingen påverkas inte i samma utsträckning som vid höjda arbetsgivaravgifter. Med den valda finansieringsmetoden skapas därmed goda förutsättningar för att de totala lönekostnadsökningarna 1984 kan hållas på en låg nivå. Regeringen kommer senare att ta upp överläggningar med centerpartiet och folkpartiet när det gäller hur skattereformens tredje och sista steg – som gäller 1985 – skall finansieras.

Även andra kostnadsuppdrivande faktorer bör hållas i schack. Här kan nämnas det omfattande arbete som nu pågår för att begränsa och förenkla olika slag av statlig normgivning i syfte att minska kostnaderna i framför allt kommunerna och näringslivet.

Såväl ekonomisk teori som praktiska erfarenheter har alltmera klargjort vilken roll som *förväntningarna* spelar i inflationsprocessen. Detta är naturligtvis särskilt påtagligt när såväl den svenska som den internationella ekonomiska utvecklingen under en lång följd av år har präglats av hög

inflation. Det krävs därför kraftiga – och kanske oväntade – åtgärder för att bryta förväntningarna om en fortsatt hög inflation. Många av de åtgärder som regeringen nu föreslår eller aviserar syftar bl.a. till att bryta inflationsförväntningarna.

Av särskilt stor betydelse är den alltmer utbredda förekomsten av *indexeringar* i den svenska ekonomin. Dessa återfinns på en rad områden: för ett stort antal utgiftsanslag i de offentliga budgetarna, i jordbruksprisregleringen, i löneavtalen och i prissättningen i många branscher i näringslivet. Tidigare gällde detta också indexregleringen av inkomstskatteskalorna.

Det finns naturligtvis fall när indexeringar kan vara försvarbara för att minska osäkerheten ifråga om den framtida ekonomiska utvecklingen. Men till mycket stor del bygger indexeringarna på synsättet att inflationen är oundviklig och att det därför i första hand gäller att anpassa sig till den och att begränsa dess skadeverkningar snarare än att bekämpa den. Om detta synsätt breder ut sig försvagas motståndskraften mot inflationen och följden blir då att inflationen består och rent av accelererar.

Det var för knappt ett år sedan möjligt att uppnå bred parlamentarisk enighet om att begränsa justeringen av skatteskalorna till en på förhand fastställd procentsats. Det angavs därvid uttryckligen att ett huvudsyfte med denna åtgärd var att påverka inflationsförväntningarna och att det borde eftersträvas att nedbringa inflationstakten till högst denna nivå.

Utvecklingen i en rad tongivande länder, som även uppträder som viktiga konkurrenter till den svenska exporten, tyder på att ett rimligt mål bör vara att nedbringa den svenska inflationstakten till nivån 4% under 1984. Regeringen föreslår mot denna bakgrund att de indexeringar och andra slag av priskompensation som kan påverkas, 1984 begränsas till högst den förutsatta inflationsnivån, dvs. till 4%. Det gäller i tillämpliga delar bl.a. försvarsanslagen, u-landsbiståndet, tidskoefficienten för statliga bostadslån och jordbruksprisregleringen.

Syftet med en sådan *avindexering* är att bryta inflationsförväntningarna. Alla krafter bör nu inriktas på att verkligen nedbringa inflationen till nivån 4%. Syftet är inte att minska värdet av de olika slag av förmåner och belopp som är knutna till nuvarande indexregleringar. Realvärdet av de ifrågavarande beloppen kommer inte att urholkas om inflationen kan pressas ned till den åsyftade nivån. Det skapas därför ett starkt intresse hos olika grupper i samhället att medverka i en sådan ansträngning att faktiskt nedbringa inflationstakten. Därmed har en viktig förutsättning skapats för att antiinflationspolitiken verkligen skall lyckas. Jag återkommer i den följande framställningen mera i detalj till denna fråga. Regeringen bör också uppdra åt statens pris- och kartellnämnd att verka för att användningen av prisindexklausuler vid försäljning av varor och tjänster begränsas.

Regeringen står fast vid sina åtaganden gentemot pensionärerna. Pensionerna för 1984 kommer således att fastställas med hänsyn till prisutvecklingen under 1983 med avdrag för den priseffekt som följer av devalvering-

en. Såvitt nu kan bedömas innebär detta att ökningen av basbeloppet för 1984 tämligen nära kommer att följa den förutsatta prisökningen.

Jag vill i detta sammanhang understryka, att det nu är av utomordentligt stor betydelse att företagen anpassar sina investerings- och kostnadskalkyler till de förutsättningar som här har angivits för regeringens antiinflationspolitik. Det vore mycket olyckligt om de gångna årens prissättningsbeteende, som i betydande utsträckning torde förutsätta en inflationstakt på ca 10% årligen, slentrianmässigt bibehölls. Regeringen har genom att slopa prisstoppet och genom att istället introducera en temporär skyldighet att förhandsanmäla prishöjningar och en förhållandevis liberal prisövervakning i hög grad tillgodosett önskemål från näringslivet. Därmed följer också ett betydande ansvar från företagens sida att verkligen hålla tillbaka prisökningarna. Regeringen kommer genom statens pris- och kartellnämnd att noga följa hur prissättningen utvecklas och inte tveka att vid behov tillgripa erforderliga åtgärder, om priserna skulle höjas på ett sådant sätt att det uppställda målet äventyras.

Erfarenheten visar att ett inflationsförlopp kan sättas igång även vid ett förhållandevis lågt kapacitetsutnyttjande i ekonomin, genom att det finns *flaskhalsar* i produktionen och genom *bristande flexibilitet* på olika marknader. Regeringen har redan tidigare vidtagit åtgärder som syftar till att minska dessa risker. Hit hör bl. a. åtgärder för att främja yrkesutbildningen och för att stimulera en ökad rörlighet på arbetsmarknaden, samt de kapacitetsutvidgande investeringar som igångsatts bl. a. i transportsektorn. Cheferna för arbetsmarknads- och bostadsdepartementen samt statsrådet Göransson kommer senare denna dag att föreslå ytterligare åtgärder i detta hänseende.

Genom bl. a. devalveringen har vidare förutsättningar skapats för en bättre fungerande marknad för riskkapitalet. Inte minst som en följd av detta har de börsnoterade företagen hittills i år aviserat nyemissioner på ca 5 miljarder kr. Detta skapar i sin tur förutsättningar för ökade nyinvesteringar och nyanställningar och för att en önskvärd strukturutveckling i det svenska näringslivet på nytt kommer till stånd. För att devalveringseffekterna fullt ut skall uppnås krävs en politik, som syftar till att underlätta omställningar och förnyelse inom näringslivet.

Regeringen kommer senare i år att föreslå åtgärder som syftar till att säkerställa ett tillräckligt omfattande utbud av riskvilligt kapital, vilket kommer att ske såväl i individuella som i kollektiva former. Regeringen har också påbörjat en översyn av företagsbeskattningen, bl. a. i syfte att underlätta ökad rörlighet för riskkapitalet mellan olika företag och branscher.

Den skattereform som har beslutats i bred parlamentarisk enighet och som genomförs under perioden 1983–1985 kommer att ha en positiv inverkan på arbete och sparande.

Även råvarumarknaderna bör uppmärksammas i detta sammanhang. Av särskilt stor betydelse är att en tillräckligt omfattande skogsavverkning kommer till stånd nästa säsong, så att skogsindustrins råvarubehov kan säkerställas i den konjunkturuppgång som nu kan emotses.

Jag vill också erinra om att regeringen genom näringsfrihetsombudsmannen och statens pris- och kartellnämnd kontinuerligt följer utvecklingen i näringslivet vad avser olika slag av konkurrensbegränsningar, vilka kan ha en prisuppdrivande effekt. Detta arbete får nu särskild vikt. Den skärpta konkurrenslag som gäller fr. o. m. innevarande år effektiviserar konkurrensövervakningen.

Det inflationsmål på 4 % som regeringen bör lägga fast anknyter nära till den inflationstakt som nu kan skönjas i Förbundsrepubliken Tyskland och flera andra för Sverige viktiga konkurrentländer. De skadeverkningar som inflationen åstadkommer i den svenska ekonomin gör det under alla omständigheter motiverat att eftersträva ett sådant mål, oavsett vilken nivå inflationen har eller kan bedömas få i vår omvärld.

Det är viktigt att framhålla att politiken måste bedrivas med uthållighet under en längre tid. Det är därför viktigt att fördelningspolitiken sätts i centrum och att krispolitikens bördor fördelas efter bärkraft. Även med en skickligt upplagd politik kommer det att ta tid och krävas tålamod innan mera påtagliga framgångar står att vinna.

Om inflationsbekämpningen inte blir tillräckligt framgångsrik, blir det sannolikt ofrånkomligt att lägga om den ekonomiska politiken i restriktiv riktning. Om däremot inflationen blir tillräckligt låg skapas helt andra förutsättningar för en hållbar och varaktig ekonomisk expansion.

En viktig förutsättning för att den ekonomiska politiken skall lyckas är att den vinner bred anslutning. De ambitioner som regeringen har ställt upp för att ta landet ur den ekonomiska krisen och värna sysselsättningen kommer att bli svåra att förverkliga, om inte olika grupper i samhället medverkar i samma riktning.

En antiinflationspolitik, utformad på det sätt som här har beskrivits, står inte i motsatsförhållande till det överordnade målet att bekämpa arbetslösheten. Tvärtom utgör en framgångsrik inflationsbekämpning en förutsättning för att återupprätta full sysselsättning.

Häri ligger den avgörande skillnaden mellan den svenska socialdemokratiska regeringens antiinflationsprogram och den inflationsbekämpning som utformats av en del konservativa regeringar i vår omvärld. För de konservativa regeringarna har kampen mot inflationen ofta varit en förevändning för att driva en politik riktad mot de svaga i samhället och till förmån för de välbeställda grupperna. Härvid har arbetslösheten ibland använts som ett medel att pressa ned löner och kostnader, samt för att försvaga de fackliga organisationerna.

Den svenska regeringen vill däremot bekämpa inflationen för att en långsam prisstegring är vår enda möjlighet att långsiktigt klara sysselsättningen och föra oss ur den ekonomiska krisen, och eftersom inflationen ger oacceptabla fördelningspolitiska effekter. Metoderna att bekämpa inflationen skiljer sig också från dem som kommit till användning i konservativt styrda stater. Vi använder inte konfrontation. Tvärtom strävar regeringen efter att bygga politiken på samverkan och solidaritet. Samarbete i stället för strid är den linje som skall följas, eftersom uppgiften att föra landet ur krisen är en gemensam uppgift för alla medborgare.

2 Det internationella läget

Den internationella konjunkturuppgång som allmänt väntades 1982 kom aldrig till stånd. Under loppet av året försvagades i stället den ekonomiska aktiviteten i industriländerna. För året som helhet sjönk deras samlade bruttonationalprodukt, samtidigt som världshandeln minskade i volym. Arbetslösheten fortsatte att stiga, och i slutet av året gick 32 miljoner människor arbetslösa i OECD-området. Därmed lades ytterligare ett år till den djupa internationella lågkonjunktur som följt i spåren av den andra oljeprischocken 1979/80.

En nedgång i aktiviteten i industriländerna i samband med oljeprisstegringen var i och för sig en oundviklig följd av de stora prishöjningarnas efterfrågedämpande effekter. Den ekonomiska politiken stramades i ett första skede åt för att förhindra att oljeprishöjningarna fortplantades i inhemsk inflation i de enskilda länderna. Om denna politik rådde betydande enighet internationellt. Men man var också överens om att den ekonomiska politiken, så snart oljeprishöjningarna absorberats, skulle läggas om i mindre restriktiv riktning för att förhindra en utdragen lågkonjunktur.

Så kom emellertid inte att ske. De stora, tongivande industriländerna fortsatte i stället att föra en utpräglat restriktiv ekonomisk politik i det uttalade syftet att på ett mer beständigt sätt bryta ned krafterna bakom inflationen, inte minst inflationsförväntningarna, som byggts upp under 1970-talet.

Politiken har så som den utformats visat sig vara mycket kostsam. Förlusterna i form av utebliven produktion och sysselsättning har blivit utomordentligt stora. Arbetslösheten har drivits upp till närmare 10% av arbetskraften i OECD-länderna. Kapacitetsutnyttjandet i industrin har sjunkit kraftigt, i flera länder till under 70%. Stagnerande efterfrågan och produktion har gett upphov till starka protektionistiska tendenser och ökat regeringars benägenhet att till skydd för den egna sysselsättningen göra ingrepp i det fria internationella varuutbytet. En krympande världshandel i förening med den höga räntenivå som den restriktiva penningpolitiken drivit fram har allvarligt försämrat u-ländernas situation. Detta har bidragit till att framkalla akuta skuldkriser i en rad låntagarländer. Den allmänna osäkerhet som härmed har kommit att prägla det ekonomiska klimatet har ytterligare bidragit till stagnationstendenserna.

Den förda politiken har i och för sig resulterat i en avsevärd inbromsning av inflationen. På mindre än tre år har OECD-ländernas genomsnittliga inflation halverats – från 13 till 6,5%. Det är dock svårt att avgöra i hur stor utsträckning dessa resultat representerar mer beständiga framsteg i kampen mot inflationen eller endast återspeglar den långtgående nedpressningen av den generella efterfrågan, samt sjunkande olje- och råvarupriser och fallande räntesatser.

Om vissa framgångar kunnat noteras i inflationsbekämpningen är det å andra sidan uppenbart, att den lönsamhetsförbättring och investeringsuppgång som politikens förespråkare utlovat inte har kommit till stånd. En fortsatt låg produktivitetsökning har omintetgjort den vinstökning som en återhållsam löneutveckling i och för sig skapat möjligheter för. Genom att kapacitetsutnyttjandet sjunkit har ytterligare en förutsättning fallit bort för en förbättrad investeringsutveckling. Genom att så hårt pressa ned aktiviteten har därmed den restriktiva politiken i själva verket kommit att utgöra det främsta hindret för den återhämtning som den påstås vara avsedd att befrämja.

Trots de höga kostnaderna och det magra resultatet av politiken har de tongivande länderna varit ovilliga att lägga om kurs. Det är först på den allra senaste tiden – under intryck av utebliven uppgång, tilltagande protektionism och framför allt ökande finansiella påfrestningar – som några regeringar har tagit vissa försiktiga steg i riktning mot en något mindre restriktiv utformning av politiken.

Väsentligast av dessa har varit förändringen av penningpolitikens inriktning i Förenta staterna under det senaste halvåret. Penningmängden har tillåtits öka relativt starkt, vilket möjliggjort sänkningar av den nominella räntan. I Japan har regeringen visat sig beredd att föra en mer tillväxtbefrämjande politik. I Storbritannien har årets budget getts en mindre restriktiv utformning än tidigare. Detta är uppmuntrande tecken på en viss ökad flexibilitet i den ekonomiska politiken, men dessa förändringar är sannolikt otillräckliga för att bana väg för en varaktig återhämtning.

Mer optimistiska bedömningar görs nu också beträffande den internationella konjunkturutvecklingen. De utgår från tecknen på att en uppgång skulle ha inletts i Förenta staterna och att konjunkturbottnen skulle ha passerats även i Västeuropa. I den amerikanska ekonomin har industriproduktionen stigit de senaste månaderna och industrins orderingång har ökat. Bostadsbyggandet har också ökat kraftigt, och många förutser nu en snabbare aktivitetsuppgång i Förenta staterna än man tidigare räknat med. Även i Förbundsrepubliken Tyskland tycks en viss förstärkning ha ägt rum av den faktiska aktiviteten och av konjunkturförväntningarna.

Förväntningarna om en uppgång får ytterligare näring av oljeprissänkningarna och den även i övrigt avsaktande inflationen, som förutsätts ge expansiva impulser till OECD-ländernas ekonomier. Förutsättningarna har förbättrats för att OECD:s senaste prognos om en BNP-tillväxt i OECD-området med 1 1/2 % under 1983 skall kunna realiseras eller överskridas något.

Dessa uppgångstendenser är välkomna. Den förutsatta tillväxten är i ett historiskt perspektiv dock mycket blygsam för att komma i en uppgångsfas. Den är också otillräcklig för att hindra att arbetslösheten fortsätter att öka.

Det finns anledning att varna för en överdriven tillförsikt att en stabil återhämtning nu skulle vara säkrad. Osäkerheterna är alltjämt många. En

sådan omger exempelvis oljeprissänkningarnas effekter. Prissänkningarna kommer givetvis att positivt påverka inflationstakt och bytesbalanser i de oljekonsumerande länderna och leda till en förstärkning av realinkomsterna. Samtidigt kommer emellertid de oljeproducerande länderna att tvingas skära ned sin import och därmed reducera den externa efterfrågan som riktas mot OECD-länderna. Erfarenheterna tyder på att de oljeproducerande länderna snabbt anpassar sina importvolymer till fallande intäkter. En annan osäkerhet rör de skuldtyngda u-ländernas möjlighet att erhålla ytterligare krediter. Drastiska begränsningar härvidlag skulle innebära ett ytterligare efterfrågebortfall för världsekonomin och dessutom leda till starka påfrestningar på delar av det internationella bankväsendet.

Det är tveksamt om det går att förena en så hög realränta som den rådande i Förenta staterna med en fortsatt återhämtning. Risken är också stor att de penningvårdande myndigheterna i Förenta staterna återgår till en mycket stram penningpolitik och härigenom driver fram nya höjningar av den nominella räntan. I så fall kan uppgången i den amerikanska ekonomin komma att brytas på samma sätt som flera gånger tidigare, med åtföljande negativa konsekvenser för omvärlden.

Även om de sjunkande oljepriserna kan ha en stimulerande effekt på världsekonomin, gör omfattningen av de ekonomiska problemen, och i synnerhet den höga och stigande arbetslösheten, att aktiva konjunkturstimulerande åtgärder behöver vidtas. Det är därvid av stor betydelse att den ekonomiska politiken i de större industriländerna koordineras och sammantaget ges en mer tillväxtbefrämjande utformning. Regeringen kommer även i fortsättningen i internationella sammanhang att aktivt verka för en dylik kursändring. Denna bör anpassas till varje lands förutsättningar och måste ske på ett sådant sätt att en stabil och varaktig tillväxt uppnås utan att inflationen åter ökar. De nordiska finansministrarna har vid möten som ägt rum i Oslo och Köpenhamn de senaste månaderna enats om att göra gemensamma ansträngningar till förmån för förändringar i denna riktning. Former härför torde komma upp till diskussion i samband med OECD:s ministermöte i maj.

Jag vill i sammanhanget erinra om att de socialdemokratiska regeringscheferna vid ett möte i Paris i början av året överenskom att under våren utarbeta riktlinjer för en samordnad återhämtning av världsekonomin. Avsikten är att en sådan skall presenteras vid ett nytt möte i Paris senare i vår och innehålla riktlinjer för det internationella valutapolitiska samarbetet, kreditgivningen till u-länderna och stabiliseringen av råvarupriserna.

3 Den svenska ekonomins läge

Den svaga internationella konjunkturen under senare år är givetvis en väsentlig orsak till vår egen svaga ekonomiska utveckling. Detta konstaterande får emellertid inte undanskymma att våra ekonomiska obalanser också beror på inhemska faktorer. Utvecklingen har i flera viktiga avseenden varit betydligt sämre än i andra jämförbara länder. I första hand gäller detta utvecklingen i industrisektorn, som 1982 inte producerade mer än den gjorde före den första oljekrisen för tio år sedan.

Under 1981 och 1982 förvärrades sysselsättningsläget successivt. De arbetsmarknadspolitiska insatserna räckte inte till för att hålla den öppna arbetslösheten nere. Vi var på väg in i en mycket allvarlig sysselsättningskris. I september 1982 var nästan 180000 människor arbetslösa. Utslagningen från industrisektorn fortsatte. Bara under 1981 och 1982 försvann drygt 60000 jobb i industrin. Investeringarna föll. Underskotten i bytesbalansen och i statsbudgeten ökade kraftigt.

Trots devalveringen i september 1981 rådde fram till oktober 1982 en bristande tilltro till den svenska kronan. Valutautflödet var under praktiskt taget varje månad större än vad som motiverades av bytesbalansunderskottet. Det bristande förtroendet för kronan blottade en misstro mot den ekonomiska politik som fördes.

Första steget

Efter regimskiftet i oktober 1982 lades den ekonomiska politiken om. Den nya politiken inleddes med att den svenska kronan devalverades med 16%. Avgörande för att tillgripa en så kraftig åtgärd var självfallet förekomsten av de långsiktiga struktur- och konkurrensproblemen i den svenska ekonomin. Det stora valutautflödet i september och början av oktober påverkade emellertid i hög grad valet av tidpunkt för devalveringen.

Genom devalveringen fick de konkurrensutsatta sektorerna en rejäl förbättring av kostnadsläget. Härigenom stimuleras efterfrågan på svenska produkter både genom att den importkonkurrerande industrin stärks och genom att den utländska efterfrågan vrids över i riktning mot ökad efterfrågan på svenska varor och tjänster. Detta i kombination med att sparande och investeringar prioriteras framför konsumtion kan sägas vara kärnan i den nya ekonomiska politiken – vägen mellan ensidig åtstramning och generell expansion.

Innan jag redovisar de ekonomiska bedömningarna för 1983 finns det skäl att dels kommentera de hittills vunna erfarenheterna av devalveringen i oktober 1982, dels belysa sparande- och investeringsunderskotten i vår ekonomi.

Det är naturligtvis ännu för tidigt att bedöma omfattningen av devalveringens effekter. De positiva effekter på exportvolym m.m., som blir resultatet av relativprissänkningen på svenska varor, verkar fullt ut först

på ett par tre års sikt. Vi kan dock registrera en ökning av exporten under det fjärde kvartalet i fjol. Av konjunkturinstitutets industribarometer i mars framgår vidare att orderingången under första kvartalet, speciellt från exportmarknaderna, blev klart bättre än vad företagen trodde i december i fjol. Orderingången steg markant inom flertalet branscher. Inför det andra kvartalet är företagen optimistiska. En stor del av industriföretagen väntar sig ökade exportorder. Det gäller inte minst den så viktiga verkstadsindustrin. För andra halvåret 1983 är produktionsplanerna påtagligt uppåtriktade i många företag.

Devalveringen synes därmed ha varit väl anpassad i tiden. Vi kan mot bakgrund av företagens egna förväntningar räkna med en ökad efterfrågan från exportmarknaderna under 1983 i takt med att den internationella konjunkturen förbättras. Företagens relativprissänkningar bör härvid kunna slå igenom i andelsvinster både på hemmamarknaden och på utlandsmarknaden.

Det finns dock anledning att markera att optimismen bör vara behärskad. Det är nödvändigt att uthålligt och konsekvent hålla fast vid den ekonomisk-politiska kurs som vi valt genom den stora devalveringen, så att konkurrenskraftsförbättringen blir bestående. Detta kommer att ställa stora krav på aktörerna i samhällsekonomin – företagen, fackföreningarna och politikerna – under åren framöver.

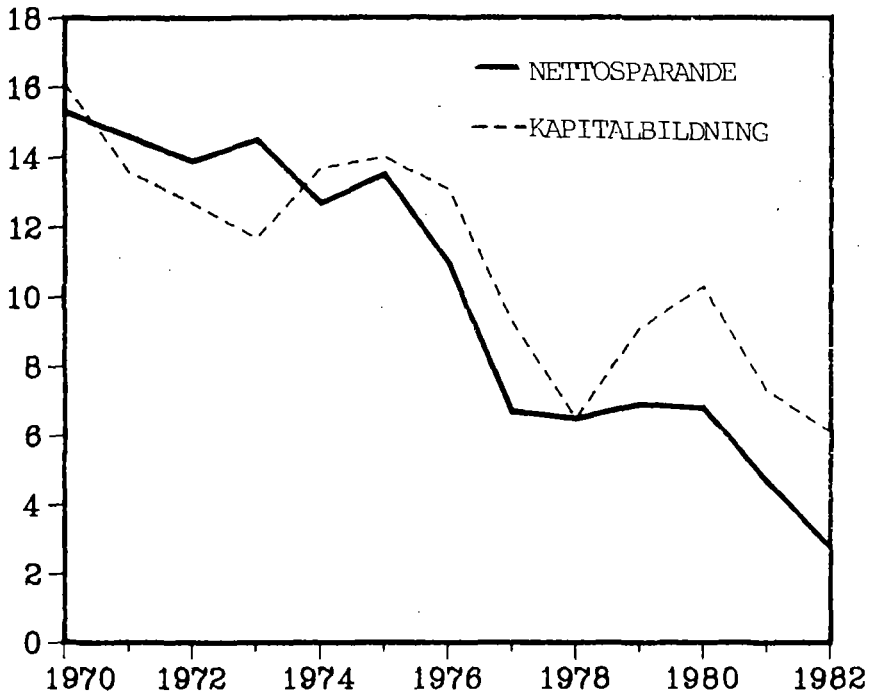
Kapitalbildning och sparande

Den svenska ekonomin kännetecknades även under 1982 av ett fortsatt fall i realkapitalbildningen och i det inhemska sparandet. Därmed accentuerades den negativa utveckling som pågått ända sedan mitten av 1970-talet (se diagram 1).

De uppskattningar som kan göras av realkapitalbildningen, dvs. de totala nettoinvesteringarna i maskiner och byggnader, är visserligen något osäkra, men det står klart att det skett en kraftig minskning av kapitalbildningen i ekonomin.De totala nettoinvesteringarna i maskiner och byggnader uppgick under 1982 till endast ca 6 % av BNP jämfört med 13–14 % i genomsnitt under första hälften av 1970-talet. Det totala inhemska nettosparandet (inkl. finansiellt sparande) försvagades ännu kraftigare och uppgick under 1982 till endast ca 3 % av BNP jämfört med ca 14 % i genomsnitt under första hälften av 1970-talet.

Den del av realkapitalbildningen som inte kan finansieras genom inhemskt sparande måste finansieras utomlands. Under 1982 kom detta till konkret uttryck i en ytterligare försämring av bytesbalansen till ett underskott på nästan 23 miljarder kr. eller närmare 3,5 % av BNP. Genom att det växande bytesbalansunderskottet och den därmed sammanhängande utlandsupplåningen inte har använts för att öka investeringarna utan för att

Diagram 1 Kapitalbildning och inhemskt nettosparande 1970–1982
Andelar av BNP, procent

Anm. Kapitalbildning = nettoinvesteringar = bruttoinvesteringar – kapitalförslitning
Inhemskt nettosparande = kapitalbildning + bytesbalanssaldo
Bytesbalanssaldot framkommer som skillnaden mellan kurvorna i diagrammet

Källa: Finansdepartementet.

öka konsumtionen, blir utlandsupplåningen en belastning för framtida generationer.

Nedgången i det inhemska sparandet sedan första hälften av 1970-talet kan i betydande utsträckning hänföras till den offentliga sektorn. Den försämring av sektorns sparande som inleddes i mitten av 1970-talet fortsatte under 1982. Försämringen av den offentliga sektorns finansiella sparande var större än ökningen av underskottet i bytesbalansen, vilket innebär att det finansiella sparandet i den privata sektorn ökade. Detta sammanhängde delvis med att vinsterna steg i företagssektorn, delvis med att företagens investeringar minskade. Det ökade sparandet i företagen utgjordes i hög grad av en uppbyggnad av fordringar på staten. Sparandet i hushållssektorn försämrades däremot mycket kraftigt, som ett resultat av att hushållen upprätthöll sin konsumtion trots att realinkomsterna minskade.

Genom devalveringen har möjligheterna att få till stånd ett ökat sparande och en ökad realkapitalbildning i ekonomin förbättrats. Efterfrågan har styrts över från inhemsk konsumtion till export och importersättning, samtidigt som näringslivets konkurrenskraft har förstärkts och sparandet i företagssektorn ökat. Hushållssparandet bör nu inte fortsätta att minska, vilket innebär att utrymmet för att öka den privata konsumtionen under de närmaste åren blir begränsat. Avgörande för devalveringens framgång på sikt blir om den uppnådda konkurrenskraftsförbättringen kan bibehållas och om det ökade sparandet kan omsättas i ökade investeringar, framför allt inom den konkurrensutsatta sektorn av ekonomin. Det blir då nödvändigt att stärka den offentliga sektorns finansiella sparande.

4 Utsikterna för 1983

4.1 Försörjnings- och bytesbalansen

I fjol registrerades praktiskt taget nolltillväxt i den svenska ekonomin. Konsumtionen och exporten ökade visserligen, men samtidigt föll investeringarna och importen steg relativt kraftigt (tabell 1).

Mest anmärkningsvärt var att den privata konsumtionen ökade, trots att de realt disponibla inkomsterna minskade med nästan 2 %. Det betyder att hushållen drog ned sitt sparande ytterligare. Under sista kvartalet i fjol noterades något av en köprush. Bl. a. ökade inköpen av bilar och andra s. k. varaktiga varor markant. Troligen berodde denna köprush på att hushållen ville förekomma de prisökningar som skulle bli följden av momshöjningen den 1 januari 1983 och genom devalveringens genomslag på importpriserna och därför tidigarelade en del inköp.

I år väntas emellertid en faktisk nedgång i den *privata konsumtionen*. Som redovisas mer i detalj i den reviderade nationalbudgeten (bilaga 1.1), räknar konjunkturinstitutet (KI) med att de realt disponibla inkomsterna faller med nästan 1 % i år. Med hänsyn till den effekt på prisnivån som höjda energiskatter får från 1 juli i år, är det rimligt att anta att nedgången i de realt disponibla inkomsterna blir något större än vad KI antagit. Därutöver är det rimligt att räkna med en viss uppgång av sparandet, som nu är nere på en rekordlåg nivå.

F. n. pågår ett arbete i regeringskansliet för att hitta nya vägar att stimulera hushållssparandet. Min avsikt är att under hösten förelägga

Tabell 1 Försörjningsbalans 1982–1983
Procentuell volymförändring

	1982 Milj. kr.	1982	1983
BNP	620 685	– 0,1	1,8
Import, varor och tjänster	207 586	4,9	1.8
Tillgång	828 271	1.0	1.8
Bruttoinvesteringar	116 186	– 2,5	– 0.6
Näringslivet	52 660	– 4,5	– 3,6
därav: industri	17 239	–16,7	– 5,0
Statliga myndigheter och affärsverk	14 913	11.5	12,5
Kommuner	22 379	– 4,6	– 1,1
Bostäder	26 234	– 4,4	– 1,6
Lagerinvestering[1]	–5 720	– 0,4	0,6
Privat konsumtion	330 485	1,3	– 1,5
Offentlig konsumtion	184 755	1,2	1,4
Statlig	53 937	– 2,7	– 1,8
Kommunal	130 818	2.9	2,8
Inhemsk efterfrågan	625 706	0,1	0,1
Export, varor och tjänster	202 565	3,8	6,6
Användning	828 271	1,0	1,8

[1] Lageromslag i förhållande till föregående års BNP.

regeringen och riksdagen förslag om hur detta konkret skall ske. Dessa förslag kan naturligtvis inte påverka sparandet redan 1983, utan det är i stället den kraftiga ökningen av bl. a. inköpen av varaktiga varor i fjol som gör det motiverat att anta en rekyl på konsumtion och sparande i år.

Löneavtalen på arbetsmarknaden 1983 är nu i stort sett klara. En preliminär bedömning pekar mot en löneökning om 7,5 % för hela lönemarknaden, varav 2 % kan hänföras till nya avtal och återstoden till löneglidning och s. k. överhäng från föregående år. Med hänsyn till beslutade ökningar av lönebikostnader ger avtalen en lönekostnadsökning om ca 9,5 % mellan 1982 och 1983.

Den minskning på 1,5 % av den privata konsumtionen som nu förutses för 1983 innebär en upprevidering av konsumtionsvolymen jämfört med den prognos som presenterades i januari. Orsaken till denna upprevidering är främst att prisutvecklingen tycks bli gynnsammare än vad som förutsågs i januari. Prisökningarna hittills under 1983 har varit oväntat låga. Mellan december 1982 och februari 1983 ökade konsumentpriserna med 2,3 % mot nästan 4 % under motsvarande period i fjol. För hela 1983 kan vi nu räkna med en *konsumentprisstegring* om ca 9,5 % mot tidigare förutsedda 11,5 %. Häri är inräknad effekten av de energiskattehöjningar jag tidigare berört.

Vad gäller *exportbedömningen* för 1983 beräknas marknaderna för vår export av bearbetade industrivaror öka med 2 % i volym. Marknadstillväxten inom OECD-området väntas bli snabbare än så, men detta motverkas av att importen till OPEC- och statshandelsländerna förutses stagnera. Hur våra andelar på exportmarknaderna utvecklas beror bl. a. på hur företagen utnyttjar det utrymme som devalveringen ger. I föreliggande bedömning har antagits att företagen sänker sina relativa exportpriser med 6 1/2 % mellan 1982 och 1983. Även den vinstförbättring som förutses kan göra det lättare för företagen att stärka sin position utomlands. Mot bakgrund av de samband som bl. a. KI har funnit mellan relativprisutveckling och marknadsandelar, väntas de svenska exportörernas andelsvinster för bearbetade varor uppgå till 4 % i år. Sammantaget förutses varuexporten därmed öka med drygt 6 %. Till följd av en snabbare ökning av tjänsteexporten väntas den totala exportvolymen öka med 6,6 %.

Den inhemska efterfrågan förutses visserligen inte öka nämnvärt i volym 1983, men prognosen innebär ändock en upprevidering jämfört med bedömningen i januari. Som nämnts väntas nämligen inte minskningen i den privata konsumtionen bli fullt så stor som antogs tidigare. Detsamma gäller bruttoinvesteringarna, vilkas nedgång väntas bli begränsad till ca 0,5 %. Detta beror dels på att den underliggande bedömningen är ljusare än i januari, dels på de åtgärder som nu föreslås inom byggsektorn.

Mot bakgrund av gjorda prognoser för konsumtion, investeringar och export väntas importen av varor och tjänster öka med närmare 2 % i volym, vilket är klart högre än vad som angavs i finansplanen.

Tabell 2 Handels- och bytesbalans 1981–1983
Miljarder kr

	1981	1982	1983
Export av varor, fob	144,7	168,1	200,0
Import av varor, cif	146,0	173,8	200,0
Handelsbalans	– 1,3	– 5,7	0,0
Tjänstebalans inkl. korrigeringspost	– 0,4	+ 0,6	+ 2,0
Transfereringsbalans	–12,5	–17,7	–20,8
varav avkastning av kapital, netto	–11,0	–15,9	–18,6
varav övriga transfereringar, netto	– 6,2	– 7,3	– 8,4
varav korrigering av transfereringar	4,7	5,5	6,2
Bytesbalans	–14,2	–22,8	–18,8

Bytesbalansunderskottet 1983 förutses nu bli 18800 milj. kr. mot 22800 miljoner 1982 (tabell 2). Som jag framhållit tidigare kommer de positiva effekterna av devalveringen på export- och importvolymerna huvudsakligen att visa sig efter 1983.

4.2 Sysselsättningen

Den totala produktionen av varor och tjänster väntas öka med närmare 2% i år. Detta är en avsevärd förbättring jämfört med fjolåret, då produktionsvolymen sjönk en aning, men det är ändå inte tillräckligt för att redan i år bringa ned den öppna arbetslösheten från fjolårets nivå.

De bedömningar av utvecklingen inom olika näringsgrenar, som gjorts inför den reviderade nationalbudgeten, pekar på att arbetsmarknadsläget blir fortsatt ansträngt under 1983, även om en förbättring kan väntas mot slutet av året. Industriproduktionen vänder kraftigt uppåt: från att ha minskat med 0,6% under 1982 väntas produktionsvolymen inom industrin i år öka med närmare 4%. Efter de senaste årens mycket svaga utveckling finns emellertid i många företag stor ledig kapacitet, varför det är rimligt att anta att det kommer att dröja åtminstone året ut innan industrisektorn som helhet behöver öka antalet anställda. Under loppet av 1983 väntas därför industrisysselsättningen fortsätta att minska. Nedgången väntas dock bli mindre än fjolårets och mot slutet av året finns förutsättningar för att gradvis stabilisera sysselsättningsläget. Också inom byggnadsverksamheten tyder kalkylerna på fortsatt neddragning av sysselsättningen.

Medan sysselsättningen i industrisektorn går ned, väntas sysselsättningen under 1983 öka såväl inom den privata tjänstesektorn som i kommunerna. Vad gäller sysselsättningen på den ordinarie arbetsmarknaden – dvs. exkl. arbetsmarknadspolitiska åtgärder – väntas uppgången blir störst inom den privata tjänstesektorn. Detta är delvis en följd av den förutsedda ökningen av export och industriproduktion, vilken beräknas dra med sig en ökad tjänsteproduktion. Det finns också en underliggande tillväxt av tjänstesektorn, som hänger samman med att arbetsuppgifter som tidigare ut-

fördes inom industriföretagen i ökande utsträckning flyttas över till tjänstesektorn. Det gäller konsulttjänster, databehandling, städverksamhet m. m.

Totalt sett – inklusive arbetsmarknadspolitiska åtgärder – är det den kommunala sektorn som väntas öka sysselsättningen mest under 1983, eller med 2,8% i antal arbetstimmar. Den förutsedda sysselsättningsökningen beror emellertid till stor del på huvudmannaskapsförändring inom sjukvården och på att antalet sysselsatta i beredskapsarbeten antas öka. Den underliggande sysselsättningsutvecklingen förutses således bli svag. Jag vill dock understryka att utsikterna för ökad sysselsättning i kommunsektorn 1984 förbättras av att skattereformen 1984 ej finansieras med höjd arbetsgivaravgift.

Sammantaget pekar kalkylerna på att en viss sysselsättningsökning kommer till stånd under 1983. Därmed skulle de senaste årens nedgång av sysselsättningen brytas. Framför allt mot slutet av 1983 kan en stigande sysselsättning förväntas. Samtidigt väntas arbetskraftsutbudet öka i ungefär samma utsträckning som i fjol. Vidare är det rimligt att räkna med att den tendens till ökad medelarbetstid som noterats för 1982 består även under 1983. Resultatet av detta är att den öppna arbetslösheten förväntas sjunka under loppet av 1983, men att årsgenomsnittet knappast kan väntas gå ned mellan 1982 och 1983.

I avvaktan på att den underliggande arbetsmarknadsutvecklingen vänder uppåt måste de arbetsmarknadspolitiska insatserna ytterligare intensifieras. Jag återkommer i avsnittet om sysselsättningspolitiken till de åtgärder som regeringen enligt min mening bör vidta på detta område, bl. a. för att främja industrins rekrytering, främja tidigareläggning av kommunala tjänster samt utöka beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning. Cheferna för arbetsmarknads- och bostadsdepartementen samt statsrådet Göransson kommer senare i dag att närmare redovisa dessa åtgärder. Enligt min mening bör de nu föreslagna åtgärderna i väsentlig grad kunna pressa tillbaka arbetslösheten till dess den väntade konjunkturuppgången manifesteras i en påtagligt ökad arbetskraftsefterfrågan.

Tabell 3 Den konsoliderade offentliga sektorns andel av BNP 1976–1983
Procent

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
Totala inkomster	57,1	60,3	59,8	58,8	58,7	60,5	61,1	61,9
Skatter + avgifter	48,6	51,3	50,9	49,9	49,7	51,1	50,5	51,2
Totala utgifter	52,6	58,6	60,3	61,8	62,6	65,9	68,2	69,9
Saldo	+4,5	+1,7	−0,5	−3,0	−3,9	−5,4	−7,1	−8,0

Tabell 4 Den offentliga sektorns utgiftsutveckling[1] 1976–1983
Årlig procentuell ökningstakt i fasta priser

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
Ränteutgifter brutto[1]	−1,7	17,5	7,8	19,8	36,2	37,2	29,7	12,3
Transfereringar exkl. räntor[1]	11,7	9,5	6,0	7,9	−0,4	4,9	2,5	5,3
Konsumtion och investeringar[2]	2,6	3,5	2,6	3,9	2,3	1,2	0,5	1,7

[1] Utgiftsutvecklingen i löpande pris deflaterad med BNP-deflatorn.
[2] Utgiftsutvecklingen har beräknats med implicitdeflatorn för offentlig konsumtion resp. investeringar. Statliga bolag och affärsdrivande verk inkluderas ej.

4.3 Finanspolitiken och kreditmarknaden

De totala offentliga utgifterna fortsatte under 1982 att växa i snabbare takt än den totala produktionen i ekonomin. Utgiftsandelen ökade således under 1982, medan skatternas andel av BNP minskade något. Det var framförallt transfereringarna som, huvudsakligen beroende på en långtgående automatik, fortsatte att öka relativt snabbt (se tabell 3 och 4).

I år beräknas de totala offentliga utgifternas andel av BNP att fortsätta att stiga något, till närmare 70 %, och även skatteandelen ökar något, till drygt 51 %. Vid sidan av räntekostnaderna på statsskulden är det även i år de direkta överföringarna till företag och hushåll samt de offentliga investeringarna som ökar snabbast, medan den offentliga konsumtionen växer i betydligt långsammare takt. Till en del är den relativt snabba ökningen i transfereringsutgifterna betingad av den hittillsvarande svaga industriella utvecklingen, såtillvida att de arbetsmarknadspolitiska insatserna och det industripolitiska stödet, framför allt för att täcka redan gjorda förluster i de statliga företagen, är betydande. Det bör finnas förutsättningar att avsevärt dra ned dessa utgifter i en kommande konjunkturuppgång, då behovet av stödinsatser minskar.

När det gäller kreditpolitiken kan noteras att den internationella räntenivån sedan snart ett år tillbaka visat en nedåtgående tendens. Det gäller inte minst de för den internationella ränteutvecklingen så avgörande amerikanska räntorna. En viktig förklaring till det sjunkande ränteläget är att man i åtskilliga länder fått ned inflationen betydligt. Detta innebär å andra sidan att, trots en betydande nedgång i de nominella räntorna, de reala räntorna i många länder fortfarande är höga; det gäller såväl korta som långa räntor.

För Sveriges del har den nedåtgående internationella ränteutvecklingen skapat ett visst utrymme för att sänka den inhemska räntenivån. Till detta har också bidragit det lugn som rått på valutamarknaden efter devalveringen i höstas. De korta marknadsbestämda räntorna har visat en nedåtgående tendens efter devalveringen, och räntan på statsskuldväxlarna har un-

der denna period sjunkit med omkring tre procentenheter. I januari sänktes också diskontot med en procentenhet, till 9%, och i april med ytterligare en halv procentenhet till 8,5%. Den långa räntan har emellertid under denna period inte gått ned lika mycket.

Den inhemska ränteutvecklingen är naturligtvis starkt beroende av den internationella utvecklingen. De fortsatt stora statliga anspråken på kreditmarknaden, den i förhållande till våra viktigare konkurrentländer höga inhemska inflationstakten samt det stora bytesbalansunderskottet bidrar dock till att den svenska räntan ligger påtagligt över räntenivån i för oss viktiga länder.

Finansieringen av det statliga budgetunderskottet fortsätter att vara det allt överskuggande problemet på den svenska kreditmarknaden. Under 1982 finansierades underskottet i betydligt större utsträckning än tidigare utanför banksystemet, vilket bidrog till att hålla nere likviditetsökningen i ekonomin. Detta möjliggjordes genom en omfattande försäljning av statsskuldväxlar till företagen. Ursprungligen var löptiden på dessa 6 resp. 12 månader, men sedan årsskiftet har också 18-månaders statsskuldväxlar emitterats. Även för 1983 räknar jag med att statsskuldväxlarna ger ett avsevärt bidrag till att finansiera budgetunderskottet. En gynnsam vinstutveckling hos företagen i kombination med en alltjämt relativt svag investeringsutveckling kommer att innebära ett betydande sparandeöverskott i företagssektorn.

Att kraftigt öka volymen statsskuldväxlar skapar emellertid också problem. Då deras löptid är relativt kort kan, i en uppgångsfas med ökad investeringsvilja hos företagen, omsättningen av statsskuldväxlar hämmas och målet att hålla nere räntorna försvåras. Detta pekar tydligt på de problem med utträngningseffekter på kreditmarknaden, som stora budgetunderskott aktualiserar i en konjunkturuppgång. Det kommer i ett sådant läge att bli svårt att förhindra att höga räntor på statspapper driver upp avkastningskravet på industriinvesteringar till en sådan nivå, att den erforderliga investeringsuppgången blockeras.

Min bedömning av hur den statliga upplåningen kommer att fördelas på olika långivarkategorier under 1983 redovisas i tabell 5. Den alltjämt om-

Tabell 5 Finansiering av budgetunderskottet 1980–1983
Nettobelopp, miljarder kr.

	1980	1981	1982	1983
Banksektorn	17	39	7	17–27
Upplåning utanför banksektorn	15	18	54	45–55
varav: kapitalmarknadsinstitut	10	12	18	20
hushåll	8	4	6	7
övrigt	–3	2	30	20–30
Summa Sverige	32	57	61	72–77
Utlandet	22	9	20	15–20
Totalt (statens utgiftsöverskott)	**52**	**66**	**83**	**92**

fattande finansieringen i bankerna innebär en icke oväsentlig ökning av likviditeten i ekonomin. Bankernas utlåning till allmänheten måste därför hållas tillbaka för att likviditetsökningen skall kunna begränsas till vad som är förenligt med en framgångsrik inflationsbekämpning. Kreditefterfrågan från såväl hushåll som företag kan också väntas bli relativt svag under 1983. För hushållens del verkar en ökad räntekänslighet till följd av skattereformen återhållande på kreditefterfrågan. Företagens behov av krediter torde också vara relativt begränsat i en situation med kraftig vinstuppgång och fortsatt jämförelsevis svag investeringsutveckling. För bankernas totala övrigutlåning i svenska kronor räknar jag med en ökningstakt på 7–9%, beroende på i vilken utsträckning företagens lånebehov täcks genom utlandsupplåning. Likviditetsökningen skulle därmed kunna begränsas till 10–12% för 1983.

Finansbolagens utlåning ökade relativt kraftigt under 1982. För att förhindra en motsvarande expansion i år har deras totala kreditgivning genom utlåningstak begränsats till 8% under 1983.

Avslutningsvis vill jag i detta sammanhang nämna att en utredning med uppdrag att se över strukturen på den svenska kreditmarknaden kommer att tillsättas inom kort. Frågan om utländska banker i Sverige ingår i utredningsuppdraget.

5 Sveriges ekonomi 1984 och 1985

Den ekonomiska politiken har verkningar, som sträcker sig flera år fram i tiden. Detta gäller exempelvis den devalvering som genomfördes i oktober 1982. Som jag tidigare framhållit, brukar man räkna med att det tar tre år innan effekten av en devalvering på export- och importvolymerna har visat sig någorlunda fullständigt.

Jag har tidigare i flera sammanhang redogjort för bakgrunden till devalveringen. Den ekonomiska politik som inletts nödvändiggörs av att den inhemska efterfrågan är större än den inhemska produktionen. Resurser måste därför föras över från inhemsk användning till nettoexport, samtidigt som resursutnyttjandet generellt sett måste höjas.

Effekten av devalveringen är beroende av hur den följs upp i den ekonomiska politiken. Devalveringar har prövats av många länder vid åtskilliga tillfällen. Ofta misslyckas de till följd av att en ökad inflation successivt reducerat den konkurrenskraftsförbättring som devalveringen initialt innebär. Det finns emellertid också exempel på lyckade devalveringar, som gett bestående positiva effekter under längre perioder. De båda svenska devalveringarna i början av 1930-talet resp. slutet av 1940-talet brukar nämnas som sådana.

Den ekonomiska politikens långsiktiga karaktär och effekter gör att man bör se på dess resultat under en period som sträcker sig över flera år. Som en bilaga till årets reviderade finansplan har därför utarbetats kalkyler rörande den ekonomiska utvecklingen under 1984 och 1985 (bilaga 1.2). Dessa kalkyler anger olika utvecklingsvägar för den svenska ekonomin under antagande om olika inflationstakt och avser att belysa de samhällsekonomiska konsekvenserna på ett par års sikt av hög resp. låg inflation.

Sådana kalkyler är naturligtvis osäkra. De utgör ändå ett försök att åstadkomma en konsistent bild av utvecklingen och antyder effekterna av en strategi för den ekonomiska politiken. Jag skall därför i det följande något kommentera de närmaste årens utveckling mot bakgrund av nämnda kalkyler.

Internationell bakgrund

Den internationella utvecklingen i ett längre tidsperspektiv är naturligtvis svårbedömd. Det finns för närvarande tecken på att den internationella konjunkturen är på väg uppåt. Hittills är tecknen på en konjunkturuppgång mera tydliga endast i Förenta staterna. De fallande oljepriserna inger emellertid vissa förhoppningar om en mer allmän uppgång i industriländerna.

Osäkerheten är dock ännu stor om hur det fortsatta konjunkturförloppet kommer att gestalta sig. En möjlighet är att återhämtningen håller i sig och

att vi får ett par år av relativt snabb ökning av produktion och världshandel. Tillväxten torde ändå bli lägre än vid tidigare konjunkturuppgångar på grund av svag efterfrågan för investeringsändamål och ojämnt fördelad tillväxt mellan länderna. I Förenta staterna och Japan skulle tillväxten kunna bli god, medan den för Västeuropas del torde bli relativt måttlig. De flesta europeiska länder brottas med betydande strukturella obalanser, som sannolikt begränsar utrymmet för en mer expansiv ekonomisk politik under flera år framöver. För vissa av de oljeproducerande länderna och för u-länderna skulle en återhämtning i industriländerna avsevärt lätta på de nuvarande finansiella problemen.

En annan möjlighet är att konjunkturuppgången kommer av sig. En alltför snabb uppgång i Förenta staterna – exempelvis till följd av en mycket expansiv finans- och penningpolitik – skulle relativt snart kunna leda till att inflationen åter tar fart och att den ekonomiska politiken därför stramas åt kraftigt. Räntorna skulle åter stiga starkt. Vid en sådan utveckling kan den nuvarande ökningen i produktion och världshandel snart förbytas i stagnation.

Det är i dagens läge inte möjligt att avgöra hur den internationella konjunkturen kommer att te sig de närmaste åren. Jag vill emellertid varna för att inteckna de positiva effekterna av en mycket snabb återhämtning. Jag anser det därför vara rimligt att, som i bilaga 1.2, låta de olika kalkylerna för den svenska utvecklingen utgå från en relativt försiktig bedömning av den internationella konjunkturbilden.

Priser och löner

De kalkyler som återges i bilaga 1.2 visar betydelsen av att inflationen dämpas. Prisstegringstakten i viktiga konkurrentländer har nu kommit ner till en årstakt på 3–5 %, vilket sätter oss under starkt tryck att bringa ned inflationen även i Sverige.

Inflationsprocessen är trögrörlig. Den bygger, som jag tidigare framhållit, i stor utsträckning på förväntningar som vuxit fram under många år. Det talar för att det kommer att krävas betydande ansträngningar för att få ned inflationen de närmaste åren. Inte minst de höga budgetunderskott, som uppstått de senaste åren och problemen att finansiera dessa utan att likviditeten i ekonomin ökar för snabbt, bygger under förväntningar om en fortsatt hög inflation.

Detta vore dock en mycket olycklig utveckling för den svenska ekonomin. Som jag tidigare framhållit måste nu det första steget i krispolitiken följas av ett andra steg, där den mest väsentliga omedelbara uppgiften för den ekonomiska politiken är att få ned inflationstakten. Endast därigenom kan näringslivets expansion säkras och sysselsättningen förbättras.

Det finns också tecken som tyder på en växande medvetenhet om betydelsen av att få ner inflationstakten. Likaså tyder mycket på att den underliggande inflationstakten i Sverige var på väg ned före devalveringen

1982. Denna medförde dock en oundviklig tillfällig stegring av inflationen. Om vi lyckas med att snabbt driva ned denna, bör det vara fullt möjligt att för 1984 och 1985 förverkliga en låg pris- och löneökningstakt. Detta är också vad det andra steget i den ekonomisk-politiska strategin syftar till.

Finansiell utveckling

Statens finansiella läge är mycket ansträngt och kommer att bli det även de närmaste åren. Budgetunderskottet beräknas i år bli ca 92 miljarder kr. I långtidsbudgeten (bilaga 1.3) beräknas budgetunderskottet kalkylmässigt komma att öka till ca 120 miljarder kr. budgetåret 1987/88. Skulle en sådan utveckling realiseras uppstår naturligtvis stora problem med att finansiera underskotten utan att i allt för hög grad likvidisera ekonomin.

Någon ökning av den statliga konsumtionen de närmaste åren torde svårligen kunna realiseras. Tvärtom måste ett mycket stramt budgetarbete bedrivas. Omprioriteringar och rationaliseringar ter sig nödvändiga. Inkomstförstärkningar kan inte heller undvikas. Det bör emellertid observeras att effekter av några sådana åtgärder inte är inlagda i de kalkyler som redovisas i bilagorna 1.2 och 1.3.

Även kommunernas finansiella läge kommer att vara ansträngt de närmaste två åren. De kalkyler som har genomförts av den särskilda arbetsgruppen för kommunernas ekonomi (KEA) pekade på ett underskott i finansiellt sparande 1985 på i storleksordningen 15 miljarder kr., förutsatt att 1983 års skatteunderlagsbegränsning fortsätter att gälla även 1984 och 1985. Beräkningarna byggde i övrigt på antaganden om bl. a. oförändrade kommunala skattesatser, pris- och lönekostnadsstegringar på 7% per år och en volymökning av den kommunala konsumtionen om 2% per år.

De beräkningar som görs i bilaga 1.2 visar att kommunernas finansiella situation är starkt beroende av pris- och löneökningstakterna. En reducering av dessa skulle avsevärt förbättra kommunernas ekonomi och skapa ett större utrymme för ökad kommunal konsumtion. En tillräckligt stor dämpning av pris- och kostnadsstegringen skulle skapa utrymme för en årlig kommunal konsumtionsökning med 2%. Med hänsyn till både behoven av utökad samhällsservice och det besvärliga sysselsättningsläget är en sådan utveckling mycket önskvärd. Det krävs emellertid en kraftig dämpning av kostnadsutvecklingen i den kommunala sektorn för att en sådan konsumtionsökning skall kunna realiseras utan alltför stora skattehöjningar. Vid en snabb inflationstakt är det tveksamt om ens en oförändrad konsumtionsvolym kan upprätthållas.

Om inga nya beslut fattas rörande statens inkomster och utgifter kommer, som jag redan nämnt, underskottet i statsbudgeten enligt långtidsbudgeten att öka de närmaste åren. Samtidigt kommer sannolikt bytesbalansen att förbättras, vilket jag återkommer till senare. Spegelbilden av detta är att den privata sektorns (och då främst företagens) sparande ökar. Det sker dels genom att lönsamheten förbättras, dels genom att det tar en viss tid

innan investeringsaktiviteten ökar så kraftigt att den svarar mot det ökade sparandet i företagen.

Utrikeshandel och bytesbalans

Devalveringen i oktober 1982 kommer att ge ett positivt bidrag till bytesbalansen under både 1984 och 1985. De sjunkande oljepriserna bidrar också till en förbättring. Därutöver är efterfrågan och relativpriserna de närmaste åren avgörande för bytesbalansens utveckling.

Vid en snabb inhemsk inflation kommer försvagad konkurrenskraft och försämrade relativpriser att dämpa exporten och höja importen. Den förbättring av bytesbalansen 1984 som devalveringen leder till blir då temporär. De relativprisförsämringar som inträffar 1984 och 1985 kommer oundvikligen att försämra bytesbalansen kraftigt efter 1985. Därmed skulle problemen med permanenta underskott i bytesbalansen kvarstå.

Vid en långsamt inhemsk inflation skulle det däremot vara möjligt att förbättra bytesbalansen på ett sätt som är hållbart även i ett längre perspektiv. De kalkyler som redovisas i bilaga 1.2 tyder på att den konkurrenskraftsförbättring, som devalveringen har gett upphov till, skulle kunna leda till långsiktig jämvikt i bytesbalansen 1985 eller något år därefter, om den åtföljs av måttfulla pris- och kostnadsökningar.

I detta sammanhang bör räntorna på utlandslånen uppmärksammas. I långtidsbudgeten för perioden 1983/84–1987/88 visas hur den genomsnittliga *reala* räntesatsen på statens utlandslån (inkl. realiserade kursförluster) kommer att uppgå till ca 10 % de närmaste åren med de antaganden som görs. Den höga realräntan är en följd av devalveringarna av den svenska kronan och av dollarkursens uppgång. Beräkningen visar också på de problem som är förknippade med en omfattande statlig upplåning och speciellt en omfattande upplåning i utlandet. Kostnaderna för en sådan upplåning riskerar att bli mycket stora, om inte inflationen kan hållas nere på en så låg nivå att det blir möjligt att bibehålla den nuvarande konkurrenskraften.

Produktion och sysselsättning

Sysselsättningen är den ekonomiska politikens viktigaste fråga. Regeringens politik är inriktad på att återge näringslivet en sådan expansionskraft att sysselsättningen tryggas även långsiktigt. Kapacitetsutnyttjandet är emellertid fortfarande lågt, vilket gör att det tar viss tid innan effekterna av en ökad produktion visar sig i ett förbättrat arbetsmarknadsläge.

De närmaste åren kommer exporten att öka relativt kraftigt, och importen kommer att visa en dämpad utveckling. Särskilt gäller detta om inflationstakten minskas kraftigt. Denna utveckling av utrikeshandeln kommer att ge ett positivt bidrag till produktionen.

Det räcker emellertid inte med detta bidrag från den utländska efterfrågan för att åstadkomma en produktionsutveckling, som är tillräckligt stark

för att öka sysselsättningen i näringslivet. Det krävs även en viss tillväxt av den inhemska efterfrågan.

Det måste emellertid samtidigt understrykas att möjligheterna att åstadkomma en sådan kommer att vara beroende av hur framgångsrik inflationsbekämpningen blir. Bara vid en kraftigt dämpad inflationstakt skapas utrymme för stigande reallöner och en viss, ehuru måttlig, ökning av den privata konsumtionen, samtidigt som konkurrenskraften bibehålls och bytesbalansen förbättras. Även den offentliga konsumtionens och investeringarnas tillväxt de närmaste åren kommer att vara beroende av att inflationen dämpas. Om det inte visar sig möjligt att pressa ned inflationen tillräckligt långt, kan ökande underskott tvinga fram en mer restriktiv inriktning av den ekonomiska politiken.

Vid en fortsatt hög inflation kommer således varken näringslivet eller den offentliga sektorn att kunna öka sin sysselsättning. Arbetslösheten skulle då troligen fortsätta att stiga även med omfattande arbetsmarknadspolitiska åtgärder. En dämpning av inflationen skulle emellertid innebära en betydligt bättre situation när det gäller sysselsättningen. Beräkningarna i bilaga 1.2 tyder på att det krävs en radikal nedgång i inflationstakten för att uppnå en påtaglig förbättring av sysselsättningsläget och dämpning av arbetslösheten. En kraftfull bekämpning av inflationen måste därför vara en huvuduppgift för den ekonomiska politiken de närmaste åren.

Slutsats

De slutsatser man kan dra av denna genomgång av olika tendenser i den svenska ekonomin de närmaste åren är i huvudsak följande.

Även om konjunkturen nu tycks ha vänt uppåt både internationellt och i Sverige, kommer det att ta något år innan de positiva effekterna av denna uppgång visar sig i ett förbättrat sysselsättningsläge. Under en övergångsperiod är det därför nödvändigt med mycket stora arbetsmarknadspolitiska insatser för att dämpa den höga arbetslösheten.

Inflationens fortsatta utveckling kommer att vara helt avgörande för möjligheterna att åstadkomma en bättre balans i den svenska ekonomin. Endast en kraftig nedgång i inflationstakten kan bygga under den expansion i näringslivet som krävs för att varaktigt förbättra sysselsättningsläget. Kommunernas möjligheter att tillgodose behoven av utökad samhällsservice och bidra till att förbättra sysselsättningsläget kommer också att vara starkt avhängiga pris- och kostnadsutvecklingen.

Bytesbalansen kommer troligen att förbättras påtagligt 1984. Hur stor förbättringen blir är beroende av bl. a. den inhemska efterfrågans utveckling. Kalkylerna i bilaga 1.2 tyder på att framgångarna i försöken att dämpa inflationen är helt avgörande för huruvida förbättringen blir endast temporär eller långsiktigt hållbar. Skulle prisstegringarna fortsätta på en hög nivå, kommer oundvikligen negativa effekter på bytesbalansen att uppstå de närmaste åren och de tidigare problemen med permanenta stora underskott kvarstå olösta.

6 Inriktningen av den ekonomiska politiken

6.1 Politik för full sysselsättning

De viktigaste målen för den ekonomiska politiken är: full sysselsättning, stabilt penningvärde, hög ekonomisk tillväxt, jämn fördelning av levnadsstandarden, regional balans samt balans i utrikesbetalningarna. Den fulla sysselsättningen är den ekonomiska politikens viktigaste mål. Det är till stor del genom människors vilja till arbete som de produktiva resurser skapas, vilka kan ge alla medborgare en rikare tillvaro. Samtidigt är det i hög grad genom arbetet som människorna känner att de har en meningsfull uppgift att fullgöra i samhällsbyggandet, och att deras insatser efterfrågas och värdesätts. Inte minst gäller detta för de unga människor, som söker sig ut på arbetsmarknaden. Dessutom är full sysselsättning ett av de allra viktigaste medlen att utjämna standardskillnader.

Därför måste den ekonomiska politiken inriktas på att nå full sysselsättning. Den omläggning av politiken som genomfördes i höstas är en mobilisering för detta mål.

Det faktum att den fulla sysselsättningens politik satts i första rummet innebär emellertid inte att vi omedelbart kan registrera att sysselsättningen ökar på den reguljära arbetsmarknaden. Det kommer att ta tid innan de positiva effekterna på sysselsättningen kan avläsas i form av en ökad nettoefterfrågan på arbetskraft. Sysselsättningsutvecklingen i industrisektorn är fortfarande nedåtriktad, även om vissa ljuspunkter i form av ökad orderingång och ökad produktion kan noteras under början av 1983. Kapacitetsutnyttjandet i många företag ligger på en mycket låg nivå, varför produktionen kan öka avsevärt innan efterfrågan på arbetskraft på nytt börjar öka mera påtagligt.

På kort sikt är det därför nödvändigt att öka de arbetsmarknadspolitiska insatserna. Så har också skett. De insatser som gjorts sedan hösten 1982 är de mest omfattande som någonsin vidtagits. I den s. k. krisplanen i november i fjol föreslogs och bifölls senare av riksdagen arbetsmarknadspolitiska åtgärder och ett omfattande investeringsprogram om sammantaget 7 miljarder kr. Antalet personer som är sysselsatta i olika former av arbetsmarknadspolitiska åtgärder är f. n. rekordstort. I mars sysselsattes 75 000 personer i beredskapsarbeten, vilket var drygt 22 000 fler än vid motsvarande tid i fjol. Närmare 44 000 personer gick på olika former av arbetsmarknadsutbildning.

I budgetpropositionen i januari i år föreslogs fortsatta, mycket omfattande arbetsmarknadspolitiska insatser. För nästkommande budgetår föreslogs närmare 15 miljarder kr. för sysselsättningspolitiska åtgärder. För beredskapsarbeten beräknas medel för 7,7 miljoner sysselsättningsdagar. Arbetsmarknadsutbildningen tillförs medel för 120 000 deltagare.

I början av mars beslutade regeringen att arbetsmarknadsstyrelsen får fördela ytterligare 125 milj. kr. till beredskapsarbeten och 20 milj. kr. till ungdomsplatser. Samtidigt höjdes ramen för kommunal vuxenutbildning till kurser för arbetslösa med 30 milj. kr. Åtgärderna riktas främst mot unga arbetslösa och beräknas ge ca 5000 platser i beredskapsjobb fram till sommaren och nästan 2000 ungdomsplatser i sex månader.

Nu bör föreslås ytterligare arbetsmarknadspolitiska insatser. Medel för ökad omfattning av beredskapsarbeten bör anvisas, bl.a. för att under hösten motverka den ökning av arbetslösheten som då normalt uppträder. För hela året bör arbetsmarknadsstyrelsen tillföras medel för närmare 10 miljoner sysselsättningsdagar till en kostnad av 1000 milj. kr. utöver vad som föreslogs i budgetpropositionen.

Särskilda insatser bör sättas in mot ungdomsarbetslösheten, inte minst på utbildningsområdet. Ramen för kommunal vuxenutbildning till arbetslösa bör höjas, och särskilda medel anslås för att öka antalet platser på vissa yrkesinriktade kurser i gymnasieskolan. Vidare bör särskilda åtgärder vidtas för att anskaffa ytterligare ungdomsplatser. Statsrådet Göransson kommer senare denna dag att redovisa dessa förslag.

Som jag tidigare framhållit kommer arbetsmarknadsläget under 1983 att vara svagt, även om en förbättring sannolikt kommer att bli märkbar under loppet av året. Vid bedömningen av den för våra förhållanden fortsatt höga arbetslösheten under 1983 bör emellertid vissa omständigheter beaktas.

Först och främst övertog regeringen ansvaret för ekonomin i ett läge där den tidigare förda politiken hade skapat en starkt negativ trend för sysselsättningen på den ordinarie arbetsmarknaden. En årlig ökning av arbetskraftsutbudet på i storleksordningen 20000 personer möttes av en sjunkande efterfrågan på arbetskraft.

Sedan regeringsskiftet har mycket omfattande arbetsmarknadspolitiska åtgärder satts in och ytterligare betydande insatser föreslås nu. Dessa bereder de arbetssökande sysselsättning, men kan inte i sig påverka arbetskraftsefterfrågan på den reguljära arbetsmarknaden. Den bestäms av den allmänna ekonomiska utvecklingen i landet. För att påverka denna har regeringen utformat en sammanhållen ekonomisk politik för att öka tillväxten och därmed sysselsättningen. Denna politik, som inleddes med devalveringen i oktober, har redan haft positiva effekter, men dess genomslag på arbetskraftsefterfrågan sker med fördröjning.

Även en del av de åtgärder som sattes in omedelbart efter valet, exempelvis investeringsprogrammet, får genomslag på arbetsmarknaden först med en viss eftersläpning.

Arbetsmarknadsläget påverkas vidare av att kommunernas finansiella ställning försvagats till följd av de senaste årens stagnation i tillväxten och snabba inflation. Det försämrade finansiella läget har medfört att kommunerna nu ökar sin konsumtion och därmed arbetskraftsefterfrågan i långsammare takt än förut.

Teoretiskt skulle den inhemska efterfrågan – exempelvis den privata konsumtionen – kunna stimuleras på kort sikt för att öka efterfrågan på arbetskraft. En dylik politik skulle emellertid – vilket inte minst stöds av erfarenheterna efter tidigare devalveringar – vara ineffektiv, eftersom en betydande del av efterfrågan omedelbart skulle läcka ut i form av import och försämra utrikesbalansen. På längre sikt skulle den omintetgöra syftet med devalveringen, nämligen att permanent stärka den svenska industrins konkurrenskraft och omfördela resurserna till den konkurrensutsatta sektorn. Därmed skulle det bli svårare och ta längre tid att uppnå det övergripande målet att trygga en varaktigt full sysselsättning.

I den konjunkturfas vi nu befinner oss bör arbetsmarknadspolitiken ges en sådan inriktning att den nödvändiga omstruktureringen i ekonomin underlättas. I en uppåtgående konjunktur måste vi mer än tidigare hjälpa människorna att söka sig från arbetslöshet och beredskapsarbeten till varaktiga jobb i de företag och branscher som expanderar. Detta kräver en ökad geografisk och yrkesmässig rörlighet. Det är samhällets uppgift att underlätta denna omställning.

Även om någon omfattande ökning av industrisysselsättningen knappast torde äga rum under den närmaste tiden, kommer en betydande ersättningsrekrytering att behöva göras. Vissa industrigrenar, som kan väntas växa mycket snabbt, kommer att ha behov av arbetskraft, särskilt högt yrkesutbildad sådan. Det är betydelsefullt för hela den ekonomisk-politiska strategin att den expansion inom industrin som kan väntas inte bromsas till följd av rekryteringsproblem. Av erfarenhet vet vi att en uppgång i konjunkturen snabbt kan leda till flaskhalsproblem när det gäller vissa yrkeskategorier. Det är därför viktigt att stimulera en positiv attityd till industriarbete bland de arbetssökande och till utbildning för industriyrken bland ungdomen. Det är också väsentligt att stimulera industrin att i god tid utbilda för kommande behov och tidigarelägga rekrytering, så att arbetskraften finns på plats när den ökade orderingången ger effekt på sysselsättningen.

Mot denna bakgrund bör regeringen föreslå att en kampanj igångsätts för att få industrin att tidigarelägga ett kommande rekryteringsbehov till hösten 1983 och för att rikta de arbetssökandes intresse mot industriarbeten. Särskilda ansträngningar bör i det sammanhanget göras för att öka intresset och möjligheterna hos kvinnliga arbetssökanden att arbeta inom industrisektorn. Vidare bör regeringen föreslå att ramen för arbetsmarknadsutbildning vidgas ytterligare, från 120000 deltagare som föreslogs i budgetpropositionen till 125000 deltagare under året. Genom omprioriteringar kan härigenom 10000 platser ställas till förfogande för vidareutbildning av redan anställda inom industrin, med syfte att undvika flaskhalsproblem.

Chefen för arbetsmarknadsdepartementet kommer senare i dag att närmare redovisa dessa förslag. Hon kommer också att presentera förslag om hur kommunernas sysselsättning skall kunna främjas. Bakgrunden är att

behovet av beredskapsarbeten kommer att vara mycket stort, samtidigt som nuvarande höga nivå på beredskapsarbeten inneburit svårigheter att på ett effektivt sätt ta hand om beredskapsarbetarna och kritik mot att beredskapsarbetarna ersätter ordinarie personal inom den kommunala verksamheten.

Det finns därför anledning föreslå att i stället för ytterligare medel till beredskapsarbeten ge kommunerna ett rekryteringsstöd för att tidigarelägga rekrytering till fasta anställningar. Stödet bör inriktas på de socialpolitiskt prioriterade områdena. Något hinder för att stödja arbeten inom andra verksamhetsområden bör dock inte finnas. Regeringen bör föreslå att medel om 300 milj. kr. anvisas för att under nästa budgetår på detta sätt skapa nya fasta arbeten i kommuner och landsting. Kommunerna skall efter stödperiodens slut själva ta det ekonomiska ansvaret för de nyrekryterade.

Avgörande för sysselsättningsutvecklingen i ett längre perspektiv är ekonomins funktionsduglighet och konkurrenskraft. Den omläggning av politiken som inleddes med den kraftiga devalveringen i oktober i fjol syftar, som jag tidigare framhållit, till att långsiktigt värna sysselsättningen. Endast genom att bryta den nedåtgående trenden i industrisektorn möjliggörs på sikt en balanserad ekonomisk tillväxt. För ett litet land som Sverige med en stor utrikeshandel är det nödvändigt att vi förmår att hålla pris- och kostnadsutvecklingen i schack. Detta kräver en fast och konsekvent antiinflationspolitik. Som framgått av de treårskalkyler jag redovisat tidigare, måste – om sysselsättningen skall kunna värnas – ambitionsnivån därvidlag sättas mycket högt.

De avtal som hittills i år träffats på den svenska arbetsmarknaden ger hyggliga förutsättningar för att bevara den konkurrenskraftsförbättring som devalveringen gett. Speciellt värdefullt är det att avtalen inte innehåller olika typer av priskompensationsklausuler, som bygger in inflationen i samhällsekonomin. Under kommande år räcker det emellertid inte med att de avtalsenliga lönehöjningarna blir måttliga. Det är av avgörande betydelse att även de totala lönekostnadsökningarna hålls på en låg nivå.

Vidare är det inte bara i den konkurrensutsatta sektorn som pris- och kostnadstrycket måste hållas nere, om vi skall klara sysselsättningen. Sambandet mellan lönekostnadsökning och sysselsättningsutveckling är naturligtvis lika giltigt i de från utländsk konkurrens skyddade näringslivssektorerna och inom den offentliga sektorn.

Den snabba kommunala expansionen under 1970-talet möjliggjordes genom kraftiga höjningar av kommunalskatterna och höjningar av statsbidragen till kommunerna. Det finns fortfarande stora behov inom främst barn- och äldreomsorg, vilka motiverar en fortsatt kommunal expansion. De finansiella problem för den kommunala sektorn som avtecknar sig under de närmaste åren sätter emellertid en gräns för hur snabb denna expansion kan bli. Det kommer inte att vara möjligt att höja kommunalskatterna i

samma utsträckning som tidigare, eftersom detta skulle medföra att de realt disponibla inkomsterna minskade kraftigt. Det kommer med hänsyn till det ytterligt ansträngda statsfinansiella läget inte heller att vara möjligt att öka statsbidragen till kommunerna så som tidigare skett.

Jag kommer senare att behandla kommunernas situation mer i detalj. Jag vill dock redan nu framhålla att i detta läge, och utifrån det faktum att den kommunala konsumtionen till ca 75 % utgörs av löner, är det utomordentligt angeläget att lönekostnadsökningarna blir låga. Ju längre man når på denna väg, desto fler blir de personer som kan finna sysselsättning i den offentliga sektorn.

I detta sammanhang vill jag understryka att åtgärden att finansiera skatteomläggningen under 1984 med hjälp av energiskatter i stället för arbetsgivaravgiftshöjningar är betydelsefull för att få ned kommunernas kostnader och möjliggöra en ökad kommunal sysselsättning.

6.2 Kamp mot inflationen

Kännetecknande för det senaste årtiondets ekonomiska utveckling har, som framgår av tabell 6, varit att inflationen varit hög och tillväxten låg. I jämförelse med de föregående två decennierna uppvisade 1970-talet en ekonomisk tillväxt som var mindre än hälften så snabb och en inflationstakt som var $2^1/_2$ gånger så hög.

Inflationens orsaker

Orsakerna bakom denna acceleration av inflationen är flera och går tillbaka på såväl strukturella som konjunkturella faktorer i världsekonomin och den svenska ekonomin. Emellertid brukar fem huvudsakliga källor till inflationsprocessen urskiljas:

- de inhemska kostnadsökningarna,
- flaskhalsar i produktionen samt stelheter på olika marknader,
- förväntningar om fortsatt inflation,
- budgetunderskottets inflationsdrivande effekter,
- den importerade inflationen, dvs. det bidrag till inflationen som följer av höjningar i importpriserna.

Tabell 6 BNP nominellt, realt och inflationen 1953–1981
Årlig genomsnittlig procentuell förändring

	BNP nominellt	BNP i volym	Inflationstakt[1]
1953–1972	7,7	3,8	3,8
1973–1981	12,3	1,6	10,5

[1] Mätt som BNP-deflatorn.
Källa: Statistiska centralbyrån.

Den *inhemska* inflationsprocessen drevs under tidigare decennier i huvudsak fram från efterfrågesidan. Sedan mitten av 1970-talet har detta inte gällt i någon större utsträckning, eftersom efterfrågan varit klart lägre än den tillgängliga kapaciteten. I stället är det andra företeelser på kostnadssidan som bestämt utvecklingen: en snabbare löne- och prisspiral, olika typer av indexering av löneutvecklingen, strävanden att få kompensation för höjda skatter samt höjda kostnader till följd av sjunkande produktivitet i samband med att kapacitetsutnyttjandet sänkts.

Erfarenheten visar att ett inflationsförlopp kan sättas igång även vid ett förhållandevis lågt kapacitetsutnyttjande genom att det finns *flaskhalsar* i produktionen och genom *bristande flexibilitet* på olika marknader, framför allt arbets-, kapital- och råvarumarknaderna. Så har t. ex. under 1970-talet, trots det långsiktigt sjunkande kapacitetsutnyttjandet, bristen på yrkesarbetare inom industrin snabbt blivit ett akut problem vid konjunkturuppgångar, och i vissa branscher har bristen på yrkesarbetare varit praktiskt taget konstant, trots det låga kapacitetsutnyttjandet. Problemen med råvaruförsörjningen till skogsindustrin är ett annat välkänt exempel på restriktioner på ekonomins utbudssida.

Vidare måste *förväntningarnas* betydelse för inflationsdynamiken poängteras. Ju mer förväntningar om framtida inflation byggs in i pris- och lönesättningen, desto svårare blir det att bryta sig ur pris- och löneskruven. Inte minst gäller detta om den förstärks via indexbindningar och kompensationsklausuler.

I Sverige har vi nu genomlevt närmare ett decennium med en genomsnittlig prisstegringstakt om 10% per år. Detta torde innebära, att förväntningar om en fortsatt hög inflationstakt numera är fast etablerade, och att de utgör en avgörande faktor bakom den inhemskt genererade inflationen. Detta innebär i sin tur, att det är nödvändigt att bryta inflationsförväntningarna om vi under det närmaste året skall kunna driva ned inflationstakten. Detta ställer starka krav på en fast och förtroendeingivande ekonomisk politik.

Budgetunderskottens inverkan på inflationen är av mer indirekt natur. Det är inte budgetunderskottet som sådant, utan möjligheterna och sättet att finansiera det som påverkar inflationstakten. Finansieringen av budgetunderskottet sker på tre sätt – i banksystemet, hos allmänheten och i utlandet. Finansieringen i banksystemet (inkl. riksbanken) leder till en ökning av likviditeten i ekonomin och därmed åtföljande valutautflöde eller inflationstryck. Detta kan motverkas genom att riksbanken minskar bankernas utlåningsmöjligheter. En sådan politik är emellertid förknippad med påtagliga olägenheter, då kreditgivningen förskjuts från bankerna till den s. k. grå marknaden.

Ökad upplåning hos allmänheten leder till att räntenivån höjs utöver vad som annars skulle ha varit fallet. I länder som Förbundsrepubliken Tyskland och Japan, som traditionellt har ett högt hushållssparande, är det

möjligt att med hjälp av detta finansiera ett betydande offentligt budgetunderskott och ändå upprätthålla låga räntor och god prisstabilitet. I vårt land, med det f. n. mycket låga hushållssparandet, är läget helt annorlunda.

Möjligheterna att bedriva en självständig räntepolitik bestäms också av ekonomins yttre jämvikt. Utvecklingen i Sverige under 1970-talets första hälft är därvid belysande. Då den offentliga sektorn registrerade betydande finansiella överskott och konkurrenskraften var god, kunde den svenska räntenivån tidvis hållas flera procentenheter lägre än den internationella. I takt med de ökande budget- och bytesbalansunderskotten har den svenska räntenivån pressats upp och ligger nu klart över den internationella nivån. I den mån räntenivån inte sätts tillräckligt högt riskerar stora budgetunderskott att resultera i ett valutautflöde som utsätter växelkursen för påfrestningar. Sedan 1976 har den svenska kronan devalverats fem gånger, vilket i sin tur har höjt den inhemska prisnivån och därigenom förstärkt löne- och prisspiralen.

Den *importerade inflationen* har under 1970-talet varit avsevärt högre än under tidigare decennnier. Särskilt påtagliga var de internationella inflationsimpulserna i samband med oljeprishöjningarna 1973–1974 och 1979–1980. Enligt konjunkturinstitutets beräkningar har den importerade inflationen direkt bidragit med mellan 1/3 och 1/4 av den totala inflationen i den svenska ekonomin. Denna kalkyl belyser emellertid de grundläggande sambanden mindre väl, eftersom den utgår från den faktiska växelkursutvecklingen. Vid en mera framgångsrik bekämpning av den inhemskt genererade inflationen, hade det varit möjligt att genom en aktiv växelkurspolitik i högre grad skydda sig från omvärldens inflation. Även om den internationella inflationen således är en viktig drivkraft i inflationsprocessen, är den därför inte något avgörande hinder för att uppnå en avsevärt lägre inflationstakt än den som kännetecknat den svenska ekonomin. Länder som Förbundsrepubliken Tyskland, Österrike, Schweiz och Japan har lyckats hålla en avsevärt lägre inflationstakt, trots att de i lika hög grad som Sverige påverkats av den internationella utvecklingen.

Inflationens negativa följder för ekonomin är omfattande. I en liten öppen ekonomi som Sveriges är en hög inflationstakt först och främst ett direkt hot mot sysselsättningen, genom att den leder till att den konkurrensutsatta sektorn förlorar i konkurrenskraft. Detta medför i sin tur lägre export och högre import, samt lägre produktion, sysselsättning och investeringar i den privata delen av ekonomin. Utvecklingen av skatteunderlaget försvagas, varigenom sysselsättningen hotas även inom den offentliga sektorn.

Även i det fall inflationen hos våra viktigaste konkurrenter skulle vara lika hög som i Sverige, missgynnar den på olika sätt produktion och sysselsättning. En högre inflation brukar nämligen också vara förknippad med större variationer i inflationstakten, vilket skapar ökad osäkerhet vid ekonomiskt beslutsfattande. Detta ökar i sin tur företagens avkastnings-

krav vid investeringar och minskar därmed deras investeringsbenägenhet. En lägre investeringsnivå i dag leder till lägre produktion och inkomster i framtiden, med åtföljande risk för ökad arbetslöshet.

Åtgärder mot inflationen

I likhet med orsakerna bakom inflationen kan åtgärderna för att bekämpa den indelas i fem kategorier:

- en lägre kostnadsutveckling,
- åtgärder för att bryta upp flaskhalsar i produktionen och öka flexibiliteten på olika marknader,
- åtgärder för att bryta förväntningarna om fortsatt hög inflation,
- en stram budgetpolitik,
- åtgärder för att begränsa den internationella inflationens genomslag i den svenska ekonomin.

1. När det gäller den *inhemska inflationsprocessen* har betydelsefulla steg i riktning mot en lägre inflationstakt tagits i årets avtalsrörelse. Visserligen kommer den totala lönekostnadsökningen 1983 att uppgå till ca 9,5 %. Härav svarar emellertid löneökningarna från den senaste tidens avtalsuppgörelser endast för en knapp fjärdedel. Resten av lönekostnadsökningen hänför sig till s.k. överhäng till följd av tidigare års avtal, förväntad löneglidning och höjda arbetsgivaravgifter, främst för att finansiera skatteomläggningen. Avtalen innebär att lönekostnaderna under 1984 i avsevärt lägre omfattning än under tidigare år kommer att belastas av s.k. överhäng. Viktigt, utifrån målet att bryta upp löne- och prisspiralen, är likaså att man i avtalen eliminerat tidigare indexeringar av lönerna med hänsyn till prisutvecklingen.

Det gäller nu att fortsätta på den inslagna vägen och ytterligare hålla tillbaka kostnadsökningen under kommande år. Finansieringen av skattereformens andra steg – som gäller 1984 – kan i detta sammanhang spela en betydelsefull roll. I den överenskommelse som slöts 1981 mellan socialdemokraterna och den dåvarande mittenregeringen sades att inkomstskattesänkningen skulle finansieras med höjda arbetsgivaravgifter eller genom att införa en produktionsfaktorskatt. För 1984 skulle detta innebära en lönekostnadsstegring med åtminstone 1,5 %, vilket antingen skulle medföra att de totala lönekostnaderna drevs upp eller att utrymmet för avtalsenliga löneökningar inskränktes kraftigt.

Mot denna bakgrund bör det andra steget i skattereformen i stället finansieras genom att energiskatterna höjs. Regeringen föreslår således att bensinskatten höjs med 30 öre per liter, att skatten på eldningsolja höjs med 120 kr. per m^3, samt att elskatten höjs med 1,2 öre per kWh. Även kilometerskatten bör höjas. Helårseffekterna av detta blir en budgetförstärkning med ca 3,5 miljarder kr. Genom att energiskattehöjningarna föreslås bli genomförda redan den 1 juli 1983, blir det möjligt att finansiera även de arbetsmarknadspolitiska insatser jag tidigare redovisat.

Genom denna ändrade finansiering av skattereformen 1984 uppnås flera fördelar. Det blir lättare att hålla tillbaka de totala arbetskostnadsökningarna. Det tillgängliga löneutrymmet kan till stor del reserveras för förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter, så att det blir möjligt att uppnå en fördelningspolitiskt acceptabel profil i de kommande löneavtalen. Det finns också, mot bakgrund av de fallande internationella oljepriserna, starka energipolitiska skäl till att genom höjda energiskatter fortsätta att stimulera oljeersättning och energisparande och härigenom göra vårt land mindre sårbart för framtida oljeprishöjningar. Även av bytesbalansskäl är de föreslagna skattehöjningarna väl motiverade.

Genom att skattereformens andra steg finansieras med höjda energiskatter i stället för att med höjda arbetsgivaravgifter undviks att finansieringskostnaden ensidigt belastar löntagarna och egenföretagarna. För kommunerna och landstingen innebär den ändrade finansieringen en avsevärd lättnad, och förbättrar deras möjligheter till en viss expansion och sysselsättningsökning även 1984.

En inflationsdrivande kostnadsstegring kan också sättas igång av snabbt stigande vinster i näringslivet. Av erfarenhet vet vi att dylika tenderar att föra med sig omfattande löneglidning, vilken genom följsamhetsklausuler och kompensationskrav kan sprida sig genom ekonomin. Det finns därför goda skäl till att även 1984 fortsätta med de obligatoriska investeringsfondsavsättningar som riksdagen fattade beslut om för 1983.

2. Priser och kostnader kan, även vid ett förhållandevis lågt kapacitetsutnyttjande, pressas upp av förekomsten av *flaskhalsar* i produktionen och genom en *bristande flexibilitet* på olika marknader. Jag har tidigare berört några av de åtgärder regeringen vidtar för att begränsa dessa effekter. Särskilda åtgärder föreslås i syfte att få industrin att tidigarelägga ersättnings- och nyrekrytering av i första hand yrkesarbetare inför en kommande konjunkturuppgång, och utökat stöd föreslås åt bristyrkesutbildningen och till att utvidga möjligheten till utbildning inom företagen.

Även råvarumarknaderna bör uppmärksammas i detta sammanhang. Av särskilt stor betydelse är att en tillräckligt omfattande skogsavverkning kommer till stånd, så att skogsindustrins råvarubehov kan säkerställas. Regeringen bör återkomma med ytterligare förslag i den frågan.

Genom devalveringen har också förutsättningar skapats för en bättre fungerande marknad för riskkapitalet. Detta avspeglas bl. a. i en starkt ökande volym vad gäller nyemissioner. De börsnoterade företagen har hittills i år aviserat nyemissioner på ca 5 miljarder kr. Detta skapar i sin tur förutsättningar för ökade nyinvesteringar och nyanställningar samt för en modernisering av näringslivet. Inom regeringskansliet utreds nu bl. a. hur

ett tillräckligt omfattande utbud av riskvilligt kapital skall kunna säkerställas, såväl i individuella som i kollektiva former. Regeringen bör senare i år återkomma med förslag till åtgärder på detta område.

Som jag tidigare framhållit bör regeringen föreslå en omläggning av företagsbeskattningen. Förslaget, som skall remissbehandlas, berör dels skattesatsen för aktiebolag, dels utrymmet för lagernedskrivning.

Den svenska bolagsskatten är utformad som en inkomstskatt (nettovinstskatt) men kan i realiteten betecknas som en produktionsfaktorskatt på bolagens egna kapital. Aktiebolag erlägger statlig inkomstskatt med 40% och kommunal inkomstskatt med omkring 30% av sina beskattningsbara inkomster. Sedan hänsyn tagits till att kommunalskatten är avdragsgill vid den statliga taxeringen blir den nominella skattesatsen omkring 58%. Den del av bolagens verkliga vinst som erläggs i skatt är emellertid betydligt mindre än 58% av vinsten. Enligt utförda beräkningar är det faktiska skatteuttaget i genomsnitt endast 10–20%. Denna beskattning av det egna kapitalet kan jämföras med beskattningen av produktionsfaktorn arbete, dvs. arbetsgivaravgifterna. Dessa uppgår f. n. till drygt 35% av lönekostnaderna. Även om ATP-avgiften och en del av sjukförsäkringsavgiften närmast utgör försäkringspremier och inte skatter, kan det med visst fog hävdas att produktionsfaktorn arbete f. n. beskattas hårdare än produktionsfaktorn kapital.

Att den genomsnittliga bolagsskattesatsen i verkligheten är så låg som 10–20% hänger samman med att bolagen kan skjuta upp eller helt undgå beskattningen för en stor del av sin verkliga vinst. Marginalskatten, dvs. den skatt som är av intresse vid bedömningen av en tilltänkt investeringslönsamhet, överensstämmer emellertid normalt med den formella skattesatsen, 58%. En så hög skattesats ställer mycket stora krav på avkastningen hos ett planerat projekt. Den höga skattesatsen utgör således ett hinder mot nyinvesteringar, samtidigt som den låga genomsnittliga skattesatsen leder till låga skatteintäkter för det allmänna och till att produktionsfaktorn kapital gynnas på arbetskraftens bekostnad.

Vad jag nu har anfört leder till slutsatsen att den nominella skattesatsen bör sänkas dock, utan att det effektiva skatteuttaget sänks. Jag avser därför att senare i år föreslå att den statliga bolagsskattesatsen sänks från 40% till den nivå som i dag gäller för flertalet ekonomiska föreningar, dvs. till 32%. Jag anser vidare att utrymmet för lagernedskrivning bör begränsas från nuvarande 60% till 50% av lagrets värde. Möjligheten till lönebaserad reservering (resultatutjämningsfond) bör dock kvarstå oförändrad.

Genom de förslag, som nu aviseras, tillgodoses i viss utsträckning de önskemål om en mer rättvis beskattning som framförts i anslutning till diskussionen om att införa en allmän produktionsfaktorskatt (proms). Minskningen av lagerreserverna och sänkningen av bolagsskatten torde vidare underlätta möjligheterna att slussa riskkapital från ett företag till ett annat. Risken för inlåsning av vinstmedel i företag med dåliga framtidsutsikter minskar således.

I detta sammanhang vill jag också nämna att regeringen nyligen har påbörjat en översyn av företagsbeskattningen bl. a. i syfte att stimulera till ökad rörlighet för riskkapitalet mellan olika företag och branscher.

Jag vill slutligen framhålla, att regeringen inte avser att föreslå någon förlängning av det särskilda investeringsavdraget vid mervärdeskatteredovisningen, då det går ut vid årsskiftet, eller av det särskilda investeringsavdraget för byggnadsinvesteringar, som gäller t. o. m. den 31 mars 1984. Därmed stimuleras investeringar i höst och i vinter, vilket bör påskynda den ekonomiska uppgången. Under 1984 bör uppgången i ekonomin ha hunnit så långt att en mera spontan investeringsökning kan inledas.

3. För att snabbt pressa ned prisökningstakten krävs också att *inflationsförväntningarna* bryts. Det är av avgörande vikt att beslutsfattarna i vår ekonomi inriktar sig på väsentligt lägre pris- och kostnadsstegringar framöver. Om det gångna decenniets inflationstakt på 10% årligen även fortsättningsvis slentrianmässigt byggs in i de kalkyler som vägleder pris- och lönesättningsbeteendet, kommer den höga inflationen att bestå och kanske t. o. m. accelerera. Det krävs därför kraftfulla åtgärder för att bryta förväntningarna om en fortsatt hög inflation. Många av de åtgärder som regeringen nu föreslår eller aviserar syftar just till att bryta inflationsförväntningarna.

Av särskilt stor betydelse är härvid att begränsa de *indexeringar*, som i det hittills rådande inflationsklimatet i stigande omfattning kommit att tillämpas på en rad områden.

Indexering är ett sätt att skydda den aktuella inkomstkällan från urholkning på grund av inflationen. Den kan spela en viktig social roll när det gäller att skydda särskilt utsatta grupper, som inte själva kan påverka sina inkomster, från inflationen. Men indexering av löne- och prissättningen tenderar att förstärka löne- och prisspiralen. När ekonomin utsätts för internationella prisimpulser, exempelvis en oljeprishöjning, driver olika former av indexering upp inflationstakten och förlänger på så sätt den nödvändiga anpassningsprocessen. Indexering kan också bidra till att fortplanta inflationen i samband med en del skattehöjningar som ingår i vissa indexbaser och därmed direkt höjer prisnivån.

Mot denna bakgrund framstår det som nödvändigt att i betydande utsträckning *avindexera* den svenska ekonomin. Det blir då lättare att hejda det pågående inflationsförloppet, inte minst genom att bryta de inflationsförväntningar som under lång tid vuxit sig starka. Till mycket stor del bygger nämligen indexeringarna på synsättet att det gäller att anpassa sig till en framtida, oundviklig inflation och att begränsa dess skadeverkningar snarare än att bekämpa den. Att i detta läge ingripa med åtgärder för att avskaffa indexeringar av olika slag bör därför vara ett verksamt medel att klargöra att regeringen menar allvar med kampen mot inflationen.

Inflationen i flera av våra viktigaste konkurrentländer är nu nere i 3 à

5%. Ett rimligt mål bör då vara att nedbringa den svenska inflationstakten till nivån 4% under 1984.

Indexeringar återfinns på många områden i den svenska ekonomin: för ett stort antal utgiftsanslag i de offentliga budgetarna, i jordbruksprisregleringen, i löneavtalen på arbetsmarknaden och i prissättningen i många branscher i näringslivet. Tidigare var också inkomstskatteskalorna indexreglerade.

Mot denna bakgrund bör regeringen föreslå att de indexeringar och andra slag av priskompensation som kan påverkas, 1984 begränsas till högst den förutsatta inflationsnivån, dvs. till 4%.

Dock bör pensionerna för 1984 fastställas utifrån prisstegringen i år med avdrag för devalveringens priseffekt. Detta innebär att regeringen står fast vid de åtaganden som tidigare givits pensionärerna. Samtidigt torde det innebära att uppskrivningen av basbeloppet för 1984 tämligen väl kommer att ansluta till den förutsatta prisökningen. En närmare beskrivning av de olika typer av index som berörs av begränsningen i uppräkningen ges i avsnitt 7 om budgetpolitiken.

Jag vill framhålla att syftet med denna typ av avindexering inte är att minska värdet av de olika slag av förmåner och belopp som är knutna till nuvarande indexregleringar. Realvärdet av de ifrågavarande förmånerna kommer inte att urholkas om inflationen kan pressas ned till den målsatta nivån. Det skapas då ett starkt intresse hos olika grupper i samhället att aktivt medverka i en sådan ansträngning att nedbringa inflationstakten. Därmed har en viktig förutsättning lagts fast för att inflationsbekämpningen skall bli trovärdig – vilket i sin tur är en förutsättning för att inflationsförväntningarna skall kunna brytas och antiinflationspolitiken verkligen lyckas.

Vad beträffar användning av indexering på andra områden än de statliga avser jag att senare föreslå regeringen att lämna ett uppdrag till statens pris- och kartellnämnd. Uppdraget bör syfta till att olika former av indexering analyseras och att användningen av från inflationsbekämpningssynpunkt olämpliga indexeringar avsevärt begränsas.

Hänvisningar och kopplingar till basbelopp och andra index förekommer även inom områden utanför statsbudgeten. Behovet av justering av lagstiftningen inom dessa får övervägas i särskild ordning.

4. *Finans- och penningpolitikens* utformning har en avgörande betydelse för möjligheterna att nedbringa inflationen. Det budgetunderskott som utvecklats sedan mitten av 1970-talet ställer finanspolitiken inför utomordentligt stora krav. Som jag tidigare framhållit, är en framgångsrik inflationsbekämpning i hög grad beroende av hur den offentliga sektorns sparandeunderskott reduceras. Det måste framhållas, att detta underskott inte främst är något konjunkturellt fenomen, som skulle försvinna vid en återgång till full sysselsättning och högt kapacitetsutnyttjande. De underskott som uppstått i den offentliga sektorn under senare år är av klart strukturell

karaktär, i den meningen att de drivs fram av *trendmässigt* snabbare ökningar i utgifterna jämfört med inkomsterna.

Denna trend måste brytas. Det blir därför bl.a. nödvändigt att göra ingrepp i utgiftsautomatiken. Som ett led i arbetet med statsbudgeten för budgetåret 1984/85 pågår inom regeringskansliet en rad olika översynsprojekt, vilka syftar till att kartlägga vilka framtida utgiftsbegränsningar och omprioriteringar som är möjliga utan att för den skull övergripande politiska mål äventyras. Jag återkommer i avsnittet om budgetpolitiken till dessa frågor.

Vid sidan av behovet att bryta denna underliggande utgiftsökningstrend måste finanspolitiken successivt strämas åt även av konjunkturmässiga skäl. Under 1983 är finanspolitiken, under den rådande djupa lågkonjunkturen, tämligen expansiv. När konjunkturen under 1984 kan väntas vända uppåt igen, blir det nödvändigt att föra en stramare finanspolitik. I takt med att konkurrenskraftsförstärkningen leder till ett ekonomiskt uppsving kommer kreditefterfrågan att öka. I detta läge kan inte det statliga upplåningsbehovet tillåtas driva upp räntenivån, så att den eftersträvade återhämtningen av investeringarna motverkas.

För att uppnå den av såväl strukturella som konjunkturmässiga skäl nödvändiga skärpningen av finanspolitiken kommer det att bli nödvändigt att begränsa utgiftsökningarna och höja inkomsterna.

Penningpolitiken kommer i ökande omfattning att få inriktas på att begränsa likviditetsökningen. Även vid en stramare finanspolitik kommer det statliga finansieringsbehovet att vara mycket omfattande. I takt med att bytesbalansen successivt förbättras ökar dessutom kravet på att placera denna upplåning på ett icke inflationsdrivande sätt på hemmamarknaden, dvs. i första hand hos hushållen och företagen. Betydande framsteg har i fjol och hittills i år gjorts när det gäller att finansiera den ökande stasskulden hos främst företagen i form av statsskuldväxlar. Möjligheterna att långsiktigt öka denna form av upplåning är emellertid begränsade. I denna situation är det angeläget att hushållen i större utsträckning bidrar till att finansiera statsupplåningen.

Jag vill i detta sammanhang peka på det förslag om ökade möjligheter för aktiefonder att placera i obligationer och andra statspapper som regeringen nyligen framlagt. Vidare förbereder, som jag tidigare meddelat, en särskild expertgrupp inom regeringskansliet förslag till åtgärder i syfte att främja hushållssparandet och därvid inte minst att underlätta finansieringen av budgetunderskottet. Jag avser att återkomma med förslag i denna fråga till hösten.

5. Slutligen finns också, som ett led i inflationsbekämpningen, möjligheten för ett land att avskärma sig från den internationella inflationen genom att successivt skriva upp värdet på sin valuta, dvs. genom att *revalvera*. Härigenom motverkas importprisernas ökning av att växelkursen stiger.

En dylik *revalverings-* eller *hårdvalutapolitik* kan emellertid inte i dags-

läget tillämpas i vårt land, eftersom den förutsätter att den inhemska inflationsutvecklingen först nedbringats i sådan utsträckning att den blir klart lägre än i omvärlden. Härigenom stärks konkurrenskraften och bytesbalansen. Detta skapar i sin tur stabila förväntningar om en fortsatt låg inflation och ett tillräckligt förtroende för landets valuta så att en revalveringspolitik skall bli möjlig. Österrike är ett exempel på ett litet land, som under en längre tid framgångsrikt bedrivit en dylik revalverings- eller hårdvalutapolitik.

Föreliggande prognoser för den internationella ekonomin pekar på en klar inbromsning av inflationstakten till ca 3–5% hos våra viktigaste handelspartners. Detta kommer till en del att underlätta uppgiften att få ned inflationen i den svenska ekonomin. Samtidigt stärks kravet på att den inhemska inflationsprocessen bringas under kontroll, så att den nivå på ca 10% årlig inflation som präglat den svenska ekonomin sedan mitten av 1970-talet bryts. I annat fall kommer, som framgått av de tidigare redovisade treårskalkylerna, den nu etablerade konkurrenskraften att urholkas i snabb takt.

6.3 Fördelningspolitiken

Ett av regeringens viktigaste mål är att åstadkomma en jämn fördelning av levnadsstandarden. I kärva ekonomiska tider, då det krävs uppoffringar av människorna, skärps kraven på fördelningspolitiken. En oundgänglig förutsättning för att den ekonomiska politiken skall kunna få folkets aktiva stöd och medverkan är att bördorna fördelas efter bärkraft och att politiken värnar de svaga och utsatta i samhället.

Det viktigaste inslaget i fördelningspolitiken är kampen för den fulla sysselsättningen. Det finns ingen fördelningspolitisk klyfta som är så allvarlig som den mellan de arbetslösa å ena sidan och de som har arbete å den andra. Som jag tidigare framhållit måste vi under den närmaste perioden göra vissa andra uppoffringar för att häva obalanserna i ekonomin och inte minst för att kunna värna sysselsättningen.

Arten av dessa uppoffringar har framgått av vad jag tidigare sagt. Det går inte att nu väsentligt öka den privata standarden för dem som redan har arbete, och samtidigt klara att ge sysselsättning åt dem som står utan arbete. I den konkurrensutsatta sektorn krävs att konkurrenskraften befästs, vilket förutsätter en kraftigt dämpad kostnadsutveckling. I de från utländsk konkurrens skyddade sektorerna, och då inte minst i den offentliga sektorn, finns samtidigt, via de offentliga budgeterna, ett direkt samband mellan kostnadsbesparingar å ena sidan och möjligheter att finansiera en ökad sysselsättning å den andra. Målet att värna den fulla sysselsättningen – och därmed uppnå en jämn fördelning av välfärden – kräver således att den privata komsumtionen endast får öka i försiktig takt.

Vid sidan av full sysselsättning är låg inflation ett av de viktigaste

medlen då det gäller att uppnå målet om en jämn fördelning av levnadsstandarden. En kraftigt minskad inflation är en viktig förutsättning för att nå sysselsättningsmålet, men dessutom har inflationen i sig själv allvarliga snedvridande effekter på inkomst- och förmögenhetsfördelningen. Med det senaste decenniets inflation i Sverige har värdet av sparande urholkats, medan urholkningen av värdet på skulderna gjort att låntagarna gynnats. Samtidigt har värdet på vissa reala tillgångar varit skyddat eller t.o.m. stigit. Inflationen har härigenom medfört en betydande omfördelning av förmögenheter från sparare till låntagare med fast egendom. Storleksordningen av denna omfördelning har uppskattats till ca 20 miljarder kr. per år under slutet av 1970-talet. Denna omfördelning sker till yttermera visso på sådant sätt att andelen vinnare är avsevärt större i de högre inkomstkategorierna än i de lägre. Därmed har inflationen betydande omfördelningseffekter, som går stick i stäv med de allmänna målen för fördelningspolitiken.

Själva inriktningen av den ekonomiska politik som regeringen nu bedriver, och vars båda främsta mål är just att värna sysselsättningen och bekämpa inflationen, har därmed mycket betydande effekter i positiv riktning vad gäller målet om en jämn fördelning av levnadsstandarden. Men härtill kommer att transfererings- och skattesystemen under senare år kommit att spela en allt viktigare roll för många hushålls disponibla inkomster.

Som jag tidigare har redovisat måste den offentliga sektorns finanser stärkas. Den politik som därvid blir nödvändig måste dock utformas med hänsyn till den reala utvecklingen. Vidare bör de åtgärder som vidtas för att minska den offentliga sektorns underskott utformas på sådant sätt, att bördorna fördelas efter bärkraft. Med tanke på omfattningen av de ekonomiska obalanserna är det emellertid ofrånkomligt att alla grupper i samhället kommer att beröras av de åtgärder som vidtas.

Dessa utgångspunkter har varit vägledande för regeringens åtgärder. Hit hör bl.a. infriandet av de fyra vallöftena: att riva upp beslutet om karensdagar i sjukförsäkringen, att upphäva försämringen av arbetslöshetsförsäkringen, att återställa värdesäkra pensioner och att återställa statsbidragsnivån inom barnomsorgen. Härutöver bör också nämnas särskilda insatser för barnfamiljerna, bl.a. att barnbidragen höjts, särskilt för flerbarnsfamiljerna.

De fördelningspolitiska effekterna av vissa av de hittills vidtagna åtgärderna har belysts i en särskild studie, Fördelningsstudier som underlag för regeringsbeslut (Ds Fi 1983:8). Resultaten av denna studie är, med nödvändig reservation för modellens begränsningar, att de vidtagna åtgärderna särskilt gynnat barnfamiljer och låginkomsttagare.

Förmögenhets-, arvs- och gåvoskatten har skärpts. Vissa skattelättnader till aktieägare har återtagits resp. minskats. En utdelningsskatt på aktier har införts, liksom punktskatter på vissa umbärliga varor.

Politikens utformning har bidragit till att avtal har kunnat träffas på arbetsmarknaden för 1983, som ger en god grund för en fortsatt återhämtning i ekonomin.

Av stor betydelse är också de åtgärder som regeringen har vidtagit eller planerar med syfte att effektivisera skatteuppbörden och intensifiera kampen mot ekonomisk brottslighet och skatteflykt.

Även i fortsättningen måste fördelningspolitiken sättas i centrum för krispolitiken. Dels måste kampen för full sysselsättning och låga prisökningar drivas med all kraft. Dels måste en fortsatt översyn av transfererings- och skattesystemen ske för att främja fördelningspolitiska mål. Regeringen kommer fortlöpande att redovisa arbetet på dessa områden. Regeringen avser vidare att lägga fram förslag i syfte att förenkla och effektivisera systemen för stöd åt barnfamiljerna, eftersom dessa utgör den grupp som hittills fått bära de tyngsta bördorna av den ekonomiska krisen.

7 Reviderat budgetförslag

7.1 Inledning

I budgetpropositionen redogjorde jag för vissa allmänna utgångspunkter för budgetarbetet inför budgetåret 1984/85 och åren framöver. Jag framhöll bl. a. att åtgärder måste vidtas för att minska automatiken i utgiftstillväxten och öka statsinkomsterna. Vidare betonade jag vikten av förändringar som förbättrar statens kassahållning. För de reformer som i undantagsfall kan bli aktuella måste utrymme skapas genom omprioriteringar.

Riksdagen har därefter ställt sig bakom vad jag då anförde om de allmänna riktlinjerna för budgetregleringen. Vidare har riksdagen ansett det vara önskvärt att regeringen redovisar konsekvenserna av automatik inom statsbudgeten och socialförsäkringssektorn samt inom jordbrukspris-regleringen.

Till budgetpropositionen förelåg ingen aktuell information om budgetutvecklingen efter budgetåret 1983/84 baserad på kalkyler för den samhällsekonomiska utvecklingen. Som jag tidigare redovisat föreligger nu sådana kalkyler över vad alternativa utformningar av den ekonomiska utvecklingen för samhällsekonomin under de närmaste åren kan innebära. Dessutom finns beräkningar i långtidsbudgeten för budgetutvecklingen t. o. m. budgetåret 1987/88 enligt där gjorda antaganden.

Med dessa dokument som underlag bör de långsiktiga budgetpolitiska riktlinjerna kunna läggas fast. Den konkreta utformningen av budgetpolitiken för resp. budgetår måste dock äga rum inom ramen för den reguljära budgetprocessen. Endast genom en samlad budgetprövning kan utgiftsanspråk inom olika områden vägas samman på ett systematiskt sätt.

7.2 Utvecklingen under 1970-talet

I den offentliga sektorn produceras eller förmedlas en betydande del av den samhälleliga välfärden. Den ekonomiska tillväxten under efterkrigstiden möjliggjorde en långvarig expansion av den offentliga sektorn. Genom ett relativt högt sparande inom stat och socialförsäkringssektor kunde reformer inom det sociala trygghetssystemet och på en rad andra områden genomföras. En viktig förutsättning för dessa reformer var att de genomfördes i den takt som det samhällsekonomiska utrymmet tillät.

Under den senare hälften av 1970-talet försvagades statsfinanserna kraftigt. Huvudorsakerna till denna utveckling är:

- Den svaga ekonomiska tillväxten.
- Den höga inflationstakten.
- Den dåliga kontrollen över utgiftsutvecklingen.

Underskotten i statsbudgeten var under början av 1970-talet av ringa storlek. Som andel av BNP uppgick budgetunderskottet under perioden 1970/71–1975/76 till mellan 2 och 4%. Dessa underskott uppvägdes dock av ett betydande sparande inom socialförsäkringssektorn. Sammantaget fanns ett positivt finansiellt sparande i den konsoliderade offentliga sektorn.

Den internationella ekonomiska bilden kom efter år 1973 att utmärkas av en avtagande tillväxt och en accelererande inflation. Detta kom i hög grad att påverka även Sverige.

Åren efter 1976 kom de statliga budgetunderskotten att öka dramatiskt. Mätt som andel av BNP ökade budgetunderskottet från 3% budgetåret 1976/77 till 11,4% budgetåret 1981/82. Under dessa budgetår försämrades även det finansiella sparandet inom socialförsäkringssektorn. Den svenska industrin drabbades samtidigt av en rad strukturkriser. Statsutgifterna för arbetsmarknadspolitiska och industripolitiska åtgärder ökade kraftigt under dessa år. Vissa av dessa omständigheter, som hängde samman med de allmänna recessionstendenserna, drabbade de flesta industriländer. Emellertid förvärrades den svenska utvecklingen på en rad punkter till följd av den förda politiken.

Subventionerna på budgeten till företagssektorn ökade från ca 3 miljarder kr. budgetåret 1976/77 till 8,4 miljarder kr. budgetåret 1981/82. Statsutgifterna i övrigt, som till betydande del styrs genom olika former av automatik, tilläts öka oberoende av statsinkomsternas utveckling. Utgifternas utveckling översteg således vida tillväxten i den svenska ekonomin. Under perioden 1976/77–1981/82 ökade statsutgifterna med 15,4% årligen i löpande priser, vilket kan jämföras med BNP som under samma period ökade med 11% årligen i löpande priser. Den svaga ekonomiska tillväxten bidrog till att statsinkomsterna i reala termer stagnerade under 1970-talets senare del.

De ökade budgetunderskotten medförde en starkt stegrad likviditet i den svenska ekonomin och bidrog därmed till att såväl priser som räntor steg. Ökningen av statsskulden drev upp räntekostnaderna på statsbudgeten. Från att ha uppgått till endast 5,4 miljarder kr. budgetåret 1976/77 beräknas de till 55,4 miljarder kr. för budgetåret 1983/84. Detta innebär att en ökande del av statsinkomsterna måste finansiera ränteinkomsterna för tidigare års underskott.

Den förda budgetpolitiken under slutet av 1970-talet kommer att lägga restriktioner på den ekonomiska politiken även framgent.

7.3 Det aktuella budgetläget

Statsinkomsterna

Statsinkomsternas utveckling är starkt beroende av den totala produktionstillväxten i samhället. I min kalkyl över budgetutvecklingen har jag

utgått från de bedömningar som jag tidigare redovisat för vid min redogörelse för de ekonomiska utsikterna inför år 1983. För år 1983 har lönesummans tillväxt sålunda justerats upp jämfört med beräkningarna i budgetpropositionen. Prisökningarna mellan 1982 och 1983 har vidare antagits uppgå till 9,5 %, vilket är ca 2 procentenheter mindre än vad som beräknades i budgetpropositionen. Statsinkomsterna för budgetåret 1982/83 väntas uppgå till 188,2 miljarder kr., vilket är 4,3 miljarder kr. mer än vad som beräknades i budgetpropositionen. För budgetåret 1983/84 beräknas statsinkomsterna till 208,2 miljarder kr., vilket innebär en ökning med vad som antogs i budgetpropositionen med 4,0 miljarder kr.

Vad gäller budgetåret 1983/84 förklaras ökningen till en del av att vissa inkomster tidigare redovisades på utgiftssidan under posten tillkommande utgiftsbehov, netto. I budgetpropositionen redovisades under denna post en ökning i riksbankens inlevererade överskott med 2 miljarder kr. Därmed skulle inleveranserna uppgå till 4 miljarder kr. I januari 1983 beslöt riksbanksfullmäktige att inleveranserna skulle uppgå till nämnda summa.

Som ett led i att förbättra den statliga kassahållningen kommer jag i det följande att föreslå att den genomsnittliga kredittiden vid upphörd skatt på tobak, vin, sprit, malt- och läskedrycker förkortas. Denna förändring av kredittiderna bygger på förslag från skattekreditutredningen. I beräkningarna i budgetpropositionen redovisades effekterna av denna åtgärd likaledes under posten tillkommande utgiftsbehov, netto. De förändringar som föreslås bör ge en positiv engångseffekt budgetåret 1983/84 på drygt 1,4 miljarder kr. Åtgärderna ger en bestående långsiktig effekt i form av en minskning av statsskuldräntorna på 100 milj. kr. för helår räknat.

Under våren 1982 beslutade riksdagen om en inkomstskattereform, vars kostnader kan uppskattas till totalt ca 11 miljarder kr. Reformen skall genomföras under perioden 1983–1985. Kostnaderna för reformen skall i sin helhet finansieras, vilket utsades i den överenskommelse som socialdemokraterna, centern och folkpartiet träffat. För år 1983 har en allmän löneavgift om 2 % införts för att finansiera kostnaden.

I syfte att finansiera kostnaderna för reformen under år 1984 kommer jag att föreslå höjningar av vissa indirekta skatter. Det är främst skatterna på bensin, olja och el som föreslås bli höjda. Under senare tid har, på grund av de fallande världsmarknadspriserna på olja kunnat noteras sjunkande priser på olja och bensin i konsumentledet. De föreslagna höjda skattesatserna kommer därvidlag att i stort motsvara dessa prissänkningar.

Till följd av förändringarna av skatten på olja och bensin föreslås även vissa höjningar av kilometerskatten för att erhålla en jämnbördig skattebelastning mellan dieseldrivna och bensindrivna fordon. Inom energiområdet föreslås även att skatten på elkraft bör höjas. Totalt beräknar jag att inkomsterna på grund av de höjda skattesatserna kommer att för helår räknat uppgå till ca 3,5 miljarder kr. Härvid har avräknats vissa medel för kommande insatser inom energiområdet. Sammantaget kommer således

kostnaden för inkomstskattereformens genomförande under år 1984 att genom dessa skattehöjningar vara finansierad.

Effekterna av skattehöjningarna har jag beaktat vid min beräkning av posten tillkommande utgiftsbehov, netto.

Som jag tidigare redogjort för ämnar jag till nästa riksmöte föreslå vissa förändringar inom företagsbeskattningens område. Några färdiga förslag föreligger inte f. n.

Statsutgifterna

I budgetförslaget beräknades de totala statsutgifterna för budgetåret 1983/84 till 294,3 miljarder kr. Nu föreliggande bedömning slutar på 298,0 miljarder kr. För budgetåret 1982/83 beräknas nu utgifterna till 280,0 miljarder kr., att jämföra med budgetpropositionens bedömning om 275,7 miljarder kr.

I budgetförslaget för budgetåret 1983/84 aviserades ett antal förslag som då inte kunde redovisas i detalj. Medel för dessa förslag beräknades överslagsmässigt under posten tillkommande utgiftsbehov, netto. Sammantaget redovisade jag i budgetförslaget under denna anslagspost tillkommande utgiftsbehov på 3 miljarder kr.

Tidigare aviserade förslag har nu under våren presenterats för riksdagen, bl. a. avseende åtgärder i Norrbotten, stöd till varven, stöd till tekoindustrin samt bidrag till kommunsektorn. Till detta kan läggas att jag i det följande kommer att lägga fram förslag om storleken på och finansiering av det stöd för år 1984 till kommuner och landstingskommuner som jag redovisade konstruktionen av i prop. 1982/83: 90. Medel för dessa ändamål är nu beaktade under utgiftsanslag och ingår inte längre i tillkommande utgiftsbehov, netto. Detta är den viktigaste förklaringen till att de totala utgifterna ligger på en högre nivå än i budgetpropositionen. Utgiftsstegringen är sålunda väsentligen betingad av det förhållandet att utgifter och inkomster som i budgetpropositionen redovisades netto nu redovisas på budgetens utgifts- och inkomstsida.

Härutöver har ett antal förändringar skett jämfört med förslagen i budgetpropositionen. Detta gäller bl. a. förslaget till finansiering av Tele-X-projektet, som till följd av ökad svensk andel i projektet innebär att utgifterna överstiger det medelsbehov som redovisades i budgetförslaget med ca 226 milj. kr.

Vidare kommer regeringen senare att lägga förslag om sysselsättningsfrämjande åtgärder för budgetåret 1983/84. Sammantaget innebär dessa åtgärder att utgifterna ökar med ca 2,8 miljarder kr. Det belopp som kommer att belasta statsbudgeten har jag beaktat i min beräkning av utgifterna under posten tillkommande utgiftsbehov, netto. Insatserna är finansierade dels genom att energiskattehöjningen genomförs ett halvt år tidigare än vad som erfordras för att finansiera kostnaderna för inkomstskattereformens andra steg, dels genom att medel som finns avsatta i tillkommande utgiftsbehov, netto i budgetpropositionen, nu tas i anspråk.

Saldoutvecklingen

I tabell 7 sammanfattas beräkningarna över statsbudgetens inkomster och utgifter.

Budgetunderskottet för innevarande budgetår beräknade jag i budgetpropositionen till 91,8 miljarder kr. Min nuvarande beräkning över budgetsaldot visar på ett i det nämnda lika stort underskott.

För budgetåret 1983/84 minskar budgetunderskottet jämfört med mina beräkningar i budgetpropositionen med 0,3 miljarder kr. till 89,9 miljarder kr. Förändringen är sålunda begränsad och beror på att utgifterna för statsskuldräntor, bl.a. till följd av de beslutade räntesänkningarna, kan beräknas minska jämfört med mina beräkningar i budgetpropositionen.

Tabell 7. Statsbudgetens utveckling budgetåren 1982/83–1983/84
(Miljarder kr.)

	1982/83		1983/84	
	Enligt BP	Nuvarande beräkning	Enligt BP	Nuvarande beräkning
Inkomster	183,9	188,2	204,1	208,1
Utgifter exkl. statsskuldräntor	−230,1	−232,8	−237,8	−242,6
Saldo exkl. statsskuldräntor	− 46,2	− 44,6	− 33,7	− 34,5
Statsskuldräntor	− 45,6	− 47,2	− 56,5	− 55,4
Saldo inkl. statsskuldräntor	− 91,8	− 91,8	− 90,2	− 89,9

Det kan således noteras att budgetunderskottet mellan budgetåren 1982/83 och 1983/84 som jag beräknade redan i budgetförslaget beräknas minska något. Detta skall dock inte tolkas så att behovet av ytterligare budgetförstärkande åtgärder minskat. Underskott i statsbudgeten av denna storleksordning innebär ett hot mot ett framgångsrikt genomförande av den uppdragna ekonomiska politiken. Samtidigt måste det konstateras att det endast på sikt är möjligt att på ett avgörande sätt vända utvecklingen.

Som andel av landets samlade produktion av varor och tjänster (BNP) kommer budgetunderskotten mellan de två budgetåren, så som bedömningen nu kan göras, att minska från 14 % innevarande budgetår till 12,5 % för budgetåret 1983/84.

Jag kommer, vid min anmälan av särskilda frågor, att lämna en mer detaljerade redogörelse för de faktorer som ligger bakom den nya beräkningen av statsutgifterna och statsinkomsterna för budgetåren 1982/83 och 1983/84 jämfört med budgetförslaget.

7.4 1983 års långtidsbudget

Långtidsbudgetens (bil. 1.3) syfte är att kartlägga konsekvenserna för budgetutvecklingen på längre sikt av redan fattade beslut och gjorda åta-

ganden. I långtidsbudgeten görs alltså inte några försök att förutse vilka beslut som statsmakterna kommer att fatta under perioden. En sådan kartläggning kan sedan utgöra underlag för en analys av de statsfinansiella förutsättningarna under de närmaste åren. Långtidsbudgeten omfattar, förutom beräkningar av statsbudgetens inkomster och utgifter, beräkningar rörande socialförsäkringssektorn samt en redovisning av utvecklingen inom kommunsektorn och vissa andra verksamheter som direkt eller indirekt styrs av statliga beslut. Härutöver behandlas i årets långtidsbudget resultaten av vissa ytterligare analyser.

Befolkningsutvecklingen har stor betydelse för utvecklingen av de offentliga utgifterna. I årets långtidsbudget redovisas befolkningsförändringarna såväl under långtidsbudgetperioden som under en betydligt längre period. Den bild som visas utgör enligt min mening ett värdefullt underlag även för bedömningar på längre sikt än den här aktuella långtidsbudgetperioden.

Beräkningarna i långtidsbudgeten grundas på oförändrade skatteregler och avgiftssatser i den mån förändringar inte har beslutats eller förutskickats. Bl. a. har hänsyn tagits till att den beslutade skattereformen för perioden 1983–1985 skall totalfinansieras. Olika antaganden har gjorts avseende vissa centrala ekonomisk-politiska parametrar. I långtidsbudgeten har valts att efter år 1984 utgå från att priser och löner mycket schematiskt kommer att öka med 5 % årligen. Dessa antaganden har bl. a. valts för att lättare kunna diskutera effekterna av alternativa antaganden i s. k. känslighetsanalyser. Långtidsbudgetens kalkyler är nämligen mycket känsliga för förändringar i gjorda antaganden. Jag kommer i det följande att kommentera de resultat som uppkommer om ändringar görs i antaganden för centrala variabler.

Statsinkomsternas årliga procentuella tillväxt under den framförliggande perioden skulle enligt långtidsbudgetkalkylen kommat att uppgå till 3,9 % i löpande priser. Denna ökningstakt beror bl. a. på lönesummans och den privata konsumtionens utveckling.

I löpande priser beräknas den årliga genomsnittliga ökningen av statsutgifterna exkl. statsskuldräntorna under långtidsbudgetperioden till 3,0 %. Denna relativt låga utvecklingstakt får ses mot bakgrund av långtidsbudgetmetodiken.

Statsskuldräntorna växer mycket snabbt under perioden och uppgår för slutåret till ett belopp som motsvarar 75 % av budgetunderskottet. Sammantaget beräknas de totala statsutgifterna i löpande priser årligen komma att öka med 5,1 % under långtidsbudgetperioden. Statsutgifterna, exkl. statsskuldräntorna, ökade i fasta priser med ca 2,5 % per år under perioden 1977/78–1981/82. Långtidsbudgetkalkylen resulterar i en minskning med 0,9 % årligen.

Riksdagen har begärt att regeringen för riksdagen redovisar konsekvenserna av *automatiken* förutom för statsbudgeten även för socialförsäk-

ringssystemet och jordbruksprisregleringen. I långtidsbudgeten görs en utförlig redovisning av automatikfaktorerna bakom utgifternas tillväxt. Sålunda illustreras omfattningen och karaktären av automatik både för utgifterna på statsbudgeten och socialförsäkringssektorn. Dessutom lämnas en redogörelse av automatikfaktorerna i jordbruksprisregleringen. I grova tal är 85 % av statsbudgetens utgifter av sådan karaktär att de ökar i takt med pris- och löneutvecklingen. Jämfört med föregående år har statsskuldräntornas andel ökat samtidigt som övriga utgifter – hit hör de som styrs av fullständig automatik samt resterande pris- och löneomräknade utgifter – minskar sina andelar. För socialförsäkringssektorns del är ca 75 % av transfereringarna att hänföra till gruppen fullständig automatik. Av tabell 8 framgår vissa huvudresultat av långtidsbudgetberäkningarna. Beräkningarna utgår från de utgifter som redovisades i budgetpropositionen för 1983/84.

Tabell 8. Utgiftsstyrande faktorer i statsbudgeten och vissa delar av socialförsäkringssektorn
(Miljarder kr., löpande priser)

	Totala utgifter enligt budgetprop. 1983/84	Procentuell fördelning
1. Fullständig automatik	*198*	*55*
varav		
– Basbelopp	83	22
– Försvarsprisindex m. m.	21	6
– Bruttonationalinkomsten	6	2
– Timlön	19	5
– Lönesumma	33	9
– Ränta	11	3
– Aktivitetsnivå	25	7
2. Pris- och löneomräkning	*44*	*12*
3. Räntor på statsskulden	*56*	*15*
4. Separata beslut	*63*	*17*
varav		
– Transfereringar till hushåll	30	8
– Investering	12	3
– Konjunkturberoende	10	3
– Övrigt	11	3
5. Resterande[1]	5	1
Summa	**366**	**100**

[1] Gruppen "resterande" omfattar posterna Oförutsedda utgifter, Ökad disposition av rörliga krediter och Tillkommande utgiftsbehov, netto.

I långtidsbudgeten konstateras att automatiken i ett samhällsekonomiskt perspektiv är av mycket stor betydelse, eftersom de utgifter över statsbudgeten och socialförsäkringssektorn som ökar i takt med pris- och löneutvecklingen (inkl. statsskuldräntor) motsvarar ca 40 % av BNP. Det är också till en helt avgörande del historisk kostnadsutveckling som ligger till grund för uppräkningarna. Denna mekanism medverkar till att historisk inflation fortplantas framåt i tiden.

Jag vill erinra om att jag i årets finansplan framhöll att det är nödvändigt att vidta åtgärder för att bryta automatiken i den statliga utgiftsutvecklingen. Riksdagen har också nyligen slagit fast att olika typer av indexeringar etc. som resulterar i att inflationen byggs in i statsbudgeten bör avskaffas eller mildras. Vidare konstateras att möjligheten att komma till rätta med underskotten i hög grad är beroende av i vilken utsträckning man lyckats bryta utgiftsautomatiken. Inom flera områden måste de automatiskt verkande reglerna ersättas med särskilda politiska beslut om utgifternas storlek.

Vid mina överväganden om den kommunala ekonomin inför år 1984 (prop. 1982/83:90) framhöll jag i fråga om statens bidrag till kommunerna att den automatiska pris- och löneomräkning som hittills ägt rum bör ersättas av en förutsättningslös diskussion om vilka bidragsnivåer som kan medges med beaktande av de samhällsekonomiska förutsättningarna. Jag kommer i det följande att redovisa vissa av de åtgärder som redan initierats för att komma till rätta med automatiken i statsutgifterna vad gäller bl. a. subventionerna till näringslivet, effekterna av devalveringen hösten 1982 och bidragen till kommunerna. Jag återkommer till vilka ytterligare åtgärder som kommer att bli nödvändiga både för att nedbringa ökningstakten i de statliga utgifterna direkt och för att stödja en framgångsrik anti-inflationspolitik.

För att belysa hur de statliga utgifterna direkt och indirekt ställer anspråk på reala resurser är det av intresse att analysera utgifterna i realekonomiska termer, dvs. fördelade på konsumtion, investeringar, transfereringar och finansiella transaktioner. I tabell 9 redovisas statsutgifternas utveckling i fasta och löpande priser fördelade på realekonomiska kategorier.

Tabell 9. Statsutgifternas utveckling fördelade på realekonomiska kategorier
(Miljarder kr.)

	1983/84		Genomsnittlig procentuell förändring 1983/84–1987/88	
	Nominellt belopp	Andel av totala statsutgifterna	Fasta priser	Löpande priser
Summa statliga konsumtions- och investeringsutgifter	**73,9**	**24,8**	**−1,3**	**+ 3,6**
Summa transfereringar	**207,1**	**69,5**	**+1,7**	**+ 5,7**
varav				
till hushåll	77,4	25,0	−1,1	+ 2,1
till kommunsektorn	52,7	17,7	−0,8	+ 4,4
Statsskuldräntor	55,4	18,6	+7,8	+12,9
Summa finansiella transaktioner	**17,0**	**5,7**	**+0,5**	**+ 3,6**
Summa statsutgifter	**298,0**	**100,0**	**+0,8**	**+ 5,1**

Statens utgifter för *konsumtion och investeringar*, dvs. statens direkta efterfrågan på varor och tjänster, uppgår för budgetåret 1983/84 till 73,9 miljarder kr. och utgör därmed ca 25 % av statsbudgetens utgifter. Enligt långtidsbudgeten skulle dessa utgifter i fasta priser minska med 1,3 % per år. I löpande priser ökar utgifterna för statlig konsumtion och statliga investeringar med 3,6 % per år. Den låga ökningstakten i långtidsbudgetberäkningen jämfört med det historiska utfallet är i stor utsträckning en följd av långtidsbudgetens beräkningsteknik. Tillämpningen av denna beräkningsteknik, som innebär att hänsyn endast tas till fattade beslut och gjorda åtaganden, innebär bl. a. att investeringsutgifterna i långtidsbudgeten minskar allteftersom beslutade investeringar slutförs. När det gäller den statliga konsumtionen utgår beräkningen i princip från förutsättningen om oförändrad ambitionsnivå. För myndighetsanslag och liknande anslag har i samband med den löpande prisberäkningen tillämpats det s. k. huvudalternativet, vilket innebär att anslagen efter pris- och löneomräkning normalt minskar med 2 % per år.

Transfereringar och finansiella transaktioner, dvs. överföringar till andra sektorer av ekonomin, innebär inte ett omedelbart ianspråktagande av resurser. Indirekt ger de dock upphov till en efterfrågan av reala resurser genom effekterna på bl. a. mottagarnas disponibla inkomster. Transfereringar och finansiella transaktioner beräknas för budgetåret 1983/84 uppgå till 224 miljarder kr. och utgör därmed ca 75 % av budgetens utgifter. Liksom i tidigare långtidsbudgetkalkyler uppvisar transfereringarna en betydligt snabbare ökningstakt än konsumtions- och investeringsutgifterna. Transfereringarna beräknas således årligen öka med +1,7 % i fasta priser och med +5,7 % i löpande priser.

Även beträffande transfereringarna har långtidsbudgettekniken hittills inneburit en undervärdering av den sedermera faktiskt realiserade utvecklingstakten. Pris- och löneomräkningar görs således endast på de anslag som genom indexbindningar eller regelsystem blir föremål för automatiska justeringar, exempelvis folkpensionerna och räntebidragen på bostadsområdet. Beträffande t. ex. barnbidragen finns inga sådana kopplingar och någon uppräkning härav med hänsyn till prisutvecklingen har därför inte skett. Trots att beräkningarna också för transfereringarna är snävt gjorda, framgår det klart att det är transfereringarna som svarar för merparten av utgiftstillväxten i långtidsbudgeten. Transfereringsutgifternas utveckling under långtidsbudgetperioden påverkas i hög grad av de antaganden som görs, främst vad avser pris- och löneutvecklingen.

Den snabbast växande utgiftsposten under långtidsbudgetperioden är statsskuldräntorna. Enligt beräkningarna i årets långtidsbudget skulle den genomsnittliga årliga ökningen i löpande priser uppgå till +12,9 %. För budgetåret 1983/84 beräknas kostnaden för statsskulden komma att uppgå till 55,4 miljarder kr. Med givna antaganden förutses motsvarande belopp för budgetåret 1987/88 komma att uppgå till ca 89,9 miljarder kr., vilket motsvarar 75 % av budgetunderskottet detta år.

I årets långtidsbudget lämnas en relativt utförlig redovisning av olika faktorer bakom statsskuldräntornas tillväxt. Av denna framgår bl. a. att den bokförda statsskulden har ökat dramatiskt under slutet på 1970-talet och under 1980-talet första år. Mätt som andel av BNP har statsskulden ökat från drygt 20 % vid början av 1970-talet till ca 61 % vid utgången av år 1982. Denna ökning har varit betingad dels av de successivt ökande budgetunderskotten, dels av den svaga ekonomiska tillväxten. Detta innebär att statsskulden i procent av BNP kommit att överstiga den historiskt sett höga nivå som uppnåddes vid 1940-talets mitt.

Realräntorna på statsskulden har varit negativa under 1970-talets första år. Uppgången i den allmänna räntenivån, till stor del orsakad av det ökade statliga upplåningsbehovet, innebar att realräntorna blev positiva i början av 1980-talet. En ökande andel av upplåningen kom att placeras i form av lån med räntejusteringsklausul. Trots detta är fortfarande en stor del av statsskulden placerad i fastförräntade lån. Om den allmänna inflationstakten skulle avta innebär detta att ränteutgifterna på statsskulden kommer att få en expansiv effekt på ekonomin samtidigt som nettoförmögenheten i de sektorer som innehar statspapper kommer att öka. För statsbudgeten kommer detta att utgöra en betydande belastning även realt sett.

Budgetunderskottets utveckling under långtidsbudgetperioden innebär enligt långtidsbudgeten att mycket stora belopp måste finansieras. Vid slutet av långtidsbudgetperioden kan statsskulden beräknas uppgå till ca 900 miljarder kr.

Räntorna på statsskulden kännetecknas av en fullständig automatik. Även om underskottet skulle förbli oförändrat eller t. o. m. minska i löpande priser ökar statsskuldräntorna. I det fall underskottet (exkl. räntor) skulle förbli på nuvarande nivå under hela långtidsbudgetperioden kommer statsskuldräntorna vid periodens slut att öka till ca 88.9 miljarder kr. mot f. n. ca 55 miljarder kr. Av långtidsbudgeten framgår att en räntenivå på 12–14 % över långtidsbudgetperioden resulterar i ränteutgifter för slutåret på ca 115 miljarder kr.

För min egen del vill jag framhålla att en sådan utveckling för statsskuld och statsskuldräntor inte kan accepteras bl. a. om det skall bli möjligt att få erforderligt genomslag av den anti-inflationspolitik som jag har förordat i det föregående. Jag menar att riktlinjerna för den långsiktiga budgetpolitiken måste utformas med beaktande härav.

En del av de statliga utgifterna – ca 17 miljarder kr. – utgörs av finansiella transaktioner, dvs. lån till företag eller enskilda personer. Som exempel kan nämnas lån till bostadsbyggande, studielån och regionalpolitiska lån. Sammantaget beräknas de finansiella transaktionerna under långtidsbudgetperioden öka med 0,5 % per år i fasta priser och med 3,6 % i löpande priser. Denna del av statsbudgeten kan ses som en del av kreditmarknaden, eftersom staten i denna verksamhet närmast svarar för en kreditförmedlande funktion. Vid en analys av de olika samhällssektorernas

sparande i samhället relateras oftast de olika sektorernas sparande till det finansiella sparande som sektorn uppvisar. Summan av de inhemska sektorernas finansiella sparande är lika med bytesbalansens saldo. För statens del definieras i detta sammanhang det finansiella sparandet som budgetsaldot reducerat med de finansiella transaktionerna på budgetens inkomst- och utgiftssida. Det bör dock påpekas att en stor del av den statliga kreditgivningen sker på särskilt gynnsamma villkor och att krediterna i vissa fall kan omvandlas till bidrag. Detta innebär att underskottet i statens finansiella sparande tenderar att underskattas.

Underskottet i statsbudgeten beräknas uppgå till 91,8 miljarder kr. budgetåret 1982/83. För budgetåret 1983/84 beräknas underskottet till 89,9 miljarder kr. Före statsskuldräntor beräknas motsvarande underskott till 34,5 miljarder kr. Under långtidsbudgetperioden ökar budgetunderskottet, som det beräknas i kalkylerna i bil. 1.3, med drygt 30 miljarder kr. Med givna antaganden förutses en lägre tillväxttakt av statens utgifter och en inkomstutveckling som innebär att inkomsternas andel av BNP sjunker under perioden. Det kan observeras att denna utveckling skulle innebära att underskottet som andel av BNP i stort sett är stabil över perioden, eller ca 13 %.

Jag vill ånyo understryka att beräkningarna av det framtida budgetunderskottets storlek är förknippade med stor osäkerhet, bl.a. på grund av de antaganden om den samhällsekonomiska utvecklingen m.m. som kalkylerna bygger på.

Tabell 10. Budgetsaldo och finansiellt sparande budgetåren 1977/78–1987/88
(Miljarder kr. i löpande priser, avrundat)

Budgetår	Inkomster	Utgifter	Saldo	Statens finansiella sparande	Budgetsaldo i procent av BNP
1977/78	112,1	137,3	– 25,2	– 17,2	– 6,5
1978/79	119,7	158,3	– 38,7	– 30,5	– 8,9
1979/80	132,5	182,5	– 50,0	– 37,5	–10,2
1980/81	153,3	215,2	– 60,0	– 48,9	–10,9
1981/82	167,1	235,2	– 68,0	– 57,6	–11,4
1982/83	188,2	280,0	– 91,8	– 77,7	–14,0
1983/84	208,1	298,0	– 89,9	– 76,0	–12,5
1984/85	211,9	312,9	–101,0	– 86,3	–13,1
1985/86	219,7	329,4	–109,7	– 94,5	–12,9
1986/87	230,0	343,7	–113,7	– 98,4	–13,1
1987/88	242,9	363,2	–120,3	–105,0	–13,2

I långtidsbudgeten har en redovisning gjorts av statens inkomster och utgifter i verksamhetstermer för att bl.a. öppna vissa möjligheter att dels ytterligare identifiera och kvantifiera finansiella problem i den statliga verksamheten, dels bryta ned budgetsaldot på olika verksamhetsgrenar. Sålunda redovisas den statliga verksamheten i sådana termer som rörelsedrivande verksamhet, långivning, affärsverksamhet m.m. Den gjorda upp-

delningen ger möjligheter att tydligare avläsa konsekvenser för samhällsekonomin och på kreditmarknaden av beslut som innebär aktiva ingrepp i statsbudgeten. Jag finner den gjorda uppdelningen vara ett värdefullt komplement till det övriga beslutsunderlaget för budgetpolitiken och den ekonomiska politiken. Som framhålls i långtidsbudgeten är den gjorda uppdelningen t.v. relativt schematiskt gjord och i vissa avseenden har mer skönsmässiga uppskattningar fått göras. Jag räknar med att detta arbete kommer att utvecklas vidare i nästa långtidsbudget.

I syfte att ge en mer fullständig bild av utvecklingen inom hela den offentliga sektorn redovisas i långtidsbudgeten också en samlad bild av statens och socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter. Det finansiella sparandet i stat och socialförsäkringssektor försämras successivt under långtidsbudgetperioden. Även gjorda kalkyler för kommunsektorns finansiella sparande härvid pekar på en successiv försämring de närmaste åren och perspektiven för perioden därefter sett utifrån långtidsbudgetantagandena skulle inte leda till att situationen påtagligt förbättras.

Sammantaget ger långtidsbudgeten med givna antaganden en försämring av den offentliga sektorns sparande under perioden. Jag ser med stor oro på en sådan utveckling. Jag vill i detta sammanhang erinra om att jag i det föregående förordat en annan finansiering av inkomstskattereformen för år 1984, vilket bör leda till att de finansiella påfrestningarna för kommunerna för år 1984 blir avsevärt mindre.

I årets långtidsbudget har framskrivningen av budgetutvecklingen kompletterats med en analys av hushållsinkomsternas utveckling under långtidsbudgetperioden. Enligt min mening är det nödvändigt att tillföra beslutsunderlaget för budgetpolitiken även sådan information som ger ökade möjligheter att ta fördelningspolitisk hänsyn. Långtidsbudgettekniken belyser tydligt effekten för skilda hushållstyper av olika automatikbindningar. Detta visar att det även med utgångspunkt i hushållens situation är viktigt att öka förutsättningarna att fatta separata politiska beslut för att uppnå eftersträvade fördelningspolitiska mål. Resultaten visar sålunda bl.a. på vikten av att se över automatiken i statsutgifterna, så att de politiska prioriteringarna kan göras mer förutsättningslöst än f.n. och utifrån en samlad bedömning av fördelningspolitiska åtgärder både via statsbudgetens inkomstsida och via dess utgiftssida.

Känslighetsanalyser

En förändring av de grundläggande antaganden på vilka långtidsbudgetkalkylerna vilar får följder, som kraftigt påverkar budgetsaldot vid långtidsbudgetperiodens slut. Flertalet av de antaganden som rör centrala volymfaktorer bakom utgiftstillväxten, som exempelvis befolkningsutvecklingen, kan sägas vara relativt säkra. Antaganden om den ekonomiska utvecklingen är däremot förenade med en betydande osäkerhet.

För att belysa känsligheten i beräkningarna kan det vara av intresse att

något närmare redovisa effekterna av ändrade antaganden inom vissa betydelsefulla verksamhetsområden. Ett antagande som är av central betydelse för utgiftsutvecklingen är *räntenivån*. Om den inhemska räntenivån under långtidsbudgetperioden skulle antas avvika med en procentenhet från än vad jag beräknat, skulle utgifterna för statsskuldräntor påverkas med 5,5 miljarder kr. budgetåret 1987/88.

Omfattningen av insatserna på de arbetsmarknads-, industri- och bostadspolitiska områdena är också av central betydelse för beräkningsresultaten. Olika krav kan t.ex. komma att ställas på ökade utgifter för sysselsättningsskapande åtgärder och arbetsmarknadsutbildning m. m. Avgörande för förändringen av statsutgifterna för *arbetsmarknadspolitiken* blir den åtgärdsvolym resp. den åtgärdsarsenal som bedöms nödvändig i relation till såväl den förväntade allmänna ekonomiska utvecklingen som utvecklingen på arbetsmarknaden. En ökning av antalet deltagare i arbetsmarknadsutbildning med 10000 under budgetåret 1983/84 skulle öka statsutgifterna med ca 350 milj. kr. för AMS (SÖ-kurser inkl. utbildningsbidrag) och med ca 100 milj. kr. för utbildning i verkstadsföretag i samband med permitterings- och uppsägningshot. En ökning av det genomsnittliga antalet personer i beredskapsarbeten med 10000 per månad under budgetåret 1983/84 skulle öka statsutgifterna för detta ändamål med ca 1 miljard kr. En förändring av arbetslösheten med en procentenhet under en tid av ett år innebär att utgifterna på statsbudgeten för arbetslöshetsunderstöd förändras med ca 540 milj. kr. och med ca 1020 milj. kr. på arbetsmarknadsfonden. Effekterna på statsbudgeten beror även på i vad mån de ökade statsutgifterna medför ökade statsinkomster och minskade utgifter för arbetslöshetsersättning. Nettoutgifterna för arbetsmarknadspolitiska insatser är således mindre än ovan nämnda bruttoutgifter.

De tidigare presenterade beräkningarna har endast tagit hänsyn till beslutade *industripolitiska* insatser. Om man i stället antar att utgifterna ligger kvar i nivå med ett genomsnitt för de fem närmaste föregående åren, blir utgifterna i löpande priser inemot 9,5 miljarder kr. större vid långtidsbudgetperiodens slutår.

Långtidsbudgetmetodiken innebär att endast beslutade förändringar av skattesatser läggs in i beräkningarna. Detta innebär att någon hänsyn i inkomstkalkylerna inte kunnat tas till att många av de *indirekta skatter* som är utformade som styckeskatter regelmässigt genom särskilda beslut har höjts så att de huvudsakligen följt prisutvecklingen. Det gäller t.ex. skatten på vin, sprit och tobak liksom på olja. Om de indirekta skatterna *(exkl. skatten på bensin och olja)* skulle höjas i takt med den allmänna prisutvecklingen skulle inkomsterna bli 3,5 miljarder kr. högre budgetåret 1987/88 än vad som tidigare har beskrivits.

I långtidsbudgeten har ett räkneexempel tagits fram som utgår från att ett eventuellt fortsatt oljeprisfall i producentledet kompenseras av motsvarande skattesatshöjningar, så att priset på olja och bensin följer utveckling-

en av övriga konsumentpriser. Vid oförändrad volym skulle detta leda till kraftigt ökade skatteinkomster budgetåret 1987/88 utöver de i långtidsbudgeten beräknade.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att beräkningarna i långtidsbudgeten bygger på att *inkomstskattereformen* är totalfinansierad. Den totala kostnaden för reformen har beräknats till ca 11 miljarder kr.

I långtidsbudgeten redovisas även beräkningar vid andra mindre gynnsamma antaganden om den ekonomiska utvecklingen. De alternativa antagandena ansluter i stort till de som används i ett utvecklingsalternativ med en högre inflation och snabbare lönesummeutveckling. Detta scenario belyses närmare i de tidigare nämnda samhällsekonomiska treårskalkylerna. En sådan utveckling leder till en kraftig försämring av statsfinanserna jämfört med den utveckling som framkommer i långtidsbudgetens kalkyler. Budgetunderskottet skulle slutåret i detta alternativ uppgå till ca 140 miljarder kr., vilket är ca 20 miljarder kr. högre än långtidsbudgetens resultat. Statsskuldräntorna ökar i detta alternativ med inemot 25 miljarder kr. slutåret.

Jag har även låtit utföra en beräkning vad 1 % lägre prisutveckling och 1 % lägre räntenivå skulle få för effekter på budgetsaldot slutåret i långtidsbudgetperioden. Beräkningarna ger vid handen att budgetsaldot skulle förbättras med ca 10 miljarder kr. Av denna förbättring svarar de minskade statsskuldräntorna för ca hälften.

I långtidsbudgeten konstateras att beräkningarna i hög grad påverkas av förändringar i skilda centrala variabler. Dessa är av olika karaktär och påverkar statsinkomster och statsutgifter på olika sätt. Statens inkomster är starkt beroende av den reala tillväxten i ekonomin. Budgetens utgifter däremot styrs i hög grad av faktorer av annan art, såsom befolkningsförändringar och olika former av automatik. Långtidsbudgeten är som nämnts varken en prognos eller en plan för den framtida utvecklingen. Däremot visar den på vissa grundläggande tendenser i budgetutvecklingen. Alltför stor uppmärksamhet bör därför inte fästas vid budgetsaldots absoluta nivå för olika år under långtidsbudgetperioden. De resultat som 1983 års långtidsbudget visar befäster dock enligt min mening att den strukturella obalans som finns i statsbudgeten består, om inte förutsättningarna ändras på avgörande punkter. Det gäller såväl den samhällsekonomiska tillväxten som aktiva budgetförstärkande åtgärder.

De historiska erfarenheterna visar att en stabil tillväxt i ekonomin och en låg prisökningstakt är av avgörande betydelse för utvecklingen av statsfinanserna. En sådan realekonomisk utveckling är därför en central förutsättning för att det skall bli möjligt att reducera det statliga budgetunderskottet och för att det skall bli möjligt att bryta en eljest oundviklig försämring i finansiellt sparande i såväl socialförsäkringssektorn som kommunsektorn. Detta bestyrker det viktiga i en politik inriktad på att skapa ekonomisk tillväxt. Det är då förutsättningar uppstår för att på sikt kunna komma till rätta med de stora finansiella sparandeunderskotten.

7.5 Budgetpolitiken

Genomförda åtgärder

I finansplanen angavs att budgetpolitiken för kommande år måste inriktas på att metodiskt och långsiktigt uppnå en statsbudget i bättre balans med samhällsekonomin som helhet. De åtgärder som främst angavs var att minska automatiken i utgiftstillväxten och att öka statsinkomsterna.

I finansplanen presenterades tre områden för åtgärder mot automatiken. Dessa var dels att inte medge kompensation för devalveringen, dels att minska automatiken i kommunbidragen, dels att dra ned subventionerna till näringslivet.

För en betydande del av utgifterna i statsbudgeten gäller att de i en traditionell budgetbehandling automatiskt skulle räknas upp även med hänsyn till den tillfälliga prisstegring som devalveringen leder till. I årets budgetförslag har full kompensation för devalveringen endast medgivits för vissa i avtal bestämda utgifter som t.ex. bidrag till internationella organisationer. Bl. a. har åtgärder vidtagits avseende försvarsutgifter så att full kompensation för devalveringen inte erhålls. I fråga om pensionerna har slagits fast att devalveringskompensation inte skall medges.

I den proposition om den kommunala ekonomin som förelagts riksdagen i vår påpekade jag att statens bidrag till kommunerna och landstingskommunerna i hög grad är automatikbundna och att de har medverkat till den automatiska utgiftstillväxten. Den automatiska pris- och löneuppräkning som hittills skett borde därför ersättas av en förutsättningslös prövning av vilka bidragsnivåer som kan medges med beaktande av de samhällsekonomiska förutsättningarna. En avvägning måste därvid göras mellan olika sektorer i syfte att uppnå ett för samhällsekonomin totalt sett rimligt resultat. En central utgångspunkt måste vara att det inte längre är självklart att det blir någon uppräkning av statsbidrag och ersättningar mellan skilda år. Inför år 1984 gjorde regeringen den bedömningen att bidraget till psykiatrisk vård och ersättningar till sjukvårdshuvudmännen från sjukförsäkringen sammantaget kunde ökas endast i begränsad utsträckning.

Slutligen påpekade jag i fråga om vissa av nuvarande s. k. avtalsbidrag att hittillsvarande principer inte längre kan tillämpas. Gamla avtal måste naturligtvis gälla i de fall de inte är slutreglerade. Detta innebär dock inte att praxis vid sidan om avtalstexten utan vidare skall äga fortsatt tillämpning.

Jag kan nu konstatera att överläggningarna rörande bidraget till psykiatrisk vård och ersättningarna till sjukvårdshuvudmännen från sjukförsäkringen resulterat i en jämfört med tidigare år begränsad uppräkning från år 1983 till år 1984.

För subventionerna till näringslivet gäller att vissa utgiftsminskande åtgärder vidtogs redan innan budgetpropositionen presenterades. Sålunda genomfördes höjningar av vissa subventionerade räntor, bl. a. en generell

höjning av räntan för subventionerade exportkrediter med 0,5 procentenheter. Därmed minskar subventionsgraden och utgifterna på statsbudgeten. Vidare aviserades en mer restriktiv prövning i fråga om stöd till enskilda företag och branscher i kris. Därutöver aviserades ytterligare åtgärder inom en rad olika områden.

Sedan budgetpropositionen presenterades har regeringen lämnat propositioner om tekoindustrin resp. varvsindustrin. I tekopropositionen föreslås att det totala statliga stödet minskas samtidigt som det ges en mer offensiv inriktning. Varvspropositionen innebär minskade subventioner till följd av att matchning inte längre kommer att medges för krediter som avser fartyg samtidigt som fartygsbyggnadskapaciteten minskas och statliga kreditgarantier endast kommer att beviljas för order som medför begränsad risk.

Fortsatta överväganden pågår i fråga om SEK/EKN-systemet, liksom vad gäller det s. k. forskningsavdraget i skattelagstiftningen. Också stödet till svensk projektexport utvärderas f. n. I avvaktan på resultatet av utvärderingen kommer några nya medel inte att anvisas. Även det s. k. hemmamatchningsstödet ses f. n. över. Detta sker inom ramen för de nordiska överläggningarna om exportkrediter. I avvakten på resultatet av gruppens arbete beviljas inget stöd till hemmamatchning. Slutligen planerar regeringen att föreslå åtgärder som minskar kostnaderna för lönegarantisystemet, vilket kan medföra besparingar i statens finanser. Jag återkommer till denna fråga.

Allmänna riktlinjer för budgetpolitiken

Enligt de kalkyler som görs i långtidsbudgeten försämras budgetsaldot från 89,9 miljarder kr. 1983/84 till 120,3 miljarder kr. 1987/88. En sådan utveckling är inte förenlig med regeringens föresats att rätta till obalanserna i den svenska ekonomin.

En ekonomisk politik som stimulerar den industriella tillväxten och befrämjar en ökad sysselsättning skapar den bästa förutsättningen för att komma till rätta med de grundläggande problem som leder till stora budgetunderskott. En budgetpolitik som bygger på denna förutsättning kan både slå vakt om den sociala tryggheten och successivt bryta utvecklingen mot allt större budgetunderskott. Samtidigt som underskottet i bytesbalansen nedbringas och näringslivets kreditefterfrågan ökar när investeringarna på nytt tar fart blir det av särskild vikt att krafttag sätts in för att förbättra den offentliga sektorns finanser. Om inte detta sker finns stora risker att inflationen ånyo skjuter fart och att bytesbalansen efter en tid åter försämras. Att nedbringa budgetunderskotten kommer emellertid på grund av de strukturella problem som finns i ekonomin att vara ett åtagande på lång sikt. Icke desto mindre måste åtgärder sättas in i ett så tidigt skede som möjligt för att motverka en fortsatt negativ utveckling av budgetsaldot.

Behovet av åtgärder måste bedömas också i perspektiv av att en finanspolitisk åtstramning blir nödvändig inför en konjunkturuppgång. Även detta motiverar att åtgärder planeras i god tid.

Enligt min mening erfordras en kraftfull och konsekvent politik som leder till en samhällsekonomisk tillväxt och en låg inflation. Jag har i det föregående särskilt framhållit vikten av att omfattande insatser görs för att få ned kostnadsökningarna i samhällsekonomin högst betydligt. Jag har därvid angett att detta är en grundläggande förutsättning för att få igång tillväxten i ekonomin och för att få ned de växande budgetunderskotten som, om inget görs, i hög grad kan bli inflationsdrivande. I det sammanhanget har jag även redovisat de utgångspunkter som måste gälla för en framgångsrik anti-inflationspolitik, vilken i första hand syftar till att begränsa prisökningarna under loppet av år 1984 till 4%.

Begränsning av den automatiska ökningen av utgifterna

I årets långtidsbudget har utförligt redovisats de faktorer som styr utgiftsutvecklingen för stat och socialförsäkringssektor. Det konstateras där bl.a. att de utgifter (inkl. statsskuldräntor) som ökar i takt med pris- och löneutvecklingen uppgår till ca 40% som andel av bruttonationalprodukten. Till en helt avgörande del är det historisk kostnadsutveckling som ligger till grund för uppräkningarna. Denna mekanism medverkar givetvis till att historisk inflation fortplantar sig framåt i tiden. En sådan inflationsgenerator utgör ett mycket allvarligt hot mot möjligheterna att realisera en så låg prisökning som 4% under loppet av år 1984.

En central åtgärd blir därför att med kraft fortsätta det redan inledda arbetet med att begränsa den automatiska ökningen i statsutgifterna.

Utifrån målet att begränsa prisökningarna i samhällsekonomin till nivån 4% under loppet av år 1984 måste enligt min mening gälla som ett krav att de utgifter som styrs av prisutvecklingen maximeras till denna ökningstakt. Den begränsning jag här förordar innebär att bestämmelser måste utformas för varje enskilt anslag, så att den generella principen kan uppnås. För den dominerande delen av de automatikstyrda anslagen torde det erfordras särskilda tekniska lösningar från fall till fall vid tillämpning av den generella principen. Man måste alltså ta hänsyn till de särskilda förhållanden som gäller på de olika aktuella områdena t.ex. planeringssystemet på försvarets område.

När det gäller att begränsa den utgiftsautomatik som är beroende av prisökningarna är det främst av intresse att åtgärder vidtas på de områden där utgiftsvolymen är av stor omfattning. I första hand bör enligt min mening åtgärder komma i fråga för indexstyrda utgifter. Det blir sålunda fråga om att i tillämpliga delar begränsa uppräkningen av utgifter som styrs av t.ex. basbelopp, försvarsprisindex, bruttonationalinkomst, produktionsmedelsprisindex och den s.k. tidskoefficienten. De utgiftsområden som berörs är t.ex. pensioner, studiemedel, bidragsförskott, försvaret,

biståndet, jordbruksprisregleringen och bostadslånen. Jag kan konstatera att det i stor utsträckning är fråga om transfereringsutgifter. Bortses från jordbruksprisregleringen och transfereringar via socialförsäkringssektorn, som inte redovisas över statsbudgeten, utgör nämnda utgiftsområden ca en fjärdedel av de totala statsutgifterna och ca en tredjedel av de automatikstyrda utgifterna. Här aktuella utgifter har därmed också stor betydelse i det samhällsekonomiska perspektivet, inte minst för möjligheterna att få ned inflationstakten.

Begränsningen i inflationsuppräkning bör i tillämpliga delar gälla fr. o. m. ingången av år 1984 om inte särskilda omständigheter motiverar en annan tidpunkt. Principen innebär sålunda att endast den förutsatta prisökningen tillåts slå igenom i berörda utgifter under år 1984.

Regeringen står fast vid sina åtaganden gentemot pensionärerna. Pensionerna för 1984 kommer således att fastställas med hänsyn till prisutvecklingen under 1983 med avdrag för den priseffekt som följer av devalveringen. Såvitt nu kan bedömas innebär detta att ökningen av basbeloppet för år 1984 tämligen nära kommer att följa den förutsatta prisökningen.

Mot bakgrund av det anförda bör förslag till konkreta åtgärder utarbetas som är anpassade till resp. område och föreläggas riksdagen hösten 1983 på de områden där ikraftträdandetidpunkten är den 1 januari 1984. I övrigt bör förslagen redovisas i 1984 års budgetproposition.

När det gäller hänvisningar och kopplingar till basbeloppet m. m. inom områden utanför statsbudgeten och socialförsäkringssystemet får eventuellt behov av justeringar av lagstiftning övervägas i särskild ordning.

Översyn av verksamheter i syfte att minska belastningen på statsbudgeten

De förslag som syftar till att bryta ned utgiftsautomatik som kan hänföras till de starka kopplingar som finns till olika prisindexar är ett centralt inslag i regeringens budgetpolitik. Härutöver måste politiken inriktas mot att metodiskt och konsekvent se över olika utgiftsområden i syfte att minska belastningen på statsbudgeten. Ett sådant arbete pågår i regeringskansliet.

Vad först gäller det första året i långtidsbudgetperioden, 1984/85, har på grundval av det material som framläggs i långtidsbudgeten, i regeringskansliet gjorts preliminära bedömningar av möjligheterna att begränsa utgifterna i förhållande till dem som framkommer vid en mekanisk framräkning. På samma sätt har möjligheterna till inkomstförstärkningar analyserats. På grundval av detta arbete kan göras bedömningen att det bör vara möjligt att reducera det underskott som framkommer i långtidsbudgeten. Den närmare prövningen härav blir nu ett led i det budgetarbete inför 1984/85 som på sedvanligt sätt bedrivs under hösten.

Vad därefter gäller budgetutvecklingen under de därefter följande åren i långtidsbudgetperioden har ett systematiskt arbete inletts på en rad områden för att genom förenklingar och omläggningar av regelsystemen begrän-

sa statsutgifterna och stärka statsbudgeten. Också möjligheterna att rensa statsbudgeten från vissa finansiella verksamheter prövas där detta bedöms kunna ske utan men för verksamheten i fråga.

Genom ett på detta sätt bedrivet systematiskt arbete där gällande regler och stödsystem kontinuerligt omprövas bör det vara möjligt att väsentligt reducera de utgifter som långtidsbudgeten pekar mot. Samtidigt är det nödvändigt att i all möjlig utsträckning ta tillvara de möjligheter som finns till inkomstökningar för staten genom bättre kassahållning och systematisk prövning av taxor, avgifter och skatter.

Det skulle föra för långt att i detta sammanhang ge en uttömmande redovisning av alla de strukturprojekt som pågår eller planeras.

I det följande redovisas ett antal exempel på mer omfattande projekt som väl speglar dels vilka utgiftsområden som bedömts intressanta, dels vilken typ av regelförändringar som kommer eller kan komma att aktualiseras. Jag har i dessa samrått med berörda statsråd.

På det *socialpolitiska* området har ett arbete inletts för att begränsa kostnadsutvecklingen på ett antal områden. Detta gäller såväl det statliga stödet till kommuner och landsting som vissa förmåner till enskilda. Utgångspunkten för detta arbete är att de åtgärder som blir nödvändiga att genomföra blir fördelningspolitiskt rättvist utformade.

Överenskommelse har nu träffats som innebär att tidigare indexklausuler inbyggda i överenskommelser för statsbidrag och ersättningar till hälso- och sjukvården inte tillämpas för år 1984. Resultatet av överenskommelserna har nyligen redovisats för riksdagen i en särskild proposition. Arbetet kommer att fortsätta med att se över ersättningarna från sjukförsäkringen till sjukvårdshuvudmännen. Vidare skall de närmare förutsättningarna för att föra över det ekonomiska och organisatoriska ansvaret för sjukresor från försäkringskassan till sjukvårdshuvudmännen klarläggas under år 1983. En översyn pågår av statens kostnader för läkarutbildningen.

Förslag om nya statsbidragssystem för barnomsorg och social hemhjälp fr. o. m. år 1984 kommer att föreläggas riksdagen före sommaren 1983 efter överläggningar med Svenska kommunförbundet. Syftet med de nya reglerna är att möjliggöra ett bättre utnyttjande av tillgängliga resurser och att begränsa den automatiska ökningen av statsbidragen.

En översyn av läkemedelskostnaderna pågår. Syftet är att begränsa dessa och uppnå en effektivare användning av läkemedel.

En arbetsgrupp inom regeringskansliet har i uppdrag att se över formerna för finansieringen av företagshälsovården.

Vidare bereds för närvarande ett utredningsförslag om en genomgripande omläggning av efterlevandepensioneringen. Omläggningen innebär att de fortgående kostnadsökningar som följer med de nuvarande reglerna för änkepension upphör och på längre sikt följs av betydande kostnadsminskningar.

Den svenska socialpolitiken bygger i allt väsentligt på generellt utformade stödåtgärder. Sedan lång tid tillbaka finns dock vissa inslag av inkomstprövning främst på pensionsområdet. Inom regeringskansliet pågår en översyn av regelsystemet inom pensionsområdet i syfte att anpassa vissa utgående förmåner till den behovssituation som föreligger. Det gäller främst förmåner som redan nu är inkomstprövade men där förmånerna utgår även i relativt höga inkomstlägen. Möjligheterna ska prövas att genom skärpta inkomstprövningsregler minska statens kostnader för folkpensioneringen redan fr. o. m. år 1984.

På det *utbildningspolitiska området* förbereds en större översyn av studiestödssystemet. Vad gäller studiehjälpen kan konstateras att de selektiva inslagen med årens lopp har förlorat påtagligt i betydelse. Den dominerande delen av de belopp som i dag betalas ut består av de reguljära studiebidragen, medan de inkomst- och behovsprövade tilläggen har minskat relativt sett. Studiehjälpen har därmed i praktiken förlorat mycket av sina effekter då det gäller att bidra till en jämnare social rekrytering till gymnasial utbildning. I nuvarande budgetläge är det inte realistiskt att räkna med att förbättringar skall kunna åstadkommas genom medelstillskott. Därför har en översyn påbörjats av studiehjälpssystemet i syfte att öka de selektiva inslagen på de reguljära studiebidragens bekostnad.

I fråga om studiemedlen finns belägg för att de i dag inte är tillräckliga för att medge många studerande en rimlig levnadsstandard. Många tvingas därför avstå från eller avbryta sina studier, andra tvingas till förvärvsarbete i en omfattning som påverkar studierna negativt. Dessa svårigheter gäller i första hand studerande som inte kan påräkna ekonomiskt stöd från föräldrar eller andra anhöriga och studerande som inte har möjlighet att under studietiden bo i föräldrahemmet. Samtidigt finns det studerande som med hjälp av studiemedlen kan hålla en ganska hög levnadsstandard. Det finns därför anledning att också beträffande studiemedlen pröva möjligheterna till en omfördelning av de totala studiemedlen till förmån för dem som bäst behöver stöd. En förstudie i dessa frågor kommer att påbörjas inom regeringskansliet.

En samlad översyn skall göras av styrsystemen för skolan. Det bör omfatta både statsbidragssystemen och skolförfattningarna och syfta till att ompröva strukturen med sikte på förenklingar och, bl. a. som följd härav, utgiftsbegränsningar.

Statskontoret har getts i uppdrag att dels kartlägga förutsättningarna för ett schablonsystem för statsbidrag till gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen, dels inkomma med förslag till alternativa modeller för utveckling av ett nytt statsbidragssystem. Uppdraget kommer att redovisas den 1 september 1983. Därefter kommer frågan om ett nytt och förenklat statsbidragssystem för de nämnda skolformerna att beredas med förtur inom regeringskansliet.

Också systemet för statsbidrag till grundskolan bör nu ses över. Från olika håll har framförts synpunkter på och önskemål om en ytterligare förenkling och schablonisering av statsbidragssystemet för grundskolan. Skolöverstyrelsen har anmält att ett visst förberedande arbete har påbörjats när det gäller att undersöka förutsättningarna för ett system för statsbidrag till kommunerna enligt vilket bidragen i sin helhet utgår per elev i resp. kommun.

Det är nödvändigt att också i ett sådant schabloniserat system ge möjlighet att ta hänsyn till de skillnader i skolstruktur som finns mellan olika kommuner. Initiativ kommer att tas till att undersöka förutsättningarna för förändringar i statsbidragssystemet för grundskolan efter dessa riktlinjer.

Skolförfattningarna överses sedan 1979 av särskild utredare. Utredaren skall göra en språklig och teknisk översyn samt undersöka om olika bestämmelser och regelsystem kan förenklas. Mot bakgrund av kraven på rationaliseringar och minskad detaljreglering av kommunernas verksamhet kommer utredningen i sitt fortsatta arbete att ägna stor uppmärksamhet åt förenklingsaspekterna.

Vad som nu har redovisats bör sammantaget kunna leda till inte bara förenklingar utan även utgiftsbegränsningar.

Inom *rättsväsendet* ökas nu ansträngningarna för att förenkla de olika regelsystemen i syfte att åstadkomma en smidigare hantering och därmed minskade utgifter för verksamheten. Arbetet kommer att inriktas på att rationalisera verksamheten, främst för att möta den ökande arbetsbelastning som brottsligheten beräknas medföra. Rena utgiftsminskningar bör också kunna göras.

Ett omfattande arbete med denna inriktning pågår f. n. Sålunda kommer polisberedningen inom kort med ett förslag till den omorganisation av polisväsendet som riksdagen beslutade år 1981. Också för åklagarväsendets del planeras en omorganisation av verksamheten på alla nivåer. Vad gäller de allmänna domstolarna har rättegångsutredningen uppdrag som syftar till att göra processen inom domstolarna enklare och smidigare. En sådan förändring bör på sikt kunna leda till icke obetydliga utgiftsminskningar för de allmänna domstolarna. Fastighetsdataprojektet frigör vidare årligen vissa resurser inom tingsrättsorganisationen. Den pågående översynen av rättshjälpssystemet beräknas leda till ökad effektivitet och minskade kostnader. En genomgång görs vidare av kriminalvården med sikte på att åstadkomma förenklingar i administrationen, främst genom en ändrad beslutsstruktur.

Totalförsvarets utveckling styrs av det år 1982 fattade försvarsbeslutet med den inriktning som meddelats i 1983 års budgetproposition. Som en följd av detta anpassas f. n. utbildningsorganisationen inom *försvarsmakten* till värnpliktsutbildningens volym under första hälften av 1980-talet. Efter hand minskar denna volym. Det finns därför anledning att kontinuer-

ligt pröva förutsättningarna för fortsatta strukturförändringar av utbildningsorganisationen.

Inom försvarssektorn pågår f. n. även annan verksamhet som på sikt kan leda till ytterligare besparingar. Bl. a. inom regeringskansliet pågår ett arbete för att få fram beslutsunderlag inför nästa försvarsbeslut år 1987. Resultatet av detta kommer att ge underlag för beslut om ytterligare besparingar inom det militära försvaret.

1982 års försvarsbeslut innebar en ökad satsning på totalförsvarets civila delar. Denna inriktning bör ligga fast. Det är dock nödvändigt att pröva utgifternas utvecklingstakt med hänsyn till förändrade ekonomiska förutsättningar. Sålunda är det f. n. möjligt att reducera kostnaderna för oljelagring. På motsvarande sätt bör utgifterna prövas i kommande budgetarbete inom andra program. Bl. a. kan en ökad samordning mellan civilförsvaret och samhället i övrigt ge sådana möjligheter.

På det *jordbrukspolitiska området* har regeringen tillsatt en särskild livsmedelspolitisk utredning med uppgift att bl. a. undersöka förutsättningarna för att dämpa prisutvecklingen på jordbruksprodukter och samtidigt se över formerna för det nuvarande prisregleringssystemet. I det sammanhanget kommer också överproduktionen av vissa jordbruksprodukter att analyseras och åtgärder till förändringar att framläggas. Den automatiska kostnadskompensation som i dag utgår till jordbrukarna i form av automatiskt verkande index skall också granskas. Kommittén skall undersöka förutsättningarna för att finna andra former för priskompensation än de i dag gällande. Kommittén skall också framlägga förslag till sådana förändringar av prisregleringssystemet att jordbruket garanteras visst pris endast för den kvantitet livsmedel som behövs för konsumtion inom landet och för att uppfylla de olika åtaganden vi som nation gjort i det internationella samarbetet. Kommitténs arbete beräknas vara avslutat inom en tvåårsperiod. Frågan om produktionsöverskotten liksom frågor av grundläggande betydelse för de överläggningar om priserna på jordbruksprodukter för tiden efter den 1 juli 1984 som skall äga rum våren 1984 skall behandlas med förtur.

I särskild ordning kommer frågan om omfattningen och finansieringen av rådgivningsverksamheten på jordbrukets område att utredas. Detta gäller också formerna för finansieringen av det nuvarande skördeskadeskyddet. Också i övrigt finns anledning att se över finansieringen av den service på skilda områden som staten lämnar inom jordbrukssektorn och skogssektorn. Avsikten är att detta arbete ska bedrivas på sådant sätt att det kan beaktas i budgetarbetet inför kommande budgetår.

En särskild verksamhet bedrivs inom regeringskansliet i syfte att påverka utgiftsutvecklingen inom *invandrarpolitiken*. En utgångspunkt i detta sammanhang är att ytterligare minska väntetiderna i utlänningsärenden, vilka i dag medför betydande kostnader för staten bl. a. i form av ersättning

för uppehälle för de sökande. Förslag om ändringar i vårt system för regleringen av invandringen till Sverige kommer inom kort att presenteras av invandrarpolitiska kommittén. Beredningen av dessa förslag sker samtidigt med de tidigare aviserade överläggningarna med Svenska kommunförbundet i frågan om ändringar i det nuvarande systemet för statlig ersättning till kommunerna för bistånd till flyktingar m. fl. och om en kommunalisering av flyktingomhändertagandet. Det nya systemet för regleringen av invandringen och för åtgärder för flyktingar m. fl. kan beräknas träda i kraft under budgetåret 1984/85. Sammanhängande med det nu nämnda arbetet är den beredning av frågan om svenskundervisning för vuxna invandrare som f. n. äger rum inom regeringskansliet. I beredningsarbetet är en av utgångspunkterna att åstadkomma en bättre hushållning med statens resurser för denna verksamhet.

Inom *bostadsområdet* ökar de totala subventionerna via bostads- och räntebidragssystemen och skattebortfallet för småhusägare snabbt. De uppgick år 1981 till ca 25 miljarder kr. mot ca 8,1 miljarder kr. år 1975. På sex år ökade sålunda subventionerna med ca 200 %. I reala termer innebär det en ökning med ca 70 %.

En fortsatt real ökning av subventionerna är varken samhällsekonomiskt godtagbar eller bostadspolitiskt önskvärd. Bl. a. av dessa skäl har tillkallats en kommitté för att göra en allmän översyn av bostadspolitiken. Kommittén skall arbeta snabbt och redovisa huvuddelen av sina överväganden senast under första halvåret 1984.

Jag har tidigare berört frågan om behovet att minska de *statliga subventionerna till näringslivet*. Som jag tidigare berörde bör den statliga konkurslönegarantin ses över i begränsande syfte. Särskilt när ett konkursbo, i borgenärernas intresse, fortsätter rörelsen med sikte på rekonstruktion eller försäljning bör det kunna krävas att borgenärerna tar ett ökat ansvar för de anställdas löner. Den möjlighet att överutnyttja konkurslönegarantin som det nuvarande systemet medger bör också tas bort, exempelvis genom att begränsa garantin till mera normala lönefordringar. Även på det rent administrativa planet bör vissa besparingar kunna göras. En effektivare administration bör också kunna leda till en effektivare bevakning av statens rätt till återkrav av utbetalda garantimedel. Utredningsarbete pågår f. n. på detta område med inriktning mot att underlag för beslut skall kunna föreligga till hösten.

Vidare planeras ett projekt som innebär en allmän översyn av den statliga stödgivningen till krisföretag. Översynen har till syfte att identifiera sådana stödinsatser som i realiteten innebär att statliga medel används för att fördröja sådana företagsnedläggningar som är ett led i en strukturell anpassning till förändrade marknads- eller konkurrensförhållanden i industrin.

Översynen kommer att i första hand riktas mot det s. k. icke permanenta stödet, som utgör den helt dominerande delen av de statsutgifter som totalt

sett faller inom industri- och regionalpolitikens område. För de tre senaste budgetåren har sålunda drygt 70% av nettokostnaderna för industri- och regionalpolitiskt stöd utgjorts av sådant icke permanent stöd.

Ytterligare ett antal statliga projekt på skilda områden kan nämnas som syftar till att begränsa utgifternas ökningstakt.

En arbetsgrupp inom regeringskansliet ser över hanteringen av *de statliga betalningarna och den statliga uppbörden i postgirosystemet*. Arbetet syftar till att minska kostnaderna för de statliga betalningarna och samtidigt skapa bättre ekonomiska förutsättningar för att även på sikt kunna upprätthålla en rikstäckande postservice och betalningsförmedling. En väsentlig förutsättning för detta är att staten utnyttjar sitt eget betalningsförmedlande institut. Avsikten är att konkreta förslag om möjligt skall tas upp i nästa års budgetproposition.

Vidare har påbörjats en översyn av den *statliga regionala organisationen*.

Den statliga länsförvaltningen kännetecknas av organisatorisk splittring, där stark sektorisering försvårar ett naturligt samband mellan planering och verkställighet. Risker uppstår att man i ett regionalt organ väljer lösningar utan tillräcklig hänsyn till effekterna på samhällsorganisationen som helhet. De många delreformerna när det gäller den statliga länsförvaltningens uppbyggnad har tillsammans medfört att länsförvaltningen uppvisar ett komplext mönster, där gränserna mellan olika myndigheters ansvar i vissa fall är oklara och leder till dubbelarbete.

Den organisatoriska splittringen har lett till att det sannolikt råder en obalans i dimensioneringen av förvaltningsresurserna. Även på det administrativa området finns problem som följer av den organisatoriska splittringen.

Länsstyrelsens uppgift att samordna statens intressen och insatser på regional nivå blir med dessa utgångspunkter viktig. Det finns en betydande vitalitet, stora kunskaper och resurser i den regionala statliga förvaltningen. En organisatorisk utveckling bör inriktas på att bättre ta vara på dessa tillgångar. Ändringar i fyra avseenden bör därvid övervägas: organisatoriska förändringar, överföring av arbets- och ansvarsuppgifter, förbättrad samverkan och ombalansering av ekonomiska och personella resurser.

Ett konsekvent genomfört organisationsarbete när det gäller den regionala statliga organisationen kan sannolikt ge utrymme för betydande utgiftsneddragningar.

En översyn har inletts beträffande det *statliga pensionsavtalet*.

Bl. a. skall nu gällande bestämmelser om pension ses över. Därvid skall eftersträvas ett nytt och väsentligt förenklat pensionssystem. En utgångspunkt för översynsarbetet är att det nya systemet bör ge utrymme för en flexibel pensionsålder. Systemet bör på väsentliga punkter få ökad samstämmighet mellan tjänstepensionssystemen framför allt på den offentliga

sektorn samt att försöka närma tjänstepensionssystemen till grundprinciperna för ATP-systemet. Det skall också skapa förutsättningar för en förenklad personaladministration och därmed följande kostnadsbesparingar.

Härutöver vill jag också särskilt omnämna ett översynsprojekt som spänner över ett stort område. Det gäller översynen av *statlig normgivning*. Statens normgivning kan delas upp efter mottagare. De viktigaste samhällssektorerna för sådan normgivning är kommunsektorn, byggsektorn och näringslivet. Olika åtgärder har vidtagits för att åstadkomma resultat i frågan om de normer som riktas mot kommunerna. Arbetet med här aktuella frågor kommer att intensifieras genom den nyligen tillsatta stat-kommunberedningens försorg.

Inom byggsektorn förekommer en omfattande normgivning från statliga myndigheters sida. De olika normsystem som ansluter till dessa lagar kommer att ses över inom ramen för bl. a. den pågående översynen av plan- och bygglagstiftningen och den planerade översynen av civilförsvarslagstiftningen i syfte att begränsa kostnaderna.

För att samlat kunna se över den statliga normgivningen är det viktigt att vid sidan av det arbete som bedrivs vad gäller normgivningen på kommunsektorn och bebyggelseområdet också initiativ tas på näringslivsområdet. Tillsammans med näringslivets organisationer och de fackliga organisationerna kommer regeringen att kartlägga i vilken utsträckning olika typer av normer kan anses vara kostnadsdrivande.

På ett antal områden pågår överväganden att föra ut *statlig långivning från statsbudgeten till kreditmarknaden.*

Ett exempel härpå är möjligheten att till kreditmarknaden föra vissa delar av det svenska biståndet till u-länderna. Den pågående utredningen av u-landskrediterna väntas anvisa möjligheter därtill. Kreditbeloppen skall kunna ingå i biståndsramen.

Vidare ser en arbetsgrupp inom regeringskansliet över vissa frågor som rör finansieringen av televerkets investeringar och formerna för statsmakternas styrning av televerket. Avsikten är att undersöka förutsättningarna för att skapa finansieringsmöjligheter för televerket som garanterar att utbyggnaden av telenätet kan ske på ett optimalt sätt utan att belasta statsbudgeten eller leda till höjda teletaxor. Vissa förstärkningar av statsbudgeten bör också kunna uppnås i detta sammanhang. Samtidigt är det angeläget att åstadkomma bättre möjligheter än f. n. för statsmakterna att fortlöpande påverka televerksamhetens utveckling.

Utöver ansträngningarna att motverka statsutgifternas tillväxt är det viktigt att åtgärder vidtas som ökar *statens inkomster* genom att effektivisera skatteadministrationen och de skatteadministrativa reglerna. Den alltmer utbredda skatteflykten och den kvalificerade ekonomiska brottsligheten har medfört att det blivit allt angelägnare att föra över resurser till

svårkontrollerade och komplicerade deklarationer. Den under året tillsatta skatteförenklingskommittén har bl. a. i uppgift att föreslå en förenkling av taxeringsförfarandet. En första huvuduppgift för kommittén är att försöka finna ett förenklat system för löntagarbeskattningen. Ett sådant förslag skall lämnas före 1983 års utgång. Det är mycket angeläget att arbetet med att föra över tyngdpunkten till kvalificerade och svårkontrollerade deklarationer drivs vidare. I avvaktan på förslag av skatteförenklingskommittén måste de i dag befintliga rutinerna för förenklad granskning tillämpas i ökad utsträckning.

Även uppbördsförfarandet har reformerats under senare år. Nya regler och rutiner för skatteuppbörden började tillämpas under våren 1980.

Det nuvarande debiterings- och uppbördssystemet för socialavgifter ses över av socialavgiftsutredningen. Utredningen har i uppdrag att undersöka möjligheterna att knyta an uppbörden av arbetsgivarens preliminära socialavgifter till de lönesummor som redovisas i samband med källskatteredovisningen eller på annat sätt till de löpande löneutbetalningarna. Genom en anknytning till källskatteredovisningen erhålls en snabbare inbetalning av rätt avgiftsbelopp.

Utredningen kommer att till sommaren 1983 presentera ett betänkande med förslag hur denna samordning kan göras. I samband med detta kommer utredningen att överväga en övergång till månatlig uppbörd av socialavgifter.

Härutöver kan nämnas att generaltullstyrelsen tidigare föreslagit att en sanktionsavgift skall kunna tas ut i administrativ ordning vid t. ex. överträdelser av importregleringar, vissa påtagliga fall av ekonomiskt undanhållande, o. d. Ett sådant förslag bör kunna föreläggas riksdagen under hösten.

Den stora mängden översyner av organisation, regelverk, finansieringssystem och transfereringssystem skall främst uppfylla kravet att minska belastningen på den statliga finansieringen. Härtill kommer att översynerna allmänt sett bör kunna leda till en effektivare och mer serviceinriktad statlig förvaltning.

Reformer genom omprioriteringar

En tredje central punkt i budgetpolitiken gäller frågan om utrymme för särskilt angelägna reformer. Med samhällsutvecklingen förändras människors behov och önskemål. Verksamheter som tidigare var centrala för välfärden blir successivt mindre betydelsefulla. Samtidigt ökar behoven på andra områden. För att på bästa sätt utnyttja de knappa resurser som står till buds är det därför särskilt angeläget att omprioriteringar från mindre väsentliga till mer angelägna områden sker. Utrymmet för de reformer som bedöms vara särskilt angelägna måste med andra ord skapas genom omprioriteringar i form av neddragning av annan verksamhet.

Budgetpolitiska riktlinjer för budgetåret 1984/85

Jag har i det föregående redogjort för de delvis omfattande och genomgripande åtgärder som bör ligga till grund för budgetpolitiken fr. o. m. budgetåret 1984/85. Många av de åtgärder jag beskrivit har en genomförandeperiod som sträcker sig ett antal budgetår framöver. Därutöver vill jag redovisa de särskilda budgetpolitiska riktlinjer i övrigt som bör gälla för budgetåret 1984/85.

En allmän utgångspunkt även för budgetåret 1984/85 blir att några medel för *nya tjänster* ej kan påräknas. Behovet av personalförstärkningar liksom andra former av resursförstärkningar får tillgodoses genom omprioriteringar. Endast i undantagsfall torde ökade insatser bli aktuella.

Detta kommer också till uttryck i de årliga anvisningar till myndigheterna som regeringen beslutat om. I dessa förutsätts myndigheterna fortlöpande göra sådana rationaliseringar och omprioriteringar att verksamheten under ett budgetår kan bedrivas med i huvudsak oförändrad ambitionsnivå, men med 2 % lägre reala resurser än under närmast föregående budgetår. Som *huvudförslag* i anslagsframställningarna skall därför myndigheterna redovisa verksamheten vid en anslagsnivå, som utgör pris- och löneomräknat anslag (eller omslutning) för budgetåret 1983/84 minskat med minst 2 %. Försök att skapa bra planeringsförutsättningar för myndigheterna följs upp i anvisningarna genom att möjligheterna att fördela produktivitetsökningarna över en längre period kvarstår och byggs ut. För att ytterligare underlätta myndigheternas omställningsarbete införs sålunda en möjlighet att i vissa fall medge en tillfällig real ökning av vissa utgifter budgetåret 1984/85. Det kan exempelvis gälla konsult- och datainsatser eller särskilda utredningsinsatser av engångskaraktär för att få en acceptabel produktivitetsutveckling. Även smärre utrustningsanskaffningar m. m. kan vara av denna karaktär.

Behovet att se verksamheten i ett långsiktigt perspektiv har särskilt lyfts fram i den reviderade budgethandbok som fr. o. m. den 1 februari 1983 gäller som anvisning för bl. a. utformningen av myndigheternas anslagsframställningar. Av dessa anvisningar framgår att myndigheternas anslagskrav för ett visst budgetår skall bygga på en *långtidsbedömning* som behandlar resursanspråk, resursutrymme och åtgärdsförslag på fem års sikt. Med detta synsätt utgör långtidsbedömningen basen för budgetförslaget.

Ett viktigt inslag i arbetet med att rationalisera och effektivisera den statliga förvaltningen är att öka flexibiliteten för hur myndigheterna kan använda sina tilldelade resurser. Ett område som myndigheterna hittills haft liten möjlighet att påverka är *lokalkostnaderna*.

För att rationaliserings- och besparingsmöjligheterna när det gäller lokaler bättre skall kunna tillvaratas erfordras att myndigheterna ges ett ökat ansvar för sina lokalkostnader. Lokalkostnaderna bör sålunda i ökad om-

fattning reellt inkluderas i budgetprövningen för att på sikt öka utbytbarheten mellan lokalkostnader och andra förvaltningskostnader. En utgångspunkt är därvidlag att myndigheterna ges incitament till att medverka till att ta fram förslag till lokalbesparingar genom att de i den mån realistiska förslag framkommer får tillgodogöra sig besparingar.

Vad gäller *prisomräkningen* för myndighetsanslag och liknande anslag inför budgetåret 1984/85 kan myndigheterna inte påräkna kompensation för prisökningar hänförliga till devalveringen med mindre än att regeringen efter särskild prövning medger detta.

Även fortsättningsvis kommer endast en begränsad kompensation att kunna medges vid omräkningen av *bidragsanslag*. I övrigt vad gäller bidragsanslagen skall översynen av reglerna för *utbetalning av statliga bidrag* slutföras under hösten 1983. Arbetet, som inleddes budgetåret 1982/83, syftar till att bidragen i princip skall betalas förskottsvis fyra gånger per år. I vissa fall, t.ex. när det gäller frågan om större bidrag, tillämpas striktare regler.

Det arbete som tidigare inletts vad gäller arbetet med att förbättra den statliga *kassahållningen* fortsätter enligt de principer jag redovisade i kapitlet Särskilda frågor i 1983 års finansplan.

Även när det gäller den statliga *garantigivningen* liksom den statliga *utlåningsverksamheten* är det viktigt att det påbörjade arbetet fortsätter med att i budgetprocessen kritiskt granska såväl existerande former som förslag till nya åtaganden. För att få ett bättre underlag i budgetprocessen vad gäller hanteringen av bidrag och lån i olika situationer har regeringen uppdragit åt riksrevisionsverket att i en förstudie kartlägga existerande praxis på området samt att lämna förslag till riktlinjer för framtida hantering.

När det gäller *taxor och avgifter* för statliga tjänster vill jag särskilt framhålla vikten av att myndigheterna i enlighet med vad som krävs i den reviderade budgethandboken, aktivt medverkar till inkomstförstärkningar via taxor och avgifter. Jag återkommer mera utförligt till frågan i kapitlet Särskilda frågor.

De insatser som görs i syfte att bryta utgiftsautomatiken i statsbudgeten är en del av den samlade *översynsverksamhet* som bedrivs på olika nivåer inom statsförvaltningen. Vid sidan av de redovisade mera genomgripande projekten är det enligt min mening viktigt att framhålla att även olika utredningsresurser i sin normala verksamhet inriktas på att genomlysa vilka effekter som uppkommer och vilka konkreta handlingsalternativ som följer av olika förslag. Ett översynsarbete som drivs med klar politisk viljeinriktning kan ge ett värdefullt bidrag till det underlag som kommer att erfordras för framtida ställningstaganden. Detta medför bl.a. krav på att de utredningar som arbetar inom kommittéväsendet måste arbeta med samma inriktning vad gäller effektivisering av den statliga förvaltningen i

övrigt. Jag avser inom kort föreslå regeringen att särskilda direktiv lämnas till kommittéer och utredare där dessa uppmanas att beakta de riktlinjer jag tidigare redogjort för.

8 Kommunsektorn

I propositionen om kommunalekonomiska frågor inför år 1984 anförde jag att jag avsåg att återkomma i kompletteringspropositionen med en mer samlad bedömning av de reala och finansiella förutsättningarna för den offentliga sektorn åren framöver när aktuella kalkyler över samhällsekonomin i sin helhet skulle föreligga. Jag har i det föregående kommenterat de samhällsekonomiska kalkylerna för de närmaste åren som även belyser perspektiven för den kommunala sektorn liksom kommunsektorns utveckling sett utifrån långtidsbudgetens antaganden. Jag har därvid uttalat min oro inför de försämringar i kommunsektorns ekonomi som uppstår till följd av en snabb kostnadsutveckling och en låg tillväxt i produktionen.

Som jag tidigare framhållit måste kostnadsökningarna i ekonomin nedbringas avsevärt för att devalveringens positiva effekter på näringslivets konkurrenskraft skall kunna behållas och förstärkas. Det är en avgörande förutsättning för att nå ökad ekonomisk tillväxt och sysselsättning samt för att tillgodose angelägna sociala behov genom utbyggd service inom den kommunala sektorn.

I nämnda proposition redovisades resultatet av de kalkyler som den särskilda arbetsgruppen om kommunernas ekonomi (KEA) hade utfört rörande utvecklingen av det finansiella sparandet i kommuner och landstingskommuner. Dessa kalkyler visade på en kraftig försämring i den finansiella situationen för åren 1984 och 1985. Av kalkylerna framgick också att landstingskommunerna har den generellt sett bättre situationen samt att det råder stora skillnader mellan enskilda kommuner resp. landstingskommuner. I propositionen om kommunalekonomiska frågor inför år 1984 föreslog regeringen att den indragning av skatteunderlag från fysiska personer som sker år 1983 skall upphöra fr. o. m. år 1984 av principiella skäl. Förslaget betyder en förbättring av det finansiella läget detta år med närmare 1 miljard kr. Dessutom begärde regeringen ett bemyndigande att utge ett särskilt stöd till kommuner och landstingskommuner år 1984 för att motverka kraftiga skattehöjningar i de sämst ställda kommunerna och landstingskommunerna. Jag återkommer strax till hur stor omfattning detta stöd bör få.

När nämnda proposition beslutades av regeringen återstod flera viktiga frågor som rör de ekonomiska relationerna mellan stat och kommun att lösa. Nu har överenskommelser träffats om vissa bidrag och ersättningar till sjukvårdshuvudmännen. Överenskommelserna innebär en jämförelsevis begränsad uppräkning mellan åren 1983 och 1984. I överenskommelsen ingår att särskilda medel om 200 milj. kr. avsätts för omstrukturering av den psykiatriska vården. I fråga om kommunerna återstår att inför år 1984

arbeta fram nya statsbidragskonstruktioner för social hemhjälp och barnomsorg, som leder till en dämpning i de automatiska utgiftsökningarna och underlättar ett bättre utnyttjande av de tillgängliga resurserna i kommunerna.

Avgörande för den ekonomiska utvecklingen i kommunerna och landstingskommunerna under åren 1984 och 1985 är kostnadsutvecklingen dessa år. Betydelsen härav framgår av att en procents lägre kostnader i princip motsvarar en procent i ökad konsumtion och sysselsättning. Skatteunderlagets utveckling är redan bestämd från åren 1982 och 1983. Det antiinflationsprogram jag har redogjort för i det föregående kommer vid en dämpning av kostnadsökningarna i samhällsekonomin till 4 % under loppet av år 1984 att på ett grundläggande sätt förändra den finansiella bilden för kommuner och landstingskommuner i förhållande till den bild som framkom vid KEA:s antaganden. Den påtagliga förbättring i finansiellt sparande som därvid uppkommer skall också ses i ljuset av att inkomstskattereformen för år 1984 inte kommer att finansieras genom en höjning av arbetsgivaravgifterna. Härigenom skapas ett inte obetydligt utrymme som kan användas för att dels stärka den finansiella ställningen, dels tillgodose angelägna behov på de prioriterade områdena med ökat antal sysselsättningstillfällen som följd. Till bilden hör också att de finansiella överskotten i 1982 års bokslut, vilka skall tas upp i 1984 års budgetar, nu allmänt sett synes bli större än vad som tidigare kunde förutses.

Sammantaget ger redovisade uppgifter, baserade på en lägre kostnadsutveckling, enligt min mening en betydligt mer positiv bild av de kommunala finanserna för år 1984 än vad som tidigare uppgifter visat. Den finansiella försvagning för år 1984 som tidigare kalkyler pekat mot skulle nu reduceras högst väsentligt. Detta underlättar för kommuner och landstingskommuner att genomföra planerad utveckling av verksamheter på de prioriterade områdena och därigenom bidra till en ökad sysselsättning. De tidigare bedömningarna för sysselsättningsutvecklingen inom kommunsektorn under år 1984 bör därför nu kunna revideras uppåt.

Jag vill också erinra om vad jag i det föregående redovisat om att införa ett stöd för kommuner och landstingskommuner för att underlätta för dessa att till andra halvåret 1983 tidigarelägga rekrytering till fast anställning. Bidraget uppgår till 300 milj. kr. Detta stöd bör enligt min mening i första hand användas för angelägna åtgärder inom de socialpolitiskt prioriterade områdena.

Regeringen har i propositionen om kommunalekonomiska frågor inför år 1984 föreslagit ett särskilt riktat stöd i syfte att hålla tillbaka höjningar av kommunalskatten. Stödet skulle utgå till kommuner och landstingskommuner som befinner sig i ett finansiellt utsatt läge. Principerna för stödets fördelning fastlades i propositionen. Emellertid var vissa frågor av betydelse för avvägning av stödets storlek fortfarande under beredning vid propositionens avlämnande till riksdagen. Det är nu möjligt att ta upp frågan om omfattningen av nämnda stöd.

En betydligt lägre kostnadsutveckling än den KEA antagit innebär, som jag har nämnt, en påtaglig förbättring av den finansiella sparandesituationen i kommunsektorn under år 1984. Detta har betydelse vid bedömning av omfattningen av det särskilda stödet. Medelsramen för stödet bör enligt min mening uppgå till 300 milj. kr. och fördelas med en delram om 200 milj. kr. för kommuner och en delram om 100 milj. kr. för landstingskommuner. Vid bedömningen av fördelningen av ramen har jag beaktat att det finansiella läget i landstingskommunerna generellt sett är förhållandevis bättre än i kommunerna. Ett stöd av denna storlek, fördelat efter de principer jag redogjorde för i den tidigare nämnda propositionen, bör tillsammans med den lägre kostnadsutvecklingen vara till fyllest för att år 1984 hålla tillbaka mer omfattande kommunalskattehöjningar och medverka till att underlätta situationen för de finansiellt mest utsatta kommunerna.

Bestämmelser som fastställts av statsmakterna och statliga myndigheter driver i många fall i onödan upp de kommunala kostnaderna. Det blir därför naturligt att överväga olika åtgärder för att begränsa *den statliga normgivningen*. Detta arbete måste omfatta såväl generella som mer konkreta åtgärder.

En av huvuduppgifterna för den nya stat- och kommunberedningen blir att aktivera översynsarbetet vad gäller de statliga myndigheternas normgivningsverksamhet. Syftet med översynsarbetet är främst att begränsa den statliga detaljregleringen av kommunal verksamhet och föreslå ändringar i det statliga regelsystemet som leder till effektivitetshöjningar och kostnadsreduceringar liksom förbättrad service i den kommunala verksamheten. De statliga myndigheternas roll behöver därvid analyseras. En annan uppgift för beredningen gäller formerna för förbättrad samordning av statliga beslut och åtgärder som påverkar den kommunala kostnadsutvecklingen. En sådan analys får utvisa om skärpta krav bör ställas på de statliga myndigheterna när det gäller beräkningar av nya föreskrifters ekonomiska och administrativa konsekvenser.

Ett översynsarbete av detta slag bör inriktas på att belysa effekterna av att genom ändringar i lagstiftningen utöka kommunernas möjligheter att ta ut avgifter, att begränsa de obligatoriska kommunala planeringsformerna inom olika sektorer, att genom förenklingar i bidragsbestämmelserna avseende specialdestinerade statsbidrag begränsa det administrativa arbetet samt att genom ändringar i speciallagstiftningen få till stånd en friare kommunal organisation.

Särskilda frågor

1 Kortare kredittider för vissa punktskatter m. m.

Allmänna utgångspunkter

I finansplanen underströk jag betydelsen av att följa upp och anpassa uppbördsrutiner m. m. till de förändrade förhållanden som följer av den starkt växande omslutningen på statens budget och det höga räntetäget. Syftet med förändringar på detta område, s. k. kassahållningsåtgärder, är dels att ta bort omotiverade likviditets- och ränteförmåner för bl. a. dem som skall göra inbetalningar till staten i form av skatter m. m., dels att stärka statens finanser.

Under det senaste året har en rad kassahållningsåtgärder vidtagits på det uppbördstekniska området avseende såväl direkta som indirekta skatter. En mer systematisk genomgång av betalningsrutinerna för de indirekta skatterna i syfte att uppnå effektiviseringar inleddes under våren 1982. Beslut fattades då om att förkorta kredittiderna för inbetalning av skatt på bensin, olja och fasta bränslen. Vidare beslutades att undanta råolja från mervärdeskatt på det sätt som redan gäller för bensin och eldningsolja. I samband därmed tillkallade den dåvarande regeringen skattekreditutredningen för att se över den kredit som statsverket ger de skattskyldiga vid skatteuppbörd. Uppdraget omfattar i första hand de indirekta skatterna. Under våren 1982 aktualiserades även förslag till åtgärder av detta slag i motioner till riksdagen.

Skattekreditutredningen har i ett betänkande (DsB 1982: 12) föreslagit förkortad kredittid vid uppbörd av mervärde-, tobaks- och dryckesskatt. I budgetförslaget för budgetåret 1983/84 (prop. 1982/83: 100) beaktade jag i avvaktan på proposition i ämnet schablonmässigt den statsfinansiella effekten av dessa förkortade kredittider under posten Tillkommande utgiftsbehov, netto.

Betänkandet har remissbehandlats. Jag avser nu att närmare redovisa mina överväganden och förslag i dessa frågor.

Skatterna på varor och tjänster svarar enligt beräkningen i förslaget till statsbudget för budgetåret 1983/84 (prop. 1982/83: 100) för drygt 84 miljarder kr., eller drygt 40 % av statsbudgetens inkomster. Mot denna bakgrund är det naturligt att en effektivisering av betalningsrutinerna måste inkludera de indirekta skatterna.

Skatter på omsättning av varor och tjänster kan av olika skäl inte betalas in till statskassan i samband med varje skattepliktig transaktion eller varje dag. För nästan alla indirekta skatter har därför fastställts tidsperioder för

vilka de skattskyldiga skall redovisa skatten i en deklaration. En sådan tidsperiod kallas *redovisningsperiod*. Efter redovisningsperiodens slut har den skattskyldige en viss tid att ordna redovisning, räkna ut skatten, upprätta deklaration och slutligen betala skatten. En sådan tidsperiod kallas *betalningsperiod*.

Oftast är det leveransen av en skattepliktig vara eller tillhandahållandet av en skattepliktig tjänst som i princip ger upphov till skyldighet att redovisa skatt. Eftersom skatt redovisas för bestämda perioder och med en betalningsfrist därefter kan man säga att statsverket beviljar de skattskyldiga kredit med betalning av skatten. Kredittiden brukar schablonmässigt anges till halva redovisningsperioden plus hela betalningsperioden. Nu tillämpade redovisnings- och betalningsperioder varierar från skatt till skatt och kan också variera för en och samma skatt beroende på t. ex. storleken på den skattepliktiga omsättningen.

Punktskatteutredningen föreslår i sitt slutbetänkande (SOU 1981:83–84) enhetligare regler för skatteredovisningen. Enligt utredningen bör redovisningsperioderna bli antingen en eller två månader. Betalningsperioden föreslås bli gemensam för samtliga punktskatter och uppgå till 35 dagar. Schablonmässigt innebär punktskatteutredningens förslag skattekrediter om antingen 50 eller 65 dagar beroende på om redovisningsperioden är en eller två månader.

Jag delar punktskatteutredningens uppfattning att en större enhetlighet bör eftersträvas. Nuvarande statsfinansiella situation motiverar dock enligt min mening att skattekredittiden görs kortare än i utredningens förslag. Jag återkommer strax härtill.

En viss skattekredit är, som jag nämnde inledningsvis, nödvändig bl. a. av hanteringsmässiga skäl. De skattskyldiga har ett visst arbete med skatteredovisningen. De likviditetsfördelar som de skattsskyldiga uppnår genom skattekrediterna har i vissa sammanhang ansetts utgöra en kompensation för arbetet med uppbörden. En exakt beräkning av de skattskyldigas kostnader för medverkan i skatteuppbörden och en anpassning av skattekrediterna härtill ter sig dock inte meningsfull. Värdet på skattekrediten förändras över tiden med hänsyn till bl. a. förändringar i skattesatser och i räntenivån. Kostnaderna torde också variera mellan olika typer av företag. Jag delar därför skattekreditutredningens uppfattning att man vid en förkortning av skattekrediterna i första hand bör vägledas av praktiska hänsyn.

Som jag tidigare har nämnt kommer arbetet med att se över krediter och andra kostnader i samband med den statliga kassahållningen på skatteområdet att fortsätta. Skattekreditutredningen lämnar i sitt betänkande förslag till inriktning av utredningens fortsatta arbete. Förslaget innebär att utredningen bl. a. ser över kredittiderna för de punktskatter som ännu inte granskats.

Jag övergår nu från kredittiderna för indirekt skatt till att i korthet

redogöra för det aktuella beredningsläget vad avser frågan om vissa andra uppbörds- och inbetalningsrutiner till statsverket. Därefter återkommer jag till mina överväganden i fråga om den indirekta beskattningen i anledning av skattekreditutredningens betänkande.

I fråga om uppbörden av direkta skatter och arbetsgivaravgifter undersöker socialavgiftsutredningen möjligheterna att samordna de båda systemen. En förutsättning för en sådan samordning har bl. a. bedömts vara att källskatter och arbetsgivaravgifter redovisas och betalas in för samma perioder. Enligt gällande regler är redovisningsperioden två månader för inkomstskatten med inbetalning 18 dagar i efterskott. Även arbetsgivaravgifterna uppbärs varannan månad, men på basis av ett preliminärt uppräknat underlag och med inbetalning delvis i förskott. Inriktningen bör vara att vid samordningen åstadkomma en månatlig redovisning. Regeringen har nyligen givit riksskatteverket i uppdrag att belysa konsekvenserna vad avser de tekniska och administrativa rutinerna av en sådan samordnad och månatlig redovisning. Frågan om vilka betalningsperioder som bör tillämpas bör också övervägas.

Jag vill i sammanhanget också nämna att möjligheterna till en effektivisering av betalningsflödena från olika statliga postgirokonton till statsverkets checkräkning f. n. bereds inom regeringskansliet.

I fråga om förkortad kredittid vid uppbörd av mervärdeskatt är jag inte beredd att nu lägga fram ett förslag baserat på skattekreditutredningens betänkande. Remissinstansernas invändningar mot förslaget riktas främst mot de mycket betydande administrativa konsekvenserna av en med tio dagar förkortad betalningsperiod. Frågan om förkortad kredittid för mervärdeskatt bör därför enligt min mening beredas vidare innan slutlig ställning kan tas till en sådan åtgärd. Skattekreditutredningen pekar i sitt betänkande på andra metoder att uppnå samma långsiktiga statsfinansiella effekter som vid en direkt förkortning av skattekredittiden. Exempel på en sådan metod är räntebeläggning av utestående skattebelopp.

Jag vill i sammanhanget aktualisera en annan fråga som har samband med de krediter som ges vid uppbörd av mervärdeskatt, nämligen vad mervärdeskatteutredningen enligt vad jag nu har erfarit inom kort kommer att föreslå. Det gäller frågan om att definitivt avskaffa kontantmetoden och generellt gå över till faktureringsmetoden vid redovisning av mervärdeskatt och att upphäva de speciella reglerna för avbetalningshandeln. Sistnämnda regler innebär att skatten på sådana försäljningar redovisas först i takt med att betalning inflyter till säljaren. Min avsikt är att redan under hösten 1983 återkomma till regeringen i dessa frågor. Jag räknar med att effekterna på statsbudgeten av dessa nya åtgärder väl kommer att balansera det avbräck som uppstår genom att förslaget till förkortad kredittid på mervärdeskatt inte kan genomföras i sin nuvarande form.

Innan jag övergår till frågan om skattekrediterna för tobaks- och dryckesskatt vill jag avslutningsvis ta upp frågan om prioritering av kom-

mande förslag till effektiviseringar av uppbördssystemet. Som framgått av vad jag tidigare har sagt är en rad förslag aktuella inom området. Med hänsyn till dels den likviditetsbelastning m. m. som uppstår för de skattskyldiga, dels de administrativa effekter som i allmänhet uppstår åtminstone övergångsvis såväl för de skattskyldiga som i skatteadministrationen, bör en tidsmässig prioritering göras vid genomförandet av förslagen. Det är därvid viktigt att väga in att vissa förslag även kan ha betydelsefulla bieffekter i form av en effektiviserad skatteadministration och skattekontroll. En åtgärd som därvid bör ges hög prioritet är enligt min mening en samordnad och månatlig uppbörd av inkomstskatt och socialavgifter.

Jag övergår nu till att redovisa mina förslag till förkortad skattekredit för tobaksskatt och dryckesskatt. Förslagen överensstämmer i allt väsentligt med dem som förordats av skattekreditutredningen.

Gällande bestämmelser för tobaks- och dryckesskatt

Skatt på tobaksvaror utgår enligt lagen (1961: 394) om tobaksskatt (omtryckt 1975: 141, ändrad senast 1983: 23). Riksskatteverket (RSV) är beskattningsmyndighet i fråga om tobaksvaror som för försäljning tillverkas inom landet eller som importeras av en registrerad importör. Vid övrig införsel tas skatten ut av tullverket. Tillverkare och registrerade importörer är skyldiga att för varje redovisningsperiod, som är kalendermånad, avlämna en deklaration till riksskatteverket. Deklarationerna skall insändas inom en månad efter varje redovisningsperiods utgång. Gällande redovisnings- och betalningstider innebär således en genomsnittlig kredittid på (15 + 30=) 45 dagar.

Skatt på drycker utgår enligt lagen (1977: 306) om dryckesskatt (ändrad senast 1982: 282). RSV är beskattningsmyndighet för drycker som tillverkas inom landet eller som importeras av en registrerad importör. Vid övrig införsel tas skatten ut av tullverket.

Skattskyldig för spritdrycker och vin är endast AB Vin- & Spritcentralen. Skattskyldigheten inträder då Vin- & Spritcentralen får betalning för sålda drycker från Systembolaget AB.

Skattskyldig för malt- och läskedrycker är den som inom landet tillverkar skattepliktiga drycker och registrerade importörer av sådana drycker. Skattskyldigheten inträder vid leverans.

I likhet med vad som gäller för tobaksskatten är redovisningsperioden en kalendermånad. Deklaration skall dock ges in till RSV senast den femte dagen i andra månaden efter utgången av den månad deklarationen avser. Betalningstiden är således 35 dagar. För malt- och läskedrycker är den genomsnittliga kredittiden på (15 + 35 =) 50 dagar. Med beaktande av de betalningsvillkor – bl. a. betalningsfri leveransmånad – som gäller mellan Vin- & Spritcentralen och Systembolaget uppgår den genomsnittliga kredittiden för spritdrycker och vin till 80 dagar.

Förslag till förkortade skattekredittider för tobaks- och dryckesskatt

Skattekreditutredningen har för att förkorta kredittiden övervägt en förkortning av såväl redovisnings- som betalningsperioden. För nu aktuella skatter, dvs. tobaks- och dryckesskatt, är redovisningsperioden en kalendermånad. Utredningen har bedömt det möjligt att förkorta redovisningsperioden till t. ex. 14 dagar, men avstått från ett sådant förslag med hänvisning till administrativa skäl. Den åtgärd som i fortsättningen diskuteras är därför endast en förkortad betalningsperiod.

Tobaksskatt redovisas av 16 registrerade redovisningsskyldiga. Drygt 99% av skatten inflyter från Svenska Tobaks AB. Utredningen har funnit att en kraftig förkortning av betalningsperioden skulle leda till svårigheter att få fram en fullständig deklaration. Utredningen anser det dock vara möjligt att förkorta betalningsperioden med fem dagar. Detta bör, menar utredningen, inte leda till några svårigheter för varken RSV eller de skattskyldiga.

Dryckesskatt på spritdrycker och vin redovisas som nämnts tidigare endast av Vin- & Spritcentralen. Utredningen föreslår, i likhet med vad punktskatteutredningen tidigare föreslagit, att Vin- & Spritcentralens skattskyldighet skall inträda som för övriga punktskatter och mervärdeskatten redan vid leveransen och inte som nu när betalningen erhålls från Systembolaget. Denna ändring innebär en förkortning av kredittiden med 30 dagar. Utredningen har också funnit det möjligt att – med obetydliga administrativa konsekvenser för både Vin- & Spritcentralen och RSV – förkorta betalningsperioden med ytterligare tio dagar, dvs. från 35 till 25 dagar. Sammantaget innebär detta en förkortning av den genomsnittliga skattekrediten från 80 till 40 dagar.

Dryckesskatt på malt- resp. läskedrycker betalas av 12 resp. 42 hos RSV registrerade skattskyldiga. Dominerande är AB Pripps Bryggerier, som svarar för ca 65% av marknaden. De skattskyldiga måste redan i dag lämna en specifikation till RSV 25 dagar efter varje redovisningsperiods utgång som utgör underlag för deklarationen. En ändring som innebär att också inbetalningen skall ske i anslutning till inlämnandet av specifikationen bedöms av utredningen inte innebära några administrativa problem. Mot bakgrund härav föreslår utredningen att betalningsperioden förkortas från 35 till 25 dagar.

För att ge de skattskyldiga tid att anpassa de administrativa rutinerna och för att vidta nödvändiga finansiella åtgärder föreslår skattekreditutredningen att förändringarna träder i kraft först den 1 januari 1984.

Remissinstanserna har i allmänhet endast behandlat skattekreditutredningens förslag såvitt avser mervärdeskatten. Av dem som behandlat utredningens övriga förslag har *Svenska Tobaks AB*, *Vin- & Spritcentralen AB* och *Systembolaget AB* funnit det möjligt att klara av en förkortad betalningsperiod och har inga invändningar mot förslagen. *Svenska bryggareföreningen* håller med utredningen att det är administrativt möjligt att

förkorta betalningstiden med tio dagar. En förkortning skulle dock innebära att en avsevärd del av redovisningsperiodens fakturabelopp ännu inte betalats till den skattskyldige och att denne därför skulle få förskottera skatten. De flesta av landets bryggeriföretag skulle, menar föreningen, försättas i en allvarlig likviditetskris den 25:e i varje månad om förslaget genomfördes. Föreningen har därför avstyrkt förslaget.

RSV har påpekat att en positiv s. k. engångseffekt också uppkommer för tobaksskatten under det budgetår som förslaget genomförs. *Fullmäktige i Sveriges riksbank* har framhållit att frågan om ett preliminärt debiteringssystem bör prövas mer ingående.

För egen del anser jag att skattekreditutredningens förslag till ändrad kredittid för dryckes- och tobaksskatt är väl avvägt. Det är helt klart att de skattskyldiga behöver en viss tid efter redovisningsperiodens utgång för att över huvud taget kunna göra en riktig deklaration. Även skatteadministrationens arbete minskar om denna tid är rimligt avvägd. Jag delar också utredningens bedömning att det skulle leda till administrativa nackdelar om redovisningsperioderna blev kortare än en kalendermånad. En betalningsperiod på 25 dagar får anses vara en lämplig och väl avvägd period.

För indirekta skatter bör den generella inriktningen enligt min mening vara att redovisningsperioden uppgår till en månad och att det finns en betalningsfrist om 25 dagar, vilket innebär en genomsnittlig skattekredit om 40 dagar. Avvikelser från denna huvudprincip bör ske endast om särskilda skäl föreligger. Denna princip bör också vara vägledande för skattekreditutredningens fortsatta arbete då det gäller övriga punktskatter, såvida det inte finns särskilda skäl som motiverar andra perioder.

Några invändningar har inte framförts när det gäller en ändring av skattskyldighetens inträde för Vin- & Spritcentralen. Tvärtom har framhållits att enhetliga regler är att föredra. Skattskyldigheten bör således grundas på leverans och inte på betalningsströmmarna även i fråga om dryckesskatt på spritdrycker och vin. Skattekreditutredningen har också föreslagit att bestämmelserna ändras, så att däri anges att deklarationen skall ha kommit in till RSV senast den 25:e i månaden efter redovisningsperiodens slut och inte som nu skall insändas inom viss tid. De nyare punktskatter som införts under senare år – t. ex. reseskatten, kassettskatten, skatten på videobandspelare och vattenkraftsskatten – innehåller alla bestämmelser om att deklarationen och därmed betalningen skall vara inkommen till RSV en viss dag. Som också framhållits av punktskatteutredningen möjliggör en sådan bestämmelse en enkel kontroll av att deklarationsskyldigheten har fullgjorts i rätt tid. Detta system bör därför nu införas på dryckes- och tobaksskatten och framgent på hela punktskatteområdet. Lagen om tobaksskatt ger RSV möjlighet att medge annan tid för deklarationens avgivande. Denna möjlighet saknar i dag praktisk betydelse och bör därför avvecklas i samband med nu behandlade ändringar. Vid remissbehandlingen har framförda synpunkter föranlett vissa redaktionella ändringar i lag-

texten. De nu behandlade förslagen kräver ändring av 6 § lagen om tobaksskatt samt 9 och 12 §§ lagen om dryckesskatt.

Ändringarna bör såsom utredningen föreslagit träda i kraft den 1 januari 1984. Härigenom får berörda skattskyldiga möjlighet att anpassa sig och sina rutiner till de nya bestämmelserna.

Med hänsyn till lagstiftningsärendets enkla beskaffenhet anser jag att något yttrande från lagrådet inte behöver inhämtas.

Statsfinansiella effekter av en förkortad kredittid för tobaks- och dryckesskatt

I finansplanen (prop. 1982/83: 100 bil. 1 s. 49–50) redogjorde jag mera utförligt för de effekter på statsfinanserna som kan uppstå vid bl. a. en förkortning av skattekredittiden. Sammanfattningsvis är tre aspekter av intresse, nämligen förändringen av den genomsnittliga likviditeten över budgetåret, effekten på statsskuldräntorna samt eventuella engångseffekter som under omläggningsåret kan uppstå rent kassamässigt vid statsbudgetens bokslutstidpunkt den 30 juni.

De förslag till förkortning av skattekrediterna för tobaks- och dryckesskatt, som jag har föreslagit skall tillämpas fr. o. m. år 1984, innebär att likviditets- och ränteförmånerna minskar för de skattskyldiga samtidigt som statens likviditet förstärks.

Effekten på statsskuldräntorna härleds ur den genomsnittliga förändringen av likviditetsställningen. Denna effekt är real och bestående även efter budgetåret 1983/84. Den engångseffekt som inträffar under budgetåret 1983/84 är ett resultat av att det under detta budgetår flyter in skatteinkomster för en månad mer än normalt. Denna effekt är av redovisningsteknisk natur och ger inga ytterligare likviditets- och ränteeffekter utöver de tidigare nämnda. I följande uppställning sammanfattas de statsfinansiella effekterna av de förslag till förkortade kredittider som jag nu presenterat. Effekterna har beräknats utifrån riksrevisionsverkets senaste inkomstberäkning.

Statsfinansiella effekter av förslagen till förkortade kredittider

Skatt	Engångseffekt budgetåret 1983/84	Bestående helårseffekter	
		Genomsnittlig likviditetsförstärkning	Minskad statsskuldräntebelastning vid 13 % ränta[1]
Tobaksskatt	300	50	– 7
Skatt på spritdrycker och vin	1 050	700	– 91
Skatt på malt- och läskedrycker	100	30	– 4
Summa	**1 450**	**780**	**–102**

[1] Statliga utlåningsräntan för budgetåret 1983/84.

Åtgärderna innebär en genomsnittlig likviditetsförstärkning för staten om inemot 800 milj. kr., vilket medför en bestående effekt i form av minskning av statsskuldräntorna om ca 100 milj. kr. för helår räknat. För budgetåret 1983/84 blir ränteeffekten drygt en tredjedel av helårseffekten. Under budgetåret 1983/84 uppträder också en positiv engångseffekt om inemot 1,5 miljard kr. Jag har därvid även räknat med en engångseffekt för tobaksskatten, vilken inte medräknats i skattekreditutredningens betänkande. De administrativa merkostnaderna till följd av förslagen beräknas bli obetydliga och bör kunna hanteras inom givna resursramar.

2 Skatterna på energi m. m.

I budgetpropositionen 1983 (prop. 1982/83: 100 bil. 14 s. 108) angavs att frågan om energibeskattningens utformning skulle behandlas i en proposition under våren 1983. Detta är fortfarande avsikten.

Övervägandena beträffande energibeskattningens framtida utformning har visat att det finns såväl energipolitiska som statsfinansiella skäl för vissa skattehöjningar. Enligt min mening bör vissa större skattehöjningar på energiområdet genomföras fr. o. m. den 1 juli 1983. Dessa höjningar ligger i linje med den inriktning av energiskattesystemet som inom kort kommer att föreslås. Mot denna bakgrund vill jag i det följande, efter samråd med chefen för kommunikationsdepartementet och med statsrådet Dahl, ta upp dels de skattehöjningar som nu bör genomföras, dels några av de förslag som bör ingå i den proposition som skall lämnas senare i vår.

Det är enligt min mening inte möjligt att låta mervärdeskatten omfatta energiområdet utan att samtidigt ha kvar en beskattning av näringslivets energiförbrukning. En sådan beskattning är viktig från statsfinansiell synpunkt och dessutom nödvändig för att få till stånd de energiinvesteringar som enligt de energipolitiska riktlinjerna behövs under 1980-talet. Remissutfallet på energiskattekommitténs betänkande (SOU 1982: 16–17) Skatt på energi visar att en kombination av mervärdeskatt och styrmedelsskatt skulle medföra flera betydande olägenheter. Med hänsyn härtill bör mervärdeskatten inte ändras så att den kommer att omfatta energiområdet. Den nuvarande ordningen med differentierade punktskatter bör därför behållas.

De skattehöjningar som nu bör genomföras bör omfatta både bensin, olja och elektrisk kraft. En lämplig avvägning är att skatterna höjs med 30 öre per liter när det gäller bensin och 120 kr. per m^3 när det gäller olja. Den goda tillgången på relativt billig elektrisk kraft under 1980-talet bör i första hand utnyttjas inom industrin. Det finns därför anledning att inte låta skattehöjningen på elektrisk kraft omfatta den del av industrins förbrukning som ligger över 40000 kWh per år. Höjningen bör bestämmas till 1,2 öre per kWh.

F. n. gäller att fotogen med tillsats som möjliggör drift av snabbgående dieselmotor är belagd med energiskatt (253 kr. per m^3). Av praktiska skäl är det lämpligt att skatten på denna produkt är densamma som på oljan. Fotogenskatten bör därför höjas så att så blir fallet.

Höjningen av skatten på bensin motiverar också en höjning av skatten på gasol och motoralkoholer. I enlighet med de principer som tidigare har tillämpats bör höjningen bestämmas till hälften av skattehöjningen på bensin, dvs. till 15 öre per liter. Vidare bör i likhet med vad som tidigare har skett kilometerskatten höjas för de fordon som är kilometerskattepliktiga. Jag återkommer strax till denna fråga.

Den nedsättning av allmän energiskatt som medges industriföretag med hög energiförbrukning innebär att skattehöjningar på energiområdet inte får någon styreffekt på de företag som har medgetts energiskattenedsättning. För år 1983 har regeringen tillämpat principen att nedsättning medges om energiskattebelastningen för ett företag överstiger 1,6% av de tillverkade produkternas försäljningsvärden när det är fråga om förädling av skogsprodukter eller 1,3% när det är fråga om annan tillverkning. För att ge den föreslagna skattehöjningen på olja en styreffekt även för de större energianvändarna kan den del av skatten som svarar mot skattehöjningen undantas vid beräkningen av industrins skattenedsättning. Regeringens nedsättningsbeslut bör utformas på detta sätt för nästa år.

Vid utformningen av energibeskattningen bör ytterligare ett par förhållanden beaktas. Skatten på kol och koks är f. n. mycket låg. Det finns enligt min mening anledning att i viss mån öka denna beskattning. Tillräcklig anledning att ta ut skatt på kol och koks som används som råvara i metallurgiska processer finns knappast. Även denna fråga bör behandlas i den proposition om energibeskattningen som jag tidigare har nämnt bör föreläggas riksdagen under våren. I den propositionen bör också kunna föreslås att inhemska bränslen undantas från mervärdeskatt och från förmånsbeskattningen vid inkomsttaxeringen.

Genom de nu föreslagna skattehöjningarna kommer skatten på bensin att uppgå till 201 öre per liter, på gasol till 101 öre per liter, på motoralkoholer till 92 öre per liter, på olja till 411 kr. per m^3 samt på elektrisk kraft till 5,2 öre per kWh utom för industrins förbrukning över 40000 kWh då skatten är 3 öre per kWh och för hushållsförbrukningen i vissa kommuner främst i norra Sverige då skatten är 4,2 öre per kWh. Den nu föreslagna skattehöjningen på bränslen bör göras så att den allmänna energiskatten höjs med 12 öre per liter när det gäller alla bränslen och att återstoden av höjningen görs i lagen om bensinskatt.

Jag vill nu återgå till frågan om höjningen av kilometerskatten. I likhet med vad som har beslutats vid höjningarna av skatterna på energi åren 1978, 1979 och 1980 bör kilometerskatten för de brännoljedrivna fordonen och släpvagnarna till dessa fordon höjas. Vid de föregående tillfällena har den årliga fordonsskatten höjts för brännoljedrivna trafiktraktorer och

registrerade motorredskap samt för släpvagnar till trafiktraktorer och registrerade motorredskap. Detsamma bör gälla nu.

Vid utformningen av de nya skattesatserna för kilometerskatten och fordonsskatten bör den föreslagna höjningen av skatten på oljan beaktas. Kilometerskatten och, för vissa fordon, fordonsskatten bör höjas så mycket att höjningen, tillsammans med höjningen av skatten på oljan motsvarar höjningen av bensinskatten. Utformningen av skattehöjningen för de olika fordonskategorierna bör följa samma principer som vid de föregående höjningarna.

För *personbilarna* bör höjningen vara så stor att den sammanlagda skattehöjningen per kilometer motsvarar höjningen av bensinskatten omräknad till öre per kilometer.

I fråga om *lastbilarna* bör kilometerskatten höjas procentuellt så mycket att höjningen tillsammans med höjningen av skatten på oljan motsvarar höjningen av bensinskatten. Skatten på de allra lättaste lastbilarna, som närmast kan jämföras med personbilar, bör dock höjas på samma sätt som skatten för personbilarna. Även skatten för de minsta *bussarna* bör höjas på det sättet under det att de tyngre bussarna bör få måttliga skattehöjningar. Fordonsskatten för de *bränndljedrivna trafiktraktorerna och registrerade motorredskapen* bör höjas i ungefär samma utsträckning som bensinskatten, dock med beaktande av höjningen av skatten på oljan. När det gäller *släpvagnarna* bör endast de som har en skattevikt över tre ton omfattas av skattehöjningen. Skatten för dem som endast dras av bensindrivna fordon bör dock vara oförändrad. Av praktiska skäl bör skatten höjas för samtliga släpvagnar som dras av trafiktraktorer och registrerade motorredskap.

Kilometerskatten för de *utlandsregistrerade* fordonen bör höjas med i princip samma belopp per kilometer som föreslås för de svenska fordonen.

De föreslagna skattehöjningarna på bränslen och elektrisk kraft bör träda i kraft den 1 juli 1983. I likhet med vad som beslöts vid den senaste höjningen av skatten på elektrisk kraft (SFS 1981:344) bör särskild hänsyn tas till det använda mätaravläsningssystemet. Höjningen av vägtrafikskatten bör av praktiska skäl i träda i kraft den 1 september 1983.

Med hänsyn till lagstiftningsärendets enkla beskaffenhet anser jag att något yttrande från lagrådet inte behöver inhämtas.

3 Utnyttjande av finansfullmakten, m. m.

Fr. o. m. budgetåret 1979/80 infördes nya former för en samlad redovisning av utnyttjandet av finansfullmakten (prop. 1978/79: 100 bil. 2, FiU 40, rskr 453). Kompletteringspropositionen bedömdes då som lämplig för denna redovisning och för en redovisning av övriga konjunktur- och arbetsmarknadspolitiska bemyndiganden. Hemställan om en ny finansfullmakt och om utnyttjande av denna för det nästföljande budgetåret skulle läggas fram vid samma tillfälle. Vidare avskaffades systemet med successiva avlyft (s. k. påfyllningar) av finansfullmakten. Regeringen skulle i stället på tilläggsbudget hemställa om utvidgad finansfullmakt om arbetsmarknadsläget krävde insatser utöver vad som kunde tillgodoses genom ianspråktagande av den givna finansfullmakten.

Jag skall mot bakgrund av dessa överväganden redovisa hur finansfullmakten har utnyttjats från föregående redovisningstillfälle t. o. m. den 31 mars 1983. Denna redogörelse, som alltså avser de sista månaderna av budgetåret 1981/82 och större delen av budgetåret 1982/83, bör bringas till riksdagens kännedom.

Regeringen har av riksdagen bemyndigats att, om arbetsmarknadsläget kräver det, för budgetåret 1981/82 besluta om utgifter intill ett sammanlagt belopp av 2 500 milj. kr. (prop. 1980/81: 150 bil. 2, FiU 40, rskr 421). I prop. 1981/82: 150, bil. 2, redovisades de åtgärder som under budgetåret 1981/82 t. o. m. den 21 april 1982 hade beslutats med stöd av finansfullmakten. Jag avser nu att lämna en närmare redovisning av de åtgärder i sysselsättningsfrämjande syfte som beslutades efterföljande dag. Genom beslut sagda dag utnyttjades finansfullmakten för sysselsättningsskapande åtgärder inom byggarbetsmarknaden. Beslutet avsåg tidigareläggning av bl. a. byggnadsarbeten för polisväsendet (20,1 milj. kr.), kriminalvården (38,7 milj. kr.) och Statens Vattenfallsverk (59 milj. kr.) samt byggande av statliga vägar (181,3 milj. kr.) och järnvägar (113,9 milj. kr.) Sammantaget uppgick tidigareläggningarna till 579 941 000 kr. Under återstoden av det gångna budgetåret utnyttjade regeringen inte finansfullmakten. Inkl. de av min företrädare redovisade utnyttjandena disponerades 1 923 501 000 kr. under budgetåret 1981/82.

När det gäller finansfullmakten och dess utnyttjande för innevarande budgetår vill jag erinra om följande.

Riksdagen har dels bemyndigat regeringen att, om arbetsmarknadsläget kräver det, för detta budgetår besluta om utgifter intill ett sammanlagt belopp av 2 500 milj. kr. (prop. 1981/82: 150 bil. 2, FiU 40, rskr 393), dels i skrivelse den 17 december 1982 bl. a. anmält sitt beslut att höja finansfullmakten till 3 500 milj. kr. (prop. 1982/83: 50, FiU 21, rskr 108). Fullmakten får liksom tidigare användas för finansiering av tidigareläggning, utvidgning eller påskyndande av statliga investeringar som normalt finansieras med anslag på statsbudgeten samt för beredskapsarbeten och för bidrag till

kommunala projekt för investering och sysselsättning. Bidragsprocenten för kommunala projekt får fastställas av regeringen med hänsyn till ändamålet, dock högst till 75 %. Vidare får finansfullmakten användas för bidrag till näringslivet och bostadssektorn. Härvid får gällande bidragssatser tillfälligt förhöjas till högst 75 %.

Under budgetåret 1982/83 t. o. m. den 31 mars 1983 har finansfullmakten disponerats genom beslut den 26 augusti, den 9 september, den 16 september, den 21 oktober och den 16 december 1982.

Genom beslut den 26 augusti 1982 utnyttjades fullmakten med 240 milj. kr. för beredskapsarbeten. Den 9 september samma år beslöts om 873 980 000 kr. för tidigareläggning av bl. a. byggnadsarbeten för polisväsendet (94,9 milj. kr.), kriminalvården (26,8 milj. kr.), inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde (152,6 milj. kr.) samt för byggande av statliga vägar (420,9 milj. kr.) och järnvägar (102,2 milj. kr.) Beslutet den 16 september innebar att 100 milj. kr. disponerades för statsbidrag till kommunala aktiviteter för arbetslös ungdom. Genom beslut den 21 oktober anvisades 90 milj. kr. för bidrag till ungdomsplatser samt 1 017 096 000 kr. för tidigareläggning av bl. a. byggnadsarbeten för polisväsendet (52,1 milj. kr.), domstolsväsendet (49,5 milj. kr.), kriminalvården (22,2 milj. kr.), Statens Vattenfallsverk (37,5 milj. kr.) och inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde (26,7 milj. kr.) samt för byggande av statliga vägar (495,6 milj. kr.), järnvägar (59,9 milj. kr.), flygplatser (122,3 milj. kr.) och teleanläggningar m. m. (44,9 milj. kr.). Den 16 december beslöts om 5,5 milj. kr. till flygplatser m. m.

Genom dessa fem beslut har sammanlagt 2 326 576 000 kr. av finansfullmakten disponerats. Följaktligen återstod den 31 mars 1983 1 173 424 000 kr. av den givna finansfullmakten. Fram till i dag har några ytterligare utnyttjanden av finansfullmakten inte beslutats.

Som jag tidigare nämnt bör emellertid finansfullmakten nu tas i anspråk för ytterligare sysselsättningsfrämjande åtgärder. Vederbörande statsråd kommer senare denna dag att ge en närmare redovisning av syftet härmed. Redovisningen för riksdagen av detaljerna i detta ärende torde få anstå till nästa års kompletteringsproposition.

Vid sidan av finansfullmakten har riksdagen lämnat regeringen ett antal konjunktur- eller arbetsmarknadspolitiskt motiverade bemyndiganden. De olika bemyndigandena som har lämnats för budgetåret 1982/83 är följande.

Inom *försvarsdepartementets verksamhetsområde*: Regeringen har bemyndigats att medge överskridande av utgiftsramarna för det militära försvarets och civilförsvaret om det behövs av konjunktur- eller beredskapsskäl.

Inom *bostadsdepartementets verksamhetsområde*: Under förslagsanslaget Viss bostadsförbättringsverksamhet m. m. har regeringen bemyndigats att ändra ramen för räntefria förbättringslån om det behövs av sysselsättningsskäl. Under reservationsanslagen Anordningsbidrag m. m. till all-

männa samlingslokaler, Upprustningsbidrag m. m. till allmänna samlingslokaler samt Lån för allmänna samlingslokaler får ramarna för bidrag resp. lån överskridas om det behövs av sysselsättningsskäl. Även under anslaget Tilläggslån till kulturhistoriskt värdefull bebyggelse kan beslutsramen vidgas om det behövs av sysselsättningsskäl.

Av de bemyndiganden som jag nu har redovisat fram till denna dag har ramarna för bidrag resp. lån till allmänna samlingslokaler höjts med sammanlagt 10 milj. kr. under budgetåret 1982/83. Regeringen bör, som chefen för bostadsdepartementet återkommer till senare i dag, höja dessa ramar ytterligare för budgetåret 1982/83 samt för budgetåret 1983/84. Redovisning av detaljerna i detta ärende torde få anstå till nästa kompletteringsproposition. Vidare bör regeringen av sysselsättningsskäl föreslå riksdagen att för budgetåret 1983/84 förlänga de av riksdagen beslutade reparationslånen för bostäder. Jag har erfarit att chefen för bostadsdepartementet senare denna dag kommer att redovisa detta förslag.

Regeringen disponerar för innevarande budgetår, som jag tidigare nämnt, en finansfullmakt om 3 500 milj. kr. Jag förordar att fullmakten, i enlighet med tidigare års praxis, för budgetåret 1983/84 tas upp med 2 500 milj. kr. Om sysselsättningsläget så kräver kan regeringen återkomma till riksdagen i denna fråga. Finansfullmakten bör få disponeras på samma villkor som gäller för innevarande budgetår.

I skrivelse den 11 mars 1983 hemställer arbetsmarknadsstyrelsen att regeringen skall få utnyttja finansfullmakten för kurskostnader inom arbetsmarknadsutbildningen. Jag finner, efter samråd med chefen för arbetsmarknadsdepartementet, att sådant behov inte föreligger. Jag är därför inte beredd att tillstyrka arbetsmarknadsstyrelsens framställan i denna del.

4 Vissa taxe- och avgiftsfrågor

Jag har tidigare vid min anmälan av budgetpolitiska riktlinjer för budgetåret 1984/85 tagit upp vikten av att myndigheterna i sin reguljära verksamhet mer aktivt bevakar möjligheterna till inkomstförstärkningar via taxor och avgifter.

Avgiftsbeläggning av myndigheternas tjänster har huvudsakligen två syften som i praktiken ofta uppträder samtidigt. Det första är att påverka efterfrågan på den berörda tjänsten eller varan. Det andra är att ge minskad anslagsbeslastning eller att skapa budgetmässigt utrymme för andra statsutgifter. Det är därför naturligt att avgifterna omprövas i samband med budgetarbetet.

Myndigheterna bör överväga att avgiftsbelägga tjänster och varor, som nu inte är avgiftsbelagda. En myndighet vars efterfrågevolym överstiger produktionskapaciteten bör t. ex. överväga om det är förenligt med verksamhetens syfte att genom en avgiftsbeläggning styra den totala efterfrå-

gan. Likaså bör myndigheten överväga om det är motiverat att se över de principer för avgiftsberäkningar eller taxesättning som f. n. tillämpas.

När myndigheterna gör dessa överväganden bör prövningen ske utifrån de ekonomiska krav som statsmakterna kan ha formulerat för verksamheten. Vid eventuell avsaknad av sådana fastlagda mål bör myndigheten lämna underlag för statsmakternas ställningstagande.

I detta sammanhang vill jag ta upp frågan om tullverkets möjligheter att ta ut avgifter för sin medverkan vid olika tullförrättningar. Statskontoret har givits i uppdrag att gemensamt med generaltullstyrelsen och riksrevisionsverket göra en översyn av gällande bestämmelser om tullförrättningsavgift samt utreda förutsättningarna för att introducera en tullklareringsavgift. Syftet skulle vara att möjliggöra för tullverket att ta ut avgifter för sin medverkan inom andra områden och på andra tider än de som normalt gäller för trafik. I uppdraget skall beaktas de effekter en sådan avgift kan få för trafikförsörjningen och konkurrensneutraliteten mellan olika transportmedel.

Tullverkets verksamhet är i dag så gott som helt anslagsfinansierad. Av tullverkets anslag för förvaltningskostnader uppgående till 634 milj. kr. för innevarande budgetår, kan beräknas att ca 230 milj. kr. går till förrättningsverksamhet. Av kostnaderna för tullförrättningar kan ca 40 % beräknas avse verksamhet utom normal förrättningstid och förrättningsplats. Om full kostnadstäckning för t. ex. färje- och flygtrafik togs ut för förrättningar utom normal tid och plats skulle detta inbringa intäkter inemot 100 milj. kr. förutsatt att inga styreffekter följer av avgiftsbeläggningen. De intäkter som vid nuvarande kostnadstäckning beräknas inflyta under budgetåret 1982/83 uppgår till drygt 4 milj. kr.

Det författningsmässiga stödet för avgiftsbeläggning av tullförrättningar återfinns i tullstadgan 80 § (1973:671). Enligt denna paragraf har generaltullstyrelsen att

- fastställa område och tid inom vilken tullförrättning sker utan kostnad
- föreskriva efter samråd med kommerskollegium i vad mån tullförrättning för viss trafik skall ske utan kostnad för allmänheten
- fastställa efter samråd med riksrevisionsverket taxa för avgiftsbelagda tullförrättningar
- medge nedsättning av eller befrielse från förrättningsavgift.

I tullordningen 233–236 §§ meddelar generaltullstyrelsen de föreskrifter som gäller angående avgifter för tullförrättningar.

I 234 § tullordningen har generaltullstyrelsen medgivit en rad väsentliga undantag från huvudregeln om avgiftsbeläggning av förrättning utom förrättningstid/plats.

Jag finner alltså att generaltullstyrelsen redan i dag genom gällande lagstiftning har betydande möjligheter att ta ut förrättningsavgifter vid tullklarering etc. utom normal förrättningstid och förrättningsplats.

Att så inte gjorts torde bero på att generaltullstyrelsen i brist på riktlinjer

inom ramen för givna resurser anpassat sig till olika kundkrav utan att begära ersättning. Detta har å andra sidan inneburit att långt ifrån alla krav från trafikföretag, kommuner etc. har kunnat tillgodoses.

Enligt min mening bör, ett ökat avgiftsuttag för förrättningar utom normal förrättningstid och plats i kombination med att tullverket får räkna sig tillgodo viss del av inflytande avgifter, kunna medföra att statsinkomsterna ökar samtidigt som tullverket ges ökade möjligheter att ge en god service. Det torde även finnas skäl att överväga möjligheterna att i styrningssyfte också avgiftsbelägga vissa tullförrättningar som sker inom normal förrättningstid och plats.

Jag vill dock samtidigt peka på vikten av att avgifterna tas ut på ett sådant sätt att administrativa kostnader för avgiftsuttaget minimeras.

Någon slutlig ställning till eventuella avgiftsuttag som kräver beslut från regering och riksdag kan ej tas förrän det av mig tidigare anmälda utredningsuppdraget till statskontoret har avrapporterats. En sådan avrapportering beräknas kunna ske under hösten. Jag räknar emellertid med att generaltullstyrelsen i sin kommande anslagsframställning redovisar de möjligheter verket anser föreligga för att i ökad utsträckning ta ut avgifter vid tullförrättning utom normal förrättningstid och förrättningsplats. Åtgärder av denna typ som redan ligger inom generaltullstyrelsens beslutkompetens bör kunna få effekt redan kommande budgetår.

5 Statliga kreditgarantier, m. m.

De statliga garantiengagemangen i form av kreditgarantier m. m. uppgår till betydande belopp. Verksamheten har effekter på kreditmarknaden men är också av statsfinansiellt intresse. I årets budgetproposition (prop. 1982/83: 100 bil. 1, FiU: 30, rskr 143) lämnades en redovisning av verksamheten med statliga kreditgarantier per den 30 juni 1982 samt av de förändringar som då föreslogs för budgetåret 1983/84. Eftersom den statliga garantigivningen inte redovisas över statsbudgeten finns anledning att nu komplettera den redogörelse som då lämnades.

RRV har lämnat en redovisning av verksamheten med statliga kreditgarantier m. m. per den 31 december 1982. I tabell 1 ges en översiktlig bild av förhållandena. Härvid vill jag påminna om att jag liksom tidigare år valt att tillämpa en kassamässig redovisning. Den lämnade redovisningen ger mig anledning till följande kommentarer.

Statens garantiengagemang består i huvudsak av garantier som lämnas för lån som tas upp av privata och statliga företag samt av organisationer och enskilda personer, s. k. kreditgarantier. En delvis annan typ av garantiengagemang kännetecknas av att staten för vissa organ har tillskjutit en grundfond eller garantifond, som består av en av riksgäldsfullmäktige utfärdad garantiförbindelse. En sådan fond är den yttersta säkerheten för

Tabell 1. Statliga kreditgarantier, m. m. per den 31 december 1982
(Milj. kr.)

Garantier utfärdade av	Av regeringen medgiven garantiram	Gjorda garantiutfästelser	Garanterad kapitalskuld	Utgifter p. g. a. infriade garantier	Inkomster från garantiavgifter	Inkomster p. g. a. återbetalning av tidigare infriade garantier
Riksgäldskontoret	55 703	48 637	48 637	117	61	81
(varav grundfondsförbindelser)	(18 859)	(18 859)	(18 859)			
Exportkreditnämnden	50 400	60 664	22 297	399	118	55
Statens Vattenfallsverk	7 552	7 784	6 764	–	–	–
Lantbruksstyrelsen	4 035	3 483	3 332	16	–	2
Statens Industriverk	2 092	1 574	1 180	79	5	4
Centrala studiestödsnämnden	652	652	5	0	–	–
Televerket	310	123	123	–	–	–
Luftfartsverket	203	200	–	–	–	–
Överstyrelsen för ekonomiskt försvar	150	25	25	0	0	–
Övriga	281	151	131	1	0	1
Summa	**121 378**	**123 293**	**82 494**	**612**	**184**	**143**

resp. organs upplåning. De mest omfattande s. k. garantiförbindelserna avser Konungariket Sveriges Stadshypotekskassa (10 500 milj. kr.) och Sveriges Investeringsbank (5 000 milj. kr.). Av tabell 1 framgår att de gällande, av regeringen medgivna, *garantiramarna* den 31 december 1982 uppgick till sammanlagt 121 378 milj. kr. Härav uppgick grundfondsförbindelserna till 18 859 milj. kr.

De gjorda *garantiutfästelserna* uppgick vid samma tidpunkt till 123 293 milj. kr. Det är i huvudsak exportkreditgarantierna, för vilka utfästelse enligt gällande regler kan lämnas till belopp som överstiger de fastställda garantiramarna, som svarar för differensen mellan detta belopp och de gällande garantiramarna.

Den garanterade kapitalskulden uppgick den 31 december 1982 till 82 494 milj. kr. Den redovisade skillnaden mellan gjorda garantiutfästelser och *garanterad kapitalskuld* beror främst på att ett betydande antal affärer, för vilka hade lämnats utfästelse om exportkreditgaranti, ännu inte hade kommit till stånd eller hade förfallit vid tidpunkten för redovisningen.

Den garanterade kapitalskulden var den 31 december 1982 ca 7,8 miljarder kr. större än ett halvår tidigare. Den största delen av ökningen är hänförlig till att vissa garantier som lämnats i utländsk valuta har stigit i värde till följd av ändrade valutakurser. Detta gäller särskilt varvskreditgarantierna.

Utgifterna till följd av infriade garantier uppgick under perioden 1 juli t. o. m. 31 december 1982 till 612 milj. kr. Utgifterna avsåg främst exportkreditgarantier och varvskreditgarantier. Under motsvarande period var inkomsterna från garantiavgifter 184 milj. kr., medan återbetalningarna av tidigare infriade garantier uppgick till 143 milj. kr. Statens *kassamässiga underskott* för den aktuella perioden uppgick således till 285 milj. kr., exkl. kostnader för administration av kreditgarantiverksamheten. Som jag tidigare har framhållit i årets budgetproposition bör statliga kreditgarantier i princip inte innehålla något subventionselement. RRV:s värdefulla redovisning belyser enligt min mening behovet av att anpassa garantiavgifterna så att staten inte belastas med ett underskott till följd av garantiengagemanget. Strävan bör därför vara att städse ta ut en avgift, som täcker förlustrisker, kostnader för administration m. m.

Av betydelse för att fortlöpande kunna följa verksamheten med statliga kreditgarantier m. m. är att utgifter och inkomster redovisas på ett klart och entydigt sätt. Härvid bör bruttoredovisning tillämpas. Jag kommer därför senare i dag att föreslå inrättandet av två nya inkomsttitlar, dels en inkomsttitel för influtna avgifter för statliga garantier, dels en inkomsttitel för återbetalning av tidigare infriade statliga avgifter.

Jag övergår nu till att redovisa de förslag avseende statliga kreditgarantier för budgetåret 1983/84 som förelagts riksdagen efter budgetpropositionen. De förändringar av olika rambelopp som jag därvid kommer att behandla avser, om inte annat särskilt anges, ett ikraftträdande vid ingången av budgetåret 1983/84.

Inom *kommunikationsdepartementets* område föreslås på tilläggsbudget III för budgetåret 1982/83 (prop. 1982/83: 125) att den nu gällande ramen för samlat statligt garantiåtagande avseende likviditetsstöd till svenska rederier förlängs med ett år t. o. m. utgången av år 1984. Samtidigt föreslås att nuvarande garantiram om 230 milj. kr. höjs med 150 milj. kr. till 380 milj. kr. Denna förändring föreslås således träda i kraft innevarande budgetår, men kommer i allt väsentligt att gälla för budgetåret 1983/84.

Inom *finansdepartementets* verksamhetsområde förslås i prop. 1982/83: 136 att den av staten garanterade grundformen för Konungariket Sveriges Stadshypotekskassa höjs med 2 miljarder kr. till 12,5 miljarder kr. Stadshypotekskassan ansvarar för upplåningen till den långivningsverksamhet som de tjugo regionalt verksamma stadshypoteksföreningarna bedriver inom bostadsfinansieringens område.

Inom *jordbruksdepartementets* verksamhetsområde föreslås i prop. 1982/83: 145 att den årliga garantiramen för lån till byggande av skogsvägar för budgetåret 1983/84 får en, jämfört med innevarande budgetår, oförändrad omfattning av 11 milj. kr.

Inom *industridepartementets* område föreslås i prop. 1982/83: 147 att den nu gällande ramen för samlat statligt åtagande avseende garantier till svensk varvsindustri och till beställare av fartyg hos svenska varv höjs från

23 665 milj. kr. till 30 000 milj. kr. Vidare föreslås att rätten att ikläda staten garantier förlängs att gälla till utgången av år 1986.

De förslag till förändringar i statens garantiåtaganden som jag här har redovisat sammanfattas i följande tabell. I tabellen redovisas också de förändringar avseende budgetåret 1983/84 som föreslogs i budgetpropositionen. Därigenom erhålls enligt min mening en samlad och konsistent bild av de föreslagna förändringarna mellan budgetåren. Detta är erfarenhetsmässigt av värde som komplement till de anslagsvisa resultatredovisningar, som i övrigt präglar budgetredovisningen.

Tabell 2. Föreslagna förändringar av ramar för statligt garantiåtagande fr. o. m. den 31 december 1982 t. o. m. den 1 juli 1983

(Milj. kr.)

	Garantiram		Förändring
	1982-12-31	1983-07-01	
Garantier till rederier	230	380	+ 150
Konungariket Sveriges Stadshypotekskassa	10 500	12 500	+ 2 000
Garantier för lån till byggande av skogsvägar	11	11	+ 11[1]
Garantier till varvsindustrin m. m.	23 665	30 000	+ 6 335
I budgetpropositionen redovisade förändringar			+ 2 410,5
Summa förändringar av ramar för statligt garantiåtagande			**+10 906,5**

[1] Genom att en ny årlig ram fastställs för budgetåret 1983/84 ökar den totala ramen för statens garantiåtagande motsvarande hela den årliga ramens storlek.

Om riksdagen bifaller regeringens förslag kommer således ramarna för statens garantiåtaganden att öka från 121 378 milj. kr. den 31 december 1982 med 10 906,5 milj. kr. till ingången av budgetåret 1983/84, dvs. till sammanlagt 132 284,5 milj. kr.

De propositionsförslag i denna fråga som jag nu redovisat avser perioden t. o. m. den 17 mars 1983. Eventuella förslag efter detta datum – liksom eventuella förändringar till följd av riksdagsbehandlingen – torde få redovisas av riksdagens finansutskott.

6 Rationalisering och kostnadsbesparingar inom regeringskansliet, m. m.

I budgetpropositionen framhöll jag att möjligheterna till rationaliseringar och kostnadsbesparingar självfallet borde prövas inom regeringskansliet på samma sätt som vid myndigheterna. Regeringen har därefter i proposition om anslag för budgetåret 1983/84 till vissa departement med anledning av ändringar i departementsorganisationen (prop. 1982/83: 110) fullföljt

dessa ambitioner. De föreslagna anslagen innebär att ambitionerna vad avser personalbemanning för berörda departement avsevärt begränsas.

Inför höstens överväganden av medelstilldelningen till departementen för budgetåret 1984/85 är utgångspunkten densamma som för myndigheterna i fråga om huvudförslaget, dvs. anslaget för budgetåret 1983/84 inkl. pris- och löneomräkning minskat med 2 %. Eventuella krav på nya tjänster får prioriteras in i huvudförslaget. Samtidigt bör ökade möjligheter skapas till ett flexiblare utnyttjande av regeringskansliets gemensamma resurser, främst i form av personal, över departmentsgränserna. Regeringskansliet kommer i likhet med myndigheterna att i tillämpliga delar få följa budgethandbokens anvisningar och årliga anvisningar. Detta innebär bl. a. att ett mera långsiktigt perspektiv måste läggas på planeringen av användningen av regeringskansliets samlade resurser.

Jag har noterat att medelstilldelningen till riksdagen och dess verk numera sker med utgångspunkt i huvudförslaget. Därmed kan konstateras att principen med huvudförslag gäller för statsförvaltningen i sin helhet.

Jag vill i detta sammanhang – efter samråd med statsrådet Holmberg – ta upp en fråga som hänger samman med organisationen av regeringskansliets interna administration. F. n. finns departementens organisationsavdelning inrättad för biträde med administrationen och rationaliseringsverksamheten inom regeringskansliet. Vidare finns ett sekretariat för personalpolitiska frågor i regeringskansliet. Organisationsavdelningen och det personalpolitiska sekretariatet är båda delar av civildepartementet. Härutöver finns regeringskansliets personalpolitiska delegation som är ett gemensamt arbetsgivarorgan för personalpolitiska och personaladministrativa frågor som enbart rör departementen, statsrådsberedningen, utrikesrepresentationen eller kommittéerna. Personalpolitiska delegationen företräder staten som arbetsgivare och har beslutanderätt i vissa frågor inom sitt verksamhetsområde.

Som ett led i den departementsreform som regeringen nu till övriga delar har genomfört kan de nu nämnda administrationsorganen komma att sammanföras i ett särskilt förvaltningskontor för regeringskansliet. Det skulle i allt väsentligt ha samma arbetsuppgifter som de nuvarande administrationsorganen. Jag räknar med att effektivitetsvinster står att vinna genom en sådan sammanslagning. Det ankommer på regeringen att besluta om inrättandet av förvaltningskontoret.

Verksamheten vid departementens organisationsavdelning bekostas från ett särskilt anslag Gemensamma ändamål för departementen under civildepartementets huvudtitel på statsbudgeten. Riksdagen har här för nästa budgetår redan anvisat ett förslagsanslag av 183 801 000 kr. (prop. 1982/83: 100 bil. 15, FiU 32, rskr 214). Det för nästa budgetår anvisade anslagsbeloppet räcker emellertid inte till för att finansiera det nya förvaltningskontoret eftersom detta skulle komma att bestå av även andra enheter än den nuvarande organisationsavdelningen. Medel för dessa enheter

har emellertid beräknats och föreslagits riksdagen under andra anslag. Under budgetåret 1983/84 bör det tilltänkta förvaltningskontoret finansieras från anslaget Gemensamma ändamål för departementen varjämte vissa omdispositioner av anslag behövs. Det blir här främst fråga om att merbelasta anslaget Gemensamma ändamål för departementen och att göra en besparing på det i prop. 1982/83: 110 (bil. 4) föreslagna anslaget Civildepartementet. Sådana beslut kan fattas av regeringen. Jag är angelägen att framhålla att någon merkostnad för statsverket inte skall uppkomma genom tillkomsten av förvaltningskontoret.

7 Statsbudgeten budgetåren 1982/83 och 1983/84

Riksrevisionsverket har med skrivelser till regeringen den 30 mars 1983 lämnat sina beräkningar av dels statsbudgetens inkomster under budgetåren 1982/83 och 1983/84, dels budgetutfallet för budgetåret 1982/83. För en närmare redogörelse hänvisar jag till verkets skrivelser (bil. 1.4 och 1.5). Med dessa och övriga av mig kända förhållanden som underlag kommer jag nu att redovisa mina kalkyler avseende budgetutvecklingen för budgetåren 1982/83 och 1983/84.

Min avsikt är att först kort redovisa mina beräkningar för innevarande budgetår för att därefter mer utförligt redogöra för min kalkyl avseende nästkommande budgetår.

7.1 Statsbudgetens inkomster och utgifter budgetåret 1982/83

Riksrevisionsverket beräknar i tidigare nämnda skrivelser statsinkomsterna för innevarande budgetår till totalt 188 193 milj. kr. Av den skrivelse, som innehåller en beräkning av budgetutfallet för budgetåret 1982/83, framgår även att verket beräknat utgifterna till 279 992 milj. kr. och budgetunderskottet till 91 799 milj. kr.

Riksrevisionsverket har dock inte tagit hänsyn till resultatet av nyligen avslutade förhandlingarna mellan staten och sjukvårdshuvudmännen angående statsbidrag till den psykiatriska vården och sjukförsäkringen.

Jag finner med anledning härav – i samråd med statsrådet Sigurdsen och chefen för civildepartementet – anledning att öka utgifterna för budgetåret 1982/83 med 92 milj. kr. jämfört med verkets beräkningar. Om verkets beräkningar i övrigt godtas kan således utgifterna för budgetåret 1982/83 beräknas till 280 084 milj. kr.

Jag har även låtit utföra vissa kalkyler över sannolikt budgetutfall för innevarande budgetår byggda på riksgäldskontorets kassamässiga redovis-

ningar samt de likaledes kassamässiga prognoser för nämnda budgetår som kontoret utfört. Vid en sammanvägd bedömning har jag valt att utgå från verkets beräkningar avseende såväl inkomster, utgifter samt saldo.

7.2 Statsbudgetens inkomster och utgifter budgetåret 1983/84

Inkomsterna

I riksrevisionsverkets beräkning av statsbudgetens inkomster för budgetåret 1983/84 har verket tagit hänsyn till beslut eller förslag om förändringar som har lagts fram av regeringen i propositioner m.m. offentliggjorda före den 9 mars 1983. Efter detta datum har vissa förutsättningar förändrats. Jag avser därför i det följande att redogöra för de förändringar av verkets beräkningar som jag har funnit vara ofrånkomliga.

Vid en beräkning av statsinkomsternas utveckling är de antaganden som görs om inkomstutvecklingen i samhället av stor betydelse. Riksrevisionsverkets beräkningar grundas på antagandet att lönesumman mellan åren 1981 och 1982 ökar med 6,6 % samt med 6,7 % mellan åren 1982 och 1983. Mellan åren 1983 och 1984 har verket valt att utföra beräkningarna utifrån en lönesummetillväxt på 6 %. Jämfört med de antaganden som låg till grund för mina beräkningar i budgetpropositionen har lönesummans tillväxt mellan åren 1981 och 1982 höjts med 0,3 procentenheter. Utvecklingen mellan åren 1982 och 1983 ansluter sig i stort till vad som låg till grund för beräkningarna i budgetpropositionen. Mellan åren 1983 och 1984 har RRV grundat beräkningarna på en lönesummetillväxt som är 0,5 procentenheter högre än vad som var fallet i budgetpropositionen.

Jag har vid min redovisning av den allmänekonomiska utvecklingen redovisat mina överväganden angående lönesummans tillväxt. Dessa avviker i vissa hänseenden något från den antaganden som riksrevisionsverket utgått från. Detta innebär att ett flertal inkomsttitlar behöver revideras på grund av de ändrade antagandena.

Jag har till följd av de ändrade antagandena räknat upp verkets beräkningar avseende *fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och räntor* med 500 milj. kr. för budgetåret 1983/84. Jag följer därvid samma beräkningsteknik som riksrevisionsverket, nämligen att de nya löneavtalen endast får marginell effekt på skatteinbetalningarna första halvåret 1983.

För inkomsthuvudgruppen *lagstadgade socialavgifter* innebär de förändrade antagandena avseende lönesummeutvecklingen följaktligen att inkomsterna bör justeras upp med 459 milj. kr. för budgetåret 1983/84. Av naturliga skäl uppstår denna inkomstförstärkning första halvåret 1984, eftersom debiteringen för år 1983 grundar sig på den under hösten 1982 beräknade lönesummetillväxten för sagda år. Jag har i denna fråga samrått med chefen för socialdepartementet.

I budgetpropositionen beräknade jag att inflationen i genomsnitt för år 1983 skulle uppgå till 11,5 %. Som tidigare anförts har prognoserna för inflationen kraftigt sänkts gentemot vad som beräknades i budgetpropositionen. Inflationen, mätt i enlighet med samma principer som gäller för utvecklingen av priserna i konsumentledet som regelbundet utförs av Statistiska Centralbyrån, beräknas nu uppgå till ca 9,5 % i genomsnitt för år 1983. Den långsammare tillväxten av detta index får som effekt att värdet av den privata konsumtionen – i nominella termer – reviderats ned jämfört med tidigare beräkningar. Även i förhållande till vad som legat till grund för riksrevisionsverkets beräkningar har nuvarande prognoser av den privata konsumtionen sänkts. Också vad gäller motsvarande antaganden för år 1984 har jag, som tidigare framgått, utgått från en något lägre inflationstakt. Sammantaget föranleder detta mig att revidera ned verkets beräkningar av inkomster från *mervärdeskatt* med 100 milj. kr. för budgetåret 1983/84.

Som jag nyss har redogjort för bör regeringen underställa riksdagen förslag om viss förkortning av skattekrediterna för tobaksskatt och dryckesskatt från den 1 januari 1984. Förslaget medför, förutsatt riksdagens godkännande, en bestående minskning av statsskuldräntorna på ca 100 milj. kr. för helår räknat. Denna effekt har jag bedömt vara av begränsad omfattning jämfört med osäkerheten i riksgäldskontorets beräkningar av utgifterna för statsskuldräntorna. Av denna anledning har jag valt att inte avvika från kontorets beräkning av saldot på här aktuell huvudtitel. För budgetåret 1983/84 innebär förslaget dessutom en positiv engångseffekt på inemot 1,5 miljarder kr.

Engångsförstärkningen berör ett flertal inkomsttitlar. För inkomsttiteln *tobaksskatt* innebär förslaget att inkomsterna ökar med 300 milj. kr. jämfört med riksrevisionsverkets beräkning. Inkomsterna på inkomsttitlarna *skatt på spritdrycker, skatt på vin* och *skatt på malt- och läskedrycker* anser jag bör räknas upp med 850 milj. kr., 200 milj. kr. resp. 100 milj. kr. jämfört med riksrevisionsverkets beräkning.

De åtgärder som jag nu redovisat syftar till en bättre kassahållning för staten. Det är enligt min mening angeläget att riksrevisionsverket, i samråd med berörda myndigheter, fortsätter att utveckla prognosinstrument för de områden som berörs av förändringar i statens kassahållning.

I prop. 1982/83: 147 föreslog statsrådet R. Carlsson att inkomsterna från kreditgarantiavgifterna från budgetåret 1983/84 skulle tillföras budgetens inkomstsida. Förslaget bör innebära att nya inkomsttitlar skall läggas upp på statsbudgeten dels för kreditgarantiavgifterna, dels för återbetalningar till följd av tidigare infriade garantier.

Riksrevisionsverket har mot bakgrund av vad som anförs i prop. 1982/83: 100 angående statliga kreditgarantier föreslagit att en ny inkomsttitel införs på statsbudgeten från budgetåret 1983/84. Verket har dock föreslagit en, jämfört med nyssnämnda statsråds förslag, annorlunda benämning på

denna inkomsttitel, nämligen avgifter för statliga kreditgarantier. För min egen del förordar jag det i propositionen redovisade förslaget till benämning på den inkomsttitel till vilken inkomsterna från kreditgarantier inflyter, dvs. *influtna avgifter för statliga garantier*. Däremot finner jag ingen anledning att avvika från den beräkning av inkomsterna som verket har utfört. Jag föreslår dessutom att en ny inkomsttitel benämnd *återbetalning av tidigare infriade statliga garantier* läggs upp på statsbudgeten. Inkomsterna på denna titel beräknar jag skall uppgå till 50 milj. kr. för budgetåret 1983/84. I dessa frågor har jag samrått med statsrådet R. Carlsson.

Riksrevisionsverket har vidare för nästkommande budgetår beräknat inkomsterna under inkomsttiteln *statliga pensionsavgifter, netto* efter ett oförändrat lönekostnadspålägg om 39 %. Jag finner ingen anledning att förorda att lönekostnadspålägget för budgetåret 1983/84 höjs. På längre sikt är jag dock medveten om att det torde vara ofrånkomligt att lönekostnadspålägget måste justeras. I detta sammanhang bör även erinras om det uppdrag som riksrevisionsverket erhållit av regeringen för att utreda vissa frågor kring det statliga lönekostnadspålägget m. m.

Riksrevisionsverkets beräkningar i övrigt föranleder inte någon erinran från min sida. Vad gäller de tidigare anmälda åtgärderna avseende höjningar av bensinskatt, energiskatt m. m. – som ett led i finansieringen av marginalskattereformen – har dessa beaktats vid min beräkning av posten Tillkommande utgiftsbehov, netto. Totalt innebär de förordade justeringarna av verkets beräkningar att inkomsterna för budgetåret 1983/84 ökar

Tabell 3. Justering av riksrevisionsverkets beräkningar av statsbudgetens inkomster 1982/83 och 1983/84
(1 000-tal kr.)

		1982/83		1983/84	
		Riksrevisionsverkets beräkning (rev. beräkning)	Förändring enligt föredraganden	Riksrevisionsverkets beräkning (rev. beräkning)	Förändring enligt föredraganden
Föredragandens justeringar:					
1111	Fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och förelse	26 341 000		28 356 000	+ 500 000
1211	Folkpensionsavgift	26 636 000		30 481 000	+ 269 000
1221	Sjukförsäkringsavgift	−997 000		1 787 000	+ 113 000
1231	Barnomsorgsavgift	6 576 000		7 127 000	+ 38 000
1241	Vuxenutbildningsavgift	717 000		778 000	+ 3 000
1251	Övriga socialavgifter	61 000		−129 000	+ 9 000
1281	Allmän löneavgift	2 656 000		6 223 000	+ 27 000
1411	Mervärdeskatt	45 800 000		49 200 000	− 100 000
1424	Tobaksskatt	3 330 000		3 520 000	+ 300 000
1425	Skatt på spritdrycker	4 950 000		5 100 000	+ 850 000
1426	Skatt på vin	1 230 000		1 260 000	+ 200 000
1427	Skatt på malt- och läskedrycker	1 094 000		1 153 000	+ 100 000
4138	Återbetalning av tidigare infriade statliga garantier				+ 50 000
Summa förändringar enligt föredraganden					**+2 359 000**
Summa inkomster		**188 192 882**		**205 793 477**	

med 2359 milj. kr. Jag beräknar således statsbudgetens inkomster för budgetåret 1983/84 till ca 208 152 milj kr. Jag har låtit upprätta en tabell som sammanfattar mina avvikelser från verkets beräkningar (tabell 3.). I sagda tabell har jag för fullständighetens skull även återgivit statsinkomsterna för budgetåret 1982/83 trots att jag inte förordar några avvikelser från verkets beräkningar av inkomsterna för detta budgetår.

En fullständig redovisning av statsbudgetens inkomster bör fogas till protokollet i detta ärende (bil. 1.6).

Utgifterna

I 1983 års budgetproposition upptogs de totala utgifterna för budgetåret 1983/84 till 294 369 milj. kr. Exkluderas posten tillkommande utgiftsbehov, netto, beräknades de totala utgifterna på utgiftsanslagen, dvs. de totala statsutgifterna exkl. förändringar av anslagsbehållningar och disposition av rörlig kredit i denna proposition till 287 869 milj. kr.

Sedan riksdagen förelades budgetpropositionen har fram till den 1 april 1983 ett flertal propositioner innebärande anslagsförändringar föreslagits riksdagen. Förutsatt riksdagens bifall uppgår den anslagsmässiga ökningen med anledning av dessa propositioner till ca 651 milj. kr. budgetåret 1983/84. Detta inkluderar de minskade utgifter för statsskuldräntor som jag strax återkommer till. Jag vill i sammanhanget även betona att jag beaktat mitt förslag till regeringen om ett särskilt stöd till kommunerna avseende år 1984. Budgetbelastningen till följd av det särskilda stödet kan beräknas till 150 milj. kr. budgetåret 1983/84.

I samband med min beräkning av anslagskonsekvenserna har jag låtit upprätta en specifikation över föreslagna och beslutade anslagsförändringar på statsbudgeten i förhållande till budgetpropositionen uttryckt i tusental kronor. Denna specifikation (bil. 1.7) täcker i princip perioden t. o. m. mars månad 1983. Propositioner som förelagts riksdagen under denna period samt vissa propositioner som beviljats senare datum för föreläggandet för riksdagen inkluderas i denna specifikation.

Jag har tidigare denna dag redovisat min syn på behovet av en kraftfull anti-inflationspolitik och den huvudsakliga uppläggningen av de åtgärder på budgetens utgiftssida som vid behov bör sättas in i detta syfte. Eventuella statsfinansiella effekter härav återkommer jag till vid min beräkning av posten tillkommande utgiftsbehov, netto. Regeringen bör vidare senare denna dag att föreslå ökade insatser i sysselsättningspolitiskt syfte. Även dessa merutgifter återkommer jag till vid min anmälan av nyss nämnda post.

Anslaget till *räntor på statsskulden, m. m.* upptogs i budgetpropositionen för budgetåret 1983/84 till 56 500 milj. kr. Belastningen på detta anslag är förutom av räntenivån beroende av valutaförluster på grund av ändrade växelkurser, det ackumulerade budgetsaldot från tidigare budgetår, men naturligtvis även i någon mån beroende av budgetsaldot under det

budgetår för vilket anslaget anvisas. Till följd av den av riksbanksfullmäktige beslutade räntesänkningen och en lägre förväntad räntenivå vid utlandsupplåning, kan utgifterna för statsskuldräntor för budgetåret 1983/84 förväntas bli lägre än vad som upptogs i budgetpropositionen. Jag har under hand inhämtat att riksgäldskontoret numera beräknar att statsskuldräntorna kommer att uppgå till 55 400 milj. kr. för budgetåret 1983/84. Saldot på huvudtiteln Räntor på statsskulden, m. m. bör följaktligen tas upp med detta belopp. De ändringar som föranleds härav torde få företas genom finansutskottets försorg.

Nyss nämnda anslagsförändringar har jag låtit sammanställa i en huvudtitelsvis specifikation (bil. 1.8), som jag ämnar föreslå skall bifogas till protokollet. Denna redovisning, som inte avser kassamässig belastning, har jag även låtit sammanfatta i tablåform form enligt följande:

	Milj. kr.
1. Utgiftsanslag enligt 1983 års budgetproposition	287 868
2. Anslagsökningar enligt specifikation exkl. statsskuldräntor	+1 751
3. Statsskuldräntor	− 1 100
Summa utgiftsanslag	**288 519**

Sammantaget innebär detta att jag beräknar utgiftsanslagen för budgetåret 1983/84 till 288 519 milj. kr. Eventuella förslag och beslut i övrigt efter utgången av mars 1983, vilka inte särskilt redovisats torde få beaktas av riksdagens vederbörande utskott.

Beräkning av anslagsbehållningarnas utveckling

De under utgiftsanslagen beräknade utgifterna utgör en anslagsmässig belastning. Det kassamässiga utfallet kan i vissa fall avvika från vad som redovisats under anslag. För att erhålla en rättvisande bild av det förväntade budgetutfallet, måste hänsyn även tas till förändringar i anslagsbehållningar.

I årets budgetproposition beräknades behållningen på reservationsanslag minska med ca 410 milj. kr. för budgetåret 1982/83. Riksrevisionsverket har i sin prognos över budgetutfallet för detta budgetår bedömt att anslagsbehållningarna kan förväntas öka med ca 1 496 milj. kr. Denna utveckling bör ses mot bakgrund av den kassamässiga belastningen på de under vårriksdagen föreslagna ökade anslagen avseende budgetåret 1982/83. För en närmare anslagsvis redovisning hänvisar jag till verkets beräkningar i bilaga (1.5). Jag har intet att erinra mot verkets prognos och räknar sålunda ner förbrukningen med 1,9 miljarder kr. jämfört med budgetpropositionen.

Tabell 4. Anslagsbehållningarna vid utgången av budgetåren 1978/79–1982/83
(Miljarder kr.)

Huvudtitel	1978/79 Utfall	1979/80 Utfall	1980/81 Utfall	1981/82 Utfall	1982/83 Ber. utfall
Kommunikationsdepartementet	3,40	3,53	3,13	3,38	4,42
(förändring under budgetåret)	(+0,68)	(+0,13)	(−0,40)	(+0,24)	(+1,04)
Arbetsmarknadsdepartementet	3,10	1,86	1,60	3,31	3,06
(förändring under budgetåret)	(+1,61)	(−1,24)	(−0,26)	(+1,71)	(−0,25)
Industridepartementet	8,21	7,01	7,36	6,11	6,36
(förändring under budgetåret)	(+0,90)	(−1,20)	(+0,35)	(−1,25)	(+0,25)
Övriga huvudtitlar	6,83	7,95	7,90	6,88	7,33
(förändring under budgetåret)	(+1,79)	(+1,12)	(−0,05)	(−1,02)	(+0,45)
Summa	**21,54**	**20,35**	**19,99**	**19,68**	**21,17**
(förändring under budgetåret)	(+4,98)	(−1,19)	(−0,36)	(−0,31)	(+1,49)

I budgetpropostitionen beräknades förbrukningen av anslagsbehållningarna för budgetåret 1983/84 uppgå till 2 miljarder kr. De under våren 1983 framlagda propositionerna föranleder emellertid att jag i min beräkning för nämnda budgetår gjort en något annorlunda bedömning än den som låg för handen vid min beräkning i budgetpropositionen.

Efter samråd med chefen för arbetsmarknadsdepartementet och statsrådet Gradin räknar jag nu att anslagsbehållningarna inom arbetsmarknadsdepartementets verksamhetsområde inte nämnvärt torde förändras under nästkommande budgetår jämfört med min bedömning i budgetpropositionen. Mot bakgrund av de ökade anslag som förelagts riksdagen på tilläggsbudget III till statsbudgeten innevarande budgetår räknar jag med en ökad förbrukning av anslagsbehållningar inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde. Efter samråd med chefen för kommunikationsdepartementet beräknar jag att minskningen av anslagsbehållningarna kommer att uppgå till 1 000 milj. kr. budgetåret 1983/84. Inom industridepartementets verksamhetsområde beräknar jag, efter samråd med chefen för industridepartementet samt statsråden Dahl och R. Carlsson att förbrukningen av anslagsbehållningar torde uppgå till 1 500 milj. kr. budgetåret 1983/84.

För övriga huvudtitlar har jag, efter samråd med berörda departementschefer och övriga statsråd, inte funnit anledning att nu räkna med annat än att anslagsbehållningarna sammantaget blir oförändrade under nästa budgetår.

Tabell 5. Beräknad förändring av anslagsbehållningarna under budgetåret 1983/84
(Miljarder kr., − = förbrukning, + = uppbyggnad)

Huvudtitel	Beräknad anslagsbehållning ultimo juni 1983	Beräknad förändring ultimo juni 1983 till ultimo juni 1984
Kommunikationsdepartementet	4,42	−1,0
Arbetsmarknadsdepartementet	3,06	−0,5
Industridepartementet	6,36	−1,5
Övriga huvudtitlar	7,33	0
Summa	*21,17*	*−3,0*

Sammanlagt beräknar jag således med att 3 miljarder kr. av anslagsbehållningarna kommer att förbrukas under budgetåret 1983/84. Denna beräkning beaktar att de medel, som ingår i min beräkning av tillkommande utgiftsbehov, netto avser en kassamässig belastning.

Disposition av rörliga krediter

Vissa myndigheter och bolag har enligt riksdagens beslut möjlighet att utnyttja rörliga krediter hos riksgäldskontoret. Förändringar i den utestående lånestocken, dvs. förändringar i nettoutlåningen, registreras på statsbudgeten i form av förändringar i dispositionen av rörliga krediter och påverkar sålunda budgetutfallet. Under budgetåret 1982/83 beräknar riksrevisionsverket att dispositionen av rörliga krediter kommer att öka med 1 649 milj. kr. Jag ansluter mig till verkets beräkning.

För budgetåret 1983/84 brukar en schablonmässigt beräknad ökning av den rörliga krediten tas upp i förslaget till statsbudget. För nästkommande budgetår torde, i likhet med vad jag anfört i budgetpropositionen, en ökad belastning komma att uppstå till följd av att bl. a exportkreditnämnden och televerket, enligt vad jag erfarit, påtagligt kommer att öka sin disposition av rörliga krediter. För budgetåret 1983/84 beräknar jag således med en ökad disposition av rörliga krediter om 1 500 milj. kr. Även i detta ärende har jag samrått med berörda departementschefer och i förekommande fall övriga statsråd.

Beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto

I syfte att förslaget till statsbudget så långt som möjligt skall visa den totala budgetbelastningen förs på budgetens utgiftssida upp den kalkylmässigt beräknade posten *tillkommande utgiftsbehov, netto*. Vid beräkningen av denna post beaktas för resp. budgetår alla av mig kända anslagsbelastningar och inkomsteffekter som inte i särskilda propositioner tidigare förelagts riksdagen. Beräkningen avser, som jag bl. a. anmält vid min redogörelse för anslagsbehållningarnas utveckling, en kassamässig belastning.

I budgetpropositionen upptogs under posten tillkommande utgiftsbehov, netto ett belopp om 3 miljarder kr. för tilläggsbudgetar och för propositioner avseende bl. a. vissa åtgärder i Norrbottens län, varvsindustrin och den kommunala sektorn. Dessutom beaktade jag i min beräkning av denna post i budgetpropositionen även en höjning av riksbankens inleveranser samt vissa kommande förslag om förändrade kredittider i fråga om bl. a. kredittider på tobaks- och dryckesskatt. Då ett flertal av dessa åtgärder förelagts riksdagen, har de av mig här beaktats på berört anslag och resp. inkomsttitel.

Senare denna dag kommer regeringen att föreslås ökade insatser inom sysselsättningspolitikens område. Dessa ökade utgifter har jag beaktat under posten tillkommande utgiftsbehov, netto.

Även framgent torde medel behöva reserveras för såväl gängse tilläggsbudgetar som för eventuella ytterligare arbetsmarknads- eller industripolitiska åtgärder under nästkommande budgetår. Kostnaderna härför har ej av naturliga skäl tagits upp på annat ställe i förslaget till statsbudget.

Till följd av den beslutade förändringen inom inkomstbeskattningens område har jag i mina beräkningar i förslaget till statsbudget beaktat de förändringar som avser den direkta inkomstbeskattningen för åren 1983 och 1984. För år 1983 har en allmän löneavgift införts för att finansiera kostnaderna för reformen. Finansieringen av skattereformen för år 1984 bör, som jag tidigare anfört, att främst ske genom en höjning av vissa energiskatter m. m. Jag har i min beräkning av tillkommande utgiftsbehov, netto, beaktat den fortsatta finansieringen under år 1984.

Det systematiska arbetet med att förstärka den statliga kassahållningen har resulterat i en rad åtgärder på såväl budgetens inkomst- som utgiftssida. Speciellt vad gäller kredittiderna vid skatteuppbörd har ett flertal åtgärder beslutats eller aviserats. Jag har sålunda förutsatt vissa inkomstförstärkningar till följd av de åtgärder jag avser att föreslå senare i höst avseende en generell övergång från kontantmetod till faktureringsmetod vid redovisning av mervärdeskatt samt vissa av de speciella reglerna som gäller för avbetalningshandeln.

Regeringens politik inriktas på att bekämpa inflationen. De åtgärder, som vidtas i detta syfte, leder enligt min mening till att prisutvecklingen nu kan förväntas bli lägre än vad jag tidigare antagit. Anslagsbelastningen för bl. a. vissa förslagsanslag blir därmed lägre än vad som beräknades i budgetpropositionen. Detta har beaktats i mina kalkyler.

Jag föreslår därför att posten för beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto, förs upp med ett belopp om 5000 milj. kr. i statsbudgeten för budgetåret 1983/84.

Summering av statsbudgetens utgifter

I det föregående har jag redogjort för mina överväganden kring statsutgifterna för budgetåret 1983/84. Sammantaget innebär mina beräkningar att statsutgifterna kommer att uppgå till 298019 milj. kr., vilket är ca 3650 milj. kr. mer än vad jag beräknade i budgetpropositionen 1983.

Tabell 6. Statsutgifterna budgetåret 1983/84
(Milj. kr.)

	1983/84	
	Budgetprop.	Ny beräkning
Utgiftsanslag	287869	288519
Förändringar i anslagsbehållningar	2000	3000
Ändrad disposition av rörliga krediter	1500	1500
Beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto	3000	5000
Summa statsutgifter	*294369*	*298019*

Statsbudgetens saldo budgetåren 1982/83 och 1983/84

Med hänvisning till min redovisning i det föregående beräknar jag utfallet av statsbudgetens inkomster och utgifter för innevarande budgetår och förslaget till statsbudget 1983/84 på sätt som framgår av tabell 7.

Tabell 7. Utvecklingen av statsbudgetens saldo budgetåren 1981/82–1983/84
(Miljarder kr.)

	1981/82	1982/83		1983/84		Procentuell förändring	
	Utfall	Budget-proposition	Ny beräkning	Budget-proposition	Ny beräkning	Från utfall 1981/82 till ny beräkning 1982/83	Från ny beräkning 1982/83 till ny beräkning 1983/84
Inkomster	167,1	183,9	188,2	204,1	208,1	+12,6	+10,6
Utgifter	235,1	275,7	280,0	294,3	298,0	+19,1	+ 6,4
Saldo	**−68,0**	**−91,8**	**−91,8**	**−90,2**	**−89,9**		

Utgifterna för budgetåret 1983/84 beräknades i budgetpropositionen till 294,3 miljarder kr. Nu beräknar jag utgifterna till 298,0 miljarder kr. Statsinkomsterna nästa budgetår uppskattas nu till 208,1 miljarder kr., vilket innebär en uppräkning med 4 miljarder kr. jämfört med budgetpropositionen. Sammanfattningsvis innebär beräkningarna att budgetunderskottet för budgetåret 1983/84 minskar med ca 0,3 miljarder kr. till ca 89,9 miljarder kr. jämfört med beräkningarna i budgetpropositionen.

Till regeringsprotokollet i detta ärende bör fogas som bilagor:

Reviderad nationalbudget 1983 (Bilaga 1.1).

Svensk ekonomi 1984 och 1985 (Bilaga 1.2).

Långtidsbudget för perioden 1983/84–1987/88 (Bilaga 1.3).

Riksrevisionsverkets reviderade inkomstberäkning för budgetåret 1983/84 (Bilaga 1.4).

Riksrevisionsverkets beräkning av budgetutfallet för budgetåret 1982/83 (Bilaga 1.5).

Specifikation av statsbudgetens inkomster under budgetåret 1983/84 (Bilaga 1.6).

Specifikation av anslagsförändringar i förhållande till budgetpropositionen för budgetåret 1983/84 (Bilaga 1.7).

Förändringar i förslaget till statsbudget för budgetåret 1983/84 sedan budgetpropositionen (Bilaga 1.8).

Lagförslag (Bilaga 1.9).

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen dels föreslår riksdagen att

1. godkänna de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken som jag har förordat i det föregående,
2. godkänna de allmänna riktlinjer för budgetregleringen som jag har förordat i det föregående,
3. godkänna min beräkning av statsbudgetens inkomster för budgetåret 1983/84 enligt den vid detta protokoll fogade specifikationen,
4. godkänna min beräkning av förändringarna i anslagsbehållningarna för budgetåret 1983/84,
5. godkänna min beräkning av förändringarna i dispositionen av rörliga krediter för budgetåret 1983/84,
6. godkänna min beräkning av beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto för budgetåret 1983/84,
7. med ändring av förslag i prop. 1982/83:100 bil. 17 till *Räntor på statsskulden m. m.* för budgetåret 1983/84 anvisa ett förslagsanslag av 55 400 000 000 kr.,
8. till *Skatteutjämningsbidrag till kommunerna m. m.* för budgetåret 1983/84 under sjunde huvudtiteln utöver i prop. 1982/83:90 föreslaget förslagsanslag anvisa ytterligare 150 000 000 kr.,
9. bemyndiga regeringen att för budgetåret 1983/84 om arbetsmarknadsläget kräver det, besluta om utgifter i enlighet med vad jag har förordat intill ett sammanlagt belopp av 2 500 000 000 kr.,

dels föreslår riksdagen att anta inom finansdepartementet upprättade förslag till

10. lag om ändring i lagen (1961:394) om tobaksskatt,
11. lag om ändring i lagen (1977:306) om dryckesskatt,
12. lag om ändring i lagen (1957:262) om allmän energiskatt,
13. lag om ändring i lagen (1961:372) om bensinskatt,
14. lag om ändring i vägtrafikskattelagen (1973:601),
15. lag om ändring i lagen (1976:338) om vägtrafikskatt på vissa fordon som icke är registrerade i riket,

dels bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om

16. kommunsektorn,
17. utnyttjande av finansfullmakten,
18. statliga kreditgarantier,
19. rationalisering och kostnadsbesparingar m. m. inom regeringskansliet.

Innehållsförteckning

Finansplanen

1 Andra steget ... 1
2 Det internationella läget ... 12
3 Den svenska ekonomins läge ... 15
4 Utsikterna för 1983 ... 19
4.1 Försörjnings- och bytesbalansen ... 19
4.2 Sysselsättningen ... 21
4.3 Finanspolitiken och kreditmarknaden ... 23
5 Sveriges ekonomi 1984 och 1985 ... 26
6 Inriktningen av den ekonomiska politiken ... 31
6.1 Politik för full sysselsättning ... 31
6.2 Kamp mot inflationen ... 35
6.3 Fördelningspolitiken ... 44
7 Reviderat budgetförslag ... 47
7.1 Inledning ... 47
7.2 Utvecklingen under 1970-talet ... 47
7.3 Det aktuella budgetläget ... 48
7.4 1983 års långtidsbudget ... 51
7.5 Budgetpolitiken ... 61
8 Kommunsektorn ... 76

Särskilda frågor

1 Kortare kredittider för vissa punktskatter m. m. ... 79
2 Skatterna på energi m. m. ... 86
3 Utnyttjande av finansfullmakten, m. m. ... 89
4 Vissa taxe- och avgiftsfrågor ... 91
5 Statliga kreditgarantier, m. m. ... 93
6 Rationalisering och kostnadsbesparingar inom regeringskansliet, m. m. ... 96
7 Statsbudgeten budgetåren 1982/83 och 1983/84 ... 98
7.1 Statsbudgetens inkomster och utgifter budgetåret 1982/83 .. 98
7.2 Statsbudgetens inkomster och utgifter budgetåret 1983/84 .. 99

Hemställan 108

Tabellförteckning

Finansplanen

1 Försörjningsbalans 1982–1983 ... 19
2 Handels- och bytesbalans 1981–1983 ... 21
3 Den konsoliderade offentliga sektorns andel av BNP 1976–1983 22
4 Den offentliga sektorns utgiftsutveckling 1976–1983 ... 23
5 Finnansiering av budgetunderskottet 1980–1983 ... 24
6 BNP nominellt, realt och inflationen 1953–1981 ... 35
7 Statsbudgetens utveckling budgetåren 1982/83–1983/84 ... 51
8 Utgiftsstyrande faktorer i statsbudgeten och vissa delar av socialförsäkringssektorn ... 53
9 Statsutgifternas utveckling fördelas på realekonomiska kategorier ... 54
10 Budgetsaldo och finansiellt sparande budgetåren 1977/78–1987/88 ... 57

Särskilda frågor
1 Statliga kreditgarantier, m. m. per den 31 december 1982 94
2 Föreslagna förändringar av ramar för statligt garantiåtagande fr. o. m. den 31 december 1982 t. o. m. den 1 juli 1983 96
3 Justering av riksrevisionsverkets beräkningar av statsbudgetens inkomster 1982/83 och 1983/84 101
4 Anslagsbehållningarna vid utgången av budgetåren 1978/79–1982/83 103
5 Beräknad förändring av anslagsbehållningarna under budgetåret 1983/84 104
6 Statsutgifterna budgetåret 1983/84 106
7 Utvecklingen av statsbudgetens saldo budgetåren 1981/82–1983/84 107

Diagramförteckning

1 Kapitalbildning och inhemskt nettosparande 1970–1982 17

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1983

Sysselsättningsskapande åtgärder inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde

Bilaga 2

UTBILDNINGSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1983-04-14

Föredragande: statsrådet Göransson

Anmälan till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1983/84 såvitt avser utbildningsdepartementets verksamhetsområde

---

Inledning

Chefen för arbetsmarknadsdepartementet kommer i det följande under avsnittet Ungdomsarbetslöshet att redogöra för bakgrunden till behovet av förstärkta insatser inom arbetsmarknads- och utbildningspolitikens områden för att motverka en ytterligare stegring av arbetslösheten. De förslag som gäller utbildningsdepartementets verksamhetsområde avser dels medel för att förbättra möjligheterna att anskaffa ungdomsplatser, dels påbyggnadsutbildning inom gymnasieskolan för arbetslös ungdom, dels ökade möjligheter att bereda arbetslösa utbildning inom den kommunala vuxenutbildningen (komvux). I det följande gör jag en presentation av mina förslag, disponerad efter berörda anslag.

D 2. Länsskolnämnderna

I budgetpropositionen har chefen för utbildningsdepartementet under det nya anslaget D25. Bidrag till åtgärder inom kommunernas uppföljningsansvar för ungdom under 18 år m. m. presenterat sina förslag rörande denna verksamhet.

Jag vill erinra om att regeringen klargjort sin ambition att alla ungdomar under 18 år som inte kan beredas utbildning eller arbete skall erbjudas en ungdomsplats. Antalet ungdomsplatser beräknades i budgetpropositionen till 16000. F. n. har drygt 10000 ungdomsplatser kommit till stånd.

Det är angeläget att till hösten förbättra möjligheterna att anskaffa ungdomsplatser framför allt inom näringslivet. Jag föreslår därför att länsskolnämnderna anvisas särskilda medel för att till de regionala planeringsråden kunna knyta tillfällig personal, rekryterad från arbetslivet, för att under en övergångsperiod om en till två månader skaffa fram nya ungdomsplatser. Liknande åtgärder har redan prövats i ett antal kommuner med gott resul-

tat. Avsikten är att sådana personer skall engageras som har en god förankring hos de fackliga organisationerna och arbetsgivarna i länet. Det är naturligt att de, förutom sin huvuduppgift, vid behov också medverkar i att anskaffa beredskapsarbeten. Kostnaderna beräknar jag till 1 milj. kr.

Jag vill i detta sammanhang nämna att chefen för arbetsmarknadsdepartementet i det följande kommer att behandla frågan om ytterligare informationsinsatser till företagen beträffande ungdomsplatser.

Med hänvisning till vad jag har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Länsskolnämnderna* för budgetåret 1983/84, utöver vad som föreslagits i prop. 1982/83: 100 bil. 10, under åttonde huvudtiteln anvisa ytterligare förslagsanslag av 1 000 000 kr.

D 18. Bidrag till driften av gymnasieskolor

Den svåra situationen på arbetsmarknaden för ungdomar i åldrarna 18–20 år är väl känd och kommer i det följande att behandlas mer ingående av chefen för arbetsmarknadsdepartementet. Jag vill i detta sammanhang ta upp frågan om vilka möjligheter vi har att genom insatser inom utbildningssystemet underlätta ett inträde på arbetsmarknaden för dessa ungdomar.

En allt större del av de arbetslösa ungdomarna i åldrarna 18–20 år har genomgått eller avbrutit en utbildning i gymnasieskolan. Den senaste specialundersökningen av arbetskraftens utbildning är från februari 1982 och visade att en tredjedel av de arbetslösa 18–19-åringarna hade en minst tvåårig gymnasial utbildning. Arbetsmarknadsstyrelsen har i en framställning den 16 april 1982 uttalat att kompletterande utbildning kan vara en lämplig åtgärd för att öka ungdomarnas möjligheter till anställning. Även arbetsmarknadens parter har omvittnat att det ofta behövs någon form av påbyggnadsutbildning efter genomgången eller avbruten gymnasieutbildning för att förbättra ungdomars konkurrenskraft på arbetsmarknaden.

En särskild utbildningssatsning för ungdomar är enligt min mening motiverad av den extraordinära situation som uppstått då ett besvärligt arbetsmarknadsläge sammanfaller med att ovanligt stora ungdomskullar lämnar gymnasieskolan. Jag vill därför föreslå nya och ökade satsningar på olika slag av kompletterande utbildningar, bl. a. högre specialkurser, för att öka möjligheterna till sysselsättning för våra ungdomar.

Jag finner dessa åtgärder så viktiga, att det finns anledning att rätt ingående redogöra för hur jag anser att verksamheten bör läggas upp.

Jag vill först konstatera att de ungdomar som genomgått eller avbrutit en gymnasieutbildning och har svårt att få fotfäste på arbetsmarknaden inte utgör någon enhetlig grupp. Det krävs olika åtgärder för olika kategorier av ungdomar, beroende på utbildningsbakgrund. Behovet av högre specialkurser och andra påbyggnadsutbildningar är således olika för ungdomar som har en yrkesutbildning, ungdomar som har en högskoleförberedande utbildning och ungdomar som har avbrutit en utbildning i gymnasieskolan.

För dem som genomgått en *yrkesinriktad utbildning* finns ett behov av kurser inriktade mot en specialisering eller vidareutbildning inom det yrke utbildningen syftar till. Ett exempel är en industrielektrisk kurs som en påbyggnad för dem som genomgått tvåårig el-teleteknisk linje.

I vissa fall kan ungdomar behöva bredda sin kompetens för att bli mer användbara på arbetsmarknaden. Så borde t.ex. en teleteknisk kompletteringskurs (elektronik) ge dem som gått en tvåårig verkstadsteknisk linje bättre möjlighet till inträde på arbetsmarknaden.

Vidare borde en allmän orientering om datateknik, programmering etc. kunna vara en lämplig komplettering oavsett tidigare yrkesutbildning.

För ungdomar som har en *teoretisk utbildning* är behovet delvis annorlunda. De som studerat på de studieförberedande linjerna i gymnasieskolan får vanligen sin yrkesutbildning i högskolan. I ett läge då stora ungdomskullar når högskoleålder kan många, trots de extra satsningar som statsmakterna gjort, inte omedelbart efter gymnasieskolan få en möjlighet till högskoleutbildning.

Ungdomar i denna grupp bör få möjlighet att skaffa sig en yrkesutbildning i gymnasieskolan. Den bör då kunna ges i form av en högre specialkurs på ca ett år som ger i stort sett samma kompetens som en tvåårig yrkesinriktad linje i gymnasieskolan. Jag räknar med att de flesta torde vara intresserade av att bygga på sin teoretiska utbildning med en yrkesinriktning inom samma ämnesområde, exempelvis affärs- och förvaltningskommunikation eller hotell- och restaurangadministration för elever från de ekonomiska linjerna, datateknik, energi- eller miljövårdsteknik för elever från den naturvetenskapliga linjen, programmering eller informationsteknik för elever från den humanistiska, samhällsvetenskapliga eller sociala linjen.

Genomgående för sådana högre specialkurser bör enligt min mening vara att de blir attraktiva från näringslivets synpunkt och därmed lättare leder till anställning. Därför är det nödvändigt att utveckla kurserna i nära samverkan med både arbetsgivare och fackliga organisationer. Dessutom kan behoven variera mellan olika regioner och kommuner. Jag kan även tänka mig att en påbyggnadsutbildning "skräddarsys" för ett visst företag på en ort.

Den tredje kategorin ungdomar, som jag nämnde inledningsvis, är de som börjat på en utbildning i gymnasieskolan men efter olika lång tid *avbrutit* denna. Enligt en SÖ-undersökning var det 1978 ca 10% av en intagningskull som avbröt sina gymnasieskolestudier. För innevarande läsår rapporteras ungefär samma utveckling i stockholmsregionen, där det hösten 1982 togs in 10505 elever i årskurs 1 av gymnasieskolan. Jag har erfarit att nu över 1000 av dessa har avbrutit sina studier. Avbrotten är ojämnt fördelade. De teoretiska linjerna har färre studieavbrott än många av de yrkesinriktade linjerna.

Även för de ungdomar som avbrutit sina studier bör lämpliga special-

kurser konstrueras eller, där sådana redan finns, erbjudas i större utsträckning. Kurserna kan i princip ha samma påbyggnadskaraktär som jag nyss skisserat. Lokalt arbetsmarknadsanknutna specialkurser (La-kurser) bör också kunna anordnas i detta syfte. Jag vill här även se komvux med dess utbud av kurser som ett realistiskt alternativ. Jag återkommer i det följande till detta.

Vad jag nu beskrivit är något som i ett reguljärt utvecklingsarbete rörande bl. a. läroplaner normalt tar relativt lång tid. Arbetsmarknadsläget kräver dock extraordinära åtgärder som kan ge effekt mycket snabbt. SÖ bör därför få ett särskilt uppdrag att i samverkan med länsskolnämnder, kommuner och näringslivsföreträdare verka för att högre specialkurser och andra påbyggnadsutbildningar med den inriktning som här redovisats snarast kommer till stånd. Det bör ankomma på regeringen att avgöra i vad mån särskilda regler om beslutsordning m. m. kan behövas för dessa kurser. Jag finner det därvid naturligt att de erfarenheter när det gäller utveckling av högre specialkurser som redan finns i Södermanlands, Västernorrlands och Jämtlands län tas till vara och sprids.

Jag vill inte utesluta att de kurser som nu organiseras för dessa speciella ändamål kan visa sig svara mot också mera varaktiga utbildningsbehov. De bör då kunna utvecklas till att bli en del av det ordinarie kursutbudet inom givna dimensioneringsramar.

Mot denna bakgrund bör ramarna för gymnasieskolan utökas med 2 000 platser, som särskilt avdelas för olika former av påbyggnadsutbildning. Kostnaderna härför beräknar jag till *45 milj. kr.* Häri har jag då inräknat kostnader för bidrag till utrustning och för studiesociala åtgärder enligt gällande bestämmelser. Dessa kostnader beräknar jag till 9 resp. 8 milj. kr., inalles 17 milj. kr.

Förhoppningsvis behöver de åtgärder jag här föreslagit bara bli av tillfällig art. Alla de slag av resurser som vanligtvis behövs när man planerar för mer varaktig utbildning kan därför inte behöva tas i anspråk. Jag finner det också naturligt att man i kommunerna även vill pröva alternativa vägar såsom inbyggd utbildning och förhyrning av lokaler. Jag vill i sammanhanget erinra om det nuvarande stimulansbidraget om 6 000 kr. per nyinrättad och utnyttjad plats inom sektorn för industri- och hantverksyrken. Sådant bidrag bör givetvis få utgå även vid nu berörda utbildningar i de fall de hör till denna sektor. Kostnaden för detta ändamål beräknar jag till *4 milj. kr.* Den sammanlagda kostnaden för de åtgärder som jag här föreslagit uppgår därmed till *49 milj. kr.*

Eftersom de påbyggnadsutbildningar jag här talat om även bör kunna anordnas inom komvux där så är lämpligt, bör komvux ges möjlighet att anordna dessa utbildningar utanför ordinarie timram. Kurserna bör dock inte få starta utan att samråd först skett med länsarbetsnämnden.

Till det jag nu sagt om extraordinära åtgärder och krav på stor flexibilitet till förmån för snabba insatser för de arbetslösa ungdomarna vill jag lägga följande.

För att få bästa effekt av anslagna medel bör i viss utsträckning resurser kunna överföras från gymnasieskolan till komvux, om det – med den korta förberedelsetid som står till buds – visar sig att gymnasieskolan inte kan fylla sin kvot på 2000 platser och om samtidigt komvux har kapacitet för att ta emot fler arbetslösa ungdomar. Jag ser för min del i detta ett utmärkt tillfälle att pröva en samverkan mellan gymnasieskola och komvux. Regeringen bör inhämta riksdagens bemyndigande att medge en sådan omfördelning.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

1. att godkänna vad jag har förordat om högre specialkurser och andra påbyggnadsutbildningar inom gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning,
2. att till *Bidrag till driften av gymnasieskolor* för budgetåret 1983/84, utöver vad som föreslagits i prop. 1982/83: 100, bil. 10, under åttonde huvudtiteln anvisa ytterligare förslagsanslag av 32 000 000 kr.
3. att bemyndiga regeringen att vid behov göra omfördelningar av resurser från gymnasieskolan till kommunal vuxenutbildning i enlighet med vad jag har förordat.

D 27. Bidrag till undervisningsmateriel inom gymnasieskolan m. m.

Med hänvisning till vad jag anfört om påbyggnadsutbildningar i gymnasieskolan hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

till *Bidrag till undervisningsmateriel inom gymnasieskolan m. m.* för budgetåret 1983/84, utöver vad som föreslagits i prop. 1982/83:100, bil. 10, under åttonde huvudtiteln anvisa ytterligare förslagsanslag av 9 000 000 kr.

F 4. Bidrag till kommunal vuxenutbildning m. m.

För innevarande budgetår gäller för den kommunala vuxenutbildningen och för grundutbildningen för vuxna en totalram om nära 3,9 miljoner undervisningstimmar. I årets budgetproposition har chefen för utbildningsdepartementet föreslagit oförändrade timramar för budgetåret 1983/84. Förslaget innebär således att några ytterligare besparingar inte skall göras på anslaget till komvux och grundvux. Motivet för detta är den betydelse dessa båda utbildningsformer har i den situation som för närvarande råder på arbetsmarknaden.

Riksdagen har också bemyndigat regeringen att – i den mån arbetsmarknadsskäl så påkallar – öka antalet undervisningstimmar i komvux för att bereda utbildningsmöjligheter för arbetslösa (prop. 1982/83: 100, UbU 1982/83: 17, rskr 1982/83: 196).

Alla tecken tyder nu på att förhållandena på arbetsmarknaden även

under budgetåret 1983/84 kommer att vara sådana att särskilda åtgärder behövs för att bereda utbildningsmöjligheter för arbetslösa. Jag har av chefen för utbildningsdepartementet erfarit att hon därför inom kort kommer att föreslå regeringen att besluta om utnyttjande av bemyndigandet. Det bör enligt henne ske på så sätt att kommunerna får rätt att anordna vissa kurser inom kommunal vuxenutbildning utanför den av riksdagen beslutade ramen av undervisningstimmar för budgetåret 1983/84. Denna rättighet för kommunerna bör förknippas med ett villkor att ett visst lägsta antal av kursdeltagarna i dessa kurser är arbetslösa. De kurser som bör få anordnas på detta sätt är dels grundskolekurser, dels gymnasieskolekurser i yrkesämnen, i teknologi och övriga tekniska ämnen samt i naturvetenskapliga ämnen, dels också särskilda yrkesinriktade kurser. Beslut om att av arbetsmarknadsskäl anordna sådana kurser bör givetvis föregås av ett samråd mellan kommunen och länsarbetsnämnden.

Med ledning av de insatser som komvux under tidigare år har kunnat göra för att ge utbildning åt arbetslösa räknar jag med en omfattning under budgetåret 1983/84 i storleksordningen 110000 undervisningstimmar. Kostnaderna härför kan beräknas till ca 20 milj. kr.

Jag räknar med att ca 11000 kursdeltagare kommer att beröras av verksamheten. Av dessa kommer en del att delta i flera kurser under hela läsåret, medan andra deltar under en kortare tid. Omräknat i heltidsstuderande innebär detta enligt mina beräkningar ca 4400 personer under en termin.

Denna insats kommer att innebära även vissa ökade studiesociala kostnader. Dessa kan endast överslagsvis beräknas. I en del fall kan vuxenstudiestöd tänkas förekomma, i en del utbildningsbidrag. Det blir givetvis också möjligt för deltagare i dessa kurser att söka studiemedel. Totalt torde kostnaderna för studiesociala insatser för deltagare i berörda kurser komma att uppgå till ca 30 milj. kr.

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag har anfört angående bidrag till kommunal vuxenutbildning m. m.

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1983

Sysselsättningsskapande åtgärder inom arbetsmarknadsdepartementets verksamhetsområde, m m

Bilaga 3

ARBETSMARKNADSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1983-04-14

Föredragande: statsrådet Leijon såvitt avser frågor under littera B och C
statsrådet Gradin såvitt avser frågor under littera D

Anmälan till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1983/84 såvitt avser arbetsmarknadsdepartementets verksamhetsområde

---

Inledning

Regeringen tog omedelbart efter tillträdet i oktober 1982 och under de påföljande månaderna initiativ till en serie arbetsmarknadspolitiska åtgärder för att såväl kort- som långsiktigt stödja sysselsättningen. Den totala kostnaden för åtgärderna uppgick till närmare 4 miljarder kr. Åtgärderna gav omgående resultat och den snabba ökningen av arbetslösheten under hösten 1982 kunde brytas.

I prop. 1982/83:50 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder och i årets budgetproposition pekade regeringen på att även om det ekonomiska åtgärdsprogrammet sattes in med största möjliga snabbhet, måste man på grund av det utomordentligt ogynnsamma utgångsläget räkna med en fortsatt hög arbetslöshet under återstoden av innevarande budgetår. Även för budgetåret 1983/84 bedömdes arbetsmarknadspolitiska insatser av stor omfattning komma att bli nödvändiga.

I genomsnitt ökade arbetskraftsutbudet mellan åren 1981 och 1982 med 18000 personer. Denna ökning var avsevärt lägre än de föregående åren. Under årets tre första månader var antalet personer i arbetskraften ca 26000 fler än motsvarande period året innan. Fyra femtedelar av denna ökning utgjordes av kvinnor. När tecken på en konjunkturuppgång blir märkbara, finns det skäl anta att arbetskraftsutbudet börjar växa snabbare. Tendenser till ökad veckoarbetstid och minskad frånvaro bidrar dessutom till att utbudet i timmar ökar relativt mer än antalet personer.

Under de tre första kvartalen år 1982 var antalet sysselsatta lägre än motsvarande kvartal året före. Sedan oktober månad 1982 har antalet sysselsatta varit ca 15000 fler än tolv månader tidigare. Denna ökning får helt tillskrivas den ökade volymen av arbetsmarknadspolitiska insatser och då främst beredskapsarbeten. Jämfört med fjolåret hade antalet personer i beredskapsarbeten under första kvartalet ökat med ca 28000. Syssel-

sättningen på den öppna arbetsmarknaden låg således dessa månader fortfarande på en lägre nivå än föregående år.

Antalet sysselsatta inom industrin har enligt arbetskraftsundersökningarna hittills under året varit ca 20000 färre än under fjolåret. Sysselsättningsminskningen fortsätter således, men minskningen har under den senaste tolvmånadersperioden successivt avtagit. Inom den offentliga tjänsteproduktionen ökade antalet sysselsatta med ca 14000 mellan första kvartalen åren 1982 och 1983. Detta innebär en fortsättning av den tidigare observerade svaga sysselsättningsökningen inom den offentliga sektorn. Ökningen är en direkt följd av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna. I stort sett motsvaras sysselsättningsökningen av tillväxten av beredskapsarbeten inom stat, kommuner och landstingskommuner. Inom privata tjänster exkl. varuhandel och samfärdsel ökade sysselsättningen på ett år med ca 30000 personer. Ökningen inom denna sektor har under en följd av månader varit stabil.

Enligt arbetskraftsundersökningarna uppgick antalet arbetslösa i januari månad i år till 147000, vilket innebär 6000 färre än i fjol. I februari uppgick antalet arbetslösa till 155000 eller 20000 fler än i februari året innan samt i mars till 149000 eller 25000 fler än mars 1982.

Marssiffrorna innebär en relativ arbetslöshet på 3,4%. För män var nivån 3,6% och för kvinnor 3,3%. Detta motsvarar 83000 män resp. 66000 kvinnor. Ungdomsarbetslösheten uppgick till 47000 eller 7,3 %. Flickornas arbetslöshet låg på 7,2% och pojkarnas på 7,4%. Samtidigt omfattades totalt 184000 personer av olika åtgärder, varav 75000 i beredskapsarbeten (43000 män och 32000 kvinnor) och 44000 i arbetsmarknadsutbildning (25000 män och 19000 kvinnor). För beredskapsarbetena innebär detta den högsta nivån någonsin.

Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) har i skrivelser till regeringen pekat på det fortsatt svaga läget på arbetsmarknaden och också lämnat förslag till förstärkta arbetsmarknadspolitiska insatser för våren 1983 och för budgetåret 1983/84. Vad gäller insatser under våren 1983 har regeringen genom beslut den 17 mars 1983 medgivit att AMS får utnyttja en del av de medel som avsatts för omställningsbidrag till beredskapsarbeten och ungdomsplatser. Av de 200 milj. kr. som beräknades i förra årets budgetproposition för omställningsbidrag får 20 milj. kr. utnyttjas för ungdomsplatser och 125 milj. kr. för beredskapsarbeten. Denna omdisponering av medel inom anslaget B 4. Sysselsättningsskapande åtgärder vill jag nu anmäla för riksdagen. Härutöver vidgades ramen inom utbildningsdepartementets område för kommunal vuxenutbildning för arbetslösa med 30 milj. kr.

Finansministern har tidigare i dag redogjort för den allmänna ekonomiska utvecklingen och därvid pekat på vissa för svensk ekonomi positiva utvecklingstendenser. Orderingång, export och produktion inom industrin ökar vilket på sikt kommer att påverka sysselsättningen och ekonomin som helhet. Den positiva utvecklingen för industrin kan till stor del tillskri-

vas den kraftiga devalveringen. Samtidigt har ekonomin i USA visat flera tecken på uppgång vilket positivt bör kunna påverka vår export ytterligare. Emellertid har våra viktigaste handelspartners i Europa fortfarande ett lågt kapacitetsutnyttjande och en mycket hög arbetslöshet varför tillväxten i den samlade exportefterfrågan kommer att vara betydligt lägre än vad som normalt kännetecknar en uppåtgående utveckling.

Länsarbetsnämnderna räknar i sina prognoser med ett kvarstående behov av omfattande arbetsmarknadspolitiska åtgärder under hela år 1983. I likhet med konjunkturinstitutet räknar nämnderna med att företagens efterfrågan på personal kommer att vara låg under större delen av året. Först mot slutet av året kan ett behov av nettorekrytering komma i fråga. Samtidigt räknar man med att tillväxten i arbetstillfällen inom den offentliga sektorn kommer att vara mycket begränsad.

Under loppet av år 1983 är det mot denna bakgrund realistiskt att räkna med att minskningen av antalet industrisysselsatta kommer att avta successivt. Eventuellt kan det mot slutet av året också bli fråga om en begränsad återhämtning. Samtidigt kommer sysselsättningsutvecklingen inom andra sektorer att vara fortsatt svag. Genom att arbetskraftsutbudet kommer att fortsätta att växa i minst samma takt som under det senaste året kommer det även under budgetåret 1983/84 att erfordras sysselsättningspolitiska åtgärder i ungefär samma omfattning som under innevarande budgetår. Behovet av åtgärder kommer att vara relativt omfattande under hösten 1983 medan utvecklingen under våren 1984 är något svårare att förutse.

Åtgärdernas inriktning och omfattning

Som jag tidigare redovisat finns det vissa positiva utvecklingstendenser i den svenska ekonomin. Tecknen på en begynnande återhämtning för industrin är flera. Samtidigt kommer de strukturella förändringarna i näringslivet att fortsätta och utrymmet för expansion inom den offentliga sektorn att vara begränsat.

Trots vissa positiva tendenser är problemen på arbetsmarknaden omfattande. Ungdomarnas svårigheter att få arbete består. De nytillträdande kvinnorna har genom den svaga ökningen av antalet anställda inom den offentliga sektorn fått en relativt sett svårare situation än tidigare. Inom byggverksamheten förutser länsarbetsnämnderna risk för kraftigt ökad arbetslöshet under den kommande vintern. Antalet långtidsarbetslösa är högt.

Mot denna bakgrund har jag bedömt det angeläget att redan nu föreslå regeringen ytterligare åtgärder för nästa budgetår för att hålla sysselsättningen uppe och minska arbetslösheten.

Regeringens åtgärder allt sedan dess tillträde hösten 1982 har inriktats på att stödja och stimulera en tillväxt inom industrin. När vi nu kan se tecken på en begynnande återhämtning måste de sysselsättningspolitiska insatserna utformas så att de aktivt stödjer denna del av svenskt näringsliv.

Arbetsmarknadsutbildningen föreslås utvidgas till att omfatta 125 000 deltagare under budgetåret 1983/84. Utbildningen bör inriktas på att stödja industrins rekrytering. Inom arbetsmarknadsutbildningens ram förordas vidare att det försök med utbildning av redan anställda som bedrivits i samarbete mellan AMS, Verkstadsföreningen och Svenska metallindustriarbetareförbundet får utvidgas till andra områden inom industrin under förutsättning att industrin gör vissa motprestationer.

Verksamheten bör bedrivas på försök under det närmaste budgetåret och den framtida omfattningen och inriktningen får prövas i samband med att det kommande betänkandet från kommittén (A 1980: 02) för arbetsmarknadsutbildning och företagsutbildning (KAFU) behandlas. Att det begränsade försök som nu bedrivs föreslås utvidgat skall ses mot bakgrund av de speciella krav på hög beredskap av yrkeskunnig personal som nu måste anses föreligga för svensk industri. Jag vill emellertid i sammanhanget erinra om de pågående förhandlingarna mellan arbetsmarknadens parter som inom en snar framtid kan leda fram till ett avtal som reglerar utbildning i företagen och anställning av ersättare, praktikanter m.m.

För att underlätta industrins rekrytering och mer allmänt skapa goda förutsättningar för en industriell utveckling föreslås att för nästa budgetår inrättas ett nytt anslag om 100 milj. kr. Medel från detta anslag skall användas för varierande insatser som på ett aktivt sätt bidrar till expansion av sysselsättningen inom industrin. Det kan gälla informationskampanjer för att förmå industrin att tidigarelägga sin rekrytering och utbildning liksom kampanjer som riktar sig till de arbetsökande. Sådana kampanjer kan också ingå som ett led i ansträngningarna att motverka könsuppdelningen på arbetsmarknaden. Arbetsmarknadens parter har förklarat sig intresserade av att samverka med regeringen i sådana informationsinsatser.

Trots mycket omfattande arbetsmarknads- och utbildningspolitiska insatser under innevarande budgetår ligger ungdomsarbetslösheten på en hög nivå. Under första kvartalet 1983 var 48 000 ungdomar under 25 år arbetslösa, vilket motsvarar 7,3 %. Av ungdomarna var 23 000 flickor. Samtidigt hade ca 48 000 ungdomar beredskapsarbete och ca 15 000 deltog i arbetsmarknadsutbildning. Skolans åtgärder för 16–17-åringarna omfattade ca 17 000 personer.

Av årskullen 16-åringar (f.n. 123 000) som under våren 1983 avslutar sin grundskoleutbildning beräknas ca 100 000 gå direkt vidare till någon form av utbildning inom gymnasieskolan. Arbetsmarknaden för ungdom utan yrkesutbildning eller annan utbildning efter grundskolan har försämrats avsevärt under de senaste åren. Enligt statistiska centralbyråns s.k. februariundersökning år 1982 var arbetslösheten dubbelt så hög (10,8 %) bland ungdomar med enbart grundskoleutbildning jämfört med dem som hade gymnasial utbildning. För att bryta denna utveckling har regeringen i årets budgetproposition föreslagit att gymnasieskolans dimensionering ut-

ökas ytterligare till 8,6 % högre än det totala antalet 16-åringar. Vidare har förslag lagts fram om ett nytt samlat och enhetligt åtgärdsprogram för ungdom under 18 år som efter avslutad grundskola inte genomgår reguljär utbildning eller har fast arbete.

Tillsammans med de insatser som statsrådet Göransson tidigare idag har förordat och som innefattar särskilda medel för anskaffande av ungdomsplatser bör ett heltäckande system kunna skapas så att ungdomar under 18 år skall kunna beredas utbildning, arbete, ungdomsplats eller annan meningsfull verksamhet.

När det sedan gäller de arbetslösa ungdomar i åldern 18–20 år som har genomgått eller avbrutit en utbildning i gymnasieskolan så kan denna grupp komma att öka under nästa budgetår.

I år beräknas ca 40 000 ungdomar avsluta 3- och 4-åriga linjer i gymnasieskolan och ca 70 000 en 2-årig utbildning. Detta innebär att ca 7 000 fler ungdomar i år lämnar gymnasieskolan än föregående år. Till detta kommer de ca 10–15 000 ungdomar som avbrutit en gymnasieutbildning under läsåret 1982/83 och för vilka åtgärder inom kommunernas uppföljningsansvar inte är den mest lämpliga stödinsatsen.

Den största delen av ungdomarna som i vår avslutar sin gymnasieutbildning kommer att gå vidare till ett arbete eller till en högskoleutbildning. Emellertid riskerar en allt större del av ungdomarna i åldern 18–20 år som har gymnasieutbildning att bli arbetslösa. Om inte ytterligare arbetsmarknads- och utbildningspolitiska åtgärder vidtas omedelbart, finns stora risker att arbetslösheten i denna grupp ungdomar kommer att öka.

Den utvidgning av kommunal vuxenutbildning och särskilda påbyggnadskurser i gymnasieskola och komvux som statsrådet Göransson tidigare idag förordat samt de åtgärder i form av ökad volym för arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbete samt varvning av dessa som jag strax kommer till innebär en väsentlig förstärkning av insatserna för de något äldre ungdomarna. Jag har i dessa frågor samrått med statsrådet Göransson.

Förslag läggs också fram om särskilda åtgärder för ungdomar med handikapp. Jag återkommer strax till detta.

Arbetslösheten inom byggnadsindustrin har under år 1982 legat på en högre nivå än tidigare år. För år 1983 kan en viss säsongmässig förbättring förutses under det första halvåret. Utsikterna för vintern 1983/84 innehåller många osäkerhetsfaktorer. Enligt konjunkturinstitutets bedömning kommer under år 1983 en viss ökning att ske uttryckt i volym, men genom en produktivitetsökning väntas antalet sysselsatta minska med någon procent. Länsarbetsnämndernas prognoser för den kommande vintern är dystrare än tidigare år samtidigt som man framhåller ökad osäkerhet när det gäller bedömningen av ombyggnads- och reparationsarbeten.

Enligt min mening är det nödvändigt att även inför kommande vinter särskilt stimulera byggandet. Regeringen har därför med utnyttjande av

finansfullmakten tidigare idag beslutat tidigarelägga statliga byggen för ca 1 000 milj. kr. Härutöver kommer bostadsministern senare idag att föreslå att ramarna för bidrag och lån till samlingslokaler samt för reparationslån m. m. utvidgas med sammanlagt 160 milj. kr vilket motsvarar en investeringsvolym på ca 500 milj. kr. Den direkta sysselsättningseffekten kan beräknas till ca 2 400 årsarbetskrafter och lika många i bakomliggande led.

Trots vidgade utbildningsinsatser m.m. kommer enligt min bedöming beredskapsarbeten att erfordras i ungefär samma omfattning som under innevarande budgetår vilket enligt AMS innebär ca 11 milj. dagsverken. Beredskapsarbetena behövs särskilt för att begränsa långtidsarbetslösheten och för att stödja de något äldre ungdomarna. AMS har hösten 1982 prioriterat de långtidsarbetslösa i sina åtgärder och de hittillsvarande resultaten pekar på att man lyckats stoppa den mycket snabba ökningen av antalet långtidsarbetslösa.

I årets budgetproposition uppskattades behovet av sysselsättningsdagar för beredskapsarbeten under nästa budgetår till 7,7 milj. Samtidigt angavs att det slutliga behovet av beredskapsarbeten inte kunde bedömas vid beredningen av propositionen. Jag räknar nu med att ca 10 milj. dagar kommer att erfordras under budgetåret 1983/84 samt att en viss koncentration av insatserna måste göras redan tidigt under hösten 1983 för att undvika en så dramatisk uppgång i arbetslösheten som vi hade hösten 1982.

Det är ännu för tidigt att dra några bestämda slutsatser av de särskilda insatserna mot långtidsarbetslösheten. AMS kommer under våren att presentera en utvärdering och på grundval av denna får ställning tas till vilka åtgärder som är erforderliga. I det sammanhanget bör också de framställningar om åtgärder mot utförsäkring som kommit från LO, TCO och arbetslöshetskassornas samorganisation behandlas.

Jag vill emellertid redan nu peka på en väg som i viss utsträckning bör kunna användas för att minska långtidsarbetslösheten. Enskilda beredskapsarbeten - med statsbidrag om 75 % av lönekostnaden – anordnas idag endast för ungdomar under 25 år. Antalet sådana arbeten har vuxit snabbt under de senaste månaderna och uppgick i februari 1983 till 15 000. Enligt min mening finns det skäl att i begränsad utsträckning och i samråd med de fackliga organisationerna pröva i vad mån enskilda beredskapsarbeten skulle vara ett verksamt medel för att hjälpa också långtidsarbetslösa över 25 år. Denna åtgärd är möjlig att genomföra inom ramen för nu gällande bestämmelser.

I februari 1983 hade över 44 000 personer beredskapsarbete hos kommuner och landstingskommuner. Detta motsvarar ca 4 % av det totala antalet anställda. Under år 1982 hade i genomsnitt 26 000 personer per månad beredskapsarbete hos dessa huvudmän.

Även under det kommande budgetåret kan behovet av beredskapsarbeten hos kommuner och landstingskommuner beräknas bli omfattande.

Mot denna bakgrund föreslås att AMS för vidare befordran till länsarbetsnämnderna får disponera 300 milj. kr. under budgetåret 1983/84 för att stödja tidigareläggning av fasta arbeten i kommuner och landstingskommuner. De fasta arbetena skall utgöra ett nettotillskott och således ligga utöver vad som annars skulle kommit till stånd. Detta nettotillskott kan nås genom t. ex. satsning på ny verksamhet eller genom att ersättningsrekrytering tidigareläggs. Medlen motsvarar tidigareläggning av ca 3 500 nya arbetstillfällen under tolv månader vid 75 % statsbidrag av de totala lönekostnaderna. Bidraget utgår för den period tidigareläggningen avser, dock högst tolv månader och endast för anställning som görs under andra halvåret 1983. De föreslagna medlen motsvarar ca 20 % av det statsbidrag kommuner och landstingskommuner får under innevarande budgetår för beredskapsarbeten inom tjänstesektorn.

I budgetpropositionen anmälde jag att AMS arbetade med en översyn av flyttningsbidragen. På grundval av de förslag som AMS lagt fram föreslås en förenkling och reducering av antalet bidragsformer inom flyttningsbidragen. Härigenom skapas också utrymme för en höjning av starthjälpen för flerpersonshushåll.

De totala kostnaderna för de åtgärder som jag här kort har redovisat uppgår till 2 750 milj. kr. Jag övergår nu att mera i detalj behandla de olika förslagen som ligger inom arbetsmarknadsdepartementets ansvarsområde.

B 1. Arbetsmarknadsservice

AMS har i skrivelse den 11 mars 1983 hemställt att ytterligare 30 milj. kr. ställs till styrelsens förfogande för förstärkning av arbetsförmedlingen med extra personal under budgetåret 1983/84. Enligt AMS har det rådande arbetsmarknadsläget medfört att kraven på framför allt arbetsförmedlingen har ökat avsevärt under innevarande budgetår. AMS förutser ingen ändring i arbetsbelastningen under det kommande budgetåret. AMS anser det därför synnerligen angeläget att de personer som tillfälligt under innevarande budgetår och efter regeringens bemyndigande har kunnat anställas inom arbetsförmedlingen, samtliga kan beredas fortsatt anställning under nästa budgetår.

Riksdagen har på grundval av årets budgetproposition (prop. 1982/83:100 bil. 12 s. 47) anvisat 10 milj. kr. vilket motsvarar ca 80 årsarbetskrafter för att under nästa budgetår förstärka arbetsförmedlingen med extra personal. Vidare har regeringen i propositionen 1982/83:120 om utveckling i Norrbotten föreslagit att 50 tillfälliga tjänster som arbetsförmedlare bör få inrättas för att under en tvåårsperiod arbeta med den övertaliga personalen vid LKAB i Malmfälten. Dessutom har regeringen i prop. 1982/83:147 om vissa varvsfrågor, m.m. föreslagit att AMS bör få 2,1 milj. kr. för att tillfälligt förstärka arbetsförmedlingarna i Malmö och Uddevalla med sammanlagt högst 15 arbetsförmedlare. Sammantaget inne-

bär detta att arbetsförmedlingen för budgetåret 1983/84 tillförs extra personal med sammanlagt ca 145 årsarbetskrafter.

Till stor del är denna förstärkning inriktad på vissa krisbranscher, men 10 milj. kr. disponeras av AMS som en flexibel resurs inom förmedlingen för insatser inom andra utsatta områden. Inom ramen för den ordinarie rekryteringen och för de medel som föreslås ställas till AMS förfogande för extra personalförstärkning under budgetåret 1983/84 bör fortsatt anställning kunna beredas för en del av dem som har tillfälligt anställts för förmedlingsuppgifter under innevarande budgetår. Jag är inte beredd att föreslå ytterligare medel för förstärkning av förmedlingspersonalen.

Flyttningsbidrag

I anslagsframställningen för budgetåret 1983/84 föreslog AMS flera ändringar ifråga om flyttningsbidragen enligt arbetsmarknadskungörelsen (1966: 368). Förslagen finns redovisade i årets budgetproposition (prop. 1982/83: 100 bil. 12 s. 54–56). Under hösten 1982 anmälde därefter AMS att en översyn av flyttningsbidragen pågick under medverkan av arbetsmarknadens parter. Översynen beräknades vara klar i slutet av januari 1983. Mot bakgrund av denna översyn var jag inte beredd att i budgetpropositionen föreslå några ändringar i bidragsreglerna. Jag förordade dock en höjning av starthjälpen för att anpassa den till prisutvecklingen.

AMS har i skrivelse den 25 februari 1983 redovisat sina förslag till ändringar ifråga om flyttningsbidragen med anledning av den nyss nämnda översynen av bidragen. Förslagen innebär både ändringar och förenklingar i bidragssystemet och höjningar av bidragsbeloppen. Enligt AMS är det ytterst värdefullt om antalet bidragsformer kan nedbringas. Förutom de tidsvinster som detta skulle innebära för förmedlingen ifråga om handläggning, informationsinsatser och administration av bidragen skulle bidragssökande få bättre möjligheter att orientera sig om gällande bestämmelser. AMS gör den bedömningen att föreslagna ändringar kan finansieras inom den kostnadsram som regeringen föreslagit och riksdagen anvisat för flyttningsbidragen för budgetåret 1983/84.

I likhet med AMS anser jag att det är angeläget att antalet bidragsformer begränsas och att hanteringen av bidragen förenklas för att underlätta både för de arbetssökande och arbetsförmedlingarna. Jag anser vidare att flyttningsbidragen i första hand bör vara inriktade på de vanligast förekommande flyttningsfallen och att reglerna bör vara utformade så att de främjar placering i stadigvarande arbete. En uppsplittring av resurserna på ett stort antal bidragsformer som täcker alla upptänkliga flyttningssituationer är enligt min mening inte försvarbar vare sig ur administrativ eller arbetsmarknadspolitisk synpunkt. Vid utformningen av bidragen bör hänsyn också tas till att en del kostnader i samband med arbete på annan ort och dubbel bosättning i vissa fall kan kompenseras på annat sätt, t.ex. genom avdragsrätten vid inkomstbeskattningen.

Innan jag övergår till att redogöra för mina förslag till ändringar av flyttningsbidragen vill jag erinra om att regeringen i prop. 1982/83: 120 om utveckling i Norrbotten föreslår en försöksverksamhet under tre år med två former av flyttningsbidrag nämligen traktamente vid dubbel bosättning och månadsresor. Denna försöksverksamhet bör enligt min mening inte beröras av de förslag som jag nu kommer att redovisa.

Enligt AMS bör de allmänna förutsättningarna för flyttningsbidrag vara utformade på ett sådant sätt att de inte försvårar beslut om flyttning av arbetsmarknadspolitiska skäl. Nuvarande samrådsförfarande mellan arbetsförmedlingen på flyttningsorten och den på inflyttningsorten för att utröna om det föreligger behov av arbetskraft på den senare orten försvårar ofta beslut och administration i flyttningsärenden utan att tillföra ärendena något väsentligt. Förmedlingen på utflyttningsorten tvingas ofta att bevilja flyttningsbidrag för att kunna arbetsplacera den sökande trots att förmedlingen på inflyttningsorten bedömt att behov inte föreligger. AMS föreslår därför att denna prövning slopas, utom vid flyttning till orter inom stödområdena.

Ett strikt upprätthållande av prövningen av arbetskraftsbehovet på inflyttningsorten hämmar den geografiska rörlighet som är önskvärd från områden med kraftig undersysselsättning till mer gynnade sådana. Denna prövning bör enligt min mening göras endast om det finns särskilda skäl, t. ex. vid flyttning till orter inom stödområdena.

AMS föreslår vidare att bidragsformerna dagliga resor och s. k. månadsresor slopas. När det gäller månadsresor för ungdomar under 20 år föreslår dock AMS att denna bidragsform skall finnas kvar eftersom erfarenheterna visar att resorna i många fall är ett verksamt medel för att underlätta geografisk omställning för ungdomar. Dagliga resor utgår idag till arbetstagare som får arbete utom hemorten men kan resa mellan dessa orter varje dag. Ersättning utgår under högst sex månader med de faktiska kostnaderna efter avdrag av 100 kr. per månad, dock högst 300 kr. Månadsresa kan utgå för två resor i månaden från anställningsorten till hemorten och åter.

Enligt AMS kompenseras kostnaderna för den enskilde som dessa båda bidragsformer är avsedda att täcka till en del genom avdragsrätten inom skattelagstiftningen. Genom att slopa dessa bidragsformer anser AMS vidare att det skapas ett utrymme för att inom den av riksdagen anvisade medelsramen för flyttningsbidrag under nästa budgetår höja starthjälpen för flerpersonshushåll med 1 000 kr. utöver vad riksdagen nyligen har beslutat om, dvs. till 9 000 kr. För egen del anser jag i likhet med AMS att dagliga resor och månadsresor kan slopas, dock vad gäller månadsresor ej för ungdomar under 20 år. Jag anser vidare att för att bättre kompensera flerpersonshushåll i samband med flyttning till annan ort starthjälpen för sådana hushåll bör höjas på sätt som AMS har föreslagit.

AMS har vidare föreslagit ett enhetligt och administrativt förenklat

traktamentssystem som bör gälla i samband med respenning. Förslaget innebär att personer kan komma att kompenseras med högre belopp än vad som gäller för statstjänstemän vid tjänsteresa. Enligt 12 § arbetsmarknadskungörelsen (1966: 368) får resekostnadsersättning och traktamente lämnas med högst de belopp som gäller för statstjänstemän. AMS kan därför inom ramen för nu gällande bestämmelser konstruera ett enhetligt och administrativt förenklat traktamentssystem som samtidigt är rättvist. Jag är mot bakgrund härav inte beredd att föreslå någon åtgärd i denna fråga.

Ansökan om resekostnadsersättning skall göras innan resan anträds eller flyttningen sker. Starthjälp skall sökas innan anställningen tillträds. För sent gjorda ansökningar får tas upp till prövning endast om synnerliga skäl föreligger. Sådana ärenden skall prövas av länsarbetsnämnden. Ca 60 % av för sent inkomna ansökningar beviljas. Enligt AMS bör en generösare bedömning få tillämpas i dessa ärenden och det bör i fortsättningen ankomma på arbetsförmedlingen att pröva ärendena.

Jag är inte beredd att biträda förslaget att en generösare bedömning skall tillämpas vid prövningen av ansökningar om flyttningsbidrag som har lämnats in för sent. Däremot anser jag i likhet med AMS att det bör ankomma på arbetsförmedlingen att i första hand pröva för sent inkomna ansökningar.

Resekostnadsersättning och traktamente för arbetstagaren och hans hushållsmedlemmar kan utgå för återresa till hemorten om anställningen utgjort kompletteringsarbete vid säsongarbetslöshet eller av annan anledning varit tillfällig samt vid anställning som har upphört utan arbetstagarens vållande efter kort tid och nyanställning ej kan erhållas på den nya orten. AMS föreslår att denna bidragsform kan slopas mot bakgrund av att den utnyttjas i ringa omfattning. Jag tillstyrker detta.

AMS förslag i övrigt i anslagsframställningen kan jag inte biträda.

Sammanfattningsvis innebär de förslag som jag har förordat här i huvudsak att bidragsformerna dagliga resor, månadsresor, dock ej för ungdomar under 20 år, och vissa återresor slopas samt att starthjälpen för flerpersonshushåll höjs till 9000 kr. Jag räknar med att de utgifter som föranleds av förändringarna ryms inom de av riksdagen nyligen anvisade medlen för flyttningsbidrag för budgetåret 1983/84.

Förslagen bör träda i kraft den 1 juli 1983. De personer som vid ikraftträdandet har beviljats dagliga resor eller månadsresor bör få fortsätta uppbära dessa bidrag enligt de nu gällande bestämmelserna. Likaså bör återresa som har beviljats före ikraftträdandet men som inte anträtts få fullföljas.

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att godkänna de ändringar i fråga om flyttningsbidragen som jag har förordat.

B 2. Arbetsmarknadsutbildning

I årets budgetproposition har medelsbehovet för arbetsmarknadsutbildning beräknats för en omfattning av 110000 deltagare varav 20000 i arbetsmarknadsutbildning i företag, 20000 i reguljära skolväsendet och övriga kurser samt 70000 i AMU-kurser. Den genomsnittliga utbildningstiden (exkl. företagsutbildning) har beräknats till 20,3 veckor. Därutöver beräknades 90 milj. kr. som en reserv för ytterligare 10000 deltagare, med avsikt att regeringen, i det fall behov av utökad utbildning skulle uppstå, snabbt skulle kunna ställa dessa medel till AMS förfogande.

I skrivelse den 1 mars 1983 har AMS begärt 30 milj. kr. för att under budgetåret 1983/84 fortsätta det pågående försöket med fortbildning för kvalificerat yrkesarbete inom verkstadsindustrin för att motverka s. k. flaskhalsproblem. Hittills har ca 4000 utbildningsplatser anordnats och erfarenheterna hittills är mycket positiva.

I skrivelse den 11 mars 1983 har AMS med hänsyn till den väntade fortsatta försvagningen på arbetsmarknaden bedömt att AMU-kurserna redan från budgetårets början behöver planeras för 85000 deltagare. AMS har därför begärt att den totala planeringsramen för arbetsmarknadsutbildningen får höjas till 125000 deltagare. AMS framhåller vidare att de av regeringen beräknade medlen för en utökning av AMU-kurserna för 10000 deltagare grundar sig på kostnader för sådan komplementutbildning, som kan inrymmas i AMU-center och som inte kräver nyinvesteringar. För att kunna erbjuda kurser med mer avancerade utbildningsinslag i syfte att möta det utbildningsbehov som främst användningen av datateknik för med sig , anser AMS att viss del av utbildningen behöver köpas hos företag och av andra utbildningsanordnare. Därmed ökar också möjligheterna att snabbt anpassa utbildningsutbudet till behoven på arbetsmarknaden.

AMS begär för en utökning av volymen med 15000 deltagare och för ett vidgat kursutbud dels att den föreslagna reserven om 90 milj. kr. får tas i anspråk och dels därutöver 100 milj. kr. Med tanke på behovet av flexibilitet i verksamheten och de stora ansträngningar som görs för att utöka antalet deltagare i arbetsmarknadsutbildningen, hemställer AMS att regeringen skall få utnyttja finansfullmakten för kurskostnader inom arbetsmarknadsutbildningen.

Med hänsyn till att efterfrågan på arbetskraft väntas ligga kvar på en låg nivå även under budgetåret 1983/84 biträder jag AMS förslag att utöka planeringsvolymen för arbetsmarknadsutbildningen till 125000 deltagare varav 85000 i AMU-kurser. Jag anser dock att den särskilda satsningen på fortbildning av anställda inom verkstadsindustrin med de förändringar jag nedan förordar bör rymmas inom denna totalram.

AMS satsning på fortbildning av anställda inom verkstadsindustrin som bedrivs inom arbetsmarknadsutbildningens ram enligt de regler som gäller för bristyrkesutbildning utgör enligt min uppfattning ett gott exempel på

hur arbetsmarknadsutbildningen kan utnyttjas i en lågkonjunktur. Många företag har i nuvarande konjunkturläge svårigheter att fortbilda sin personal i takt med den tekniska utvecklingen. Det är emellertid av vikt att industrins expansion i en kommande konjunkturuppgång inte hindras på grund av bristande utbildning hos personalen.

Även i ett mer normalt konjunkturläge finns det behov av fortbildning av anställda på grund av den snabba tekniska utvecklingen och därmed sammanhängande strukturomvandling. Jag vill emellertid betona att arbetsgivaren har det primära ansvaret för personalens fortbildning men att det från arbetsmarknads- och utbildningspolitisk synpunkt är angeläget att framför allt ungdomar – och då inte minst flickorna – ges möjlighet att i större utsträckning få erfarenhet av arbete inom industrin. Eftersom detta innebär att samhälleliga mål kan uppnås samtidigt som arbetsgivarnas behov av yrkesutbildad arbetskraft tillgodoses kan det i det här fallet finnas skäl att staten erbjuder viss ekonomisk kompensation för detta.

Mot bakgrund av vad jag nu anfört förordar jag att möjligheterna till utbildning av anställda bör få fortsätta även under nästa budgetår och utvidgas även till andra delar av industrin efter den modell som används för fortbildningen inom verkstadsindustrin. Jag avser därför senare föreslå regeringen att ramen för bristyrkesutbildningen under budgetåret 1983/84 utökas från nuvarande högst 10000 personer per år under högst 300000 utbildningsveckor till 15000 personer under 450000 utbildningsveckor. Verksamheten bör bedrivas på försök under det närmaste budgetåret. Den framtida omfattningen och inriktningen får prövas i samband med att det kommande betänkandet från kommittén (A 1980:02) för arbetsmarknadsutbildning och företagsutbildning (KAFU) behandlas. KAFU har haft sitt slutsammanträde och jag har erfarit att kommittén föreslår att bristyrkesutbildning skall kunna användas för särskilda satsningar av det slag som jag har förordat. KAFU menar också att krav på någon form av motprestation från företagens sida bör kunna ställas. Även de förhandlingar som f.n. pågår omkring ett avtal om ersättarsystem m.m. bör inväntas innan en eventuell permanentning av systemet kan göras.

Denna utvidgade utbildning av anställda bör omfatta hela industrin och i likhet med den pågående fortbildningen inom verkstadsindustrin avse vidareutbildning till kvalificerat yrkesarbete samt syfta till att motverka flaskhalsproblem i en kommande konjunkturuppgång. För att garantera en sådan inriktning måste arbetsgivaren och berörda fackliga organisationer vara överens om utbildningens inriktning och omfattning. En förutsättning är vidare att AMS för denna satsning på fortbildning av anställda inom bristyrkesutbildningens ram får möjlighet att ge företräde till personer som redan är anställda. Jag avser senare att föreslå regeringen att så får ske.

Jag anser vidare att vissa krav på motprestationer från företagens sida kan ställas. Motprestationerna från företagens sida kan dock variera från fall till fall beroende på det enskilda företagets möjligheter och utbildning-

ens omfattning. Länsarbetsnämnden bör få möjlighet att förhandla om motprestationens form och omfattning, men utgångspunkten skall vara att någon motprestation alltid skall göras. En sådan kan vara anställningar av ungdomar som vikarier eller i form av beredskapsarbete. Motprestationen kan också bestå av anställning med lönebidrag, inrättande av ungdomsplats eller att företaget i fråga tar emot praktikanter från gymnasie- eller högskola, arbetsmarknadsinstitutet, etc. Arbetsförmedlingen bör i detta sammanhang beakta möjligheten att låta flickorna pröva på arbetsuppgifter och yrken som domineras av män. Om prioritering måste göras mellan företag bör motprestationens omfattning väga tungt. Det bör ankomma på regeringen att utforma de närmare föreskrifterna härför.

Det nuvarande bidraget om 20 kr per tim. för utbildning av anställd i kombination med anställning av ersättare har under de senaste åren utnyttjats endast i mycket begränsad omfattning. Jag föreslår därför att denna bidragsform slopas från den 1 juli 1983. Syftet med detta bidrag bör enligt min mening bättre kunna uppnås med den fortbildning av anställda jag nu har förordat. Jag räknar vidare med att medelsbehovet minskar med 3 milj. kr. för arbetsmarknadsutbildning i företag och att dessa medel istället kan utnyttjas för bristyrkesutbildningen.

Det är enligt min uppfattning också väsentligt att arbetsmarknadsutbildningen i övrigt kan erbjuda kvalificerad yrkesutbildning med inriktning mot industrin. Även om industrisysselsättningen totalt inte väntas öka i någon större omfattning under nästa budgetår kommer det ändå att behövas en betydande ersättningsrekrytering. Det är av stor vikt att den produktionsökning som kan väntas i samband med en förbättrad konjunktur inte hindras på grund av svårigheter att rekrytera yrkesutbildad arbetskraft. Jag vill i detta sammanhang erinra om vad jag anförde i årets budgetproposition om behovet av arbetsmarknadsutbildning för att möta de krav på utbildning som bl.a. datoriseringen ställer. Kurser kan behöva erbjudas även för arbetslösa tjänstemän och ungdomar med längre utbildning. Kurser eller vissa utbildningsmoment som kräver avancerad utrustning t.ex. inom elektroniken och datatekniken eller andra resurser som AMU saknar kan därför behöva köpas av företagen eller av andra utbildningsanordnare. Även mer otraditionella kurser av typen "starta-eget" bör kunna erbjudas i större utsträckning än f.n.

AMS gav under hösten 1982 länsarbetsnämnderna möjlighet att under budgetåret 1982/83 varva beredskapsarbete med arbetsmarknadsutbildning för arbetslösa ungdomar i åldern 18–24 år. Syftet var att samtidigt kunna ge dels grundläggande eller kompletterande yrkesutbildning och arbetslivserfarenhet, dels motivera icke yrkesutbildade ungdomar att påbörja en yrkesutbildning.

Enligt AMS anvisningar skall alla former av beredskapsarbete kunna utnyttjas för varvning med arbetsmarknadsutbildning. Beredskapsarbeten inom den enskilda sektorn skall dock prioriteras. Utbildningen skall ligga i

linje med arbetsuppgifterna och i första hand bestå av AMU-kurser. Regeringen har för att underlätta möjligheterna till varvning medgivit AMS att för deltagare i åldern 18–19 år bevilja arbetsmarknadsutbildning inom det reguljära skolväsendet när lämplig utbildning vid AMU-kurser inte kan ordnas. Åtgärden med varvning kan antingen ordnas individuellt eller i grupp. Ersättning till deltagarna utgår enligt gällande villkor d.v.s lön enligt avtal för tiden i beredskapsarbete från arbetsgivarna och utbildningsbidrag för tiden i arbetsmarknadsutbildning, vilket uträknas och utbetalas av den allmänna försäkringskassan.

Efter vad jag erfarit har denna nya åtgärd inte fått någon större omfattning. Ett väsentligt hinder utgörs av de olika ersättningssystemen med olika utbetalningsrutiner och olägenheter för ungdomarna att inte på förhand få veta vilken sammanlagd månadsinkomst de har att röra sig med. Jag anser det emellertid av stor vikt att möjligheten till varvning mellan arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbete kan fortsätta. Enligt min uppfattning bör en sådan användning av arbetsmarknadsutbildningen och beredskapsarbetena öka effekten av resp. åtgärd. Genom att deltagarna får tillfälle att omedelbart använda sina nya kunskaper på en arbetsplats torde motivationen för utbildningen öka. Avbrottsfrekvensen för ungdomar i arbetsmarknadsutbildning, som är mer än dubbelt så hög som för vuxna, kan därmed väntas minska. Även beredskapsarbetet måste upplevas mer meningsfullt då det sätts in i en mer målinriktad plan. För utbildningströtta ungdomar bör varvning mellan utbildning och praktiskt arbete kännas mer tilltalande och rekryteringen till arbetsmarknadsutbildning därmed kunna underlättas. Jag ser denna modell som en utmärkt väg att stimulera ungdomar till arbete inom industrin även om den också bör kunna tillämpas inom andra yrkesområden. Inom regeringskansliet pågår därför ett arbete med att se över möjligheterna att förändra de administrativa rutinerna så att en samordning av ersättningen till deltagarna kan ske.

För att arbetsmarknadsutbildningen dels skall kunna utökas till 125 000 deltagare, dels kunna ges en mer utpräglad inriktning mot kvalificerat yrkesarbete inom industrin dels ock även kunna användas mer flexibelt för främst arbetslösa ungdomar förordar jag att arbetsmarknadsutbildningen tillförs 100 milj. kr. utöver de 90 milj. kr. som genom riksdagens beslut med anledning av prop. 1982/83: 100, bil. 12 (AU 21, rskr 228) fr.o.m. den 1 juli 1983 skall ställas till regeringens förfogande för eventuell utökning av arbetsmarknadsutbildningen under budgetåret 1983/84. Jag avser senare föreslå regeringen att AMS får utnyttja nämnda 90 milj. kr. redan från budgetårsskiftet.

Jag vill här också erinra om att regeringen i tre olika propositioner under våren 1983 har lagt fram förslag om särskilda insatser beträffande utökning av arbetsmarknadsutbildning. Regeringen föreslår i prop. 1982/83:120 om utveckling i Norrbotten dels 1 milj. kr. för en utökning av AMU-kapaciteten i länet totalt sett under ifrågavarande anslag. Därutöver föreslås att

15,5 milj. kr. av de medel som föreslås under anslaget B 16. Medel för särskilda insatser för övertalighet inom Luossavaara-Kiirunavaara AB (LKAB) skall få användas för utbildning.

I regeringens proposition 1982/83:130 om åtgärder för tekoindustrin, m.m. föreslås särskilda utbildningsinsatser inom arbetsmarknadsutbildningens ram för att underlätta nyrekrytering inom tekoindustrin för en kostnad av 7 milj. kr.

I detta sammanhang vill jag erinra om att regeringen genom beslut den 3 december 1982 medgivit länsarbetsnämnden i Norrbottens län att t.o.m. budgetåret 1983/84 anordna kurser för länets behov och därvid använda regionala läroplaner. Regeringen har även för utbildningen inom tekoindustrin föreslagit en mer flexibel uppläggning av kurserna utifrån lokala behov. En större regional beslutsrätt kan medverka till en ökad anpassning av utbildningen till industrins behov. För en ytterligare decentralisering bör dock erfarenheterna från Norrbottens län först inhämtas.

Vidare har regeringen i prop. 1982/83:147 om vissa varvsfrågor, m.m. föreslagit att arbetsmarknadsutbildningen i Malmöhus län skall tillföras 10 milj. kr. för att möjliggöra en tillfällig utökning av AMU-kapaciteten för att underlätta omställningar i samband med neddragningen vid Kockumvarvet i avvaktan på en mer permanent utbyggnad av AMU-resurserna i Malmöregionen.

Dessa tre åtgärder bör ses som speciella satsningar för att lösa akuta problem inom vissa branscher och ingår således inte i den av mig föreslagna planeringsramen för 125 000 deltagare.

Som jag tidigare anfört har AMS föreslagit att regeringen skall få utnyttja finansfullmakten för sysselsättningsskapande åtgärder m.m. även för kurskostnader inom arbetsmarknadsutbildningen. Jag vill i denna fråga hänvisa till att chefen för finansdepartementet tidigare denna dag efter samråd med mig har avstyrkt AMS framställan.

AMS har föreslagit en höjning av utbildningsbidraget för de deltagare som inte uppfyller villkoren för ersättning från arbetslöshetskassa från 165 kr. per dag till 200 kr. Jag kan inte biträda förslaget.

Med hänvisning till vad jag nu anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna de ändringar i fråga om arbetsmarknadsutbildningen som jag har förordat,
2. till *Arbetsmarknadsutbildning* för budgetåret 1983/84 under tionde huvudtiteln utöver i prop. 1982/83:100 bil.12, prop. 1982/83:120 bil. 4, prop. 1982/83:130 bil. 5 och prop. 1982/83:147 bil. 1 upptagna medel anvisa ett reservationsanslag av ytterligare 100 000 000 kr.

B 4. Sysselsättningskapande åtgärder

AMS har i skrivelse den 11 mars 1983 redovisat sin bedömning av behovet av särskilda insatser för att stödja byggverksamheten under kommande vinter. AMS bedömning är att byggnads- och anläggningsarbeten för ca 2 400 milj. kr. skulle behöva tidigareläggas för att begränsa arbetslösheten bland byggnadsarbetarna. Jag vill för riksdagen ge till känna att regeringen, med utnyttjande av den av riksdagen beviljade finansfullmakten (prop. 1981/82:150 bil. 2, FiU 40, rskr 393 och prop. 1982/83: 50, FiU 21, rskr 108), genom beslut denna dag avser att tidigarelägga statliga investeringsobjekt för ca 1 000 milj. kr. Projekten har valts ut så att de i de i flertalet fall ger viss sysselsättningseffekt redan under hösten 1983 och med tyngdpunkten vintern 1983–84. Vidare har de sysselsättningssvagaste regionerna prioriterats. Vid bedömningen av insatsens regionala fördelning har effekterna av andra insatser t. ex. för Norrbottens län beaktats. Tillsammans med förslag till särskilda insatser inom bostadsdepartementets ansvarsområde som chefen för bostadsdepartementet senare i dag kommer att föreslå kan sysselsättningseffekten inom byggnadssektorn av dessa åtgärder beräknas till ca 2 400 årsarbeten.

I en ytterligare skrivelse den 11 mars 1983 har AMS redovisat behov av ökade arbetsmarknadspolitiska insatser som innebär i stort sett samma omfattning för budgetåret 1983/84 som för innevarande budgetår. I skrivelsen bedömer AMS att antalet personer som inte kan beredas sysselsättning på den ordinarie arbetsmarknaden kan väntas öka även under första hälften av budgetåret 1983/84. En fortsatt låg efterfrågan på arbetskraft och ett ökat antal personer i arbetskraften verkar i denna riktning. Även om vissa tecken på uppgång i den internationella konjunkturen kan skönjas redan nu så dröjer det innan ett allmänt sett bättre konjunkturläge ger effekter på sysselsättningen.

Jag delar AMS bedömning att behovet av sysselsättningsskapande åtgärder kommer att vara av ungefär samma omfattning som under innevarande budgetår. Jag kommer därför i det följande att föreslå ett i förhållande till budgetpropositionen utökat medelsbehov för sysselsättningsskapande åtgärder i vilket också inkluderas förslag om att tidigarelägga anställningar inom den kommunala sektorn.

AMS har vidare begärt 40 milj. kr. för s. k. rådrumsbeställningar. Jag kan inte biträda AMS förslag i denna del.

Beredskapsarbeten

I budgetpropositionen räknade regeringen med att antalet dagsverken i beredskapsarbeten för budgetåret 1983/84 skulle komma att uppgå till 7,7 milj. Med en beräknad bidragskostnad om 500 kr. per dagsverke gav detta enligt regeringens budgetsförslag 3 850 milj. kr. Av detta föreslogs att 2 500 milj. kr., motsvarande 5 milj. sysselsättningsdagar, skulle ställas till AMS förfogande vid budgetårets början. Riksdagen (AU 1982/83:21, rskr

1982/83: 228) har också genom beslut den 13 april 1983 godkänt regeringens förslag.

Under innevarande budgetår beräknar AMS att utfallet av beredskapsarbeten kommer att bli ca 11 milj. dagsverken. AMS räknar med att behovet av sysselsättningsskapande åtgärder kommer att bli ungefär lika omfattande budgetåret 1983/84 som under detta budgetår. Skillnaden mellan de båda budgetåren bedöms av AMS vara att en större del av insatserna kommer att behöva läggas på kommande budgetårs första hälft. AMS har i ovan nämnda skrivelse hemställt om medel för budgetåret 1983/84 motsvarande 10 milj. dagsverken. AMS gör vidare den bedömningen att nuvarande nivå på tilläggsbidraget på 15 % som utgår i samband med investeringsarbeten i allt för hög grad har begränsat möjligheten för kommunerna att som beredskapsarbeten tidigarelägga kommunala investeringsobjekt. AMS föreslår därför att de ekonomiska villkoren för kommunerna bör förbättras vid anordnandet av investeringsarbeten i form av beredskapsarbeten genom en generell höjning av tilläggsbidraget för kommunala beredskapsarbeten med 10 procentenheter, dvs. upp till 25 % av kostnaderna.

Jag delar som jag tidigare har nämnt i huvudsak AMS bedömning att behovet av beredskapsarbeten nästa budgetår kommer att motsvara en volym av åtminstone 10 milj. dagsverken. Jag förordar därför att medel beräknas för beredskapsarbeten som tillsammans med de medel jag nedan kommer att föreslå för tidigareläggning av kommunala tjänster motsvarar det av AMS bedömda behovet av sysselsättningsdagar. AMS bör ges i uppdrag att planera för ca 5 milj. sysselsättningsdagar redan under första budgethalvåret 1983/84. Det innebär att utöver det belopp som förordats i budgetpropositionen (prop. 1982/83: 100, bil. 12) och anvisats av riksdagen ytterligare 1 000 milj. kr. bör anvisas för beredskapsarbeten under kommande budgetår. Med hänsyn till att det nu är för tidigt att göra några säkra bedömningar om sysselsättningsläget våren 1984 bör AMS inte fördela hela beloppet för beredskapsarbeten till länsarbetsnämnderna vid budgetårsskiftet. Jag avser senare föreslå regeringen föreskrifter härom.

När det gäller tilläggsbidraget vid beredskapsarbeten vill jag erinra om att AMS har möjlighet inom gällande bestämmelser att såväl höja som sänka tilläggsbidraget till kommunerna. För innevarande budgetår har tilläggsbidraget höjts i 50 kommuner. AMS kommer även fortsättningsvis att ha möjlighet att höja bidraget till kommuner där arbetslösheten sedan en längre tid varit hög och befolkningsunderlaget vikande. Det är också viktigt att AMS beaktar möjligheterna att sänka bidraget i kommuner där sysselsättningsläget är mer tillfredsställande. Detta tillsammans med de tidigareläggningar av statliga investeringar som regeringen senare denna dag beslutar om och de sysselsättningsfrämjande åtgärder inom bostadsdepartementets ansvarsområde som chefen för bostadsdepartementet också senare i dag kommer att föreslå gör att jag inte kan tillstyrka en generell höjning av tilläggsbidraget.

Från såväl beredningen för rekreation och turism som från olika turistorgan har synpunkter framförts om att beredskapsarbeten inom turistsektorn borde prioriteras i högre utsträckning. Det finns enligt gällande bestämmelser för beredskapsarbeten inget som hindrar att arbeten utförs inom service- och tjänstesektorn för turismens räkning. Jag vill ändå för riksdagen meddela att jag senare avser föreslå regeringen att vikten av beredskapsarbete även inom turismens tjänste- och servicesektor särskilt betonas. Vidare vill jag för riksdagens kännedom meddela att jag avser att senare föreslå regeringen att för kommande budgetår avsätta 15 milj. kr. av medlen för beredskapsarbeten till turistinvesteringar i Åres alpina centrum. En förutsättning för detta är att det uppdrag som chefen för jordbruksdepartementet avser ge till en statlig förhandlare leder till att avtal sluts om att privata företags planerade följdinvesteringar av Åre-projektet nu verkligen kommer till stånd.

Vad avser beredskapsarbetenas inriktning har från skilda håll också framförts synpunkter när det gäller upprustning av äldre arbetsmiljöer och handikappanpassning av offentliga miljöer.

Enligt gällande bestämmelser får enskilda beredskapsarbeten anordnas i form av om- och tillbyggnad för industriföretag då investeringarna syftar till att åstadkomma bättre hushållning med energi och råvaror eller att förbättra arbetsmiljön. På många håll i landet finns äldre industrimiljöer som genom en upprustning dels skulle skapa lämplig byggsysselsättning dels ock innebära förbättrad arbetsmiljö. Det arbetsmarknadspolitiska syftet är dock vägledande för bidragsgivningen, varför det sagda inte får anses utgöra något avsteg från huvudregeln i fråga om arbetsmiljöinvesteringar enligt vilken kostnaderna för en god arbetsmiljö skall bäras av produktionen. Jag vill emellertid för riksdagens kännedom meddela att jag har för avsikt att senare för regeringen framhålla möjligheterna att som beredskapsarbete dels rusta upp äldre arbetslokaler i enskild ägo dels ock handikappanpassa offentliga miljöer. Jag vill också erinra om vad jag i inledningen har anfört om beredskapsarbete för långtidsarbetslösa.

En arbetsgrupp inom regeringskansliet har fått i upppdrag att finna en lösning på den framtida verksamheten vid Databasens i Haparanda filialer i Jörn, Jokkmokk och Pajala samt landsarkivets i Härnösand registreringsbas i Ramsele och Svensk arkivinformation i Ramsele (SVAR). Samtliga dessa verksamheter bedrivs nu som beredskapsarbeten. Arbetsgruppens resultat och förslag skall redovisas i budgetarbetet under hösten 1983. Det innebär att verksamheterna vid nämnda s. k. registeringsbaser bör fortsättningsvis bedrivas som beredskapsarbete dock längst t. o. m. nästa budgetår. Då det gäller SVAR måste emellertid en särskild finansiering ske från och med den 1 juli 1983 fram till årsskiftet 1983/84 då en eventuell fortsatt verksamhet beräknas ha en finansiell lösning av permanent karaktär. Jag vill därför för riksdagen ge till känna att jag avser att föreslå regeringen att för budgetåret 1983/84 över förevarande anslag anvisa 2 milj. kr. för SVAR för tiden den 1 juli 1983–den 31 december 1983.

Tidigareläggning av kommunala tjänster

Som jag redovisat tidigare hade drygt 44 000 personer beredskapsarbete i kommuner och landstingskommuner under februari månad år 1983. I genomsnitt under år 1982 hade 26 000 personer beredskapsarbete hos dessa huvudmän per månad. Även under kommande budgetår kan behovet av beredskapsarbeten inom kommuner och landstingskommuner bedömas bli omfattande.

Jag har i det föregående förordat att 1 000 milj. kr utöver vad som föreslagits i budgetpropositionen anvisas för beredskapsarbeten under budgetåret 1983/84. Härutöver förordar jag som jag nyligen nämnt att 300 milj. kr anvisas för att stödja tidigareläggning av nya fasta arbeten i kommuner och landstingskommuner. Medelsramen motsvarar ca 20 % av det statsbidrag kommuner och landstingskommuner beräknas erhålla under innevarande budgetår för beredskapsarbeten inom tjänstesektorn.

Medlen bör anvisas under förevarande anslag och på ett sådant sätt att AMS får disponera högst 300 milj. kr. för att via länsarbetsnämnderna ge bidrag till kommuner och landstingskommuner. De fasta arbetena skall utgöra ett nettotillskott och således ligga utöver vad som annars skulle kommit till stånd. Detta nettotillskott kan t. ex. ske antingen genom en satsning på ny verksamhet eller genom att en ersättningsrekrytering tidigareläggs t. ex. vid beräknade pensionsavgångar.

Vid länsarbetsnämndernas prövning av aktuella arbeten skall prioritet ges åt arbetsuppgifter som ligger inom områdena öppen psykiatrisk vård, äldre- och handikappomsorg samt barnomsorg – särskilt barn med särskilda behov. Andra områden som också kan komma i fråga är öppen socialjour, tolktjänst inom socialtjänsten, behandling av kvinnor utsatta för misshandel eller fritidsverksamhet för barn och ungdom. Missbruksvård är ett ytterligare område som kan komma i fråga.

Statsbidrag bör utgå med 75 % av de totala lönekostnaderna. För anställningar inom barnomsorg och social hemhjälp bör dock statsbidraget begränsas till 50 % eftersom ordinarie statsbidrag utgår för dessa områden. Bidraget bör vidare utgå för den period tidigareläggningen avser dock högst tolv månader och endast för anställning som görs under andra halvåret 1983.

Alla arbeten skall anmälas till förmedlingen. Rekrytering förutsätts ske enligt principer som normalt tillämpas vid fast anställning. En strävan bör vara att arbetena kommer anmälda arbetslösa till del.

De närmare föreskrifter som krävs för systemets tillämpning bör ankomma på regeringen att utforma efter samråd med kommun- och landstingsförbunden.

AMS bör kontinuerligt följa verksamheten och ge regeringen underlag för en utvärdering av systemet.

Med hänvisning till vad jag nu anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Sysselsättningskapande åtgärder* för budgetåret 1983/84 under tionde huvudtiteln utöver i prop. 1982/83:100 bil. 12 upptagna medel anvisa ett reservationsanslag av ytterligare 1 300 000 000 kr.

B 17. Medel för åtgärder att främja rekrytering till industrin m. m.

Nytt anslag

Vår industriella produktion ligger f. n. på samma nivå som för tio år sedan. Detta förhållande har inneburit att sysselsättningen inom industrin kraftigt har minskat.

Regeringen har sedan tillträdet i oktober månad vidtagit en rad åtgärder för att stimulera ekonomin och öka sysselsättningen.

Även om industriproduktionen kommer att öka kraftigt under de närmaste åren kommer sannolikt inte sysselsättningen inom industrin att öka i någon större utsträckning. Som jag tidigare – under anslaget B 2. Arbetsmarknadsutbildning – har anfört kan man dock räkna med att en betydande ersättningsrekrytering kommer att erfordras. Vissa industrigrenar kan därutöver väntas växa mycket snabbt och därvid få behov av ny arbetskraft.

En förutsättning för att den ekonomiska politiken skall bli framgångsrik är att företagens konkurrenskraft blir bestående och att den väntade expansionen inte bromsas till följd av rekryteringsproblem. Det är då också av vikt att arbetskraften har erfarenhet och sådan yrkesutbildning som krävs. Som ett led i rekryteringen till industrin är det väsentligt att ungdomen får en positiv attityd till industriarbete. Det är också väsentligt att stimulera industrin att i god tid utbilda för kommande behov och att tidigarelägga rekrytering så att arbetskraften finns på plats när den ökade orderingången kräver ytterligare resurser.

För att stimulera en sådan utveckling krävs åtgärder som sträcker sig över flera olika verksamhetsområden. Som en grund härför behövs enligt min bedömning en kraftfull och samlad kampanj till förmån för arbete inom industrin. En sådan bör utformas i samarbete mellan arbetsmarknadens parter och regeringen samt innehålla åtgärder av skilda slag. Jag har redan haft inledande diskussioner med arbetsmarknadens parter och därvid mött en positiv reaktion till samarbete.

Innehållet i kampanjen och de övriga åtgärder som kan bli aktuella måste närmare få utformas av regeringen tillsammans med parterna på arbetsmarknaden. Det är därvid väsentligt att insatserna inte i förväg låses av administrativa hinder utan kan utformas efter behov. Jag vill dock redan nu understryka att de medel jag avser att förorda härför i allt väsentligt

skall användas för att stödja en tidigareläggning av industrins rekrytering av arbetskraft. En mindre del av medlen bör vidare avsättas för särskilda projekt som underlättar industrins rekrytering av arbetskraft. Jag skall strax ge exempel på sådana projekt.

Kampanjen bör bl. a. omfatta en allmän information i olika massmedia riktad till företagen i syfte att stimulera en tidigareläggning av kommande rekryteringsbehov och rikta de arbetssökandes intresse mot industriarbeten.

Information riktad till ungdomarna bör innehålla upplysningar om olika utbildningsvägar och yrken inom industrin och samtidigt bör företagen genom särskilda insatser stimuleras att anordna ungdomsplatser, beredskapsarbeten och ta emot praktikanter. Härvid är medverkan av arbetsmarknadens parter särskilt betydelsefull.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att statsrådet Göransson tidigare idag har förordat 1 milj. kr. för anskaffning av arbetstillfällen för ungdomar och då främst ungdomsplatser. Informationen till företagen bör givetvis samordnas med insatserna för anskaffning av arbetstillfällen för ungdomarna.

Därutöver bör olika projekt för att stimulera ungdomarnas intresse för industriyrken kunna ingå. Sådana projekt kan utformas i samarbete mellan de lokala arbetsmarknadsparterna och kommunerna. Inslag av utbildning och praktiskt arbete bör givetvis ingå i sådana projekt. Många kommuner i landet driver redan nu egna projekt med ungdomsverkstäder, arbetsträning och utbildning varvad med praktiskt arbete. I vissa kommuner har kooperativ eller ungdomsägda företag startats med kommunalt eller fackligt stöd. Dessa nya arbetsmetoder är enligt min mening väl värda att utveckla vidare i riktning mot industrin. Härvid kan även möjligheten till varvning mellan beredskapsarbete och arbetsmarknadsutbildning kunna utnyttjas.

Jag vill också understryka att det gäller att ta fasta på de idéer och uppslag som ungdomarna själva har till meningsfulla arbeten och ta fatt på deras vilja att själva göra något åt sin situation. Då måste också tämligen okonventionella uppslag prövas som sedan kan föras vidare.

Jag förordar att 100 milj. kr. anslås för åtgärder av detta slag och att medlen disponeras av regeringen. Jag räknar med att ca 10 milj. kr. kan komma att disponeras för ungdomsprojekt av olika slag. Jag vill här också erinra om att chefen för utbildningsdepartementet i årets budgetproposition föreslagit att 10 milj. kr. anvisas för olika projekt i kommunerna som syftar till att stödja arbetslös ungdom. Det är väsentligt att en samordning av medelsfördelningen och därmed även att insatserna kan ske utan administrativa hinder. Det bör vara möjligt för kommunerna att ansöka om dessa båda slag av projektmedel i ett sammanhang. Det bör ankomma på regeringen att meddela närmare bestämmelser om detta.

I detta sammanhang vill jag också nämna att jag efter samråd med chefen för finansdepartementet, efter de pågående överläggningarna med arbets-

marknadens parter, har för avsikt att tillsätta en särskild arbetsgrupp inom regeringskansliet med uppdrag att studera frågan om marginellt sysselsättningsstöd och andra former av rekryteringsstimulans till industrin.

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Medel för åtgärder att främja rekrytering till industrin m. m.* för budgetåret 1983/84 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 100 000 000 kr.

C 5. Yrkesinriktad rehabilitering

I en skrivelse den 11 mars 1983 har AMS bl.a. begärt att 6 milj. kr. ställs till styrelsens förfogande för att ersätta den neddragning som eljest avses träda i kraft för organisationen med arbetsmarknadsinstitut fr. o. m. den 1 juli 1983.

Jag är för egen del inte beredd att föreslå någon kompensation för tillämpningen av huvudförslaget på Ami-organisationen för budgetåret 1983/84. Jag vill dessutom erinra om de förslag som nyligen har lagts fram om tillfälliga förstärkningar av Ami-organisationen i Malmfälten, i Kalix och Piteå samt på vissa varvsorter.

Jag finner det dock angeläget att åtgärder för att minska ungdomsarbetslösheten också innefattar särskilda insatser för ungdomar med handikapp.

AMS bedrev åren 1979–80 försök med uppsökande verksamhet bland unga förtidspensionärer för att praktiskt pröva deras möjligheter till rehabilitering och sysselsättning. Försöket ledde till att ca en fjärdedel av ungdomarna fick arbete eller utbildning med sikte på senare anställning. Detta visar att aktiva insatser kan hindra utslagning och utestängning från arbetsmarknaden av många unga förtidspensionerade.

Försök med inriktning på unga förtidspensionerade bör åter tas upp. Stora ansträngningar måste göras för att ta till vara dessa ungdomars arbetsförmåga och arbetsvilja.

Jag förordar därför att 1 milj. kr. tillfälligt tillförs anslaget C 5. Yrkesinriktad rehabilitering för budgetåret 1983/84 och att medlen får användas för försöksverksamhet inriktad på unga handikappade som uppbär förtidspension/sjukbidrag eller som löper risk att förtidspensioneras. Vidare bör AMS kunna använda ytterligare högst 1 milj. kr. av de särskilda projektmedel om 2 254 000 kr., som har anvisats (prop. 1982/83: 100, bil. 12, AU 1982/83: 21, rskr 1982/83: 228) för budgetåret 1983/84. Försöken med inriktning på unga handikappade bör inriktas på att nå konkreta resultat i form av arbetsplaceringar eller arbetsförberedande åtgärder som bedöms kunna leda till arbete.

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

dels att godkänna vad jag har anfört om utnyttjandet av anslaget Yrkesinriktad rehabilitering,

dels att till *Yrkesinriktad rehabilitering* för budgetåret 1983/84 under tionde huvudtiteln, utöver i prop. 1982/83: 100, bil. 12, prop. 1982/83: 120 bil. 4 och prop. 1982/83: 147 upptagna medel, anvisa ett reservationsanslag av ytterligare 1 000 000 kr.

D 1. Statens invandrarverk

I budgetpropositionen för budgetåret 1983/84 har anmälts att ytterligare åtgärder har vidtagits under år 1982 i syfte att åstadkomma kortare handläggningstider i utlänningsärenden, inom ramen för det regelsystem och den instansordning som gäller idag. Bl.a. har en temporär förstärkning av statens invandrarverks tillståndsbyrå medgivits. Vidtagna åtgärder har bidragit till att ärendebalanserna vid invandrarverket och i regeringskansliet har minskat betydligt, vilket har inneburit att handläggningstiderna i avlägsnandeärenden har kunnat minskas med ungefär en fjärdedel. Den gynnsamma utvecklingen under år 1982 beror till en del på en minskad tillströmning under året av nya ärenden samt på det faktum att stora grupper asylsökande (främst polacker) redan i första instans har beviljats tillstånd att stanna här.

Balanssituationen kan dock snabbt ändras till det sämre genom förändringar i invandringsmönstret. Det är mot den bakgrunden viktigt att invandrarverket har tillräckliga resurser för att vidmakthålla nuvarande handläggningstider. Jag har därför i budgetpropositionen anmält att jag är beredd att även under budgetåret 1983/84 temporärt förstärka invandrarverkets personalresurser för tillståndsgivning om balanssituationen medför att handläggningstiderna riskerar att öka.

Invandrarverket har i skrivelse den 2 mars 1983 begärt att en temporär förstärkning tilldelas verkets tillståndsbyrå även under budgetåret 1983/84.

Jag hemställer, mot den bakgrund som redovisats, att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens invandrarverk* för budgetåret 1983/84 under tionde huvudtiteln, utöver i prop. 1982/83: 100, bil. 12 upptagna medel, anvisa ett förslagsanslag av ytterligare 400 000 kr.

D 3. Åtgärder för invandrare

I detta sammanhang vill jag anmäla för riksdagens kännedom att regeringen har beslutat att för budgetåret 1982/83 göra en omfördelning av anvisade medel under anslaget. Från anslagsposten 3. Bidrag till avgränsade projekt m. m. har 500 000 kr. förts över till anslagsposten 2. Bidrag till

invandrar- och minoritetsorganisationers verksamhet. Omfördelningen gör det möjligt för statens invandrarverk att medverka till att lösa de akuta ekonomiska problem som uppkommit i de Finska, Grekiska och Turkiska riksförbunden.

Med hänvisning till vad jag har anfört hemställer jag att regeringen bereder riksdagen

att ta del av vad jag nu har anfört om viss omfördelning av medel inom anslaget Åtgärder för invandrare.

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1983

Sysselsättningsskapande åtgärder inom bostadsdepartementets verksamhetsområde

BOSTADSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1983-04-14

Föredragande: statsrådet Sigurdsen

Anmälan till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1983/84 såvitt avser bostadsdepartementets verksamhetsområde

---

Bostadsförsörjning m. m.

Sysselsättningsskapande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m.

Riksdagen beslutade i december 1982 om temporära åtgärder inom bostadsdepartementets verksamhetsområde (prop.1982/83: 50 bil.5, CU 8, rskr 112) för att öka sysselsättningen inom bostadsbyggnadssektorn och samtidigt förbättra betingelserna för bostadsförsörjning och energihushållning.

Med hänsyn till dessa åtgärder, som får effekt under åren 1983 och 1984, och mot bakgrund av det statsfinansiella läget kom förslagen i årets budgetproposition avseende bostadssektorn att präglas av stor återhållsamhet i fråga om nya ekonomiska åtaganden från statens sida.

Chefen för bostadsdepartementet uteslöt emellertid inte att ytterligare temporära åtgärder kunde komma att behöva vidtas på grund av de komplicerade förhållanden som präglar utvecklingen inom bostadsförsörjningen.

Enligt regeringsförklaringen kommer ett särskilt program för ROT- sektorn, dvs. reparationer, ombyggnader och tillbyggnader inom bostadsbeståndet, att utarbetas. Chefen för bostadsdepartementet har gett en arbetsgrupp inom departementet i uppdrag att arbeta fram ett sådant program med sikte på att förslag skall kunna föreläggas riksdagen under hösten 1983.

För att stimulera byggandet och öka sysselsättningen inför vintern 1983/84 kommer jag i det följande att redovisa vissa åtgärder. Ramarna för stödet till allmänna samlingslokaler kommer att vidgas. Vidare föreslås att långivningen till byggnadstekniska åtgärder (reparationslån) förlängs och att ytterligare medel avdelas för särskilda statliga lån för att bygga om outhyrda lägenheter.

Statligt stöd till allmänna samlingslokaler

Statligt stöd till allmänna samlingslokaler lämnas i form av dels anordningsbidrag och lån till nybyggnad, ombyggnad eller köp av samlingslokaler, dels upprustningsbidrag för befintliga lokaler. Resterande kreditbehov, 50 %, täcks på den öppna kreditmarknaden.

Riksdagen fastställer årligen ramar för stödet till allmänna samlingslokaler. För budgetåret 1982/83 är ramen 30 milj. kr. för anordningsbidrag och lån samt 14 milj. kr. för upprustningsbidrag. Regeringen får vidga ramarna om det behövs av sysselsättningsskäl. Med stöd av detta bemyndigande har ramen för upprustningsbidrag vidgats med 10 milj. kr. för budgetåret 1982/83.

Bostadsstyrelsen har nyligen föreslagit att ramen för anordningsbidrag och lån vidgas med 40 milj. kr. och att ramen för upprustningsbidrag vidgas med ytterligare 40 milj. kr. för budgetåret 1982/83.

Efterfrågan på stöd till allmänna samlingslokaler har sedan länge varit större än tillgången. Ramarna för innevarande budgetår var i praktiken utnyttjade redan under mars månad. Då fanns det ansökningar om anordningsbidrag och lån m. m. på sammanlagt 256 milj. kr. hos bostadsstyrelsens samlingslokaldelegation. Vid samma tillfälle fanns det ansökningar om upprustningsbidrag på sammanlagt 83 milj. kr. Det innebär att väntetiden f. n. är 2 år för anordningsbidrag och 4 år för upprustningsbidrag.

Chefen för bostadsdepartementet har tidigare anfört (prop. 1982/83: 100 bil. 13) att ramvidgningar bör behandlas i ett samlat sysselsättningspolitiskt perspektiv. Förutsättningarna för att påbörja flera samlingslokalprojekt än vad som ryms inom ordinarie ramar bör klarläggas så snart som möjligt för att ge avsedda sysselsättningseffekter. Som en åtgärd för att trygga byggsysselsättningen under nästkommande vinter kommer jag senare denna dag att föreslå regeringen att ramen för upprustningsbidrag under innevarande budgetår vidgas med ytterligare 34,45 milj. kr. Vidare bör ramen för beslut om anordnings- och inventariebidrag samt lån till allmänna samlingslokaler få överskridas med 25 milj. kr. under innevarande budgetår. Av de nämnda ramarna bör totalt 34,45 milj. kr. användas för vissa län där investeringar i samlingslokaler är särskilt angelägna ur sysselsättningssynpunkt. Dessa ramvidgningar ger utrymme för en ökad investeringsvolym på totalt 120 milj. kr. Även ramarna för budgetåret 1983/84 bör vidgas med totalt 25 milj. kr. Det ankommer på regeringen att besluta hur dessa ramvidgningar skall göras.

Lån till byggnadstekniska åtgärder (reparationslån)

Som en stimulansåtgärd har statliga lån kunnat lämnas temporärt för reparationer av vissa byggnadstekniska brister (reparationslån) exempelvis mögel-, fukt- eller korrosionsskador (prop. 1981/82: 150 bil. 5, CU 42, rskr 395). F. n. gäller att lån lämnas för projekt som påbörjas efter den 31 juli 1982 och i huvudsak avslutas senast den 30 juni 1983. För långivningen

finns en av riksdagen fastställd ram om 125 milj. kr. I proposition (prop. 1982/83: 120) om utveckling i Norrbotten (bil. 5) föreslog regeringen en förlängning av reparationslånen och samtidigt vissa förbättringar av finansieringsvillkoren för allmännyttiga bostadsföretag för åtgärder i Norrbottens län. Lånemöjligheten skulle gälla arbeten som påbörjas senast den 31 december 1985.

Enligt bostadsstyrelsen har den tillfälliga långivningen haft goda effekter på reparationsverksamheten. Med hänsyn till det påtagliga behovet av reparationer av byggnadstekniska brister i bostadsbeståndet anser jag att det från såväl sysselsättningssynpunkt som bostadspolitisk synpunkt är angeläget att sådana reparationer ges stöd också inför kommande vinter i hela landet. Möjligheten att få reparationslån bör därför förlängas. Jag förordar att lån för vissa byggnadstekniska åtgärder (reparationslån) enligt nu gällande bestämmelser får lämnas ytterligare en tid. I landet utom Norrbottens län bör lånemöjligheten gälla arbeten som påbörjas senast den 31 december 1983. Något krav på att arbetena skall ha avslutats vid någon viss tidpunkt bör inte ställas. Detta innebär att det nuvarande kravet att arbetena skall ha slutförts senast den 30 juni 1983 bör slopas. Regeringen bör utverka riksdagens bemyndigande att flytta fram den senaste tidpunkten för påbörjandet.

Jag föreslår vidare att ramen för reparationslån vidgas med 75 milj. kr. till 200 milj. kr. Ramvidgningen bör gälla exkl. Norrbottens län där någon ram inte har föreslagits. Det bör ankomma på bostadsstyrelsen att i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen besluta om den regionala fördelningen av medlen.

Lånen betalas ut från anslaget B 3. Lån till bostadsbyggande. Jag räknar med att effekten på statsbudgeten för budgetåret 1983/84 bör rymmas inom anslaget.

Särskilda lokallån

Riksdagen har beslutat om vissa åtgärder i bostadsområden med stor andel outhyrda lägenheter (prop. 1982/83: 50 bil.5, CU 8, rskr 112). Bl. a. infördes statliga lån för ombyggnad av bostadsutrymmen till sådana lokaler som inte får inräknas i låneunderlaget för bostadslån. Under år 1983 får lån beviljas intill ett belopp av 25 milj. kr.

Enligt vad jag har erfarit har ansökningar hittills kommit in som motsvarar ett lånebehov på ca 30 milj. kr. Vidare har länsbostadsnämnderna till bostadsstyrelsen rapporterat att det finns en efterfrågan på ytterligare 30 milj. kr.

Jag förordar att det belopp intill vilket särskilda lokallån får beviljas under år 1983 höjs med 25 milj. kr. till 50 milj. kr.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna de ändringar av tidsgränserna i fråga om lån till vissa byggnadstekniska åtgärder (reparationslån),som jag har förordat,
2. bemyndiga regeringen att besluta att flytta fram den senaste tidpunkten för påbörjande i fråga om reparationslån,
3. medge att ramen för reparationslån får vidgas med 75 milj. kr. i enlighet med vad jag har anfört,
4. medge att särskilda lokallån får beviljas inom en ram av 50 milj. kr. under år 1983.

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1983

Reviderad nationalbudget 1983

REVIDERAD NATIONALBUDGET 1983[1]

Inledning

Den reviderade nationalbudgeten för 1983 som härmed läggs fram är utarbetad inom finansdepartementet och konjunkturinstitutet. Nationalbudgeten bygger på material som erhålls från fackdepartement och olika verk och institutioner. Vidare har utredningsrådet hörts. Dess ledamöter bär dock ej något ansvar för nationalbudgetens utformning och bedömningar.

Nationalbudgeten består av två delar. I den första delen, kapitel 1, sammanfattar finansdepartementet det ekonomiska läget och konjunkturutsikterna. Den andra delen, kapitel 2–10, behandlar utvecklingen inom olika områden mera i detalj. I appendix till kapitel 1 redovisas arbetsfördelningen mellan finansdepartementet och konjunkturinstitutet.

Ansvaret för bedömningen av Sveriges ekonomi 1983 vilar på finansdepartementet, där arbetet med nationalbudgeten letts av statssekreteraren Erik Åsbrink och t. f. departementsrådet Lars Mathlein.

[1] Kalkylerna avslutades för finansdepartementets del den 14 april 1983.

1 Sammanfattning[1]

1.1 Internationell utveckling

Såväl produktionen som världshandeln sjönk i fjol. Arbetslösheten ökade i många länder till nivåer som är de högsta sedan 1930-talet. Vintern 1983 gick drygt 30 milj. människor, nära 10 % av arbetskraften, arbetslösa i OECD-området. Inflationstakten har dock reducerats högst avsevärt. I början av 1983 var konsumentprisstegringarna i OECD-området i genomsnitt nere i 5,7 %, en halvering på mindre än 3 år.

Den senaste konjunkturavmattningen är bl.a. en följd av den andra oljeprischocken 1979/1980. Att nedgången blivit så djup och utdragen beror emellertid till stor del på den ekonomiska politik som förts i några tongivande länder. Inflationsbekämpningen gjordes till ett överordnat mål i den ekonomiska politiken i flera länder i början av 1980-talet. I detta syfte gavs penningpolitiken efter monetaristiska ekonomiska teorier en åtstramande inriktning. Penningpolitiken fokuserades kring att målsätta och försöka styra förändringen i något monetärt aggregat, penningmängden, som antas ha ett nära samband med prisutvecklingen. Denna politik har lyckats i så måtto att prisstegringarna faktiskt avtagit. Huruvida det är fråga om någon mer bestående nedgång av den underliggande inflationen återstår emellertid att se. Ungefär hälften av nedgången beror på de sjunkande råvarupriserna. Dessa kan snabbt börja öka igen när konjunkturen vänder uppåt och den nedpressade efterfrågan tillåts öka.

Även finanspolitiken har haft en åtstramande inriktning i flera stora länder. Ett viktigt undantag är Förenta staterna. Där har emellertid kombinationen av en åtstramande penningpolitik och en expansiv finanspolitik lett till att realräntorna drivits upp till en hög nivå.

Det finns nu emellertid tecken på en vändning i den internationella konjunkturen. I första hand gäller detta Förenta staterna, där de s.k. ledande indikatorerna ökat flera månader i rad. Bl.a. har bostadsbyggandet ökat kraftigt. Men även orderingång och industriproduktion har visat tecken på återhämtning. För att säkra en uppgång under 1983 behövs stöd från bl.a. den privata konsumtionen. Stora skatteåterbäringar kommer att utbetalas under våren och en ny skattesänkning träder i kraft från halvårsskiftet. Hushållssparandet i Förenta staterna ligger på en så pass hög nivå, ca 7 % av de disponibla inkomsterna, att dessa inkomsttillskott bör kunna leda till ökad konsumtion.

Även i Europa finns det indikationer på att konjunktursvackans botten nu har passerats. I Förbundsrepubliken Tyskland kan en viss uppgång i

[1] I detta kapitel redovisas finansdepartementets bedömning av den ekonomiska utvecklingen. I kapitel 2–10 behandlas utvecklingen inom olika områden mera i detalj. Arbetsfördelningen mellan finansdepartementet och konjunkturinstitutet framgår av appendix till detta kapitel.

den ekonomiska aktiviteten noteras och förväntningarna är positiva inför det framförliggande året. I Storbritannien har penningpolitiken lättats och årets budget har getts en mindre restriktiv utformning än tidigare.

Sammantaget innebär den bedömning av den internationella utvecklingen som görs i den reviderade nationalbudgeten (kap. 2) att bruttonationalproduktens tillväxt i hela OECD-området väntas uppgå till drygt 1 3/4 % i volym mellan 1982 och 1983. Det innebär en marginell uppreviderings jämfört med prognosen i den preliminära nationalbudgeten. Denna produktionsuppgång är emellertid inte tillräcklig för att förhindra en ytterligare ökning av arbetslösheten. Det skulle krävas en tillväxt om minst 2–3 % per år framöver bara för att hålla arbetslösheten på nuvarande nivå i industriländerna.

I Förenta staterna förutses en tillväxt om 2 3/4 % 1983. I Västeuropa dröjer antagligen uppgången till senare delen av året. Mellan 1982 och 1983 väntas tillväxten uppgå till blott 3/4 %. Av de stora länderna i Europa förutses Storbritannien få den mest positiva utvecklingen med en BNP-tillväxt om 2 %. I Förbundsrepubliken Tyskland begränsas tillväxten till 1/2 % bl. a. till följd av otillräcklig investeringsefterfrågan, medan en återhämtning förutses i den privata konsumtionsefterfrågan. I Frankrike har den politikomläggning i åtstramande inriktning som inleddes i fjol ytterligare accentuerats under början av 1983.

Även i de mindre OECD-länderna, inkl. de nordiska länderna, väntas en svag produktionstillväxt. Danmark och Norge väntas få en tillväxt på 1/2 medan 1 1/2 % ökning förutses i Finland.

Mot bakgrund av de tillväxtprognoser som gjorts för olika länder bedöms världshandeln med bearbetade industrivaror öka med 2 %. Priserna för dessa varor förutses öka med 5,5 %. Oljepriserna är f. n. fallande. Kalkylerna i den reviderade nationalbudgeten bygger på att råoljepriserna sjunker med drygt 3 dollar per fat mellan årsgenomsnitten 1982 och 1983. Beräkningstekniskt har vidare dollarkursen satts till 7,38 kr. för 1983. I den preliminära nationalbudgeten i år antogs motsvarande prisfall för råolja till drygt 1 dollar per fat och dollarkursen till 7,46 kr.

En sänkning av råoljepriset med 1 dollar per fat förbättrar vår bytesbalans med drygt 1 miljard kr. En sänkning av dollarkursen med 10 öre beräknas förbättra bytesbalansen med ca 500 milj. kr.

Trots att denna internationella bedömning är mycket försiktig måste den kringgärdas med reservationer. Det är för tidigt att anta att en stabil återhämtning under 1983 och 1984 nu skulle vara säkrad.

En uppgång i industriländerna under innevarande år blir således inte särskilt långvarig, om den enbart bärs upp av ett i konjunkturcykeln normalt omslag i lagercykeln och en svag ökning av den privata konsumtionen. Investeringsaktiviteten måste också komma igång i fall uppgången skall bära in över 1984. Å ena sidan är kapacitetsutnyttjandet i många länder lågt och industriproduktionen har ännu inte tagit fart på allvar.

Detta och de fortfarande höga realräntorna talar mot en uppgång av investeringarna under de närmaste åren. Å andra sidan har de relativprisförskjutningar som skett under 1970-talet troligen medfört att en icke obetydlig del av produktionskapitlet nu är obsolet. Detta talar för att investeringarna kan komma igång tidigare än normalt i konjunkturcykeln.

Ytterligare en osäkerhetsfaktor är oljeprissänkningarna. Dessa innebär visserligen en klart positiv effekt på inflationstakt och bytesbalanser i de oljekonsumerande länderna men minskar samtidigt de oljeproducerande ländernas absorptionsförmåga, vilket hämmar industriländernas export.

Ett nytt inslag i världsekonomin är vidare den ökande oron i det internationella finansiella systemet. Internationella valutafonden (IMF) och Internationella Regleringsbanken i Basel (BIS) har fått göra stora insatser under det senaste året för bl. a. skuldtyngda u-länder som kommit i akuta betalningssvårigheter. Detta har redan medfört en ökad försiktighet i bankernas kreditgivning. De underliggande obalanserna i de länder som råkat i betalningssvårigheter torde emellertid inte ens med en mycket målmedveten ekonomisk politik kunna lösas under de närmaste åren. Skulle detta förhållande leda till kraftiga begränsningar i dessa länders möjlighet att erhålla ytterligare krediter, kan detta komma att allvarligt störa världshandeln. Risken för protektionistiska åtgärder ökar då.

När det gäller utvecklingen i Förenta staterna, det land som nu väntas dra igång världskonjunkturen, råder det osäkerhet om den ekonomiska politikens inriktning. Under hösten 1982 lättade den amerikanska centralbanken – The Federal Reserve Board – på penningpolitiken för att få ned räntorna. Detta har också delvis lyckats, även om realräntorna fortfarande ligger kvar på en hög nivå. De kraftiga ökningarna av det federala budgetunderskottet som förutses kan emellertid driva upp inflationsförväntningarna hos de institutionella placerare i pensions- och försäkringsfonder som agerar på den amerikanska kreditmarknaden. Därmed kan ränteläget i Förenta staterna och därefter det internationella ränteläget ånyo pressas uppåt med följd att en nödvändig investeringsuppgång kommer av sig.

1.2 Utvecklingen i Sverige

Utrikeshandeln

Varuexporten ökade med 4 % i fjol. För bearbetade varor utvecklades våra viktigaste avnämarmarknader med hänsyn till den allmänt sett svaga utvecklingen av världshandeln påfallande gynnsamt. Medan världshandeln med bearbetade varor sjönk, ökade de för vår export viktigaste OECD-länderna importen av bearbetade varor med närmare 4 %. Särskilt kraftiga ökningar noterades för så viktiga marknader som Storbritannien, Norge och Danmark.

Relativpriset för vår export av bearbetade varor sjönk med nästan 11 % under fjärde kvartalet i fjol. Mellan helåren 1981 och 1982 ökade inte våra

marknadsandelar för bearbetade varor med mer än 1,5 % på OECD-marknaderna. En jämförelse mellan andra halvåret 1981 och andra halvåret 1982 visar emellertid att våra andelar ökade med mellan 3 och 4 %. De riktigt stora effekterna av relativprissänkningen fjärde kvartalet i fjol visar sig först i år och nästa år.

När det gäller exportutsikterna för bearbetade varor för 1983 är det de ovan relaterade tre faktorerna, marknadstillväxt, relativa exportpriser och marknadsandelsutveckling, som måste bedömas.

Mot bakgrund av det internationella scenario som skisserats ovan väntas marknadstillväxten för vår export av bearbetade varor öka med drygt 2 % 1983. Marknadsutrymmet för exporten till OECD-länderna förutses därvidlag öka snabbare men det motverkas av att importefterfrågan i länderområden utanför OECD väntas gå något tillbaka. Priserna, mätt i nationella valutor, för OECD-ländernas export av bearbetade varor väntas stiga med 5 1/2 %.

Mätt mellan genomsnittslägena 1982 och 1983 förutses en minskning av våra relativa exportpriser med 6 1/2 %. I likhet med konjunkturinstitutet (kap. 3) har vid exportbedömningen antagits att priselasticiteten vid relativa exportprisförändringar är 1,4 %, dvs. en relativprissänkning på 1 % leder på 2–3 års sikt till en exportvolymökning på 1,4 %. En del faktorer motverkar emellertid att marknadstillväxt och relativprissänkningar leder till en så hög exporttillväxt som ett mekaniskt applicerande av antagandena skulle innebära. Dit hör ogynnsamma effekter av vår exports varusammansättning och en observerad trendmässig strukturell andelsförlust. I tabell 1: 1 sammanfattas hur de olika faktorerna sammantaget ger exportprognosen för bearbetade varor.

Tabell 1:1 Olika faktorers inverkan på exporten av bearbetade industrivaror 1982 och 1983

Procentuell volymförändring

	1982	1983
Marknadstillväxt	2 3/4	2 1/4
Andelsvinst p. g. a. ändrade relativpriser	3	6 1/2
Borfall p. g. a. faktorer som missgynnar svensk export	−2	−2 1/2
Varuklassifieringsskillnad	− 1/2	0
Marknadsandelsvinst, netto	1/2	4
Exportökning	3 1/4	6 1/3

Sammantaget för varuexporten förutses en volymökning om ca 6 % 1983. Det innebär en högre tillväxt än i fjol. Bedömningen att exporten kan väntas öka relativt kraftigt i år får stöd i konjunkturinstitutets industribarometer i mars i år. Enligt denna överträffades företagens förväntningar om exportorderingången under första kvartalet betydligt. Inför andra kvartalet väntar en stor del av industriföretagen ökande exportorder. Detta gäller inte minst för verkstadsindustrin.

Mellan 1981 och 1982 ökade *varuimporten* med drygt 4,5 % i volym.[1] Ökningen var helt hänförlig till den förhållandevis kraftiga volymtillväxten, 7,4 %, i importen av bearbetade varor. Denna importökning får tillskrivas dels att hushållen påtagligt ökat inköpen av varaktiga varor under andra halvåret, dels en viss tillväxt i de importtunga maskininvesteringarna, dels slutligen lageromslaget mellan halvåren för bearbetade varor.

Mot bakgrund av de två devalveringarna 1981 och 1982, som sammantagna innebär en ökning av antalet svenska kronor per främmande valutaenhet om drygt 32 %, får vår importprisutveckling bedömas som måttlig.

Trots en höjning av OECD-ländernas genomsnittliga exportpris för bearbetade varor med 16 % – i svenska kronor räknat – mellan tredje kvartalet 1981 och tredje kvartalet 1982 ökade vårt importpris för dessa varor med endast 10 %. Det reducerade genomslaget på våra importpriser tyder på att de utländska leverantörerna vid försäljning till Sverige tvingats till prissänkningar – relativt andra exportmarknader – räknat i den egna valutan. Totalt ökade importpriserna med i genomsnitt drygt 13,5 % mellan 1981 och 1982.

Den totala varuimporten beräknas öka med 0,8 % i volym mellan 1982 och 1983. Såväl importen av bearbetade varor som råvaruimporten bedöms öka med ca 3/4 % (kap. 3).[2]

Den i jämförelse med 1982 svaga importtillväxten för bearbetade varor 1983 skall ses mot bakgrund av den prognoserade svaga uppgången i den totala efterfrågan, där endast export och lagerförändringar beräknas ge något positivt bidrag till efterfrågan på importerade varor. Till följd av devalveringarna stiger importpriserna snabbare än de inhemska producenternas priser, vilket också verkar i importminskande riktning. För 1983 har konjunkturinstitutet beräknat denna av relativprisets sänkning härledda effekt på importvolymen till −2,5 procentenheter. I importdämpande riktning verkar vidare den tillfälliga – men icke obetydliga – höjningen av importinnehållet i efterfrågan under andra halvåret 1982 som beskrivits ovan. Denna "överimport" 1982 väntas bidra till att hålla nere importen i år.

Råvaruimporten domineras av råolja och petroleumprodukter. Sammantaget bedöms importen av dessa varor öka med knappt 0,5 % 1983. Till följd av en beräknad ökning av råoljelagren ökar importen av råolja förhållandevis starkt, medan importen av de raffinerade petroleumprodukterna väntas falla tillbaka beroende bl. a. på minskad förbrukning.

För 1983 bedöms de totala importpriserna för bearbetade varor öka något snabbare än i fjol. Samtidigt ökar oljepriserna betydligt långsammare

[1] I 1981 års priser. I 1975 års priser, dvs. enligt nationalräkenskapernas (NR) beräkningsmetod, blev ökningen 5,8 %.

[2] Till följd av att konjunkturinstitutet räknar med en något högre privat konsumtion än finansdepartementet har institutet prognostiserat en importökning om 1 %.

än i fjol, vilket sammantaget medför att importprisstegringen i år väntas bli ungefär lika stor som 1982.

Disponibel inkomst, priser och konsumtion

Mellan 1981 och 1982 steg hushållens disponibla inkomster i löpande priser med 7,9%. Eftersom priserna, enligt implicitprisindex (den prisindex som i nationalräkenskaperna används för fastprisberäkning av inkomster och konsumtion), ökade med i genomsnitt 10% föll hushållens realt disponibla inkomster med nära 2% (kap. 6).

Real disponibel inkomst, privat konsumtion, sparande och priser 1982–1983
Procentuella förändringar, 1975 års priser

	1982	1983 prognos
Faktorinkomster inkl. räntor och utdelningar	−1,5	−2,9
därav lönesummor	−3,2	−3,4
Inkomstöverföringar från stat, kommun och privat sektor	−0,1	1,9
därav pensioner	−0,5	1,8
Summa inkomster	*−1,1*	*−1,5*
Skatter, avgifter och transfereringar från hushållssektorn till stat, kommun och privat sektor	0,6	−2,5
därav prel. A- och B-skatter inkl. slutskattereglering	0,8	−2,0
Disponibel inkomst	*−1,9*	*−1,1*
Privat konsumtion	1,3	−1,5
Sparkvot, %	1,7	2,1
Implicitprisindex, %	10,0	10,9

Trots köpkraftsminskningen i fjol ökade hushållen sin konsumtion. Särskilt stark blev uppgången mellan tredje och fjärde kvartalen 1982. Det var inköpen av varaktiga varor, bl. a. bilar,som ökade kraftigt. Denna utveckling kan till en del förklaras av den förhållandevis lätta kreditpolitik som bedrevs under första hälften av 1982. Hushållen hade således möjligheter att öka sin skuldsättning för att öka konsumtionen. Vidare bidrog sannolikt också det förväntade prisgenomslaget av devalveringen samt momshöjningen den 1 januari 1983 till att en del inköp tidigarelades.

Inkomst- och konsumtionsprognoserna för 1983 bygger bl. a. på en genomsnittlig timlöneökning för samtliga anställda på 7,5%, vilket är i linje med de preliminära avtal som nu tecknats på arbetsmarknaden.

Här redovisade kalkyler för 1983 avseende reala inkomster och konsumtion bygger på prisprognoser, som till följd av de energiskattehöjningar som aviseras i den reviderade finansplanen, är något högre än konjunkturinstitutets prognoser. Prognoserna för den genomsnittliga prisutvecklingen enligt konsumentprisindex och implicitprisindex är 9,5 resp. 10,9%. Prisutvecklingen under loppet av året har vidare prognoserats till knappt 9,5%. Höjningarna av de indirekta skatterna (inkl. momshöjningen) beräk-

nas härvidlag svara för 1,8 procentenheter av den totala konsumentprisuppgången.

Under förutsättning att devalveringen 1982 slår igenom på importpriserna för bearbetade varor till 80% fram till slutet av 1983 och betydligt snabbare och mer fullständigt på importerade råvaror kan prisgenomslaget på konsumentprisindex för perioden oktober 1982–december 1983 skattas till 4,5 à 5% (inkl. s. k. automatiska momseffekter).

Mot bakgrund av gjorda antaganden beräknas som framgår av tablån hushållens realt disponibla inkomster minska med drygt 1% i år.

Sedan 1980 skulle därmed de realt disponibla inkomsterna ha sjunkit med totalt 3,8%. Enbart mot denna bakgrund kan det förefalla troligt att hushållen måste minska sin konsumtion. Hushållens "överkonsumtion" av tunga konsumtionskapitalvaror mot slutet av 1982 talar också för en neddragning av konsumtionen. Vidare får man räkna med att 1983 kommer att präglas av en stramare kreditmarknad än 1982 med därav ökande svårigheter för hushållen att kunna hålla uppe konsumtionen via ökad nettoupplåning.

I föreliggande kalkyl beräknas sparkvoten öka mellan 1982 och 1983. Detta sammantaget med den prognostiserade minskningen av de realt disponibla inkomsterna väntas medföra att konsumtionsvolymen faller med 1,5%.

Investeringar

Industrins investeringar väntas minska med 5% mellan 1982 och 1983. Lönsamheten i industrin förbättras visserligen avsevärt under 1983 (kap. 8). Efterfrågeläget väntas också förbättras under 1983. Kapacitetsutnyttjandet bör kunna öka i takt med att industriproduktionen tar fart. Men sammantaget väntas inte dessa faktorer få till effekt att investeringarna ökar redan i år.

De statliga myndigheternas och affärsverkens investeringar väntas öka med 12% i volym under 1983. Det är främst de statliga myndigheterna som ökar sina investeringar kraftigt. Finansdepartementet räknar här med en kraftigare ökning än vad konjunkturinstitutet gör i kapitel 7. Detta sammanhänger med att hänsyn tagits till de ökade satsningar inom byggsektorn på drygt 1,1 miljard kr. som föreslås i den reviderade finansplanen.

Vad gäller bostadsinvesteringarna bedömer konjunkturinstitutet att 37000 bostadslägenheter kommer att påbörjas i år. Det är en minskning jämfört med 1982. Det är främst igångsättningen av småhus som väntas minska. Ombyggnadsinvesteringarna väntas däremot öka kraftigt och det ger sammantaget en nedgång på ca 1 1/2% i de totala bostadsinvesteringarna 1983. Hänsyn har då tagits till det program för reparationslån till bostäder som ingår i de ovan nämnda ökade insatserna i byggsektorn.

Sammantaget väntas de fasta bruttoinvesteringarna falla med ca 0,5% i volym mellan 1982 och 1983.

Lagren minskade kraftigt 1982. Som en följd av det allmänt svaga efterfrågeläget kan man räkna med en fortsatt minskning även i år. Efterfrågan tillgodoses dock i mindre utsträckning än under 1982 genom försäljning från lager, varför produktionen bedöms öka i motsvarande grad.

Offentlig sektor

Utvecklingen i den offentliga sektorn beskrivs närmare i kapitel 9.

I tabell 1:2 jämförs den totala offentliga sektorns reala inkomster och utgifter med utvecklingen av den reala bruttonationalprodukten. Den reala utgiftsökningstakten har sjunkit markant jämfört med vad som noterades under 1970-talet, men den ligger fortfarande klart över BNP-tillväxten. Som en följd av detta har de offentliga utgifternas andel av BNP stigit kontinuerligt. För 1983 förutses en real utgiftsökning om drygt 4 %. Denna beror huvudsakligen på att statsutgifterna ökar kraftigt, bl. a. genom de stora ränteutbetalningarna, men även exkl. räntor skulle det vara fråga om en stor ökning. Det är de stora industripolitiska satsningarna och de ökade investeringarna som står för denna ökning.

Bakom dessa reala ökningar ligger nominella utgiftsökningar som för den totala offentliga sektorn väntas uppgå till omkring 60 miljarder kr. i år. De snabbast ökande posterna är offentlig konsumtion och transfereringar till hushåll. Så när som på konsumtionsökningen, vilken huvudsakligen ligger inom kommunerna, svarar staten för praktiskt taget hela ökningen.

Då inkomsterna till den offentliga sektorn beräknas öka med 49 miljarder kr., försämras det finansiella sparandet med 11 miljarder kr. till ett samlat underskott på 55 miljarder. Detta underskott är huvudsakligen hänförligt till staten, vars finansiella sparande försämras med 7 miljarder kr. från 1982. Även kommunernas finansiella sparande beräknas försämras mellan 1982 och 1983 och överskottet i socialförsäkringssektorn tycks bli något lägre än i fjol.

Tabell 1:2 Den offentliga sektorns reala inkomster och utgifter 1970–1983
Procentuell volymförändring

	1970–1979	1980	1981	1982	1983
Inkomster	4,2	1,9	2,4	0,8	3,2
därav: skatter	3,0	−0,5	1,1	1,2	5,2
avgifter	8,8	6,7	4,7	−7,5	−1,6
Utgifter	5,9	3,3	4,6	3,3	4,3
Utgifter exkl. räntor	5,8	1,6	2,2	0,8	3,4
därav: staten	6,0	2,4	6,9	5,7	6,7
staten exkl. statsskulds-räntor	5,6	−1,7	1,7	0,0	4,7
socialför-säkrings-sektorn	12,8	3,8	4,4	3,1	5,4
kommunerna	4,2	4,1	2,2	1,0	1,4
BNP	2,0	2,0	−0,7	−0,1	1,8

Statens budgetunderskott 1983 beräknas uppgå till 92 miljarder kr. (motsvarande 13,3 % av BNP), en försämring med 9 miljarder kr. från 1982.

Finansiell utveckling och kreditmarknad

Den ökning av budgetunderskottet som förutses för 1983 är visserligen lägre än för 1982 men statens kreditanspråk på den inhemska marknaden väntas likväl bli väsentligt större. Statens utlandsupplåning bör nämligen kunna hållas på en lägre nivå än i fjol, eftersom underskottet i bytesbalansen beräknas bli reducerat med 4 miljarder kr. jämfört med 1982.

Det sker således en sparandeförstärkning inom landet som uppväger det växande offentliga sparandeunderskottet. Detta sparande väntas ske i företagssektorn. Den fortsatt starka resultatförbättring som där förutses leder tillsammans med alltjämt återhållsamma investeringar och en fortsatt lageravveckling till ett betydande finansiellt sparandeöverskott (kap. 10).

Under fjolåret minskade företagens nettoupplåning i bankerna ganska kraftigt, om den bokföringsmässiga ökningen av utlandsupplåningen p. g. a. devalveringen räknas bort. För 1983 väntas en likartad tendens, dvs. en mycket svag kreditefterfrågan som i huvudsak måste riktas mot utlandet. I det sammanhanget kan noteras en inriktning på upplåning i utlandet i företagssektorn, som medfört att företagen sammantaget nu har en något större kreditstock i utländsk valuta än i svenska kronor. Storföretagen svarar för den större delen av denna upplåning, men även mindre företag svarar för en betydande andel.

Till bilden av utvecklingen på kreditmarknaden kan läggas den väntade minskningen av hushållens kapitalvaruköp, vilket sammantaget gör att bankerna bör stå inför en svag kreditefterfrågan från den privata sektorn. Bankerna torde därför i väsentligt större utsträckning än under 1982 kunna tillgodose statens lånebehov.

Från likviditetssynpunkt är det emellertid nödvändigt att den betydande statsupplåning direkt från allmänheten som kom till stånd 1982 kan fortsätta. Även för innevarande år måste därför företagens höga likviditet kanaliseras till staten men under de närmaste åren bör hushållen förmås öka sin andel av budgetunderskottets finansiering.

Det svenska ränteläget har vidare, om än med viss fördröjning, kunnat sänkas i linje med fallande räntor i framför allt Västeuropa. De kortsiktiga svenska penningmarknadsräntorna har sjunkit även relativt sett mot t. ex. eurodollarräntan. Den stora osäkerheten om den amerikanska penningpolitiken och den därmed sammanhängande internationella ränteutvecklingen innebär emellertid också att förutsättningarna snabbt kan förändras för vår del.

Försörjnings- och bytesbalans

I tabell 1:3 sammanfattas den ekonomiska bedömningen för 1983. Den produktionstillväxt som förutses genereras av en snabb exportökning, en fortsatt ökning av den offentliga konsumtionen och en upphörande lagerneddragning. I den preliminära nationalbudgeten prognostiserades en BNP-tillväxt för 1983 om 1,4%. Skillnaden mot den bedömning som nu görs är i huvudsak hänförlig till något annorlunda bedömningar av den privata konsumtionen och importen. Konsumtionen förutses nu inte minska så mycket som antogs i den tidigare prognosen. Detta är i huvudsak en effekt av att prisutvecklingen under 1983 nu bedöms bli gynnsammare än vad som då prognostiserades.

Tabell 1:3 Försörjningsbalans 1982 och 1983
Procentuell volymförändring

	1982 Milj. kr., löpande priser	1982	1983
BNP	620 685	− 0,1	1,8
Import, varor och tjänster	207 586	4,9	1,8
Tillgång	828 271	1,0	1,8
Bruttoinvesteringar	116 186	− 2,5	−0,6
Näringslivet	52 660	− 4,5	−3,6
därav: industri	17 239	−16,7	−5,0
Statliga myndigheter och affärsverk	14 913	11,5	12,5
Kommuner	22 379	− 4,6	−1,1
Bostäder	26 234	− 4,4	−1,6
Lagerinvestering[1]	−5 720	− 0,4	0,6
Privat konsumtion	330 485	1,3	−1,5
Offentlig konsumtion	184 755	1,2	1,4
Statlig	53 937	− 2,7	−1,8
Kommunal	130 818	2,9	2,8
Inhemsk efterfrågan	625 706	0,1	0,1
Export, varor och tjänster	202 565	3,8	6,6
Användning	828 271	1,0	1,8

[1] Lageromslag i förhållande till föregående års BNP.

Importen förutses öka med ca 1 3/4% i volym. Det är en markerad upprevidering jämfört med bedömningen i den preliminära nationalbudgeten, då en viss minskning förutsågs i importvolymen mellan 1982 och 1983. Den importökning som nu förutses är emellertid inte alls onormalt stor för vår öppna ekonomi mot bakgrund av den konjunkturförbättring som nu förutses under loppet av 1983.

Handelsbalansen förväntas förbättras med närmare 6 miljarder kr. mellan 1982 och 1983. Till följd av bl.a. de ökande räntebetalningarna på utlandsskulden blir inte förbättringen på bytesbalansen lika stor. Bytesbalansunderskottet väntas i år uppgå till 18,8 miljarder kr., motsvarande 2,7% av BNP. I fjol uppgick bytesbalansunderskottet till 3,7% av BNP.

Tabell 1:4 Handels- och bytesbalans 1981–1983
Miljarder kr.

	1981	1982	1983
Export av varor, fob	144,7	168,1	200,0
Import av varor, cif	146,0	173,8	200,0
Handelsbalans	– 1,3	– 5,7	0,0
Tjänstebalans inkl. korrigeringspost	– 0,4	0,6	2,0
Transfereringsbalans	–12,5	–17,7	–20,8
varav avkastning av kapital, netto	–11,0	–15,9	–18,6
varav övriga transfereringar, netto	– 6,2	– 7,3	– 8,4
varav korrigering av transfereringar	4,7	5,5	6,2
Bytesbalans	–14,2	–22,8	–18,8

Sysselsättningen

De produktions- och produktivitetskalkyler som närmare redovisas i kapitel 5 tyder på ett fortsatt kärvt arbetsmarknadsläge under 1983. Mot slutet av året bör emellertid en förbättring skönjas.

Prognoserna för utvecklingen inom olika näringsgrenar indikerar att sysselsättningen i industrin och inom byggnadsverksamhet fortsätter att minska men i avtagande takt jämfört med 1982.

Antal sysselsatta inom tjänstesektorn i näringslivet väntas fortsätta att öka.

I den kommunala sektorn förutses en sysselsättningsökning om närmare 20 000 personer. Huvuddelen av denna ökning är dock hänförlig till huvudmannaskapsförändringar mellan staten och kommunerna samt till att antalet beredskapsarbeten väntas öka kraftigt. Den underliggande sysselsättningstillväxten i kommuner och landsting torde bli måttlig.

Mot bakgrund av det förhållandevis svaga läge som väntas på arbetsmarknaden under större delen av 1983 och i byggsektorn kommande vinter föreslås ytterligare arbetsmarknadspolitiska åtgärder om 2,7 miljarder kr. i den reviderade finansplanen. Inom byggsektorn föreslås tidigareläggning av statliga byggen, reparationslån till bostäder m. m. på sammanlagt en dryg miljard kr. Därutöver innehåller det arbetsmarknadspolitiska paketet åtgärder för att bl. a. främja industrins rekrytering, särskilda utbildningsinsatser för arbetslösa ungdomar och ökade medel till beredskapsarbeten. Även kommunerna föreslås få ökat stöd för att kunna öka sysselsättningen.

APPENDIX

Delprognoser och arbetsfördelning rörande den reviderade nationalbudgeten 1983

Nedan framgår vilka kapitel och avsnitt som sammanställs inom finansdepartementet (Fi) resp. konjunkturinstitutet (KI).

Sektor	Avsnittet utformat inom	Prognos, %	
		Fi	KI
Privat konsumtion	KI	−1,5	−1,2
Offentlig konsumtion	Fi	1,4	–
Bruttoinvesteringar	KI	−0,6	−1,0
Lagerinvesteringar[1]	KI	0,6	0,6
Export av varor och tjänster	KI	6,6	6,6
Import av varor och tjänster	KI	1,8	2,0
Bruttonationalprodukt	Fi	1,8	–
Internationell bedömning	Fi		
Produktion inom gruvor, mineralbrott, tillverkningsindustri och skogsbruk	KI		
Övrig produktion	Fi		
Arbetsmarknad	Fi		
De enskilda konsumenternas ekonomi	KI		
Näringslivets lönsamhet, kostnader och priser	KI		
Offentlig verksamhet	Fi		
Kreditmarknad	KI		
Sammanfattning	Fi		

[1] Lagerförändring i % av föregående års BNP.

UTVECKLINGEN INOM OLIKA OMRÅDEN

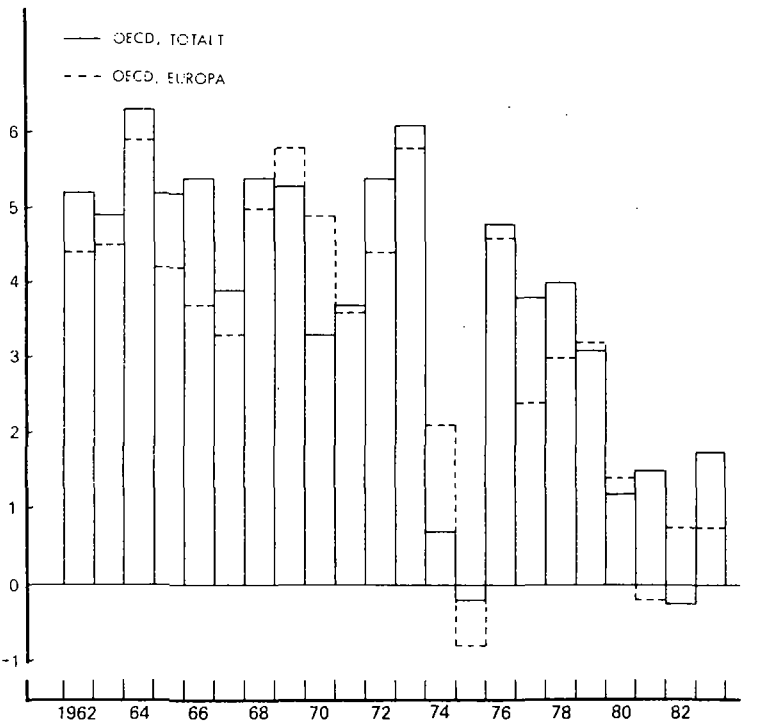
2 Internationella utvecklingen

2.1 *Sammanfattning*

Den internationella konjunkturen visade fortsatt försämring 1982. Produktionsökningen i OECD-länderna under 1980 och 1981 var svag, drygt 1 % vardera året. 1982 sjönk produktionen med nästan 1/4 %. Detta är den mest negativa utveckling som noterats efter andra världskriget, se diagram 2:1. Nedgången andra halvåret blev genom ett något starkare fjärde kvartal dock något mindre än väntat, främst i Storbritannien och Förbundsrepubliken Tyskland. Arbetslösheten har stigit kraftigt. Vintern 1983 gick 32 milj. människor arbetslösa i OECD-länderna, vilket motsvarar knappt 10 % av arbetskraften.

Under vintern 1983 har tecken börjat visa sig på en vändning i den internationella konjunkturen. I första hand gäller detta Förenta staterna där ledande indikatorer ökat under närmare ett år med en kraftig ökning i januari 1983. Även i Förbundsrepubliken Tyskland och Storbritannien har

Diagram 2: 1 Bruttonationalprodukten i hela OECD-området resp. OECD-Europa 1962–1983
Årlig procentuell förändring

Källa: OECD, för 1982 och 1983 finansdepartementets bedömning.

industriproduktion, orderingång och bostadsbyggande börjat peka uppåt. Delvis förklaras uppgångssignalerna av att vintern varit mild både i Europa och Nordamerika. En lageravveckling ägde också rum under slutet av 1982, särskilt i Förenta staterna. När en uppgång inleds skulle därmed produktionsökningen understödjas av behovet av en lagerpåfyllnad. Den privata konsumtionen är dock fortfarande svag i flera av de stora länderna.

Den amerikanska ekonomin har under flera år stagnerat, under trycket av en stram penningpolitik, ett mycket högt ränteläge, en kraftigt övervärderad dollar och en försvagad konkurrenskraft. Den uppgång som nu inletts stöds av skattesänkningar och ökade militärutgifter. Den acceleration i tillväxten som förväntas andra halvåret 1983 kan dock komma att hämmas av att räntorna åter stiger när det stora federala budgetunderskottet skall finansieras. I Västeuropa väntas uppgången dröja till senare delen av året. Av de stora länderna torde Storbritannien få den mest positiva utvecklingen. I Förbundsrepubliken Tyskland begränsas tillväxten av otillräcklig investeringsnivå. I Japan hålls tillväxten tillbaka av svag marknadstillväxt, frivilliga exportbegränsningar och stigande yenkurs.

Produktionen i de mindre OECD-länderna torde under 1983 komma att öka långsammare än i de större länderna. Detta gäller också Danmark, Norge och Finland.

Tabell 2: 1 Bruttonationalproduktens utveckling i vissa OECD-länder 1980–1983
Årlig procentuell förändring

	Andel av OECD-områdets totala BNP, %[1]	1980	1981	1982[2]	1983[2]
De sju stora länderna					
Förenta staterna	38,5	−0,4	1,9	−1 3/4	2 3/4
Japan	14,8	4,8	3,8	3	3
Förbundsrepubliken Tyskland	9,0	1,8	−0,2	−1	1/2
Frankrike	7,5	1,2	0,3	1 1/2	1/4
Storbritannien	6,5	−2,1	−2,2	1	2
Italien	4,6	3,9	−0,2	− 1/4	−1
Canada	3,6	0,5	3,1	−4 3/4	1 1/2
Norden					
Danmark	0,8	−0,2	0,1	2	1/2
Finland	0,6	6,0	1,3	1	1 1/2
Norge	0,7	3,8	0,3	0	1/2
Sverige	1,5	2,0	−0,7	0	1 3/4
Vissa andra OECD-länder					
Belgien	1,3	2,5	−1,7	− 1/2	1
Nederländerna	1,8	0,5	−1,2	−1 1/4	−1
Schweiz	1,2	4,4	1,9	−2	1/2
Österrike	0,9	3,2	0,0	1	1
OECD-Europa	40,7	− 1,4	−0,3	3/4	3/4
OECD-totalt	**100,0**	**1,2**	**1,2**	**− 1/4**	**1 3/4**

[1] 1981 års BNP, priser och växelkurser.
[2] Finansdepartementets bedömning.
Källa: OECD.

Totalt för OECD-området kan man räkna med att BNP ökar med drygt 1 3/4 % 1983. Denna tillväxt är inte tillräcklig för att minska arbetslösheten. I Europa väntas arbetslösheten fortsätta att stiga och nå närmare 12 % vid årsskiftet 1983/1984.

Det finns många riskmoment som gör att styrkan och varaktigheten i den nu inledda konjunkturuppgången ter sig något osäker. Efterfrågan på konsumtionskapitalvaror och investeringsvaror är fortfarande låg. En fortsatt alltför stram politik i de stora OECD-länderna kan därför leda till att uppgången kan komma av sig. En återgång till ett högränteläge i Förenta staterna och därmed även i andra länder kan få denna effekt. Risker finns också att efterfrågan från länderna utanför OECD faller mycket kraftigare än här förutsetts. Detta kan gälla OPEC-länderna, vilkas import skulle komma att falla drastiskt i takt med sjunkande oljeinkomster, eller än allvarligare störningar på den internationella kapitalmarknaden och åtföljande bortfall av efterfrågan från utvecklingsländerna. Den tilltagande protektionismen i många länder kan också komma att fördröja en uppgång.

I flertalet länder var den ekonomiska politiken mycket restriktiv 1982. Offentliga utgifter skars ned och skatter höjdes. Trots detta steg budgetunderskotten. Den låga aktiviteten höjde utgifterna för industri- och arbetsmarknadspolitik och drog ned skatteintäkterna. Underskotten förklaras således i stor utsträckning av konjunkturen och de bakomliggande strukturella budgetunderskotten har genom hård åtstramningspolitik minskats i många OECD-länder.

Den utdragna lågkonjunkturen, den stigande skuldbördan och det höga ränteläget har medfört att räntebetalningarna på statsskulden ökat kraftigt i många länder. Under 1983 väntas finanspolitiken fortsätta att vara restriktiv i Europa. I Förenta staterna väntas däremot de federala utgifterna öka och bidrar till konjunkturuppgången.

Kreditmarknaden har i många länder lättat till följd av den låga ekonomiska aktiviteten och en påtaglig uppmjukning av tillväxtmålen för penningmängden. Räntorna började sänkas i Förenta staterna och övriga länder följde efter i den mån växelkurssituationen så tillät. De långa räntorna har inte fallit i samma grad. Den numera låga inflationstakten i många länder gör att realräntan nu är mycket hög. Tillsammans med det låga kapacitetsutnyttjandet bidrar den till att kraftigt hämma investeringsefterfrågan. Fortsatt stora federala budgetunderskott i Förenta staterna kan emellertid åter snabbt pressa upp räntenivån, både där och internationellt. Den höga realräntan återspeglar bl.a. förväntningar om höjd inflationstakt och därmed högre avkastningskrav på kapital i en framtid.

Den genomsnittliga inflationstakten för OECD-området var i februari 1983 nere i 5,7 % som tolvmånaderstal mot över det dubbla 1980. Uppräknat till årstakt var prisförändringen mellan november 1982 och februari 1983 blott 3,8 % (se tabell 2:2). Avmattningen i inflationen beror dels på den svaga efterfrågan, dels på sjunkande räntenivåer och lägre priser på

Tabell 2: 2 Konsumentprisernas utveckling 1979–1983
Årlig procentuell förändring

	1979	1980	1981	1982	Feb. 1982–Feb. 1983
De sju stora länderna					
Förenta staterna	11,3	13,5	10,4	6,1	3,5
Japan	3,6	8,0	4,9	2,7	1,9
Förbundsrepubliken Tyskland	4,1	5,5	5,9	5,3	3,7
Frankrike	10,8	13,6	13,4	11,6	9,2
Storbritannien	13,4	18,0	11,9	18,6	5,3
Italien	14,8	21,2	19,5	16,6	16,1
Canada	9,1	10,1	12,5	10,8	7,4
Norden					
Danmark	9,6	12,3	11,7	10,4	8,7
Finland	7,5	11,6	12,0	9,1	8,2
Norge	4,8	10,9	13,6	11,2	9,9
Sverige	7,2	13,7	12,1	8,6	8,2
Vissa andra OECD-länder					
Belgien	4,5	6,6	7,6	8,7	8,7
Nederländerna	4,2	6,5	6,7	6,0	3,4
Schweiz	3,6	4,0	6,3	5,6	4,8
Österrike	3,7	6,4	6,8	5,5	4,1
OECD-Europa	9,8	12,9	10,6	10,6	8,8
OECD-totalt	**10,6**	**14,2**	**12,3**	**8,0**	**5,7**

Källa: OECD.

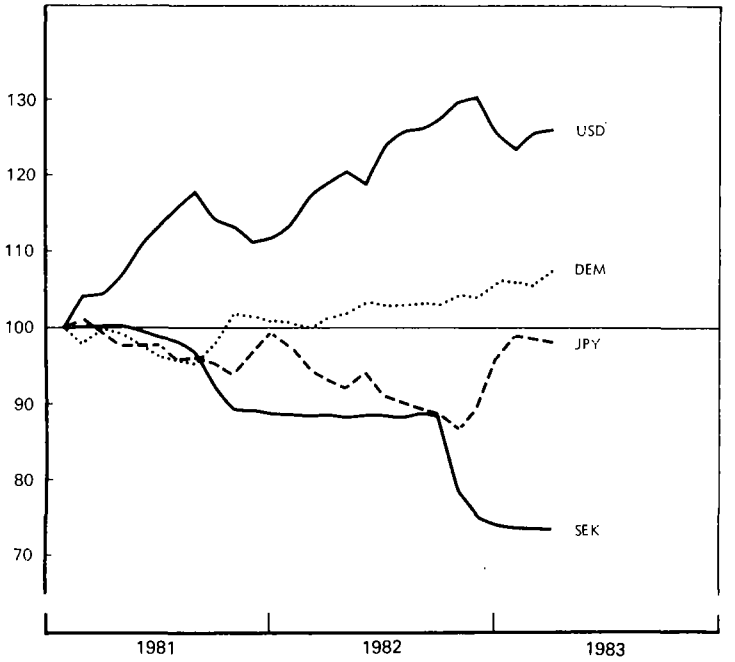
olja och vissa andra råvaror. Fortsatt sjunkande oljepris gör att OECD-genomsnittet för 1983 väntas kunna bli omkring 6 1/2 %. Om efterfrågan tar fart riskerar dock inflationen tillta, inte minst till följd av att priserna på andra råvaror än olja i så fall kan väntas stiga från de nuvarande låga nivåerna.

Löneökningstakten inom industrin beräknas för hela OECD- området ha uppgått till 8 3/4 % 1982 och per producerad enhet ökade arbetskostnaden med ca 7 %. För 1983 ser löneökningstakten ut att bli lägre till följd av avtagande inflation och det svaga arbetsmarknadsläget. Ingångna avtal i flera länder tyder på detta. Den genomsnittliga löneökningen beräknas 1983 bli knappt 7 % för hela OECD-området. Arbetskostnaden per enhet skulle med en produktivitetsökning på 2 1/2 % öka med omkring 4 %.

Den amerikanska dollarn har förblivit relativ stark på valutamarknaden, trots en försvagad bytesbalans och sjunkande räntenivåer. Kring nyår stärktes den japanska yenen och den tyska marken mot dollarn. Spänningarna inom det europeiska valutasamarbetet (EMS) och räntedifferenser har ändå hållit dollarkursen uppe. Valutamarknaden påverkas även av politiska händelser och av problemen inom det internationella betalningssystemet. Med avtagande inflationstakt och lägre räntenivåer är det sannolikt att underliggande faktorer som konkurrenskraft och bytesbalanssituation får större betydelse för kursrörelserna under 1983 och 1984.

Både den finska marken och den norska kronan devalverades i samband med justeringen av den svenska kronkursen i oktober 1982, med 9,5 %

Diagram 2: 2 Effektiva valutakurser för US-dollar, Yen, D-mark och svenska kronor jan. 1981–mars 1983
Jan. 1981 = 100. MERM-vikter

Källa: IMF.

resp. 4% totalt under loppet av året. Bägge valutorna är knutna till en valutakorg, där den svenska kronan har stor vikt. Genom den svenska devalveringen har därför både Finlands och Norges valutor försvagats något mer mot den övriga världen vilket givit ett positivt bidrag till att dessa länders konkurrenskraft mot andra länder än Sverige stärkts.

De höjda oljepriserna under det senaste decenniet har inneburit att incitamentet att spara eller gå över till andra energislag ökat. Samtidigt har nya oljetillgångar tillförts marknaden genom ökad prospektering och mer svårbearbetade oljefält blivit lönsamma. Även den milda vintern, den svaga aktivitetsnivån och minskande lager i konsumentländerna har bidragit till att efterfrågan på olja sålunda har minskat mycket kraftigt. 1982 förbrukade OECD-länderna omkring en femtedel mindre olja jämfört med toppnivån 1979. Sammantagna har dessa faktorer lett till att en överskottssituation uppstått, vilket också under lång tid sänkt priset på marginalkvantiteter till en nivå väsentligt under de långsiktiga kontraktspriserna. Många OPEC-länder är helt beroende av oljeintäkterna för att finansiera sina omfattande investeringsprogram. Därför har det också blivit vanligt med rabatter på kontraktspriserna och svårt att hålla överenskomna produktionstak. OPEC:s roll som kartell har också försvagats av att medlemsländerna numera svarar för bara omkring två femtedelar av världens tillförsel.

Sänkningen i mars 1983 av OPEC:s officiella pris (för riktkvaliteten Arabian Light) med 5 dollar till 29 dollar per fat innebar bara en anpassning till existerande spotpris. Det förefaller troligt att oljepriset kommer att sjunka ytterligare något under året. Efterfrågan på olja är fortfarande mycket svag. Samtidigt är utbudspressen stark. I en situation med frivilliga produktionsbegränsningar kan utanför OPEC stående producenter utnyttja situationen och ta marknadsandelar.

Världsekonomin utsattes för negativa chocker av de tidigare oljeprishöjningarna. Nu kommer i stället motsatta processer igång, även om effekterna på världsekonomin inte kan antas vara helt symmetriska. Storleken av effekterna blir beroende av djupet och varaktigheten i prissänkningen och av hur olika länders regeringar utformar sin ekonomiska politik.

Den omedelbara effekten av sjunkande oljepriser är en avtagande inflationstakt och minskade importkostnader i konsumentländerna. Samtidigt minskar OPEC-ländernas inkomster och därmed import av industriprodukter från OECD-området, vilket sannolikt kommer att få tydligare effekter först 1984. Industriländernas bytesbalanser förbättras således. Avtagande inflationstakt verkar stimulerande på den privata konsumtionen och på produktionen i sin helhet. Redan nu märks dock en tendens till att regeringar utnyttjar den lägre inflationen till att avstå från annars nödvändiga expansiva satsningar för att stimulera efterfrågan. Beräkningar tyder på att en oljeprissänkning med 5 dollar per fat ökar tillväxten i västvärlden med drygt 1/2 procentenhet och dämpar prisnivån med drygt 1/2% det första året.

Den totala världshandeln var trendmässigt stigande under 1970-talet. Den sjunkande aktiviteten under 1982 gör att världshandelsvolymen nu bedöms ha utvecklats mycket svagt, främst i utvecklingsländerna. För 1983 förutses en mera normal ökning, 2% för OECD-ländernas export av bearbetade varor. Industriländernas handel med varandra torde öka medan finansieringsproblemen i många av utvecklingsländerna väntas medföra en minskad handel med dessa länder. Jämfört med tidigare prognoser beräknas den svagare importefterfrågan från icke–OECD-länderna dra ned BNP-tillväxten inom OECD med omkring 1/2 procentenhet redan 1983.

Den höga arbetslösheten och de stora kapacitetsöverskotten i många branscher medför att protektionistiska åtgärder vidtagits i flera länder. En förbättrad ekonomisk tillväxt är den bästa förutsättningen för att hålla tillbaka denna tendens till ökad protektionism.

Betalningskriserna för enskilda länder har smittat av sig genom att bankerna blivit allt försiktigare i sin utlåning och vid omsättning av gamla lån. Minskande export till följd av den låga aktiviteten i världen, svaga priser på många råvaror och hög ränta har urholkat många utvecklingsländers förmåga att klara sin skuldtjänst (räntor och amorteringar). Den ökande skuldbördan innebär att utrymmet för import beskärs och att upptagande av nya krediter försvåras.

Internationella valutafondens betydelse för kanalisering av kapital från länder med finansiella överskott kommer sannolikt att öka i betydelse under de kommande åren. En förstärkning av fondens utlåningskapacitet kommer att ske genom de beslut som fattats om höjning av medlemsländernas kvoter med i genomsnitt nära 50 % (den åttonde allmänna kvotöversynen) och utvidgningen av det s.k. GAB-avtalet, General Arrangements to Borrow. Fondens lån är förknippade med villkor på den ekonomiska politiken, så att en nödvändig anpassning kan komma till stånd i låntagarlandet. Fondlånen skapar härigenom även bättre förutsättningar för lån från privata banker.

2.2 Länderöversikter

Förenta staterna

Den ekonomiska aktiviteten sjönk drastiskt under 1982. Sysselsättningen, produktionskapaciteten och bostadsbyggandet sjönk till efterkrigstidens lägsta nivåer. Den strama penningpolitiken lättades under andra halvåret med åtföljande nedpressning av ränteläget. En kombination av hög realränta, internationell finansiell oro samt stigande budgetunderskott höll dollarkursen uppe på en osedvanligt hög nivå trots kraftig försämring i bytesbalansen.

Under fjolårets sista månad kunde dock tecken skönjas på en konjunkturomsvängning, som under årets första kvartal förstärkts. Ekonomiska data tyder på att en uppgång inletts. En väsentlig anledning härtill tycks vara en lageromsvängning till följd av kraftiga neddragningar under andra halvåret i fjol. En annan viktig faktor utgör bostadsbyggandet som ökar markant. För att säkra en uppgång behövs emellertid ett snabbt stöd från bl.a. den privata konsumtionen. Tecken saknas inte heller på ett ökat förtroende bland konsumenterna,som dessutom gynnas av stora skatteåterbäringar under våren samt ny skattesänkning från halvårsskiftet. Enkäter tyder vidare på att industrins investeringar kan komma att ge ett positivt bidrag till återhämtningen redan under första halvåret, tvärtemot hittills gjorda bedömningar och vad som motiveras av det låga kapacitetsutnyttjandet.

Målet för den ekonomiska politiken är fortsatt inflationsbekämpning och det förmodas att centralbanken avser att lägga större vikt vid att hålla en stabil och lägre tillväxt i penningmängden, jämfört med det senaste halvåret, för att bevara trovärdigheten i antiinflationspolitiken. Den federala budgeten förblir försiktigt expansiv genom ökade försvarsanslag. I övrigt förs en stram utgiftspolitik och budgetens inkomstsida förblir svag genom skattenedskärningar och konjunkturellt betingat inkomstbortfall. Budgetutfallen för de kommande budgetåren pekar följaktligen på stora underskott. Den offentliga sektorns upplåningsbehov riskerar därmed att pressa upp räntenivån, vilket kan riskera en stabil och varaktig uppgång.

Utsikterna för 1983 baseras på en markant förbättring av den inhemska efterfrågan. De komponenter som tydligast märks är bostadsbyggande och efterfrågan på vissa kapitalvaror, medan den privata konsumtionen i övrigt successivt bör kunna ge allt mer stöd åt efterfrågan. Det federala bidraget till efterfrågan hänförs till försvarsbeställningar. En fortsatt försämring i utrikeshandeln kan till stor del tillskrivas den höga dollarkursen. Arbetslösheten tycks ha avstannat på en hög nivå under det första kvartalet (drygt 10%). Någon avgörande förbättring i sysselsättningsläget verkar knappast trolig ens vid en gynnsam aktivitetsuppgång under 1983.

Den hittillsvarande framgången i inflationsbekämpningen (strax under 4% i årlig prisökningstakt) och administrationens målsättning att fullfölja denna politik kan komma i målkonflikt med behovet av lägre räntor. Målintervallet för tillväxten av det smalare penningmängdsbegreppet (M1) är för 1983 satt till 4–8%, vilket är klart lägre än den aktuella tillväxttakten. En stramare penningpolitik kan därigenom bli följden, vilket tillsammans med ökad kreditefterfrågan i samband med en investeringsuppgång verkar uppdrivande på räntenivån. Därtill kommer trycket från det federala upplåningsbehovet om inte budgetunderskottet kan bemästras. Risken av en sådan utveckling är att konjunkturuppsvinget ånyo kan brytas.

Den främsta osäkerheten i ett kort till medelfristigt perspektiv ligger i ränteutvecklingen. Realräntorna, speciellt de investeringskänsliga långa räntorna, är historiskt sett höga, och som ovan antytts finns risker för bestående höga eller t.o.m. ännu högre realräntor. Ett frågetecken måste också sättas för hur den privata konsumtionen kommer att utvecklas under 1983. Under lång tid har konsumenterna gäckat gjorda prognoser.

Försörjningsbalans Förenta staterna
Förändring i volym, procent

	1981	1982[2]	1983[2]
Privat konsumtion	1,8	1	3
Offentlig konsumtion	0,9	1	1 1/2
Fasta bruttoinvesteringar	1,7	−5	1 1/2
Lager[1]	0,9	−1 1/4	1
Utrikesbalans[1]	−0,6	− 3/4	−1
BNP	1,9	−1 3/4	2 3/4

[1] Förändring i % av föregående års BNP.
[2] Finansdepartementets bedömningar.

Japan

Tillväxten i den japanska ekonomin under 1982 blev 3%, vilket var högt i internationell jämförelse men lågt med japanska mått mätt. 1982 blev också det år då den privata konsumtionen tog över exporten som tillväxtfrämjande impuls. Exporten sjönk markant (8,7% 1982 jämfört med 1981) men genom att importefterfrågan sjönk ännu mer förblev handelsnettot positivt och gav ett mindre bidrag till BNP. I avsikt att stödja yen-kursen

har räntenivån hållits uppe på en realt sett hög nivå. Yenen stärktes markant under slutet av 1982 mot övriga OECD-valutor. Inflationen har minskat drastiskt från den andra oljeprischocken 1979, från ca 10 till 2 procent i årstakt. Realräntans nivå har dessutom hämmat investeringsaktiviteten. Den svaga efterfrågeutvecklingen har ökat arbetslösheten, som nu är den högsta på 30 år eller 2,7%. Ett stimulanspaket igångsattes därför i oktober 1982 innehållande offentliga arbeten och subventioner åt bostadsbyggandet.

Regeringens oro för budgetunderskottet – som uppgår till ungefär en fjärdedel av omslutningen eller knappt 6% av BNP – kan avläsas i finanspolitiken för budgetåret 1983–1984, som siktar till en real utgiftsminskning. I budgeten ökar endast försvarsanslagen med 6%. Kortsiktigt diskutereras skattelättnader för att stimulera efterfrågan medan i ett mer långsiktigt perspektiv framförs tanken på ökad indirekt beskattning för att konsolidera statsfinanserna. Krav på en mer expansiv ekonomisk politik avvisas i budgeten trots det manöverutrymme som rimligen borde finnas genom stark handels- och bytesbalans och stabil prisnivå. Tvärtom uppvisar de offentliga investeringarna en starkt sjunkande tendens. Inom administrationen planeras emellertid olika åtgärder för att stimulera ekonomin genom att främja såväl privata som offentliga investeringar.

Tecken på uppgång är mindre tydliga i Japan än i några av de andra större OECD-länderna. En viss nedjustering av tillväxten för 1983 har presenterats från både officiellt och privat håll. Nedrevideringarna är emellertid små och förtroendet för den japanska ekonomins anpassningsförmåga är stort. Bedömningar om tillväxten varierar mellan 2 och 4 procent, medan den officiella prognosen pekar på en förbättring från föregående år med 0,4% till 3,4%. De skilda bedömningarna baseras främst på olika uppfattningar vad gäller lager, export, växelkurs och ränta. Externa faktorer som starkt kan bidra till positivare utveckling gäller uppgången i Förenta staterna och oljeprisutvecklingen. Den draghjälp som dessa båda faktorer kan medföra för den japanska ekonomin skulle bl.a. stärka yen-kursen och därmed verka nedpressande på räntan. Effekterna av en sådan utveckling skulle med all sannolikhet verka stimulerande för investeringarna i näringslivet.

En allvarlig källa till oro för den japanska ekonomin utgör de protektionistiska strömningarna hos japans ledande handelspartners – EG och Förenta staterna. Regeringens försäkringar om åtgärder för ökad exportmöjligheter på Japan för utländska företag skall ses mot denna bakgrund.

Försörjningsbalans Japan
Förändring i volym, procent

	1981	1982[2]	1983[2]
Privat konsumtion	0.5	4	3
Offentlig konsumtion	4,6	2 3/4	0
Fasta bruttoinvesteringar	4,0	− 3/4	1 3/4
Lager[1]	−0,3	0	1
Utrikesbalans[1]	2,1	1/4	3/4
BNP	3,8	3	3

[1] Förändring i % av föregående års BNP.
[2] Finansdepartementets bedömningar.

Förbundsrepubliken Tyskland

1982 blev det andra året i rad som den västtyska ekonomin gick tillbaka och det sämsta året i Förbundsrepublikens historia med avseende på sysselsättning och ekonomisk aktivitet. En bidragande orsak var en kraftig exportminskning under andra halvåret i kombination med svag inhemsk efterfrågan. En till synes paradoxal förbättring noterades emellertid på utrikesbalansen. Handelsnettot gav ett överskott på rekordstora DEM 50 miljarder, vilket medförde att bytesbalansen efter flera års underskott svängde till ett överskott.

En rad faktorer har under årets första kvartal fått förtroendet att slå om från pessimism och osäkerhet till försiktig optimism. Den återhämtning som nu kan konstateras har sin grund i den inhemska ekonomin; nämligen bostadsbyggande och annan byggnadsverksamhet samt förbättrat orderläge för industrins insatsvaror. Delar av exportnäringen utvecklas också positivt. Även industriproduktionen pekar på en viss stabilisering och att botten i recessionen därmed skulle vara nådd. Det ökade förtroendet hämtar också styrka ur de positiva signalerna från Förenta staterna, sjunkande oljepriser, sänkta räntor samt den stabilisering av det politiska läget som inträtt efter marsvalet till förbundsdagen.

Den ekonomiska politiken som nu signaleras av den tillträdande regeringskoalitionen karakteriseras av en allmänt stram finanspolitik kombinerad med en försiktig stimulans åt näringslivets utveckling. Budgetpolitiken inriktas på att få ned underskottet från innevarande års beräknade underskott på DEM 41,5 miljarder (ca 4% av BNP) till under DEM 40 miljarder under 1984. Eftersom skatte- och avgiftshöjningar avvisas, utom den redan beslutade momshöjningen med 1 procentenhet till 14% från den 1 juli i år, innebär detta kraftiga krav på nedskärningar i budgeten med drygt DEM 6 miljarder. Det drabbar främst transfereringarna till enskilda och hushåll. Till detta skall läggas en nästan lika stor nedskärning i sociala förmåner och andra offentliga utgifter som beslöts förra hösten.

I riktlinjerna för den ekonomiska politiken framhävs det privata näringslivets roll som motor för tillväxten, vilket medför att utrymmet för stimulans åt ekonomin reserveras för näringslivets behov. Efter den senaste

räntesänkningen, där diskontot sänktes från 5% till 4%, väntas centralbankens bidrag till återhämtningen för en tid framöver vara begränsad. Målet för penningmängdens tillväxt under 1983 är oförändrat sedan i fjol och ligger i målintervallet 4–7%. Hittills har penningmängden hållit sig i den övre delen av intervallet och även överskridit detta. Allt talar för att denna flexibla inställning kommer att fortsätta för att därigenom ge ett visst bidrag till stimulans åt ekonomin.

Vid en bedömning av utsikterna för 1983 får man ta med i beräkningen den starka nedgången i ekonomin under andra halvåret i fjol då BNP minskade med 2,7% i årstakt. Det kommer därför att krävas en stark återhämtning under loppet av året för att inte 1983 skall bli det tredje året i följd med utebliven tillväxt. Förhoppningarna knyts främst till den inhemska efterfrågan, där den privata konsumtionen spelar en avgörande roll, eftersom den utgör 55% av BNP. Efter en långvarig minskning av privatkonsumtionen finns tecken som tyder på en försiktig återhämtning; sparkvoten har börjat minska, inflationen sjunker stadigt, räntorna har kommit ned och olje- och bensinpriserna kan sjunka ytterligare. Mot detta står en rekordhög arbetslöshet på 2,5 miljoner samt kännbara minskningar i sociala transfereringar och en momshöjning från halvårsskiftet. Utgångsläget för nyinvesteringar synes dystert med tanke på att det genomsnittliga kapacitetsutnyttjandet är lågt. Däremot bör investeringarna för ersättnings- och rationaliseringsändamål kunna dra nytta av bl.a. den föreslagna sänkningen av företagens skatter och avgifter som finansieras av momshöjningen. Likaså bör byggaktiviteten fortsätta att vara livlig efter regeringens stimulanspaket för denna sektor. Den externa balansen förbättras ytterligare under året till följd av fortsatt förbättring i terms-of-trade, men kan knappast ge annat än ett mindre stöd åt tillväxten. Tyngdpunkten i uppgångsfasen ligger under andra halvåret, men redan under försommaren bör aktivitetsnivån märkbart ha förbättrats.

Försörjningsbalans Förbundsrepubliken Tyskland
Förändring i volym, procent

	1981	1982[2]	1983[2]
Privat konsumtion	−1,2	−2 1/4	1/2
Offentlig konsumtion	2,0	0	1/4
Fasta bruttoinvesteringar	−3,8	−6	2
Lager[1]	−1,2	1/4	0
Utrikesbalans[1]	2,2	1	1/2
BNP	−0,2	−1	1/2

[1] Förändring i % av föregående års BNP.
[2] Finansdepartementets bedömningar.

Frankrike

Den tidigare förda expansiva ekonomiska politiken lades vid halvårsskiftet i fjol om i åtstramande riktning i syfte att nedbringa handelsbalansun-

derskottet, budgetunderskottet och prisökningarna. Ytterligare åtgärder har senare vidtagits för att ge industrin tillväxtimpulser på konsumtionens bekostnad. Den privata konsumtionen hölls uppe under andra halvåret i fjol genom neddragning av sparandet. Andra siffror pekar på viss framgång i strävanden att få bukt med balansproblemen efter omläggningen av den ekonomiska politiken. Den ekonomiska tillväxten för 1982 blev i relation till omvärlden hyggliga 1 1/2%. Obalansen i den inhemska ekonomin och otakten med den ekonomiska utvecklingen bland landets handelspartners (främst Förbundsrepubliken) ledde till allt större tryck mot francen som resulterade i den tredje devalveringen av francen sedan senhösten 1981 i samband med en större kursjustering inom det europeiska valutasamarbetet EMS. En förnyad ekonomisk åtstramning presenterades strax efter devalveringen.

Regeringens åtstramningspaket från mars följer i grova drag inriktningen av de åtgärder som angavs i juni i fjol. Således skall budgetunderskottet strikt begränsas till högst 3% av BNP för åren 1983–1984, vilket innebär besparingar på FRF 20 miljarder i innevarande års budget. Budgeten förstärks med en höjning av oljeskatten från april månad. Underskotten i socialförsäkringarna skall balanseras med hjälp av en enprocentig höjning av inkomstskatten. Majoriteten av inkomsttagare tvingas dessutom låna ut sammanlagt ca FRF 14 miljarder till staten på tre år. Penningmängdens tillväxt begränsas 1983 till 9–10% jämfört med 13% 1982. Utgångspunkten för programmet har varit att eliminera det strukturella underskottet i statens finanser utan att driva på inflationen. Beträffande den externa balansen hoppas regeringen kunna avveckla underskottet (FRF 93 miljarder 1982) på två år med hjälp av bl.a. konkurrensförstärkningen som blev resultatet av kursjusteringarna inom EMS.

Investeringarna har hämmats av osäkerhet om den ekonomiska politikens inriktning, lågt kapacitetsutnyttjande och höga finansieringskostnader. Regeringen har vidtagit en rad åtgärder för att stärka investeringsklimatet. Ett omfattande investeringsprogram för de nationaliserade företagen är under genomförande. Reformering av kreditväsendet och sänkningar av företagens finansieringskostnader är några andra exempel på investeringsstimulanser.

Prognosen för 1983 tyder på en likartad trend vad avser den inhemska efterfrågan såsom den utvecklats efter halvårsskiftet 1982, dvs. knappt 1% i årstakt för 1983. Första halvåret blir svagt bl.a. till följd av hushållens försvagade köpkraft. Ett uppsving i slutet av året är att förvänta till följd av ökad export i förening med ökade investeringar i både statliga och privata företag. Lägre lönekostnader och en mer realistisk växelkurs bör stabilisera företagens konkurrenskraft. Samtidigt minskar importen till följd av lägre inhemsk efterfrågan, varför den reala handelsbalansen bör ge ett mindre bidrag till BNP. Målsättningen att få ned inflationstakten till 8% för 1983 kan bli svår att uppnå efter de senast beslutade höjningarna i punkt-

skatter och avgifter för samhälleliga nyttigheter. Efter ett tillfälligt uppsving under våren bör emellertid prisstegringstakten avta det sista halvåret under förutsättning att den hårda pris- och löneövervakningen förblir effektiv.

Försörjningsbalans Frankrike
Förändring i volym, procent

	1981	1982[2]	1983[2]
Privat konsumtion	2,2	3 1/4	1
Offentlig konsumtion	1,4	2 1/2	1
Fasta bruttoinvesteringar	−2,8	−1	− 3/4
Lager[1]	−1,8	1/2	− 1/2
Utrikesbalans[1]	1,1	−1 2/3	1/4
BNP	0,3	1 1/2	1/4

[1] Förändring i % av föregående års BNP.
[2] Finansdepartementets bedömningar.

Storbritannien

De senaste årens strama finans- och penningpolitik har lyckats med att pressa ned såväl budgetunderskottets andel av BNP som inflationstakten. Den ekonomiska politikens kostnader i form av arbetslöshet och utslagning av industriell kapacitet har emellertid varit höga. Ej heller har politiken genererat den tillväxt som avsågs. Den utlandskonkurrerande industrin har dessutom pressats av ogynnsam kostnads- och valutakursutveckling, dock har exporten hävdat sig bättre än den importkonkurrerande sektorn.

Tecken på en annalkande konjunkturuppgång har varit märkbar sedan slutet av 1982. Industriproduktionen, som varit nere i den lägsta nivån på 15 år, är inne i en återhämtningsfas som troligen reflekterar en omsvängning i lagercykeln samt ljusare exportutsikter. Den privata konsumtionen har tack vare förbättrad köpkraft stigit markant sedan förra hösten.

Investeringarna ökar något framför allt inom byggnadsindustrin och i servicesektorn. Trots positiva tongångar och ökat förtroende i dagsläget saknas inte osäkerhetsmoment som främst har sin grund i oljeprisutvecklingen. Sänkningen av priset på nordsjöoljan och utsikter till fortsatt prisfall har medverkat till att pressa ned pundkursen med närmare 15 % sedan november.

Den ekonomiska politiken, såsom den presenterats i den nyligen offentliggjorda budgeten för 1983/84, kan sägas peka på försiktig expansion även om de grundläggande linjerna från de gångna åren ligger fast. Det innebär att inflationsbekämpningen ges högsta prioritet. Underskottet i budgeten skall förbli oförändrat räknat som andel av BNP (2,75 %). Därmed skapas enligt regeringen utrymme för efterfrågestimulerande åtgärder på GBP 2,25 miljarder. I detta paket ingår inkomstskattelättnader till allmänheten, sänkning av företagens sociala kostnader med 1/2 % till 1 % samt stöd till

barnfamiljer och småföretag. Penningpolitiken inriktas på att stödja återhämtningen i ekonomin. Målet för penningmängdsutvecklingen sänks visserligen något – från 8–12 % till 7–11 % på årsbasis – men har å andra sidan hållit sig inom målintervallet det senaste året och överstiger klart inflationen. Allmänt sett tycks den brittiska regeringen numera betona penningmängdsutvecklingen mindre än tidigare.

De ekonomiska utsikterna för 1983 bedöms som något ljusare än för bara någon månad sedan. Det är främst de förbättrade exportutsikterna som ger denna bedömning. Den inhemska efterfrågan ser däremot mer svårbedömbar ut än vid tidigare prognostillfällen. Exportbedömningen har sin grund i förväntat högre världshandelsvolymer och marknadstillväxt för brittiska produkter genom pundets depreciering. Av de inhemska faktorerna är det främst den privata efterfrågan som genom att fortsätta att vara väl hävdad bidrar till ökningen av BNP. En del av den ökade konsumtionen kan förväntas riktas mot importerade varor, varför exporttillväxten riskerar att elimineras i handelsbalansen. Trots en kraftig uppgång i de offentliga investeringarna under 1983 blir den totala investeringsvolymen klart lägre än fjolårsnivån. Den hårt ansatta tillverkningsindustrin bör återhämta sig under året med möjlighet till ökad investeringsaktivitet i slutet av året.

Det finns flera osäkerhetsmoment förknippade med en prognos för 1983. Skulle deprecieringen av pundet ta fart får man förmoda att regeringen för en aktivare valutapolitik. Skälet härför är de inflationsimpulser som skulle uppkomma genom ett kraftigt fall för pundet. Regeringen förmodas att i ett sådant läge prioritera prisstabilitet även om detta kan hämma den begynnande konjunkturåterhämtningen något. Utvecklingen av priset för nordsjöoljan kan få konsekvenser både för pundkursen och statsfinanserna. Regeringen har lovat att återkomma i en tilläggsbudget om oljepriserna radikalt skulle sjunka.

Försörjningsbalans Storbritannien
Förändring i volym, procent

	1981	1982[2]	1983[2]
Privat konsumtion	0,4	1	2
Offentlig konsumtion	0	1 3/4	1/2
Fasta bruttoinvesteringar	−8,2	2 1/2	3/4
Lager[1]	−0,3	1	1
Utrikesbalans[1]	−0,6	−1 1/4	− 1/2
BNP	−2,2	1	2

[1] Förändring i % av föregående års BNP.
[2] Finansdepartementets bedömningar.

Danmark

Tillväxttakten i den danska ekonomin under fjolåret på 2 % hör till en av de högsta inom OECD-området. Förutom investeringar i olje- och gassektorn bars den ekonomiska aktiviteten upp av ökad privat och offentlig

konsumtion. Trots den sedan 1979 förbättrade konkurrensförmågan ökade exporten endast måttligt som en följd av den vikande utländska efterfrågan. Bytesbalansens underskott ökade kraftigt från DKK 12,5 miljarder 1981 till DKK 20,2 miljarder 1982, varav räntebetalningar på utlandsskulden utgjorde DKK 18 miljarder. Arbetslösheten avtog under den tidigare delen av fjolåret, men med den därpå följande svagare utvecklingen började antalet arbetslösa åter att öka och uppgick i årsgenomsnitt till 9,8 % av arbetskraften. Konsumentprisernas ökningstakt minskade till 10,1 % från 11,7 % i genomsnitt 1981.

Mot bakgrund av en förväntad ökning om 25 % av det statliga budgetunderskottet till närmare DKK 70 miljarder 1983 kommer en fortsatt stram finanspolitik att föras. Regeringen väntas lägga fram ett nytt sparpaket under våren på mellan DKK 10 och 15 miljarder. Tidigare uttalade målsättning om en sänkning av ränteläget har kunnat infrias. Diskontot sänktes med 1 1/2 procentenhet till 8,5 % efter att årets avtalsrörelse hade slutförts och växelkursanpassningen inom ramen för EMS hade genomförts i mars. Också den långa räntan har sjunkit kraftigt.

Avtalsrörelsen resulterade i årliga löneökningar om 4 % mellan 1983 och 1985 i överensstämmelse med regeringens rekommendation. De sedan i höstas borttagna löneindexeringarna, och en beräknad genomsnittlig löneökningstakt om 6–7 % 1983 bidrar tillsammans med fallande oljepriser och lägre räntenivå till att konsumentprisernas ökningstakt kan komma att minska från 10,1 % 1982 till ca 6 % i genomsnitt i år.

Under hösten vidtagna ekonomisk-politiska åtgärder torde medföra att den privata konsumtionen stagnerar 1983. Ökningstakten i den offentliga sektorn dras samtidigt kraftigt ner. Åtstramningen av den inhemska efterfrågan leder till att arbetslösheten ökar ytterligare, upp till ca 11 % av arbetskraften. Den svaga inhemska efterfrågan leder också sannolikt till att investeringsverksamheten stagnerar, då stimulansen från en lägre räntenivå inte kan väntas få ett omedelbart genomslag. Utsikterna för investeringsverksamheten torde emellertid ljusna gradvis under året. Exporten antas växa i takt med en långsam aktivitetsuppgång på exportmarknaderna, medan den strama inhemska efterfrågan tillsammans med ökad inhemsk produktion av olja och gas leder till stagnerande import. Bytesbalansens underskott skulle därmed kunna begränsas till runt DKK 17 miljarder. Den svaga inhemska såväl som externa bilden torde innebära att totalproduktionen stagnerar med en viss klimatförbättring under årets lopp.

Försörjningsbalans Danmark
Förändring i volym, procent

	1981	1982[2]	1983[2]
Privat konsumtion	– 1,1	1 1/2	0
Offentlig konsumtion	3,0	3 1/2	1 1/2
Fasta bruttoinvesteringar	–16,3	– 1/2	0
Lager[1]	0,4	1/2	0
Utrikesbalans[1]	2,5	– 1/2	1
BNP	0,1	2	1/2

[1] Förändring i % av föregående års BNP.
[2] Finansdepartementets bedömningar.

Finland

Tillväxttakten i den finska ekonomin avtog något under fjolåret. Ökningen i totalproduktionen stannade vid 1 %. Den privata konsumtionen steg med 3 %, då hushållen i högre grad finansierade ökande inköp av varaktiga konsumtionsvaror genom krediter. Den offentliga konsumtionsökningen uppgick till 5 %, vilket till stor del kan hänföras till kommunala utgiftsökningar. Slutförandet av en rad stora projekt bidrog till att privata fasta investeringar sjönk med ett par procent. Exporten ökade svagare än väntat. De senaste årens starka exporttillväxt till Sovjetunionen stagnerade under loppet av 1982 samtidigt som handeln på västmarknaderna förblev svag. Importvolymen ökade med en procent. I totalbilden ryms en minskande importvolym för energi och investeringsvaror medan låga priser lockade till ökad råvaruimport.

I budgetförslaget för 1983 förutsågs finanspolitiken ha en neutral verkan under detta år. Med de ekonomisk-politiska åtgärder som vidtogs i samband med höstens devalveringar och senare det sysselsättningsstödjande paketet beräknas emellertid finanspolitikens effekt bli expansiv. Bidraget till den ekonomiska tillväxten beräknas till 1 % av BNP.

Nedgången i östexporten väntas fortsätta i år. Med den förbättrade konkurrenskraft som blev en följd av devalveringarna, efterföljande ekonomisk-politiska åtgärder samt det måttliga löneavtalet bör de finska exportörerna så småningom kunna dra nytta av den förväntade återhämtningen på västmarknaderna. Också utsikterna för investeringsverksamheten bör gradvis ljusna och den tidigare förväntade kraftiga nedgången begränsas till ett fall om 1 %. De disponibla realinkomsterna väntas liksom den privata konsumtionen bli i stort oförändrade, medan den offentliga konsumtionens ökningstakt dras ner till 3 1/2 %. Den svaga produktionsuppgången, som väntas inträffa under årets andra hälft, räcker inte till för att minska arbetslösheten, vilken kan komma att öka till 7 % av arbetskraften i år. Devalveringarna har samtidigt dragit upp inflationsprognosen. Konsumentpriserna ökade med i genomsnitt 9,3 % 1982 och kan antas uppgå till runt 10 % i år. Sammantaget väntas totalproduktionen öka med 1 1/2 % 1983.

Försörjningsbalans Finland
Förändring i volym, procent

	1981	1982[2]	1983[2]
Privat konsumtion	1,6	3	1/2
Offentlig konsumtion	3,5	5	3 1/2
Fasta bruttoinvesteringar	1,1	−1 1/2	−1
Lager[1]	−2,9	1/4	0
Utrikesbalans[1]	2,5	− 1/2	1/4
BNP	1,3	1	1 1/2

[1] Förändring i % av föregående års BNP.
[2] Finansdepartementets bedömningar.

Norge

En hög tillväxttakt i den norska ekonomin har under de senaste åren avlösts av en stagnationsfas, till vilken inte endast den långdragna internationella recessionen har varit bidragande utan också en försämrad norsk konkurrenskraft. Arbetslösheten steg därmed under loppet av fjolåret till en hög nivå med norska mått mätt (fjärde kvartalet 1982 3,4% av arbetskraften) och bytesbalansens överskott gentemot utlandet minskade med NOK 8 miljarder till NOK 5,3 miljarder. Konsumentprisernas ökningstakt dämpades från 1981 till 1982, men låg med en genomsnittlig ökningstakt på 11,3% betydligt över OECD-ländernas genomsnitt.

Med en svag exportefterfrågan och den efterfrågedämpande inriktningen på den inhemska ekonomiska politiken förstärktes aktivitetsminskningen under årets lopp med avtagande industriproduktion och lageruppbyggnad som följd. Både industrins och den offentliga sektorns investeringar minskade kraftigt 1982, medan investeringsefterfrågan från oljeverksamheten begränsade fallet i totala investeringar till 2,7%. Valutakursjusteringarna i de nordiska länderna under hösten 1982 innebar att den norska kronan deprecierades med runt 4%. Effekterna av valutakursändringarna varierar givetvis från bransch till bransch. För de företag vars konkurrenskraft försämrades gentemot svenska och finska konkurrenter vidtogs stödåtgärder.

Enligt den norska regeringens budgetförslag hösten 1982 skulle finanspolitiken stramas åt något under 1983. Men ändringar under budgetbehandlingen innebär en i stort oförändrad inriktning jämfört med 1982. En fortsatt försiktig uppmjukning av kreditpolitiken genomförs.

Det förväntade uppsvinget i utlandsefterfrågan väntas under 1983 bidra till en måttlig förstärkning av aktivitetsnivån. Den senare tidens lageruppbyggnad bromsar också genomslaget på produktionsnivån. Det försämrade arbetsmarknadsläget talar för att prisökningstakten kan dämpas ytterligare i år. Utfallet av löneavtalen är givetvis betydelsefulla i detta sammanhang. Troligt är dock att lönekostnaderna ökar med mer än de 6% som vore förenliga med en oförändrad konkurrenskraft. Den privata konsumtionen väntas öka med 1 1/2% i år och den offentliga konsumtionen med drygt

2%. Osäkra tillväxtutsikter och lågt kapacitetsutnyttjande väntas medföra en fortsatt stark nedgång i industriinvesteringarna. Däremot kan investeringar i utvinning av olja och gas komma att öka med hela 32%. Detta bidrar till att importen ökar med 4–5%. Med en exportökning om 1% blir den externa balansens bidrag till totalproduktionen fortsatt negativ. Bytesbalansens överskott kan komma att vända till ett underskott. Storleksordningen på denna influeras i hög grad av den framtida oljeprisutvecklingen.

Sammantaget väntas en ekonomisk tillväxt i hela ekonomin om 0–1%. Med dessa utsikter torde arbetslösheten komma att fortsätta att öka.

Försörjningsbalans Norge
Förändring i volym, procent

	1981	1982[2]	1983[2]
Privat konsumtion	1,3	2	1 1/2
Offentlig konsumtion	5,2	1	2 1/4
Fasta bruttoinvesteringar	15,1	−8 1/4	2
Lager[1]	− 4,6	4 1/4	1/4
Utrikesbalans[1]	− 0,7	−3	−1 1/2
BNP	0,3	0	1/2
BNP exkl. olja och sjöfart	0,8	3/4	1 1/4

[1] Förändring i % av föregående års BNP.
[2] Finansdepartementets bedömningar.

3 Utrikeshandeln

3.1 Exporten

Utvecklingen av varuexporten under 1982

Den totala svenska varuexporten ökade med 4,1 %[1] mellan 1981 och 1982, huvudsakligen som en följd av den relativt starka exportökningen andra halvåret 1981. Under loppet av 1982 utvecklades nämligen exporten ganska svagt. Från andra halvåret 1981 till första halvåret 1982 ökade sålunda exportvolymen med endast 1/4 %, medan ökningen andra halvåret uppgick till 1,8 %.

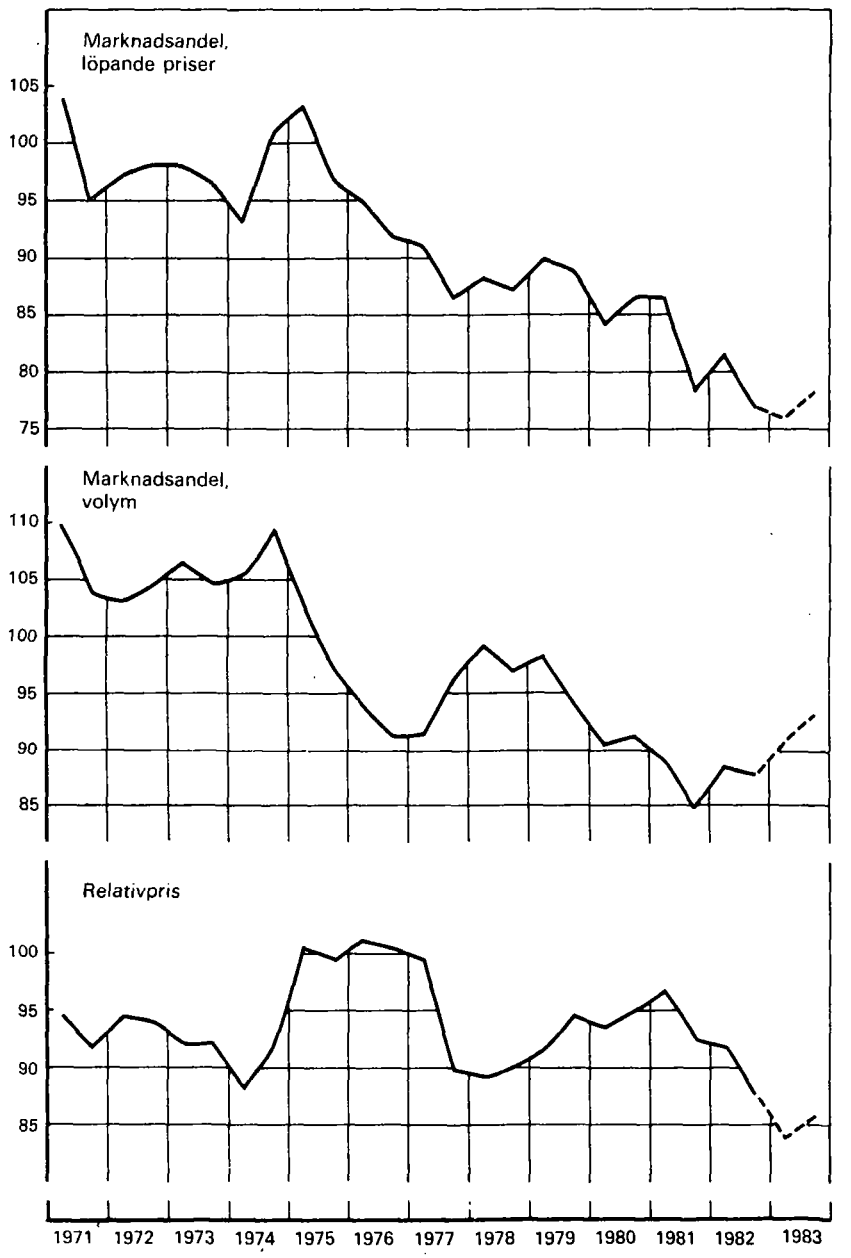
Importen av bearbetade varor till OECD-länderna utvecklades under 1982 betydligt gynnsammare än den totala världshandeln. Medan världshandeln med samtliga varor minskade med ca 2 % och världshandeln med bearbetade varor sjönk med 1 1/2 % ökade de för Sveriges export viktigaste OECD-länderna importen av bearbetade varor med 3,9 %[2] 1981–1982. Den för Sveriges del gynnsamma ländersammansättningen accentuerades ytterligare genom kraftiga ökningar av importefterfrågan till viktiga exportmarknader som Norge (+5 %), Danmark (+6 1/2 %) och Storbritannien (+11 %). Den svenska exporten av bearbetade varor till de viktigaste OECD-länderna ökade 5,5 % 1981–1982, vilket innebar marknadsandelsvinster på ca 1,5 %. De svenska exportmarknadsandelarna ökade markant i Nordamerika och Belgien medan de sjönk i viktiga länder som Storbritannien, Norge och Förbundsrepubliken Tyskland.

Utvecklingen under loppet av 1982 visar en tämligen kraftig marknadsandelsökning (ca 4,5 %) under första halvåret vilken dock till en del kan hänföras till exportleveranser av extraordinär karaktär. Den 1-procentiga andelsförlusten andra halvåret 1982 kan därför delvis ses som en "teknisk rekyl" från den uppdrivna nivån första halvåret. Vid analys av marknadsandelsförändringen för kortare perioder kompliceras bedömningen dels av att marknadsandelen mäts som svensk export i relation till andra länders import, vilket medför att leveranstiden är av betydelse, dels av ett kraftigt säsongmönster. En jämförelse mellan fjärde kvartalet 1982 och fjärde kvartalet 1981 ger emellertid vid handen att Sveriges marknadsandelar i de viktigaste OECD-länderna ökat med knappt 5 %. Det förefaller inte troligt att devalveringen den 8 oktober 1982 hunnit påverka marknadsandelarna nämnvärt redan under fjärde kvartalet 1982, men den kraftiga avtappningen av färdigvarulagren kan eventuellt tolkas som en av relativprissänkning-

[1] Enligt nationalräkenskapernas beräkningsmetod är motsvarande ökningstakt ca 3 1/2 %. För närmare beskrivning av denna beräkningsmetod, se inledning till kapitel 3 i reviderad nationalbudget 1981.
[2] Importtillväxten sammanvägd med ländernas andelar i svensk export.

Diagram 3:1 Marknadsandelar och relativa priser för Sveriges export av bearbetade varor till OECD-länderna 1971–1983

Säsongresande halvårsdata. 1975 = 100

Källa: Se tabell 3:1.

Tabell 3: 1 Sveriges export av bearbetade varor (exkl. fartyg)[1] till OECD-området[2] 1975–1983
Procentuella förändringar

	1975–1976	1976–1977	1977–1978	1978–1979	1979–1980	1980–1981	1981–1982	1982–1983 prognos
Löpande priser, Skr.								
Marknad	19,5	17	20,5	18	13,5	10,0	23	23,5
Marknadsandel	−6,5	−4,5	−1,5	2,5	−3,5	−4	−3,5	−2,5
Export	11,5	11,5	19	21	9,5	5,5	18,5	20,5
Volym[3]								
Marknad	13	3,5	5	10,5	4,5	1	4	3
Marknadsandel	−7,5	1,5	4,5	−1,5	−5	−4,5	1,5	4,5
Export	4,5	5	9,5	9	−0,5	−3,5	5,5	7,5
Pris[4]								
Marknad	6	13	15	7	9	8,5	18	20
Relativpris	1	−6	−5,5	3,5	1,5	0,5	−5	−6,5
Export	7	6,5	8,5	11	10,5	9	12	12

[1] SITC 5–8, exkl. 68, 793.
[2] Utom Australien, Nya Zeeland, Grekland, Irland, Island, Portugal, Spanien och Turkiet.
[3] Exportvärdet i löpande priser deflaterat med hybridindex typ Paasche.
[4] Enligt hybridindex typ Paasche.

Anm. Begreppet "marknad" avser importförändringen för de olika länderna sammanvägda med deras andelar i Sveriges export. Härigenom elimineras eventuella förmånliga eller oförmånliga effekter av exportens strukturella ländersammansättning. Procenttalen är avrundade till närmaste hel- eller halvtal.

Källor: FN, utrikeshandelsstatistik från OECD, nationella statistikproducenter, statistiska centralbyrån samt beräkningar och bedömningar inom konjunkturinstitutet.

en orsakad "köprush" efter svenska varor. Allmänt sett innebar fjärde kvartalet 1982 en återhämtning av den internationella handeln med färdigvaror efter ett påtagligt bakslag tredje kvartalet.

Relativpriset för Sveriges export av bearbetade varor sjönk nästan 11% fjärde kvartalet 1982, dvs. med drygt 2/3 av de 16% som devalveringen uppgick till. Relativprissänkningen fjärde kvartalet följde på tre successiva kvartal med höjningar. Tredje kvartalet 1982 återstod därmed 4 1/2 procentenheter av den ursprungliga relativprissänkningen om 8% efter 1981 års devalvering. Ett liknande mönster kan väntas även efter 1982 års devalvering. För vissa produkter – företrädesvis med låg bearbetningsgrad – kan en devalvering emellertid medföra marknadsandelsvinster utan att någon relativprissänkning kommit till stånd, nämligen om den höjda vinstmarginalen medför att företagen börjar exportera tidigare olönsamma produkter.

Exporten av råvaror ökade genomsnittligt med ca 7 3/4% i volym 1981–1982. Härvid ökade exporten av trävaror med hela 33% medan exporten av t. ex. järnmalm och pappersmassa minskade avsevärt. Bland råvarorna är det också huvudsakligen för exporten av trävaror som de svenska leverantörerna kunnat sänka priset relativt de utländska konkurrenterna.

Utsikter för varuexporten 1983

Den totala världshandeln med bearbetade varor förutses öka svagt under första halvåret 1983 för att sedan stiga något snabbare under andra halv-

Tabell 3: 2 Sveriges export av bearbetade varor (exkl. fartyg)[1] till olika länderområden 1975–1983
Procentuella volymförändringar

	1975–1976	1976–1977	1977–1978	1978–1979	1979–1980	1980–1981	1981–1982	1982–1983 prognos
OECD-länderna[2]	4,6	5,0	9,6	9,2	−0,6	− 3,4	5,5	7,4
Övriga länder	− 5,8	−1,2	10,6	6,3	4,2	14,3	−0,9	3,7
Därav: Östeuropa och Kina	−16,2	−9,9	5,9	−2,8	−9,1	−10,2	−3,9	4,0
OPEC-länderna[3]	24,0	−6,6	25,3	2,7	1,4	37,8	4,7	3,5
Andra länder	−10,0	4,5	6,9	14,0	4,4	11,5	−2,8	3,6
Summa	**1,6**	**3,7**	**9,7**	**8,0**	**−0,1**	**0,9**	**3,8**	**6,4**
Summa bearbetade varor enligt SNI-definitionen[4]	1,7	3,9	9,5	9,7	−0,4	0,8	3,2	6,4

[1] SITC 5–8, exkl. 68, 793.
[2] Utom Australien, Nya Zeeland, Grekland, Irland, Island, Portugal, Spanien och Turkiet.
[3] Qatar, Förenade Arabemiraten, Saudiarabien, Kuwait, Irak, Iran, Indonesien, Venezuela och Nigeria.
[4] Jfr tabell 3: 4.

Källor: Statistiska centralbyrån samt beräkningar och bedömningar inom konjunkturinstitutet.

året. Genomsnittligt beräknas tillväxten bli 2% 1982–1983. Marknadstillväxten för Sveriges export av bearbetade varor till OECD-området bedöms bli 3%. Importen till OPEC-länderna väntas stagnera på grund av de kraftigt fallande oljepriserna (prisfallet beräknas till i genomsnitt 15% 1982–1983) och förbli på samma nivå som 1982. Även statshandelsländernas import förutses bli i stort sett oförändrad, medan importen till de finansiellt mycket utsatta icke-oljeproducerande u-länderna beräknas fortsätta att sjunka med ett par procent. Totalt skulle därmed marknadsutrymmet för Sveriges export av bearbetade varor öka med drygt 2% 1982–1983.

Världsmarknadspriserna ökningstakt har successivt minskat under loppet av 1982 och förväntas bli fortsatt låg under 1983. Till detta bidrar såväl den i de flesta OECD-länder höga arbetslösheten och svaga kapacitetsutnyttjandet som givetvis de fallande oljepriserna. Priserna för de viktigaste OECD-ländernas export av bearbetade varor ökade med 8% 1981–1982 och väntas stiga ytterligare ca 5 1/2% 1982–1983, allt mätt i nationella valutor. Till följd av devalveringen i oktober 1982 beräknas världshandelspriset för bearbetade varor uttryckt i svenska kronor öka med 20%.[1]

Den svenska devalveringen i oktober 1982 innebar att Sveriges relativa exportpris, som nämnts, sjönk med nästan 11% fjärde kvartalet 1982. Då många företag traditionellt höjer priserna i början av kalenderåret kan det förväntas att relativpriset stiger något under första halvåret 1983. Vid utgången av 1983 beräknas därmed ca 9 procentenheter relativprissänkning återstå av devalveringens ursprungliga 16%. Mätt som helårsgenom-

[1] De växelkursrelationer som i genomsnitt gällde för januari och februari har antagits råda fram till 1983 års slut. För t. ex. USA-dollarns del är "stoppkursen" 7: 38 kr.

Tabell 3: 3 Världsmarknadspriserna (enhetsvärdeindex) för bearbetade varor 1973–1983
1970 = 100

	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
US dollar	133	162	182	183	199	230	263	291	279	272	286
Genomsnittliga nationella valutor	110	136	149	158	167	174	191	210	230	249	263
Svenska kronor	113	140	147	155	173	202	219	239	274	334	410

Anm. Sammanvägt med hänsyn till ländernas betydelse i världshandeln.
Källor: FN samt beräkningar och bedömningar inom konjunkturinstitutet.

snitt innebär detta en minskning av relativpriset med 6 1/2 % 1982–1983. Trots den väntade relativprissänkningen och trots de ökade kostnader – för framför allt importerade insatsvaror – som en devalvering för med sig väntas företagen kunna utnyttja en del av devalveringsutrymmet för förbättring av vinstmarginaler. Detta beräknas leda till fortsatta vinstökningar under 1983, vilket på sikt kan medföra exportökningar genererade från utbudssidan.

Relativprissänkningarna – tagna för sig – kan för 1983 beräknas ge en volymmässig ökning av Sveriges exportmarknadsandelar för bearbetade varor om ca 6 1/2 %.[1] På grund av beräknade ogynnsamma effekter av stigande relativt efterfrågetryck[2] och av den svenska exportens varusammansättning väntas dock tillväxten motverkas något under 1983. Till detta kommer en trendmässig "strukturell" marknadsandelsförlust på ca 1 % per år. Sammantaget väntas därmed de svenska exportörernas marknadsandelsvinster komma att uppgå till ca 4 % 1982–1983. Totalt beräknas exporten av bearbetade varor öka med inemot 6 1/2 % i volym 1982–1983.

Exporten av råvaror beräknas öka med drygt 4 % 1982–1983. Det är framför allt skogsindustriexporten som väntas skjuta fart medan ett fortsatt exportfall förutses för järnmalmen. En närmare genomgång av utvecklingen inom olika delbranscher återfinns i kapitel 4.

Den totala exportvolymen skulle därmed kunna öka med ca 6 % 1982–1983. I löpande priser beräknas den totala exporten öka med ca 19 %.

3.2 Importen

Utvecklingen av varuimporten under 1982

Efter att ha minskat både första och andra kvartalet 1982, ökade importvolymen med hela 10 % tredje kvartalet. Tillväxten fortsatte även fjärde

[1] Priselasticiteten för de svenska marknadsandelarna med avseende på det relativa exportpriset har beräknats till 0,7 samma år relativprissänkningen sker, 0,5 året därefter och 0,2 två år efter relativprissänkningen. Vissa ytterligare effekter kan dessutom uppstå efter de tre första åren.
[2] Med stigande relativt efterfrågetryck avses här det förhållandet att det svenska kapacitetsutnyttjandet förutses öka snabbare än kapacitetsutnyttjandet i utlandet. De ogynnsamma effekterna vid en dylik utveckling är då en följd av vissa uppkommande "flaskhalsar".

Tabell 3: 4 Exportutvecklingen för olika varugrupper 1981–1983

	Exportvärde, milj. kr.			Årlig procentuell förändring					
				Volym[1]			Pris[1]		
	1981	1982	1983	1981	1982	1983	1981	1982	1983
Jordbruksprodukter och fisk	1 508	1 735	2 098	– 0,8	10,2	8,0	9,9	4,4	12,0
Skogsprodukter	223	193	244	– 0,1	–22,3	10,0	14,4	11,1	15,0
Mineraliska produkter	2805	2852	2946	– 4,2	–13,8	–3,1	15,9	17,9	6,6
därav: järnmalm	1 644	1 540	1 401	–16,9	–25,4	–9,0	23,5	25,6	0,0
Industriprodukter exkl. fartyg:	*135 844*	*158 544*	*188 424*	*0,4*	*4,5*	*6,1*	*9,2*	*11,7*	*12,0*
därav:									
livsmedelsprodukter	2 655	3 724	3 760	3,2	25,2	–6,5	15,0	12,1	8,0
trävaror	5 287	6 882	8 542	– 4,3	32,8	7,0	0,4	–2,0	16,0
massa	6 764	6 398	8 164	– 4,3	–15,4	16,0	17,0	11,9	10,0
papper och papp	12 375	13 526	16 577	2,1	– 4,7	7,5	12,1	14,7	14,0
petroleumprodukter	5 927	8 578	8 793	– 9,2	21,3	–3,3	20,4	19,3	6,0
järn och stål	8 245	9 717	11 174	– 8,2	2,9	0	2,7	14,5	15,0
ickejärnmetaller	3 083	3 399	4 525	4,7	8,5	6,5	–9,9	1,7	25,0
verkstadsprodukter exkl. fartyg	66 246	77 578	92 554	1.7	4,4	7,0	10,1	12,2	11,5
övriga industriprodukter inkl. elektrisk ström	25 262	28 742	34 335	2,9	2,5	7,0	6,6	11,0	11,6
Export exkl. fartyg	140 380	163 324	193 712	0,2	4,2	5,9	9,1	11,7	12,0
Fartyg	4 144	4 651	6 050	55,0	0,8	13,0	2,3	11,4	15,0
Bearbetade varor exkl. fartyg[2]	111 471	129 226	154 089	0,8	3,2	6,4	9,1	12,3	12,1
Råvaror[3]	28 909	34 104	39 623	– 3,1	7,7	4,2	10,5	9,5	11,5
Total export	**144 524**	**167 975**	**199 762**	**1,3**	**4,1**	**6,1**	**8,9**	**11,7**	**12,1**
Total export enligt NR[4]	144 697	168 140	199 958	0,9	3,5	6,3	9,5	12,2	11,9

[1] Prisutvecklingen anges enligt "hybridindex" av typ Paasche. Denna index används även som deflator för export. Volymutvecklingen blir därmed återgiven i enlighet med volymindex typ Laspeyres.
[2] Papper och papp, järn och stål, verkstadsprodukter exkl. fartyg samt övriga industriprodukter utom elektrisk ström.
[3] Export exkl. fartyg minus de i not 2 nämnda varugrupperna.
[4] I uppgifterna för handelsbalansen (tabell 3: 7) har NR:s exportvärden använts.

Anm. 1981 års exportvärden enligt utrikeshandelsstatistiken. Uppgifterna för 1983 är prognoser. Varugrupperna är definierade i SNI-termer. Detta är skälet till att uppgifterna för exporten av bearbetade varor i denna tabell skiljer sig från uppgifterna i tabell 3: 2 där denna varugrupp är definierad i SITC-termer.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

kvartalet – dock i dämpad takt – och för helåret 1982 jämfört med helåret 1981 blev importvolymökningen drygt 4 1/2 %[1].

Den kraftiga importökningen andra halvåret kan återföras på främst en betydande tillväxt av införseln av *bearbetade varor*[2]. Dessa beräknas ha ökat med ca 5 % mellan halvåren. Importen av *råvaror*[3] minskade mellan

[1] Enligt nationalräkenskapernas beräkningsmetoder blev ökningen närmare 6 %.
[2] Importen av bearbetade varor består av i tabell 3: 5 redovisade varugrupperna *verkstadsprodukter exkl. fartyg, övriga industriprodukter exkl. livsmedelsprodukter, järn och stål* samt *papper och papp*. Tillsammans utgör *verkstadsprodukter exkl. fartyg* och *övriga industriprodukter exkl. livsmedelsprodukter* ca 95 % av värdet av *bearbetade varor*. *Bearbetade varor* utgör ca 65 % av värdet av Sveriges *totala varuimport*. Tidigare har *livsmedelsprodukter* ingått i gruppen *bearbetade varor*. Numera redovisas *livsmedelsprodukter* i *import exkl. bearbetade varor* (råvaror).
[3] Sveriges samlade råvaruimport – som utgör ca 35 % av värdet av den *totala varuimporten* består till ca 65 % av *råolja* och *petroleumprodukter*.

halvåren för flertalet i tabell 3:5 redovisade varugrupper. Den enda posten av betydelse som visade en uppgång var *råolja* som ökade 15% mellan halvåren säsongrensat sett genom såväl lagerökning som en ökad produktion hos de svenska raffinaderierna andra halvåret. Samtidigt minskade importen av *petroleumprodukter* med drygt 3%. Mellan helåren 1981–1982 sjönk nettoimporten av *råolja* och *petroleumprodukter* med närmare 7 1/2%. (Se tabell 3:6).

Tillväxten av importen av *bearbetade varor* mellan halvåren 1982 kan till stor del tillskrivas en påtaglig ökning av den privata konsumtionen av varaktiga varor andra halvåret. Dessutom registrerades en viss ökning av de importtunga maskininvesteringarna. Denna efterfrågetillväxt avspeglas däri att importen av *verkstadsprodukter* ökade med drygt 9% i fasta priser mellan halvåren 1982. Bland varor som visade särskilt starka ökningar var elektriska produkter, datorer, traktorer, lantbruksmaskiner och medicinska instrument. Även lagerinvesteringarna andra halvåret bidrog till ökad importefterfrågan. Lageromslaget mellan halvåren för *bearbetade varor* beräknas ha ökat importefterfrågan med närmare 1,5 miljarder kr. i 1975 års priser.

Importinnehållet av *bearbetade varor* i den totala efterfrågan inom landet kan skattas utifrån nationalräkenskapernas input- och outputstatistik[1]. Vid samma importinnehåll i efterfrågan 1982 som 1981 skulle efterfrågeutvecklingen 1981–1982 enligt dessa kalkyler ha lett till en ökning av importen av *bearbetade varor* med ca 3%. Det statistiskt registrerade marginella importinnehållet är enligt historiska studier emellertid högre än det genomsnittliga och genomförda beräkningar ger vid handen att en importtillväxt på drygt 4 1/2% 1981–1982 skulle vara i linje med den faktiska efterfrågeutvecklingen förutsatt oförändrade relativa priser för hemmaproducerade varor. Devalveringarna 1981 och 1982 beräknas ha medfört en genomsnittlig relativprissänkning 1982 för den svenska importkonkurrerande produktionen med ca 2 1/2%. Importbegränsningseffekten härav – inkl. eftersläpande effekter av tidigare års ogynnsamma relativprisutveckling[2] – kan skattas till 1/2 procentenhet. En importökning på drygt 4% för *bearbetade varor* skulle därmed ha varit att vänta 1981–1982. Att importen av dessa varor ökade med 7 1/2% innebär ett – i varje fall tillfälligt – förhöjt importinnehåll hos importens efterfrågekomponenter. Ett ökat inslag av importtunga varor – såsom personbilar och elektroniska produkter – i såväl konsumtion och investeringar som produktion för export torde därmed ha lett till en icke obetydlig höjning av importefterfrågan.

[1] Det genomsnittliga importinnehållet för t. ex. den privata varukonsumtionen exkl. livsmedelsprodukter, bränslen och elström har antagits vara 40,6%, för offentlig varukonsumtion 11,2% och för maskininvesteringar exkl. fartygsimport 32,0%. Värdena bygger på SCB:s input-output-matriser.

[2] Konjunkturinstitutet har här antagit en importpriselasticitet för *bearbetade varor* på 0.4 under det år som relativprisförändringarna sker, 0,5 under året därefter och 0,15 under tredje året. Detta gäller t. o. m. 1981. På grund av storleken av relativprisförändringen fjärde kvartalet 1982 har det bedömts realistiskt att från 1982 räkna med en priselasticitet på 0,25 första året, 0,55 andra året och 0,25 under tredje året.

Importprisutvecklingen under 1982 fram till devalveringen i oktober var dämpad vad gäller såväl *bearbetade varor* som *råvaror*. Trots en höjning med drygt 16% i kronor räknat av genomsnittspriset för OECD:s export av bearbetade varor mellan tredje kvartalet 1981 och tredje kvartalet 1982, ökade Sveriges importpris för dessa varor med endast ca 10% under samma period. Detta ofullständiga genomslag av devalveringen under 1981 på importpriserna har belysts tidigare (se kapitel 3 i den preliminära nationalbudgeten 1983). Resultaten av dessa undersökningar tyder på att sänkningar av kostnadsläget i Sverige relativt omvärlden i samband med devalvering under vissa förutsättningar kan tvinga utländska leverantörer till Sverige att sänka sina vinstmarginaler.

Utvecklingen av importpriserna mellan tredje och fjärde kvartalet 1982 indikerar att en situation liknande den som följde 1981 års devalvering ånyo har uppstått. Trots en ökning med över 19% av OECD:s exportpris i svenska kronor räknat, ökade Sveriges importpriser för *bearbetade varor*[1] med endast 10%. En del av denna differens beror bl.a. på fakturering i svenska kronor av långa exportkontrakt. Först när dessa avtal går ut slår devalveringen igenom på importpriserna. T.o.m. fjärde kvartalet 1983 beräknas ca 80% av devalveringen ha slagit igenom på de svenska importpriserna. Det resterande prisgenomslaget antages sålunda motverkas av sänkta vinstmarginaler hos de utländska leverantörerna till Sverige, som vid försäljningen till Sverige – relativt övriga exportmarknader – tvingas till prissänkningar i nationella valutor räknat.

Relativpriset för hemmaproducerade *bearbetade varor* har fallit med ca 4 1/2% mellan första halvåret 1981 och andra halvåret 1982. Under samma period har relativpriset för i Sverige producerade *verkstadsprodukter* fallit med ca 5 1/2% (se diagram 3:2 och kapitel 4). För kalenderåret 1982 beräknas relativprissänkningen för *bearbetade varor* till drygt 2 1/2% vilket är drygt 1/2 procentenhet större relativprissänkning än vad som räknades med i PNB 1983.

På *råvarusidan* blev importprishöjningarna likaledes dämpade under 1982. Sveriges genomsnittliga importpris för *råolja*, t.ex., ökade med drygt 18% 1981–1982, trots en höjning av växelkursen för USA-dollarn med ca 25%. (Se diagram 3:3).

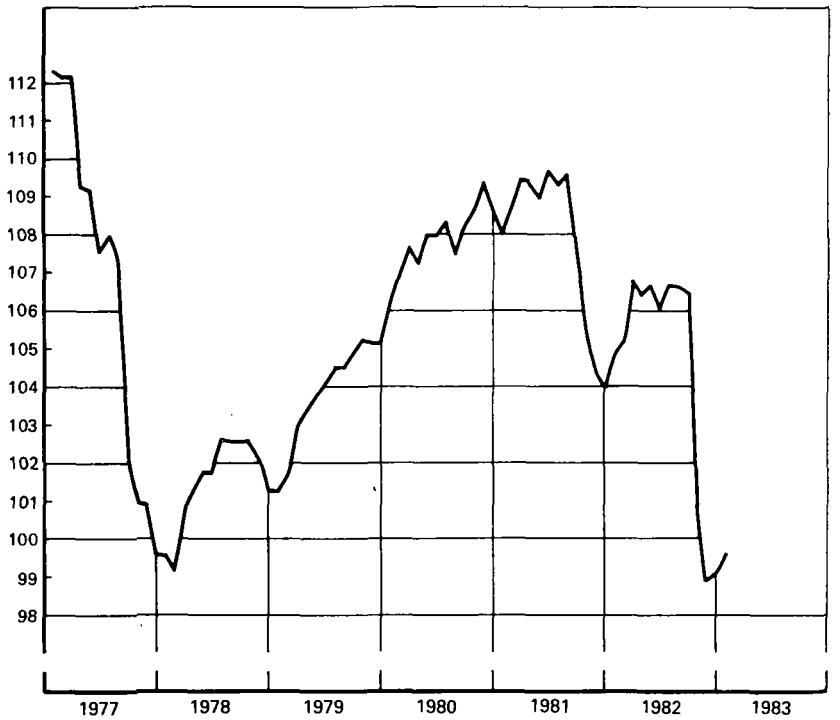
Utsikter för varuimporten 1983

Sveriges totala varuimport förutses öka med ca 1% i volym[2] mellan 1982 och 1983. Importen av *bearbetade varor* väntas öka med drygt 3/4% medan råvaruimporten beräknas öka med knappt 3/4%. Som framgår av tabell 3:5 väntas endast en svag ökning för de flesta varugrupperna. Vad

[1] Exkl. järn och stål.
[2] Knappt 2% i nationalräkenskapernas termer.

Diagram 3: 2 Relativprisutvecklingen[1] för verkstadsprodukter exkl. fartyg 1977–1983

Index 1968 = 100. Månadsdata

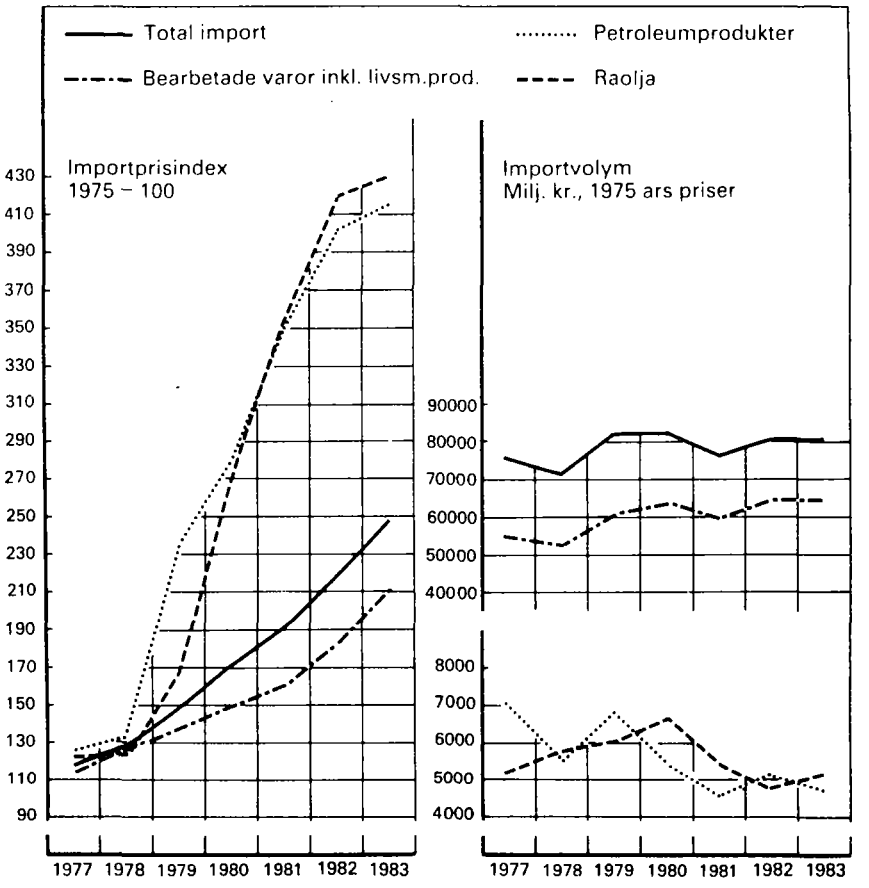
[1] Hemmamarknadsprisindex i förhållande till importprisindex.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

gäller *bearbetade varor* är det enbart *verkstadsprodukter* som förutses öka i volym. För *övriga industriprodukter* – där konsumtionsvaror väger tungt – väntas importen stagnera efter den kraftiga uppgången 1982. Importen av *järn och stål* beräknas minska 1983. Den svaga tillväxten av importen av *bearbetade varor* kan ses mot bakgrund av en beräknad ökning på knappt 3% av den efterfrågan – inkl. lagerförändringar – som normalt skulle ha varit inriktad mot import 1983. En relativprissänkning på drygt 5% 1983 i kombination med relativprissänkningen från 1982 (drygt 2 1/2%) beräknas emellertid verka i starkt importminskande riktning. Den ackumulerade effekten av relativprissänkningarna på importen 1983 kalkyleras nämligen till knappt 2 1/2 procentenheter[1]. Utöver dessa effekter beaktas även en skattad trendtillväxt och vissa korrigeringar har därtill gjorts med hänsyn till det extraordinärt förhöjda importinnehållet 1982, som väntas normaliseras 1983.

[1] Se fotnot 2 s. 41 för antaganden angående priselasticiteten.

Diagram 3: 3 Importpris- och volymutvecklingen 1977–1983 totalt och för vissa varugrupper
Helårsdata

Anm. Importvärden i löpande priser enligt utrikeshandelsstatistiken. Importpriser enligt hybridindex. Uppgifterna för 1983 avser prognoser.
Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Om man ser på de olika komponenterna för efterfrågan är det endast export och lagerförändringar som beräknas lämna något positivt bidrag till importefterfrågan av *bearbetade varor* 1983.

På råvarusidan väntas importen av *råolja* och övriga oförädlade mineraliska produkter (inkl. stenkol) öka starkt. Importen av *ickejärnmetaller* beräknas fortsätta öka, dock i långsammare takt än 1982. Importen av raffinerade *petroleumprodukter* däremot beräknas falla tillbaka efter en kraftig ökning 1982. Som framgår av tabell 3: 6 väntas den sammanlagda nettoimporten av *råolja* och *petroleumprodukter* öka med endast drygt 1 % i fasta priser mellan 1982 och 1983. Denna ökning kan främst återföras på

Tabell 3:5 Importutvecklingen för olika varugrupper 1981–1983

	Importvärde, milj. kr.			Årlig procentuell förändring								
				Volym[1]			Pris[1]			Värde		
	1981	1982	1983	1981	1982	1983	1981	1982	1983	1981	1982	1983
1. Jordbruks-, skogsbruks-produkter och fisk	6 146	6 515	7 867	9,0	− 8,9	0,1	1,3	16,3	20,7	10,4	6,0	20,8
2. Mineraliska produkter	21 817	23 003	26 413	−15,4	− 9,1	10,8	27,5	16,0	3,6	7,8	5,4	14,8
därav: råolja	19 320	19 816	22 460	−17,4	−13,3	9,9	30,3	18,4	3,0	7,7	2,6	13,3
3. Industriprodukter exkl. elström och fartyg	*117 102*	*142 761*	*163 473*	*− 6,7*	*7,9*	*− 0,6*	*9,4*	*13,0*	*15,2*	*2,1*	*21,9*	*14,5*
därav: livsmedelsprodukter	6 846	8 032	9 131	− 6,8	5,0	− 2,0	10,8	11,7	16,0	3,3	17,3	13,7
trävaror, massa samt papper och papp	1 359	1 134	1 281	5,1	−24,6	0,0	15,2	10,6	13,0	21,1	−16,6	13,0
petroleumprodukter	15 937	20 742	19 506	−16,1	13,3	− 8,7	24,6	14,9	3,0	4,5	30,2	− 6,0
järn och stål	3 802	4 701	5 519	−12,3	4,6	− 0,5	− 0,6	18,2	18,0	−12,8	23,6	17,4
icke-järnmetaller	3 322	3 943	5 092	−14,5	10,8	5,0	0,6	7,1	23,0	−14,0	18,7	29,1
verkstadsprodukter exkl. fartyg	49 058	59 629	70 328	− 4,0	7,7	1,5	7,8	12,8	16,2	3,5	21,5	17,9
övriga industriprodukter	36 778	44 580	52 616	− 5,2	7,4	0,1	7,5	12,8	17,9	2,0	21,2	18,0
4. Elektrisk ström	223	625	441	4,0	69,5	−35,6	−40,7	65,8	10,0	−38,2	180,0	−29,4
5. Import exkl. fartyg	*145 288*	*172 904*	*198 194*	*− 7,3*	*4,7*	*0,8*	*11,3*	*13,7*	*13,7*	*3,2*	*19,0*	*14,6*
6. Fartyg	782	621	1 835	−11,2	−29,2	63,0	9,4	12,1	20,0	− 2,9	−20,6	195,6
7. Total import	**146 070**	**173 525**	**200 029**	**− 7,3**	**4,6**	**1,0**	**11,3**	**13,6**	**14,2**	**3,1**	**18,8**	**15,3**
8. Bearbetade varor exkl. fartyg	90 043	109 396	129 008	− 4,8	7,5	0,8	7,3	13,0	17,0	2,1	21,5	17,9
9. Import exkl. bearbetade varor och fartyg (råvaror)	55 245	63 508	69 186	−11,4	0,4	0,7	18,4	14,5	8,1	4,9	15,0	8,9
10. Total import enligt nationalräkenskapernas beräkningsmetoder[2]	146 017	173 841	200 439	− 6,0	5,8	1,9	9,6	12,5	13,2	3,1	19,1	15,3

[1] Importpriserna anges enligt en hybridindex av Paaschetyp. Genom att importvärdet deflateras med denna index erhålls en volymutveckling uttryckt i enlighet med Laspeyres' indexformel.

[2] I nationalräkenskaperna görs fastprisberäkningar i 1975 års priser. Övriga volymuppgifter som redovisas i tabellen (och i detta avsnitt) utgår från närmast föregående års prisnivå. *I uppgifterna för handelsbalansen (tabell 3:7) har NR:s importvärden använts.*

Anm. 1981 års importvärden enligt utrikeshandelsstatistiken. Uppgifterna för 1982 är preliminära. Uppgifterna för 1983 avser prognoser. Varugrupperna är definierade i SNI-termer.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Tabell 3:6 Nettoimport av råolja och petroleumprodukter 1974–1983[1]

	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
Löpande priser, milj. kr.										
Import av råolja, netto[2]	3405	4400	5652	6474	7206	10039	17885	19316	19726	22366
Petroleumprodukter										
Import	8705	7944	8323	8805	7421	16012	15244	15937	20742	19506
Export	700	919	1031	1303	1662	3261	5421	5927	8578	8793
Nettoimport	8005	7025	7292	7502	5759	12751	9823	10010	12164	10713
Nettoimport av råolja och petroleumprodukter	11410	11425	12944	13976	12965	22790	27708	29326	31890	33079
Nettoimport av råolja och petroleumprodukter i procent av BNP[3]	4,5	3,8	3,8	3,8	3,2	5,0	5,3	5,1	5,1	4,8
1975 års priser[4]										
Nettoimport av råolja och petroleumprodukter	11112	11425	11312	11149	10035	11265	9824	8035	7436	7533
Volymindex (1975=100)	97,26	100,00	99,01	97,58	87,83	98,60	85,99	70,33	65,09	65,93

[1] Uppgifterna för 1974–1982 är hämtade från utrikeshandelsstatistiken. Uppgifterna för 1982 är prel., 1983 avser prognoser. Samtliga uppgifter redovisas i SNI-termer. Tidigare har råolja och petroleumprodukter definierats i SITC-termer. Denna omläggning har medfört att vissa uppgifter är ändrade.
[2] Export av råolja förekom endast 1974 (8 milj. kr.), 1975 (2 milj. kr.), 1979 (86 milj. kr.), 1980 (58 milj. kr.) och 1981 (4 milj. kr.). Den beräknas 1982 ha uppgått till ca 90 milj. kr. och väntas öka 1983 till ca 94 milj. kr.
[3] BNP till marknadspris.
[4] Deflatering enligt hybridindex.
Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

en ökning av råoljelagren, då exporten, förbrukningen och lagren av färdiga *petroleumprodukter* väntas minska.

Importpriserna för *totala importen* 1983 väntas öka med drygt 14% jämfört med 1982 års genomsnitt. Största delen av denna ökning är hänförlig till *bearbetade varor*, där importpriserna väntas stiga med ca 17% som följd av devalveringen 1982 och en ökning av världsmarknadspriserna med ca 5 1/2% mätt i nationella valutor. Importprisutvecklingen på *råvarusidan* väntas bli dämpad, då prisökningen för *råolja* och *petroleumprodukter* väntas stanna vid 3% i svenska kronor efter de prissänkningar som inträffat första kvartalet.

Halvårsutvecklingen 1983 för importvolymen tyder på en förhållandevis starkt minskad import första halvåret – ca 6% säsongrensat sett för *bearbetade varor* och ca 3% vad gäller *totala importen*. Andra halvåret väntas importen av *bearbetade varor* öka med drygt 6 1/2%, medan *totala importen* förutses öka med ca 5%.

3.3 Betalningsbalansen

Bytesbalansen för varor, tjänster och transfereringar försämrades avsevärt mellan 1981 och 1982. Underskottet steg således med drygt 8 1/2 miljarder kr. till 22,8 miljarder kr. Försämringen kan till övervägande del hänföras till två poster. För det första det kraftigt försämrade räntenettot till följd av ökningen av utlandsskulden, i svenska kronor räknat, som dels

är att återföra på devalveringarna 1981 och 1982, dels på den stegrade utlandsupplåningen. För det andra ökningen av handelsbalansens underskott på grund av såväl försämrat bytesförhållande som snabbare volymtillväxt för import än export.

För 1983 beräknas handelsbalansen uppvisa en förbättring om drygt 5 miljarder kr. till följd av en betydligt större ökning av export- än importvolymen. Även för tjänstebalansen väntas en viss förbättring komma till stånd. Detta förväntas dock motverkas av en fortsatt försämring av transfereringsbalansen. Underskottet i denna beräknas öka med 3 miljarder kr. varav merparten är att hänföra till räntenettot. Sammantaget innebär detta att bytesbalansens negativa saldo 1983 beräknas minska med drygt 3 1/2 miljarder kr. till −19,2 miljarder kr.

Handelsbalansen

Handelsbalansen försämrades kraftigt mellan halvåren 1982. Försämringen var delvis en säsongföreteelse men även i säsongrensade tal var utvecklingen starkt negativ som framgår av följande tablå vilken även innefattar halvårsprognoser för 1983.

	1982		1983		1982	1983
	I	II	I	II		
Export	81 480	86 661	96 026	103 932	168 141	199 958
Import	80 272	93 569	96 216	104 223	173 841	200 439
Handelsbalans	1 208	−6 908	−190	−291	−5 700	−481
Exportvolym (enl. NR)	100	100,5	104	109,5	100	106,5
Importvolym (enl. NR)	100	105,5	102	107,5	100	102

Bakom försämringen – från ett tillfälligt överskott första halvåret 1982 till ett underskott på nära 7 miljarder kr. andra halvåret – låg inte bara vissa omedelbara priseffekter av devalveringen i oktober 1982 utan även en anmärkningsvärt kraftig tillväxt i importvolymen (se tablån ovan). Underskottet i handelsbalansen mellan helåren 1981 och 1982 växte härigenom från 1,3 miljarder till 5,7 miljarder kr. (exkl. korrigering av handelsstatistiken).

Handelsbalansens underskott beräknas – enligt i detta kapitel tidigare presenterade kalkyler – komma att nära nog elimineras redan första halvåret i år (i säsongrensade tal). Denna starka förbättring gentemot andra halvåret 1982 skulle därvid helt vara att återföra på volymutvecklingen i utrikeshandeln med en stark tillväxt på exportsidan och ett påtagligt fall i importen. Mellan halvåren i år beräknas handelsbalansen sedan förbli i stort sett oförändrad. Tillväxttakten i exportvolymen beräknas visserligen tillta ytterligare men importvolymen beräknas åter växa och neutralisera

den gynnsamma effekten på handelsbalansen av den fortsatta exporttillväxten. Prisnivån för export och import beräknas stiga i ungefär lika omfattning från första till andra halvåret. Underskottet i handelsbalansen för helåret 1983 förutses därmed bli av mycket begränsad storlek – mindre än en halv miljard kr.

Försämringen av bytesförhållandet i utrikeshandeln var anmärkningsvärt liten 1982 och beräknas bli påfallande liten även 1983. Normalt efterföljs en devalvering av en kraftig försämring av bytesrelationerna med utlandet. Att så blev fallet i endast begränsad omfattning efter devalveringen i september 1981 kan främst återföras på ett ofullständigt genomslag av devalveringen på importpriserna för bearbetade varor såsom omtalats i importavsnittet i detta kapitel. I tablån nedan visas utvecklingen av bytesförhållandet (enligt hybridprisindex) 1981–1982 och 1982–1983 för dels varuutbytet med utlandet av bearbetade varor, dels övriga varor (främst råvaror), dels slutligen samtliga varor.

Bytesförhållandet

	Procentuell förändring	
	1981–1982	1982–1983
Bearbetade varor (exkl. fartyg)	– 1/2	–4
Övriga varor (exkl. fartyg)	–4 1/2	3
Samtliga varor	–1 1/2	–2

Som synes försämrades bytesförhållandet för bearbetade varor med endast en halv procent 1981–1982 trots att exportföretagen i icke oväsentlig grad utnyttjade devalveringen i september 1981 till att sänka sina relativpriser (se exportavsnittet till detta kapitel). Som nyss nämndes tillkom emellertid en motverkande faktor på importsidan såtillvida att leverantörerna till Sverige av bearbetade varor sökte häva devalveringens för dem konkurrensförsämrande effekt på den svenska marknaden genom att gå ned i pris i utländsk valuta räknat.

Devalveringen i oktober 1982 förutses få ett förhållandevis kraftigare – men dock ej fullständigt – genomslag på importpriserna för bearbetade varor samtidigt som exportföretagen även efter denna devalvering förväntas – till rätt avsevärd del – utnyttja devalveringen till att ytterligare sänka sina relativpriser. Bytesförhållandet beräknas därför komma att försämras med 4% för bearbetade varor från 1982 till 1983 – en försämring som devalveringen i oktober 1982 kan sägas ha eftersträvat.

Bytesförhållandet för samtliga varor beräknas trots detta komma att försämras endast obetydligt mer 1982–1983 än 1981–1982. Förklaringen härtill ligger i den gynnsamma utvecklingen av bytesförhållandet för gruppen övriga varor 1982–1983. För denna varugrupp försämrades bytesförhållandet med 4 1/2% 1981–1982 men förutses komma att förbättras med

3% 1982–1983. Ett förbättrat bytesförhållande för bearbetade varor har som regel negativa effekter på sikt i form av tappade marknadsandelar. Ett förbättrat bytesförhållande för gruppen övriga varor, som främst omfattar råvaror och stapelvaror, är oftast ett automatiskt utslag av marknadsläget och förbättrar därmed handelsbalansen utan att på sikt i tillnärmelsevis motsvarande grad som på färdigvarusidan leda till marknadsandelsförluster. Den betydande förbättringen av bytesförhållandet för gruppen övriga varor 1982–1983 är väsentligen en kombinerad effekt av i första hand en förutsedd ogynnsam marknadsutveckling för mineraloljor med fallande oljepriser i dollar räknat och i andra hand en gynnsam marknadsutveckling för skogsprodukter.

Tjänste- och transfereringsbalansen

Den sjöburna världshandeln minskade ca 10% i ton-miles räknat 1981–1982. Trots en reduktion av världshandelsflottans dödviktstonnage med 1%, för övrigt den första minskningen sedan 1930-talet, växte således gapet mellan utbud och efterfrågan på frakttonnage ytterligare 1982. Sedan 1971 har den sjöburna världshandeln stigit 20% i ton-miles räknat under det att världshandelsflottans dödviktstonnage fördubblats. Överskottstonnage existerar ej längre enbart på tank- och bulkmarknaden utan uppträder nu även på bl. a. container och ro-ro lastmarknaderna. Trots de på grund av överskottstonnage fallande fraktsatserna bidrog dollarkursens starka uppgång till en ökning av sjöfartsnettot med nästan 400 milj. kr. till 5,1 miljarder kr.

För 1983 förutses en viss tillväxt i världshandeln. Detta bör ge utrymme för en svag ökning av fraktsatser och kapacitetsutnyttjande under loppet av året. I kombination med nivålyftet av dollarn till följd av devalveringen i oktober 1982 torde detta medföra en betydande ökning av sjöfartsnettot 1983. I tabell 3: 7 har införts en uppgång om knappt 700 milj. kr.

Hushållens minskade reala disponibelinkomst i kombination med devalveringarna 1981 och 1982 medförde en reduktion av bruttoutflödet av resevaluta med 12% i volym 1982. Detta trots en ökning av charterresandet om 7%. Till följd av inflationen utomlands samt den extra fördyringen av utlandsturism genom devalveringarna steg ändock utgifterna i löpande priser med 7%.

Relativprisförändringen till följd av devalveringarna bidrog även till en kraftig ökning av resevalutainflödet. I löpande priser noterades en uppgång om 31% – varav ca 8 procentenheter förklaras av en ökad norsk gränshandel i Sverige – vilket innebar en volymökning med 20%. Totalt sett ledde detta till en minskning av det negativa resevalutanettot med 700 milj. kr. till –5,6 miljarder kr. Detta är anmärkningsvärt då förbättringen är den första på åtta år.

För 1983 väntas en ytterligare minskning av det negativa resevalutanettot. Inflödet förutses nominellt stiga i ungefär samma takt som 1982.

Tabell 3:7 Betalningsbalansen 1979–1983
Milj. kr., löpande priser

	1979	1980	1981	1982	1983 prognos
Export av varor, fob	118 210	131 001	144 694	168 141	199 958
Import av varor, cif	122 963	141 697	146 017	173 841	200 439
Handelsbalans[1]	**−4 753**	**−10 696**	**− 1 323**	**− 5 700**	**− 481**
Korrigering av handelsstatistiken[2]	− 303	− 686	− 826	− 1 404	− 1 000
Handelsbalans[3]	**−5 056**	**−11 382**	**− 2 149**	**− 7 104**	**− 1 481**
Sjöfartsnetto	3 669	4 203	4 732	5 120	5 800
Resevaluta, netto	−4 760	− 5 284	− 6 252	− 5 557	− 4 500
Övriga tjänster, netto	−4 029	− 4 805	− 6 263	− 6 226	− 8 190
Korrigering av tjänster[4]	5 800	7 600	8 200	8 600	9 900
Bytesbalans för varor och tjänster	**−4 376**	**− 9 668**	**− 1 732**	**− 5 167**	**− 1 529**
Därav: tjänster	680	1 714	417	1 937	3 010
Avkastning av kapital, netto	−3 135	− 6 071	−11 002	−15 936	−18 550
därav räntenetto: staten och riksbanken	176	− 1 355	− 4 111	− 6 121	− 8 400
övriga	−3 617	− 4 607	− 7 092	− 9 818	−10 200
Övriga transfereringar, netto	−5 179	− 5 979	− 6 154	− 7 230	− 8 410
Korrigering av transfereringar[4]	2 800	3 200	4 700	5 500	6 200
Bytesbalans för varor, tjänster och transfereringar[5]	**−9 890**	**−18 518**	**−14 188**	**−22 833**	**−19 231**
Därav: transfereringar	−5 514	− 8 850	−12 456	−17 666	−20 760
Kapitalbalans	8 084	24 265	16 494	21 165	
Tilldelade SDR	258	256	262	–	
Restpost	−1 030	− 6 048	− 1 423	1 944	
Valutareservens transaktionsförändring	−2 578	− 45	1 145	276	
Förändring på grund av kursrörelser	− 591	34	4 121	4 375	
Valutareservens totala förändring	−3 169	− 11	5 266	4 651	

[1] Exkl. korrigering av handelsstatistiken.
[2] Nettot av återutförsel och återinförsel, korrigering av SAS flygplansimport, i utlandet direkt landad fisk, rabatt och koncernbidrag i samband med oljeimport samt för 1980, 1981 och 1982 korrigering för oljeriggar.
[3] Inkl. korrigering av handelsstatistiken.
[4] Korregeringsposten uppgår totalt till 8 600, 10 800, 12 900, 14 100 och 16 100 milj. kr. för 1979–1983. Fördelningen av korregeringsposten på tjänstebalansen och transfereringsbalansen är skönsmässig.
[5] Överensstämmer med riksbankens bytesbalansbegrepp.
Källor: Konjunkturinstitutet, riksbanken och statistiska centralbyrån.

Hushållens fortsatt sjunkande reala disponibelinkomster i kombination med den ovan nämnda relativprisförändringen väntas leda till en ytterligare minskning av utflödesvolymen. I nominella termer beräknas dock utflödet öka i ungefär samma takt som 1982. Underskottet skulle därmed minska till 4,5 miljarder kr. 1983.

Posten övriga tjänster i tabell 3: 7 ger en ofullständig bild av tjänsteutbytet med utlandet. En stor del av den korrigeringspost som införts i bytesbalansen berör i sak denna post.

Nettot av avkastningen på kapital har för 1982 beräknats till −15,9 miljarder kr., dvs. en försvagning med 4,9 miljarder kr. i förhållande till 1981. Försämringen beror till övervägande del på ökade räntebetalningar till utlandet till följd av ökningen av utlandsskulden, i svenska kronor räknat, genom dels devalveringarna 1981 och 1982, dels den stegrade utlandsupplåningen. För 1983 beräknas såväl nettoupplåningen som, i tillämpliga fall, den rörliga räntesatsen komma att ligga på en lägre nivå än under fjolåret. Detta medför att förändringen i negativ riktning av nettot av avkastningen på kapital begränsas till 2,6 miljarder kr. Saldot skulle således uppgå till −18,6 miljarder kr. 1983.

Posten övriga transfereringar netto, vars största delpost är u-landsbiståndet, visar ett ökat underskott såväl 1982 som 1983.

Även beträffande räntebetalningar och övriga transfereringar räknar man med bristande täckning i statistiken på inflödessidan. En del av den totala korrigeringsposten har därför förts till transfereringarna.

4 Produktionen

4.1 Sammanfattning av industriproduktionens utveckling

Industrins efterfrågeläge var svagt under 1982 även om en viss förbättring av orderingången kom att ske mot slutet av året. Det var exportorderingången som steg relativt snabbt under fjärde kvartalet efter att ha fallit under första halvåret. Hemmaorderingången däremot ökade kraftigt under sommaren till följd av enstaka och i tiden utsträckta försvarsorder. Även bortsett från dessa steg emellertid hemmaorderingången under tredje kvartalet från den mycket låga nivån under de två första kvartalen, men sjönk ånyo under fjärde kvartalet. Industrins orderstockar – exkl. försvarsorderna – sjönk markant under första halvåret, var oförändrade under tredje kvartalet och steg något under fjärde kvartalet. Tillväxten fjärde kvartalet av exportorderingången gällde flertalet branscher. Starkast kom den dock verkstadsindustrin och skogsindustrierna till del.

Industriproduktionen var i stort sett oförändrad från andra halvåret 1981 till första halvåret 1982. Tredje kvartalet föll produktionen återigen för att under fjärde kvartalet utvecklas i positiv riktning. Någon större förändring av produktionen mellan helåren 1981 och 1982 kom därmed inte att ske. De kraftigaste minskningarna kom att ske inom gruvorna och massaindustrin

Tabell 4: 1 Industriproduktionens utveckling 1980–1983
Procentuell volymförändring från föregående år

SNI		1980	1981 prel.	1982 prel.	1983 prognos
2	*Gruvor och mineralbrott*	*– 0,7*	*– 9,2*	*–19,0*	*– 9,5*
2301	Järnmalmsgruvor	0,4	–14,5	–30,5	–21.0
2302	Ickejärnmalmsgruvor	– 3,0	1,8	– 6,4	3,0
210, 220, 290	Övriga gruvor och mineralbrott	– 1,6	– 1,4	8,8	3,0
3	*Tillverkningsindustrin*	*0,4*	*– 3,3*	*0,4*	*4,3*
33111	Sågverk[1]	– 2,5	– 8.3	6,7	9,0
34111	Massaindustri	– 7,5	– 1,4	–17,2	12,0
34112	Pappers- och pappindustri	– 1,4	– 1,2	– 2,5	4,5
353, 354	Petroleumraffinaderier m. m.[2]	0,3	–15,5	– 0,5	3,5
371	Järn- och stålverk[3]	– 3,4	– 8,6	5,5	3,0
372	Ickejärnmetallverk	1,5	– 5,7	12,7	5.0
38./.3841	Verkstadsindustri exkl. varv	2,2	– 0,7	0,8	4,8
3841	Varv[4]	–14,1	10,2	– 5,2	0,0
3 resterande	Övrig industrisektor	0,5	– 5,8	– 0,2	3,4
2, 3	**Hela industrin**	**0,4**	**– 3,5**	**– 0,1**	**4,0**

[1] Inkl. hyvlerier och träimpregneringsverk.
[2] Inkl. smörjmedels-, asfalt- och kolproduktindustri.
[3] Inkl. ferrolegeringsverk.
[4] Inkl. båtbyggerier.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

men också pappersindustrin och varven noterade tillbakagångar 1981–1982. För sågverken och järn- och metallverken kom relativt kraftiga ökningar medan verkstadsindustrin och övrigsektorns produktion blev i stort sett oförändrad.

För 1983 förutses främst som en följd av konkurrenskraftsförbättringen genom devalveringarna 1981 och 1982 en förhållandevis god exportutveckling kunna ske. Bortsett från ett positivt lageromslag bedöms den inhemska efterfrågan bli svag men då den importkonkurrerande hemmaindustrin beräknas kunna öka sina marknadsandelar beräknas ett utrymme finnas för en ökning av industriproduktionen 1982–1983 på ca 4%. De starkaste ökningarna beräknas ske för skogsindustrierna men också inom verkstadsindustrin väntas tillväxten bli påtaglig. Gruvproduktionen 1983 kommer dock att bli lägre än 1982.

4.2 Utvecklingen inom olika delbranscher

Avsättningsläget för den svenska *järnmalmsexporten* försämrades dramatiskt under våren 1982. Den försiktiga återhämtning i stålkonjunkturen som gjort sig gällande under loppet av 1981 visade sig vila på en bräcklig grund. Stålefterfrågan sjönk nämligen markant under våren starkt påverkad av ett omslag till en neddragning av stållagren hos förbrukare och mellanhänder. Också den faktiska stålförbrukningen minskade; den allmänna konjunkturförsvagningen i Västeuropa blev under sommaren allt mer påtaglig. Produktionskvoterna inom EG:s stålindustri sattes successivt allt lägre. Det faktiska produktionsutfallet under hösten kom emellertid att bli ännu lägre än vad kvoterna medgav. Produktionen i EG:s stålindustri var under fjärde kvartalet nere i en årstakt på under 100 milj. ton. 1982 års produktion blev ca 110 milj.; en minskning med ca 12% jämfört med 1981 eller ca 21% lägre än 1979 som representerade den senaste toppnoteringen.

De svenska malmleveranserna minskade dock mera eller med omkring 25% 1981–1982. Orsakerna härtill var flera. Bl. a. skedde en ytterligare minskning av behovet av högfosformalm genom byte till stålprocesser baserade på lågfosformalm. Vidare minskade stålverken sina hemtagningar av malm från gruvor där de själva hade ägarintressen mindre än från andra gruvor. Dessutom drabbade driftsinskränkningar i särskilt hög utsträckning produkter framställda vid stålverk med stor andel svensk malm. Till detta kommer att lagren av svensk malm vid stålverken drogs ned i betydligt större utsträckning än annan malm.

Malmbrytningen i Sverige drogs ned särskilt kraftigt under senare delen av 1982. Malmlagren vid gruvorna kom därigenom att minska under senare delen av året trots den svaga leveransutvecklingen. Lagerstockarna blev vid utgången av 1982 ändock nära 0,5 milj. ton större än ett år tidigare.

Produktionstakten för EG:s stålindustri ligger ännu under de första

månaderna 1983 under 100 milj. ton räknat på årsbasis. En viss förbättring under återstoden av 1983 torde dock vara att räkna med bl. a. med hänsyn till att lagercykelns depressiva inverkan släpper och stålkonsumtionen inom byggsektorn är stigande. Den väntade svaga utvecklingen av övriga investeringar och den förutsedda långsamma tillväxten i den privata konsumtionen talar dock för att återhämtningen i stålkonjunkturen blir måttlig. Även om sålunda malmexporten kan stiga under loppet av 1983 från den låga leveransnivån i början av året beräknas leveranserna för året som helhet bli ca 9 % lägre än 1982. Avtalen om 1983 års malmpriser blev i stort sett klara under senvintern och torde för de svenska malmkvaliteterna innebära en prissänkning på ca 15 % räknat i US $. Exportpriserna uttryckta i svenska kronor beräknas emellertid genom dollarkursens utveckling bli ungefär oförändrade mellan årsgenomsnitten 1982 och 1983.

Malmbrytningen planeras hållas tillbaka kraftigt 1983 genom omfattande driftsstopp i syfte att minska de mycket stora lagren. Produktionen beräknas dras ned ca 21 % 1982–1983, vilket skulle innebära att lagren minskar med knappt 1,5 milj. ton 1983. De skulle ändock vid årets utgång uppgå till närmare 70 % av 1983 års beräknade leveranser.

Trots den blygsamma tillväxten i Europas trävaruimport under 1982 steg de svenska *sågverkens* export av sågade och hyvlade trävaror betydligt. Även på vissa utomeuropeiska marknader steg exporten i anmärkningsvärd omfattning såsom till Egypten, Saudi-Arabien och Irak. Till Irak mer än fyrdubblades exporten under 1982.

Den uppseendeväckande starka exporttillväxten under 1982 berodde således till mycket ringa del på någon ökad trävaruförbrukning utan istället i all huvudsak på ökade marknadsandelar. Framförallt tre länder har tappat andelar gentemot Sverige; Finland, Österrike samt Canada. Redan under 1981 kunde svenska sågverk notera en avsevärt förbättrad konkurrenssituation relativt huvudkonkurrenterna i Finland och Canada. Under 1982 har den förbättrats ytterligare och resulterat i kraftiga andelsvinster, främst på bekostnad av den finska trävaruexporten som på europamarknaden sjönk med närmare 19 % 1981–1982. Den svenska exportökningen uppgick till drygt 30 % på denna marknad som nästan genomgående uppvisade en endast blygsam tillväxt. Undantaget, när det gäller de svenska huvudmarknaderna i Europa, var Storbritannien där byggaktiviteten var klart stigande under loppet av 1982 och importbehovet av trävaror steg härigenom med uppskattningsvis ca 20 %. Den svenska exporten dit steg samtidigt med drygt 40 %.

Sammantaget steg Sveriges trävaruexport med ca 33 % 1981–1982 motsvarande en kvantitet på närmare 7 1/2 milj. m^3 och framförallt mot slutet av året ökade skeppningarna av trävaror kraftigt.

De svenska exportpriserna sjönk genomsnittligt med 2 % 1981–1982. Under loppet av året skedde en successiv uppjustering av prisnivån. Mellan tredje och fjärde kvartalet 1982 steg priserna dock endast ca 4 1/2 %

vilket innebär att stora kvantiteter skeppades till kraftigt sänkta priser, i utländsk valuta, efter devalveringen i oktober. Med andra ord torde betydande relativprissänkningar ha förekommit mot slutet av året.

Efterfrågan på den svenska marknaden var fortsatt vikande till följd av den svaga byggaktiviteten och produktionsneddragningarna inom den träbearbetande industrin. Sågverkens färdigvarulager minskade betydligt under 1982 genom den gynnsamma exportutvecklingen och uppgick till drygt 3 milj. m^3 vid årsskiftet. Till följd av de kraftigt ökade skeppningarna mot slutet av året steg även sågverkens produktion betydligt under årets sista månader och för helåret 1982 höjdes produktionen med drygt 6 1/2% jämfört med 1981.

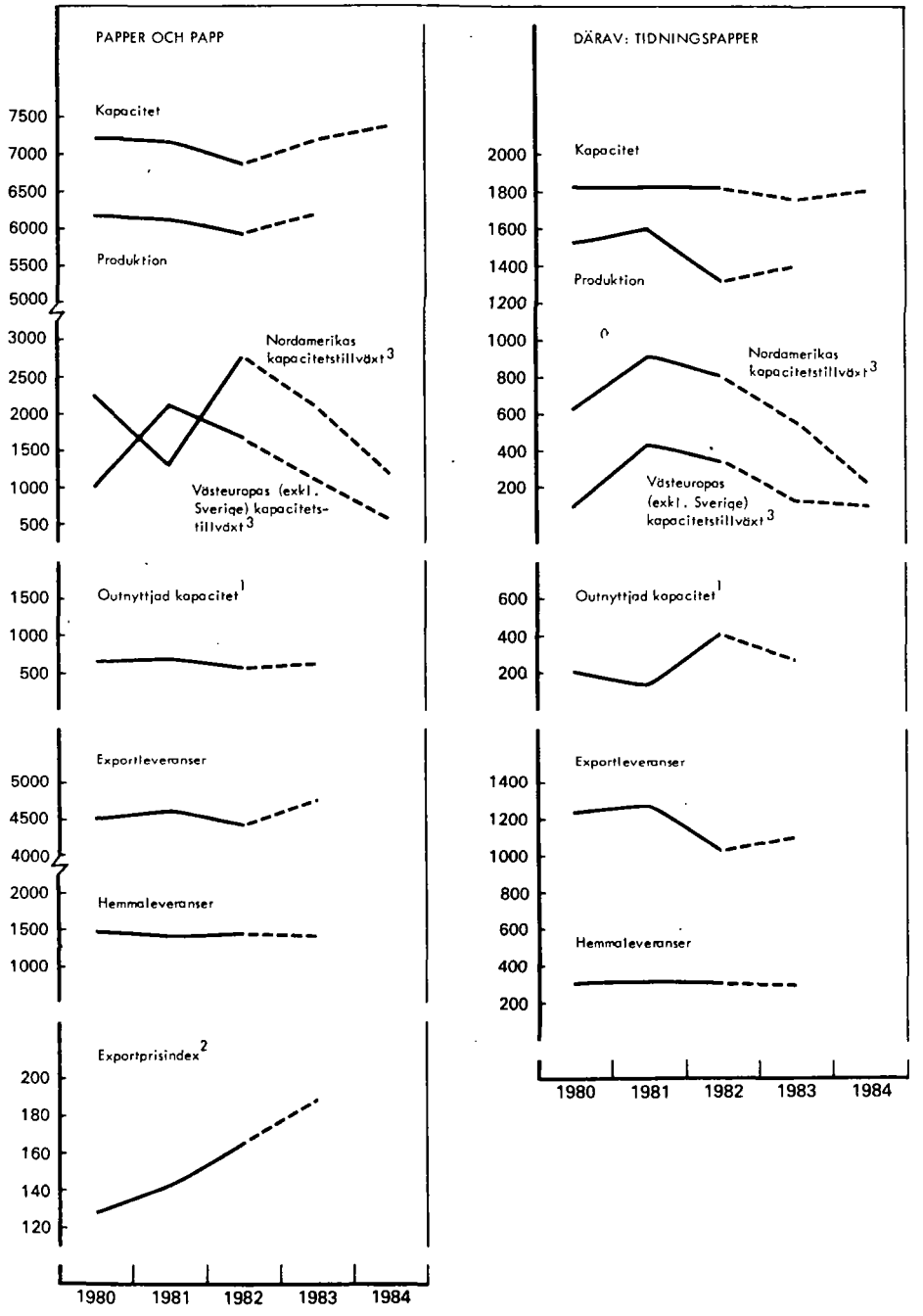
Den europeiska byggkonjunkturen väntas genomgå en endast måttlig återhämtning under 1983. Byggaktiviteten på de svenska huvudmarknaderna är fortfarande låg, men i flertalet länder väntas ett visst uppsving ske under loppet av året. En marknadstillväxt på ett par, tre procent bedöms som sannolik. Som tidigare nämnts justerades trävarupriserna i svenska kronor endast måttligt uppåt under fjärde kvartalet 1982. Här har uppskattats att den genomsnittliga nivån under första kvartalet i år ligger ca 12% över nivån för tredje kvartalet 1982 innebärande en sänkning i utländsk valuta med 5–6%. Endast måttliga svenska exportprishöjningar synes troliga under resterande delen av året och i genomsnitt skulle sålunda exportpriset stiga ca 16% 1982–1983. Sågverken beräknas därmed gentemot Finland befästa och gentemot flertalet övriga konkurrenter ytterligare stärka sin marknadsposition. Det förtjänas uppmärksammas att de svenska trävaruexportörernas konkurrensläge relativt de finska inte förändrats nämnvärt efter devalveringen i oktober. De finska exportörerna synes nämligen ha följt med i den svenska prissättningen. Detta har möjliggjorts dels tack vare det finska ekonomisk-politiska paketet som kom strax efter den svenska devalveringen och dels genom att de sänkt sina marginaler ytterligare. Det gynnsamma relativa läge som fanns redan innan hösten 1982 synes däremot kunna bibehållas även under 1983. Trävaruexporten har med dessa antaganden beräknats stiga 7% 1982–1983 motsvarande en exportvolym på i det närmaste 8 milj. m^3. Cirka hälften av tillväxten utgörs av andelsvinster.

I Sverige väntas nybyggandet förbli svagt även under 1983, men trävaruförbrukningen kommer att hållas uppe av fortsatt ökande reparations- och underhållsarbeten. Sågverkens lager beräknas minska något men inte i samma omfattning som under 1982. För att möta lageromslaget samt tillväxten i exportleveranserna torde produktionen behöva höjas med ca 9% 1982–1983.

Efter den tillfälliga återhämtningen inom Västeuropas industrier under första delen av 1982 sjönk återigen aktiviteten successivt under resterande delen av året. Försvagningen påverkade även *pappers- och pappmarknaden* i negativ riktning och konsumtionen i Västeuropa beräknas preliminärt

Diagram 4:1 Pappers- och pappindustrin i Sverige samt kapacitetstillväxt i Nordamerika och Västeuropa 1980–1984

1 000 ton

[1] Outnyttjad kapacitet = potentiell produktion – faktisk produktion. Potentiell produktion = 0,95×kapacitet.
[2] Utrikeshandelsstatistiken, hybridindex. 1975 = 100.
[3] Kapacitetstillväxt från föregående år räknat.

Källor: FAO, SCPF, SCB.

ha minskat något 1982 jämfört med 1981. Även i Nordamerika försvagades efterfrågan på papper och papp och produktionsnivån sänktes successivt och i betydande omfattning. Framför allt för tidningspapper försämrades marknadsläget avsevärt under 1982, huvudsakligen till följd av att ny produktionskapacitet tillkommit. I Förenta staterna och Canada, världens två största producenter av tidningspapper, uppgick kapacitetstillväxten till närmare 6% under 1982. Kapaciteten kom således att vida överstiga konsumtionsbehovet, framför allt i Nordamerika. Därigenom fick Canada, som exporterar en stor del av sin produktion till Förenta staterna, ett överskott som man istället sökte avsättning för i bl. a. Europa där emellertid förbrukningen av tidningspapper sedan en längre tid varit stagnerande eller svagt fallande. De svenska tidningspappersbruken förlorade härigenom andelar och exportvolymen sjönk med 19 1/2% 1981–1982. (Se diagram 4:1.) För övriga papperskvaliteter begränsades leveransbortfallet till ca 8%. Kartong- och pappexporten utvecklades dock betydligt gynnsammare och genom ökade marknadsandelar samt en viss marknadstillväxt kom exportvolymen av dessa produkter att öka nära 14% 1981–1982. Ökad avsättning uppnåddes både i Europa och på utomeuropeiska marknader. Priserna sänktes samtidigt på vissa kvaliteter, på grund av den hårdnande konkurrensen från framförallt Nordamerika. Sammantaget för gruppen papper och papp sjönk exportvolymen drygt 4 1/2% 1981–1982. Exportpriserna steg med knappt 15%. Mellan tredje och fjärde kvartalet steg priserna med ca 5% vilket kan tyda på att de svenska producenterna i betydande omfattning sänkte sina priser utomlands, i utländsk valuta räknat.

Avsättningen på hemmamarknaden, som försvagades både under 1980 och 1981, ökade något under 1982 jämfört med 1981. Lagertillväxten begränsades avsevärt genom en successiv anpassning av produktionen till den totalt sett svaga leveransutvecklingen. Produktionen minskade därigenom 2 1/2% 1981–1982.

I år kan efterfrågan på papper och papp åter väntas öka något, även om mer entydiga tendenser sannolikt dröjer en bit in på året. En marknadstillväxt på ett par, tre procent i Europa bedöms dock som realistisk. Även i Förenta staterna förutses en konsumtionstillväxt under 1983 och därmed en minskad konkurrens på europamarknaden. Här har vidare antagits att de svenska producenterna höjer sina priser betydligt i svenska kronor räknat under första kvartalet 1983 vilket skulle innebära att drygt tre fjärdedelar av devalveringsutrymmet tagits i anspråk för prishöjningar. Den genomsnittliga relativprissänkningen beräknas uppgå till mellan 4 och 5% mellan helåren 1982 och 1983 räknat och medge en förbättring av marknadsandelarna för de svenska bruken. Sammantaget har här kalkylerats med en exporttillväxt på 7 1/2% 1982–1983. I kronor beräknas prisnivån mellan dessa år stiga 14%.

Produktionsvolymen kan väntas öka med 4 1/2% 1982–1983, under

förutsättning att lagerrörelserna blir små och att efterfrågan på hemmamarknaden blir i stort sett oförändrad.

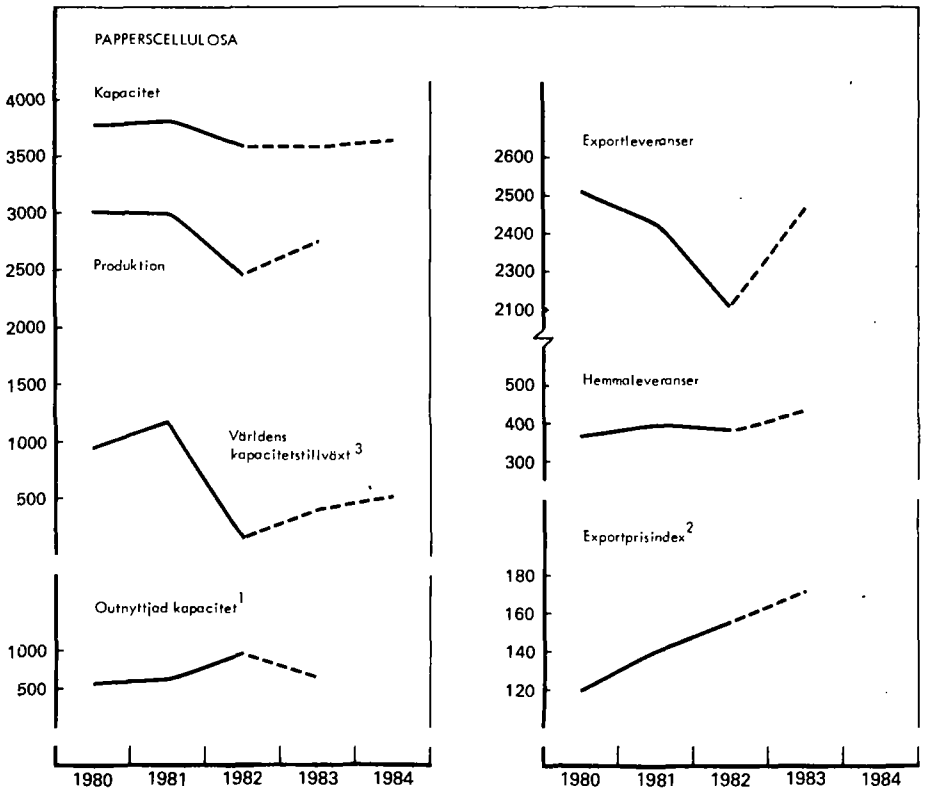
Den leveranstillväxt av *avsalumassa* som kunde noteras för de svenska bruken under fjärde kvartalet 1982, synes hålla i sig även under de första månaderna i år. Prisnivån på blekt långfibrig sulfat torde ha legat kring 420 US $/ton under första kvartalet i år och ytterligare en prishöjning på 5 % är aviserad fr. o. m. andra kvartalet. Således föreligger starka indikationer på att konjunkturbotten för massa har passerats för den här gången, men uppgången tar vid från en mycket låg nivå när det gäller såväl priser som volymer.

För ett år sedan såldes blekt långfibrig sulfatmassa till ett pris som låg i det närmaste 100 US $ högre än dagens tonpris. Prisnivån sjönk därefter successivt och i december torde priset ha varit nere kring 400–410 US $/ton. Trots de dramatiska prisreduceringarna fortsatte de svenska massaproducenterna att tappa marknadsandelar på exportmarknaderna under 1982. Den svaga exportutvecklingen berodde inte enbart på en svag marknadsutveckling för den europeiska pappersindustrin utan får även ses mot bakgrund av kraftigt ökade marknadsandelar för den kortfibriga massan. Dock var det inte under 1982, i motsats till föregående år, de amerikanska producenterna av kortfibrig massa som haft den gynnsammaste leveransutvecklingen på Europa. Istället har leverantörer från huvudsakligen Spanien, Portugal samt Frankrike tagit betydande marknadsandelar. Dessa länders producenter har genomsnittligt ökat sin produktion med 10–15 % 1982 jämfört med 1981. Parallellt med den kraftiga prissänkningen på massan minskade de europeiska pappersproducenterna sina råvarulager till ett minimum i avvaktan på att priset skulle bottna. Denna lagertrimning företogs under första halvåret 1982 och från halvårsskiftet fick man, till följd av de små råvarulagren köpa massa åtminstone för att täcka produktionsbehovet. Trots det synnerligen låga massapriset, i dollar räknat, synes pappersproducenterna inte ha fyllt på sina råvarulager nämnvärt under andra halvåret 1982. Till följd av bl. a. att den nämnda lageravvecklingen upphörde kunde de svenska massaexportens kräftgång stoppas och under fjärde kvartalet noterades istället en påtaglig ökning av exportvolymen, säsongrensat sett. En annan faktor som bidrog till denna ökning var förmodligen att leveransökningar på spotmarknaden möjliggjordes genom en viss rabattering efter devalveringen i oktober. Sammantaget sjönk dock massaexporten ca 15 1/2 % 1981–1982. (Se diagram 4: 2.)

Efter den betydande produktionsnedskärning som de svenska massaproducenterna genomförde mot slutet av 1981, sänktes nivån ytterligare under första kvartalet 1982. Första halvåret låg produktionen av massa således ca 11 % lägre jämfört med andra halvåret 1981 säsongrensat sett. Trots denna neddragning steg producenternas lager successivt fram till halvårsskiftet 1982 då de motsvarade ca 8–10 veckors produktion mot normalt hälften. Under andra halvåret däremot kunde lagren dras ned något främst till följd

Diagram 4: 2 Papperscellulosaindustrin i Sverige samt världens kapacitetstillväxt 1980–1984 (papperscellulosa för avsalu)

1 000 ton

[1] Outnyttjad kapacitet = potentiell produktion – faktisk produktion. Potentiell produktion = 0,95×kapacitet.
[2] Utrikeshandelsstatistiken, hybridindex. 1975 = 100.
[3] Kapacitetstillväxt från föregående år räknat.
Källor: FAO, SCPF, SCB.

av omfattande produktionsstopp, framförallt under tredje kvartalet, men även till följd av en viss efterfrågeförbättring mot slutet av året. Sammantaget sjönk produktionen drygt 17% 1981–1982.

Vid en tilltagande ökning av den västeuropeiska pappersproduktionen under loppet av 1983 stärks avsättningsläget för pappersmassa. Utrymmet för den svenska exporten kommer troligtvis heller inte att begränsas nämnvärt av någon extra utbudspress från Förenta staterna och Canada. Vid nuvarande prisnivå torde flera av de översjöiska exportörerna knappt få kostnadstäckning och således i åtminstone viss utsträckning avhålla sig från den europeiska marknaden tills dess priset når en affärsmässigt rimlig nivå. En sådan tendens kunde märkas redan under fjärde kvartalet 1982. Vidare bör en successiv återhämtning för den nordamerikanska pappersindustrin under 1983 ytterligare lätta på utbudstrycket av massa därifrån.

Dessutom torde devalveringen av den svenska kronan kunna ge vissa effekter i form av andelsvinster, framförallt på utomeuropeiska marknader. I och med att massapriset synes ha bottnat och är på väg upp torde även de europeiska pappersproducenterna passa på att fylla på sina relativt små råvarulager. Den svenska exporten beräknas under dessa förutsättningar komma att successivt växa under loppet av 1983 och här har antagits att exportvolymen stiger med 16% 1982–1983. Exportpriserna har kalkylerats öka med i genomsnitt 10% 1982–1983 varvid höjningar av massapriserna i dollar beräknas ske såväl under tredje som fjärde kvartalet; här har antagits att ett tonpris på närmare 500 US $ är etablerat mot slutet av 1983.

Det kan förmodas att massaföretagen även under 1983 nära anpassar produktionen efter leveranserna och i samband med påskhelgen har det således aviserats omfattande produktionsneddragningar i syfte att normalisera producentlagren av massa. De inhemska leveranserna bedöms inte öka under 1983 och den sammantagna efterfrågebilden skulle därmed kunna medge en produktionsuppdragning med 12% 1982–1983.

För *skogsbruket* beräknas den ovan redovisade produktionsutvecklingen inom skogsindustrierna ha medfört en minskning av den totala rundvirkesförbrukningen med närmare 2% 1981–1982 (se tabell 4:2). Den minskade virkesförbrukningen kan helt återföras till massaindustrin vars åtgång minskade med 10% till följd av de omfattande produktionsneddragningar som genomfördes. Inom sågverken däremot steg förbrukningen av virke påtagligt. Importbehovet av rundvirke och flis minskade kraftigt och för helåret 1982 sjönk importen med 45% jämfört med 1981, då importen

Tabell 4: 2 Försörjningsbalans för rundvirke 1981–1983
Fast mått utan bark (barr- och lövträ)

	1 000 kbm	Förändring från föregående år, % resp. 1 000 kbm	
	1981 prel.	1982 prel.	1983 prognos
Produktion	45 230	5,2	4,5
sågtimmer	20 740	8,3	8,3
massa- och boardved	21 290	2,2	0,4
övrigt rundvirke	3 200	5,2	5,1
Import	6 580	– 45,3	– 10,0
Summa tillgång	**51 810**	**– 1,2**	**3,4**
Export	840	– 27,5	10,0
Lagerförändring (1 000 kbm)	2 050	+502	–2 045
Förbrukning	48 920	– 1,8	7,8
sågtimmer	21 110	6,7	9,0
massa- och boardved	24 670	– 10,0	7,0
övrigt rundvirke	3 150	5,2	5,1
Summa användning	**51 810**	**– 1,2**	**3,4**

Källa: Konjunkturinstitutet.

var historiskt sett mycket hög. Huvuddelen av det importerade virket används inom massaindustrin och det var även denna bransch som drog ner sin import.

Rundvirkeslagren, som steg betydligt redan under 1981, ökade ytterligare under 1982. Vid årsskiftet 1982/1983 var lagren således drygt 2 1/2 milj. m^3 större än vid det föregående årsskiftet. Sågverkens lager av timmer minskade emellertid betydligt under andra halvåret 1982, till följd av den påtagliga produktionstillväxten, samtidigt som lagren av sågtimmer i skogen steg endast måttligt. Detta har medfört att de totala sågtimmerlagren fortfarande befinner sig på en historiskt sett låg nivå. De totala massavedslagren däremot steg såväl under första som under andra halvåret 1982 och de uppgick vid 1982 års utgång till drygt 9 milj. m^3.

Trots massaindustrins minskade virkesbehov under 1982 kom aktiviteten i skogen att stiga under loppet av året. Under det första halvåret var det framförallt lageruppbyggnaden av massaved som bidrog därtill medan sågverkens kraftigt ökade förbrukning under den senare delen av året beräknas ha tagit en betydligt ökad avverkning i anspråk. Sammantaget synes skogsuttaget ha stigit ca 5% 1981–1982.

De produktionsprognoser som redovisats i det föregående beräknas innebära att den totala rundvirkesförbrukningen stiger med närmare 8% 1982–1983. Här har vidare antagits att massavedslagren stiger endast måttligt medan lagren av sågtimmer blir oförändrade. Dessutom har importbehovet av råvara beräknats minska ytterligare något. Den totala avverkningen skulle då behöva öka med 4 1/2% 1982–1983. Tillväxten i skogsuttag skulle därvid till den största delen vara att hänföra till sågtimmersavverkningen.

Avsättningsläget för den svenska *stålindustrin* försvagades hastigt under våren 1982 i samband att stålefterfrågan på huvudmarknaderna i EG sjönk. Det var inte bara konsumtionen av stål som minskade där utan efterfrågefallet torde ha förstärkts av ett lageromslag hos förbrukare och mellanhänder. Dessa lager hade nämligen byggts upp sedan hösten 1981 som en följd av de då publicerade prishöjningarna som avsåg tiden fram till början av 1982. Orderingången hos de svenska stålverken föll fram till fjärde kvartalet 1982 då en viss uppgång skedde. Den gällde framför allt handelsstålet medan efterfrågan på specialstål var svagare.

Stålexporten kom emellertid att i ton räknat öka nära 8% 1981–1982. Tillväxten vad gäller handelsstål blev betydligt större än för specialstål. Exporten till EG ökade högst väsentligt medan exporten till t. ex. statshandelsländerna skars ned kraftigt. Man kan notera att de ökade svenska marknadsandelarna på EG-marknaden hade sin motsvarighet i en ökad andel EG-stål på den svenska marknaden. Leveranserna av handelsstål liksom av ämnen ökade till Förenta staterna medan specialstålexporten dit minskade med nära 25% räknat i ton. Exportpriserna – reglerade i CECA-avtalet – steg ca 15% 1981–1982.

Den svenska stålförbrukningen sjönk med någon procent 1981–1982. Det var främst varven och byggsektorn som minskade sin stålanvändning, medan en viss ökning kom att ske för verkstadsindustrin. Stållagren hos förbrukare och mellanhänder ökade under första halvåret 1982 efter att ha skurits ned kraftigt under 1981. Lagren sjönk sedan tillbaka andra halvåret men totala lagerminskningen under året blev ändock blygsam jämfört med 1981 vilket positivt påverkade efterfrågan på stål. Tillförseln till den svenska marknaden steg härigenom med några procent. Importens andel ökade emellertid, medan leveranserna från hemmaproducenterna minskade med ca 4 %. Det var som nämnts importen från EG som svarade för en stor del av ökningen.

Stålproduktionen i Sverige ökade kraftigt under förra hälften av 1982 med en ökning av färdigvarulagren som följd. En kraftig anpassning nedåt skedde under andra halvåret så att produktionsökningen stannade vid ca 5 % 1981–1982.

Att döma av konjunkturbarometern har en viss ökning av orderingången till stålverken skett under första kvartalet i år och företagen är i varje fall när det gäller exportmarknaderna inställda på en fortsatt uppgång andra kvartalet. Exportorderutvecklingen torde dock knappast avspegla någon väsentligt ökad förbrukning av stål utan snarast en upphörande lageravveckling eller t. o. m. en viss ökning av förbrukarlagren inför prishöjningarna i början av april. En viss allmän konjunkturförbättring förutses i Västeuropa under andra halvåret men något uppsving i investeringarna – och därmed en väsentlig förbättring av stålefterfrågan – torde inte ske förrän under 1984. Mot denna bakgrund har en måttligt stigande stålexport under loppet av 1983 bedömts som trolig. För hela året sammantaget torde därmed exporten i volym bli av ungefär samma omfattning som under 1982.

Den inhemska stålefterfrågan väntas dock öka klart 1982–1983. Det är framför allt en ökad förbrukning inom verkstadsindustrin, men också i någon mån inom byggsektorn och ett omslag till en ökning av förbrukarlagren som förutses positivt påverka stålefterfrågan. Någon större förändring av importvolymen förutses däremot inte; tillförseln beräknas i stigande utsträckning ske från inhemska producenter bl. a. genom tillkomsten av det nya tunnplåtverket. Produktionen beräknas successivt dras upp. För hela 1983 jämfört med 1982 torde dock ökningen stanna vid omkring 3 %.

Exporten av *verkstadsprodukter* ökade med 4,4 % i volym 1981–1982. Till stor del förklaras exportökningen av att verkstadsindustrin lyckades vinna marknadsandelar inom OECD-området, vars efterfrågan på verkstadsprodukter kom att bli svag under 1982. I synnerhet var det bilexporten som ökade starkt under 1982 och särskilt på den nordamerikanska marknaden. Totalt sett exporterades närmare 187 000 personfordon under 1982 vilket var en ökning med 19 000 eller 11 % jämfört med 1981. Till Förenta staterna skeppades totalt 93 000 personbilar vilket motsvarar en

ökning med ca 29%. Exportvärdet av den totala personbilsexporten ökade med hela 41% 1981–1982, och uppgick för fjolåret som helhet till drygt 9 miljarder kr. vilket motsvarar knappt 12% av totala verkstadsexportens värde.

Tabell 4: 3 Försörjningsbalans för verkstadsprodukter exkl. fartyg 1981–1983
1975 års producentpriser

	Milj. kr	Förändring från föregående år, % resp. milj. kr.	
	1981	1982 prel.	1983 prognos
Produktion	48951	– 5,3	4,8
Import	29738	7,7	1,5
Summa tillgång	**78689**	**– 0,4**	**3,5**
Offentlig konsumtion	4122	– 6,0	–3,3
Privat konsumtion	7111	10,3	–5,0
Investeringar	18940	– 3,3	–4,0
Export	38014	4,4	7,0
Lagerförändring i industrin (milj. kr.)	333	–1553	1085
Lagerförändring i handeln (milj. kr.)	–697	584	80
Varuinsats	10866	– 1,8	0,2
industri	3547	– 1,1	2,1
byggnadsverksamhet	5467	– 3,2	3,0
övrigt	1852	1,2	1,1
Summa användning	**78689**	**– 0,4**	**3,5**

Källa: Konjunkturinstitutet.

Verkstadsindustrins exportpriser steg med i genomsnitt 12,2% 1981–1982.

Den inhemska efterfrågan (exkl. lager) av verkstadsvaror utvecklades svagt under 1982. Den beräknas ha minskat med knappt 1% jämfört med 1981. I synnerhet var det den låga investeringsaktiviteten i maskiner och utrustning som höll tillbaka efterfrågan. Maskininvesteringarna beräknas ha minskat med drygt 3% 1981–1982. Hushållens konsumtion av verkstadsprodukter beräknas däremot ha ökat med drygt 10% 1981–1982. Bilinköpen höjdes påtagligt bland hushållen under 1982, och beräknas ha ökat med närmare 18% jämfört med 1981.

Lagercykeln bidrog till att försvaga den inhemska efterfrågan under 1982. I synnerhet gäller detta lagren av färdigvaror som efter en kraftig ökning 1981 kom att minska i stort sett lika mycket 1982. Omslaget i färdigvarulagren inom verkstadsindustrin beräknas ha svarat för ett bortfall av efterfrågan med ca 4%. Inom handeln minskade lagren av verkstadsprodukter men i betydligt mindre omfattning jämfört med 1981. Utvecklingen av handelns lager bidrog sålunda till att öka den inhemska efterfrågan något under 1982.

Trots svag inhemsk efterfrågan och devalveringen av kronan i september 1981 ökade verkstadsimporten starkt under loppet av 1982. Till stor del kan detta återföras på det faktum att efterfrågeavmattningen i Sverige under 1982 i förhållandevis ringa grad riktades mot importintensiva områden. I den privata konsumtionen registrerades sålunda ett ökat inslag av importerade varaktiga varor, samtidigt som produktionen av exportvaror med högt importinnehåll höjdes. Den gynnsamma relativprisutvecklingen i samband med devalveringen andra halvåret 1981 hejdades dessutom och vändes under 1982. Bidragande härtill synes ha varit att utländska exportörer på den svenska marknaden strävat att hålla tillbaka prisökningarna i Sverige för att därmed begränsa marknadsandelsförlusterna på den svenska marknaden. Genom devalveringen av kronan den 8 oktober 1982 gavs åter en möjlighet för de importkonkurrerande företagen i Sverige att ånyo sänka sina relativpriser. Effekterna av sänkta relativpriser hann dock inte ge något märkbart utslag på verkstadsimporten under fjärde kvartalet 1982.

Totalt ökade importen med 7,7% i volym 1981–1982. Importpriserna kom att stiga med 12,8%.

Verkstadsproduktionen, som den mäts med SCB:s produktionsvolymindex, ökade med 0,8% 1981–1982. Med den ovan beskrivna efterfråge- och lagerutvecklingen pekar däremot försörjningsbalansen (tabell 4:3) på att en minskning i storleksordningen 5 1/2 % har skett.

För verkstadsindustrin kan den inhemska efterfrågan (exkl. lager) väntas fortsätta att falla i år. Kontraktivt verkar främst utvecklingen av maskininvesteringarna som väntas minska i samma storleksordning som under 1982. Även den privata konsumtionen av verkstadsprodukter väntas minska under 1983.

Uttömningen av verkstadslagren under 1982 medförde att lagerstockarna anpassades mot mer normala nivåer. Att döma av bl. a. barometerdata i mars i år kvarstår det dock ett visst behov av en fortsatt anpassning av verkstadsindustrins lager. Här har bedömts att takten i lageruttömningen kommer att minska och vända till en mindre ökning under loppet av 1983, och sålunda ge ett påtagligt tillskott till verkstadsindustrins efterfrågan i år. Även utvecklingen av handelns lager väntas bidra med ett mindre efterfrågetillskott.

Den reala efterfrågetillväxten på den svenska marknaden skulle ha kunnat leda till en höjning av importen i stoleksordningen 4%, vid oförändrade relativpriser. Här har bedömts att konkurrenskraftsförstärkningen skall ge så pass påtagliga effekter på importen att ökningen stannar vid 1 1/2% i volym 1982–1983.

Importpriserna har beräknats öka med drygt 16% 1982–1983.

Verkstadsföretagen skulle med denna utveckling av inhemsk och utländsk efterfrågan väntas kunna öka produktionen med knappt 5% 1982–1983.

Tabell 4: 4 Försörjningsbalans för övrig industrisektor 1981–1983
1975 års producentpriser

	Milj. kr.	Förändring från föregående år, % resp. milj. kr.	
	1981	1982 prel.	1983 prognos
Produktion[1]	54 508	– 0,6	3,4
Import	26 362	7,0	– 0,2
Summa tillgång	**80 870**	**1,9**	**2,2**
Offentlig konsumtion	6 276	2,2	1,2
Privat konsumtion	32 907	1,0	0,0
Investeringar	943	– 3,3	– 4,0
Export	16 957	6,2	5,0
Lagerförändring i industrin (milj. kr.)	–453	–427	660
Lagerförändring i handeln (milj. kr.)	–676	584	–40
Varuinsats	24 916	– 0,5	0,9
industri	5 945	– 0,9	4,3
byggnadsverksamhet	8 472	– 3,2	0,0
övriga sektorer	10 499	2,0	0,7
Summa användning	**80 870**	**1,9**	**2,2**

[1] Produktionen framkommer som saldot i balansen och avviker från statistiska centralbyråns årsberäkningar över produktionsutvecklingen. Försörjningsbalansens produktionsförändring för prognosperioden korrigeras därför i enlighet med mönstret för tidigare avvikelser.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Industribranscherna inom *övrigsektorn*[1] producerar huvudsakligen färdigvaror vilka till övervägande delen avsätts på den inhemska marknaden. I huvudsak utgör produkterna konsumtionsvaror eller halvfabrikat som förädlas vidare i andra industribranscher eller används i byggnadsverksamheten.

Avsättningsläget för övrigvaror stärktes något på hemmamarknaden under 1982 och den slutliga inhemska efterfrågan kunde höjas med drygt 1 %. Ökningen var ett resultat av att den privata och kommunala förbrukningen av övrigvaror kunde höjas. Däremot minskade såväl den statliga konsumtionen som näringslivets investeringar under 1982. Även tillverkningsindustrins och byggnadsverksamhetens vikande produktionsutveckling medförde ett minskat behov av övrigvaror som insatsvaror under 1982.

[1] Sektorn omfattar livsmedelsindustri inkl. dryckesvaru- och tobaksindustri (SNI 31), textil-, beklädnads-, läder- och lädervaruindustri (SNI 32), trähus- och byggnadssnickeriindustri, möbelindustri samt övrig trävaruindustri utom sågverk (SNI 33 exkl. 33111), träfiberplattindustri (SNI 34113), pappers- och pappförpackningsindustri (SNI 3412), övrig pappers- och pappvaruindustri (SNI 3419), grafisk industri (SNI 342), kemisk industri, gummivaru-, plast- och plastvaruindustri (SNI 351, 352, 355, 356), jord- och stenvaruindustri (SNI 36) samt annan tillverkningsindustri (SNI 39).

Huvudsakligen till följd av en vikande efterfrågan i Västeuropa och i de nordiska länderna minskade exporten (exkl. livsmedel) med knappt 3 1/2 % i årstakt under första halvåret 1982 jämfört med andra halvåret 1981. Under andra halvåret återhämtades övrigexporten markant och steg med 12,6 % i årstakt jämfört med första halvåret. Detta indikerar att branschen lyckades att erövra betydande marknadsandelar på sina exportmarknader under andra halvåret 1982. I genomsnitt ökade övrigexporten med 6,2 % i volym 1981–1982. Frånräknas exporten av livsmedel som ökade med 25,2 % i volym 1981–1982, stannar övrigexportens ökning vid 4,1 %.

Exportpriserna höjdes med i genomsnitt 11 % 1981–1982.

Under 1982 tilltog takten i avvecklingen av övrigsektorernas färdigvarulager samtidigt som lagerrörelserna var små för varor i arbete och för insatsvaror. Lageruttömningen av färdigvaror kulminerade under fjärde kvartalet 1982 och koncentrerades framför allt till livsmedelslagren. Utvecklingen av handelns lager medförde att takten i den lagerneddragning som påbörjades under 1981 kom att bromsas upp under 1982. Lagercykeln i handelsledet gav därför ett efterfrågetillskott under 1982 som till och med kom att väga upp det bortfall som lagerutvecklingen i industriledet skapade.

Importen av övrigvaror ökade med drygt 5 % i årstakt första halvåret 1982 jämfört med andra halvåret 1981, i säsongrensade tal. Ökningen torde främst förklaras av att hushållens konsumtion av övrigvaror ökade mellan halvåren, men även omslaget i handelslagren torde ha verksamt bidragit till importtillväxten. Som en följd av fortsatt stark uppdrivning av importvolymen under tredje kvartalet och en nära nog lika omfattande sänkning av importen under fjärde kvartalet höjdes importen ytterligare mellan halvåren 1982. I genomsnitt ökade importen med 7 % i volym 1981–1982. Importpriserna ökade med i genomsnitt 12,7 %.

Övrigproduktionen, som den mäts med SCB's produktionsvolymindex ser ut att ha stannat vid −0,2 % 1981–1982. Försörjningsbalansen pekar på en något lägre produktion under 1982, −0,6 % (tabell 4:4).

För 1983 väntas efterfrågan på övrigvaror förstärkas på exportmarknaderna. Devalveringarna av kronan 1981 och 1982 torde dessutom leda till att branschen erövrar marknadsandelar under 1983. Här har bedömts att exporten av övrigvaror skall öka med 5 % 1982–1983. Exportpriserna har beräknats öka med 11 1/2 % 1982–1983.

Hemmamarknaden torde bli fortsatt svag under 1983. I synnerhet gäller detta konsumtionen av övrigvaror inom såväl stat och kommun som inom hushållen. Efterfrågan på övrigsektorernas produkter som insatsvaror inom industrin kan dock väntas öka under 1983 på grund av den väntade återhämtningen av industriproduktionen.

Utvecklingen av industrins lager av övrigvaror kan väntas ge ett tillskott till övrigsektorns efterfrågan under 1983 på grund av att anpassningen nedåt av lagren till största delen torde ha skett redan under 1982. Det är

dock rimligt att räkna med en ytterligare minskning av lagren under 1983 men betydligt måttligare än den avtappning som skedde under 1982. Lagerrörelserna i handelsledet har bedömts bli små under 1983.

Som en följd av den fördyring av importerade varor som devalveringarna av kronan medfört, beräknas andelen importvaror i försörjningen av övrigvaror på den svenska marknaden minska under 1983. Redan under perioden januari–februari 1983 går det att ur tullverkets snabbstatistik över utrikeshandeln utläsa en markant nedgång i varuimporten som sannolikt i betydande utsträckning utgörs av övrigvaror och verkstadsvaror. Importvolymen har här bedömts minska med 1/2 % i volym 1982–1983, och importpriserna beräknas öka 17 1/2 %.

Utrymme skulle därmed finnas för en ökning av den svenska produktionen av övrigvaror med 3 1/2 % i volym 1982–1983.

4.3 Övriga näringsgrenar och den totala produktionen

Bruttonationalprodukten mätt från användningssidan beräknas 1982 ha minskat med 0,1 %. Från produktionssidan uppskattas BNP ha ökat med 0,4 %. Skillnaden på 0,5 procentenheter mellan beräkningarna från produktions- och användningssidan beror bl. a. på osäkerhet i underlaget och utgör den s. k. restposten i nationalräkenskaperna.

En accelererad lagerminskning och en nedgång i investeringarna motverkades av en ökning i den privata konsumtionen. Exporten av varor och tjänster steg med 3,8 % i volym mellan 1981 och 1982 samtidigt som importen beräknas ha ökat med 4,9 %. Utrikeshandeln bidrog därmed till att dra ned den inhemska produktionen motsvarande 0,2 procentenheter av BNP.

Produktionsutvecklingen inom olika näringsgrenar redovisas i nedanstående tablå. Beräkningarna för 1982 är preliminära. Bedömningarna för 1983 grundar sig på finansdepartementets prognoser för den internationella och den inhemska utvecklingen. På vissa punkter innebär dessa smärre avvikelser från konjunkturinstitutets bedömningar. Motiven för dessa avvikelser har närmare redovisats i kapitel 1.

Produktionen inom *jordbruket* beräknas enligt statens jordbruksnämnd ha ökat med 4,1 % i volym 1982. För 1983 väntas produktionen öka med 0,8 %. Ökningstakten var avsevärt högre i vegetabilieproduktionen än i animalieproduktionen. För 1983 väntas en ökning på knappt 1 % för bägge sektorerna.

Skogsbrukets bidrag till BNP beräknas enligt nationalräkenskaperna ha ökat med 2 1/2 % 1982. För 1983 väntas avverkningarna öka och produktionen totalt i skogen gå upp med 4 %. Samtidigt antas importen av rundvirke sjunka kraftigt och rundvirkeslagren öka.

Industriproduktionen beräknas ha minskat med 1/2 % 1982 jämfört med 1981. Verkstadsindustrin exkl. varv ökade dock något medan produktionen av järnmalm och massa sjönk kraftigt.

1983 beräknas industriproduktionen öka med inemot 4 %. Ökningstakten under loppet av året väntas bli ännu kraftigare. Den starkaste uppgången väntas i skogsindustrin.

Elproduktionen ökade mycket kraftigt under 1981 till följd av att flera nya kärnkraftverk togs i drift under året. Från att tidigare ha haft elunderskott blev Sverige 1981 nettoexportör av elkraft. I stort sjönk emellertid elproduktionen något till följd av driftstörningar vid några kärnkraftverk varför vi ånyo tvingades importera elkraft. Kärnkraftverken svarade 1982 för 39 % av nettoproduktionen av el och vattenkraften för 56 %.

För 1983 väntas energisektorns produktion öka med 7 %. Elproduktionen väntas öka med 7 1/2 % under 1983 och importen väntas bli lika stor som exporten.

Den totala *byggproduktionen* minskade med drygt 1 % 1982, men skiljer sig kraftigt åt mellan delmarknaderna. Nyproduktionen av bostäder minskade med 13 %, medan ombyggnadsverksamheten steg med 17 %. Samtidigt fortsatte även reparationsverksamheten att öka. Näringslivets bygginvesteringar sjönk med knappt 10 %.

För 1983 väntas byggproduktionen öka med 2 %. Kraftiga ökningar förutses för reparations- och ombyggnadsverksamhet. De under året beslutade åtgärderna i form av bl.a. ombyggnadsstöd, ökad volym beredskapsarbeten och tidigarelägganden av statliga byggen bidrar till att hålla byggvolymen uppe både 1982 och 1983.

Produktionen av *privata tjänster* ökade 1982 med 1 %. För 1983 förutses en större ökning än 1982, med ca 2 %. Producentorienterande tjänster som partihandel, transporter och olika former av uppdragsverksamhet väntas öka medan detaljhandel och vissa konsumenttjänster väntas minska. En särskilt kraftig ökning väntas på export av tjänster.

Den *offentliga tjänsteproduktionen* beräknas ha ökat med 1,3 % 1982. Landstings- och primärkommunerna ökade med 2 1/2 % medan statens produktion minskade med drygt 2 %. I kapitel 9 beskrivs den väntade utvecklingen inom den offentliga sektorn mer detaljerat. För 1983 beräknas den kommunala ökningen uppgå till 2 1/2 %, och statens produktionsvolym fortsätta att sjunka med 1 %. Både för staten och kommunerna ingår en ökning av beredskapsarbetena. Kalkylerna har även påverkats av bl.a. huvudmannaskapsförändringar för Karolinska sjukhuset 1982 resp. för Akademiska sjukhuset 1983. Dessa förändringar ökar den kommunala produktionen och minskar den statliga produktionen i motsvarande mån.

Mot bakgrund av ovan redovisade prognoser för olika näringsgrenar väntas bruttonationalprodukten mätt till faktorpriser från produktionssidan öka med 2,4 % 1983. BNP-tillväxten kalkylerad från användningssidan till marknadspris väntas bli något lägre, 1,8 %. Skillnaden mellan BNP till marknadspris och faktorpris utgörs av indirekta skatter och subventioner, som under 1983 torde utvecklas långsammare än produktionen.

Bransch	Andel av total produktion 1982	Procentuell förändring i produktionsvolymen[1]	
		1982 prel.	1983 prognos
Jordbruk och skogsbruk	4,6	4,5	2,5
Gruvor och tillverkningsindustri	26,4	−0,6	3,7
El-, gas-, vatten- och värmeverk	2,5	−9,3	7,0
Byggnadsverksamhet	7,6	−1,4	2,0
Summa varu- och kraftproduktion	**41,1**	**−0,7**	**3,4**
Privata tjänster	36,7	1,0	1,8
Offentliga tjänster	22,2	1,3	1,5
Summa tjänsteproduktion	**58,9**	**1,1**	**1,7**
Total produktion	**100**	**0,4**	**2,4**
Total produktion mätt från användningssidan		**−0,1**	**1,8**

[1] I dessa kalkyler har hänsyn ej tagits till kalendereffekter. Produktionen 1982 och 1983 påverkas av att antalet arbetsdagar är något fler än 1981. Detta motsvarar 0,4 % i produktionsökning 1982 men påverkar inte ökningen 1983.

5 Arbetsmarknaden

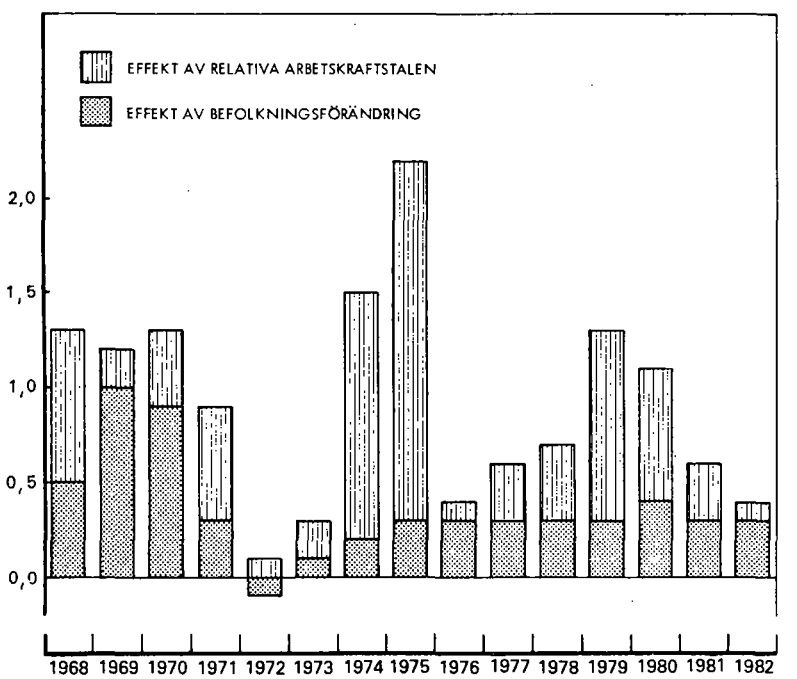
5.1 Sammanfattning

Antalet öppet arbetslösa ökade under 1982. Samtidigt ökade antalet sysselsatta i olika former av arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Detta i kombination med att arbetskraftsutbudet ökade relativt måttligt indikerar att sysselsättningen på den ordinarie arbetsmarknaden fortsatte att försämras. Antalet sysselsatta inom industrin minskade kraftigt under 1982 medan den privata tjänstesektorn sysselsatte fler än väntat.

Utbudet av arbetskraft var som nämnts lågt under 1982 vilket i viss mån torde spegla en anpassning till den svaga efterfrågan på arbetskraft. De olika arbetsmarknads- och utbildningspolitiska åtgärder som vidtagits har troligen också verkat dämpande på utbudet. För 1983 förutses en ökning av arbetskraftsutbudet om 18 000 personer, dvs. ungefär samma ökning som i fjol.

Den förhållandevis höga arbetslösheten under 1982 och i början av 1983 har föranlett betydande satsningar på arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Diagram 5: 1 Arbetskraftsutbudets procentuella förändring 1968–1982

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Ytterligare åtgärder planeras dessutom för hösten och nästa vinter (se kap. 1). Arbetsmarknadsläget kommer även med dessa åtgärder inberäknade att vara fortsatt ansträngt, men en förbättring kan väntas mot slutet av året i takt med att den inhemska konjunkturen förbättras.

5.2 Läget på arbetsmarknaden under 1982 och början av 1983

Arbetskraftsutbud

Utbudet av arbetskraft bestäms av hur befolkningen i arbetande åldrar (16–74 år) utvecklas och av hur andelen som har eller söker arbete förändras. I nedanstående diagram 5:1 visas förändringen av utbudet av arbetskraft 1968–1982 och hur stor del av denna förändring som beror av befolkningsförändringar resp förändringar i relativa arbetskraftstal.

Den totala folkmängden stagnerar. 1982 var ökningen endast 3 000 personer varav nettoinvandringen svarade för 2 000 personer. Ökningen av folkmängden i åldern 16–74 år var emellertid 22 000 personer.

Som framgår av diagram 5:1 ökade utbudet av arbetskraft med 0,4% eller 18 000 personer 1982. Befolkningsförändringen svarade för huvuddelen av ökningen.

Förvärvsfrekvensens utveckling redovisas i tabell 5.1. En nedgång i männens förvärvsfrekvens med 0,3% uppvägdes av en uppgång av kvinnornas med 0,6%. Uppgången av kvinnornas förvärvsfrekvens gällde gruppen 25–54 år medan förvärvsfrekvensen bland ungdomar, både män och kvinnor, sjönk markant. Detta har sin förklaring i att de yngre åldersgrupperna i större utsträckning än tidigare sökte sig till olika typer av utbildningar. Det svaga arbetsmarknadsläget bidrog säkert härtill.

Mätt i timmar ökade arbetskraftsutbudet med 0,9% att jämföra med utbudet i personer räknat på 0,4%. Denna stora skillnad förklaras av att den genomsnittliga arbetstiden ökade markant under 1982 från att under en

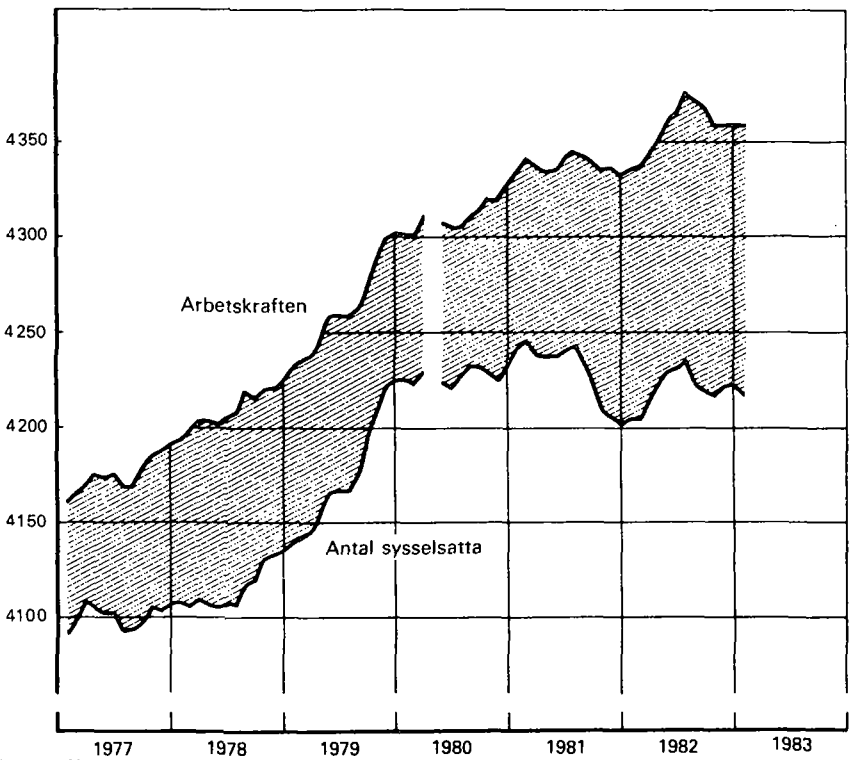
Tabell 5: 1 Relativa arbetskraftstal 1970, 1976–1982
Årmedeltal (16–74 år)

		1970	1976	1977	1978	1979	1980[1]	1981	1982
Män		80,6	79,5	78,6	78,3	78,5	78,5	77,3	77,0
därav:	16–24 år	67,3	72,9	71,9	80,8	71,8	71,1	67,9	67,0
	25–54 år	95,1	97,7	95,5	95,3	95,3	95,5	94,9	94,9
	55–74 år	62,8	52,8	50,8	50,4	50,4	50,2	49,0	48,8
Kvinnor		52,8	60,0	61,1	62,2	63,5	64,5	65,7	66,3
därav:	16–24 år	58,9	67,7	68,0	68,1	69,7	69,8	67,8	66,4
	25–54 år	64,5	75,6	77,5	79,3	81,1	82,8	84,8	85,9
	55–74 år	29,0	29,9	30.1	30,6	30,9	31,0	32,3	32,9
Samtliga		**66,7**	**69,8**	**69,9**	**70,2**	**71,0**	**71,4**	**71,6**	**71,7**

[1] För 1980 har uppskattade värden för april ytnyttjas.
Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 5: 2 Arbetskraft och sysselsättning 1977–1983

Tusental. 3-månaders glidande genomsnitt beräknat på säsongrensade månadsdata

Anm. För april 1980 saknas uppgifter p. g. a. konflikten.
Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

lång rad av år ha minskat. Den längre arbetstiden per sysselsatt 1982 förklaras troligen av att fler arbetade längre deltidspass, full tid och övertid och att antalet timanställda och vikarier minskade.

Arbetskraftsefterfrågan

Som mått på arbetskraftsefterfrågans utveckling kan man använda sysselsättningsutvecklingen som visar den efterfrågan som realiserats. Andra indikatorer på efterfrågan är statistiken över nyanmälda och kvarstående lediga platser hos arbetsförmedlingarna samt andelen företag som uppgivit brist på olika kategorier arbetskraft i konjunkturinstitutets kvartalsvisa barometerundersökningar.

Den totala sysselsättningen ökade under hela senare delen av 1970–talet fram till mitten av 1980 då denna utveckling bröts. Antalet sysselsatta minskade därefter med 5 000 personer mellan 1980 och 1981 och med 6 000 mellan 1981 och 1982. Nedgången under 1981 och 1982 berörde uteslutande den manliga arbetskraften medan antalet sysselsatta kvinnor fortsatte att öka.

Tabell 5: 2 Sysselsättningsutvecklingen enligt AKU, 1976–1982
Medeltal sysselsatta, 1 000-tal

	1976	1977	1978	1979	1980[1]	1981	1982
Sysselsatta	**4 088**	**4 099**	**4 115**	**4 180**	**4 230**	**4 225**	**4 219**
män	2 337	2 314	2 297	2 315	2 327	2 286	2 272
kvinnor	1 751	1 785	1 818	1 865	1 903	1 938	1 947
Heltidssysselsatta (mer än 35 tim./v.)	3 239	3 191	3 152	3 169	3 186	3 161	3 140
Deltidssysselsatta (20–34 tim./v.)	603	659	710	766	786	812	829
Deltidssysselsatta (1–19 tim./v.)	246	249	253	245	258	252	250

[1] Årsmedeltalen för 1980 är beräknade med uppskattade värden för april 1980.
Källa: Statistiska centralbyrån.

Antalet heltidssysselsatta minskade såväl 1981 som 1982. Antalet deltidssysselsatta ökade dock om än i betydligt långsammare takt än under slutet av 1970–talet. Ökningen av deltidssysselsatta gäller inte de som arbetar mindre än halvtid.

Sysselsättningen fördelad på näringsgren framgår av tabell 5:3. Under de två senaste åren har sysselsättningsminskningen varit mest markant inom industrisektorn medan sysselsättningen inom den kommunala sektorn fortsatt att öka.

Tabell 5: 3 Sysselsättningen inom olika näringsgrenar 1980–1982

	1981 Antal sysselsatta, 1 000-tal	Procentuell förändring			
		1980–1981		1981–1982	
		Antal sysselsatta	Antal arbetstimmar	Antal sysselsatta	Antal arbetstimmar
Jordbruk och fiske	170	−3,9	−2,7	−2,6	−3,9
Skogsbruk	54	−2,5	2,9	1,8	4,6
Gruvor och tillverkningsindustri	951	−3,0	−3,8	−3,9	−3,1
El-, gas-, vatten- och värmeverk	33	1,2	−1,2	7,9	10,1
Byggnadsverksamhet	314	−0,7	0,3	−1,6	−0,8
Privata tjänster[1]	1 392	0,1	−0,3	0,8	1,3
Staten	320	0,8	−0,1	−1,9	−1,3
Kommuner	1 010	3,0	2,4	1,8	2,9
Summa	**4 244**	**−0,1**	**−0,6**	**−0,4**	**0,2**
Korrigeringspost[2]	−3				
Totalt	**4 241**	**0,2**	**−0,4**	**−0,2**	**0,7**

[1] Handel, restaurang- och hotellrörelse, samfärdsel, bank- och försäkringsinstitut, fastighetsförvaltning m. m.
[2] Den totala sysselsättningsutvecklingen fås från arbetskraftsundersökningarna korrigerade för kalendariska effekter m. m. för att överensstämma med nationalräkenskapernas definitioner. På senare år har förelegat en ganska stor diskrepans mellan sysselsättningen summerad över de olika näringsgrenarna och arbetskraftsundersökningarna.
Källa: Statistiska centralbyrån.

Den accelererande sysselsättningsminskningen i industrin under 1982 uppvägs delvis av att antalet sysselsatta i privata tjänster ökade med närmare 1 % 1982. Det kan tänkas att uppgifter som tidigare utförts inom industrin allt mer flyttats över till tjänstesektorn såsom datatjänster, administrativa tjänster, städtjänster etc.

I den statliga sektorn minskade antalet sysselsatta med 6 000 personer. Denna minskning berodde på att Karolinska sjukhuset överflyttades till Stockholms läns landsting. Sysselsättningen i kommunerna ökade med 18 000 personer. Denna ökning var dock betydligt lägre än under 1981 trots att antalet arbetade timmar ökade mer. Detta förklaras av att medelarbetstiden inom den kommunala sektorn har ökat markant vilket beror dels på ett minskande antal deltids- och timanställda dels på en större andel beredskapsarbetare.

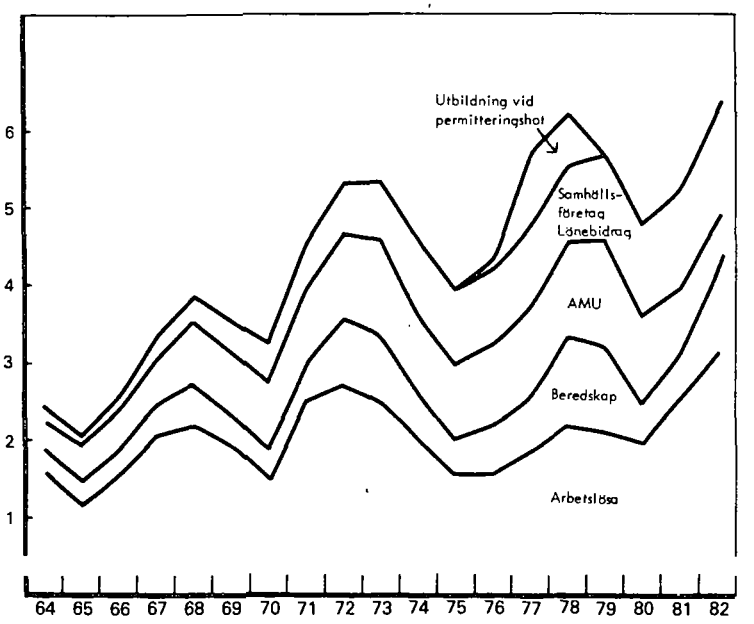
Analysen av statistiken över antalet nyanmälda lediga platser försvåras av effekterna på statistiken av den anmälningsplikt som successivt införts och som nu gäller hela landet. Enligt beräkningar gjorda av AMS har denna anmälningsplikt medfört att antalet till arbetsförmedlingarna nyanmälda lediga platser ökat med ca 30%. Den nedgång i antalet nyanmälda lediga platser som inleddes under sommaren 1980 har fortsatt under 1981 och

Tabell 5: 4 Brist på arbetskraft inom industri och byggnadsverksamhet 1981–1983
Ja-svar i procent

	1981				1982				1983
	mars	juni	sept.	dec.	mars	juni	sept.[1]	dec.	mars
Brist på yrkesarbetare									
Livsmedels- och dryckesvaruindustri	39	36	34	25	23	22	17	12	16
Textil-, beklädnads- och läderindustri	21	17	14	15	10	11	15	17	20
Trävaruindustri	17	12	10	8	10	11	13	13	16
därav: sågverk	15	10	7	9	9	11	10	12	16
Massa-, pappers- och grafisk industri	12	10	9	4	6	4	8	7	7
Kemisk, gummi- och plastvaruindustri	18	13	10	5	7	8	7	8	6
Järn- och stålverk	23	14	10	11	12	11	6	3	4
Verkstadsindustri	39	31	21	16	13	12	13	18	17
Varvsindustri	76	45	77	63	62	42	53	44	33
Totala industrin	**29**	**22**	**18**	**14**	**13**	**12**	**13**	**14**	**14**
Byggnads- och anläggningsverksamhet									
Betongarbetare	6	5	8	2	4	3	2	0	1
Träarbete	8	6	1	1	0	3	1	1	1
Murare	4	3	2	1	0	5	1	1	1
Övriga byggnadsarbetare	1	3	1	0	0	0	0	0	1

[1] Nytt urval fr. o. m. september. Här redovisade uppgifter avser det nya urvalet.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 5: 3 Antal arbetslösa och i arbetsmarknadspolitiska åtgärder, i procent av arbetskraften 1964–1982
Säsongrensade data

Källor: Arbetsmarknadsstyrelsen och statistiska centralbyrån.

1982. Under tredje kvartalet 1982 nyanmäldes i genomsnitt per månad 32 700 lediga platser till arbetsförmedlingarna, vilket är den lägsta siffra som någonsin uppmätts. Under första månaderna 1983 har dock antalet lediga platser ökat något jämfört med motsvarande månader 1982.

Antalet kvarstående lediga platser ger en indikation på den icke tillgodosedda efterfrågan på arbetskraft. Dessa har minskat kraftigt sedan mitten av 1980. En stabilisering på en i och försig låg nivå har noterats för första kvartalet 1983.

En annan indikator på efterfrågan är bristen på yrkesarbetare enligt konjunkturinstitutets barometerundersökningar som redovisas i tabell 5:4. Under tolv kvartal i följd fram till september 1980 ökade andelen industriföretag som angav brist på yrkesarbetare och utgjorde då drygt hälften av antalet företag. Därefter har konjunkturen vänt. Under 1982 har endast ca 13 % angett brist på yrkesarbetare. För verkstadsindustrin kan noteras en ökning mot slutet av 1982 och början av 1983 av andelen företag som anger brist på yrkesarbetare.

Tabell 5: 5 Arbetslösheten 1979–1983
Års- och kvartalsmedeltal, 1 000-tal (16–74 år)

	1979	1980	1981	1982	1982				1983
					1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.
Arbetslösa, totalt	*88*	*84*	*108*	*137*	*137*	*120*	*158*	*134*	*150*
16–24 år	35	35	43	52	49	41	71	48	48
25–54 år	40	39	51	65	69	59	67	64	77
55–74 år	13	10	13	20	19	20	20	22	25
Storstadslän	26	24	30	38	37	31	46	36	44
Skogslän	26	26	32	39	41	35	43	37	45
Övriga län	36	34	46	61	59	54	69	60	61
Medelantal veckor i arbetslöshet	17	16	16	11	19	19	17	20	20
Relativa arbetslöshetstal (arbetslösa i procent av arbetskraften)									
Totalt	*2,1*	*2,0*	*2,5*	*3,1*	*3,2*	*2,7*	*3,6*	*3,1*	*3,5*
16–24 år	4,9	5,0	6,3	7,6	7,6	6,0	9,3	7,2	7,5
25–54 år	1,4	1,3	1,8	2,2	2,4	2,0	2,3	2,1	2,6
55–74 år	1,8	1,4	1,8	2,8	2,6	2,7	2,7	3,0	3,4
Män	1,8	1,7	2,4	3,0	3,0	2,6	3,3	2,9	3,5
Kvinnor	2,3	2,3	2,6	3,4	3,4	2,9	3,9	3,3	3,4

Anm. Årsmedeltal för 1980 har beräknats med uppskattade värden för april 1980.
Källa: Statistiska centralbyrån.

Arbetslöshet och arbetsmarknadspolitik

Den svaga ekonomiska tillväxt som präglat 1970-talet har medfört en trendmässigt starkt stigande arbetslöshet i de flesta industriländer. I Sverige har en alltför drastisk ökning i den öppna arbetslösheten kunnat undvikas genom att dearbetsmarknadspolitiska åtgärderna ökat sedan i mitten av 1970-talet.

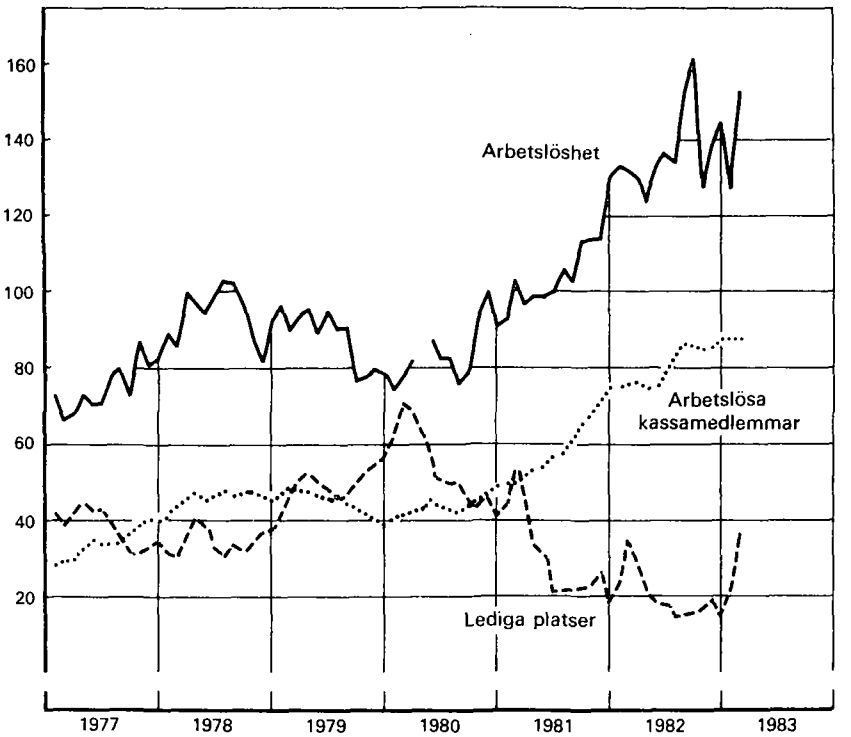
Om hänsyn tas även till andelen sysselsatta i arbetsmarknadspolitiska åtgärder har andelen personer som ej sysselsätts på den ordinarie arbetsmarknaden trendmässigt ökat i Sverige sedan i mitten på 1960-talet (diagram 5:3).

Den öppna arbetslösheten har ökat kraftigt. Från en nivå på ca 80 000 1980 eller 2 % av arbetskraften, har antalet arbetslösa ökat till ett genomsnitt på 137 000 1982, 3,1 % av arbetskraften.

Tredje kvartalet 1982 var 158 000 personer arbetslösa, 3,6 % av arbetskraften. Arbetslösheten var dock betydligt lägre under fjärde kvartalet. För första kvartalet 1983 ligger arbetslösheten återigen på en hög nivå eller ca 3,5 % av arbetskraften. I mars var antalet arbetslösa 149 000 eller 3,4 % av arbetskraften.

Antalet personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder ökade 1982 med 24 000 personer (tabell 5:6). Den största ökningen avsåg beredskapsarbeten. Ökningen inträffade de två första kvartalen 1982 medan antalet beredskapsarbeten det tredje kvartalet var obetydligt fler än tredje kvartalet

Diagram 5: 4 Arbetslösa enligt AKU, arbetslösa kassamedlemmar och kvarstående lediga platser 1977–1983
1 000-tal. Säsongrensade månadsdata

Källor: Arbetsmarknadsstyrelsen, konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

1981. Under slutet av 1982 och det första kvartalet 1983 har antalet beredskapsarbeten åter ökat kraftigt.

Ökningen av antalet personer i arbetsmarknadsutbildning har varit måttlig under 1982 . Ca 3 000 fler deltog i utbildning första kvartalet 1983 jämfört med motsvarande kvartal 1982.

Antalet personer som berörs av varsel om uppsägning och permittering ökade starkt under 1981 men minskade något 1982 (tabell 5:7).

Tabell 5: 6 Antal personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder 1977–1982
Årsmedeltal. 1 000-tal

	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Arbetsmarknadsutbildning	44	51	53	44	32	36
Beredskapsarbete	29	45	48	24	25	43
Skyddat och halvskyddat arbete m. m.	45	47	49	54	58	60
Totalt	**118**	**144**	**150**	**122**	**115**	**139**

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

Tabell 5:7 Antal personer berörda av varsel om uppsägningar och permitteringar 1976–1982

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Industri	22996	49583	39316	14373	31815	71410	67033
därav: verkstadsind.	7708	26967	18391	6851	7926	25489	26054
Branscher utanför industrin	11027	18638	18735	11966	11945	19196	20964
Totalt	**34023**	**68221**	**58051**	**26339**	**43760**	**90606**	**87997**

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

5.3 Arbetsmarknaden 1983

Arbetskraftsutbud

Befolkningen i de arbetande åldrarna (16–74 år) antas komma att öka med 16 000 personer mellan 1982 och 1983. Av denna ökning väntas nettot av in- och utvandringen svara för 3 000 personer.

Arbetskraftsutbudet förutses öka med 18 000 personer 1983 vilket är ungefär samma ökning som under 1982. Detta är ett historiskt sett lågt tal (se diagram 5:1). På grund av den kraftiga tendens till längre medelarbetstid som noterats för 1982 antages den genomsnittliga arbetstiden 1983 öka med 0,1 % från att under tidigare år ha minskat.

Av utbudsökningen i personer räknat på 0,4 % svarar förändringen i förvärvsfrekvensen och befolkningsökningen för hälften vardera. Förvärvsfrekvensen antas öka något jämfört med 1982. Männens arbetskraftsdeltagande väntas öka med 0,1 % från att ha minskat sedan 1979. De gifta kvinnornas förvärvsfrekvens antages fortsätta att öka om än i betydligt långsammare takt än tidigare år.

Produktion, produktivitet och sysselsättning 1983

Genom att ställa prognoserna för produktionen i olika näringsgrenar mot antagande om produktivitetsutvecklingenerhålles efterfrågan på arbetskraft uttryckt i timmar. Om kalkylerna på arbetskraftsefterfrågan ställs mot utbudsprognosen får man en uppfattning om sysselsättning och arbetslöshet under 1983. Produktions- och produktivitetsprognoserna för 1983 framgår av tabell 5:9. I tabell 5:8 redovisas produktivitetsutvecklingen de senaste åren.

Den totala produktionen väntas öka med drygt 2 % 1983. Samtidigt förutsätts produktiviteten, dvs. produktionen per arbetad timme, öka i något lägre takt vilket ger en ökning av arbetskraftsefterfrågan mätt i timmar med 0,3 %. Den genomsnittliga arbetstiden förutses vara oförändrad för samtliga sektorer utom för den kommunala sektorn där en viss arbetstidsförlängning väntas på grund av färre timanställda och fler beredskapsarbetare. Sysselsättningen totalt i personer räknat beräknas öka med 8 000 personer (se tablå sid 80). Mot bakgrund av den utbudsprognos som

Tabell 5: 8 Produktivitetsutvecklingen inom olika näringsgrenar 1976–1983
Årlig procentuell förändring

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983 prognos
Jordbruk, skogsbruk och fiske	1,9	−3,5	7,4	2,2	8,1	1,9	6,4	1,4
Gruvor och tillverkningsindustri	1,0	−1,7	3,9	8,5	1,2	0,1	2,6	5,6
El-, gas- och värmeverk	6,4	1,0	10,1	−2,1	−1,9	7,6	−17,6	3,9
Byggnadsverksamhet	−4,2	7,5	7,2	1,7	0,4	−2,2	0,6	3,0
Privata tjänster	2,7	0,9	3,0	3,8	2,9	0,9	− 0,3	0,9
Offentliga tjänster	0,3	0,3	0,4	0,6	−0,3	0,6	− 0,4	0
Totalt	**0,8**	**0,3**	**3,4**	**3,9**	**1,4**	**0,2**	**0,2**	**2,1**

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

redovisas ovan skulle detta kalkylmässigt leda till en viss ökning av arbetslösheten mellan årsgenomsnitten 1982 och 1983. Det bör dock understrykas att den redovisade översättningen av produktions-, produktivitets- och arbetstidsantagandena till antalet sysselsatta personer är mycket schablonmässig. Vidare är det svårt att uppskatta effekterna av de arbetsmarknadspolitiska åtgärder som planeras. I kapitel 1 redovisas närmare de ytterligare åtgärder som nu föreslås.

För industrin förutses att produktionen vänder från en minskning under de senaste åren till en ökning på närmare 4% 1983. Kapacitetsutnyttjandet är emellertid f.n. mycket lågt varför man kan förutse en relativt kraftig produktivitetsökning under 1983. Det medför att sysselsättningen minskar även i år. Mätt mellan årsgenomsnitten 1982 och 1983 förutses en minskning om ca 16 000 personer. Sett under loppet av året innebär det att sysselsättningsläget i industrin ändock förbättras något.

Produktionen inom byggnadsverksamheten väntas öka med 2% under 1983. Det är framför allt produktionen inom reparations-, om- och tillbygg-

Tabell 5: 9 Produktion, produktivitet och sysselsättning 1983
Årlig procentuell förändring avrundade till halva och hela procentenheter

	Produktion	Produktivitet	Sysselsättning (timmar)
Jordbruk, skogsbruk och fiske	2,5	4,5	−2,0
Gruvor och tillverkningsindustri	4,0	5,5	−2,0
El-, gas-, vatten- och värmeverk	7,0	4,0	3,0
Byggnadsverksamhet	2,0	2,5	−0,5
Privata tjänster[1]	2,0	1,0	1,0
Offentliga tjänster	1,5	0	1,5
Totalt	**2,4**	**2,1**	**0,3**

[1] Handel, restaurant- och hotellverksamhet, samfärdsel, banker och fastighetsförvaltning m. m.

Schablonberäkning av sysselsättningsutveckling i olika branscher 1983

	Antal personer
Jord- och skogsbruk	− 3 000
Gruvor och tillverkningsindustri	−16 000
Byggnadsverksamhet	− 2 000
Privata tjänster	14 000
Staten[1]	− 4 000
Kommunerna	19 000
Totalt	**8 000**

[1] Därav ca 6 000 anställda vid Akademiska sjukhuset för vilket Uppsala läns landsting blir huvudman fr. o. m. 1983.

nadssektorn (ROT-sektorn) som förväntas öka. Med antagande om en normal produktivitetstillväxt torde antalet sysselsatta personer i byggnadsverksamheten minska något.

Den privata tjänsteproduktionen förväntas öka med 1,8 % 1983. En viss överflyttning av produktion från industrin och möjligen även offentlig sektor till privata tjänster kan antas ha inträffat under senare år. Varuhandeln som utgör ca 30 % av privata tjänsteproduktionen och då i synnerhet detaljhandeln kommer inte att öka bl.a. på grund av den förväntade relativt kraftiga minskningen av den privata konsumtionen 1983. Sysselsättningsökningen 1983 i den privata tjänstesektorn uppskattas till 14 000 personer vilket är en något större ökning än i fjol.

Den offentliga sektorn expanderar långsammare under 1983 än tidigare. För statens del väntas en viss sysselsättningsminskning. Noteras bör dock att denna minskning är en följd av överförandet av Akademiska sjukhuset till Uppsala Läns Landsting och den kommunala sektorn får motsvarande tillskott. Räknar man bort denna överflyttning och antalet sysselsatta beredskapsarbetare väntas antalet sysselsatta i den statliga sektorn vara oförändrat mellan 1982 och 1983. Den kommunala sysselsättningen förutses öka med 2,4 % i timmar. Det väntas motsvara 19 000 fler personer därav utgörs dock merparten av huvudmannaskapsförändringar och ett ökat antal sysselsatta i beredskapsarbeten.

6 De enskilda konsumenternas ekonomi

6.1 Sammanfattning

Hushållens *disponibla inkomster* steg 7,9 % mellan 1981 och 1982 (se tabell 6: 1). Prisökningstalet för privat konsumtion (enligt implicitprisindex) uppgick till 10 %. Hushållens reala köpkraft föll således 1,9 % 1981–1982. Samtidigt steg konsumtionsvolymen 1,3 % och sparandets andel av disponibelinkomsten sjönk till en mycket låg nivå (se diagram 6: 1).

De totala faktorinkomsterna minskade 1982 1,5 % i fasta priser räknat, vilket i sig var en för hushållen gynnsammare utveckling än 1980–1981 (se tablå 1). Till skillnad mot 1981 ökade emellertid inkomstöverföringarna till hushållen obetydligt. Samtidigt steg hushållens inbetalningar av skatter och avgifter, vilket bidrog till att dra ner köpkraften ytterligare jämfört med 1981.

Den disponibla lönesumman – det belopp hushållen erhåller efter det att preliminär A-skatt, fyllnadsskatt samt kvarskatt dragits bort från lönesumman och överskjutande skatt lagts till – sjönk 1981–1982 realt med drygt 5 % (se tablå 2). Även pensionsinkomsterna sjönk realt efter skatt beroende dels på övergången till indexjustering endast en gång om året, dels på ett

Tabell 6: 1 Hushållens disponibla inkomster, konsumtion och sparande 1981–1983

	Milj. kr.		Procentuell förändring från föregående år		
	1981	1982	1981	1982	1983 prognos
Löpande priser					
Disponibel inkomst	**311 621**	**336 271**	**10,7**	**7,9**	**9,6**
Privat konsumtion	296 736	330 485	10,9	11,4	9,3
Sparande[1]	14 885	5 786	6,0	−61,1	31,3
Sparkvot[2]	4,8	1,7	−0,2	− 3,1	0,4
1975 års priser					
Disponibel inkomst	**170 892**	**167 674**	**−0,8**	**− 1,9**	**−0,9**
Privat konsumtion	162 730	164 790	−0,6	1,3	−1,2
Implicitprisindex för privat konsumtion (1975 = 100)	182,35	200,55	11,6	10,0	10,6
Konsumentprisindex (1975 = 100)	184,68	200,55	12,1	8,6	9,2

[1] Inkl. försäkringssparande. Detta uppgick 1981 till 4 000 milj. kr., 1982 till 4 800 milj. kr. och beräknas 1983 uppgå till 5 800 milj. kr.
[2] Förändring mätt i procentenheter.

Anm. Den sedvanliga redovisningen av posterna i hushållens disponibla inkomst återfinns i avsnitt 6.3, tabell 6: 3.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Hushållens köpkraftsförändring
1975 års priser

	Procentuell förändring			Bidrag till realinkomstutvecklingen, procentenheter		
	1981	1982	1983 prognos	1981	1982	1983 prognos
Tablå 1						
Faktorinkomster[1]	−2,7	−1,5	−2,6	−2,8	−1,6	−2,7
därav:						
lönesummor	−3,2	−3,2	−3,1	−2,7	−2,7	−2,6
Inkomstöverföringar[2]	2,2	0,2	2,3	0,8	0,1	0,9
därav:						
pensioner	4,1	−0,5	2,1	0,9	−0,1	0,5
Direkta skatter och avgifter	−3,0	1,0	−2,3	1,2	−0,4	0,9
Disponibel inkomst	**−0,8**	**−1,9**	**−0,9**	**−0,8**	**−1,9**	**−0,9**
Tablå 2						
Faktorinkomster efter skatt	−1,5	−2,5	−2,6	−1,1	−1,7	−1,9
därav:						
lönesumma efter skatt	−2,2	−5,2	−2,8	−1,3	−2,9	−1,5
Inkomstöverföringar efter skatter och avgifter	1,0	−0,5	3,4	0,3	−0,2	1,0
därav:						
pensioner efter skatt	3,1	−1,3	1,6	0,6	−0,3	0,3
Disponibel inkomst	**−0,8**	**−1,9**	**−0,9**	**−0,8**	**−1,9**	**−0,9**

[1] Inkl. räntor och utdelningar, netto (post 5 i tabell 6: 3).
[2] Inkl. privata inkomstöverföringar, netto (post 6 i tabell 6: 3).

opåräknat stort skatteuttag. Övriga inkomstöverföringar gav efter skatt ett litet positivt bidrag till realinkomstutvecklingen 1982.

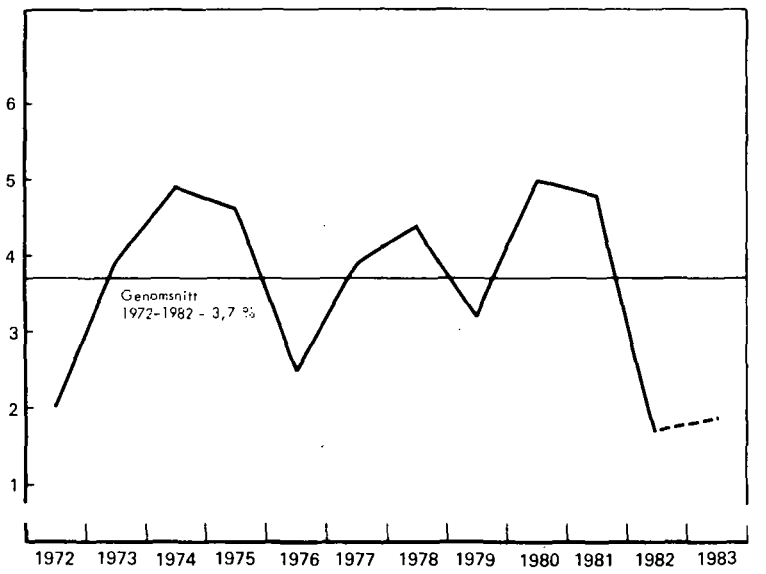
Mellan 1982 och 1983 beräknas hushållens disponibla inkomster öka 9,6 % i löpande priser. Den genomsnittliga prisstegringen för privat konsumtion uppskattas till 10,6 %. Med hänsyn till denna prisstegring skulle realinkomsten sjunka 0,9 % 1983.

Inkomstprognosen för 1983 innefattar en ökning av den utbetalda lönesumman med drygt 7 % före skatt. Därvid har de avtalsmässiga löneökningarna kalkyleras till drygt 5 % i förhållande till beräkningsbasen[1]. Härav utgör 0,2 procentenheter engångsbelopp som kostnadsmässigt hänför sig till 1982. Lönehöjningarna för 1983 enligt tidigare avtal beräknas till 2,9 % (exkl. engångsbeloppen). På grundval av hittills kända uppgörelser skattas löneökningarna enligt 1983 års avtal till 2 %. Löneglidningen har satts till 2,5 % och sysselsättningen väntas dra ner lönesummeutvecklingen 1982–1983 med 0,3 procentenheter.

Den genomsnittliga timkostnaden inkl. sociala avgifter beräknas för samtliga löntagare öka drygt 9 %. Timkostnaden inom industrin (arbetare och tjänstemän) förutses öka knappt 9 %.

[1] 1982 års nivålönesumma justerad för sysselsättningsutvecklingen 1982–1983.

Diagram 6: 1 Sparkvoten 1972–1983
Sparandet i procent av disponibel inkomst. Helårsdata

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

I fast prisnivå räknat faller lönesumman enligt prognoserna för 1983 med drygt 3 % före skatt. Som framgår av tablå 1 kalkyleras de totala faktorinkomsterna sjunka 2 3/4 %. Inkomstöverföringarna stiger däremot åter 1983 och det ungefär lika mycket som 1981. Det reala uttaget av skatter och avgifter minskar, vilket får en positiv effekt på köpkraftsutvecklingen. Som framgår av tablå 2 leder sålunda bl. a. skattereformen till att lönesumman faller något mindre efter skatt än före skatt.

Ovan redovisade kalkyler över den reala inkomstutvecklingen utgår från skattad *konsumentprisstegring* enligt den s. k. implicita prisindexen för privat konsumtion. Denna index visade en ökning med 10,0 % mellan helåren 1981 och 1982. Årsgenomsnitten för konsumentprisindex ökade mindre, 8,6 %, vilket till stor del beror på skillnader i behandlingen av egnahemsposten.

En betydelsefull faktor vid analysen av konsumentprisutvecklingen 1981–1983 är effekten av devalveringarna 1981 och 1982. Hur mycket konsumentprisnivån dragits upp av devalveringarna låter sig icke exakt preciseras. En devalverings genomslag i priserna på importerade råvaror (petroleumprodukter, jordbruksprodukter m. m.) är som regel snabbt och fullständigt men för bearbetade varor utsträckt i tiden och ej nödvändigtvis

Tablå 3 Konsumentprisernas uppgång, årsgenomsnitt 1981–1983

	1981	1982	1983 prognos
Konsumentprisindex, totalt	**12,1**	**8,6**	**9,2**
Ändrade indirekta skatter och livsmedelssubventioner	2,1	−0,2	1,2
Ändring av internationella priser	3,8	4,4	3,8
Övriga kostnadsfaktorer	6,2	4,4	4,2

Anm. Tablån är härledd ur tabell 6:8. Automatiska effekter av indirekta värdeskatter har förts till "Ändring av internationella priser" resp. "Övriga kostnadsfaktorer". Ändrade livsmedelssubventioner har sammanförts med ändrade indirekta skatter. I tabell 6:8 ingår ändrade livsmedelssubventioner i "Ändring av jordbrukspriser".

fullständigt.[1] Devalveringen i september 1981 synes ännu tredje kvartalet 1982 endast till en del ha slagit igenom i importpriserna för bearbetade varor – däribland varor för direkt eller indirekt privat konsumtion. Mycket grovt skattat kan devalveringen i september 1981 beräknas ha dragit upp konsumentprisnivån fram till oktober 1982 med totalt 2 procentenheter (inkl. s. k. automatisk effekt av mervärdeskatten).

I importprisprognosen för 1983 har antagits att devalveringen den 8 oktober 1982 kommer att ha slagit igenom i importpriserna för bearbetade varor till 80 % fram till slutet av 1983. Genomslaget av devalveringen i september 1981 på bearbetade varor förutsättes ha avslutats under tredje kvartalet 1982. Under dessa förutsättningar kan devalveringen den 8 oktober beräknas komma ha höjt konsumentprisnivån med sammanlagt 4 1/2 à 5 % (inkl. automatiska momseffekter) fram till december 1983 (enligt kalkyler gjorda med samma teknik som konsumentprisprognosen).

Prisstegringen under loppet av 1983 enligt konsumentprisindex (KPI) kalkyleras till 8,9 %. Därav beräknas den direkta effekten av höjd mervärdeskatt till 1 % och devalveringseffekterna till drygt 3 % (inkl. automatiska momseffekter). Genomsnittsnivån för KPI 1983 beräknas ligga 9,2 % över 1982 års nivå. Tablå 3 visar överslagsmässigt hur mycket de kalkylerade förändringarna av indirekta skatter och livsmedelssubventioner samt internationella priser bidragit till utvecklingen av årsgenomsnittet för KPI. Implicitprisindex för den privata konsumtionen väntas även 1983 stiga mer än KPI eller med 10,6 %.

Trots köpkraftsminskningen 1982 höjde hushållen sin *konsumtionsnivå*. Konsumtionsuppgången som påbörjades andra halvåret 1981 fortsatte under såväl första som andra halvåret 1982. Särskilt påtaglig blev ökningen

[1] För råvaror är devalveringseffekten också lätt avläsbar eftersom prisnivån för råvaror är internationellt enhetlig och väl statistiskt belyst. För bearbetade varor är prissättningen mera individualiserad för olika varor och avsättningsområden och den statistiska informationen om prisutvecklingen i den internationella handeln med bearbetade varor är förhållandevis opreciserad och osäker. Därmed råder också ovisshet om vad den svenska importprisutvecklingen för bearbetade varor skall jämföras med.

Tablå 4

	Milj. kr., löpande priser				Procentuell förändring		
	1980	1981	1982	1983 prognos	1981	1982	1983 prognos
Total lönesumma							
Utbetald lönesumma[1]	243 166	262 705	279 629	299 681	8,0	6,4	7,2
Kostnadslönesumma	241 446	262 588	280 172	299 138	8,8	6,7	6,8
Nivålönesumma	239 868	261 065	279 364	299 138	8.8	7,0	7,1
Total lönesumma exkl. sysselsättningsförändringen[2]							
Utbetald lön	243 166	263 231	279 351	300 284	8,3	6,1	7,5
Lönekostnad (jfr tabell 6: 2)	241 446	263 114	279 894	299 740	9,0	6,4	7,1
Nivålön	239 868	261 588	279 087	299 740	9,1	6,7	7,4

[1] Avser löner utbetalda av inhemska producenter, till inhemska och utländska hushåll. I tabell 6: 3 redovisas löner till inhemska hushåll, dvs. utbetald lönesumma enligt ovan med avdrag av löner till utländska hushåll och tillägg för löneutbetalningar från utländska producenter till inhemska hushåll.
[2] Total lönesumma omräknad till 1980 års totala sysselsättning.

Anm. Utbetald *lönesumma* för viss period omfattar de lönebelopp som utbetalas under perioden (före skatt) oavsett om de utgör ersättning för arbetsinsatser under perioden eller för arbetsinsatser under annan period. *Kostnadslönesumman* för en viss period innefattar de lönebelopp som utgör ersättning för arbetsinsatser under perioden oavsett om utbetalning sker under perioden eller ej. Med *nivålönesumma* avses kostnadslönesumma reducerad med sådana löneelement om vilka det råder överenskommelse att de inte ska beaktas som ingående i beräkningsbas för nya avtalslöner.

fjärde kvartalet 1982, vilket åtminstone delvis kan förklaras av en tidigareläggning av hushållens inköp till följd av förväntade prisgenomslag av devalveringen och höjningen av momsen och vissa andra indirekta skatter 1 januari 1983. Devalveringarna 1981 och 1982 har vidare föranlett dels en omfördelning av hushållens konsumtion från utlandsturism till inhemska inköp, dels en ökning av utländska konsumenters inköp i Sverige. Den inhemska konsumtionen steg 2,1 % i volym 1981–1982 mot 1,3 % för svenska hushålls totala privata konsumtion inom och utom landet.

När nu 1983 blir ytterligare ett år med sjunkande realinkomster är det troligt att hushållen måste dra ner konsumtionen. Den mycket preliminära statistiken för årets första månader tyder också på en nedgång i detaljhandelns försäljning efter den starka uppgången mot slutet av fjolåret. Ett visst utrymme för höjning av sparkvoten torde också finnas med tanke på att hushållen införskaffade konsumtionskapitalvaror i starkt ökad omfattning under förra året. Här har därför kalkylerats med att sparkvoten stiger något (se diagram 6: 1) och konsumtionsvolymen beräknas falla 1 1/4 %.

6.2 Löner

Den utbetalda lönesumman för samtliga anställda ökade enligt nationalräkenskaperna med 6,4 % 1981–1982. I början av 1981 utbetalades retroaktivt vissa lönebelopp avseende avtalslönehöjningar i slutet av 1980. Omplaceras sådana lönebelopp till kostnadsmässigt rätt period erhålls den s. k. kostnadslönesumman. Om denna reduceras med de icke nivåhöjande

Tabell 6: 2 Lönekostnadsutvecklingen 1969–1983 samt arbetskraftskostnader för industriarbetare
Årlig procentuell förändring

	Samtliga löntagare[1]			Industriarbetare[1]				
	Avtal	Löneglidning	Summa	Avtal	Löneglidning	Timförtjänst	Sociala kostnader	Timkostnad[2]
	1	2	3 = (1+2)	4	5	6 = (4+5)	7	8
1969	4,5	2,3	6,8	4,7	4,5	9,2	1,4	10,7
1970	5,5	3,6	9,1	4,5	7,1	11,6	0,7	12,4
1971	7,1	3,2	10,3	5,1	5,4[3]	10,5	1,2	11,8
1972	9,0	0,3	9,3	8,6	3,0[3]	11,6	0,5	12,2
1973	5,6	2,1	7,7	4,1	4,0	8,1	3,1	11,5
1974	7,4	3,0	10,4	5,0	6,8	11,8	5,1	17,5
1975	13,0	1,9	14,9	10,5	7,5	18,0	3,7	22,4
1976	10,2	2,1	12,3	7,9	5,4	13,3	3,1	16,8
1977	7,3	3,8	11,1	3,7	3,5	7,2	3,4	10,8
1978	8,1[4]	2,7	10,8[4]	4,8[4]	3,2	8,0	−0,7	10,7[4]
1979	6,7	2,5	9,2	4,4	3,8	8,2	0,4	8,7
1980	7,3	1,8	9,1	6,1	3,2	9,3	0,8	10,2
1981	6,2	2,8	9,0	6,0	4,2	10,2	0,5	10,7
1982	4,6	1,8	6,4	4,1	3,5	7,6	0,2	7,8
Prognos								
1983	4 1/2	2 1/2	7	4	3 1/2–4	ca 8	2	ca 10

[1] Kol. 1–3 baserar sig på lönesummestatistik. Uppgifterna för industriarbetare (kol. 4–8) grundar sig på förtjänststatistik utom för 1971 och 1972. Förtjänststatistiken har i förekommande fall kompletterats med engångsbelopp som ej ingår i SCBs statistik.
[2] Timförtjänsten och de sociala kostnaderna i indexform multiplicerade med varandra.
[3] Enligt lönesummeberäkningarna. Förtjänststatistiken visar 4,9 % för 1971 och 4,3 % för 1972.
[4] Inkl. effekten av införandet av femte semesterveckan.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

engångsbelopp som kommit till användning i senare års avtalsuppgörelser fås en s. k. nivålönesumma (se tablå 4).

Kostnadslönesumman för samtliga anställda 1982 ökade 7,3 % i förhållande till 1981 års nivålönesumma. Härav beräknas avtalskomponenten till 5,1 % medan löneglidningen skattas till 1,8 %. Sysselsättningskomponentens bidrag uppgick till 0,3 %. Företags och myndigheters kostnadslönesumma steg 6,7 %, vilket motsvarar en timkostnadsökning exkl. sociala avgifter 6,4 % (se tabell 6: 2).

Enligt statistiska centralbyråns förtjänststatistik, som ej innefattar engångsbelopp steg industriarbetarnas timförtjänst med 7,3 % 1981–1982. Inkluderas de engångsbelopp som utgår för 1982 och utbetalas i början av 1983 erhålls en förtjänstökning på 7,6 % (se tabell 6: 2). Härav utgörs 4,1 % av avtalsmässiga löneökningar. Löneglidningen uppgick således enligt dessa kalkyler till 3,5 %. Till följd av ökade sociala avgifter beräknas timkostnaden ha ökat med 0,2 % utöver timlönehöjningen dvs. sammanlagt 7,8 %. Timkostnadsökningen för industriarbetare och industritjänstemän sammantagna beräknas ha ökat med 7,1 % inkl. ökade sociala avgifter.

Löneprognosen för samtliga anställda för 1983 ger en avtalsmässig löneökning på 5,1 % räknat från 1982 års nivålönesumma. Härav utgörs 0,2 procentenheter av engångsbelopp som kostnadsmässigt hänför sig till

1982. Lönehöjningarna för 1983 enligt tidigare avtal beräknas till 2,9 % (exkl. engångsbeloppen), varav pris- och förtjänstutvecklingsgarantierna för samtliga anställda uppskattas svara för 2,6 procentenheter och 0,3 procentenheter till följd av beräknade effekter av lokala löneökningar för anställda inom stat och kommuner. Löneökningarna enligt 1983 års avtal antas uppgå till 2,0 % och grundar sig på hittills kända uppgörelser inom den offentliga sektorn och mellan LO och SAF. Löneglidningen 1982–1983 har satts till 2,5 %. Sysselsättningen väntas ge ett negativt bidrag till lönesummeutvecklingen på 0,3 procentenheter. Ökningen av den totalt utbetalda lönesumman skulle därmed uppgå till 7,2 %. Kostnadslönesummans ökning skulle med hänsyn till de engångsbelopp som hänför sig till 1982 bli något lägre, 6,8 %. Timkostnaden beräknas 1982–1983 öka med 9,1 % varvid ca 2 procentenheter hänförs till ökningar i lönebikostnaderna.

Industriarbetarlönerna beräknas avtalsmässigt öka 4 % 1982–1983 varav 1,9 % på grund av 1981 års avtal. Förutsatt en löneglidning på 3 1/2–4 % skulle härmed en timlöneökning på nära 8 % vara att vänta. Timkostnaden för industriarbetare väntas till följd av höjda sociala avgifter stiga med ca 2 procentenheter utöver timlöneökningen, dvs. sammanlagt ca 10 % (se tabell 6: 2). Timkostnaden för industriarbetare och industritjänstemän sammantagna förutses, med de antaganden som ligger till grund för konjunkturinstitutets kalkyler, öka med nära 9 % inkl. höjda sociala avgifter.

6.3 Hushållens disponibla inkomster

Hushållens disponibla inkomster ökade 1981–1982 enligt den preliminära årsstatistiken med 7,9% i löpande priser räknat. Prisstegringen för den privata konsumtionen (enligt implicitprisindex[1]) uppgick till 10%. Realt sjönk således disponibelinkomsten med 1,9%. Realinkomsten föll därmed drygt en procentenhet mindre än vad den löpande kvartalsstatistiken låtit antyda. Av differensen beror en halv procentenhet på ändrade uppgifter om prisutvecklingen och resten således på revideringar av de olika inkomst- och utgiftsposterna.

De *totala faktorinkomsterna* (se tabell 6: 3) beräknas ha ökat drygt 8% i löpande priser mellan 1981 och 1982. Lönesumman utgör 80% av faktorinkomsterna. Som redovisats i avsnitt 6.2 steg den utbetalda lönesumman före skatt[2] med 6,4% mellan 1981 och 1982. Antalet arbetade timmar blev, bl. a. till följd av ett stort antal nya beredskapsarbeten, betydligt fler under fjärde kvartalet än vad som antogs i prognosen till den preliminära nationalbudgeten (PNB). Sysselsättningen beräknas nu ha dragit upp lönesum-

[1] I kapitel 6 i den preliminära nationalbudgeten redovisas fastprisberäkningar med två olika prisstegringsserier. Här har genomgående använts prisstegringen enligt implicitprisindex.
[2] Enligt bearbetningar av kontrolluppgifterna för inkomståret 1982.

Tabell 6: 3 Hushållssektorns[1] inkomster och utgifter 1981–1983

	Milj. kr.		Procentuell förändring från föregående år		
	1981	1982	1981	1982	1983 prognos
Löpande priser					
1 Faktorinkomster[2]	326 165	352 570	8,7	8,1	7,7
Löner	263 043	280 001	8,0	6,4	7,2
Enskilda företagares inkomster	32 703	36 546	10,7	11,8	8,2
Tillräknat driftsöverskott från egna hem	20 419	25 023	12,9	22,5	12,2
Tilläggspost till disponibel inkomst	10 000	11 000	11,1	10,0	10,6
2 Inkomstöverföringar till hushåll från offentliga sektorn	111 192	121 646	13,6	9,4	12,9
3 Direkta skatter, avgifter m. m.	124 702	138 462	8,2	11,0	8,1
4 Nettoinbetalningar till det offentliga (2./.3)	−13 510	−16 816	−22,2	24,5	−26,7
5 Räntor och utdelningar, netto[3]	− 6 712	− 6 663	17,1	−0,7	9,1
6 Övriga transfereringar, netto	5 678	7 180	23,2	26,5	17,9
7 **Disponibel inkomst**	**311 621**	**336 271**	**10,7**	**7,9**	**9,6**
8 Privat konsumtion	296 736	330 485	10,9	11,4	9,3
1975 års priser					
9 **Disponibel inkomst**	**170 892**	**167 674**	**− 0,8**	**−1,9**	**− 0,9**
10 Privat konsumtion	162 730	164 790	− 0,6	1,3	− 1,2
11 Implicitprisindex för privat konsumtion (1975 = 100)	182,35	200,55	11,6	10,0	10,6

[1] Hushållssektorn inkluderar, förutom hushållen, de s. k. ideella organisationerna som betjänar hushållen och som inte helt eller huvudsakligen finansieras och kontrolleras av offentliga sektorn. Hit räknas arbetstagarorganisationer, folkbildningsverksamhet, nykterhetsrörelsen, idrottsorganisationer, Röda korset m. m. samt ej statsbidragsberättigade sjukhem, barnhem, barnkolonier, semesterhem. Utöver löntagarhushåll ingår hushåll som äger personliga företag dvs. som erhåller sin huvudsakliga inkomst från rörelse.
[2] Arbetsgivaravgifter är ej medtagna som löneförmån i denna post.
[3] Inkl. uttag från handelsbolag samt räntor på hushållens livförsäkringssparande.
Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

man 1982 med 0,3 %. Den totala löneglidningen uppskattas till knappt 2 %, vilket är något lägre än vad som förutsattes i PNB. Eftersom prisstegringen enligt implicitprisindex uppgick till 10 %, sjönk lönesumman realt (före skatt) med 3,2 %.

Övriga faktorinkomster kalkyleras sammantaget ha ökat med 15 %. De enskilda företagarnas inkomster steg därvid enligt den preliminära helårsstatistiken med närmare 12 %, vilket är en uppjustering av PNB-kalkylen med ca 900 milj. kr.

Prognoserna för 1983 resulterar i en något lägre uppgång, nominellt sett, i de totala faktorinkomsterna än 1982 nämligen 7 3/4 %. Den utbetalda lönesumman beräkas öka 7,2 % 1982–1983. Med den beräknade prisstegringen på 10,6 % skulle alltså reallönesumman även 1983 minska med drygt 3 % före skatt. I lönekalkylerna har det genomsnittliga avtalsutfallet enligt hittills (slutet av mars) träffade ramavtal tillämpats på resterande avtalsområden.

För samtliga driftsöverskott utom skogsbrukets förutses en lägre ökningstakt 1983 än 1982. Tilläggsposten skrivs enligt tillämpad prognosmodell fram i takt med utvecklingen av implicitprisindex.

Tabell 6: 4 Inkomstöverföringar till hushåll från offentliga sektorn 1981–1983

		Milj. kr., löpande priser			Procentuell förändring, 1975 års priser		
		1981	1982	1983 prognos	1981	1982	1983 prognos
1	*Från staten*	*58 282*	*61 783*	*67 933*	*1,0*	*– 3,6*	*– 0,6*
1.1	Barnbidrag	5 174	5 205	5 850	– 6,8	– 8,5	1,7
1.2	Studiebidrag, studiecirkelverksamhet	2 606	2 810	3 091	11,1	– 2,0	– 0,5
1.3	Bostadsbidrag	294	364	514	–39,0	13,0	27,5
1.4	Arbetsmarknadsutbildningsbidrag	1 499	1 595	2 068	–29,4	– 3,3	17,2
1.5	Arbetsskadeförsäkring	1 350	1 337	1 430	8,7	– 9,9	– 3,3
1.6	Kontant arbetsmarknadsstöd	399	509	700	14,1	16,0	24,4
1.7	Lönegaranti	538	900	960	82,1	52,2	– 3,6
1.8	Folkpensioner	37 586	39 661	43 245	1,4	– 4,1	– 1,4
1.8.1	Folkpension, statlig	33 746	35 819	39 565	1,7	– 3,5	– 0,1
1.8.2	Folkpension, kommunalt bostadstillägg	3 840	3 842	3 680	– 1,4	– 9,0	–13,4
1.9	Delpension	1 558	1 457	1 450	12,7	–14,9	–10,0
1.10	Pensioner till f. d. anställda	1 691	1 899	1 958	– 8,2	2,2	– 6,8
1.11	Övrigt	5 587	6 046	6 667	11,0	– 1,6	– 0,3
2	*Från kommunerna*	*9 651*	*10 966*	*12 233*	*– 4,0*	*3,3*	*0,9*
2.1	Bostadsbidrag	2 086	2 250	2 506	–17,0	– 1,9	0,7
2.2	Pensioner till f. d. anställda	1 889	2 046	2 207	– 5,4	– 1,5	– 2,4
2.3	Övrigt	5 676	6 670	7 520	2,5	6,8	1,9
3	*Från socialförsäkringssektorn*	*43 259*	*48 897*	*57 124*	*4,3*	*2,8*	*5,6*
3.1	ATP	23 537	27 013	32 457	10,9	4,4	8,6
3.2	Sjukförsäkring m. m.	17 126	18 003	19 362	– 6,4	– 4,4	– 2,7
3.2.1	Sjukförsäkring	12 990	13 440	14 470	– 9,5	– 5,9	– 2,6
3.2.2	Föräldraförsäkring	4 136	4 563	4 892	4,8	0,3	– 3,0
3.3	Arbetslöshetsförsäkring	2 596	3 881	5 305	34,5	35,9	23,6
4	**Summa inkomstöverföringar**	**111 192**	**121 646**	**137 290**	**1,8**	**– 0,5**	**2,0**

Källor: Konjunkturinstitutet, riksförsäkringsverket, riksrevisionsverket och statistiska centralbyrån.

Inkomstöverföringarna från den offentliga sektorn till hushållen ökade 9 1/2% mellan 1981 och 1982. Jämfört med utvecklingen 1980–1981 är detta en betydligt lägre ökningstakt och den innebär så gott som oförändrad real överföringsnivå, totalt sett (se tabell 6: 4). Större ökningstal redovisas i huvudsak endast för de transfereringar som varierar med arbetsmarknadsläget. I gruppen övriga transfereringar från kommunerna, som ökar även realt sett, ingår bl. a. socialhjälpen. Genom att basbeloppet fr. o. m. 1982 inte längre löpande utan endast vid ett tillfälle per år anpassas till prisstegringen minskar ökningstakten för pensionerna under en övergångstid påtagligt. Den sänkta kompensationsnivån för nytillkomna delpensionärer fr. o. m. 1981 medförde en dämpning av ökningstakten för delpensionerna detta år. 1982 sjönk utbetalningarna av delpensionerna även räknat i löpande priser.

Inkomstöverföringarna 1983 har skattats med ledning av trolig löneutveckling m. m. samt beslutade ändringar i bidragsregler. Totalt förutses en ökning med ca 13% i löpande priser 1982–1983, vilket är en uppgång räknat i fast penningvärde med ett par procent. 1983 beräknas de samlade barnbidragsutbetalningarna till följd av bl. a. höjda bidragsbelopp öka realt

sett. Stor satsning på arbetsmarknadsutbildning 1983 drar upp ersättningarna i samband med utbildningen. Övriga utbetalningar vid arbetslöshet förutses fortsätta att stiga från den redan höga nivån 1982. Utbetalningarna av folkpensioner och ATP återtar 1983, efter den engångsvisa svackan 1982 en tillväxt i linje med inflationstakten och ökningen i antalet ATP-pensionärer. Sjukförsäkringsutbetalningarna antas fortsätta att sjunka realt sett på grund av den negativa reallöneutvecklingen och även föräldraförsäkringen väntas minska.

Hushållens inbetalningar av skatter och avgifter till stat, kommuner och socialförsäkring ökade enligt den preliminära helårsstatistiken med 11% mellan 1981 och 1982, vilket är betydligt mer än förändringen 1980–1981 (se tabell 6:5). Inbetalningarna av preliminär A-skatt beräknas ha ökat uppemot 10% 1981–1982. Totala skatteunderlaget i form av löner, pensioner och beskattade sociala förmåner i övrigt steg samtidigt 7 1/2%. Ökningen av skatteinbetalningarna framstår fortfarande som hög i relation till skatteunderlagets ökning. Prognoskalkylerna ännu så sent som hösten 1982 förutsatte ett lägre marginellt preliminärskatteuttag på inkomstök-

Tabell 6: 5 Hushållens direkta skatter, avgifter m. m. 1981–1983

		Milj. kr., löpande priser			Procentuell förändring, 1975 års priser		
		1981	1982	1983 prognos	1981	1982	1983 prognos
1	*Direkta skatter*	*115 701*	*128 588*	*138 936*	*– 3,6*	*1,1*	*– 2,3*
1.1	Prel. A-skatt	108 962	119 551	127 911	– 3,0	– 0,2	– 3,3
1.2	Prel. B-skatt	8 487	9 155	11 050	–11,1	– 1,9	9,1
1.3	Slutskattereglering	–1 210	199	1 137			
1.3.1	Kvarstående skatt[1]	3 121	3 712	4 133	– 5,3	8,2	0,6
1.3.2	Fyllnadsskatteinbetalningar	5 177	7 040	7 392	4,3	23,6	– 5,0
1.3.3	Överskjutande skatt	–9 508	–10 553	–10 388	3,4	0,9	–11,0
1.4	Avgår: Indirekta skatter[2]	1 614	1 773	2 376	27,0	– 0,1	21,2
1.5	Övriga direkta skatter, netto	1 076	1 456	1 214	189,2	23,0	–24,7
2	*Avgifter m. m.*	*9 001*	*9 874*	*10 683*	*5,4*	*– 0,2*	*– 2,2*
2.1	Till staten	2 325	2 567	2 812	– 3,1	0,4	– 0,9
2.1.1	Arvs- och gåvoskatt, arvsmedel	631	710	822	– 2,5	2,3	4,8
2.1.2	Egenavgifter och frivilliga socialförsäkringsavgifter	1 154	1 217	1 318	– 2,8	– 4,1	– 2,1
2.1.3	Övrigt	540	640	672	– 4,5	7,8	– 5,0
2.2	Till kommunerna	4 577	5 031	5 566	16,4	0,0	0,0
2.2.1	Investeringsbidrag	799	736	704	– 8,0	– 16,2	–13,6
2.2.2	Övrigt	3 778	4 295	4 862	23,3	3,4	2,3
2.3	Till socialförsäkringssektorn	2 099	2 276	2 305	– 4,9	– 1,4	– 8,5
2.3.1	Obligatoriska egenavgifter	1 845	1 964	1 903	– 4,2	– 3,3	–12,4
2.3.2	Frivilliga avgifter	254	312	402	– 9,7	12,2	16,0
3	**Summa direkta skatter, avgifter m. m.**	**124 702**	**138 462**	**149 619**	**– 3,0**	**1,0**	**– 2,3**

[1] Influtna delen.
[2] Allmän löneavgift (tidigare allmän arbetsgivaravgift) och barnomsorgsavgift (egenavgifter), fastighetsskatt samt skogsvårdsavgift och hyreshusavgift.

Anm. Kvarstående skatt avser inkomster två år tidigare, medan fyllnadsinbetalningarna och överskjutande skatt avser inkomster ett år tidigare.

Källor: Konjunkturinstitutet, riksförsäkringsverket, riksrevisionsverket och statistiska centralbyrån.

ningen under året. Hushållen fick i form av överskjutande skatt fjärde kvartalet 1982 tillbaka 675 milj. kr. mer än fjärde kvartalet 1981. Avgiftsinbetalningarna till den offentliga sektorn ökade 1981–1982 knappt 10% nominellt. Motsvarande ökningstal 1980–1981 var över 17%.

De 1982 beslutade omläggningarna i det statliga skattesystemet för 1983 – såsom de berör hushållssektorn – har redovisats i konjunkturinstitutets rapport hösten 1982 och i den preliminära nationalbudgeten. Indexregleringen av skatteskalan 1983 kommer enligt riksrevisionsverkets kalkyler att minska skatteuttaget 1983 med 3,5 miljarder kr. jämfört med ett beräknat uttag enligt en i nominella termer oförändrad skatteskala. Den samlade effekten av övriga förändringar i skattesystemet beräknas till en minskning med drygt 5 miljarder kr. jämfört med ett utfall enligt 1982 års skatteskala. Totalt skulle alltså inkomstskatten 1983 sänkas med drygt 8 1/2 miljarder kr. jämfört med ett beräknat utfall enligt 1982 års regler. Drygt 90% av beloppet kan föras till A-skatten. För 1983 har förutsatts ett något lägre marginellt uttag av preliminär A-skatt på inkomstökningarna än 1982 (bortsett från ändringar i skatteregler och kommunal utdebitering). Kalkylerna ger till resultat en ökning av den preliminära A-skatten med 7%. Denna kalkyl innefattar en höjning av den kommunala utdebiteringen med 41 öre.

För preliminär B-skatt förutses en kraftig höjning av inbetalningarna 1983 till följd av ändrade debiteringsregler. Nettot mellan hushållens fyllnadsinbetalningar och kvarskatt å ena sidan och återbetalningarna av överskjutande skatt å andra sidan beräknas bli mer negativt för hushållen 1983 än det var 1982. Sammantaget resulterar kalkylerna i en ökning av de direkta skatterna 1982–1983 med 8%. Avsaktningen i ökningstakt jämfört med utvecklingen 1981–1982 kan främst hänföras till A-skatten som realt väntas minska med 3,3%. Även hushållens avgifter och kapitaltransfereringar till staten, kommunerna och socialförsäkringen väntas öka 8% i löpande priser räknat.

Hushållens *nettoinbetalningar till det offentliga skulle* därmed förbättras med ca 4 1/2 miljard kr. mellan 1982 och 1983 efter en försämring med ca 3 1/2 miljard kr. mellan 1981 och 1982.

Hushållens negativa netto för *räntor och utdelningar* väntas försämras ytterligare 1983. Lägre diskonto och lågt sparande leder till oförändrade ränteinkomster från bank och obligationer, medan bl. a. ränteutgifterna för egna hem stiger till följd av ökad lånestock och omsättning av lån till högre fast ränta.

De *privata transfereringarna* består av direkt utbetalda pensioner från företag och statliga affärsverk, utfall av de avtalsenliga arbetsmarknadsförsäkringarna, skadeförsäkring samt inkomstöverföringar till och från utlandet. De privata inkomstöverföringarna till hushållen översteg 1982 hushållens utgifter med 7 miljarder kr. För 1983 väntas överskottet öka ytterligare drygt en miljard kr.

Tabell 6: 6 Realinkomstutveckling efter skatt 1980–1983
1975 års priser

	Förändring i realinkomsten, %				Bidrag till disponibelinkomstutvecklingen, procentenheter			
	1980	1981	1982	1983 prognos	1980	1981	1982	1983 prognos
1. Löner	1,5	−2,2	−5,2	−2,8	0,9	−1,3	−2,9	−1,5
2. Driftsöverskott	2,0	1,9	7,1	−2,4	0,3	0,3	1,0	−0,4
därav:								
enskilda företagares inkomster tillräknat driftsöverskott från egna hem	3,5	2,6	3,1	−6,2	0,2	0,2	0,2	−0,5
	0,4	1,2	11,4	1,4	0,1	0,1	0,8	0,1
3. Räntor och utdelningar netto[1]	10,7	−4,9	9,8	1,3	0,2	−0,1	0,2	0,0
4. Pensioner	5,5	3,1	−1,3	1,6	1,0	0,6	−0,3	0,3
5. Beskattade sociala förmåner[2]	−3,6	−0,2	2,3	4,1	−0,2	0,0	0,1	0,2
6. Övriga inkomstöverföringar, netto	−2,3	−6,4	−0,4	11,0	−0,1	−0,3	0,0	0,5
7. *Summa*	2,1	−0,8	−2,0	−0,9	2,1	−0,8	−1,9	−0,9
8. Tilläggspost till disponibel inkomst	0,9	−0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
9. **Disponibel inkomst (7+8)**	**2,1**	**−0,8**	**−1,9**	**−0,9**	**2,1**	**−0,8**	**−1,9**	**−0,9**

[1] Räntor och utdelningar har i tabellen inte korrigerats för den faktiska skattebelastningen.
[2] Sjukpenning och föräldrapenning, utbetalningar från arbetslöshets- och arbetsskadeförsäkring och lönegarantifond samt vissa bidrag i samband med arbetsmarknadsutbildning.
Källor: Konjunkturinstitutet, riksrevisionsverket och statistiska centralbyrån.

Ovan redovisade prognoser för utvecklingen 1982–1983 resulterar sammantagna i en nominell ökning av hushållens disponibla inkomster med 7,7%. Den genomsnittliga prisstegringen enligt implicitprisindex har skattats till 10,6%. Realinkomsten skulle alltså falla 0,9% mellan 1982 och 1983.

Utvecklingen av de olika posterna i den realt disponibla inkomsten *efter det att skatteinbetalningarna dragits från resp. inkomsttyp* redovisas i tabell 6: 6. Det bör understrykas att de statistiska bristfälligheterna och de principiella svårigheterna i kalkylerna gör att redovisningen i tabell 6: 6 endast ger en grov indikation på den reala utvecklingen för olika inkomsttyper efter skatt och på inkomstposternas relativa betydelse för den totala ökningen av realinkomsten.[1]

I PNB diskuterades fastpriskalkylerna och resultaten från beräkningar med två olika prisindexserier redovisades. Här har använts den traditionella nationalräkenskapsmetoden med deflatering med hjälp av implicitprisindex för privat konsumtion.

Av tabellen framgår den fortlöpande nedgången i reallönesumman efter skatt 1981–1983. Sysselsättningens bidrag till lönesummeförändringen har varit relativt små – minus 0,2% 1981, plus 0,3% 1982 samt beräknas till minus 0,3% 1983. Reallönesumman sjunker således även bortsett från

[1] I *Konjunkturläget april 1981* (Reviderad nationalbudget för 1981) kommenteras beräkningarna i en exkurs i kapitel 6, avsnitt 6.3.

sysselsättningsförändringen. Den tidigare nämnda svackan i pensionsutbetalningarna 1982 på grund av övergången till indexjustering en gång om året förstärks av det opåräknat höga skatteuttaget. De totala pensionsutbetalningarna har eljest ökat realt varje år, främst därför att antalet ATP-pensionärer med full pension ökar. Ökningen av övriga inkomstöverföringar 1983 beror bl. a. på höjda barn- och bostadsbidrag samt ökade inkomstöverföringar från kommunerna, men också på att offentliga och privata avgifter, som dras av i denna post, förutses öka relativt svagt. Den kraftiga nedgången i enskilda företagares inkomster 1983 sammanhänger med att de ändrade debiteringsreglerna höjer uttaget av preliminär B-skatt.

Eftersom lönesumman efter skatt utgör hälften av disponibelinkomsten har givetvis förändringarna i lönesumman stor betydelse för utvecklingen av den totala realinkomsten. Som framgår av tabellerna drar reallönesumman ner inkomstutvecklingen med 1 1/2–3 procentenheter vart och ett av åren 1981–1983. Positiva bidrag erhålles flertalet år från pensionsinkomsterna; 1982 var dock bidraget svagt negativt. De beskattade sociala förmånerna, som huvudsakligen är ersättningar för inkomstbortfall, varierar främst med arbetsmarknadsläget och lämnar stigande positiva bidrag 1982 och 1983.

6.4 Konsumentpriserna

Från december 1981 till december 1982 steg konsumentprisindex (KPI) med 9,9% mätt enligt långtidsindex. Detta var en något högre ökningstakt än under 1981 då prisökningen uppgick till 9,4%. Nettoprisindex som visar konsumentprisutvecklingen med avdrag för indirekta skatter och tillägg för subventioner steg under 1982 med 9,8%. Devalveringen av den svenska kronan med 16% den 8 oktober 1982 beräknas ha hunnit dra upp konsu-

Tabell 6: 7 Konsumentprisindex december 1981–december 1982
Långtidsindex dec. 1981–dec. 1982

	Vägningstal	Procentuell förändring dec. 1981–dec. 1982	Inverkan på totalindex	Procentuell andel av totala ökningen
Totalt	1 000,0	9,9	9,9	100,0
Samtliga varor	609,5	11,1	6,8	68,7
Livsmedel	190,0	13,5	2,6	26,0
Alkohol och tobak	64,0	7,4	0,5	4,8
Bränsle och bensin	78,5	14,6	1,1	11,6
Kläder och skor	79,0	6,3	0,5	5,1
Övriga icke varaktiga varor	61,0	10,6	0,6	6,5
Varaktiga varor	137,0	10,6	1,5	14,7
Samtliga tjänster	390,5	7,9	3,1	31,3
Bostad	211,0	7,2	1,5	15,4
Övriga privata tjänster	97,0	12,2	1,2	12,0
Offentliga tjänster	82,5	4,7	0,4	3,9

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

mentprisnivån med knappt 1,5 procentenheter fram till utgången av 1982. Prisstoppet som infördes dagen efter devalveringen kan uppskattas ha haft en dämpande effekt på ett par tiondels procentenheter.

I tabell 6: 7 redovisas prisutvecklingen för delgrupper i konsumentprisindex. Liksom föregående år är det gruppen bränsle och bensin som ökat mest i pris, knappt 15%. Drygt hälften av denna prisökning beror på devalveringen och resten på höjd energiskatt och den under året kraftigt höjda dollarkursen. Livsmedel är den grupp som givit det största bidraget till den totala ökningen av KPI under 1982, 2,6 procentenheter, vilket motsvarar en ökning på 13,5%. De minskade subventionerna på framförallt kött och ost den 1 januari 1982 till ett årsbelopp av ca 500 milj. kr. gav en inverkan på totalindex med 0,2 procentenheter. Av bostadspostens bidrag på 1,5 procentenheter kan 1,3 procentenheter hänföras till hyreshusen – motsvarande en hyresökning på 13,5% under året – medan egnahemskostnaderna endast ökade med 2%.

I tabell 6: 8 redovisas prisökningarna 1982 liksom den prognoserade ökningen under 1983 med uppdelning på olika komponenters skattade betydelse i konsumentprisindex. De internationellt bestämda priserna – vilka i kalkylerna förutsätts i huvudsak följa importprisernas utveckling med en viss fördröjning – beräknas ha bidragit till KPI-ökningen med 4,2 procentenheter. Härav torde knappt 1,5 procentenheter kunna hänföras till devalveringen den 8 oktober. Om de importprisökningar som framgått i utrikeshandelsstatistiken omgående slagit genom till fullo i konsumentpriserna så hade emellertid detta bidrag uppskattningsvis varit 1,4 procentenheter större än som nu framträder i kalkylerna. I föreliggande beräkningar har antagits att det överskjutande bidraget i stället slår genom i KPI under 1983. Liksom devalveringen i oktober 1982 ledde till starka importprisstegringar som alltså till en del beräknas komma till uttryck i KPI först under 1983 slog devalveringen i september 1981 till en del igenom i KPI först under 1982. Uppskattningsvis var ca 1 procentenhet av den totala prisuppgången i KPI under loppet av 1982 att hänföra till importprisstegringar under sista delen av 1981. Årsgenomsnittet för KPI 1982 låg 8,6% över genomsnittet för 1981. Uppgången enligt nationalräkenskapernas implicitprisindex för privat konsumtion blev betydligt högre, 10,0%. Skillnaden beror i huvudsak på att NR registrerar prisökningar på egnahem annorlunda än KPI.

Prisutsikter 1983

Prisökningen mellan december 1982 och februari 1983 har varit oväntat låg och stannade vid 2,3%. Prisstoppet som upphörde den 28 februari kan i förening med det svaga marknadsläget ha verkat fördröjande på kostnadsgenomslaget under denna period. Motsvarande period 1982 var uppgången 3,9%. Prisökningen under 12 månader fram till februari 1983 kom sålunda att begränsas till 8,2%.

Tabell 6: 8 Konsumentprisförändringen 1975–1983 uppdelad på komponenter
Långtidsindex dec.–dec.

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983 prognos
Konsumentprisnivåns procentuella uppgång, totalt	9,4	12,8	7,5	9,7	13,7	9,4	9,9	8,9
därav hänförs till:								
ändring i indirekta skatter	–	2,6	0,5	0,7	3,4	−0,8	0,3	1,3
automatiska effekter av indirekta värdeskatter	0,9	1,2	0,8	0,8	1,4	1,1	1,1	1,2
ändring av internationellt bestämda priser	2,4	3,8	1,8	3,9	3,3	4,0	4,2	2,6
ändring av jordbrukspriser	0,4	0,6	0,5	0,4	0,6	1,0	0,8	0,4
ändring av bostadsprissättning	2,3	1,6	1,1	2,3	2,3	2,2	1,5	0,7
ändring i diverse taxor	0,1	0,7	0,6	0,2	0,6	0,7	0,4	0,6
trendavvikelse i priser på färskvaror	−0,3	−0,1	0,3	−0,2	0,1	−0,3	–	–
restfaktor	3,6	2,4	1,9	1,6	2,0	1,5	1,6	2,1

Höjningarna av punktskatterna på alkoholhaltiga drycker och tobak, införande av videoskatt, höjning av beredskapsavgifter på oljeprodukter samt momshöjningen från 17,7 till 19,0% har tillsammans dragit upp KPI med 1,3 procentenheter under de två första månaderna 1983. Effekten av devalveringen på KPI skattas för de två första månaderna i år till ungefär 0,5 procentenheter.

Bedömningen av prisutvecklingen 1983 har utgått från tillgängliga prognoser och antaganden om arbetskraftskostnader, importpriser m. m. och innefattar kalkyler av hur dessa faktorer kan väntas påverka prisutvecklingen. Prognosen förutsätter oförändrat diskonto – 8 1/2% – och att de genomsnittliga växelkurserna under årets första 8 veckor kommer att gälla för 1983 som helhet (dollarkurs = 7,38 SEK). Med utgångspunkt från den lönekalkyl som gjorts har arbetsgivarnas kostnader per timme antagits öka med i genomsnitt 9,1% 1982–1983. Restfaktorn (inkl. diverse taxor) som i beräkningarna representerar lönekostnadernas genomslag inom de för internationell konkurrens skyddade områdena (exkl. bostäder och jordbruk) beräknas påverka KPI uppåt med 2,7 procentenheter.

I prognosen för de internationellt bestämda priserna har förutsatts en sänkning av importpriserna på råolja och petroleumprodukter med 12% under loppet av 1982. Denna prissänkning beräknas ge en neddragande effekt på KPI med närmare 1%. Övriga importvaror som påverkar konsumentpriserna beräknas öka med i genomsnitt 12% varav hälften kan ses som en fördröjd devalveringseffekt (se avsnitt 3.2 Importen). Dessa importprisstegringar beräknas till fullo slå igenom i KPI under 1983. Som ovan nämnts har i prognosen även förutsatts en trolig inhämtning av eftersläpningen av importprisernas genomslag i konsumentprisnivån efter devalveringen i oktober 1982 motsvarande ett extra KPI-bidrag på 1,4 procentenheter. Totalt skulle under dessa förutsättningar den internationella prisfaktorn bidra till en ökning av KPI med 2,6 procentenheter, varav

ca 2,5 procentenheter skulle vara att hänföras till devalveringen. Vid beräkning av den totala återverkan av devalveringen på KPI under loppet av 1983 tillkommer en automatisk momseffekt på 0,5%. Totala devalveringseffekten på KPI under loppet 1983 skulle därmed uppgå till ca 3%.

I prognosen över bostadspriserna beräknas kallhyrorna i hyreshus öka med drygt 8%, vilket motsvarar en hyreshöjning på ca 16 kr./kvm. Med hänsyn tagen bl. a. till de två diskontosänkningarna i januari och april från 10 till 8,5% beräknas egnahemskostnaderna minska med 1%. Sammantaget skulle detta innebära ett KPI-tillskott från bostadsposten på 0,7 procentenheter.

Prisutvecklingen för de inhemska jordbruksprodukterna påverkas till en viss del av ökande statliga subventioner. Totalt ökade subventionerna på baslivsmedel med 660 milj. kr. den 1 januari 1983, vilket motsvarar en återhållande inverkan på KPI om 0,2 procentenheter. Produktionsmedelsprisindex (PM-index) belyser prisutvecklingen för jordbrukets inköpta produktionsmedel; det är i huvudsak denna index som beaktas vid fastställandet av den ersättning i form av höjda priser som jordbrukarna får ta ut varje halvår. PM-index beräknas öka med ca 5,5% mellan oktober 1982 och april 1983. Den ersättning som jordbruket erhåller 1 juli skulle därmed kunna antas bli drygt 1 miljard kr. Inberäknat den från januari utökade subventioneringen skulle jordbrukspriserna KPI-tillskott för 1983 därmed stanna vid drygt 0,4 procentenheter.

Totalt skulle konsumentpriserna stiga med 8,9% under loppet av 1983.

Tabell 6: 9 Hushållens konsumtionsutveckling 1974–1982

	Milj. kr. 1982, löpande priser	Andel av total konsumtion	Procentuell förändring, 1975 års priser			
			1974–1979[1]	1979–1980	1980–1981	1981–1982
1 Varor	211 192	63,9	1,5	– 0,6	–1,7	2,2
1.1 Varaktiga varor	29 263	8,9	0,3	– 2,4	–1,6	9,3
1.1.1 Bilar	8 172	2,5	–3,8	–11,0	–1,9	17,8
1.1.2 Övriga	21 091	6,4	2,1	0,7	–1,5	6,6
1.2 Delvis varaktiga varor	51 636	15,6	2,7	1,9	0,1	2,5
1.3 Icke varaktiga varor	130 293	39,4	1,2	– 1,1	–2,6	0,1
1.3.1 Livsmedel	77 539	23,5	0,9	– 0,6	–3,3	– 1,1
1.3.2 Övriga	52 754	15,9	1,8	– 2,2	–1,5	2,3
2 Tjänster	113 024	34,2	1,8	1,8	1,4	1,8
2.1 Bostäder	67 371	20,4	2,4	2,0	2,0	1,3
2.2 Övriga	45 653	13,8	1,0	1,4	0,5	2,6
3 Summa inhemsk konsumtion	324 216	98,1	1,6	0,2	–0,7	2,1
4 Turistutgifter, netto	6 269	1,9	1,0	2,6	4,7	–38,4
5 Hushållens totala konsumtion	**330 485**	**100,0**	**1,6**	**0,2**	**–0,6**	**1,3**
6 Hushållens disponibelinkomst	336 271		1,2	2,1	–0,8	– 1,9

[1] Årstakt.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Årsgenomsnittet beräknas ligga 9,2% över genomsnittet 1982. Implicitprisindex för privat konsumtion beräknas även 1983 öka betydligt mer än KPI-genomsnittet, eller 10,6%.

6.5 Den privata konsumtionen

Den privata konsumtionen beräknas ha ökat 1,3% i volym 1982. Konsumtionsuppgången blev därmed 0,6 procentenheter större än vad som förutsågs i PNB-83. Differensen förklaras till största delen av en tidigare felaktig uppfattning om prisutvecklingen.[1] Då disponibelinkomsten realt sett sjönk 1,9% 1981–1982 minskade sparandet markant varvid sparkvoten föll med 3,1 procentenheter till 1,7%; historiskt sett är detta en mycket låg nivå (se diagram 6: 1).

Konsumtionsuppgången under senare delen av 1981 höll i sig såväl första som andra halvåret 1982. Särskilt påtaglig blev ökningen mot slutet av föregående år vilket åtminstone delvis torde förklaras av en tidigareläggning av inköp på grund av väntade prishöjningar till följd av såväl devalveringens prisgenomslag som momshöjningen 1 januari.

Devalveringen i september 1981 bidrog till en kraftig omfördelning av hushållens konsumtionsutgifter från utlandsturism till inhemsk konsumtion. Dessutom föranleddes en betydande ökning av utländska konsumenters utgifter i Sverige. Denna utveckling accentuerades av devalveringen i oktober 1982. Sammantaget steg den inhemska konsumtionen 2,1% 1981–1982.

Den totala inhemska varukonsumtionen ökade 2,2% mellan helåren 1981 och 1982 (se tabell 6: 9). Konsumtionsökningar noterades för samtliga varugrupper förutom livsmedel. Mest påtaglig var uppgången för bilar och övriga varaktiga varor. Konsumtionen av livsmedel, vars prishöjningar varit betydande under senare år, minskade däremot för tredje året i rad.

På tjänstesidan noterades ökningar för såväl bostäder som övriga tjänster. Dämpningen av bostadskonsumtionens ökningstakt beror dels på minskat nybyggande, dels på en ökning av antalet outhyrda lägenheter.

För 1983 förutses en ytterligare försämring av hushållens köpkraft om 0,9%. Hushållen torde ha ett visst behov av att öka sitt reala sparande vilket mer än halverades 1982. Utrymme för en höjning av sparkvoten 1983 bör också finnas med tanke på att hushållen införskaffade konsumtionskapitalvaror i starkt ökad omfattning under fjolåret. Här har därför valts att räkna med en konsumtionsminskning om 1,2% 1983. Devalveringarna 1981 och 1982 väntas medföra en fortsatt minskning av hushållens utlandsturism samtidigt som utländska turisters utgifter i Sverige antas öka ytterligare. Den inhemska konsumtionen beräknas därför falla 3/4 procentenheter mindre än de svenska hushållens totala konsumtion.

[1] I löpande priser utvecklades konsumtionsutgifterna som beräknat. Likaså blev prisutvecklingen enligt KPI nära nog den förväntade. Den högre konsumtionen i fasta priser kan huvudsakligen återföras på en lägre ökning i den s. k. implicitprisindex.

7 Investeringarna

7.1 Sammanfattning av investeringsutvecklingen samt prognos för 1983

De fasta bruttoinvesteringarnas andel av bruttonationalprodukten (investeringskvoten) låg under perioden 1974–1977 på en stabil nivå på ca 21 %. 1978 sjönk investeringskvoten till 19 %, en för efterkrigstiden rekordlåg nivå. En viss återhämtning skedde sedan till 19,5 % 1980 genom ökande investeringar i näringslivet och en liten uppgång i de offentliga myndigheternas investeringar. Därefter beräknas investeringarna ånyo ha fallit 1981.

Investeringarna fortsatte att sjunka under 1982 och för 1983 anger prognosen viss ytterligare nedgång i investeringsaktiviteten. Sammanlagt beräknas investeringarna ha fallit med 2,5 % 1982 och de beräknas falla med 1 % 1983. Investeringskvoten fortsätter därmed att falla 1982 och 1983.

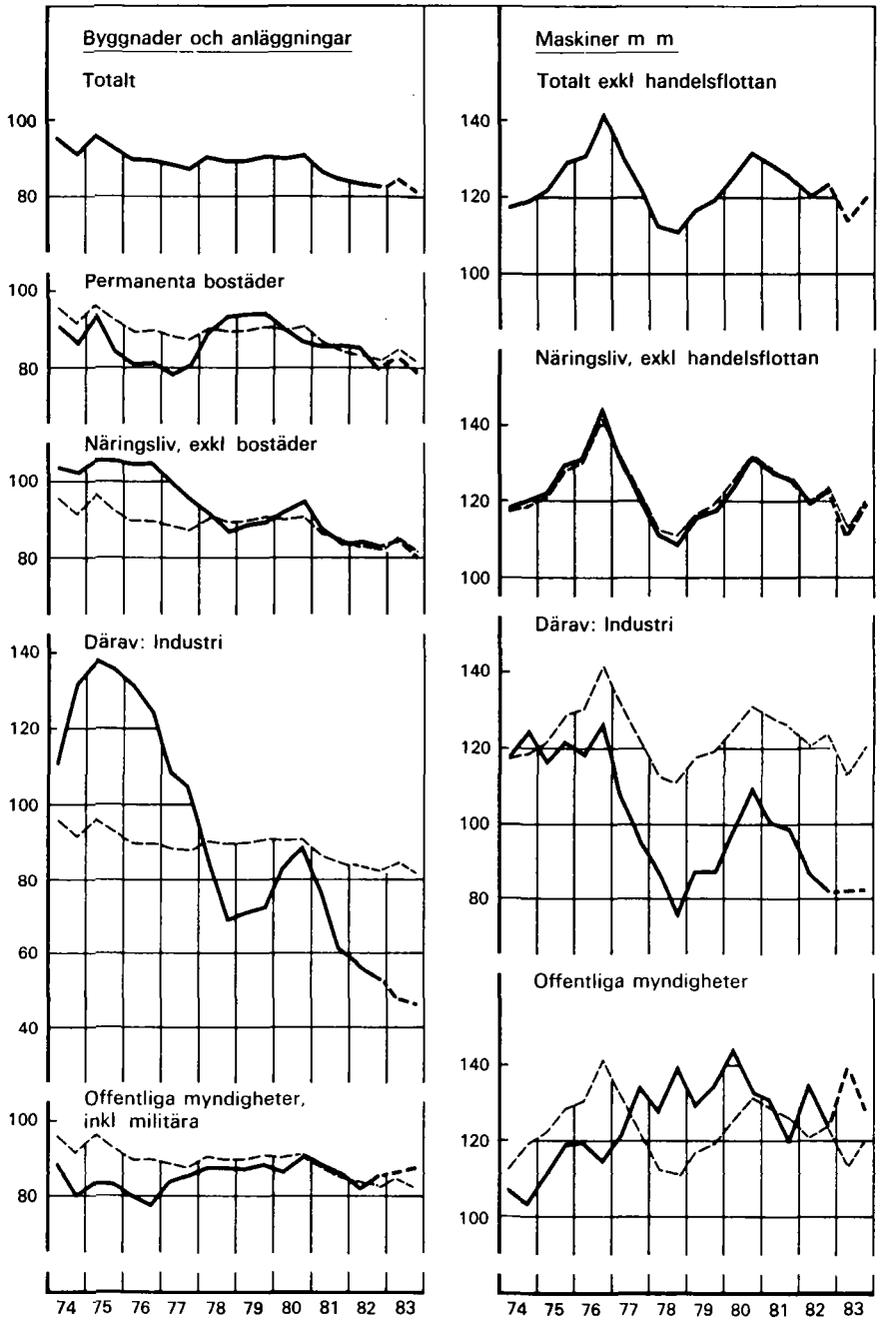
Att nedgången i investeringarna nu beräknas bli endast 1 % 1982–1983 mot beräknade 3 % i den preliminära nationalbudgeten, förklaras till stor del av en uppjustering av de statliga investeringarna. Såväl ett stort antal investeringsprojekt som en viss försening och överflyttning av investeringsaktiviteten från 1982 till 1983 förklarar den kraftiga uppjusteringen av de statliga investeringarna till en ökning med 5 % mot en beräknad nedgång med mellan 1 och 2 % enligt den preliminära nationalbudgeten.

Nedgången i investeringarna 1982 blev lika stor på byggnads- som på maskinsidan när handelsflottan exkluderas. För 1983 beräknas däremot maskininvesteringarna ensamma svara för nedgången då byggnadsinvesteringarna väntas förbli oförändrade. Utgångsläget vad beträffar byggkonjunkturen är emellertid mycket svagt. I konjunkturbarometern från mars 1983 uppgav närmare 90 % av företagen inom byggbranschen att efterfrågan var det största hindret för en ökning av produktionen. Det besvärande läget för byggföretagen kan i stor utsträckning återföras på utvecklingen av nybyggnadsinvesteringarna i bostäder. Dessa beräknas under 1982 ha fallit drygt 13 % och beräknas under 1983 falla ytterligare 11 %. Genom starkt expanderande ombyggnadsinvesteringar beräknas dock minskningen för de totala bostadsinvesteringarna begränsas till mellan 4 och 5 % 1981–1982 och till ca 2 % 1982–1983.

Näringslivet exkl. bostäder minskade sina investeringar med ca 2 % 1982 och en lika stor nedgång väntas 1983. Under 1982 var det industrin som svarade för tillbakagången. Fallet i industriinvesteringarna beräknas till 17 % 1982 och till 5 % 1983. I övrigt blev utvecklingen 1982 svagt positiv för de flesta delar av näringslivet. För affärsverken noteras till och med en ökning på nästan 8 %. Även under 1983 väntas affärsverkens investeringar öka. Övriga delar av näringslivet väntas däremot dra ner sin investeringsvolym.

Diagram 7:1 Byggnads- och maskininvesteringar, totalt och uppdelat på näringsgrenar 1974–1983

1975 års priser. Säsongrensande halvårsdata. Index 1972 = 100

Anm. I varje deldiagram är resp. total inlagd som en streckad kurva.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Tabell 7: 1 Fasta bruttoinvesteringar 1979–1983 efter kapitaltyp och näringsgren

	Milj. kr. 1982, löpande priser	Årlig procentuell förändring, 1975 års priser				
		1979	1980	1981	1982 prel.	1983 prognos
Byggnader och anläggningar						
Permanenta bostäder	26 234	2,1	– 5,9	– 2,7	– 4,4	– 1,8
Nybyggnad	17 809	– 0,4	– 6,8	– 8,2	–13,4	–10,7
Näringsliv exkl. bostäder	24 601	– 0,8	5,4	– 8,7	– 2,6	– 0,8
Privat i jordbruk, skogsbruk och fiske	1 640	– 6,8	– 5,0	–10,3	– 7,1	– 4,7
Industri	3 303	– 7,1	20,5	–20,2	–21,2	–14,0
Handel m. m.	3 239	2,4	– 3,7	– 9,7	6,0	– 3,9
Offentliga affärsverk	9 099	– 7,5	14,5	– 4,5	8,5	7,4
Övrigt näringsliv	7 320	10,7	– 4,7	– 5,3	– 7,5	– 3,6
Offentliga myndigheter inkl. militära[1]	15 851	0,6	0,6	– 2,9	– 3,3	3,7
Summa	**66 686**	**0,6**	**0,1**	**– 5,2**	**– 3,4**	**0,0**
Summa exkl. vägar	63 434	0,7	0,7	– 4,3	– 3,2	– 0,9
Maskiner m. m.						
Näringsliv	42 061	13,0	5,9	– 3,1	– 2,1	– 2,7
Privat jordbruk, skogsbruk och fiske	2 793	2,2	–16,7	– 6,7	12,5	–12,1
Industri	13 726	7,0	18,9	– 4,2	–15,8	– 2,8
Handel m. m.	6 209	16,3	–10,4	6,1	– 1,6	– 4,2
Offentliga affärsverk	4 938	– 2,5	14,8	5,1	6,2	– 4,3
Övrigt näringsliv	14 395	26,7	4,0	– 7,8	8,0	0,4
Näringsliv exkl. handelsflottan[2]	40 235	6,4	7,0	1,0	– 4,0	– 5,1
Offentliga myndigheter	3 633	– 1,5	5,4	–10,2	3,4	3,7
Summa	**45 694**	**11,6**	**5,8**	**– 3,8**	**– 1,7**	**– 2,2**
Summa exkl. handelsflottan[2]	43 868	5,6	6,9	– 0,1	– 3,4	– 4,3
Totalt[3]						
Permanenta bostäder	26 234	2,1	– 5,9	– 2,7	– 4,4	– 1,8
Näringsliv exkl. bostäder[4]	67 064	7,4	5,6	– 5,3	– 2,3	– 2,0
Privat jordbruk, skogsbruk och fiske	4 427	– 1,4	–12,4	– 8,8	4,3	– 9,5
Industri	17 029	3,4	19,2	– 8,0	–16,9	– 5,0
Handel m. m.	9 448	11,4	– 8,2	0,7	0,7	– 4,1
Offentligt affärsverk	14 037	– 5,9	14,6	– 1,4	7,7	3,3
Övrigt näringsliv	22 123	20,3	0,8	– 6,9	2,3	– 0,9
Näringsliv exkl. bostäder och handelsflottan[2]	65 238	3,5	6,3	– 2,9	– 3,5	– 3,5
Offentliga myndigheter[1]	19 484	0,2	1,6	– 4,4	– 2,0	3,7
Summa	**112 782**	**4,9**	**2,4**	**– 4,6**	**– 2,7**	**– 1,0**
Summa exkl. handelsflottan[2]	110 956	2,6	2,8	– 3,1	– 3,4	– 1,8
Enligt nationalräkenskapernas beräkningsmetoder[5]						
Totalt	**116 186**	**5,1**	**3,4**	**– 4,5**	**– 2,5**	**– 1,0**

[1] Inkl. offentliga väginvesteringar.
[2] I handelsflottan innefattas här bostadsplattformar och andra plattformar inom offshoreverksamheten (fr. o. m. beräkningarna till den preliminära nationalbudgeten 1983).
[3] I privat jordbruk osv. innefattas här avelsdjur och i övrigt näringsliv, travhästar m. m. Summan av byggnads- och maskininvesteringar överensstämmer därför ej med totala investeringar.
[4] Den definition av näringslivet som används i försörjningsbalansen i kap. 1 skiljer sig ifrån den här använda genom att offentliga affärsverk och kommunala företag utom industriföretag där ej ingår i näringslivet.
[5] Inkl. s. k. investeringsstatistisk diskrepans.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Tabell 7: 2 Fasta bruttoinvesteringar 1979–1983 inom privat och offentlig sektor

	Milj. kr. 1982, löpande priser	Årlig procentuell förändring, 1975 års priser				
		1979	1980	1981	1982 prel.	1983 prognos
Privata						
inkl. bostäder	64 506	7,4	– 1,4	– 4,4	–3,4	–3,1
exkl. bostäder	45 667	10,4	0,6	– 4,3	–1,8	–3,0
därav: exkl. handelsflottan	43 841	4,7	1,2	– 0,6	–3,6	–5,2
Offentliga						
inkl. bostäder	48 276	1,4	8,1	– 4,9	–1,7	1,9
exkl. bostäder	40 881	0,5	9,6	– 6,0	–2,7	1,7
därav: statliga	18 486	1,3	13,6	–12,0	–0,5	5,0
kommunala	22 395	– 0,1	6,2	– 0,4	–4,5	–1,1
Summa						
inkl. bostäder	**112 782**	**4,9**	**2,4**	**– 4,6**	**–2,7**	**–1,0**
exkl. bostäder	**86 548**	**5,7**	**4,7**	**– 5,1**	**–2,2**	**–0,8**
Enligt nationalräkenskapernas beräkningsmetoder[1]						
Privata exkl. bostäder	49 071	10,7	2,9	– 4,1	–1,6	–3,0
Summa inkl. bostäder	**116 186**	**5,1**	**3,4**	**– 4,5**	**–2,5**	**–1,0**

[1] Inkl. s. k. investeringsstatistisk diskrepans.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

De offentliga myndigheternas investeringar beräknas genom fortsatta neddragningar i kommunerna ha minskat ytterligare 1982. Nedgången på kommunsidan väntas fortsätta även under 1983 men uppvägs då av en mycket kraftig ökning för de statliga myndigheterna, så att utvecklingen av de offentliga myndigheternas investeringar totalt vänds till en uppgång.

7.2 Investeringsutvecklingen inom olika områden

Bostäder

Bostadsinvesteringarna minskade 1982 med uppskattningsvis 4 1/2 % i volym. Nybyggnadsinvesteringarna beräknas ha sjunkit 13 %, varvid småhusinvesteringarna minskade med hela 22 % medan investeringarna i flerbostadshus ökade med 5 1/2 %. Ombyggnadsinvesteringarna steg närmare 17 % (se tabell 7: 4).

Antalet påbörjade lägenheter föll från 44 250 under 1981 till 42 000 under 1982. Igångsättningen av småhus beräknas ha fallit med 3 300 till 23 350, medan antalet påbörjade lägenheter i flerbostadshus beräknas ha ökat med 1 050 till 18 650. Under 1982 färdigställdes 45 100 lägenheter totalt, varav 18 300 i flerbostadshus och 26 800 i småhus.

Småhusbyggandet, som under senare delen av 1970-talet legat på en nivå omkring 40 000 påbörjade lägenheter per år, har sedan 1979 i genom-

Tabell 7: 3 Lägenheter i påbörjade och inflyttningsfärdiga bostadshus 1979–1983

	1979	1980	1981	1982 prel.	1983 prognos
Påbörjade[1]					
Flerbostadshus	17 850	17 550	17 600	18 650	18 000
Småhus	38 200	32 550	26 650	23 350	19 000
Totalt	**56 050**	**50 100**	**44 250**	**42 000**	**37 000**
Inflyttningsfärdiga[2]					
Flerbostadshus	15 600	15 900	17 600	18 300	18 800
Småhus	39 900	35 550	34 000	26 800	22 000
Totalt	**55 500**	**51 450**	**51 600**	**45 100**	**40 800**

[1] Ett bostadshus anses bli påbörjat den månad då grundbottenbesiktningen ägt rum och/eller de egentliga byggnadsarbetena påbörjas.
[2] Då minst tre fjärdedelar av lägenheterna i ett bostadshus befinner sig i ett sådant skick att de kan tas i bruk anses huset vara inflyttningsfärdigt.

Anm. Samtliga siffror är för 1979–1983 avrundade till närmast hela femtiotal.
Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

snitt minskat med 15% årligen. Även räknat som andel av det totala nybyggandet pekar trenden de senaste åren stadigt nedåt. Perioden 1975–1979 låg småhusandelen på över 70% i genomsnitt. Därefter har den sjunkit varje år och beräknas 1982 ha varit ca 55%. Som jämförelse kan nämnas att småhusandelen på 1960-talet låg vid knappt 30%.

Något över 23 000 lägenheter beräknas ha påbörjats under 1982, varav endast ett par hundra utan statliga lån. Det privatfinansierade småhusbyggandet har alltså nära nog upphört. I detta sammanhang kan samtidigt nämnas att reglerna för statliga lån till småhus har förändrats i flera avseenden de senaste åren, bl. a. som en anpassning till ett högre räntelläge. Så har t. ex. takten för upptrappning av den garanterade räntan höjts, vilket medför att boendekostnaden härigenom ökar snabbare i ett statsbelånat småhus. Å andra sidan utgår numera visst räntebidrag även för tiden från inflyttningen till dess att statliga lån utbetalas. En annan kostnadssänkande åtgärd har varit införandet av s. k. produktionskostnadsanpassad belåning, vilken innebär att lån med subventionerad ränta och lång amorteringstid ges för en ökad andel av produktionskostnaden. Dessa åtgärder torde sammantaget ha inneburit att boendekostnaden sänkts vid tiden för småhusköpet och strax därefter samtidigt som åtminstone i nominella termer kostnaden på några års sikt stiger. Härutöver medför den under 1982 beslutade inkomstskattereformen att den skattelindrande effekten av underskottsavdrag fr. o. m. 1983 under en treårsperiod successivt begränsas till högst 50%. För många potentiella köpare av nybyggda småhus höjs därigenom också successivt den boendekostnad som ett sådant köp framkallar.

Utvecklingen av hushållens realinkomster och i synnerhet reallöner har varit svag de senaste åren vilket sannolikt är en viktig förklaring till att

Tabell 7: 4 Bostadsinvesteringar 1981–1983

	Milj. kr. 1982, löpande priser	Årlig procentuell förändring, 1975 års priser		
		1981	1982 prel.	1983 prognos
Nybyggnad				
Flerbostadshus	7089	10,7	5,5	1,2
Småhus	10720	−15,0	−22,2	−18,2
Summa	**17809**	**− 8,2**	**−13,4**	**−10,7**
Ombyggnad				
Flerbostadshus	6177	32,5	30,9	21,5
Småhus	2248	−10,8	− 9,6	− 7,7
Summa	**8425**	**13,5**	**16,6**	**13,7**
därav: med energisparstöd[1]	1843	21,1	4,6	6,7
med annat statligt stöd[1, 2]	5849	11,9	22,8	16,8
utan statligt stöd[1]	733	6,7	6,3	6,5
Totalt	**26234**	**− 2,7**	**− 4,4**	**− 1,8**

[1] Med statligt stöd avses här statliga lån och bidrag.
[2] Här innefattas ombyggnadslån, förbättringslån och boendemiljöstöd.
Källa: Konjunkturinstitutet.

efterfrågan på nya småhus minskat. Med hänsyn bl. a. till att hushållens reala disponibla inkomster beräknas fortsätta att minska 1983, att nedtrappningen av skattelindringen för underskottsavdrag påbörjas liksom till tillgänglig information om byggplanering och kreditansökningar, bedöms antalet påbörjade lägenheter i småhus 1983 minska med drygt 4000 till 19000. Påbörjandet av småhus skulle därmed halveras på fyra år.

Den genomsnittliga lägenhetsytan i nybyggda småhus sjönk både 1980 och 1981; det senare året med omkring 5%. Uppgifter för första halvåret 1982 anger i någon mån ytterligare neddragning. Detta kan ses som en strävan att bygga billigare och mer energisnåla hus. Lägenhetsytorna i nyproducerade småhus antas ha minskat även under andra halvåret 1982 och väntas fortsätta att göra så under 1983. Detta medverkar till att investeringsvolymen per lägenhet beräknas ha sjunkit 2% 1982 och beräknas sjunka 3% 1983.

Igångsättningen av lägenheter i *flerbostadshus* har under perioden 1979–1981 legat på en nivå strax under 18000. Under 1982 beräknas igångsättningen ha stigit till 18600. Det råder alltjämt en viss bostadsbrist inom Stockholmsområdet – något som befolkningsomflyttningen de senaste åren torde ha bidragit till. Stor-Stockholms befolkning har nämligen efter att ha minskat 1980, ökat 1981 och ökat mycket kraftigt 1982. Mest kännetecknande för utvecklingen under 1981 och 1982 är annars den kraftiga ökningen av antalet outhyrda lägenheter. Mellan mars 1981 och samma månad 1982 ökade antalet lediga lägenheter med 12000 till 30000. Fram till september 1982 ökade därefter antalet outhyrda lägenheter inom det

allmännyttiga bostadsbeståndet med ytterligare 5 600. Läget varierar starkt mellan olika regioner och även mellan orter inom samma region. Ett stort antal outhyrda lägenheter finns på orter med arbetsmarknadsproblem. Inom kommuner med mer än 75 000 invånare exkl. storstadsområdena är däremot andelen outhyrda lägenheter lägre än riksgenomsnittet. Det är också främst inom denna typ av kommuner som byggandet av flerbostadshus ökat under 1982.

Kostnadsökningen för byggande av flerbostadshus dämpades från närmare 17% 1979 och 1980 till 12,5% 1981 och till drygt 6% för 1982. Ökningstakten var speciellt svag under de tre sista kvartalen 1982 och den stannade därigenom vid drygt 4% från fjärde kvartalet 1981 till fjärde kvartalet 1982. Från 1982 till 1983 beräknas kostnadsökningen bli mellan 7 och 8%.

Inflyttningshyrorna i nybyggda hus har alltså fortsatt att stiga om än i dämpad takt. För att sänka hyreskostnaden och därigenom stimulera till ett ökat bostadsbyggande har ett system med hyresrabatter för hyres- och bostadsrättshus som uppförs med statliga lån införts. Hyresrabatt ges för hus som påbörjas under 1983 med maximalt 60 kr. per m^2 och år och betalas ut till bostadsföretaget i form av ett statligt bidrag. Detta bidrag trappas ned med en femtedel per år. Hyresrabatten differentieras med avseende på det lokala bostadsmarknadsläget och lägenheternas storlek. Dessutom skall hyresförlustgarantier i form av statliga lån som kompensation för utebliven hyra på grund av outhyrda lägenheter utgå under 1983 och 1984.

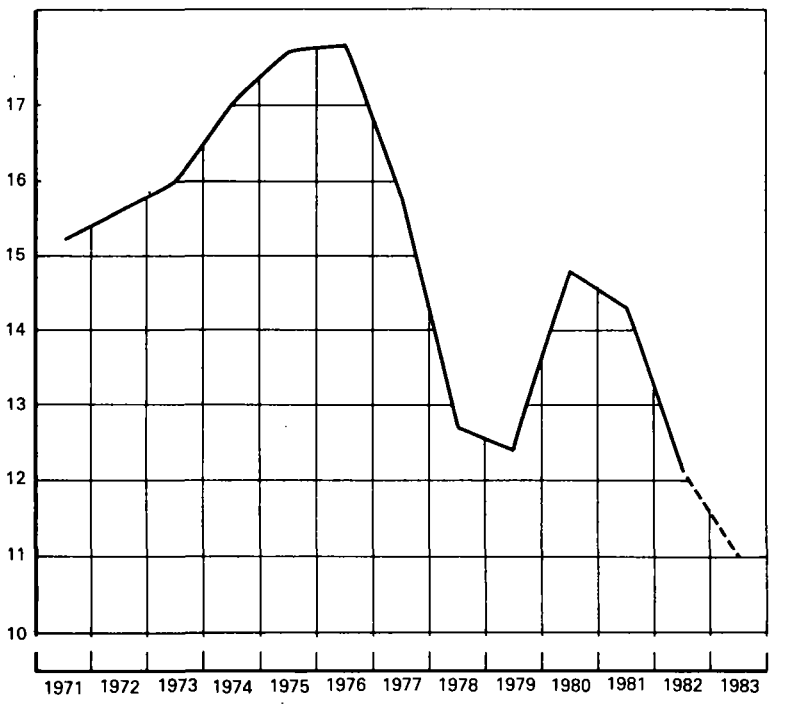
Med beaktande av bl. a. föreliggande uppgifter om de kommunala bostadsbyggnadsplanerna, planerad långivning till nybyggnadsföretag 1983 och effekter av de ovan nämnda bidragen väntas påbörjandet av lägenheter i flerbostadshus bli 18 000 1983. Totalt skulle därmed 37 000 nya bostadslägenheter påbörjas under 1983.

Ombyggnadsinvesteringarna för flerbostadshus med energisparstöd ökade mycket starkt under hösten 1981 och i början av 1982. Sannolikt var detta en följd av att bidraget till energibesparande åtgärder i bostadshus kunde ansökas endast t. o. m. den 30 juni 1981. Detta ledde till en mycket stor anhopning av ansökningar om energisparstöd till framför allt flerbostadshusprojekt före halvårsskiftet och därpå följande beslut om energisparstöd under hösten. Utvecklingen har därefter varit betydligt lugnare beträffande energisparåtgärder emedan dels inget bidrag utan endast energilån utgår till igångsatta projekt och dels genom att den tidigare expansionen sannolikt medfört en viss mättnad för denna typ av projekt. Totalt sett fortsatte dock ombyggnadsinvesteringarna att öka starkt 1982 framför allt beroende på det bidrag om 20% av den godkända kostnaden – vid max 15 000 kr. per lägenhet – som utgick till ombyggnadsarbeten för flerbostadshus, vilka påbörjades mellan den 1 augusti 1981 och den 28 februari 1982 och avslutades senast den 31 augusti 1982. I juni 1982 beslutade

riksdagen vidare om ett liknande bidrag till ombyggnadsarbeten för flerbostadshus, vilket utgår till projekt som påbörjats tidigast den 1 augusti 1982 och avslutas senast den 30 juni 1983. Denna gång fastställdes bidraget till 15 % av den godkända kostnaden – och max 20 000 kr. per lägenhet. För 1983 förutses en fortsatt betydande expansion av ombyggnadsinvesteringarna. Utöver det i juni beslutade bidraget har nämligen riksdagen i november 1982 beslutat om ytterligare stimulanser av ombyggnadsverksamheten (prop. 1982/83: 50). Dessa innebär bl. a. att hyresrabatter om max 60 kr. per m^2 och år kan utgå till flerbostadshusprojekt för vilka ombyggnadsarbetena påbörjas under 1983 och där ovan nämnda bidrag inte utgår. Liksom när det gäller den framtida igångsättningen av nybyggnadsprojekt skall dessa subventioner avvecklas successivt under en femårsperiod. Dessutom kan ett bidrag – om max 15 % av kostnaden – utgå vid värmeisolerande åtgärder i såväl flerbostadshus som småhus. Sistnämnda bidragsmöjlighet avser ansökningar inkomna fr. o. m. den 10 november 1982.

Med ovan angivna förutsättningar beräknas, som framgår av tabell 7: 4, nybyggnadsinvesteringarna minska med närmare 11 % 1983; investeringarna i flerbostadshus beräknas därvid öka svagt medan småhusinvestering-

Diagram 7: 2 Industrins investeringskvot 1971–1983
Investeringar/förädlingsvärde. 1975 års priser

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Tabell 7: 5 Planerade och faktiska förändringar av industrins totala investeringar 1973–1983

Årlig procentuell förändring, 1975 års priser

	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
Planerat i februari samma år[1]	2	3	4	−4	−14	−15	5	14	−7	−18	−8
Faktiskt inträffad förändring	10	11	2	0	−17	−22	3	19	−8	−17	(−5)
Differens	8	8	−2	4	− 3	− 7	−2	5	−1	1	(3)

[1] Planerna är beräknade som kvoten mellan prognosårets enkätvärde och enkätårets utfall. För planförändringen 1982–1983 har använts det preliminära utfallet för 1982.

Anm. Uppgifterna inom parentes är prognoserade.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

arna förutses fortsätta att minska kraftigt. Nedgången i nybyggandet uppvägs dock till stor del av en fortsatt expansion av ombyggnadsverksamheten, som väntas öka med nära 14 %. De totala bostadsinvesteringarna skulle därmed minska med ca 2 % 1983.

Industrin

Investeringskvoten, investeringarna sett i relation till förädlingsvärdet, låg i genomsnitt för perioden 1970–1975 på ca 16 % (se diagram 7: 2)[1]. Investeringskvoten nådde 1976 sitt högsta värde under 1970-talet – 17,8 %. Den föll sedan varje år fram till 1979 då den uppvisade sitt lägsta värde på 12,4 %. Trots uppgången i produktion och kapacitetsutnyttjande under 1979 valde företagen i stor utsträckning att vänta med att öka sina investeringar till in på 1980. Det höjda resursutnyttjandet under 1979 och början av 1980 ledde också till en ökning av företagens vinster och investeringstillväxten 1980 blev hela 19 % i volym. Härigenom steg investeringskvoten till ca 15 %. Till en del förklaras denna kraftiga uppgång av den massiva satsningen på investeringar i den statliga industrin detta år. Härefter har utvecklingen åter vänt neråt.

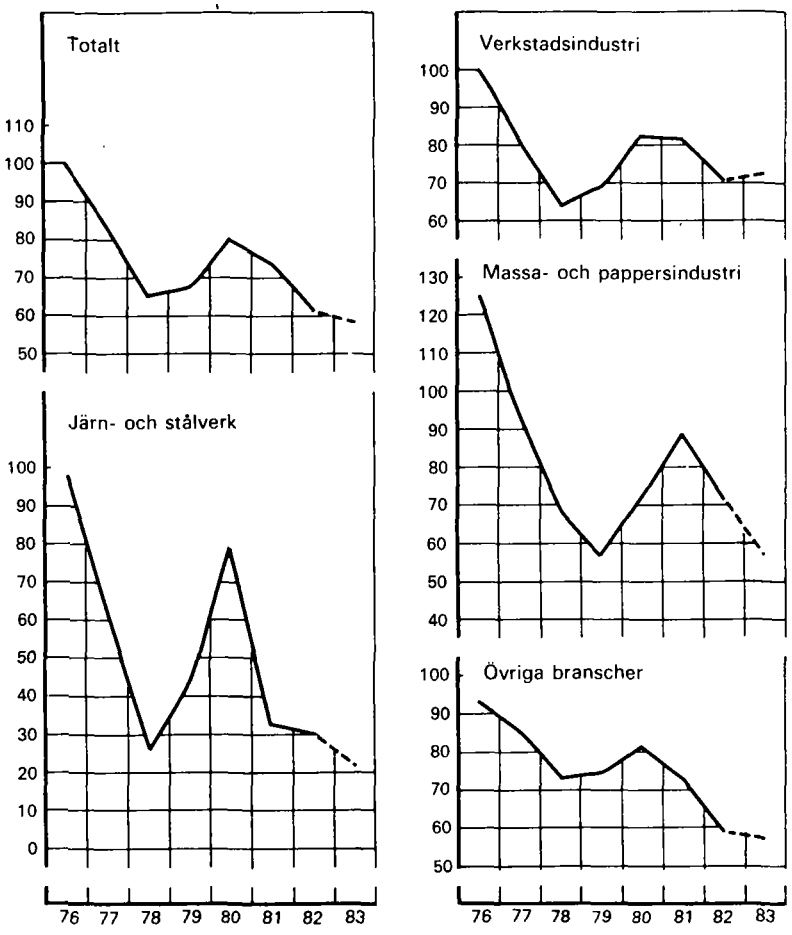
Mellan 1980 och 1981 minskade investeringsvolymen med 8 % och industrins investeringskvot började ånyo sjunka. Nedgången var mycket star-

[1] I detta inledande stycke om industrin liksom i diagram 7: 2 har nationalräkenskapernas investeringsvolym grovt uppkorrigerats med hänsyn till industriföretagens leasing av maskiner och bilar. Utgångspunkten för uppkorrigeringen har varit uppgifter från en specialfråga i majenkäten 1982 avseende leasing 1981. Företagen har fått uppge marknads- eller inköpsvärdet av de leasade objekten. Enligt denna undersökning har industriföretagen införskaffat maskiner och utrustning på leasingkontrakt till ett värde av ca 1 miljard kr. i löpande priser 1981. Detta värde har schablonmässigt omräknats till fasta priser och relaterats till maskininvesteringarna i den del av sektorn övrigt näringsliv som innehåller leasingbolagen. Den sålunda för 1981 framräknade andelen har sedan applicerats på investeringarna inom den angivna specialsektorn för samtliga i diagrammet redovisade år. Leasingtillägget innebär att investeringskvoten under perioden 1976–1981 blir ca 1/2 procentenhet högre än vad okorrigerade nationalräkenskapsdata anger.

Framställningen i resten av industriavsnittet och i kapitlet i övrigt bygger däremot på okorrigerade nationalräkenskapsdata. Leasingbolagens egna investeringar i tabell 7: 1 redovisas alltså i sektorn övrigt näringsliv och inte i industrisektorn.

Diagram 7: 3 Investeringar inom industrin, totalt och uppdelat på branscher 1976–1983

1975 års priser. Index 1975 = 100

Anm. Branschuppgifterna för prognosåren har schablonmässigt korrigerats på samma sätt som vad gäller industrin som helhet. Investeringar i bilar ingår.
Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

kare på byggnadssidan än på maskinsidan och de statliga industriinvesteringarna föll avsevärt mer än de privata.

Det preliminära utfallet av 1982 års och bedömningen av 1983 års investeringar grundar sig på statistiska centralbyråns investeringsenkät från februari 1983. Utvärderingen av enkäten visar på en nedgång i investeringsvolymen 1982 med 17 %. Detta får ses mot bakgrund bl. a. av den fortgående försvagningen av industrikonjunkturen. Efterfrågan på industriprodukter var under 1982 vikande och produktionen låg kvar på 1981 års låga nivå. Säsongrensat från andra halvåret 1981 till första halvåret 1982 minskade maskininvesteringarna starkt. Byggnadsinvesteringarnas

minskningstakt, som var mycket kraftig andra halvåret 1981, synes däremot ha dämpats. Under andra halvåret synes förloppet ha inneburit dämpad försvagning både på maskinsidan och byggnadssidan. Däremot skulle maskininvesteringarna mellan helåren 1981 och 1982 ha gått ned med 16 % i volym och byggnadsinvesteringarna med 21 %. Detta innebär att industrins investeringskvot fortsatt att falla kraftigt. I likhet med 1981 beräknas de statliga industriinvesteringarna ha fallit avsevärt mer än de privata.

Företagens planer för 1983 samt planer och utfall för några tidigare år redovisas i tabell 7:5. Variationen i avvikelserna mellan utfall och planer tyder på att investeringsplanerna revideras på ett sätt som är starkt påverkat av de kortsiktiga förändringarna i kapacitetsutnyttjande och vinstmarginaler. Efter devalveringarna i september 1981 och oktober 1982 beräknas vinstmarginalerna öka såväl 1982 som 1983. Vidare förutses den uppgång i industriproduktionen, som inleddes under hösten 1982, fortsätta och det bör medföra ett högre kapacitetsutnyttjande. Detta talar för att företagens investeringsplaner bör justeras upp. Här har valts en uppjustering på 3 procentenheter, vilket kan synas lite med tanke på den kraftiga förbättring som beräknats för deras vinster. Häremot står dock det förhållandet att kapacitetsutnyttjandet f. n. ligger på en osedvanligt låg nivå, vilket betyder att man på många håll kan öka produktionen avsevärt utan att först behöva satsa på några kapacitetshöjande investeringar. Industrins investeringar kan därför antas fortsätta att minska ytterligare 1983. Nedgången skattas här till 5 % och kan återföras såväl på fallande statliga som på fallande privata industriinvesteringar. För industrin som helhet bedöms maskininvesteringarna minska med endast 3 % men byggnadsinvesteringarna falla ytterligare 14 %.

I diagram 7:3 redovisas investeringsutvecklingen på branschnivå. Branschuppgifterna för prognosåren har schablonmässigt korrigerats på samma sätt som vad gäller industrin som helhet. Den starkaste investeringsökningen under 1979 och 1980 skedde inom järn- och stålverken. Inom verkstadsindustrin accelererade tillväxten 1980 och även inom massa- och pappersindustrin samt inom övriga branscher steg investeringarna. Under 1981 fortsatte investeringarna att öka inom massa- och pappersindustrin. Däremot minskade investeringarna inom järn- och stålverken samt inom övriga branscher. Järn- och stålverkens investeringsminskning var mycket kraftig. Deras investeringsnivå mer än halverades jämfört med 1980. Verkstadsindustrin bibehöll däremot en ungefär oförändrad investeringsnivå. Under 1982 anger kalkylerna krympande investeringar inom alla fyra i digrammet redovisade branscher. Mellan 1982 och 1983 förutses särskilt massa- och pappersindustrin men också järn- och stålverken dra ner sina investeringar ytterligare. Investeringarna inom gruppen övriga branscher väntas däremot falla endast svagt och inom verkstadsindustrin väntas de t. o. m. öka något.

Handel m. m.

De totala investeringarna inom gruppen handel m. m.[1] blev i stort sett oförändrade 1982 jämfört med 1981. Härvid steg byggnadsinvesteringarna med 6 %, medan investeringarna i maskiner, inventarier och transportmedel sjönk med närmare 2 %.

Till grund för beräkningarna för 1982 ligger en enkätundersökning som statistiska centralbyrån genomförde i november 1982 angående investeringar inom handels-, bank- och försäkringsföretag. Vid utarbetandet av prognoser för byggnadsinvesteringarna har vidare utnyttjats inom arbetsmarknadsstyrelsen sammanställd statistik över totala kostnader och byggtider för projekt inom gruppen privat handel m. m.

Påbörjandet av nya byggnadsprojekt inom gruppen privat handel ökade med ca 11 % under 1982 och tillskottet fördelade sig på såväl små som stora projekt. Ökningen låg på första halvåret, medan andra halvåret var i stort sett oförändrat totalt sett. Den tilltagande igångsättningen under den första delen av 1982 kom i hög grad att avse aktivitet under senare delen av 1982 med dragning inpå första halvåret 1983. Påbörjandet väntas för helåret 1983 minska. Byggnadsinvesteringarna inom privat handel, mätt som nedlagda kostnader i fasta priser kom under sådana förhållanden att öka med ca 6 % 1982 och beräknas därefter minska med 3 % 1983.

Investeringsenkäten visar att företagen planerar en minskning av maskininvesteringarna även under 1983. Tidigare års enkätsvar visar emellertid genomgående en benägenhet att underskatta utfallet för nästföljande år, vilket föranleder en korrigering av prognosen. Underskattningens storlek har tenderat att samvariera med utvecklingen av privat varukonsumtion, vilken förutses minska 1983. Investeringsplanerna har med hänsyn härtill uppkorrigerats förhållandevis försiktigt. Maskininvesteringarna bedöms minska med 4 % 1983. De totala investeringarna inom gruppen handel m. m. förutses därmed minska med 4 % 1983.

Statliga investeringar

De totala statliga investeringarna minskade med 12 % i volym mellan 1980 och 1981. Som framgår av tabell 7: 6 avtog investeringsverksamheten inom såväl affärsverk, myndigheter som statliga företag. Nedgången var lika stor på byggnadssidan som på maskinsidan.

Till grund för beräkningarna av de statliga investeringarna 1982 och 1983 ligger bl. a. enkäter till affärsverk och företag. Dessa samlades in i februari 1983 av statistiska centralbyrån.

Investeringsaktiviteten inom den statliga sektorn kom under 1982 att i det närmaste ligga kvar på 1981 års låga nivå. Byggnadsinvesteringarna

[1] Med investeringar inom gruppen handel m. m. avses investeringar i varuhandel, bank- och försäkringsverksamhet, teater, hotell, restauranger, lagerbyggnader samt fastighetsförvaltning.

Tabell 7: 6 Statliga investeringar 1979–1983

	Milj. kr. 1982, löpande priser	Årlig procentuell förändring, 1975 års priser				
		1979	1980	1981	1982 prel.	1983 prognos
Statliga affärsverk exkl. industri	11 611	−3,5	19,6	− 2,2	17,6	3,4
Statliga myndigheter inkl. militära	6 521	−0,2	−7,8	−14,4	0,8	23,7
Statliga företag (industri m. m.)	3 408	11,6	30,6	−23,0	−32,0	−16,5
Statliga investeringar, totalt	**21 540**	**1,3**	**13,6**	**−12,0**	**− 0,5**	**5,0**
därav: byggnader	12 483	−0,4	7,8	−11,9	9,5	10,4
maskiner	9 057	3,4	20,4	−12,2	−11,1	− 1,9

Anm. Exkl. SJ:s tågfärja beräknas de statliga affärsverkens investeringar öka 13,4 % 1982 och med 7,2 % 1983.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

ökade visserligen med 9,5 % men detta motvägdes av att maskininvesteringarna minskade med 11 %.

De statliga affärsverkens investeringar steg ca 18 % under 1982. Större delen av denna uppgång ligger på byggnader som ökat med ca 27 % varav vattenfallsverket svarar för huvuddelen. När det gäller maskiner svarar posten, SJ och televerket för ökningen medan vattenfall skurit ned sina investeringar. En SJ-färja som skulle ha levererats 1981 men som blev klar först 1982 bidrar starkt till ökningen.

Myndigheterna ökade 1982 investeringarna med knappt 1 %. Deras maskininvesteringar ökade med 3 % medan deras byggnadsinvesteringar låg kvar på 1981 års låga nivå.

De statliga företagens investeringar fortsatte däremot att minska kraftigt. Minskningen 1982 blev hela 32 % och beror främst på en mycket kraftig minskning av maskininvesteringarna inom den statliga industrin.

1983 förväntas den statliga sektorn öka investeringsaktiviteten med ca 5 %. Myndigheternas investeringar beräknas komma att öka kraftigt. Deras byggnadsinvesteringar antages öka med ca 30 %, vilket huvudsakligen beror på ökade anslag till vägbyggen. De statliga affärsverken väntas öka investeringarna något medan de statliga företagen väntas fortsätta sina nedskärningar.

Kommunala investeringar[1]

De kommunala investeringarna minskade med 4 1/2 % i volym 1981–1982. Därvid steg maskininvesteringarna med 2 1/2 %, medan byggnadsinvesteringarna föll med 6 % (se tabell 7: 7).

[1] I detta avsnitt redovisas de kommunala investeringarna exkl. bostäder och industri.

Tabell 7: 7 Kommunala investeringar 1981–1983

	Milj. kr. 1982, löpande priser	Årlig procentuell förändring, 1975 års priser		
		1981	1982 prel.	1983 prognos
Primärkommuner	12 999	−1,6	− 9,4	−4,0
därav: affärsverk	3 909	0,3	−11,5	2,6
myndigheter	9 090	−2,5	− 8,4	−7,0
Landsting	4 860	2,3	8,6	2,8
Övriga[1]	4 520	0,8	− 2,2	3,1
Summa	**22 379**	**−0,4**	**− 4,6**	**−1,1**
därav: byggnader	18 220	−0,8	− 6,1	−1,8
maskiner	4 159	1,7	2,6	1,8

[1] Häri innefattas kommunägda företag, församlingar m. m. Kommunal industri och bostäder ingår däremot ej.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Till grund för kalkylerna över investeringsutvecklingen 1982 och 1983 ligger en av statistiska centralbyrån i februari 1983 insamlad enkät bland primärkommuner och landsting, samt en enkät avseende vissa av de kommunägda företagen.

Primärkommunernas och landstingens preliminärt redovisade investeringar för 1982 har på basis av erfarenheterna från tidigare år nedjusterats på maskinsidan. Ökningen för primärkommunernas och landstingens sammanlagda maskininvesteringar begränsas därmed till 1 %. Byggnadsinvesteringarna synes ha sjunkit med 6 %. Därvid ökade landstingens byggande med 9 1/2 %, medan primärkommunernas byggnadsinvesteringar minskade med 10 1/2 %. Landstingens investeringsvolym beräknas totalt sett ha stigit med 8 1/2 %, medan investeringarna inom primärkommunerna föll med 9 1/2 %.

I tabell 7: 8 redovisas primärkommunernas och landstingens investeringsplaner för 1983 – omräknade till procentuell volymförändring – tillsammans med planer och faktiska förändringar för några tidigare år. De av kommunerna angivna investeringsplanerna omräknas sålunda till investeringsbelopp i fasta priser. För 1983 har använts den inom konjunkturinstitutet kalkylerade utvecklingen 1982–1983 av byggnadspriser resp. priser på maskiner och inventarier. De så omräknade investeringsplanerna har sedan korrigerats med hänsyn till mönstret för tidigare avvikelser mellan planer och utfall.

Primärkommunernas och landstingens sammanlagda investeringsplaner för 1983 visar på ytterligare neddragning av investeringsvolymen. Denna är i sin helhet hänförlig till primärkommunerna, där bl. a. nedgången i bostadsbyggandet reducerar behovet av investeringar. Inom landstingen däremot planeras en viss fortsatt ökning av investeringarna, vilket bör ses mot bakgrund av att den finansiella situationen inom landstingssektorn alltjämt väntas vara förhållandevis god under 1983. Investeringsplanerna

Tabell 7: 8 Planerade och faktiska förändringar i kommunernas och landstingskommunernas totala investeringar 1974–1983

Årlig procentuell förändring, 1975 års priser

	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
Planerat i februari samma år	−4	0	1	14	4	12	11	3	−3	−1
Faktiskt inträffad förändring	−7	−2	−2	9	−4	− 2	6	−1	−5	(−2)
Differens	−3	−2	−3	−5	−8	−14	−5	−4	−2	(−1)

Anm. De av kommunerna angivna investeringsplanerna har omräknats till fasta priser på basis av prisutvecklingen för investeringsvaror. Vid fastprisberäkningarna av kommunernas planer för 1983 har använts konjunkturinstitutets prognos för prisutvecklingen 1982–1983. Planerna redovisas i denna tabell som kvoten mellan prognosårets enkätvärde och föregående års utfall i fasta priser. För planförändringen 1982–1983 har använts det preliminära utfallet för 1982. Uppgifterna inom parentes är prognoserade.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

för såväl primärkommunerna som landstingen har nedjusterats ungefär i linje med de differenser mellan planer och utfall som förekom före 1978.

Primärkommunernas och landstingens investeringar beräknas därvid totalt sett sjunka med 2 % i volym 1982–1983. Byggnadsinvesteringarna väntas minska med 3 % och maskininköpen stiga med 1 1/2 %. Landstingens investeringar beräknas totalt sett öka med 3 %, medan däremot primärkommunernas investeringar väntas falla med 4 %. Inkluderas församlingarna och de kommunala företagen kan den kommunala sektorns investeringar totalt sett beräknas sjunka med 1 % i volym.

7.3 Lagerinvesteringarna

Lagerinvesteringarna fortsatte att falla under 1982. Lagerneddragningen kom att uppgå till hela 5,7 miljarder kr. i löpande priser. I 1975 års priser blev minskningen 2,8 miljarder kr. vilket mycket väl överensstämmer med prognosen i den preliminära nationalbudgeten. Lageravvecklingen – som för ekonomin totalt sett inleddes i början av 1981 – pågick under större delen av 1982. Kulmen i avvecklingen nåddes emellertid under tredje kvartalet då lagren minskade med 1,6 miljarder kr. Under fjärde kvartalet däremot steg lagerstockarna något. Omslaget till en tillfällig ökning kom främst att ske för detaljhandelslagren och för lagren av insatsvaror inom industrin och där inte minst inom verkstäderna. En förklaring till detta lagerbeteende skulle kunna vara att en tidigareläggning av inköpen skett under hösten inför en förväntad devalvering som sedan kan ha kommit att ske tidigare än vissa beställare räknat med. Möjligen kan det i särskilda fall ha varit genomförbart att omedelbart efter devalveringen forcera vissa inköp till tillfälligt förmånliga priser.

Lageravvecklingen under andra halvåret 1982 sammantaget kom härigenom att bli mindre än under första halvåret och lagercykelns uppbromsande inverkan på efterfrågan kom således att upphöra totalt sett.

Inom *industrin* (exkl. varv) var emellertid fallet i lagerstockarna mest uttalat under andra halvåret. Som framgår av diagrammet härintill var det

Tabell 7: 9 Lagervolymförändringar totalt och efter näringsgrenar 1979–1983
Milj. kr., 1975 års priser

	1979	1980	1981	1982	1983 prognos
Jord- och skogsbruk	– 365	–131	69	273	– 115
Industri	–1 200	3 041	– 12	–3 107	–1 560
El-, gas- och vattenverk	105	175	259	176	545
Partihandel	134	1 123	–1 243	– 130	405
Detaljhandel (inkl. transportmedelshandel)	1 132	63	– 505	– 37	– 300
Summa	**– 194**	**4 271**	**–1 432**	**–2 825**	**–1 025**

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

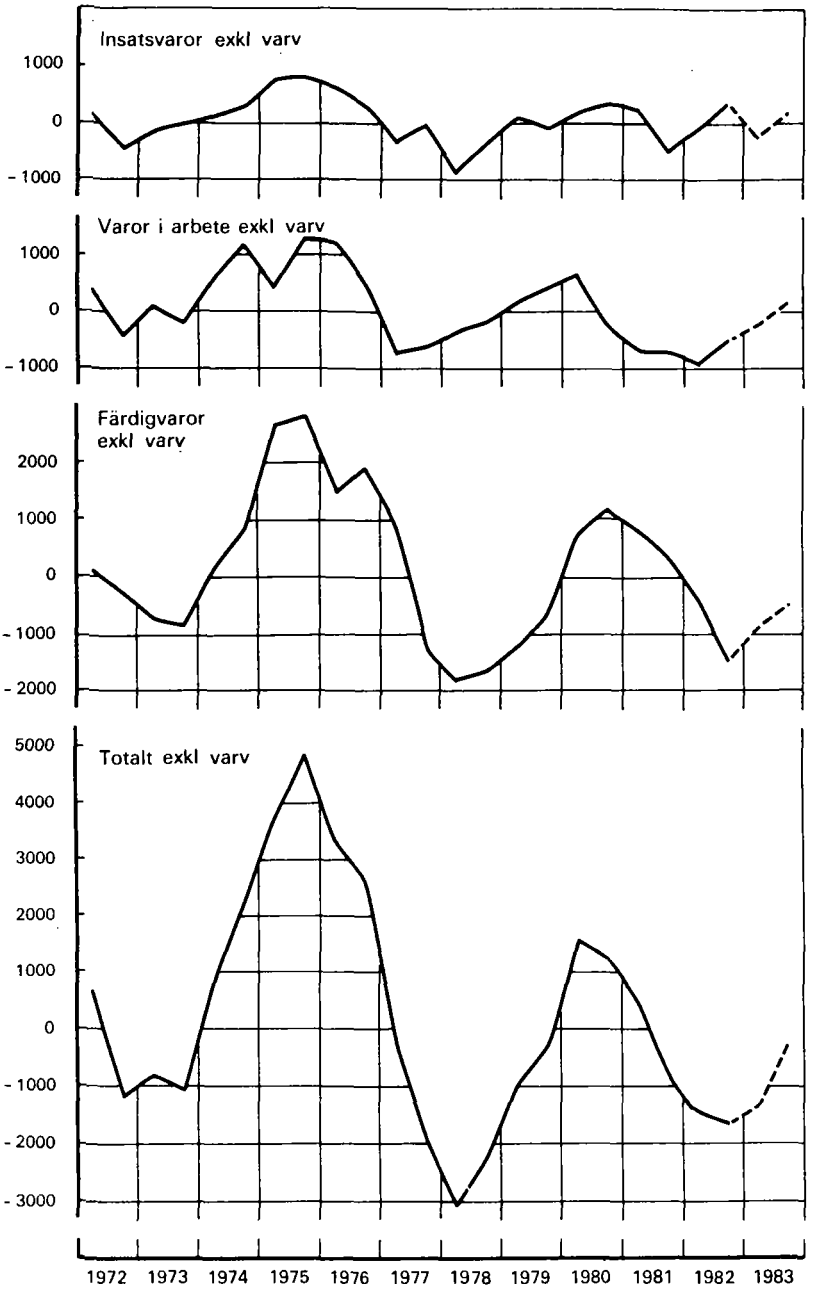
den mycket starka minskningen av färdigvarulagren som låg bakom denna utveckling. Trots fortsatta driftsinskränkningar inom basindustrierna var det nämligen först under andra halvåret som en minskning av deras färdigvarulager kom till stånd. Samtidigt ökade verkstadsindustrin och övrigsektorn takten i sin neddragning av färdigvarulagren. För varor i arbete däremot blev lagerminskningarna betydligt blygsammare. Vad gäller insatsvarorna slutligen skedde som tidigare nämnts ett omslag till en uppbyggnad under fjärde kvartalet. Det var inte bara inom färdigvaruindustrierna som insatsvarulagren ökade utan också inom skogsindustrierna. Främst gällde det där sågverken som till följd av en kraftigt ökad skogsavverkning kunde fylla på sina alltför små rundvirkeslager.

Lagerminskningen inom industrin totalt blev därmed 3,1 miljarder kr. 1982. Det innebar att lagerstockarna vid utgången av året var omkring 0,6 miljarder kr. lägre än vid utgången av 1979 – den senaste bottenpunkten i lagercykeln. Ser man emellertid till lagerkvoten, dvs. lagerstocken i relation till produktionsnivån, var denna vid utgången av 1982 likafullt något högre än tre år tidigare, avspeglande fallet i industriproduktionen. Av de olika lagertyperna var obalansen störst för färdigvarulagren men också för insatsvaror var lagerkvoten fortfarande högre än vid utgången av 1979. I prognoserna för 1983 förutses för färdigvarorna ett fortsatt betydande fall. Takten i lagerminskningen väntas dock avta under andra halvåret. För varor i arbete förutses också en minskning under första halvåret, men i markant lägre takt än för färdigvarorna. Under andra halvåret förutses dock ett omslag till en ökning av dessa lager i takt med en förväntad ökning av industriproduktionen. Insatsvarulagren slutligen beräknas ånyo minska under första halvåret för att under andra halvåret bli i stort sett oförändrade.

Totalt sett skulle därmed industrins lager, exkl. varvens, minska ca 1,8 miljarder kr. 1983.

Varvens lager steg något under 1982 och för 1983 väntas en viss ytterligare ökning.

Diagram 7: 4 Totala industrins lagervolymförändring 1972–1983[1]
Milj. kr., 1975 års priser. Säsongrensade halvårsdata

[1] Exkl. varvens lagervolymförändringar.
Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Detaljhandelslagren som minskat de tre första kvartalen 1982 blev genom uppgången fjärde kvartalet i stort sett oförändrade mätt över hela året.

Inom *partihandeln* fortsatte däremot lagren att minska och andelen företag som i slutet av året ansåg dessa lager som för stora var – till skillnad från i detaljhandeln – obetydlig. Partihandelslagren beräknas öka 1983, medan detaljhandeln förutses skära ned sina lager.

Inom *el-, gas- och vattenverk* fortsatte lagren att byggas upp 1982. De väntas stiga även 1983 framför allt genom att lagren av kärnbränsleelement vid kärnkraftverken förutses öka ytterligare.

I *jord- och skogsbruket* steg såväl lagren av brödsäd som rundvirke relativt kraftigt 1982. En viss avveckling väntas ske 1983.

Sammantaget för alla näringsgrenar beräknas lagerneddragningen 1983 stanna vid ca 1 miljard kr. efter att ha uppgått till ca 2,8 miljarder kr. 1982. Det innebär ett positivt omslag i lagercykeln mellan 1982 och 1983 och väntas ge ett bidrag till den inhemska efterfrågans utveckling motsvarande ca 1/2 % av BNP.

8 Näringslivets lönsamhet, kostnader och priser

Framställningen i avsnitt 8.1 grundar sig på kalkyler över driftsöverskotten[1] inom olika delar av näringslivet. Beräkningarna omfattar de viktigaste delarna av näringslivet men fortfarande saknas vissa branscher. Orsakerna till detta är dels brister i det historiska materialet och dels svårigheter att få fram tillräckligt underlag för prognoser. Driftsöverskotten inom samtliga de sektorer för vilka kalkyler görs framgår av tabell 8:1. I avsnitt 8.2 lämnas en mer utförlig redovisning av tillverkningsindustrins vinstutveckling. Där har kalkylerna utvidgats till att omfatta även finansiella intäkter och kostnader.

8.1 Näringslivets driftsöverskott, produktionskostnader och priser

Näringslivssektorer

Driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet inom näringslivet sjönk något 1981[2]. I stort sett alla delar av näringslivet fick vidkännas vinstminskningar med de största sänkningarna inom de råvarubetonade "basindustrierna"[3] och inom byggnadsindustrin (se diagram 8:1 och tabell 8:2). Försämringen för de svenska råvarubranscherna var till största delen en följd av den svaga utvecklingen på de internationella råvarumarknaderna med vikande efterfrågan och fallande priser. Byggnadsindustrins försämrade situation berodde till stor del på de sjunkande inhemska byggnadsinvesteringarna (−5% 1980−1981). Även bland övriga delar av näringslivet noterades minskningar med det enda betydelsefulla undantaget för verkstadsindustrin exkl. varv där driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet istället steg något.

Kalkylerna för 1982 tyder på en uppgång av driftsöverskottsandelen inom näringslivet. Bilden är dock splittrad och de sektorer som beräkningarna omfattar kan i vinsthänseende grupperas – något schablonmässigt – i tre delar. I den första gruppen, där driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet föll 1982, återfinns råvarubranscherna och byggnadsindustrin.

[1] Driftsöverskott är ett nationalräkenskapsbegrepp som i företagsekonomin närmast motsvaras av rörelseresultat exkl. lagerprisvinster och efter kalkylmässiga avskrivningar. Här använda lönsamhetsbegrepp diskuteras mer ingående i konjukturinstitutets rapport Oktober 1979: 3.

[2] Det senaste år för vilket nationalräkenskaperna publicerat statistik över driftsöverskotten. Uppgifterna för 1981 är dock preliminära och kommer att revideras hösten 1983 liksom uppgifterna för 1979 och 1980 har reviderats i oktober 1982.

[3] Gruvor, sågverk, massaindustri, järn- och stålverk samt icke järnmetallverk.

Tabell 8:1 Driftsöverskott i vissa delar av näringslivet 1979–1983 samt i hela näringslivet 1979–1981
Milj. kr., löpande priser

	Förädlingsvärde 1982	Driftsöverskott				
		1979	1980	1981	1982 prel.	1983 prognos
Industri exkl. varv[1]	133 449	10 695	15 347	14 013	20 099	30 757
Därav: råvaror[2]	9 697	−44	1 030	93	−474	1 659
bearbetade varor[3]	123 525	10 708	14 355	14 382	21 104	28 767
Jordbruk, skogsbruk och fiske	19 626	6 363	7 972	8 785	9 519	10 749
Byggnadsindustri	37 516	6 079	6 256	4 500	3 353	3 732
Tjänster[4]	85 948	10 525	13 774	14 914	15 877	19 676
Summa	*276 539*	*33 662*	*43 349*	*42 212*	*48 848*	*64 914*
Övriga sektorer[5]		*34 608*	*38 392*	*39 773*		
Totalt		**68 270**	**81 741**	**81 985**		

[1] Inkl. petroleumraffinaderier m. m. (jmf. not 3).
[2] Gruvor och mineralbrott, sågverk, massaindustri samt ickejärnmetallverk.
[3] Tillverkningsindustri exkl. råvarubranscherna (se not 2), petroleumraffinaderier m. m. och varv.
[4] Exkl. varuhandel, bostadsförvaltning samt bank- och försäkringsverksamhet. Däremot inkluderas offentliga affärsverk.
[5] Häri ingår varv, el-, gas-, värme- och vattenverk, varuhandel, bostadsförvaltning, bank- och försäkringsverksamhet samt restpost.
Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

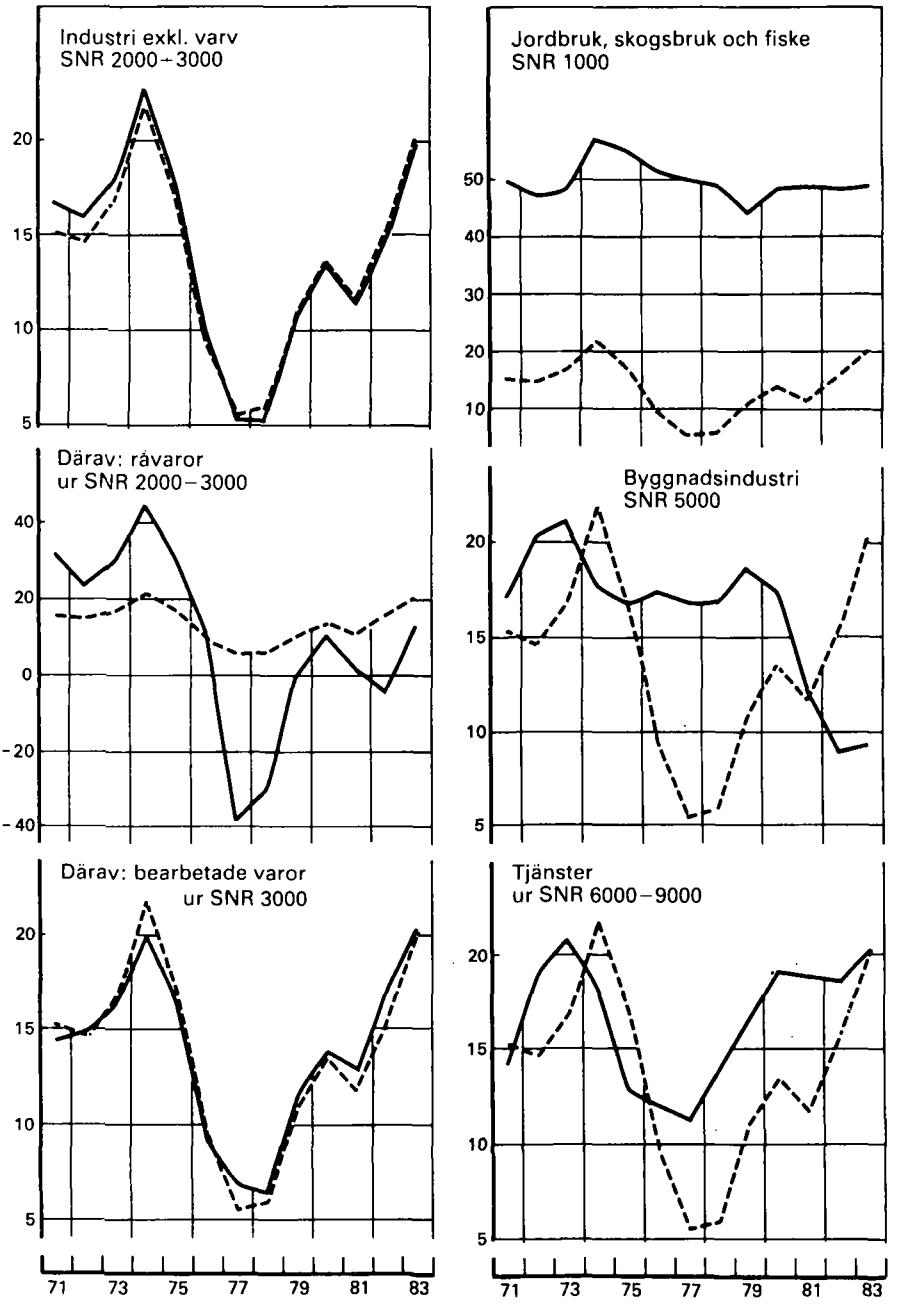
Utvecklingen för *råvarubranscherna* är ungefär densamma som året innan. Trots att devalveringarna 1981 och 1982 har påverkat försäljningspriserna i positiv riktning har dessa inte kunnat höjas med mer än 7,3% 1981–1982. Detta visar hur utomordentligt pressat läget är på de internationella råvarumarknaderna. Den jämförelsevis låga ökningen av timlönekostnaderna om 6,8% medförde ändock att nedgången i driftsöverskottsandelen 1981–1982 blev tämligen begränsad.

Den mycket låga aktiviteten inom byggsektorn har som nämnts skapat problem för *byggnadsindustrin*. Driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet som 1981 sjönk till en historiskt sett mycket låg nivå – beräknas ha minskat ytterligare 1982. Den främsta orsaken till detta är det mycket svaga efterfrågeläget, som skapat en besvärande överkapacitet. Detta har försvårat för branschen att – som i stor utsträckning skett tidigare – kompensera sig för kostnadsökningar genom att höja försäljningspriserna.

I den andra gruppen bibehölls driftsöverskottsandelen i stort sett oförändrad 1982 jämfört med året innan. Hit hör större delen av *tjänstebranscherna* samt *jordbruk, skogsbruk och fiske*. Kännetecknande för dessa delar av näringslivet är bl. a. att de avsätter det mesta av sin produktion inom landet samt att direkteffekterna av en devalvering inte är så kraftiga vare sig på kostnads- eller intäktssidan. En orsak till att man under 1982 lyckats bibehålla sina vinstandelar trots den stagnerande inhemska efterfrågan och den därmed sammanhängande svaga produktivitetsutvecklingen (±0% 1981–1982) är den låga (6,8%) ökningen av arbetskraftskostnaden per timme.

Diagram 8:1 Driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet i vissa delar av näringslivet 1971–1983

Procent

Anm. De streckade kurvorna avser tillverkningsindustrin exkl. varv. Då diagrammen ej ritats med enhetlig skala får kurvan olika utseende i de olika deldiagrammen. Beträffande sektorsavgränsningarna se noterna till tabell 8:1.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

I den tredje branschgruppen ökade driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet relativt kraftigt 1982. Denna grupp utgörs av de industribranscher som producerar *bearbetade varor*. Här, och endast här, har devalveringarna samt de låga timlönekostnadsökningarna givit till effekt att företagens vinster kunnat ökas. En orsak är att man till skillnad från tjänstebranscherna och även byggnadsindustrin genom devalveringarna har uppnått ökad konkurrenskraft gentemot sina utländska konkurrenter. Samtidigt har man inte drabbats av den internationella lågkonjunkturen med samma kraft som råvaruproducenterna. Detta medförde att bruttovinstmarginalerna ökade med i runda tal två procentenheter. Vinstnivån inom branschen blev därmed – mätt som driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet – väl så hög som de "goda" åren 1973 och 1975. För att erhålla en mer rättvisande bild av vinstutvecklingen i tillverkningsindustrin – särskilt vid jämförelser över långa tidsperioder – bör emellertid hänsyn tas även till de resultat som redovisas i avsnitt 8.2.

En fortsatt ökning av näringslivets vinster väntas 1983. Detta är till största delen en följd av de svenska devalveringarna, särskilt den som genomfördes 8 oktober 1982. Sammantaget beräknas ökningen av driftsöverskottsandelen inom näringslivet bli av samma storleksordning som 1982. Den största vinstuppgången 1983 väntas inom *råvarubranscherna*. Devalveringen förutsätts härvid slå igenom i stort sett helt på de svenska företagens försäljningspriser samtidigt som den internationella råvarukonjunkturen bedöms komma att stabiliseras eller till och med förbättras något. Råvarubranscherna beräknas därmed kunna höja försäljningspriserna med drygt 15% 1983 och öka produktionen med 7%. Trots den kraftiga vinstuppgången väntas emellertid driftsöverskottsandelen 1983 endast nå upp till samma nivå som de relativt svaga åren 1976 och 1980.

Även inom aggregatet *bearbetade varor* väntas tämligen starka vinstökningar 1983. Till skillnad från vad som förutsatts beträffande råvarorna antas en del av devalveringsutrymmet för bearbetade varor användas till en fortsatt sänkning av de svenska företagens priser relativt de utländska konkurrenterna. Produktionsvolymen för bearbetade varor totalt beräknas stiga med 3,9%, vilket till största delen är hänförligt till väntade marknadsandelsvinster. Arbetsproduktiviteten förutses stiga med drygt 4% 1983 vilket dämpar ökningen av branschens rörliga kostnader per enhet. Den prognoserade 11-procentiga produktprishöjningen beräknas därmed kunna medföra att driftsöverskottsandelen ökar 1983 och når samma nivå som 1974.

För övriga näringslivssektorer som omfattas av kalkylerna väntas driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet förbli i stort sett oförändrat 1983. Det enda undantaget utgörs av tjänstesektorn där en ökad efterfrågan har bedömts göra det möjligt för företagen att höja sina vinstmarginaler något. Även inom byggsektorn väntas en viss ökad efterfrågan, vilket har antagits innebära att företagen inte behöver sänka sina marginaler ytterligare.

Tabell 8: 2 Rörliga produktionskostnader, produktpriser och marginaler per producerad enhet i vissa delar av näringslivet 1976–1983

Årlig procentuell förändring

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982 prel.	1983 prognos
Industri exkl. varv								
Förbrukning	11,8	9,9	9,0	12,1	13,6	10,8	12,7	11,3
Lönekostnad[1]	15,1	10,6	5,2	0,2	10,4	13,1	3,7	4,3
Lönekostnad per timme	18,6	9,8	11,1	7,8	11,4	12,5	6,8	9,0
Produktivitet	2,9	– 0,6	5,4	7,7	0,8	−0,4	2,9	4,5
Summa rörlig kostnad[2]	*12,9*	*10,1*	*7,6*	*8,2*	*12,2*	*11,5*	*10,2*	*9,3*
Produktpris	9,0	8,4	7,8	10,0	13,4	10,9	11,7	11,3
Marginal	−3,5	– 1,5	0,2	1,7	1,1	−0,5	1,4	1,8
Därav: råvaror								
Förbrukning	11,5	17,8	−1,5	10,1	17,7	7,3	8,5	12,1
Lönekostnad[1]	18,7	11,5	−1,7	0,9	13,8	13,6	7,5	0,8
Lönekostnad per timme	19,7	11,3	10,3	4,8	13,0	12,4	6,8	9,0
Produktivitet	0,8	– 0,2	12,3	3,9	−0,7	−1,0	−1,0	7,8
Summa rörlig kostnad[2]	*13,5*	*16,2*	*−1,5*	*7,8*	*16,8*	*8,8*	*8,3*	*9,5*
Produktpris	4,9	3,1	0,5	15,2	21,0	6,2	7,3	15,5
Marginal	−7,6	−11,3	2,0	6,9	3,6	−2,4	−0,9	5,5
Därav: bearbetade varor								
Förbrukning	11,4	8,8	10,6	11,1	9,5	10,3	12,7	12,1
Lönekostnad[1]	15,5	10,7	6,1	0,2	10,2	12,3	3,2	4,7
Lönekostnad per timme	18,4	9,8	11,1	8,0	11,4	12,5	6,8	9,0
Produktivitet	2,5	– 0,9	4,6	8,0	0,9	0,2	3,5	4,1
Summa rörlig kostnad[2]	*12,7*	*9,4*	*8,8*	*7,4*	*9,1*	*11,0*	*9,7*	*9,9*
Produktpris	9,2	8,8	8,7	9,2	10,4	10,8	11,7	11,3
Marginal	−3,1	– 0,5	−0,1	1,7	1,2	−0,2	1,8	1,3
Jordbruk, skogsbruk och fiske								
Förbrukning	12,3	17,4	8,7	11,4	12,2	12,3	11,9	10,4
Lönekostnad[1]	15,2	12,2	−4,5	1,4	0,1	10,1	1,4	6,0
Lönekostnad per timme	18,9	13,5	2,1	4,8	7,2	11,6	8,7	10,1
Produktivitet	3,7	0,8	7,1	3,1	6,8	1,7	6,8	4,2
Summa rörlig kostnad[2]	*13,2*	*14,6*	*3,7*	*7,9*	*8,1*	*11,2*	*8,7*	*9,3*
Produktpris	8,5	12,6	2,5	0,9	11,8	10,6	7,0	9,7
Marginal	−4,2	– 1,7	−1,2	−6,5	3,4	−0,5	−1,6	0,4
Byggnadsindustri								
Förbrukning	12,9	8,1	7,7	9,7	15,0	13,5	10,2	10,1
Lönekostnad[1]	21,6	6,0	6,6	7,0	11,7	11,3	6,2	5,7
Lönekostnad per timme	17,1	12,2	12,8	8,5	10,4	8,7	5,6	9,1
Produktivitet	−3,7	5,6	5,9	1,3	−1,1	−2,1	−0,6	3,2
Summa rörlig kostnad[2]	*16,4*	*7,2*	*7,3*	*8,6*	*13,6*	*12,6*	*8,6*	*8,4*
Produktpris	17,2	6,9	7,2	9,4	12,4	9,3	7,0	8,5
Marginal	0,7	– 0,3	−0,1	0,7	−1,1	−2,9	−1,5	0,1
Tjänster								
Förbrukning	13,3	10,2	12,7	9,9	9,2	10,9	11,3	10,9
Lönekostnad[1]	14,2	10,6	7,4	3,5	9,2	7,3	6,6	8,0
Lönekostnad per timme	18,9	15,0	11,9	8,1	12,7	9,9	6,0	9,1
Produktivitet	4,1	4,0	4,3	4,5	3,1	2,7	−0,6	0,9
Summa rörlig kostnad[2]	*13,7*	*10,1*	*10,0*	*6,8*	*8,9*	*9,5*	*9,1*	*9,6*
Produktpris	12,7	9,4	11,4	8,2	10,6	9,1	9,0	11,0
Marginal	−0,9	– 0,6	1,3	1,3	1,6	−0,4	−0,1	1,3

[1] Lönekostnad per timme avser löner inkl. kollektiva avgifter och icke varuanknutna indirekta skatter per arbetad timme. Produktivitet avser bruttoproduktion i fasta priser per arbetad timme.
[2] Med avdrag för subventioner.

Anm. Beträffande sektorsavgränsningarna se noterna till tabell 8: 1.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Skogsbruk och industri

Driftsöverskotten för delbranscherna i löpande priser samt beräknade som andelar av förädlingsvärdet framgår av tabell 8:3 resp. diagram 8:2. Utvecklingen för produktionskostnader per enhet och produktpriser redovisas i tabell 8:4. När det gäller lönekostnaden per producerad enhet har för samtliga här redovisade industribranscher antagits samma utveckling om 6,8 % 1981–1982, som har beräknats för den totala industrin i genomsnitt. Preliminära uppgifter pekar emellertid på en inte obetydlig spridning i timlönekostnadsökningarna emellan delbranscherna. Detta skulle innebära att t. ex. den beräknade driftsöverskottsandelen inom verkstadsindustrin kan vara något för hög 1982, medan den samtidigt kan vara något för låg inom t. ex. massa- och pappersindustrin.

Inom *skogsbruket* beräknas driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet ha sjunkit 1981–1982. Det är huvudsakligen den svaga prisutvecklingen på rundvirke (2,5 %) som är förklaringen till de minskade vinsterna. Priset på huvudprodukten sågtimmer sjönk härvid ca 10 % medan massavedspriserna däremot beräknas ha stigit med 15 %. Till sänkningen av driftsöverskottet bidrog också den oförmånliga produktivitetsutvecklingen (–2 %). För 1983 väntas priserna på rundvirke stiga med 7,5 %, där hela ökningen är hänförlig till prishöjningar på sågtimmer. De låga prisökningarna är givetvis i sig fördelaktiga för sågverk och massaindustri men medför samtidigt en risk för att skogsägarna inte skall ha tillräckliga incitament att avverka i den takt som förutses i kapitel 4.

Driftsöverskottsandelen inom *sågverken* har svängt kraftigt under den senaste tioårsperioden. Detta mönster är vanligt för industribranscher vars produktion är av råvarukaraktär. Anledningen är bl. a. att produktpriserna

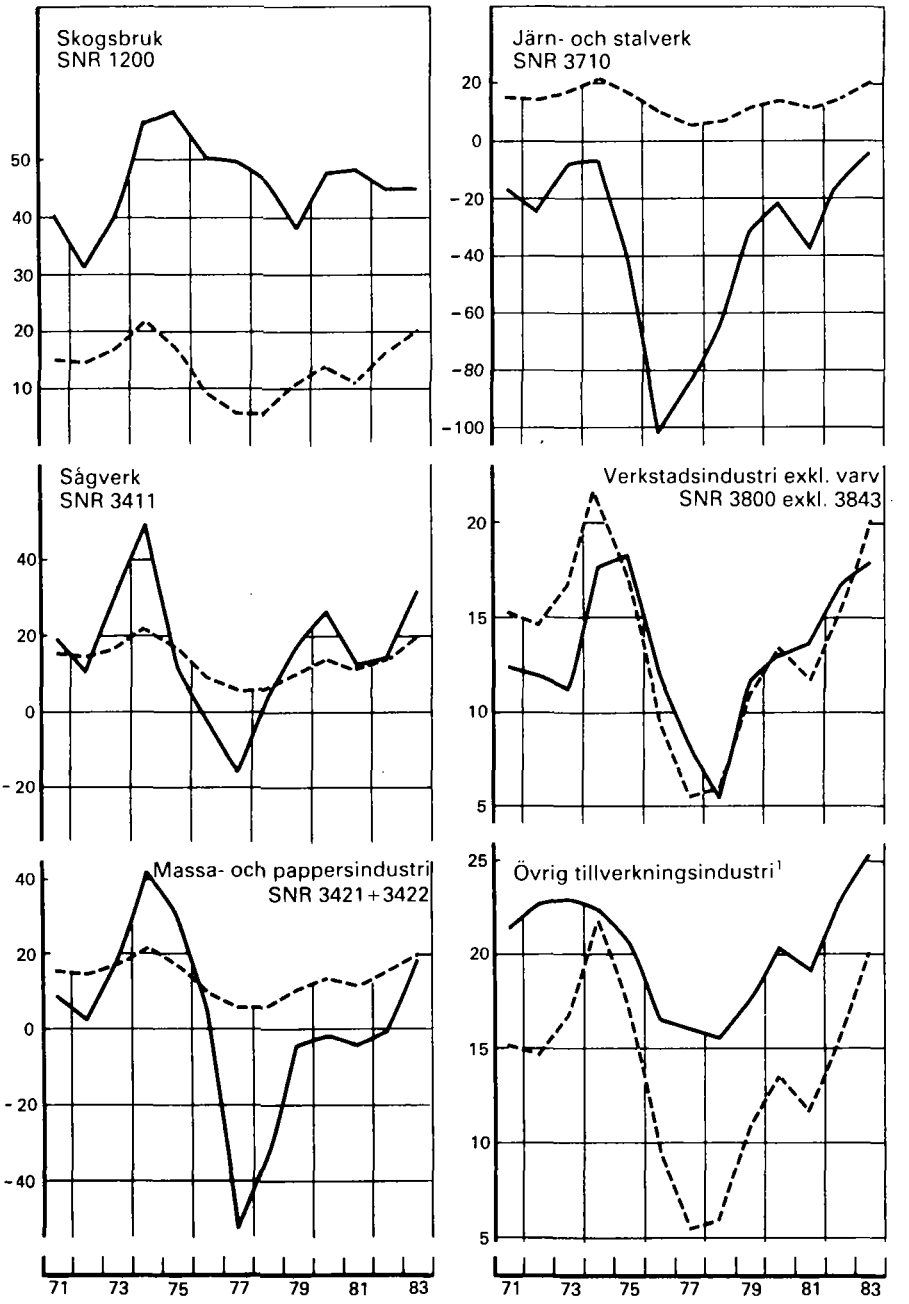
Tabell 8: 3 Driftsöverskott inom industrin 1979–1983
Milj. kr., löpande priser

	Förädlingsvärde 1982	Driftsöverskott				
		1979	1980	1981	1982 prel.	1983 prognos
Gruvor- och mineralbrott	2 259	6	288	– 10	– 74	– 78
Järnmalmsgruvor	718	– 546	– 193	– 358	– 437	–598
Övriga gruvor och mineralbrott	1 541	552	481	348	363	520
Tillverkningsindustri exkl. varv	131 190	10 689	15 059	14 023	20 173	30 835
Sågverk	3 765	533	1 024	429	531	1 649
Massaindustri	2 340	– 252	– 69	– 120	– 401	9
Pappersindustri	5 586	– 19	– 65	– 192	340	1 991
Petroleumraffinaderier m. m.	227	31	– 38	– 462	– 531	331
Järn- och stålverk	6 210	–1 440	–1 154	–1 908	–1 182	–375
Icke järnmetallverk	1 333	– 331	– 213	– 206	– 530	79
Verkstadsindustri exkl. varv	57 435	5 001	6 172	7 161	9 602	11 450
Övrig tillverkningsindustri exkl. varv	54 294	7 166	9 402	9 321	12 344	15 701
Totalt exkl. varv	**133 449**	**10 695**	**15 347**	**14 013**	**20 099**	**30 757**

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Diagram 8: 2 Driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet i skogsbruket och vissa industribranscher 1971–1983

Procent

[1] Exkl. varv, ickejärnmetallverk och petroleumraffinaderier m. m.

Anm. De streckade kurvorna avser tillverkningsindustrin exkl. varv. Då diagrammen ej ritats med enhetlig skala får kurvan olika utseende i de olika deldiagrammen.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

– som till stor del bestäms på världsmarknaden – fluktuerar snabbt och mycket på grund av stora kast i efterfrågan, medan producenternas kostnader på grund av olika trögheter är mer stabila. För sågverkens del har vinstfluktuationerna förvärrats av att priset på sågtimmer ofta inte satts med hänsyn till den rådande prisutvecklingen på trävaror utan med en viss eftersläpning, vilket nedanstående tablå visar:

Procentuell förändring

	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
Produktpris	43,8	−1,3	11,2	11,2	1,5	8,5	23,0	4,6	(−0,2)	(14,0)
Sågtimmer	43,7	15,9	16,9	13,0	−1,3	1,7	17,4	8,5	(−4,0)	(7,0)

Anm. Sågtimmerpriset avser enhetsvärde för trävaruindustrins förbrukning enligt industristatistiken. Uppgifterna inom parentes är prognoserade.

Särskilt vinstnedgången 1975 och 1976 liksom vinstförbättringen 1979 kan till stor del sägas bero på eftersläpningar i prissättningen på sågtimmer. Även vinstnedgången 1981 har till en del samma förklaring men denna gång ökade även kostnaden för övriga insatsvaror samt lönekostnaden per enhet snabbare än produktpriset. 1982 ökade priset på trävaror inte alls (−0,2%), trots devalveringarna. Då emellertid produktionskostnaderna per enhet sjönk beräknas vinstmarginalen ha stigit något jämfört med året innan. En större del av devalveringsutrymmet efter 1982 års devalvering förutsätts – till skillnad från vad som skedde efter devalveringen 1981 – under 1983 användas av sågverken till prishöjningar. Branschens produktpriser beräknas därmed stiga 14% 1982–1983 medan kostnadsökningarna väntas bli måttliga. Arbetsproduktiviteten förutses härvid öka med hela 8%, vilket verkar dämpande på branschens lönekostnadsutveckling, samtidigt som prisprognosen för sågtimmer pekar mot en endast 7-procentig höjning. Sammantaget kalkyleras med en väsentlig vinstförbättring för sågverken 1983, men driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet når inte heller efter detta någon anmärkningsvärt hög nivå.

Bilden av *massa- och pappersindustrin* liknar den för sågverken men trenden i vinstutvecklingen har varit klart mer negativ. Medan driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet för sågverken nådde en jämförelsevis hygglig nivå under högkonjunkturen 1979–1980 så var massa- och pappersindustrins driftsöverskott negativt, i storleken −200 milj. kr. Dessutom belastas branschen med kapitalkostnader som är högre än för industrigenomsnittet vilket medför att nettoresultatet torde visa en relativt andra industrigrenar ännu sämre utveckling. Driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet steg dock något 1982 vilket får ses som en effekt av de begränsade kostnadsökningarna. Timlönekostnaden steg med knappt 7% och ökningstakten för förbrukningskostnaderna per enhet reducerades till 11%. Samtidigt har devalveringarna gjort det möjligt för företagen att höja

Tabell 8: 4 Rörliga produktionskostnader, produktpriser och marginaler per producerad enhet i skogsbruket och vissa industribranscher 1976–1983

Årlig procentuell förändring

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982 prel.	1983 prognos
Skogsbruk								
Förbrukning	13,4	19,2	11,7	11,8	7,9	8,1	7,9	9,8
Lönekostnad[1]	22,2	20,6	– 4,9	2,5	–1,3	8,4	7,6	6,0
Lönekostnad per timme	18,1	13,4	0,6	5,4	4,1	6,5	5,5	9,1
Produktivitet	– 3,6	– 5,9	5,9	2,9	5,5	–1,9	–1,9	3,0
Summa rörlig kostnad[2]	*19,7*	*20,2*	*– 0,6*	*5,3*	*1,6*	*8,3*	*7,7*	*7,2*
Produktpris	3,8	20,2	– 6,2	– 6,9	16,7	9,6	2,5	7,5
Marginal	–13,3	0,0	– 5,6	–11,6	14,9	1,2	–4,8	0,3
Sågverk								
Förbrukning	17,8	17,4	– 5,6	5,2	19,6	7,8	–1,0	7,8
Lönekostnad[1]	13,0	6,9	3,1	– 1,1	16,6	16,4	–2,3	1,0
Lönekostnad per timme	22,4	11,7	13,4	0,0	15,9	13,6	6,8	9,0
Produktivitet	8,5	4,5	10,0	1,0	–0,5	–2,5	9,3	7,9
Summa rörlig kostnad[2]	*16,6*	*14,9*	*– 3,7*	*3,7*	*18,9*	*9,7*	*–1,3*	*6,2*
Produktpris	11,2	11,2	1,5	8,5	23,0	4,6	–0,2	14,0
Marginal	– 4,6	– 3,2	5,4	4,6	3,4	–4,6	1,1	7,3
Massa- och pappersindustri[3]								
Förbrukning	4,6	11,4	– 3,2	11,5	17,6	14,7	10,9	7,1
Lönekostnad[1]	16,1	12,5	– 3,2	– 2,3	12,7	9,6	10,1	1,4
Lönekostnad per timme	19,0	10,4	12,4	6,4	12,1	12,1	6,8	9,0
Produktivitet	2,4	– 1,8	16,0	8,9	–0,5	2,3	–3,0	7,5
Summa rörlig kostnad[2]	*7,1*	*11,7*	*– 3,2*	*8,1*	*16,5*	*13,6*	*10,7*	*5,9*
Produktpris	– 2,9	– 0,6	0,3	15,0	17,4	12,9	12,8	12,8
Marginal	– 9,3	–11,0	3,6	6,4	0,8	–0,6	1,9	6,5
Järn och stålverk								
Förbrukning	9,4	– 2,4	13,0	16,3	9,8	5,0	15,3	11,8
Lönekostnad[1]	22,1	16,4	–10,6	– 9,3	13,4	17,3	–1,1	3,8
Lönekostnad per timme	14,9	7,4	4,2	8,0	10,8	12,2	6,8	9,0
Produktivitet	– 5,9	– 7,7	16,4	19,1	–2,3	–4,5	8,0	4,9
Summa rörlig kostnad[2]	*13,5*	*4,1*	*3,8*	*7,8*	*10,8*	*8,5*	*10,2*	*9,6*
Produktpris	2,9	4,7	10,1	15,9	13,6	4,8	15,6	14,0
Marginal	– 9,3	0,6	6,1	7,5	2,5	–3,4	4,9	4,0
Verkstadsindustri exkl. varv								
Förbrukning	10,9	8,5	13,8	10,6	6,9	9,6	12,6	14,0
Lönekostnad[1]	19,7	12,1	8,2	– 2,4	7,3	11,4	2,9	4,2
Lönekostnad per timme	18,5	9,4	10,5	8,2	11,2	12,3	6,8	9,0
Produktivitet	– 1,0	– 2,3	2,1	10,9	3,7	0,8	3,8	4,6
Summa rörlig kostnad[2]	*14,3*	*10,0*	*11,3*	*5,3*	*6,9*	*10,3*	*8,9*	*10,5*
Produktpris	11,0	8,3	9,9	7,9	7,8	10,8	10,5	10,7
Marginal	– 2,9	– 1,5	– 1,3	2,5	0,8	0,5	1,5	0,2
Övrig tillverkningsindustri[4]								
Förbrukning	12,9	10,8	9,0	10,8	10,7	11,8	12,7	11,6
Lönekostnad[1]	11,7	9,6	8,4	4,4	12,4	12,6	3,8	5,4
Lönekostnad per timme	18,8	10,4	12,9	8,3	11,3	12,9	6,8	9,0
Produktivitet	6,3	0,6	4,1	3,8	–0,9	0,2	2,9	3,5
Summa rörlig kostnad[2]	*12,5*	*10,4*	*8,6*	*8,8*	*10,0*	*12,1*	*10,3*	*9,8*
Produktpris	10,2	10,3	8,6	9,4	11,5	11,7	12,0	11,0
Marginal	– 2,0	– 0,1	0,0	0,6	1,4	–0,4	1,5	1,1

[1] Lönekostnad per timme avser löner inkl. kollektiva avgifter och icke varuanknutna indirekta skatter per arbetad timme. Produktivitet avser bruttoproduktion i fasta priser per arbetad timme.
[2] Med avdrag för subventioner.
[3] SNR 3421 och 3422 dvs. exkl. pappersvaruindustri.
[4] Exkl. varv, ickejärnmetallverk och petroleumraffinaderier m. m.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

försäljningspriserna 1982 i ungefär samma omfattning som året innan. Det förefaller som om den svenska skogsindustrins konkurrenskraft gentemot utlandet, särskilt efter devalveringen i oktober 1982, är god. Möjligheterna att utnyttja detta övertag till att öka exportvolymen är dock mycket begränsade så länge pappers- och massaefterfrågan är stagnerande eller faller. Detta beror bl. a. på att det som regel är lättare att ta marknadsandelar när efterfrågan växer – då t.ex. nya köpare kommer till. Därtill kommer att sammanslutningarna inom EG inte vill acceptera att svenska producenters prissättning i detta läge leder till att kapacitetsutnyttjandet sänks i de västeuropeiska pappersbruken, vilket måste bli fallet om Sverige tar marknadsandelar på en stagnerande marknad. Massa- och pappersindustrins möjligheter att utnyttja devalveringarna till att öka exportvolymen är därför i hög grad beroende av om man lyckas bibehålla en del av den nu uppnådda konkurrenskraftsförbättringen fram till nästa konjunkturuppgång.

Prognosen för 1983 innefattar en viss ökning av efterfrågan på massa och papper i Västeuropa och USA, företrädesvis i slutet av året. Detta skulle dels i sig ge möjligheter till ökad export och dels – i enlighet med resonemanget ovan – skapa förutsättningar för marknadsandelsvinster. Exporten bedöms därigenom kunna öka med 11,7% 1983 vilket beräknas medge en produktionsökning om ca 7%. Branschen väntas även i år höja produktpriserna kraftigt (13,0%) medan såväl råvaru- som lönekostnaderna förutses öka måttligt. Prognosen visar därför en avsevärd höjning av vinstnivån för 1983 och driftsunderskotten skulle därmed kunna vändas till överskott för första gången sedan 1976.

Förlusterna inom *järnmalmsgruvorna* har fortsatt att öka i snabb takt. Trots en kraftig minskning av sysselsättningen sjönk produktiviteten 1981–1982 med närmare 20%. Det var den västeuropeiska stålkrisen och i anslutning därtill inträffade andelsförluster på exportmarknaderna som tvingade de svenska järnmalmsgruvorna att sänka produktionen med en tredjedel 1982. På grund av den stigande dollarkursen – järnmalmspriset sätts i USA-dollar, även inom Sverige – kunde dock järnmalmsgruvorna tillgodoräkna sig en kraftig prishöjning (19%) vilken emellertid endast räckte till att dämpa vinstnedgången något. Resultatet av kalkylerna för 1983 är dystert och visar på en accelererad resultatförsämring. Trots den 19-procentiga devalveringen i oktober 1982 väntas järnmalmspriserna öka med endast 6,5% 1982–1983. Samtidigt driver den förutsedda produktivitetssänkningen om drygt 10% kraftigt upp produktionskostnaderna. Sammantaget beräknas driftsförlusterna förvärras och uppgå till ca 600 milj. kr. 1983.

Järn- och stålverken är en "gammal" krisbransch i Sverige; enligt nationalräkenskapernas statistik har driftsöverskotten varit negativa sedan 1971. Prisutvecklingen på delar av produktsortimentet liknar här den för råvaror. Detta innebär liksom för råvaruindustrin att man har tämligen

begränsade möjligheter att i ett svagt marknadsläge vältra över sina kostnadsökningar på köparna. Detta har drabbat järn- och stålverken särskilt hårt under den svenska kostnadskrisen. Därtill kommer för stålindustrins del att stålkonsumtionen utvecklas utomordentligt svagt efter 1973. Sålunda sjönk den synliga konsumtionen av stål med i genomsnitt 2% per år 1973–1979 i Västeuropa och den internationella "stålkrisen" har snarast förvärrats under senare tid. Trots försök till avtal om att hålla tillbaka stålutbudet har priserna varit pressade, något som får anses svårfrånkomligt i en bransch där marginalkostnaden – särskilt vid lågt kapacitetsutnyttjande – ligger en bra bit under genomsnittskostnaden.

Under 1982 förefaller emellertid de gjorda överenskommelserna ha lett till att prisnivån på stål i Västeuropa kunnat hållas uppe och till och med ökas något. Tillsammans med effekterna av de svenska devalveringarna – som dock inte tillfullo tilläts slå igenom i prissättningen – medförde detta att de svenska järn- och stålverken kunde genomföra prishöjningar på 15,6% 1981–1982. Även på volymsidan var utvecklingen, sedd på helårsbasis, tämligen positiv. Produktionsvolymen steg drygt 5% vilket banade vägen för en ökning av arbetsproduktiviteten med hela 8%. Stålverkens kostnader för insatsvaror steg kraftigt 1982 (15,3%) – återigen en effekt av devalveringarna – medan däremot arbetskraftskostnaden per enhet synes ha sjunkit någon procent. Ökningen av de rörliga kostnaderna totalt stannade därmed vid 10% 1982, vilket gav utrymme för en rejäl höjning av vinstmarginalerna (+4,9%). Enligt nationalräkenskapernas definitioner beräknas dock driftsöverskottet även efter denna förbättring bli negativt –1,2 miljarder kr. 1982. I detta sammanhang förtjänar den svåra finansiella situation som några förlustår skapar i företagen att uppmärksammas. Även om den löpande verksamheten i t.ex. ett stålföretag efter en tids förluster åter ger ett överskott kan de ränteutgifter som man ådragit sig genom att de tidigare förlusterna täckts genom lån medföra att företaget med hänsyn till samtliga kostnader fortfarande har ett negativt resultat. Följden kan alltså bli att ett företag som i sig är livskraftigt försätts i konkurs på grund av en från tidigare år ansamlad skuldbörda. I den mån konkursen endast leder till någon form av finansiell rekonstruktion får detta dock inga konsekvenser av real karaktär – t.ex. i form av nedläggning av konkurrensdugliga produktionsenheter.

Situationen på den västeuropeiska stålmarknaden väntas inte förbättras nämnvärt 1983. Däremot förutses den inhemska efterfrågan öka klart och ge upphov till en höjning av produktionen med 3%. Den betydande produktivitetsökning (5%) som därmed skulle uppnås innebär att arbetskraftskostnaderna per enhet kan väntas öka med endast 4%. Samtidigt beräknas förbrukningskostnadernas tillväxttakt per enhet – trots devalveringen i oktober 1982 och det förhållandet att ungefär hälften av insatsvarorna importeras – sjunka påtagligt jämfört med 1982. Detta beror på den förväntat låga prisutvecklingen för olja, som svarar för drygt hälften av

branschens import av insatsvaror. De rörliga kostnadernas ökningstakt skulle därmed totalt sett kunna inskränka sig till 9,6%. Med måttliga eller inga prishöjningar i utländsk valuta förutses ändock de svenska företagen med hjälp av 1982 års devalvering och en ökad inhemsk efterfrågan kunna höja sina försäljningspriser med ca 14% 1982–1983. Därmed skulle utrymme skapas för en ytterligare höjning av vinstmarginalen (+4%) och driftsunderskottet för 1983 begränsas till −400 milj. kr.

Den bransch i dessa kalkyler som haft den bästa vinstutvecklingen under senare år är *verkstadsindustri exkl. varv*. Detta beror delvis på att man med sina mer specialiserade produkter lättare kunnat höja försäljningspriserna än t.ex. råvarubranscherna, men också på att man relativt väl kunnat komma tillrätta med kostnadsökningarna. 1981 kom också en liten ökning av bruttomarginalen till stånd tack vare den jämförelsevis låga ökningen av kostnaderna för insatsvaror. En större vinstuppgång kalkyleras dock för 1982, mycket som en följd av – förutom devalveringarna – den låga ökningen av arbetskraftskostnaden per producerad enhet. Timlönekostnaden beräknas härvid ha stigit med 6,8%[1] medan produktiviteten synes ha ökat med ca 4%. Prognosen för 1983 bygger bl.a. på förutsättningen att verkstadsindustrin exkl. varv sänker sina priser tämligen kraftigt relativt de utländska konkurrenterna vilket medför att den kalkylerade vinstökningen blir relativt måttlig. Dessutom förutses förbrukningskostnaderna per enhet stiga kraftigt till följd av devalveringen i oktober 1982 – ungefär en fjärdedel av insatsvarorna utgörs nämligen av importerade verkstadsprodukter med en prisökning på drygt 16%. Den höjning av vinsten som beräknas ske har till stor del sin förklaring i den positiva produktivitetsprognosen (4,6% ökning). Med driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet som mått (vilket bör tolkas med försiktighet) beräknas vinstnivån inom verkstadsindustrin exkl. varv 1983 därmed nå upp till vad som registrerades under de "goda" vinståren 1974 och 1975.

Den heterogena sektorn *övrig tillverkningsindustri exkl. varv*[2] innefattar så disparata branscher som livsmedels-, textil- och kemisk industri. Trots att aggregatet har vissa inslag av "krisbranscher" så var vinstnedgången under andra delen av 1970-talet inte så markerad som för den totala tillverkningsindustrin exkl. varv (se diagram 8:2). En orsak är att den betydande delbranschen livsmedelsindustri till stor del är skyddad från utlandskonkurrens och att man därför haft goda möjligheter att bibehålla sina vinstmarginaler genom prishöjningar. En annan är att den kemiska industrin (exkl. petroleumraffinaderier) hör till de branscher som internationellt sett klarat de senaste lågkonjunkturerna bäst. För 1981 sjönk dock vinstnivån inom övrig tillverkningsindustri exkl. varv tillbaka. Det var till stor del den – jämfört med verkstadsindustrin – kraftiga ökningen av

[1] Enligt en av verkstadsföreningen utförd enkät ökade dock timlönekostnaden med 9% i verkstadsindustrin 1981–1982.
[2] Se kapitel 4 för en exakt definition.

insatsvarukostnaden som låg bakom. Kalkylerna för 1982 pekar preliminärt på en relativt god produktivitetsutveckling (3%) vilken tillsammans med den svaga höjningen av timlönekostnaden medförde en ökning av branschens unit labour cost med endast 3,8%. Detta, tillsammans med de försäljningsprishöjningar som bl.a. på grund av 1981 års devalvering beräknas ha kommit till stånd, leder enligt kalkylerna till att driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet ökade 1982. På motsvarande sätt som för verkstadsindustrin har förutsatts att en betydande del av "devalveringsutrymmet" 1983 tas i anspråk för sänkningar av de svenska företagens försäljningspriser relativt utlandet. Ändock pekar kalkylerna på en betydande ökning av driftsöverskottsandelen 1983. Denna beräknas bli högre än någon gång tidigare under 1970- och 1980-talen.

8.2 Tillverkningsindustrins vinstutveckling

Driftsöverskott, produktionskostnader och priser

Driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet inom tillverkningsindustrin totalt sett sjönk 1980–1981, vilket framgår av tabell 8:5. Bland orsakerna till vinstnedgången kan förutom den svaga efterfrågan och den därmed sammanhängande låga prisutvecklingen nämnas den stagnerande arbetsproduktiviteten (se diagram 8:3). För tillverkningsindustrin liksom för näringslivet totalt var produktiviteten oförändrad mellan 1980 och 1981 vilket medförde att lönekostnaden per producerad enhet inom tillverk-

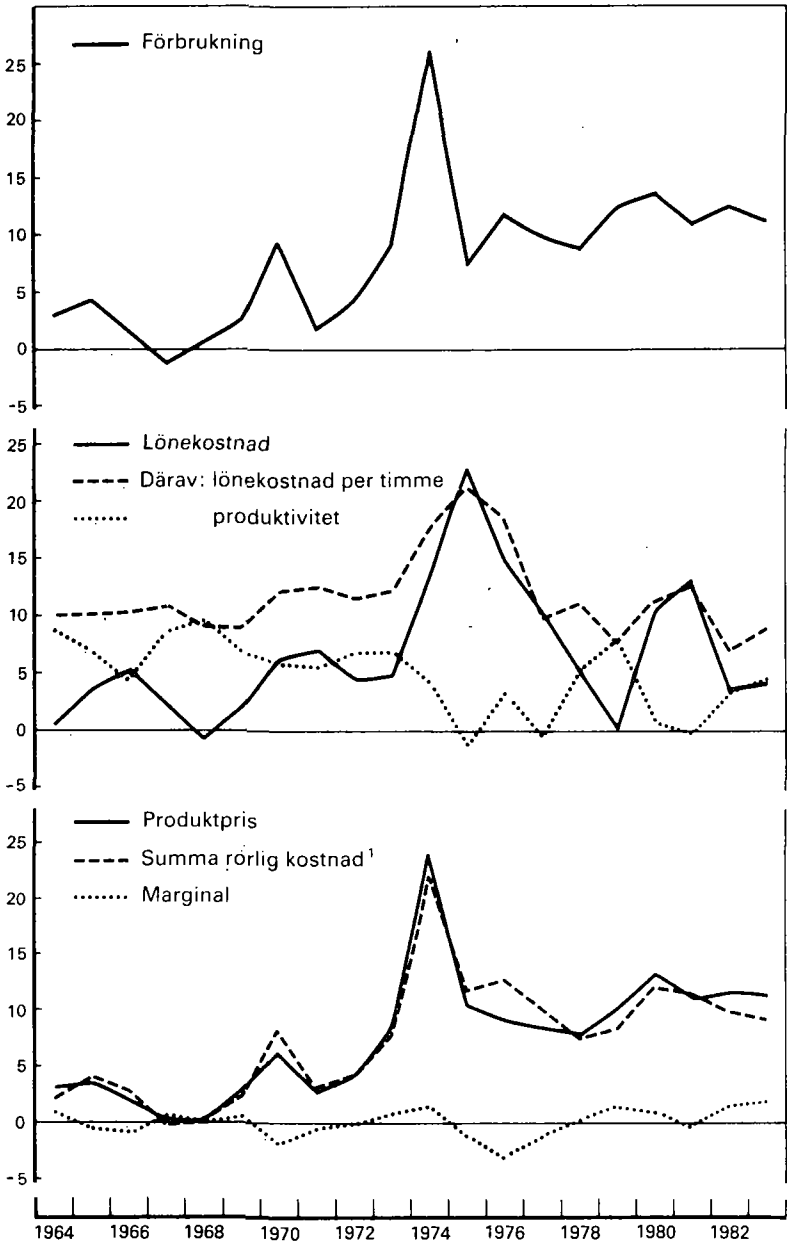
Tabell 8: 5 Förädlingsvärde i tillverkningsindustrin exkl. varv 1976–1983
Löpande priser

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982 prel.	1983 prognos
Miljarder kr.								
Lönekostnad[1]	66 064	69 540	73 349	78 481	86 533	93 887	97 458	105 999
Kapitalförslitning	8 240	9 361	10 575	11 590	13 072	14 465	16 553	19 023
Driftsöverskott exkl. subventioner	6 941	3 661	3 859	9 196	12 091	11 001	17 179	27 468
därav: driftsöverskott inkl. subventioner	7 698	4 516	5 136	10 689	15 059	14 023	20 173	30 835
./. subventioner[2]	757	855	1 277	1 493	2 968	3 022	2 994	3 367
Förädlingsvärde	**81 245**	**82 562**	**87 783**	**99 267**	**111 696**	**119 353**	**131 190**	**152 490**
Procent av förädlingsvärdet								
Lönekostnad[1]	81,4	84,3	83,6	79,0	77,5	78,7	74,3	69,5
Kapitalförslitning	10,1	11,3	12,0	11,7	11,7	12,1	12,6	12,5
Driftsöverskott exkl. subventioner	8,5	4,4	4,4	9,3	10,8	9,2	13,1	18,0
därav: driftsöverskott inkl. subventioner	*9,4*	*5,4*	*5,9*	*10,8*	*13,5*	*11,7*	*15,4*	*20,2*
./. subventioner[2]	0,9	1,0	1,5	1,5	2,7	2,5	2,3	2,2
Förädlingsvärde	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

[1] Löner inkl. kollektiva avgifter och icke varuanknutna indirekta skatter.
[2] Icke varuanknutna subventioner

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Diagram 8: 3 Rörliga produktionskostnader, produktpriser och marginaler per producerad enhet i tillverkningsindustrin exkl. varv 1964–1983
Årlig procentuell förändring

[1] Med avdrag för subventioner.
Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Tabell 8: 6 Förenklad resultaträkning för tillverkningsindustrin 1976–1983
Milj. kr., bokföringsmässiga värden

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982 prel.	1983 prognos
Bruttointäkter av rörelsen	231 913	240 062	260 135	294 703	331 456	357 413	404 100	467 100
Rörelseresultat före avskrivning	15 948	12 709	12 732	21 924	24 014	24 393	34 800	46 700
Bokföringsmässig avskrivning	−7 410	−7 405	− 7 501	− 9 101	−10 674	−10 702	−12 800	−15 500
Resultat efter avskrivning	*8 538*	*5 304*	*5 231*	*12 823*	*13 340*	*13 691*	*22 000*	*31 200*
Finansiellt netto	−2 040	−2 228	− 2 971	− 2 730	− 2 795	− 5 088	− 4 000	−2 600
Därav: intäkter	4 579	6 632	7 244	8 231	10 876	12 089	13 800	16 000
kostnader	−6 619	−8 860	−10 215	−10 961	−13 671	−17 177	−17 800	−18 600
Resultat efter finansnetto	**6 498**	**3 076**	**2 260**	**10 093**	**10 545**	**8 603**	**18 000**	**28 600**
Kursdifferenser[1]	–	–	–	–	+50	− 2 600	− 4 000	0
kursförluster	–	–	–	–	10 595	6 300	14 000	28 600

[1] Finns ej framtaget 1976–1979, avser identiska företag 1980–1981 vilket medför en viss underskattning av kursdifferenserna.

Anm. I tabellen saknas extraordinära poster, bokslutsdispositioner samt skatt jämfört med en fullständig resultaträkning.

Källor: SOS företagen samtliga företag 1976–1980. Utvecklingen 1980–1981 avser identiska industriföretag större än 50 anställda. 1982 och 1983 enligt konjunkturinstitutet.

ningsindustrin steg med hela 12,7%.[1] Detta är den kraftigaste ökningen sedan den s. k. kostnadskrisen 1975–1976.

En betydande ökning av driftsöverskottsandelen inträffade 1982. Detta var ett resultat av att företagen kunde höja sina försäljningspriser med 11,6% samtidigt som tillväxttakten för produktionskostnaderna per enhet reducerades till 10%. Förbrukningskostnaderna per enhet steg visserligen kraftigt men den låga timlöneökningen om 6,8% och en inte obetydlig produktivitetshöjning medförde att unit labour cost steg med endast 3,5%. Företagen kunde sålunda höja sina vinstmarginaler med ca 1,5%.

För 1983 förutses företagen kunna höja sina försäljningspriser i ungefär samma omfattning som året innan medan produktionskostnaderna per enhet väntas sjunka något. Vinstmarginalökningen skulle därmed bli något större 1983 än 1982. Driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet beräknas stiga kraftigt, men hamnar ändock en bit under den mycket höga nivå som förelåg 1974. Detta beror främst på att råvarubranscherna nu inte alls når upp till samma höga nivåer på sina driftsöverskottsandelar som detta år.

Finansiella intäkter och kostnader

Beräkningarna över industrins historiska finansiella kostnader och intäkter har som källa finansstatistik för företag medan driftsöverskottskal-

[1] Enligt förtjänststatistiken för industri, som visas i tabell 6:2, steg dock timlönekostnaden 1981 med endast 10,7%.

kylerna grundar sig på material framtaget vid SCB:s nationalräkenskapsenhet. Detta medför smärre nivåskillnader mellan materialen för vissa variabler samt vissa små skillnader i branschklassificeringen. Viktigare är att insatsvaruförbrukningen (i princip) värderas till återanskaffningspris i nationalräkenskapsmaterialet medan den i finansstatistiken (i enlighet med redovisningspraxis) värderas till anskaffningspris.

Motivet för att utvidga beräkningarna till att omfatta även finansiella kostnader och intäkter är bl. a. dessa posters ökade betydelse när det gäller att bedöma företagets vinstsituation. I tabell 8:6 visas hur de finansiella kostnaderna blivit en allt större kostnadspost för företagen men också att de finansiella intäkterna ökat kraftigt och 1981 nästan uppgick till samma belopp som rörelseresultatet efter avskrivning.

Vid jämförelser över tiden är vinstuppgifter i milj. kr. inte något bra mått på lönsamheten i näringslivet eftersom de påverkas av bl. a. inflation och förändringar av industrisektorns storlek. För att förbättra jämförelsemöjligheterna redovisas resultatet i förhållande till det insatta kapitalet. Därigenom erhålls räntabilitet på totalt resp. eget kapital.[1] (Se tabell 8:7). Det skall betonas att värdena i företagsstatistiken är bokföringsmässiga, dvs. påverkade av lagar och regler bl. a. på skatteområdet. Vid en historisk jämförelse för 1970-talet visar det sig dock att den bokföringsmässiga räntabiliteten på eget kapital väl överensstämmer med en beräknad nominell räntabilitet.[2]

Det är därmed möjligt att med hjälp av den bokföringsmässiga räntabiliteten göra en approximativ beräkning av industrins reala räntabilitet på eget kapital, se tabell 8:7. Den reala räntabiliteten är framräknad som bokföringsmässig räntabilitet dividerad med uppgången under året i konsumentprisindex. Det bör noteras att alla här använda räntabilitetsmått är baserade på resultatet efter finansnetto, vilket innebär att t. ex. vinstskatt inte belastar resultatmåttet. Resultatet efter skatt påverkas i år negativt av den tillfälliga vinstskatt på 20% av utdelningen för verksamhetsåret 1983, som skall betalas av svenska aktiebolag. Vinstuppgången efter skatt kan sålunda väntas bli något lägre 1983 än den resultatförbättring som redovisas i detta avsnitt.

Den bokföringsmässiga räntabiliteten på eget kapital har fluktuerat kraftigt efter 1970. Det högsta värdet uppnåddes 1974 (28,0%) och det lägsta 1978 (3,0%). Utvecklingen av den bokföringsmässiga räntabiliteten på eget kapital överensstämmer relativt väl med utvecklingen hos driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet. Dock blir jämförelser av driftsöverskottsandelen över längre perioder missvisande när de finansiella kostnaderna

[1] Resultatet, och därmed också räntabilitetsmåtten är beräknade efter finansnetto.
[2] En nominell räntabilitetsberäkning grundas på resultat- och balansräkningar där samtliga poster värderas till återanskaffningspriser. Se exempelvis bilaga 9 till LU-80 (DsE 1981:8) samt SOU 1979:10. "Löner, lönsamhet och soliditet i svenska industriföretag" för definitioner och metoddiskussion.

Tabell 8: 7 Tillverkningsindustrins räntabilitet 1976–1983
Procent, bokföringsmässiga värden

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982 prel.	1983 prognos
						(6,3)[1]	(13,3)[1]	
Räntabilitet på eget kapital (RE)	10,9	4,6	3,0	12,1	12,0	9,0	17,0	22,5
Därav: räntabilitet på totalt kapital (RT)	5,7	4,6	4,4	6,8	7,3	7,1	8,8	10,3
finansieringsfaktor (F)	5,2	0,0	−1,4	5,3	4,7	1,9	8,2	12,2
Konsumentprisindex (uppgång dec–dec)	9,4	12,8	7,5	9,7	13,7	9,4	9,9	9,2
						(−2,8)[1]	(3,1)[1]	
"Real" räntabilitet på eget kapital	1,4	−7,3	−4,2	2,2	−1,5	−0,4	6,5	12,2
Finansieringsfaktorns komponenter:								
Genomsnittlig skuldränta (RS)	3,9	4,6	4,9	4,8	5,6	6,4	5,9	5,6
(RT − RS)	1,8	0,0	−0,5	2,0	1,7	0,7	2,9	4,7
Skuldsättningsgrad (S/E)	2,90[2]	2,91	2,77	2,72	2,79	2,82	2,85	2,61
Soliditet (E/T)	25,7[2]	25,6	26,5	26,9	26,4	26,2	26,0	27,7

RE = RT + F F = (RT − RS) × S/E

[1] Efter avdrag av kursförluster, se tabell 8: 6.
[2] Fr. o. m. 1977 inkluderas ett antal s. k. förvaltningsbolag. Detta påverkar skuldsättningsgrad och soliditet med −0,2 resp. +1,7 procentenheter. Övriga tal påverkas endast marginellt av förvaltningsbolagen.

Anm. Räntabiliteten är beräknad på resultat efter finansiellt netto men före extraordinära poster, bokslutsdispositioner och skatt. Skuldsättningsgrad, S/E = Skulder + hälften av obeskattade reserver/eget kapital + hälften av obeskattade reserver.

Källor: SOS företagen samtliga företag 1976–1980. Utvecklingen 1980–1981 avser identiska industriföretag större än 50 anställda. 1982 och 1983 enligt konjunkturinstitutet.

ökar. Mellan 1980 och 1981 sjönk räntabiliteten på eget kapital kraftigt från 12,0 till 9,0%. I den uppdelning som gjorts i tabell 8:7 visas att räntabiliteten på totalt kapital därvid var i stort sett oförändrad medan den s. k. finansieringsfaktorn minskade med 2,8 procentenheter, dvs. med i det närmaste lika mycket som nedgången i räntabiliteten på eget kapital. Finansieringsfaktorns minskning kan i sin tur härledas till den kraftiga ökningen av genomsnittliga skuldräntan från 5,6 till 6,4%. Bidraget från den höjda skuldräntan till att sänka räntabiliteten på eget kapital uppgår därmed till 2,82×0,8 = 2,3 procentenheter av den totala minskningen på 3 procentenheter. Höjningen av den genomsnittliga skuldräntan speglar i första hand en höjd räntesats på företagens räntebärande skulder. I tabell 8:7 finns också en kalkyl över räntabilitet efter kursförluster – vilka på grund av devalveringen 1981 uppgick till avsevärda belopp, se också tabell 8:6 – som visar på en nedgång från 12 till ca 6% 1980–1981 (kursförlusterna var ungefär ± 0 år 1980). Den "reala" räntabiliteten på eget kapital var svagt negativ 1981 (−0,4%) utan hänsyn till kursförluster och klart negativ (−2,8%) med hänsyn taget till kursförluster.

För 1982 visar beräkningarna en ökning av räntabiliteten på eget kapital till 17,0 före och till 13,3% efter kursförluster. Den stora skillnaden mellan måtten visar de stora förluster på utlandslån som företagen förorsakats av i första hand den svenska devalveringen. Förlusterna har kalkylerats till 4 miljarder kr. 1982, men här får man hålla i minnet att vinsterna på utländs-

ka tillgångar – som dock är mindre än skulderna – enligt försiktighetsprincipen inte bokförs innan de realiseras. Ökningen av räntabiliteten på eget kapital kan delas upp i en ökning av räntabiliteten på totalt kapital med 1,7 procentenheter och i en ökning av finansieringsfaktorn med 6,3 procentenheter. Det betydande tillskottet till räntabiliteten på eget kapital som erhölls från finansieringsfaktorn var en följd av dels ökningen av räntabiliteten på det totala kapitalet på 1,7 procentenheter (bidraget $= 2{,}85 \times 1{,}7 = 4{,}9$) och dels den genomsnittliga skuldräntans nedgång med 0,5 procentenheter (bidraget $= 2{,}85 \times 0{,}5 = 1{,}4$). Kalkylen visar på ett belysande sätt den stora betydelsen av "hävstångseffekten"; en ökning av räntabiliteten på totalt kapital med 1 procentenhet ger vid skuldsättningsgraden 3 och oförändrad genomsnittlig skuldränta, upphov till en ökning av räntabiliteten på eget kapital med 4 procentenheter. En hög skuldsättning är dock mycket farlig för företagen om räntabiliteten på totalt kapital understiger den genomsnittliga skuldräntan, som exempelvis skedde 1978. En hög skuldsättningsgrad är också detsamma som en låg soliditet vilken ju ger företagen låg kreditvärdighet i långivarnas ögon. Den "reala" räntabiliteten på eget kapital – efter valutaförluster – beräknas till drygt 3 % för 1982.

En fortsatt avsevärd stegring av räntabiliteten på eget kapital väntas 1983 (till 22,5 %). Räntabiliteten på totalt kapital beräknas 1983 höjas med 1,5 procentenheter medan finansieringsfaktorn förutses öka med 4 procentenheter delvis beroende på att den genomsnittliga skuldräntan väntas sjunka från 5,9 1982 till 5,4 % 1983. Räntekostnaden påverkas dock också av att andelen räntebärande skulder beräknas minska eftersom de ökade vinsterna tillsammans med den prognoserade låga investeringsaktiviteten leder till ett väntat lågt upplåningsbehov hos företagen. Trots den på grund av devalveringen väntade ökningen av allmänna prisstegringstakten i år beräknas den "reala" räntabiliteten på eget kapital bli klart positiv (12,2 %).

9 Den offentliga verksamheten

9.1 Allmänt

Den offentliga verksamheten diskuteras i det följande med utgångspunkt från den finansiella utvecklingen för delsektorerna staten, kommunerna och socialförsäkringssektorn samt för den offentliga sektorn som helhet.

Avslutningsvis presenteras i avsnitt 9.6 vissa beräkningar av finanspolitikens effekter på samhällsekonomin under perioden 1975–1983.

9.2 Staten

Beräkningarna över statens inkomster och utgifter baseras på nationalräkenskaperna fram t.o.m. 1982. Här presenteras också en prognos för 1983. Inkomster och utgifter för 1983 har beräknats av riksrevisionsverket. Därefter har kalkylerna justerats bl.a. med hänsyn till de sysselsättningsfrämjande åtgärder och höjningar av energiskatterna vilka närmare redovisas i den reviderade finansplanen.

Som framgår av nedanstående tablå har statsbudgetens underskott ökat kraftigt under senare år. Budgetunderskottet försämrades drastiskt under slutet av 1970-talet och uppgick 1982 till 83 miljarder kr. Under 1983 väntas budgetunderskottet öka till 92 miljarder kr. Räknat som andel av BNP har budgetunderskottet ökat från 3 á 4% i början av 1970-talet till beräknade 13,3% 1983.

Budgetunderskottet 1972–1983

	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
Budgetunderskottet	6	6	10	11	7	18	33	45	53	66	83	92
Andel av BNP	3,2	2,7	4,0	3,9	2,1	4,0	8,0	9,9	10,1	11,6	13,4	13,3

Orsaken till det stora och snabbt växande budgetunderskottet står att finna i att statens utgifter under en lång följd av år vuxit snabbare än inkomsterna, vilket framgår av nedanstående uppställning. Detta är vanligt i lågkonjunkturer, men även under åren 1979 och 1980, som får bedömas som relativt goda ur konjunktursynpunkt ökade utgifterna snabbare än inkomsterna. Under 1981 och 1982 med en relativt matt konjunktur förstärktes denna tendens.

Procentuell utveckling av statens inkomster och utgifter[1] samt BNP

	1980	1981	1982	1983
Inkomster	12,4	11,2	10,3	18,5
Utgifter	13,2	15,6	14,2	16,5
BNP	14,0	8,2	9,5	11,5

[1] Exkl. utlåningsverksamheten.

Även 1982 steg utgifterna snabbare än inkomsterna, men utgiftsökningen var något lägre än tidigare. Inkomstsidan ökade snabbare än vad man tidigare räknat med. Orsaken till detta var dels en något kraftigare ökning av den totala lönesumman, och dels att vissa inkomstförstärkningar av engångskaraktär genomfördes. Det gällde framför allt omläggningen av utbetalningen av mervärdeskatt för importvaror, vilket inbringade ca 3 miljarder kr. 1982. Dessutom kom ett antal mindre fonder att dragas in till statskassan, vilket förstärkte denna med ytterligare ca 1 miljard. kr. Trots detta ökade budgetunderskottet med 17 miljarder kr.

1983 väntas budgetunderskottet växa med 9 miljarder kr. till 92 miljarder kr. Den svaga ökningen beror framför allt på en mycket kraftig ökning av inkomsterna. Dessa väntas öka med 18,5% eller drygt 33 miljarder kr. Utgifterna beräknas öka med enbart 16,5%. Det är första gången sedan 1976 som inkomsterna ökar snabbare än utgifterna. I kronor räknat ökar ändå utgifterna mer än inkomsterna. Orsaken är dels den starka automatiken i utgiftsökningarna, framför allt av ränteutbetalningar, dels kraftiga satsningar på arbetsmarknads- och industripolitiska åtgärder.

De *direkta skatterna* minskade 1981, vilket berodde på att utbetalningarna av kommunalskatt, som är en avdragspost bland de direkta skatteinkomsterna, ökade kraftigt. Dessa baseras nämligen på skatteunderlaget två år tidigare, 1979, vilket var ett år med stor ökning av löneinkomsterna. Även 1982 påverkades de direkta skatterna av samma effekt. Dessutom genomfördes en del ändringar av skattesystemet till en total kostnad av 3,4 miljarder kr. Därav kostade inkomstbortfallet till följd av indexeringen av skatteskalorna 4,2 miljarder kr. Vidare medförde höjningen av det kommunala grundavdraget ett inkomstbortfall på 2,6 miljarder kr. Å andra sidan inbringade borttagandet av den särskilda skattereduktionen 3,2 miljarder kr. Vissa justeringar av skatteskalorna gjordes också, vilket medförde en inkomstförstärkning på 200 milj.kr. Detta är dock endast beräknade värden. De skatteinkomster som kunde ha influtit med oförändrade skatteskalor skulle mycket väl ha kunnat uppgå till andra belopp.

För 1983 har de statliga skatteinkomsterna beräknats utifrån antagandet att den totala lönesumman ökar med 7,2%.

1983 genomförs den första etappen av den beslutade skattereformen som syftar till att majoriteten av inkomsttagarna ska ha högst 50% marginalskatt 1985. Tillsammans med vissa justeringar i skatteskalorna, som bestämdes i samband med denna reform, kommer de direkta skatterna att sänkas 3,1 miljarder kr. För att kompensera detta skattebortfall har dels en s.k. löneavgift på 2% införts, dels begränsas underskottsavdragen. Denna begränsning väntas inbringa knappt 400 milj.kr., men kommer endast marginellt att påverka skatteinkomsterna 1983. Därutöver avskaffas det allmänna försäkringsavdraget, vilket väntas ge ytterligare 550 milj. Skattereduktionen minskas vidare för skattesparandet och slopas helt för aktieutdelning. Detta beräknas öka statsinkomsterna drygt 700 milj.kr. Ge-

Tabell 9:1 Statens inkomster och utgifter 1980–1983
Exkl. statliga affärsverk och aktiebolag

		Milj. kr.				Förändring, %			
		1980	1981	1982	1983	1979–1980	1980–1981	1981–1982	1982–1983
Löpande inkomster									
1	Inkomster	**147 408**	**163 846**	**180 716**	**214 190**	**12,4**	**11,2**	**10,3**	**18,5**
1.1	Direkta skatter	38 007	37 152	42 022	46 650	7,3	– 2,3	13,1	11,0
1.2	Indirekta skatter	69 441	81 293	87 437	107 100	15,4	17,1	7,6	22,5
1.3	Socialförsäkringsavgifter	25 203	29 243	29 133	34 500	23,3	16,0	– 0,4	18,5
1.4	Övriga inkomster	14 757	16 158	22 124	25 940	– 2,2	9,5	36,9	17,0
2	Utgifter	**184 302**	**213 096**	**243 289**	**283 630**	**13,2**	**15,6**	**14,2**	**16,5**
2.1	Transfereringar	133 274	159 309	186 364	220 210	14,0	19,5	17,0	18,0
2.1.1	Till hushåll	51 738	58 282	61 783	67 930	16,4	12,7	6,0	10,0
2.1.2	Till socialförsäkringssektorn	2 824	1 520	5 275	9 900	–26,1	–46,2	247,0	87,5
2.1.3	Till kommuner	38 680	43 908	44 742	48 050	12,9	13,5	1,9	7,5
2.1.4	Till företag	18 854	24 093	29 989	38 650	– 5,5	27,8	24,5	29,0
	därav: livsmedels- och räntesubventioner	8 270	10 418	11 251	13 540	15,2	26,0	8,0	20,5
	industripolitiska åtgärder	5 230	5 080	8 430	7 920	–16,0	– 2,9	65,9	–6,0
2.1.5	Till internationell verksamhet	4 121	4 222	4 397	5 380	1,7	2,5	4,1	22,5
2.1.6	Ränteutgifter	17 057	27 284	40 178	50 300	65,4	60,0	47,3	25,0
2.2	Konsumtion	45 144	48 700	51 411	55 680	12,5	7,9	5,6	8,5
2.3	Investeringar	4 718	4 433	4 840	6 750	2,0	– 6,0	9,2	39,5
2.4	Lagerinvestering	1 015	536	558	860				
2.5	Köp och försäljning av fastigheter	151	118	116	130				
3	Finansiellt sparande	**–36 894**	**–49 250**	**–62 573**	**–69 440**	**16,5**	**33,5**	**27,1**	**11,0**
4	Utlåning och andra finansiella transaktioner	**13 997**	**12 105**	**13 758**	**16 800**	**12,1**	**–13,5**	**13,7**	**22,0**
	därav: industripolitiska åtgärder	1 650	2 130	1 660	2 400	–62,6	29,1	–22,1	44,5
5	Korrigeringspost	**2 018**	**4 922**	**6 817**	**5 760**				
6	Totalsaldo	**–52 909**	**–66 277**	**–83 148**	**–92 000**	**16,3**	**25,3**	**25,5**	**10,5**
1975 års priser									
Konsumtion		25 871	25 885	25 248	24 790	1,0	0,1	– 2,5	–1,8
Investeringar		2 997	2 558	2 576	3 290	– 7,9	–14,6	0,1	27,7

Anm. Nivån på inkomster och utgifter skiljer sig något från beräkningarna i budgetförslaget av redovisningstekniska skäl.

Källor: Finansdepartementet, konjunkturinstitutet, riksrevisionsverket och statistiska centralbyrån.

nom det nya fackföreningsavdraget beräknas emellertid skatteinkomsterna minska med drygt 1 250 milj.kr. Det nya schablonavdraget under inkomst av tjänst beräknas medföra ett ytterligare skattebortfall på ca 1,6 miljarder kr. Skatteskalorna för 1983 är dessutom indexerade med 5,8 % genom att den s.k. basenheten höjts från 6 900 kr. till 7 300 kr. Jämfört med en beräknad skatteinkomst utan denna indexering beräknas inkomstbortfallet bli 3,5 miljarder kr. Totalt ger de genomförda beräkningarna vid handen att

de direkta skatterna blir ca 8,2 miljarder kr. lägre än om 1982 års skatteregler skulle ha gällt.

Ungefär hälften av inkomsterna från *indirekta skatter* kommer från mervärdeskatten. Denna sammanhänger med den privata konsumtionens utveckling i löpande priser och den aktuella skattesatsen. Utvecklingen av de indirekta skatterna varierar till stor del i takt med förändringen av mervärdeskattesatsen. Den kraftiga ökningen 1981 förklaras av att skattesatsen höjdes den 8 september 1980 från 17,3 till 19%. Den svaga ökningen 1982 berodde till stor del på att skattesatsen sänktes den 16 november 1981 till 17,7%. Den mycket kraftiga ökningen av de indirekta skatteinkomsterna som förutses i år beror till stor del på att momsskattesatsen höjdes den 1 januari 1983 till 19% igen.

Övriga indirekta skatter består av punktskatter och s.k. arbetsgivaravgifter eller löneberoende indirekta skatter.[1] Av punktskatterna höjdes skatten på bensin och eldningsolja med 7 öre/l resp. 75 kr./kbm den 1 april 1982. Skatterna på sprit och vin höjdes den 1 maj 1982 samt 1 januari 1983. Dessutom infördes en ny punktskatt på videoapparater med 600 kr./apparat från den 1 januari 1983. Vidare har en hyreshusavgift för äldre fastigheter samt en elskatt på äldre kraftverk införts.

I den reviderade finansplanen föreslås vidare vissa ytterligare skatteåtgärder. Sålunda föreslås att bensinskatten höjs med 30 öre/l fr.o.m. den 1 juli i år. För dieseldrivna fordon föreslås en motsvarande höjning av kilometerskatten. Vidare föreslås att skatten på eldningsoljor höjs med 120 kr./kbm och elskatten med 1,2 öre/kWh.

Arbetsgivaravgifterna[1] ökade kraftigt 1981 på grund av höjningen av barnomsorgsavgiften. 1982 förekom inga ytterligare höjningar utan ökningen begränsade sig till att följa lönesummans utveckling.

Den ovan nämnda löneavgiften, samt höjningen av arbetsmarknadsavgiften med 0,5 procentenheter förklarar tillsammans med ökningen av mervärdeskattesatsen och punktskatterna den mycket kraftiga ökningen av indirekta skatter 1983.

Statens inkomster av *socialförsäkringsavgifter*[1] ökade kraftigt 1980 och 1981. Detta berodde huvudsakligen på att uppbörden av de statliga myndigheternas arbetsgivaravgifter lades om fr.o.m. 1 juli 1980. Därigenom bokfördes för både 1980 och 1981 avgifter från tre halvår. Fr.o.m. 1982 upphörde denna effekt, vilket innebar att dessa inkomster minskade i jämförelse med 1981. 1983 kommer dessa inkomster att öka starkt genom att folkpensionsavgiften höjs samtidigt som sjukförsäkringsavgiften sänks inom ramen för oförändrade socialförsäkringsavgifter totalt.

Den ovan nämnda omläggningen av socialförsäkringsavgifterna 1980 och 1981 påverkade statens *övriga inkomster* i motsatt riktning. Inkomsterna

[1] Se tablå på sid. 146.

blev lägre 1980 och 1981 för att 1982 öka kraftigt. Ökningen under 1982 accentuerades av kraftigt ökade inleveranser från affärsverken samt riksbanken. Dessutom tillkommer att statens ränteinkomster ökade kraftigt 1982. Detsamma gäller även för 1983.

Statens utgifter [1] har de senaste åren vuxit i snabbare takt än inkomsterna och ligger dessutom på en nivå som är ungefär en tredjedel högre än inkomsterna. 1981 blev ökningen nära 16%. 1982 dämpades visserligen utgiftstillväxten men den låg fortfarande över ökningstakten för inkomster och BNP, vilket medförde att utgifternas andel av BNP steg. År 1983 beräknas utgifterna procentuellt växa långsammare än inkomsterna. Ungefär tre fjärdedelar av utgifterna avser transfereringar. Variationerna i utgiftstakten följer därför relativt väl förändringarna i transfereringsutgifterna. Ökningen i *transfereringar till hushållen* 1981 berodde främst på ökningar i utbetalningar av folkpensionerna samt den relativt snabba ökningen av utbetalningar till delpensioner. Orsaken till den relativt måttliga ökningstakten 1982 och 1983 är dels vissa besparingsåtgärder, dels att mycket få nya utgiftsåtaganden görs.

Bland dessa transfereringar ingår också folkpensioner. Dessa ökade kraftigt i både nominella och reala termer fram t.o.m. 1981. Genom de ändrade reglerna för uppräkning av dessa pensioner bromsades denna ökning upp kraftigt 1982. Genom uppräkningen av basbeloppet för 1983 till 19 400 kr. samt det extra tillägget på 300 kr. till detta belopp för pensionsberäkningen ökar pensionerna med drygt 10%.

Transfereringar till företag inkluderar i enlighet med nationalräkenskapernas principer även livsmedelssubventioner och räntebidrag till bostäder. 1981 ökade dessa med 26% till följd av bl.a. diskontohöjningen i januari 1981. Ökningen avsåg enbart räntebidragen. Livsmedelssubventionerna minskade med 500 milj.kr. den 1 januari 1982. Trots diskontosänkningen i oktober 1981 och februari 1982 med 1 procentenhet ökade räntesubventionerna. Sammanlagt ökade dessa transfereringar med ca 8% 1982. 1983 väntas livsmedelssubventionerna öka med ca 660 milj.kr. för att kompensera momshöjningen. Även räntesubventionerna fortsätter att öka i snabb takt. Totalt beräknas dessa öka med drygt 20%.

Som transferering till företag räknas vidare bl.a. lagerstöd, presstöd, transportstöd, bidrag till SJ för icke lönsamma järnvägar och stöd till energibesparande investeringar. Det som framför allt förklarar den starka ökningen av transfereringarna till företagssektorn under senare år är emellertid de särskilda industripolitiska satsningarna inom varvsindustrin, stålindustrin, skogsindustrin m.fl. branscher. Till stor del har också de industripolitiska insatserna utgått i form av lån och aktieteckning. Denna del

[1] Exkl. utlåningsverksamheten.

redovisas i tabell 9:1 under posten utlåning och andra finansiella transaktioner.

De flesta företag som mottar industripolitiskt stöd inom varvs-, stål- och skogsindustrin är numera statliga. Branschredovisningen i tabellen baseras på de institutionella förhållanden som rådde 1976. För att kunna jämföra värdena årsvis har därför denna indelning bibehållits.

Som framgår av tabell 9:2 uppgår genomförda eller beslutade industripolitiska åtgärder fr.o.m. 1976 till ca 55 miljarder kr. varav över ca två tredjedelar i form av transfereringar och resten som lån och aktieteckning. De industripolitiska satsningarna har varit starkt koncentrerade. Drygt 23 miljarder kr. avser satsningar på varvsindustrin. De tre branscherna varvs-, stål- och skogsindustri har mottagit nära 60% av industristödet, men svarar enbart för knappt 30% av industrins totala förädlingsvärde.

Det totala industristödet nådde en topp 1979 för att därefter minska 1980 och 1981. 1982 och 1983 ökades stödet kraftigt igen.

Under 1982 ökade dessa transfereringar bl.a. genom kraftigt ökade utgifter för varvsindustrin. Detta berodde på en tidigareläggning av utbetalningar av förlustgarantier till statliga varv på 2 500 milj.kr.

För 1983 beror utbetalningarna på att redan uppkomna förluster under 1982 inom Statsföretag måste täckas samt på de stora varvsstöden.

Dessa industripolitiska åtgärder prognoseras inte till skillnad från andra poster. Här medtages endast redan beslutade eller aviserade åtgärder.

Transfereringarna till internationell verksamhet utgörs huvudsakligen av gåvodelen i u-landsbiståndet. Inkl. krediter till utvecklingsländer uppgick u-landsbiståndet 1982 till drygt 4 miljarder kr. Utbetalningarna 1983 väntas uppgå till över 5 miljarder kr. Det utbetalade beloppet är dock mycket lägre än det anslagna beloppet för u-landshjälp som i princip ska motsvara 1% av bruttonationalinkomsten. Skillnaden beror på svårigheter att finna projekt som uppfyller de krav som ställs för svensk biståndsverksamhet. *Ränteutgifterna* på statsskulden ökar f.n. mycket snabbt dels till följd av de snabbt ökande underskotten i statsbudgeten, och dels på grund

Tabell 9:2 Industripolitiska åtgärder 1976–1983
Milj. kr.

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
Statliga företag	1 887	1 342	625	1 615	1 350	1 980	3 890	4 100
Varvsindustri	556	1 465	1 638	5 077	3 360	3 000	4 100	4 140
Stålindustri	–	–	1 770	1 652	1 120	1 160	220	40
Skogsindustri	–	–	360	325	60	520	40	2 000
Övriga branscher	–	–	413	1 969	990	550	1 840	40
Totalt	**2 443**	**2 807**	**4 806**	**10 638**	**6 880**	**7 210**	**10 090**	**10 320**
därav: transferering	420	1 593	2 594	6 224	5 230	5 080	8 430	7 920
lån och aktieteckning	2 023	1 214	2 212	4 414	1 650	2 130	1 660	2 400

Anm. Statliga företag omfattar i huvudsak företag inom Statsföretag, t. ex. NJA, LKAB, ASSI m. fl.
Källor: Finansdepartementet, industridepartementet och riksrevisionsverket.

av den höga nyplaceringsränta som påverkar nyupplåningen. I denna innefattas också omsättningen av äldre lån som förfaller till betalning. Den svenska statsskulden uppgick den 31 mars 1983 till 400 miljarder kr. varav 78 miljarder avsåg upplåning utomlands. Uppräknat till aktuella växelkurser är utlandsskulden 28 miljarder kr högre. Den totala skulden blir då 428 miljarder kr. Statsskulden beräknas öka med över 90 miljarder kr. 1983. Även med oförändrat budgetunderskott och oförändrade räntor kommer ränteutgifterna att fortsätta att öka med över 10 miljarder kr. varje år under åren framöver. Att den procentuella utvecklingstakten har minskat beror enbart på att de totala utbetalningarna nu har blivit så stora att ökningarna relativt sett utgör en mindre andel. Dessa utgiftsökningar präglas således av en stark automatik.

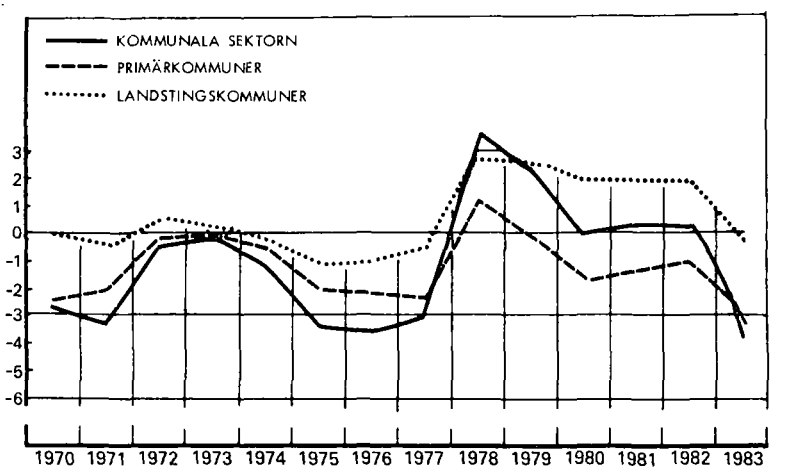
Den *statliga konsumtionen* ökade mycket långsamt 1981 och 1982. Även i år väntas konsumtionen öka långsamt. I reala termer innebär detta en volymminskning 1982 och 1983. Bakgrunden till dessa minskningar är bl. a. att Karolinska sjukhuset och Akademiska sjukhuset den 1 jan. 1982 resp. 1 jan. 1983 övergick till landstingskommunalt huvudmannaskap. Även med beaktande av detta är det frågan om en volymmässig neddragning av konsumtionen med 1,2 resp. 1,0% 1982 och 1983. 1981 minskade sysselsättningen inom den statliga sektorn med ca 300 personer. 1982 och 1983 beräknas sysselsättningen fortsätta att minska med ytterligare ca 7 000 resp. 4 000 personer. Räknat exklusive huvudmannaskapsförändringen är det inte frågan om någon sysselsättningsminskning inom staten dessa år.

Investeringsverksamheten inom de statliga myndigheterna beskrivs närmare i kapitel 7. De statliga myndigheternas investeringar minskade realt med nära 15% 1981. 1982 var de oförändrade i volym medan de beräknas öka kraftig 1983 bl.a. på grund av ökat vägbyggande. Försämringen av *statens finansiella sparande* skulle därmed från 1980 till 1981 bli drygt 12 miljarder kr. och försämras med ytterligare drygt 13 resp. knappt 7 miljarder kr. under 1982 och 1983.

Statens egen utlåning – bl.a. i industripolitiskt syfte – och övriga finansiella transaktioner ingår inte i det finansiella sparandet, men däremot i det totala budgetsaldot. Statens utlåningsverksamhet är egentligen fristående från den övriga verksamheten och skulle kunna behandlas utanför budgeten. Orsaken att detta inte görs är att utlåningen ofta inte sker på marknadsmässiga villkor. Den största delen av dessa lån avser bostadslån. Täckning av förluster inom varvs- och stålindustrin görs ofta i form av förlust eller garantilån. Dessa är egentligen en form av industristöd men förs inte som transferering till företag förrän lånen förfaller till betalning. En stor del av de lån som utgivits de senaste åren är därför redan intecknade som företagssubventioner under kommande år.

Beräkningarna över statens inkomster och utgifter omfattar den statliga verksamheten såsom den definieras i nationalräkenskaperna. För att erhålla statsbudgetens saldo, vilken baseras på en verksamhet som är något

Diagram 9:1 Kommunernas finansiella sparande 1970–1983
Miljarder kr.

Källor: Statistiska centralbyrån och beräkningar utförda inom finansdepartementet.

snävare avgränsad, införs en *korrigeringspost*. Denna innehåller dessutom periodiseringsdifferenser på grund av skatteinbetalningsrutinerna.

9.3 Kommunerna

Den kommunala sektorns resultat kan mätas med det finansiella sparandet. Detta definieras som skillnaden mellan inkomster och utgifter (inkl. bruttoinvesteringar men exkl. amorteringar). Det finansiella sparandet var 1982 nära 0 men väntas 1983 visa ett underskott på 3,8 miljarder kr. Orsaken till denna försämring kan hänföras till en förväntad snabbare pris- och lönekostnadsökning 1983 än 1982 för den kommunala konsumtionen och investeringarna samtidigt som skatteinkomsterna ökar långsammare. I bedömningen har för 1983 antagits 7,5% timlöneökning. I volym räknat ökar den kommunala konsumtionen långsammare 1983 än tidigare år. De kommunala investeringarna förväntas vidare minska med 2% i volym. Inkomstökningarna 1983 kan inte kompensera utgiftsstegringarna.

Som framgår av diagram 9:1 har den kommunala sektorns finansiella sparande varierat kraftigt under 1970-talet. Lika stora negativa saldon, i löpande priser, som det som förväntas för 1983 har noterats för 1970–1971 och åren kring 1976. Realt sett var dessa underskott avsevärt större än vad som nu förutses för 1983. För åren i början av 1970-talet, då den kommunala konsumtionen ökade med i genomsnitt 2% per år, kan de stora underskotten i det finansiella sparandet hänföras till oväntat stora pris- och lönekostnadsökningar i kombination med kraftigt minskade statsbidrag. De stora underskotten i kommunernas finansier under mitten av 1970-talet

berodde på höga volymökningstal, runt 5%, samtidigt som lönekostnaderna steg kraftigt. För 1978 räknade kommuner och landsting med fortsatta snabba pris- och lönekostnadsökningar vilket föranledde dem att höja kommunalskatten med i genomsnitt ca 2 kr. Samtidigt blev skatteunderlagsökningen osedvanligt stor på grund av de ovan nämnda stora inkomstökningar två år tidigare. Då pris- och lönekostnadsökningarna under 1978–1979 emellertid blev betydligt lägre än väntat samtidigt som utbyggnadstakten avtog gav den kommunala sektorns verksamhet stora överskott och en stor likviditetsreserv byggdes upp. Eftersom kommunernas inkomster och utgifter balanserades åren 1980–1982 kvartstår en stor del av den uppbyggda likviditetsreserven.

Hur den kommunala ekonomin mer i detalj utvecklas under 1982 och 1983 framgår av tabell 9:3. Redovisningen bygger liksom tidigare år på statistiska centralbyråns enkät till kommunerna avseende de kommunala inkomsterna och utgifterna 1982 och 1983. Vad gäller skatter och statsbi-

Tabell 9:3 Kommunernas inkomster och utgifter 1980–1983
Exkl. kommunala aktiebolag och stiftelser

		Milj. kr.				Förändring, %		
		1980	1981	1982	1983	1980–1981	1981–1982	1982–1983
Löpande priser								
1	Inkomster	**145 320**	**162 774**	**178 352**	**194 420**	**12,0**	**9,6**	**9,0**
1.1	Skatter	77 668	86 946	97 394	107 350	11,9	12,0	10,2
1.2	Statsbidrag	38 680	43 908	44 742	48 050	13,5	1,9	7,4
1.2.1	Allmänna statsbidrag	9 629	11 476	10 092	10 360	19,2	−12,1	2,7
1.2.2	Speciella statsbidrag	29 051	32 432	34 650	37 690	11,6	6,8	8,8
1.3	Övriga inkomster	28 972	31 920	36 216	39 020	10,2	13,4	7,7
2	Utgifter	**145 372**	**162 523**	**178 446**	**198 220**	**11,8**	**9,8**	**11,1**
2.1	Transfereringar	23 936	26 385	28 879	31 300	10,2	9,4	8,4
2.1.1	Till hushållen	9 008	9 651	10 966	12 230	7,1	13,6	11,5
2.1.2	Till staten	3 393	3 226	2 995	3 150	−4,9	− 7,2	5,2
2.1.3	Till företag	4 929	5 835	6 396	6 700	18,4	9,6	4,8
2.1.4	Ofördelat	6 606	7 673	8 522	9 220	16,2	11,1	8,2
2.2	Konsumtion	105 105	117 665	130 818	146 890	11,9	11,2	12,3
2.3	Investeringar	17 008	18 669	19 049	20 230	9,8	2,0	6,2
2.4	Netto av mark- och fastighetsköp	−677	−196	−300	−200			
3	Finansiellt sparande enligt nationalräkenskaperna (1–2)	**− 52**	**251**	**− 94**	**−3 800**			
1975 års priser								
Konsumtion		57 990	59 732	61 469	63 218	3,0	2,9	2,8
Investeringar		10 290	10 246	9 742	9 550	−0,4	− 4,9	−2,0

Anm. Allmänna statsbidrag omfattar skattebortfallsbidrag, skatteutjämningsbidrag och särskilt bidrag till kommunerna. Speciella statsbidrag utgår till bestämda verksamhetsområden.

Källor: Finansdepartementet, konjunkturinstitutet, riksrevisionsverket och statistiska centralbyrån.

drag bygger redovisningen på uppgifter från riksrevisionsverket och finansdepartementet.

Inkomster och transfereringsutgifter

Den kommunala sektorns inkomster steg 1982 med 9,5% och beräknas 1983 öka i något lägre takt. Skatteinkomsterna steg med 12% 1982 men förutses öka med bara 10% 1983. Det kommunala skatteunderlaget har begränsats för båda åren och grundavdraget vid kommunal beskattning har höjts.

Den kraftigare ökningen av skatteinkomsterna 1982 är delvis en följd av att den kommunala sektorn tillförts skatteunderlaget från beskattade förmåner i utbyte mot att skattebortfallsbidragen och kompensationsbidragen upphördefr.o.m. 1980.

För skatteinkomsterna 1982 gällde enligt riksdagens tidigare beslut att den kommunala sektorn endast fick tillgodoräkna sig 80% av skatteunderlaget för juridiska personer och att grundavdraget vid kommunal beskattning höjdes från 6 000 kr. till 7 000 kr. Detta innebar att skatteinkomsterna reducerades med knappt 2 miljarder kr. För 1983 har riksdagen beslutat om ytterligare begränsningar av det kommunala skatteunderlaget. Landstingen får endast tillgodoräkna sig 99% av skatteunderlaget för fysiska personer, medan primärkommunerna dessutom får räkna in 39,6% av den beskattningsbara inkomsten från juridiska personer. Denna begränsning leder till 4 miljarder kr. lägre skatteinkomster.[1] Att skatteinkomstökningarna, trots skatteunderlagsbegränsningen, förväntas bli relativt höga 1982 och 1983 beror dels på att lönerna steg kraftigt under högkonjunkturåret 1980 vilket påverkar kommunernas skatteinkomster 1982, dvs. med två års fördröjning, dels på att den kommunala utdebiteringen förväntas stiga med 40 öre 1983. Utdebiteringsökningen 1982 var 19 öre.

Statsbidragen till den kommunala sektorn steg 1982 med endast 2% medan ökningen 1983 förväntas bli betydligt större, 7,4%. En stor del av skillnaden i ökningstakt beror på att skattebortfallsbidragen och kompensationsbidragen upphörde fr.o.m. 1982. Skatteutjämningsbidraget är därmed det enda kvarvarande allmänna statsbidraget.

De speciella statsbidragen förväntas öka i högre takt 1983 än 1982. Ökningstakten är snabbare för landstingen än för primärkommunerna. Detta är bl.a. en följd av att vissa speciella statsbidrag till primärkommunerna avvecklas, samtidigt som den landstingskommunala sidan, till följd av vissa huvudmannaskapsförändringar, ges ökade statsbidrag.

Övriga inkomster torde öka i långsammare takt 1983 än 1982, vilket till

[1] I propositionen om kommunalekonomiska frågor 1982/83:90 föreslås att kommunerna för 1984 återigen ska få tillgodoräkna sig 100% av skatteunderlaget för fysiska personer medan begränsningen beträffande juridiska personer kommer att kvarstå.

stor del beror på att ersättning från socialförsäkringssektorn till den kommunala sektorn regleras av ett tvåårsavtal som träffades 1981. Detta ger på grund av sin konstruktion en stor ökning av bidraget 1:a avtalsåret men förändras bara med volymökningen det andra året.

Den kommunala sektorns totala utgifter inkl. investeringar ökar i snabbare takt än inkomsterna 1983. Transfereringsutgifterna ökar dock i lägre takt än inkomsterna. Detta beror bl.a. på att den kommunala ersättningen till staten för arbetsvården upphör 1983 och tidigare kostnadsersättningar till staten för Akademiska sjukhusets tjänster inte utgår fr.o.m. 1983. Detta verkar i neddragande riktning. Å andra sidan väntas socialbidragen öka med 25% på grund av att allt fler utförsäkrade arbetslösa tvingas söka socialhjälp.

Konsumtion och investeringar

Utbyggnadstakten i den kommunala sektorn har minskat de senaste åren. Från en genomsnittlig volymutveckling per år på ca 4% under 1970-talet har tillväxttakten reducerats till under 3% i början av 1980-talet.

Den underliggande volymökningen 1983 beräknas bli 1,3%. Därtill kommer beredskapsarbeten och nyrekryteringstjänster med statsbidrag, som svarar för 0,7% och vissa huvudmannaskapsförändringar, 0,8%. Tillsammans ger detta en ökningstakt på 2,8%.

Motsvarande volymutveckling 1982 var 2,9% varav den underliggande volymökningen endast svarade för 1,0%, se nedanstående tablå.

Den kommunala volymförändringen 1982 och 1983

	1982	1983
Kommunal konsumtion	2,9	2,8
därav:		
Huvudmannaskapsförändringar	0,8	0,8
Beredskapsarbeten	1,1	0,7
Underliggande volymökning	1,0	1,3

De huvudmannaskapsförändringar som nämnts är överföringen av Karolinska sjukhuset 1 jan 1982 från staten till Stockholms Läns Landsting, överföringen av Akademiska sjukhuset från staten till Uppsala Läns Landsting 1 jan 1983 samt att nykterhetsvårdsanstalter och ungdomsvårdsanstalter övergår i kommunal regi 1983.

Sysselsättningen inom den kommunala sektorn ökade 1982 med 18 000 personer. För 1983 förutses en ökning med 19 000 personer. Här har då inräknats effekten av de arbetsmarknadspolitiska åtgärder som föreslås i den reviderade finansplanen. Om man emellertid för såväl 1982 som 1983 räknar bort dels huvudmannaskapsförändringar, dels det kraftigt ökade antalet beredskapsarbetare i kommunerna minskade antalet sysselsatta något i fjol. För 1983 förväntas en viss underliggande sysselsättningsökning i kommunerna.

Tabell 9:4 Socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter 1980–1983
Löpande priser

	Milj. kr.				Förändring, %		
	1980	1981	1982	1983	1980–1981	1981–1982	1982–1983
1 Inkomster	**66 420**	**75 075**	**82 232**	**90 660**	**13,0**	**9,5**	**10,0**
1.1 Avgifter	49 440	56 594	57 447	58 700	14,5	1,5	2,0
1.2 Bidrag från staten	2 824	1 520	5 275	9 900	−46,2	247,0	87,5
1.3 Ränteinkomster m. m.	14 018	16 805	19 413	21 960	19,9	15,5	13,0
1.4 Övriga inkomster	138	156	97	100	13,0	−37,8	3,0
2 Utgifter	**49 544**	**56 518**	**63 604**	**72 770**	**14,1**	**12,5**	**14,5**
2.1 Transfereringar till hushållen	37 158	43 259	48 897	57 120	16,4	13,0	17,0
2.2 Övriga transfereringar	9 989	10 681	12 139	12 910	6,9	13,7	6,5
2.3 Konsumtion m. m.	2 397	2 578	2 568	2 740	7,6	− 0,4	6,5
3 Finansiellt sparande	**16 876**	**18 557**	**18 628**	**17 890**	**10,0**	**0,4**	**−4,0**

Källor: Finansdepartementet, konjunkturinstitutet, riksförsäkringsverket och statistiska centralbyrån.

De kommunala myndigheternas och affärsverkens investeringar förväntas minska med 2% 1983. En närmare redogörelse för kommunernas investeringar lämnas i kapitel 7.

9.4 Socialförsäkringssektorn

Socialförsäkringssektorn omfattar allmän sjukförsäkring, allmän tilläggspensionering samt erkända arbetslöshetskassor. Till staten räknas kontant arbetsmarknadsstöd (KAS), arbetsskadeförsäkring, folkpensionering, delpensionsförsäkring, frivillig pensionsförsäkring, lönegarantifond och sjöfolkspensionering, vilka samtliga tidigare inrymts i socialförsäkringssektorn.

Socialförsäkringssektorns inkomster ökade i snabbare takt 1980 och 1981 än tidigare. Detta sammanhänger främst med att uppbörden av de statliga myndigheternas arbetsgivaravgifter lades om den 1 juli 1980 vilket medförde ett engångstillskott till avgiftsinkomsterna andra halvåret 1980 och första halvåret 1981 (jfr. avsnittet om statens socialförsäkringsavgifter). Den 1 januari 1981 steg ATP-avgiften med 0,25 procentenheter enligt en tidigare fastställd plan. Den 1 januari 1982 ändrades beräkningen av ATP-avgiften. För 1981 var underlagssumman begränsad till 120 750 kr. Upp till detta värde togs en avgift på 12,25% ut. Fr.o.m. 1982 skulle avgiften höjas till 12,5%, men genom att underlaget nu kom att utgöras av hela lönesumman sänktes avgiftsprocenten till 9,4%. Jämfört med 1981 var det ändå fråga om en höjning med 0,2 procentenheter. Vidare ökade posten ränteinkomster kraftigt på grund av det höjda ränteläget. För 1983 ökar ATP-avgiften med ytterligare 0,2 procentenheter. De totala inkomsterna

ökade med 13% 1981 av ovan nämnda skäl och med 9,5% 1982. 1983 väntas inkomsterna öka med drygt 10%.

Det samlade uttaget av kollektiva avgifter uppgår 1983 till 36,5% för arbetare och 41,6% för tjänstemän.

De lagstadgade socialförsäkringsavgifterna och de löneberoende indirekta skatterna i procent av lönesumman för år 1983 framgår av nedanstående tablå.[1]

Lönekostnadspåslag i procent av lön 1983

Lagstadgade socialförsäkringsavgifter	
ATP	9,6
Sjukförsäkring	9,5
Folkpension	9,45
Delpension	0,5
Sjöfolkspensionering	0,8
Lönegaranti	0,2
Arbetsmarknadsavgift	0,65
Arbetsskadeförsäkring	0,6
Summa socialförsäkringsavgifter	**31,3**
Löneberoende indirekta skatter	
Barnomsorgsavgift	2,2
Vuxenutbildningsavgift	0,25
Arbetsskyddsavgift	0,155
Löneavgift	2,0
Arbetsmarknadsavgift	0,05
Summa indirekta löneskatter	5,255
Totalt lönekostnadspåslag	**36,555**

Till detta kan frivilliga socialförsäkringsavgifter komma, t.ex. individuell tilläggspension (ITP). De socialförsäkringsavgifter som räknas in i socialförsäkringssektorn är ATP- och sjukförsäkringsavgifterna. Resterande socialförsäkringsavgifter ingår i statens inkomster, liksom de löneberoende indirekta skatterna. Socialförsäkringsavgifterna definieras enligt nationalräkenskaperna som ersättning till arbetskraften och medräknas därför i lönesumman. Övriga arbetsgivaravgifter däremot räknas som indirekta skatter även om de benämns avgifter.

Transfereringarna till hushållen , dvs. utbetalningarna av ATP, sjuk- och föräldrapenning samt arbetslöshetsersättning steg 1981 med 16,4%. Denna höga ökningstakt berodde främst på ökade utbetalningar av ATP. 1982 dämpades denna ökningstakt något bl.a. genom att utbetalningarna för sjukförsäkringen ökade mycket långsamt.

1983 väntas utbetalningarna öka markant igen huvudsakligen beroende

[1] Utvecklingen av de kollektiva avgifterna under perioden 1970–1983 framgår på sid 181 i bilaga 1.1 till budgetpropositionen 1982/83:100.

på den kraftiga ökningen av ATP, men också genom de ökade utbetalningarna från de erkända arbetslöshetskassorna.

Pensionsutbetalningarna för ATP utgör drygt 50% av de transfereringar till hushåll som redovisas i tabell 9:4. För 1983 ökar pensionerna kraftigt, med 5,5 miljarder kr. Visserligen räknas pensionerna upp bara en gång per år, men till basbeloppet görs ett extra tillägg på 300 kr. vid beräkning av ATP och folkpensioner 1983.

Utgifterna för sjukförsäkringen steg drygt 4% mellan 1981 och 1982. 1983 beräknas ökningen till 7,5%. Utvecklingen av transfereringsutgifterna till hushåll framgår av nedanstående tablå. Där framgår att ATP står för den största delen av utgiftsökningen.

Transfereringar till hushåll 1980–1983

	1980	1981	1982	1983
ATP	19030	23537	27013	32457
Sjukförsäkring inkl. föräldrapenning	16398	17126	18003	19362
Erkända arbetslöshetskassor	1730	2596	3881	5305

Det *finansiella sparandet* uppgick 1981 till 18,6 miljarder kr. Detta var oförändrat 1982 och väntas minska något till 17,9 miljarder kr. 1983.

9.5 Den totala offentliga sektorn

Den offentliga sektorns konsumtion och investeringar svarar för drygt 1/3 av bruttonationalprodukten. Den *offentliga konsumtionen* ökade med ca 2% 1981 främst till följd av den relativt kraftiga kommunala expansionen på 3,0%. Under 1982 bromsades den offentliga konsumtionens volymtillväxt upp. Ökningen 1982 uppgick till drygt 1% och beräknas bli ca 1,5 i år. Den beräknade ökningen 1983 är helt hänförlig till kommunerna. Antalet anställda fortsatte att öka med ca 18 000 i kommunerna, medan det inom staten minskade ca 7 000 personer 1982, vilket huvudsakligen berodde på att Karolinska sjukhuset övergick till landstingskommunalt huvudmannaskap. För 1983 förutses en minskning med 4 000 personer för staten medan kommunalt anställda ökar med närmare 19 000. 1983 beror dessa förändringar bl.a. på att Akademiska sjukhuset och nykterhetsvårdsanstalterna överförs från staten till landstingen. Antalet beredskapsarbetare i stat och kommun ökade med ca 13 000 1982. Ökningen 1983 beräknas bli något lägre. Den underliggande sysselsättningen i offentliga sektorn minskade således något 1982 för att 1983 väntas öka något. 1982 uppgick antalet sysselsatta i statliga och kommunala myndigheter till 1,3 miljoner personer.

De offentliga investeringarna minskade med nära 7% 1981 i volym varav de statliga myndigheternas investeringar minskade med ca 15%. 1982 innebar en fortsatt minskning av investeringsvolymen av de offentliga investeringarna. Endast de statliga affärsverken uppvisade någon större

Tabell 9:5 Den offentliga sektorns konsumtion och investeringar 1980–1983

	Milj. kr., löpande priser				Volymförändring, %		
	1980	1981	1982	1983	1980–1981	1981–1982	1982–1983
Statlig konsumtion	45 144	48 700	51 411	55 680	0,1	−2,5	−2,0
Socialförsäkringssektorns konsumtion	2 357	2 524	2 526	2 690	− 0,8	−7,4	−3,0
Kommunal konsumtion	105 105	117 665	130 818	146 890	3,0	2,9	3,0
Offentlig konsumtion	**152 606**	**168 889**	**184 755**	**205 260**	**2,1**	**1,2**	**1,5**
Statlig investering[1]	17 616	16 949	18 444	21 760	−12,1	−0,5	7,0
Socialförsäkringssektorns investeringar	40	54	42	60	12,0	7,1	6,5
Kommunala investeringar	17 008	18 669	19 049	20 230	− 1,1	−4,9	−2,0
Offentliga investeringar	**34 664**	**35 672**	**37 535**	**42 050**	**− 6,8**	**−2,7**	**2,5**
därav: myndigheter	17 568	18 544	19 484	22 120	− 4,4	−1,9	4,5
Summa offentlig sektor	**187 270**	**204 561**	**222 290**	**247 310**	**0,3**	**0,4**	**1,5**

[1] Inkl. affärsverk samt statliga och kommunala bolag exkl. bostadsinvesteringar.
Källor: Finansdepartementet, konjunkturinstitutet, riksrevisionsverket och statistiska centralbyrån.

ökning. I tabell 9:5 ingår även investeringar i kommunala och statliga affärsverk och bolag. Inkl. dessa investeringar beräknas de totala offentliga investeringarna ha minskat med 2,7% 1982. För 1983 väntas en kraftig uppgång i de statliga investeringarna. De gäller framför allt statliga affärsverk, där SJ, luftfartsverket och televerket planerar stora investeringar, samtidigt som de statliga myndigheternas investeringar ökar kraftigt bl.a. genom stora satsningar på vägbyggande.

Hela den offentliga sektorns efterfrågan i form av konsumtion och investeringar skulle därmed ha ökat med endast 0,3% för 1981. För 1982 var denna ökning 0,4%. 1983 väntas den offentliga sektorns efterfrågan öka med 1,5% framför allt genom den kraftiga ökningen av den kommunala konsumtionen och de statliga investeringarna.

I tabell 9:6 redovisas den offentliga sektorns inkomster och utgifter 1980–1983. Transaktionerna mellan de tre delsektorerna har eliminerats varför tabellen endast visar transaktionerna mellan den offentliga sektorn och samhällsekonomin i övrigt.

Sedan 1978 har hela den offentliga sektorn uppvisat sparandeunderskott. Totalt sett försämrades den offentliga sektorns finansiella sparande med 14 miljarder kr. 1982. Denna försämring är i sin helhet att hänföra till staten. 1983 beräknas sparandet försämras med ytterligare ca 10 miljarder till drygt 55 miljarder kr., vilket motsvarar ca 8% av BNP. Orsaken är försämringen av statens finansiella sparande i kombination med ett stagnerande överskott inom socialförsäkringssektorn och underskottet i kommunernas finansiella sparande.

I vissa sammanhang vill man jämföra förändringen av offentliga inkomster och utgifter med BNP och dess utveckling i fasta priser. Detta mått

Tabell 9:6 Den totala offentliga sektorns inkomster och utgifter 1980–1983

		Milj. kr.				Förändring, %		
		1980	1981	1982	1983	1980–1981	1981–1982	1982–1983
1	Inkomster	**306 937**	**344 935**	**379 178**	**428 110**	**12,4**	**9,9**	**13,0**
1.1	Skatter	185 116	205 391	226 853	261 100	11,0	10,4	15,0
1.2	Socialförsäkringsavgifter	74 643	85 837	86 580	93 200	15,0	0,9	7,5
1.3	Övriga inkomster	47 178	53 707	65 745	73 810	13,8	22,4	12,5
2	Utgifter	**327 007**	**375 377**	**423 217**	**483 460**	**14,8**	**12,7**	**14,0**
2.1	Transfereringar	152 146	182 874	214 157	250 380	20,2	17,1	17,0
2.1.1	Till hushåll	98 200	111 565	122 057	137 280	13,6	9,4	12,5
2.1.2	Till företag inkl. livsmedels- och bostadssubventioner	28 234	34 544	41 654	51 120	22,3	20,6	22,5
2.1.3	Till internationell verksamhet	4 121	4 222	4 397	5 380	2,5	4,1	22,5
2.1.4	Räntor	21 591	32 543	46 049	56 600	50,7	41,5	23,0
2.2	Konsumtion	152 606	168 889	184 755	205 260	10,7	9,4	11,0
2.3	Investeringar	22 781	23 692	24 489	27 890	4,0	3,4	14,0
2.4	Köp och försäljning av fastigheter	– 526	– 78	– 184	– 70			
3	Finansiellt sparande	**–20 070**	**–30 442**	**–44 039**	**–55 350**	**51,7**	**44,7**	**25,5**
4	Över statsbudgeten finansierad utlåning	**13 997**	**12 105**	**13 758**	**16 800**	**–13,5**	**13,7**	**22,0**

Källa: Finansdepartementet.

visar bl.a. hur stor den totala skattekvoten är i förhållande till BNP. Utvecklingstakten visar hur snabbt de offentliga inkomsterna och utgifterna växer i förhållande till BNP:s utveckling.

Den *reala* utvecklingen av offentliga inkomster och utgifter samt BNP, deflaterade med BNP-deflatorn, framgår av nedanstående uppställning (årlig procentuell volymförändring). Inkomster och utgifter i löpande priser för den offentliga sektorn samt BNP i fasta priser har hämtats från nationalräkenskaperna för perioden 1970–1982. Transfereringar inom den offentliga sektorn har ej medtagits.

	1970–1979	1980	1981	1982	1983
Inkomster	**4,2**	**1,9**	**2,4**	**0,8**	**3,2**
därav: skatter	3,0	–0,5	1,1	1,2	5,2
avgifter	8,8	6,7	4,7	–7,5	–1,6
Utgifter	**5,9**	**3,3**	**4,6**	**3,3**	**4,3**
Utgifter exkl. räntor	5,8	1,6	2,2	0,8	3,4
därav: staten	6,0	2,4	6,9	5,7	6,7
staten exkl. statsskuldsräntor	5,6	–1,7	1,7	0,0	4,7
socialförsäkringssektorn	12,8	3,8	4,4	3,1	5,4
kommunerna	4,2	4,1	2,2	1,0	1,4
BNP	**2,0**	**2,0**	**–0,7**	**–0,1**	**1,8**

Den reala utvecklingen av de totala offentliga utgifterna ökade under 1970-talet med 5,9% per år, dvs. betydligt snabbare än BNP som ökade med 2%. Under 1980 ökade de offentliga utgifterna med endast 3,3% vilket var betydligt långsammare än under 1970-talet. Under 1980 uppvisade framför allt staten en kraftig nedgång i utgiftstakten. Nedgången var ännu mer markant om man ser till utgiftstakten exkl. statsskuldsräntor. Realt hade då staten en minskning av utgifterna med 1,7%. Under 1981 ökade den reala utvecklingstakten något, till 4,6%, men låg fortfarande klart under ökningstakten på 1970-talet.
För 1982 bromsades den reala offentliga utgiftstakten upp till 3,3% men räknat exkl. ränteutgifter var den enbart 0,8%. Minskningen var främst hänförlig till staten, men även kommunerna uppvisade en kraftigt minskande ökningstakt. Som framgår av tabellen stiger den reala ökningstakten kraftigt 1983. Denna ökning ligger bl. a. inom staten vars reala ökningstakt beräknas bli 6,7% mot 5,7% 1982. Exkl. räntor beräknas ökningstakten bli 4,7% jämfört med 0% 1982. Orsaken till denna skillnad är att ränteutgifterna utgjorde en mycket större del av totala ökningen av statsutgifterna 1982 än 1983.

Som framgick av ovanstående har den reala utgiftsökningen i den offentliga sektorn varit större än BNP-tillväxten under 1970-talet. Som en följd härav har de konsoliderade utgifterna satta som relation till BNP ökat trendmässigt under 1970-talet, från knappt 45% 1970 till drygt 68% 1982. Detta framgår av nedanstående tablå.

Den totala konsoliderade offentliga sektorns andel av BNP, procent

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
Utgifter	44,2	46,1	47,0	45,6	48,8	49,7	52,6	58,6	60,3	61,8	62,6	65,9	68,2	69,9
Inkomster	48,7	51,3	51,4	49,7	50,7	52,4	57,1	60,3	59,8	58,8	58,7	60,5	61,1	61,9
Skatter + avgifter	40,9	43,2	42,9	41,3	42,3	43,8	48,6	51,3	50,9	49,9	49,7	51,1	50,5	51,2

Inkomsterna har också ökat som andel av BNP men inte lika snabbt. Från 1977 har de legat i stort sett oförändrade på drygt 60% av BNP medan utgifterna ökat från 59 till nära 70% av BNP 1983. Detta kan också avläsas i den konsoliderade offentliga sektorns finansiella sparande. 1977 var inkomstandelen fortfarande något större än utgiftsandelen och det var också det senaste året som det totala finansiella sparandet var positivt. Utvecklingen därefter uppvisar ett stort och snabbt växande underskott vilket framgår av tabell 9:6.

Utgifterna som andel av BNP har ökat mycket snabbt under senare år. En stor del av denna ökning avser statens ränteutgifter, vilka ökat från 4 miljarder kr. 1975 till beräknade 50 miljarder 1983. I denna sammanställning har de direkta transfereringarna mellan de offentliga sektorerna eliminerats. Hänsyn har dock inte tagits till att staten i allt högre grad har valt

att finansiera sitt budgetunderskott via upplåning hos AP-fonderna. Någon bra statistik över hur statens och kommunernas räntebetalningar fördelar sig på olika sektorer i ekonomin finns inte. Däremot kan man ur AP-fondernas årsredogörelse framläsa hur stora lån som stat och kommun har hos AP- fonderna. 1975 hade staten 12,0 miljarder kr. och kommunerna 7,2 miljarder kr. i lån hos dessa fonder. Med en medelränta (enligt AP-fondernas årsberättelse) på 7,2 % år 1975 torde socialförsäkringssektorns ränteinkomster till ca 1,4 miljarder kr. komma från stat och kommun och egentligen ej tas med i den konsoliderade offentliga sektorn. 1982 hade staten lån för 51,2 miljarder kr. och kommunerna 12,2 miljarder kr. hos AP-fonderna. Med en medelränta på 10,3 % borde ca 6,5 miljarder kr. av den konsoliderade offentliga sektorns inkomster och utgifter ej medtagas. Detta är en mycket grov metod att uppskatta ränteströmmarna inom den offentliga sektorn. Den tyder emellertid på att den konsoliderade offentliga sektorns inkomst- resp. utgiftsandel av BNP borde vara 0,5 procentenheter lägre 1975 och 1,0 procentenheter lägre 1982. Ökningen av utgiftsandelen har trots detta varit mycket snabb sedan 1975.

9.6 Beräkning av finanspolitiska effekter

Under många år har en enkel modell använts i nationalbudgetarbetet för att belysa de samlade finanspolitiska effekterna inte bara av statsbudgetens förändringar, utan även av förändringar i kommunernas och socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter. Beräkningarna syftar till att belysa hur reala förändringar i de offentliga inkomsterna och utgifterna påverkar samhällsekonomin. Dessutom har särskilda beräkningar utförts för effekterna av vissa ekonomisk-politiska åtgärder, t.ex. investeringsstimulerande åtgärder, lagerstöd och industripolitiskt stöd i form av lån. Till den offentliga sektorn räknas i detta sammanhang också investeringar i statliga och kommunala affärsverk och bolag. Som mått på den finanspolitiska effekten utnyttjas de reala förändringarna i procent av BNP i fasta priser.

Förändringar av delposter i de offentliga inkomsterna och utgifterna ger olika effekter på samhällsekonomin. Om det sker sammansättningsförskjutningar som har större påverkan på samhällsekonomin i övrigt, blir den finanspolitiska effekten större än vad den annars skulle ha blivit. Genom att göra antaganden om bl.a. de marginella konsumtions- och importbenägenheterna tas i modellen hänsyn till dessa förhållanden. Till grund för effektberäkningarna ligger således bedömningar av dels importbenägenheterna för privat konsumtion samt för offentlig konsumtion och investering, dels hushållens konsumtionsbenägenhet för olika slags inkomster.

Det aktuella konjunkturläget liksom även efterfrågeökningarnas sammansättning påverkar de marginella importbenägenheternas storlek. För 1981 har den marginella importbenägenheten för privat konsumtion förutsatts uppgå till 0,25. 1982 och 1983 antas denna importbenägenhet vara 0,35 resp. 0,30. Importbenägenheterna för offentlig konsumtion och inves-

tering har uppskattats till lägre tal än för privat konsumtion. Hushållens marginella konsumtionsbenägenhet för 1981, 1982 och 1983 har i likhet med tidigare beräkningar förutsatts vara 0,7.

Med de antaganden om import- och konsumtionsbenägenheter som redovisats ovan erhålls ur modellen värden på ett antal multiplikatorer. Med tillämpning av dessa multiplikatorer kan den totala effekten av förändringar i den offentliga sektorns verksamhet på bruttonationalprodukten räknas fram. För några av de viktigaste variablerna redovisas multiplikatorerna nedan.

	1981	1982	1983
Byggnadsinvesteringar	1,7	1,5	1,6
Maskininvesteringar	1,3	1,2	1,3
Offentliga löner	1,9	1,7	1,8
Övrig offentlig konsumtion	1,5	1,4	1,4
Permanenta transfereringar till hushåll	1,1	0,9	1,0
Direkta skatter	−1,0	−0,8	−0,9
Indirekta skatter	−0,9	−0,9	−0,9

I modellen varierar dessa multiplikatorer med konjunkturerna genom antaganden om importbenägenheten. Syftet är att samma multiplikatorer ska användas för år som befinner sig i samma fas av konjunkturen.

I tabell 9:7 redovisas beräkningar över finanspolitiska effekter för 1975–1983. Frågan om hur den offentliga sektorns effekt på ekonomin i övrigt skall beräknas, är svår att besvara både utifrån teoretiska och empiriska utgångspunkter. Den beräkningsmetodik som har använts innebär att om de offentliga utgifterna och inkomsterna inte förändras realt sett från den uppnådda nivån uppstår ingen finanspolitisk effekt. Även om den offentliga sektorns finansiella sparande är oförändrat kan emellertid en finanspolitisk effekt uppstå genom att det sker förskjutningar mellan olika typer av inkomster och utgifter. Perioden 1975–1982 har baserats på nationalräkenskapernas beräkningar över offentliga inkomster och utgifter medan

Tabell 9:7 Finanspolitiska effekter 1975–1983
Procent av bruttonationalprodukten i fasta priser

		1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
Staten:	direkt effekt	0,3	0,0	−0,1	0,2	0,2	0,2	−0,1	0,0	0,2
	indirekt effekt	−1,0	−0,4	3,1	3,5	2,1	−0,9	1,2	0,9	0,1
	Summa	**−0,7**	**−0,4**	**3,0**	**3,7**	**2,3**	**−0,7**	**1,1**	**0,9**	**0,3**
Kommunerna:	direkt effekt	0,6	0,6	0,9	0,6	0,8	0,7	0,5	0,4	0,5
	indirekt effekt	0,7	−0,1	−0,4	−1,6	0,3	0,5	−0,2	0,1	0,4
	Summa	**1,3**	**0,5**	**0,5**	**−1,0**	**1,1**	**1,2**	**0,3**	**0,5**	**0,9**
Socialförsäkringssektorn[1]		**0,2**	**−0,1**	**0,3**	**0,4**	**0,2**	**−0,2**	**0,1**	**0,0**	**0,3**
Totalt		**0,8**	**0,0**	**3,8**	**3,1**	**3,6**	**0,3**	**1,5**	**1,4**	**1,5**

[1] Inkl. allmänna pensionsfonden.
Källa: Finansdepartementet.

Tabell 9:8 Finanspolitiska effekter 1980–1983
Procent av bruttonationalprodukten i fasta priser

	1980	1981	1982	1983
Staten				
Inkomster	**−0,2**	**0,3**	**0,0**	**−1,6**
därav: direkt skatt	0,2	0,9	−0,2	0,0
indirekt skatt	−0,4	−0,6	0,3	−1,3
Utgifter	**−0,5**	**0,8**	**0,9**	**1,9**
därav: transfereringar m. m.	−0,8	1,4	1,0	1,7
konsumtion	0,1	−0,3	−0,4	−0,3
investeringar	0,2	−0,3	0,3	0,5
Summa staten	**−0,7**	**1,1**	**0,9**	**0,3**
Kommunerna				
Inkomster	**−0,3**	**−0,1**	**0,1**	**0,3**
därav: skatter	0,2	0,0	−0,2	0,1
Utgifter	**1,5**	**0,4**	**0,4**	**0,6**
därav: transfereringar	0,0	0,0	0,0	0,0
konsumtion	1,2	0,5	0,7	0,7
investeringar	0,3	−0,1	−0,3	−0,1
Summa kommunerna	**1,2**	**0,3**	**0,5**	**0,9**
Summa offentlig sektor	**0,3**	**1,5**	**1,4**	**1,5**

Källa: Finansdepartementet.

1983 bygger på prognosen i tabell 9:1. Den marginella importbenägenheten för privat konsumtion, som har stor betydelse för effektberäkningarna, varierar givetvis med konjunkturen. Vid högkonjunktur ökar den, vid lågkonjunktur sjunker den.

För hela perioden 1975–1983 har den offentliga sektorn haft eller beräknats få en expansiv effekt på samhällsekonomin. År 1980 hade dock den offentliga sektorn en mycket liten expansiv effekt på ekonomin. Därefter har den bidragit med ca 1,5 % till BNP-utvecklingen.

Samtliga sektorer beräknas ha en expansiv effekt 1983, ett år med en relativt måttlig konjunkturuppgång.

Av tabell 9:8 framgår något utförligare hur olika delposter i den offentliga sektorns inkomster och utgifter bidrar till den totala finanspolitiska effekten för 1980–1983.

1981 hade *staten* en expansiv effekt på ekonomin. Den berodde nästan uteslutande på de kraftiga utgiftsökningarna för industripolitiska åtgärder och utbetalningar för räntan på statsskulden. Denna gav trots sin låga multiplikatoreffekt ändå ett stort bidrag till den totala effekten. Dessa ökningar motverkas till en del av de utgiftsbesparingar som började få verkan 1981 och som framför allt påverkade statlig konsumtion och investering. På inkomstsidan fick sänkningarna av den direkta skatten positiva effekter som delvis motverkade effekten av de höjda indirekta skatterna. Sänkningen av mervärdeskatten i november fick däremot ingen märkbar inverkan förrän 1982.

Den expansiva effekt 1982 som ökningarna av utgifterna för räntor och industripolitiska åtgärder medförde motverkades delvis av de reala neddragningarna för transfereringarna till kommuner och hushåll. Den expansiva effekten från investeringarna, vilken helt berodde på ökningar hos affärsverken (SJ, televerket, luftfartsverket), reducerades något genom minskningen av statlig konsumtion.

1983 karaktäriseras framför allt av två motverkande effekter. Dels en expansiv effekt från kraftigt ökade statliga investeringar, transfereringar till företag samt ränteutgifter, dels en kontraktiv effekt genom stora höjningar av indirekta skatter. Trots marginalskattesänkningarna ger de direkta skatterna inget positivt bidrag till tillväxten. Det beror på att man genom lägre indexering av skatteskalorna och indragning av kommunalskatter helt neutraliserar denna effekt.

För *kommunerna* innebär framför allt ökningen av konsumtionen expansiva finanspolitiska effekter. Den expansiva effekt som redovisas på kommunernas inkomstsida 1983 är ej reell utan framkommer i modellen som ett resultat av låga ökningar av statsbidragen och ej på att hushållens köpkraft ökar och stimulerar ekonomin.

Socialförsäkringssektorn har sedan 1980 haft en svagt expansiv effekt på ekonomin. Orsaken härtill är att transfereringarna till hushållen vuxit väsentligt snabbare än den huvudsakliga inkomstposten, socialförsäkringsavgifterna. Genom de lägre utbetalningarna av ATP och sjukförsäkring 1982 var effekten noll detta år. För 1983 beräknas de kraftiga ökningarna av ATP-utbetalningarna åter ge positiva effekter på BNP.

10 Kreditmarknaden

Den svenska kreditpolitiken har under senare år i hög grad fått utformas utifrån stor obalans i den svenska ekonomin. Denna brist på balans har tagit sig uttryck i bl. a. stora underskott i såväl transaktionerna med utlandet som i den statliga budgeten. De växande underskotten ställer allt större krav på såväl penning- som den statliga finansieringspolitiken och innebär ett ökat beroende av utlandet vad gäller räntor och upplåning.

Sveriges underskott i utrikesbetalningarna har sedan mitten av 1970-talet tilltagit (diagram 10: 1). Dessa underskott har täckts med upplåning i utlandet. Sedan 1977 har i huvudsak staten svarat för denna upplåning. Bytesbalansunderskotten har lett till en snabb ökning av Sveriges totala utlandsskuld, varigenom ränteutgifterna ökat i hög takt. Amorteringarna på utlandsskulden börjar nu dessutom bli framträdande. I syfte att förbättra bytesbalansen genom att stärka den svenska industrins konkurrenskraft på exportmarknaderna och hemmamarknaden devalverades den svenska kronan med 10 % i september 1981 och med 16 % i oktober 1982.

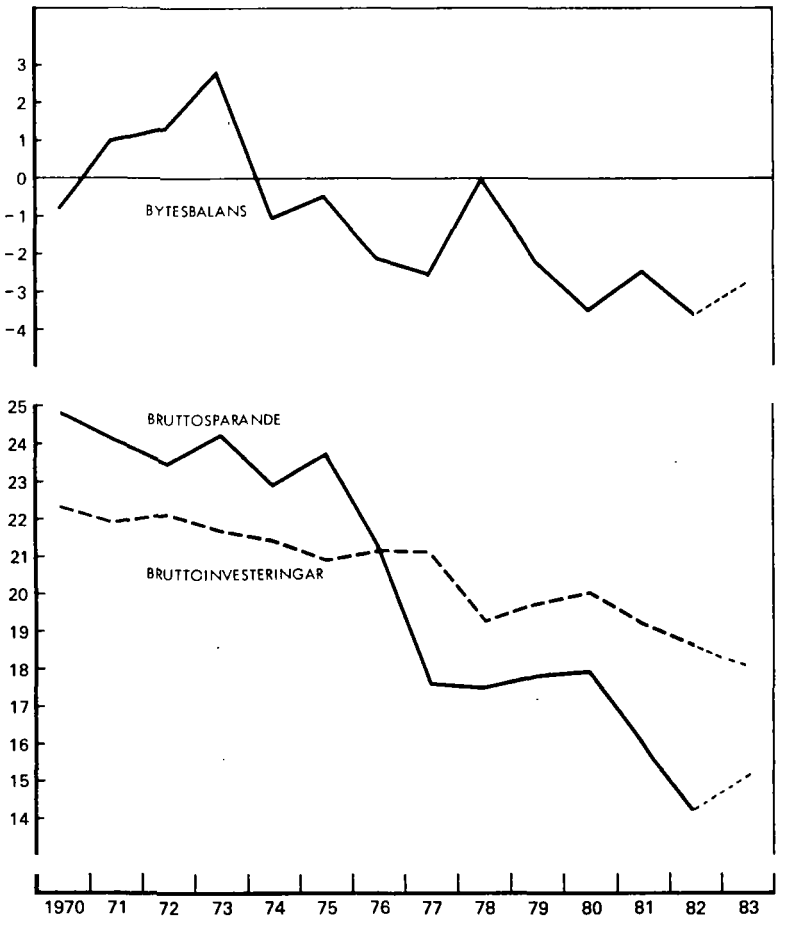
Som framgår av diagram 10: 1 har den av bytesbalansen föranledda utlandsupplåningen under de senaste åren ej åtföljts av någon motsvarande ökning av investeringarna. Utvecklingen av dessa har snarare resulterat i en neddragning av upplåningsbehovet. Utlandslånen har såtillvida disponerats för att vidga utrymmet för privat och offentlig konsumtion. Underskotten i bytesbalansen vittnar sålunda om ett minskat totalt sparande inom landet.

Den andra stora balansbristen i den svenska ekonomin utgörs av det snabbt växande statliga budgetunderskottet. Som diagram 10: 2 visar, motsvarade statens budgetunderskott 1976 2 % av bruttonationalprodukten (BNP). Denna andel hade stigit till 13 % 1982 och beräknas 1983 uppgå till drygt 13 %. Samtidigt har statsskulden vuxit från 24 % av BNP 1976 till ca 60 % 1982. Budgetunderskottets återverkningar på samhällsekonomin och den ekonomiska politiken är bl. a. beroende av dess finansieringssätt. I den mån finansieringen sker i bankerna och utomlands får upplåningen en likviditetspåspädande effekt på banksystemet och samhällsekonomin i övrigt. En alltför snabb tillväxt av likviditeten kan ge upphov till en rad problem. Förutom ett ökat inflationstryck uppträder ofta störningar på kreditmarknaden. Dessutom försvåras möjligheterna att föra en effektiv kreditpolitik.

Ett av problemen vid en snabb likviditetsökning i bankerna är att det kan uppkomma ett ökat utrymme för en kreditexpansion med risk för en ytterligare förstärkning av penningmängden. Detta kan komma att accentueras vid en konjunkturuppgång. En statsupplåning på den inhemska marknaden utanför banksystemet begränsar emellertid budgetunderskot-

Diagram 10: I Sveriges samlade bruttosparande och bruttoinvesteringar samt ökningen av fordringar på utlandet (= bytesbalansen) 1970–1983

I procent av BNP

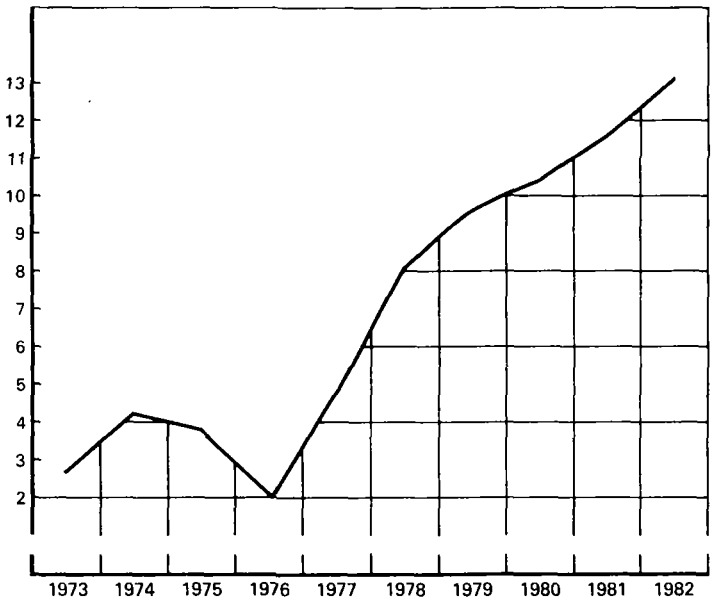

Anm. Bruttoinvesteringarna avser fasta inhemska bruttoinvesteringar. Lagerinvesteringarna ingår inte.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

tets likviditetsstillskott samt en begränsning av bankernas kreditexpansion framstår således som en viktig uppgift för en kreditpolitik som är inriktad på att begränsa tendenserna till överlikvidisering av samhällsekonomin. Statens upplåning utanför bankerna har fram t. o. m. 1981 i huvudsak skett i allmänna pensionsfonden och hos försäkringsbolagen. Med tillväxten i budgetunderskottet följer emellertid ett allt större upplåningsbehov utanför bankerna. Eftersom kapitalmarknadsinstitutens kapacitet växer med mindre belopp än budgetunderskottet, ökar kravet på upplåning från allmänheten. Med detta syfte introducerades den 1 juli 1982 en ny upplåningsform på den

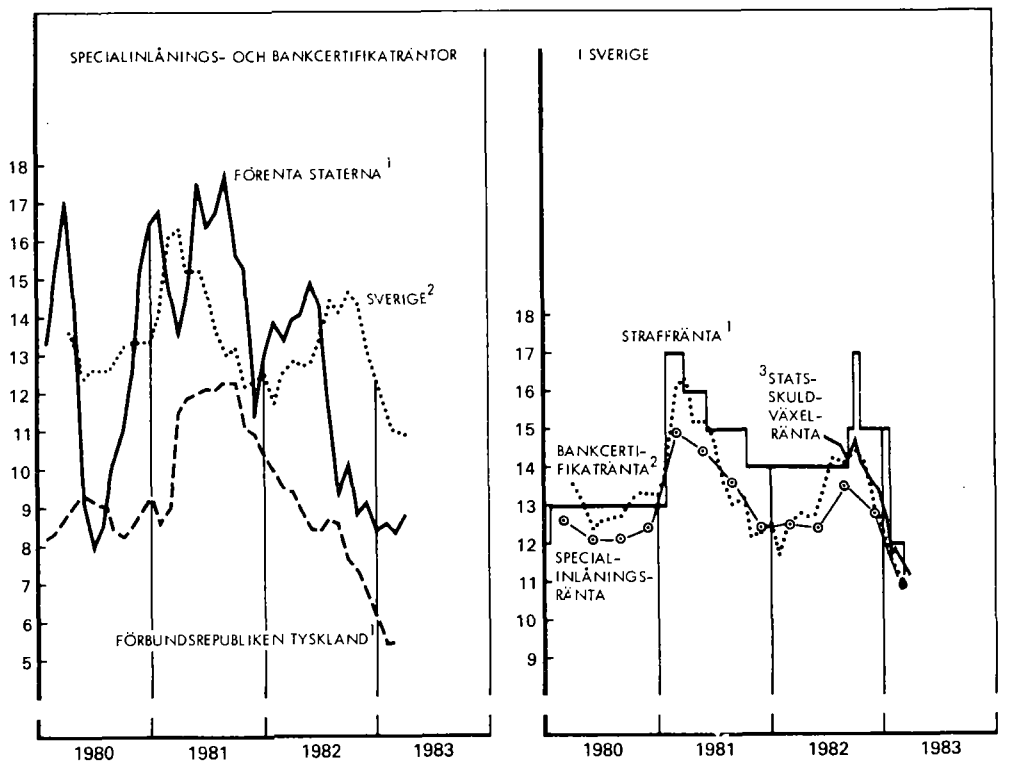
Diagram 10: 2 Statens budgetunderskott 1973–1982
I procent av BNP

Källor: Riksbanken och riksgäldskontoret.

svenska kreditmarknaden, nämligen statsskuldväxlar. De är främst avsedda för företag och kommuner och andra större placerare. Vid starten emitterades växlarna med löptider på 180 och 360 dagar. Försäljningen av statsskuldväxlar blev mycket stor 1982 och översteg avsevärt förväntningarna. Att så kunde ske kan hänföras dels till en väl avvägd räntesats på statsskuldväxlarna i förhållande till specialinlånings- och bankcertifikaträntorna (diagram 10: 3) dels – indirekt – till en begränsning i bankernas utlåning. Restriktionerna på bankernas utlåning påverkade nämligen bankernas villighet att konkurrera om inlåningsmedel. I slutet av året kunde statsskuldväxlar säljas till en lägre ränta. Penningmarknadsräntorna pressades då nämligen ner (diagram 10: 3) i samband med ett stort statligt budgetunderskott och en avsevärt återhållen utlåning från bankerna. Genom införandet av statsskuldväxlar har ett fungerande instrument att tills vidare ta hand om företagens överskottslikviditet hittats. Då statsskuldväxlar är kortfristiga papper likvidiseras emellertid statsskulden, med de risker som är förknippade härmed såsom räntestegring och omsättning av växlarna vid en konjunkturuppgång. Som framgår av tablå 1 har statens långa obligationslån, mätt som andelen av statsskulden, sjunkit från ca 55 % 1976 till 37 % 1982. Även hushållens andel, uttryckt som premie- och sparobligationslån i förhållande till statsskulden, har sjunkit från 18 % 1976 till 12 % 1982.

Diagram 10: 3 Korta räntor i utlandet och i Sverige 1980–1983
Procent

[1] Specialinlåningsräntan på 3 månaders räkning.
[2] 3 månaders bankcertifikat.

[1] Under perioden 17 juni–9 september 1982 gällde en särskild avgift om 2% utöver straffräntan på 14% på straffräntebelagd riksbanksupplåning under sex efter varandra följande dagar.
[2] 3 månaders bankcertifikat.
[3] 180 dagars löptid.

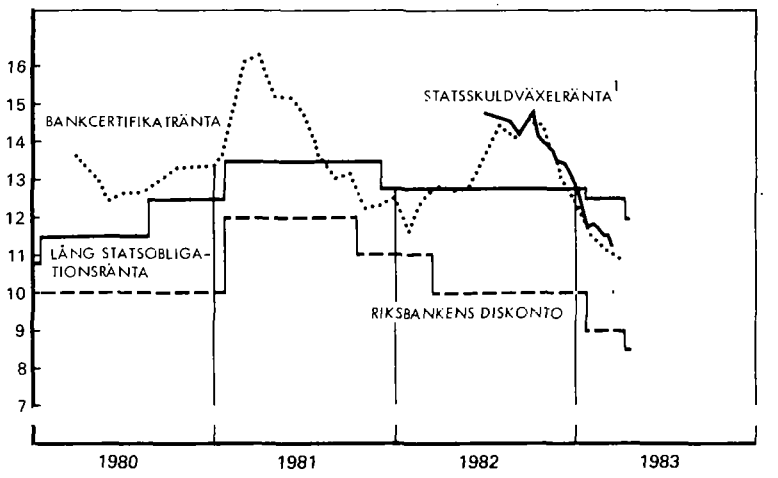
Källa: Riksbanken.

Tablå 1 Statsskulden fördelad på upplåningsformer 1976–1982
Procent av statsskulden

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Lång upplåning i Sverige	73,0	69,7	70,6	61,8	53,4	51,2	48,8
därav: premie- och sparobligationslån	18,3	17,9	15,8	15,2	15,0	13,0	11,8
långa obligationslån	54,7	51,8	54,8	46,6	38,4	38,2	37,0
Kort upplåning i Sverige	26,7	20,9	20,8	26,6	28,1	31,3	32,2
Upplåning i utlandet	0,3	9,4	8,6	11,6	18,5	17,5	19,0

Källa: Riksbanken.

Diagram 10: 4 Vissa statliga upplåningsräntor samt 90-dagars bankcertifikatränta och riksbankens diskonto 1980–1983

[1] 180 dagars löptid.

Källa: Riksbanken.

En indragning av företagens likviditet via statsskuldväxlar spelar en betydande roll även 1983. I syfte att nå även nya finansieringskällor som stiftelser och föreningar ger riksgäldskontoret fr. o. m. 1983 också ut 18-månaders statsskuldväxlar. Under de tre första månaderna 1983 har netto statsskuldväxlar till ett belopp av 15 miljarder kr. givits ut. Med avsikt att i högre grad engagera hushållen i statsfinansieringen gav riksgäldskontoret i mitten av mars 1983 ut ett premielån på 800 milj. kr. med förbättrade villkor. Lånet, som blev mycket väl mottaget, ger ökade vinstchanser per obligation och dragning, liksom höjning av högsta vinsten och garantivinster. Premiemarknaden har således fått en ökad tyngd, till vilken även riksbankens försök att starta premieklubbar kan förväntas bidraga. Härigenom möjliggörs större köp av obligationer med hjälp av riksbankslån.

Riksbanken har också under den gångna delen av 1983 utnyttjat möjligheterna till att främja en förlängning av statsskulden genom en vidgning av differensen mellan kort och lång ränta. Sedan mitten av 1982 har det internationella ränteläget successivt sjunkit (diagram 10: 3). Då det svenska valutaläget efter devalveringen i oktober ej utsatts för påfrestning i någon större utsträckning har en nedgång i bankcertifikat- och statsskuldväxelräntan sedan slutet av 1982 (diagram 10: 3) kunnat accepteras. En anpassning till penningmarknadsräntorna ägde rum den 21 januari 1983, då diskontot sänktes från 10 till 9 %. Samtidigt sänktes straffräntan för bankernas upplåning över en viss nivå från 15 till 12 % (diagram 10: 3). Räntesatsen på prioriterade obligationslån sänktes från 12,75 till 12,50 %. I anslutning till dessa åtgärder emitterade riksgäldskontoret ett 10-årigt statslån till 12,5 % ränta och ett 3,5-årigt till 12,25 %. Den ökade räntemar-

ginalen mellan lång och kort ränta (diagram 10:4) gav positiva utslag på obligationsmarknaden. Efterfrågan på långa obligationer ökade väsentligt. Denna inriktning av politiken – att finansiera budgetunderskottet på längre löptider utan att höja räntenivån – förstärktes i mitten av mars 1983. Fr. o. m. den 11 mars sänktes straffräntan för bankernas upplåning i riksbanken ytterligare från 12 till 11 % med effekt på penningmarknadsräntorna. Däremot tilläts bankerna att endast låna 25 % av bankens eget kapital i riksbanken till diskontot mot tidigare 75 %, varigenom straffräntepolitiken gavs ökad verkningsgrad. Vidare sänktes fr. o. m. den 14 mars 1983 kassakravet för bankerna från 2 till 1 %, varigenom medel på ca 4 miljarder kr. frigjordes för köp av statspapper. Samtidigt emitterade riksgäldskontoret två nya statslån, varav ett var på 2,5 år till 12 % ränta, d. v. s. en sänkning av räntesatsen med 0,25 % i förhållande till det korta lånet i januari. Det andra statslånet löper på 10 år till oförändrat 12,5 % ränta men utan den sedvanliga klausulen med räntejustering efter 5 år. Istället förlängdes bindningstiden till 10 år. Sänkningen av det svenska ränteläget fortsatte efter ytterligare nedjusteringar av räntorna i de västeuropeiska länderna. Fr. o. m. den 8 april 1983 sänktes riksbankens diskonto med en halv procentenhet till 8,5%. Samtidigt sänktes räntesatsen för prioriterade obligationer med minst 10-års löptid och med räntejustering efter 5 år från 12,5 till 12%.

I syfte att binda likviditeten i banksystemet samt att bromsa bankernas utlåning höjdes det lagliga taket för likviditetskravet i början av 1983 till 55 % för storbankerna. Detta blev också kvoten för vissa storbanker. Dessa har härigenom ålagts att placera medel, som motsvarar högst 55 % av deras inlåning i form av likvida medel. I de medlen inräknas även statspapper och bostadsobligationer. För att säkra kvoternas effekt företog riksbanken i samband med åtgärderna i mars 1983 vissa tekniska ändringar i likviditetskvoterna så att bl. a. bankernas refinansiering av återlån i allmänna pensionsfonden jämställs med annan inlåning. För att stimulera bankerna att medverka till försäljningen av statsskuldväxlar skedde vid introduktionen av dessa en reduktion av likviditetskvoterna beroende på volymen av sålda statsskuldväxlar. Detta avräkningssystem slopades samtidigt med de åtgärder som i övrigt vidtogs. Likviditetskraven anpassades utifrån dessa justeringar. En högsta tillväxt i bankernas utlåning på 15 % på 24-månadersperiod har rekommenderats, d. v. s. ca 8 % på 12-månadersbasis. I samband med likviditetskvotshöjningarna i januari 1983 infördes också ett utlåningstak för finansbolagen, som innebär att deras kreditgivning exkl. leasing får öka med 8 % under 1983.

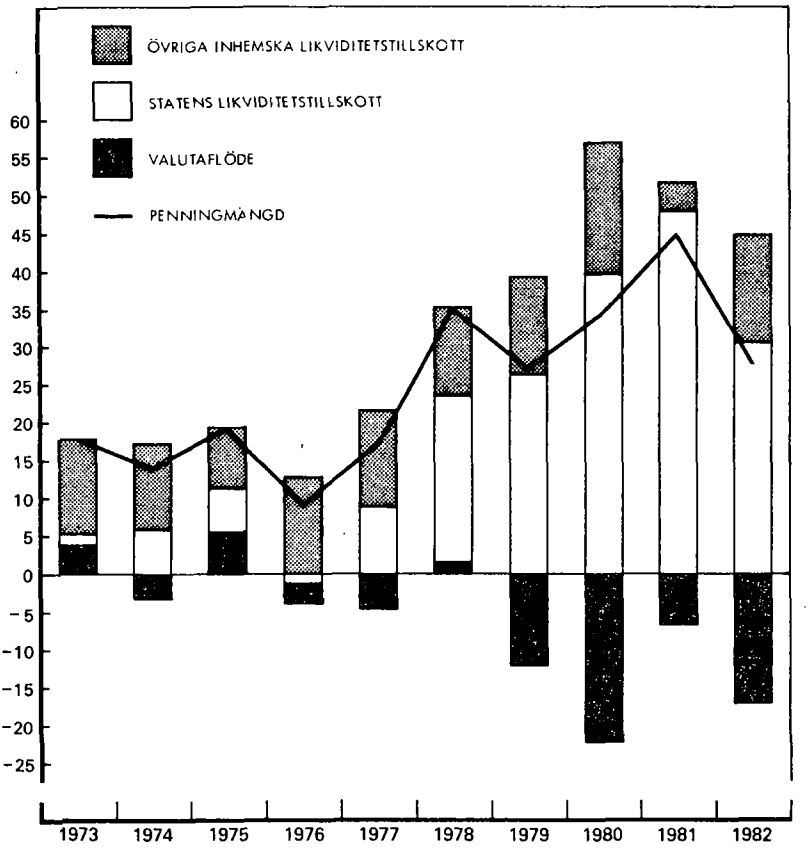
10.1 Likviditetsutvecklingen

Penningmängden

Som framgår av diagram 10:5 gav statens budgetunderskott samt dess finansiering upphov till en begränsad likviditetsindragning från den svens-

Diagram 10: 5 Likviditetstillskott inom landet, valutaflöde samt penningmängd 1973–1982

Miljarder kr., nettoflöden

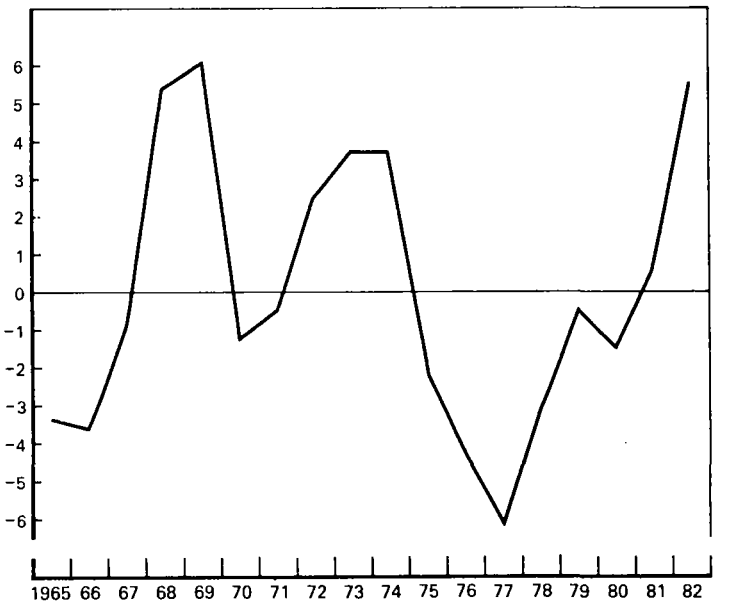
Källa: Riksbanken.

ka ekonomin 1976. Under femårsperioden 1977–1981 resulterade dessa transaktioner i tilltagande likviditetstillskott. Denna trend bröts 1982 i samband med införandet av statsskuldväxlar vid halvårsskiftet. Totalt sett har emellertid av staten genererade likviditetsökningar tillsammans med övriga inhemska likviditetstillskott, främst härrörande från bankernas utlåning, sedan 1977 inneburit mycket kraftiga likviditetsökningar.

Under perioden 1977–1978 förekom i det närmaste inget valutautflöde. Likviditetstillskotten dessa år kom härigenom att i stort sett helt slå igenom på penningmängden, vars ökning blev särskilt kraftig 1978. De stora likviditetstillskotten under efterföljande år bidrog i olika utsträckning till valutautflöden, vilket dämpade genomslaget på penningmängden.

Den monetära likviditeten i samhällsekonomin relaterad till BNP i löpande priser ger ett mått på den samlade reala likviditeten. Denna har en

Diagram 10: 6 Den reala likviditetens avvikelser från trenden i procent 1965–1982

Anm. Den reala likviditeten utgörs av årsgenomsnitt av penningmängden i procent av BNP. Dessa årsgenomsnitt har behandlats med linjär regressionsanalys. Resultatet ger en långsamt sjunkande trend. Linjen (trenden) har i diagrammet presenterats som en horisontell linje. Avvikelserna från denna trend är angivna i procent av trendvärdena.

Källor: Konjunkturinstitutet, riksbanken och statistiska centralbyrån.

Tablå 2 Penningmängden 1980–1982

Miljarder kr., nettoflöden

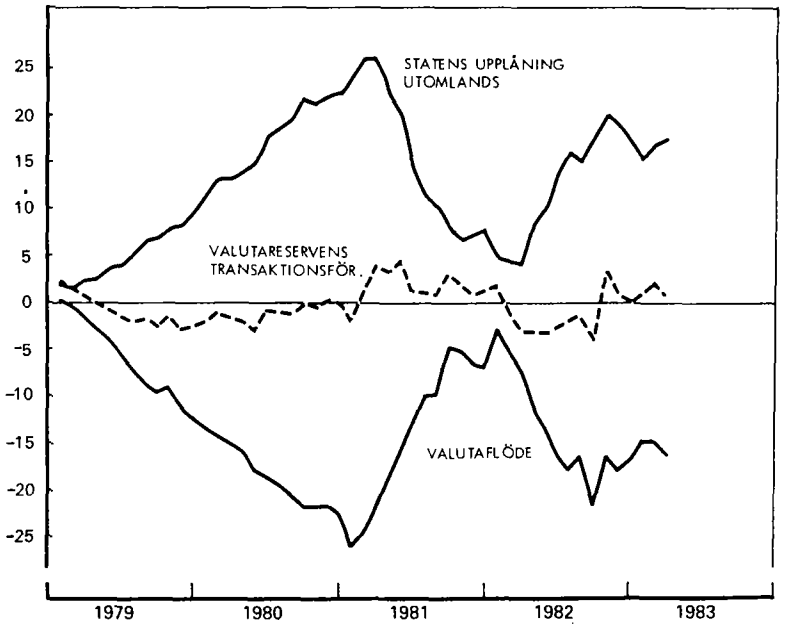
	1980	1981	1982
Likviditetsökning inom landet	*56*	*52*	*45*
Tillskott genom bl. a.			
Staten	39	48	30
budgetunderskott	54	66	81
inhemsk uppplåning utanför bankerna (ökning –)	–15	–18	–51
Utlåning i svenska kronor från banker till allmänheten[1]	11	12	12
Valutaflöde	*–22*	*– 7*	*–17*
Valutareservens transaktionsförändring	0	1	0
Statlig utlandsupplåning (ökning –)[2]	–22	– 8	–17
Penningmängdsökning	**34**	**45**	**28**
Procentuell ökning av penningmängden	12,3	14,4	7,8

[1] Utestående krediter till andra ändamål än bostadsbyggande exkl. refinansiering i utlandet.

[2] Justerad för kursförändringar på amorteringar samt inkl. SDR-tilldelning och riksbankens lånetransaktioner.

Källa: Riksbanken.

Diagram 10: 7 Valutaflöde och statens upplåning utomlands 1979–1983
Miljarder kr., 12-månadersförändringar

Anm. Valutaflödet definieras som förändringen i valutareservens transaktionsvärde exkl. statens och riksbankens lånetransaktioner samt tilldelning av särskilda dragningsrätter.
Källa: Riksbanken.

långsiktigt fallande trend. Den reala likviditetens avvikelser från denna trend framgår av diagram 10: 6.

Beloppsmässigt ökade penningmängden med 28 miljarder kr. 1982, vilket var 17 miljarder kr. mindre än 1981 (tablå 2 samt tabell 10: 1 i tabellbilagan; dessa uppgifter avser förändringar under året medan däremot diagram 10: 6 återger utvecklingen av årsmedelvärden).

Till den lägre tillväxten i penningmängden 1982 bidrog dels en lägre likviditetsökning inom landet till följd av införandet av statsskuldväxlar, dels en större valutaavtappning från de icke-statliga sektorerna (diagram 10: 7). Likviditetspåverkan från bankernas utlåning var under 1982 som helhet av ungefär samma storlek som föregående år. Under de tre första kvartalen var dessa likviditetstillskott avsevärda men de minskade under fjärde kvartalet till följd av riksbankens åtstramning av bankerna.

Likviditetsutvecklingen inom vissa sektorer

Den aktivering av den svenska penningmarknaden, som kom till stånd i och med införandet av statsskuldväxlar den 1 juli 1982 har i hög grad påverkat fördelningen av kommunernas och företagens likvida tillgångar,

vilket bör hållas i åtanke vid en jämförelse av deras banktillgodohavanden mellan 1981 och 1982.

Under andra halvåret 1982 köpte kommuner och företag statsskuldväxlar för ca 28 miljarder kr. Kommunernas, företagens och hushållens totala likvida tillgångar kom inberäknat dessa förvärv att öka betydligt mer under 1982 än 1981. Tillväxten i dessa sektorers banktillgodohavanden stannade för helåret 1982 på drygt 21 miljarder kr., vilket var närmare 15 miljarder kr. mindre än 1981. En lägre tillväxt 1982 återfanns i en långsammare uppbyggnad av såväl företagens som hushållens banktillgodohavanden. Kommunernas banktillgodohavanden var oförändrade att jämföra med en viss uppbyggnad 1981.

Bankernas likvida tillgångar

Som framgår av tabell 10:3 i tabellbilagan växte bankernas likvida tillgångar exkl. kassakvotsmedel i väsentligt lägre takt 1982 jämfört med 1981 eller med 3 miljarder kr. mot 31 miljarder kr. Denna utveckling kunde i hög grad hänföras till statsskuldväxlarnas införande 1 juli 1982, varigenom statens inhemska upplåning utanför bankerna ökade kraftigt. Bankernas likviditetsutveckling 1982 påverkades även av ett större valutautflöde från de icke-statliga sektorerna jämfört med 1981.

Tablå 3 Bankernas statspapper 1980–1982
Miljarder kr., förändring

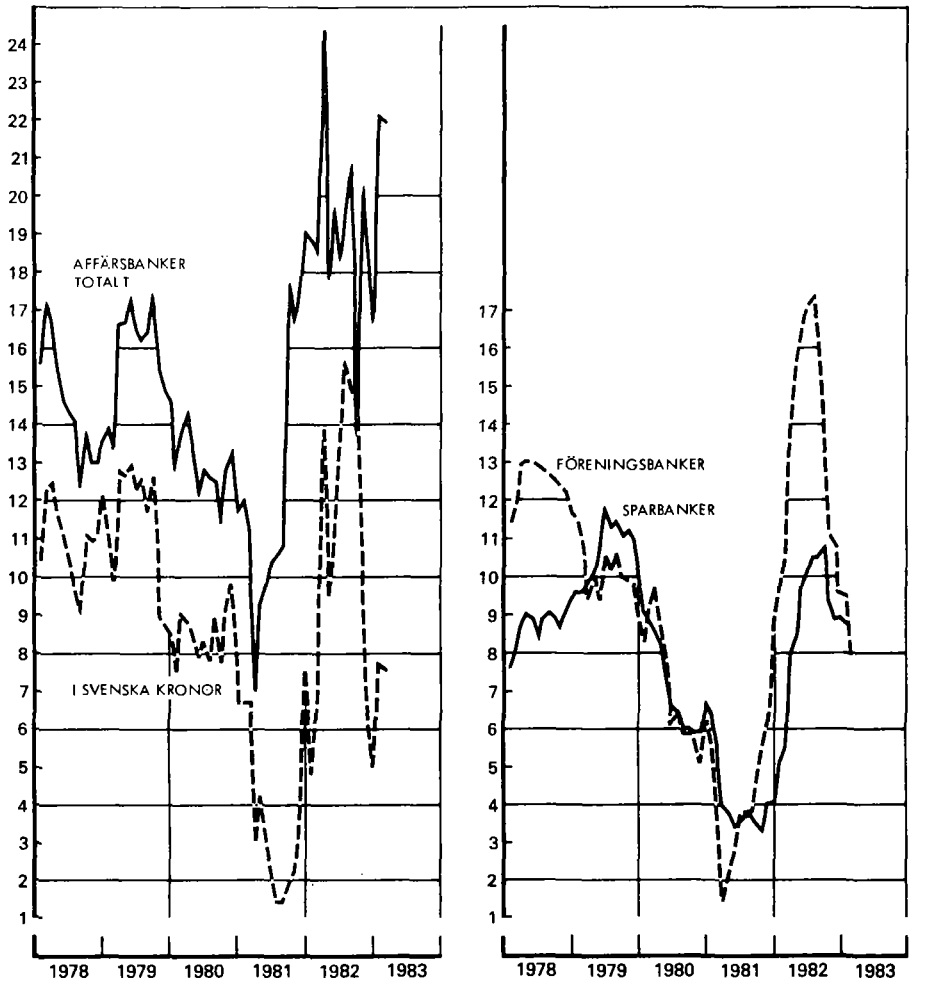
	1980	1981	1982
Statsobligationer	7,4	34,5	−3,0
Skattkammar- och statsskuldväxlar samt korttidslån	10,7	−7,9	4,4
Summa	**18,1**	**26,6**	**1,4**

Källa: Riksbanken.

De avsevärt lägre likviditetstillskotten till bankerna 1982 än 1981 återverkade helt på bankernas innehav av statspapper (tablå 3 och tabell 10:8). Bankernas nettoköp av sådana blev synnerligen omfattande under senare delen av 1981 inför förväntningar om ett sjunkande ränteläge. Sett över helåret 1981 placerade bankerna mer än hela sin likviditetsökning i statsobligationer. Under 1982 minskade bankerna sitt innehav av statsobligationer med ca 3 miljarder kr. netto. Samtidigt skedde ett omslag i bankernas korta nettofordringar på riksgäldskontoret. I samband med de omfattande statsobligationsköpen 1981 avyttrade bankerna i hög grad skattkammarväxlar. I slutet av december 1982 placerade bankerna tillfälligt 3 miljarder kr. i form av dagslån till en ränta på 1 %. Dessa medel hade frigjorts genom sänkning av kassakraven i december 1982 och var egentligen avsedda för placeringar i statspapper. Dessutom köpte affärsbankerna statsskuldväxlar till ett belopp av 2 miljarder kr. under andra halvåret 1982.

Diagram 10: 8 Bankernas utestående krediter till andra ändamål än bostadsbyggande 1978–1983

Procentuella 12-månadersförändringar

Anm. Uppgifterna avser bokförda belopp. Hänsyn är ej tagen till kurseffekterna 1981 och 1982. Dessa uppgick till ca 5 miljarder kr. 1981 och till ca 10 miljarder kr. 1982.

Källa: Riksbanken.

10.2 Kreditinstitutens utlåning

Utlåningen på den inhemska organiserade kreditmarknaden exkl. statens direkta kreditgivning var 8 miljarder kr. högre under 1982 än 1981 och uppgick till ca 103 miljarder kr. (tabell 10: 4). Kreditgivningen ökade framför allt till hushållen och staten, medan den sjönk till företagen. Den totala svenska upplåningen i utlandet var betydligt större 1982 än 1981. Staten svarade för merparten av ökningen.

Bankerna

Tillväxttakten i bankernas övrigutlåning i svenska kronor, dvs. utestående krediter till andra ändamål än bostadsbyggande, som under våren och sommaren 1981 avtog, vände i slutet av året (diagram 10: 8). Ökningstakten fortsatte successivt att accelerera under 1982 och översteg vida den av riksbanken rekommenderade. Efter riksbankens specificering och införandet av en särskild sanktion vid överskridande av utlåningsrekommendationen kunde en vändning konstateras fr. o. m. 12-månadersperioden t. o. m. oktober och året ut. Parallellt med denna neddragning av övrigutlåning i svenska kronor skedde en ökad refinansiering i utländsk valuta. Dessutom framträdde en kraftig kreditexpansion i finansbolagen framför allt mot slutet av 1982. För helåret 1982 uppgick finansbolagens utlåningsökning till allmänheten till 17 % att jämföras med motsvarande värde för affärsbankerna på 5 %.

Den betydande utlåningen i svenska kronor från såväl affärsbanker som spar- och föreningsbanker under de tre första kvartalen 1982 samt den begränsade refinansieringen i utlandet framgår även av tabell 10: 5 i tabellbilagan. Den betydligt större övrigutlåningen i svenska kronor under de tre första kvartalen 1982 jämfört med samma period 1981 återfanns framförallt hos hushållen samt i viss utsträckning även hos företagen. Efter riksbankens sanktionsåtgärder för fjärde kvartalet 1982 sjönk under denna period affärsbankernas stock övrigutlåning i svenska kronor till företagen med drygt 6 miljarder kr. jämfört med en ökning på drygt 2 miljarder kr. under samma kvartal 1981. Även övrigutlåningen till hushållen mattades under fjärde kvartalet 1982. Samtidigt tilltog affärsbankernas övrigutlåning i utländsk valuta. Ökningen var dock inte så stor som tabellen antyder, eftersom devalveringen innebar ökade skulder för företagen, utan att någon motsvarande tillförsel av medel ägde rum. Utvecklingen för helåret framgår av nedanstående tablå.

Tablå 4 Bankernas utestående krediter till andra ändamål än bostadsbyggande, s. k. övrigutlåning 1981–1982[1]

Milj. kr.

	Kommuner		Företag		Hushåll	Övrigt		Summa	
	sv. kr.	utl. val.	sv. kr.	utl. val.	sv. kr.	sv. kr.	utl. val.	sv. kr.	utl. val.
1981	340	440	3 480	13 670	6 860	1 730	2 480	12 410	16 590
1982	70	250	−2 380	15 290	12 410	1 990	4 450	12 090	19 990

[1] Inkl. kursförändringar, 1981 ca 5 miljarder kr. och 1982 ca 10 miljarder kr.
Källa: Riksbanken.

Bankernas nettoförvärv av bostadsobligationer var av ungefär samma omfattning 1982 som 1981, ca 5 200 miljarder kr., eller i överensstämmelse med åtagandet för resp. år (tabell 10: 6). Köpen skiljer sig dock åt under

loppet av året. I början av 1982 blev särskilt affärsbankernas nettoköp omfattande mot bakgrund av påtagliga teckningar i slutet av 1981 med likvid inpå 1982. Redan under första delen av 1982 kom banksektorn att uppnå det för helåret gällande åtagandet rörande bostadsobligationer. De större nettoköpen under första halvåret 1982 jämfört med samma period 1981 avspeglades i större avlyft. För helåret 1982 blev dock bankernas avlyft av byggnadskrediter knappt 5 miljarder kr. lägre än 1981 (tabell 10: 7). Samtidigt gavs nya krediter till växande belopp. Bankernas stock av utestående byggnadskrediter kom härigenom att växa med 5 miljarder kr. 1982. Under 1981 hade den minskat med drygt 3 miljarder kr. till följd av framför allt de snabbt växande avlyften.

Försäkringsbolagen

De enskilda försäkringsinrättningarnas totala nettoplaceringar på kreditmarknaden växte med 6 miljarder kr. till närmare 20 miljarder kr. 1982. Ökningen kunde till en del hänföras till försäkringsbolagens köp av statsskuldväxlar. Samtidigt var deras reverslån till kommuner och den privata sektorn större 1982 än 1981. Försäkringsbolagens totala obligationsförvärv (netto) var av samma omfattning 1982 som 1981. Deras nettoköp av statsobligationer växte dock med 2,5 miljarder kr. 1982 till 7,5 miljarder kr. samtidigt som nettoköpen av bostadsobligationer sjönk. Dessa var under 1981 betydande i samband med ränteförväntningar i slutet av året.

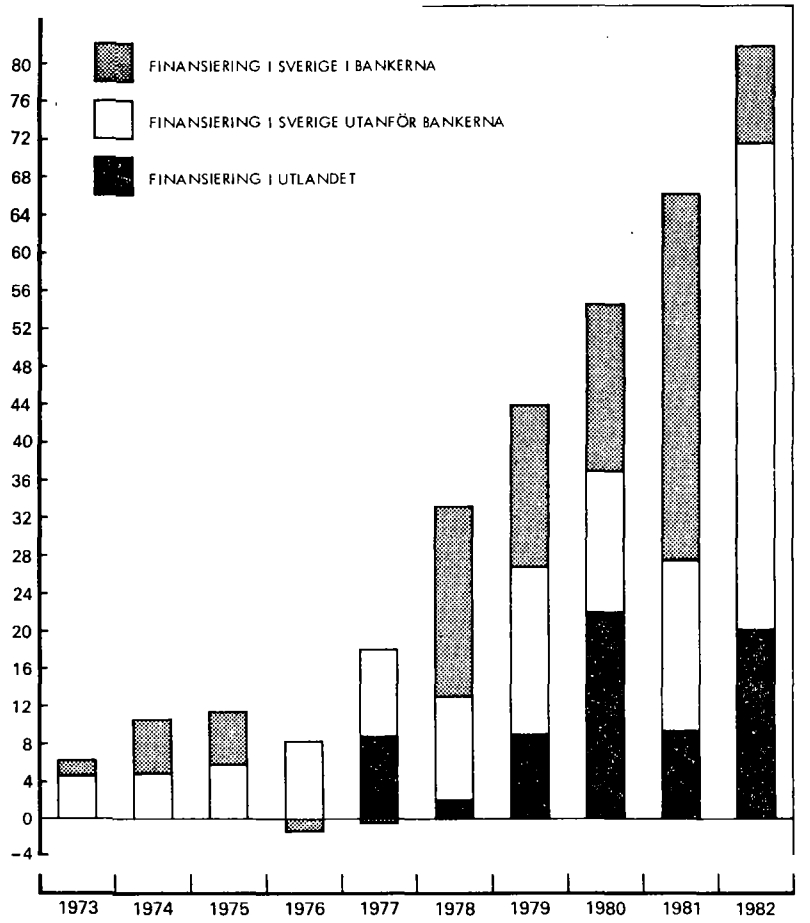
Allmänna pensionsfonden

Som framgår av tabell 10: 9 har allmänna pensionsfondens avgifter mer än väl täckt dess pensionsutbetalningar fram till 1982 och det uppkomna överskottet har tillsammans med ränteintäkterna kunnat läggas till kapitalet. Sedan mitten av 1970-talet har detta avgiftsöverskott emellertid successivt avtagit för att 1982 vara nere i noll. Då samtidigt ränteintäkterna har stigit fortsatte dock fondens kapitaltillväxt att öka. Bakom denna utveckling ligger bl. a. en ökad takt i pensionsutbetalningarna. Denna ökning är följden av, bl. a. att antalet ATP-pensionärer ökar. Dessutom stiger pensionsbeloppen dels beroende på inflationen dels p. g. a. att nyblivna pensionärer har fler pensionsgrundande inkomstår och högre inkomster än tidigare års pensionärer. Samtidigt har en uppbromsning i avgifternas ökningstakt ägt rum.

Då allmänna pensionsfondens pensionsutbetalningar under 1982 uppgick till samma belopp som avgifterna, kom enbart ränteintäkterna att svara för kapitaltillväxten detta år. Samtidigt utnyttjade företagen sin återlåneratt via bankerna i högre grad 1982 än 1981. Fondens egen kreditgivning växte med en halv miljard kr. till 17,4 miljarder kr. 1982. Det var framför allt fondens nettoköp av obligationer emitterade av statliga företag och nettoköp av förlagsbevis, som ökade.

Nuvarande beräkningar och antaganden pekar på en fortsatt snabb ök-

Diagram 10: 9 Statens budgetunderskott samt dess finansiering 1973–1982
Miljarder kr., nettobelopp

Källa: Riksbanken.

ning av pensionsutbetalningarna 1983. De uppskattas komma att överstiga avgifterna med mellan 3 och 4 miljarder kr. Detta innebär att ränteintäkterna ej helt kan komma att läggas till kapitalet detta år. Kapitaltillväxten väntas bli lägre än 1982.

10.3 Den sektorvisa upplåningen

Staten

Som framgår av diagram 10: 9 har statens budgetunderskott ökat kontinuerligt under de senaste sex åren och uppgick till 81,5 miljarder kr. 1982. Det innebar en ökning på 15,5 miljarder kr. jämfört med 1981, vilket var mer än den genomsnittliga ökningen av budgetunderskottet under de fem

föregående åren – knappt 12 miljarder kr. per år. Finansieringen av budgetunderskottet har redogjorts för tidigare i kapitlet. Tabell 10: 10 visar statens låneformer uttryckt i miljoner kr.

Kommuner

Enligt s. k. realräkenskaper ökade kommunernas investeringar med närmare 400 milj. kr. under 1982. Deras bruttosparande var samtidigt något lägre 1982 än 1981. Denna utveckling resulterade i att kommunernas finansieringsöverskott 1981 kom att upphöra 1982 enligt nationalräkenskaperna. Enligt kreditmarknadsstatistiska uppgifter för kommuner och landsting förekom ett inkomstöverskott detta år på ca en halv miljard kr., vilket var ungefär detsamma som 1981 (tabell 10: 11). Under 1982 byggdes dock kommunernas likvida tillgångar upp i en lägre takt än 1981 samtidigt som deras totala upplåning blev motsvarande lägre.

Bostäder

Färdigställandet av lägenheter var lägre 1982 än 1981 eller 45 100. Även igångsättningen av bostäder minskade med 2 250 till 42 000. Volymmässigt minskade bostadsinvesteringarna inkl. ombyggnad med 4,4% medan de värdemässigt var oförändrade. Den låga implicita prisutvecklingen 1981–1982 är delvis betingad av momssänkningen i november 1981.

Under 1982 tecknades bostadsobligationslån för drygt 15 miljarder kr., vilket var 8 miljarder kr. mindre än 1981. Då omfattande teckningar ägde rum under hösten 1981 med likvid inpå 1982 begränsades motsvarande nedgång i de likviderade obligationslånen till drygt 4 miljarder kr. (tabell 10: 12). Bostadssektorns nettoupplåning på kreditmarknaden kom att uppgå till 19 miljarder kr. 1982, vilket var 2 miljarder kr. mer än 1981. Nettoutbetalningarna av de statliga bostadslånen var samtidigt ca 400 milj. kr. lägre 1982.

Privat sektor exkl. prioriterade bostadskrediter

Den privata sektorn ökade 1982 sin upplåning på den inhemska organiserade kreditmarknaden med 1,5 miljarder kr. till närmare 21 miljarder kr. (tabell 10: 13). En kraftig omfördelning av upplåningen ägde rum mellan hushållssektorn och den övriga privata sektorn, i huvudsak bestående av företag. Den innebar, att hushållens nettoupplåning på den inhemska organiserade kreditmarknaden 1982 blev lika stor som företagens.

Företagens fasta investeringar ökade med närmare 5 miljarder kr. i värde 1982. Lagren avtappades samtidigt med ca 6 miljarder kr., vilket var knappt 2 miljarder kr. mer än 1981. Finansieringsbehovet från investeringssidan ökade totalt med närmare 4 miljarder kr. 1982. Sektorns bruttosparande förbättrades avsevärt detta år och täckte mer än väl det ökade finansieringsbehovet från investeringssidan. Företagens finansiella sparande förstärktes med andra ord betydligt 1982. Företagens totala likviditet

förbättrades samtidigt. Deras upplåningsbehov framstod mot denna bakgrund som begränsat.

Företagens nettoupplåning på den inhemska kreditmarknaden var också drygt 3 miljarder kr. lägre 1982 än 1981. För 1982 som helhet var även företagens nettoupplåning i utlandet – efter att hänsyn tagits till devalveringseffekterna – lägre än 1981. Statens utlåning till företagssektorn ökade samtidigt med drygt 2 miljarder kr. till inemot 8 miljarder kr. Företagens sammanlagda upplåning blev lägre 1982 än 1981.

Hushållens upplåning i bankerna var avsevärt större 1982 än 1981. Särskilt under slutet av 1982 ökade dessutom finansbolagens krediter till hushållen. Samtidigt växte hushållens banktillgodohavanden i en lägre takt 1982. Denna utveckling av hushållens upplåning och likviditet pekar på en betydande försämring av hushållens finansiella sparande 1982, vilket också stöds av tillgänglig statistik om den reala utvecklingen. Till följd av en snabbare ökning av hushållens konsumtion än deras disponibla inkomster blev nämligen sektorns nettosparande betydligt lägre 1982 än 1981.

En sammanfattning av de olika sektorernas finansiella sparande visar, att de finansiella balansbristerna i Sveriges ekonomi i de flesta avseenden accentuerades 1982 (tablå 5).

Tablå 5 Finansiellt sparande 1980–1983
Miljarder kr.

	1980	1981	1982	1983
Offentlig sektor	−20	−30	−44	−55
Bostäder	−12	−12	−11	−11
Hushåll	10	12	4	6
Finansiella företag	21	27	28	28
Icke-finansiella företag	−17	−11	0	13
Bytesbalansen	**−18**	**−14**	**−23**	**−19**

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Den offentliga sektorns (inkl. socialförsäkringarna) finansieringsunderskott fortsatte att öka i en snabb takt 1982. Detta ökade kreditanspråk möttes ej av någon ökning i hushållssparandet, utan detta sjönk i stället väsentligt 1982. Till följd av i huvudsak en kraftig höjning av företagens sparande blev deras finansiella sparande i stort sett salderat 1982 jämfört med ett finansiellt sparandeunderskott på 11 miljarder kr. 1981. Investeringarna utvecklades samtidigt svagt. Den ökade totala inhemska sparandebristen 1982 resulterade sammanlagt i en ökning av bytesbalansunderskottet på ca 9 miljarder kr. till runt 23 miljarder kr.

10.4 Utblick mot 1983

Utifrån de inkomst- och utgiftsprognoser för de olika sektorerna som presenteras i de övriga kapitlen, framläggs i det följande vissa skattningar för dessa sektorers finansiella variabler 1983.

För 1983 beräknas *statens* budgetunderskott öka med runt 10 miljarder kr. till ca 92 miljarder kr. Bytesbalansens utveckling talar för en i stort sett oförändrad statlig utlandsupplåning 1983. Statens anspråk på den inhemska kreditmarknaden kommer sålunda att öka 1983 motsvarande tillväxten i budgetunderskottet.

Ett lägre sparande inom *kommunsektorn* 1983 än 1982 tillsammans med något större investeringar innebär en kraftig försämring i kommunernas finansiella sparande 1983. Deras utgiftsöverskott beräknas komma att uppgå till runt 3 miljarder kr. En neddragning av kommunernas likvida tillgångar kan härigenom komma att ske 1983.

Under 1983 uppskattas färdigställandet av *bostäder* bli ca 40800 lägenheter, vilket är 4300 färre än 1982. Även igångsättningen beräknas bli lägre – från 42000 lägenheter 1982 till 37000 under 1983. Bostadsinvesteringarnas volymmässiga nedgång uppskattas till knappt 2%. Värdemässigt beräknas de öka med ca 5%, varigenom behovet av bostadsbyggnadskrediter kan förutsättas bli större 1983 än 1982.

Företagens utgifter för fasta investeringar beräknas 1983 öka med ca 4,5 miljarder kr. En väsentligt mindre lagerneddragning än 1982 uppskattas samtidigt äga rum. Företagens bruttosparande beräknas bli avsevärt större 1983, varigenom det finansiella sparandet fortsätter att förbättras och i en snabbare takt än 1982. Detta talar för en fortsatt uppbyggnad av företagens totala likvida tillgångar under 1983. Deras upplåningsbehov förefaller under dessa omständigheter ej bli av någon större omfattning vare sig i utlandet eller i Sverige. Företagens inhemska upplåning skulle alltså ej behöva disponera någon större del av marknadsutrymmet.

Som tablå 5 visar, beräknas den offentliga sektorns finansieringsunderskott fortsätta att växa 1983, dock i något lägre takt än 1982. Dessa ökade kreditanspråk uppskattas till endast en begränsad del komma att mötas av en ökning av hushållens sparande. I stället pekar nuvarande kalkyler på att företagens ökade sparande 1983 mer än väl kommer att möta den tillväxt, som är att vänta av den offentliga sektorns samlade underskott. Detta skulle innebära ett lägre totalt sparandeunderskott 1983 än 1982 och därmed en neddragning av utlandsupplåningen med ca 3 miljarder kr. till drygt 19 miljarder kr.

Tabell 10:1 Penningmängden 1980–1982
Milj. kr., nettoflöden

	1980	1981	1982
Penningmängd, ökning:			
Banktillgodohavanden inkl. bankcertifikat (netto)	31 856	42 486	25 815
Sedlar och mynt	2 638	2 475	1 994
Summa	**34 494**	**44 961**	**27 809**
Tillskott genom:			
Utlandet	*–22 068*	*– 4 102*	*–15 560*
valutareservens förändring	– 11	5 266	4 651
statens utlandsupplåning (ökning –)	–22 057	– 9 368	–20 211
Staten	*39 532*	*47 881*	*30 267*
utgiftsöverskott	54 429	66 014	81 517
upplåning utanför bankerna (ökning –)	–14 897	–18 133	–51 250
Riksbanken	*– 4 136*	*– 7 054*	*– 9 283*
investeringskonton (ökning –)	66	– 1 863	280
likviditetskonton (ökning –)	– 214	3 412	–
övriga riksbankstransaktioner	– 3 988	– 8 603	– 9 563
Banker	*21 166*	*8 236*	*22 385*
prioriterade byggnadskrediter	4 267	– 3 357	5 304
övrig utlåning i svenska kronor	10 674	12 272	11 771
nettoförvärv av bostadsobligationer	5 802	5 165	5 220
nettofordringar på övriga kreditinstitut	1 160	– 1 995	764
diverse	– 737	– 3 849	– 674
Summa	**34 494**	**44 961**	**27 809**

Källa: Riksbanken.

Tabell 10:2 Kommuners, företags och hushålls banktillgodohavanden 1980–1982[1]
Milj. kr.

	Förändring			Ställning
	1980	1981	1982	1982 31 december
Kommuner	1 721	2 332	– 63	24 287
Icke-finansiella företag	5 564	12 494	4 068	73 402
Hushåll	20 788	21 078	17 311	213 580
Summa banktillgodohavanden	**28 073**	**35 904**	**21 316**	**311 269**
därav inlåning	21 073	34 984	21 820	303 853
bankcertifikat	7 000	920	–504	7 416

[1] Inkl. bankcertifikat, exkl. medel på konto i riksbanken. Bankerna har även inlåning från andra insättarkategorier än de som ingår i tabellen varför tabellens summa ej överensstämmer med totalen för bankernas inlåning från allmänheten.

Källa: Statistiska centralbyrån.

Tabell 10: 3 Bankernas likvida tillgångar 1980–1982
Milj. kr., förändring

	1980	1981	1982
Påverkande faktorer			
Utlandet	*–22 068*	*– 4 102*	*–15 560*
valutareservens förändring	– 11	5 266	4 651
statens utlandsupplåning (ökning –)	–22 057	– 9 368	–20 211
Staten	*39 532*	*47 881*	*30 267*
utgiftsöverskott	54 429	66 014	81 517
upplåning utanför bankerna (ökning –)	–14 897	–18 133	–51 250
Allmänhetens innehav av sedlar och mynt (ökning –)	– 2 638	– 2 475	– 1 994
Riksbanken			
investeringskonton (ökning –)	66	– 1 863	280
likviditetskonton (ökning –)	– 214	3 412	–
kassakvotsmedel (ökning –)	6 709	– 2 932	– 795
övriga riksbankstransaktioner	– 3 988	– 8 603	– 9 563
Summa	**17 399**	**31 318**	**2 635**
Affärsbankernas likvida tillgångar			
Korta nettofordringar på riksbanken	– 187	3 726	1 284
Korta nettofordringar på riksgäldskontoret	9 426	– 6 418	4 513
Statsobligationer	7 054	32 458	– 2 109
Korta nettofordringar på spar- och föreningsbanker	– 720	– 2 242	– 1 769
Summa	**15 573**	**27 524**	**1 919**
Spar- och föreningsbankernas likvida tillgångar			
Korta nettofordringar på riksgäldskontoret	775	– 532	– 177
Statsobligationer	331	2 084	– 876
Korta nettofordringar på affärsbanker	720	2 242	1 769
Summa	**1 826**	**3 794**	**716**

Källa: Riksbanken.

Tabell 10: 4 Kreditmarknaden 1981 och 1982
Milj. kr., nettoförändring

Långivare	Låntagare				
	Staten	Kommuner	Den privata sektorn		
			Prioriterade bostadskrediter	Övrigt	Summa
1981					
A. Svensk marknad					
Riksbanken	11 912	–	–1	–214	11 697
Affärsbanker	24 116	707	934	9 628	35 385
Spar- och föreningsbanker	1 552	310	2 014	3 844	7 720
Enskilda försäkringsinrättningar	4 525	28	6 817	2 320	13 690
Offentliga försäkringsinrättningar	7 641	286	4 404	3 907	16 238
Allmänheten	6 900	71	2 901	–62	9 810
Summa	**56 646**	**1 402**	**17 069**	**19 423**	**94 540**
B. Utlandet					
Genom valutabanker	964	108	–	16 685	17 757
Genom mellanhandsinstitut	–	36	–	3 597	3 633
Övrigt	8 404	513	–	749	9 666
Summa	**9 368**	**657**	**–**	**21 031**	**31 056**
Totalt A+B	**66 014**	**2 059**	**17 069**	**40 454**	**125 596**
C. Staten	–	523	6 161	5 421	12 105
Totalt A+B+C	**66 014**	**2 582**	**23 230**	**45 875**	**137 701**
1982					
A. Svensk marknad					
Riksbanken	8 620	–4	–1	–138	8 477
Affärsbanker	792	39	6 389	5 812	13 032
Spar- och föreningsbanker	–1 090	7	3 083	6 938	8 938
Enskilda försäkringsinrättningar	10 124	616	5 395	3 624	19 759
Offentliga försäkringsinrättningar	7 852	617	3 934	4 517	16 920
Allmänheten	35 008	–24	297	202	35 483
Summa	**61 306**	**1 251**	**19 097**	**20 955**	**102 609**
B. Utlandet					
Genom valutabanker	1 675	561	–	19 752	21 988
Genom mellanhandsinstitut	–	256	–	7 053	7 309
Övrigt	18 536	–282	–	–429	17 825
Summa	**20 211**	**535**	**–**	**26 376**	**47 122**
Totalt A+B	**81 517**	**1 786**	**19 097**	**47 331**	**149 731**
C. Staten	–	457	5 761	7 702	13 920
Totalt A+B+C	**81 517**	**2 243**	**24 858**	**55 033**	**163 651**

Anm. Uppgifterna avser bokförda belopp. I uppgifterna för upplåning i utlandet genom valutabanker ingår 1981 kursförändringar på ca 5 miljarder kr. och 1982 på ca 10 miljarder kr.

Källor: Konjunkturinstitutet och riksbanken.

Tabell 10: 5 Bankernas utestående krediter till andra ändamål än bostadsbyggande, s. k. övrigutlåning 1980–1982

Milj. kr.

	Förändring			Ställning 1982
	1980	1981	1982	31 december
Affärsbanker				
Övrigutlåning i svenska kronor				
Kommuner	140	115	201	6746
Företag	2887	2655	−3771	48347
Hushåll	3406	4226	7040	53986
Övriga	11	1515	2003	6274
Summa	*6444*	*8511*	*5473*	*115353*
därav 1–3 kv.	7275	3554	10294	
4 kv.	−831	4957	−4821	
Övrigutlåning i utländsk valuta				
Kommuner	156	438	252	1290
Företag	6210	13673	15290	50524
Övriga	564	2475	4445	9956
Summa	*6930*	*16586*[1]	*19987*[1]	*61770*
därav: 1–3 kv.	4427	17872	6336	
4 kv.	2503	−1286	13651	
Summa övrigutlåning	**13374**	**25097**	**25460**	**177123**
Spar- och föreningsbanker				
Kommuner	226	224	−129	3632
Företag	910	828	1395	10421
Hushåll	2769	2630	5366	63943
Övriga	311	215	− 16	1394
Summa övrigutlåning	**4216**	**3897**	**6616**	**79390**
därav: 1–3 kv.	2740	1464	5464	
4 kv.	1476	2433	1152	

[1] Uppgifterna avser bokförda belopp. Kursförändringarna 1981 uppgick till ca 5 miljarder kr. och 1982 till ca 10 miljarder kr.

Källor: Konjunkturinstitutet, riksbanken och statistiska centralbyrån.

Tabell 10: 6 Bankernas förvärv av prioriterade bostadsobligationer 1980–1982[1]

Milj. kr., förändring

	1980	1981	1982
Affärsbanker	3305	3121	3209
Sparbanker	2137	1607	1719
Föreningsbanker	364	407	347
Summa	**5806**	**5135**	**5275**
Åtagande för helåret	5500	5200	5200

[1] Sparbankernas bank har förts till sparbankerna och Föreningsbankernas bank till föreningsbankerna såsom sker i överenskommelsen mellan bostadsdelegationen och bankerna om bankernas förvärv av bostadsobligationer.

Källa: Riksbanken.

Tabell 10: 7 Bankernas prioriterade byggnadskrediter 1980–1982
Milj. kr.

	1980	1981	1982
Utbetalda	*24 467*	*25 390*	*28 879*
Affärsbanker	17 262	17 771	20 202
Sparbanker	5 982	6 428	7 278
Föreningsbanker	1 223	1 191	1 399
Avlyft	*20 305*	*28 556*	*23 823*
Affärsbanker	13 473	20 894	15 917
Sparbanker	5 879	6 337	6 649
Föreningsbanker	953	1 325	1 257
Netto	*4 162*	*–3 166*	*5 056*
Affärsbanker	3 789	–3 123	4 285
Sparbanker	103	91	629
Föreningsbanker	270	– 134	142
Mellankrediter	–237	– 221	–64
Totalt	**3 925**	**–3 387**	**4 992**

Anm. Uppgifterna för sparbanker avser de 61 större.

Källa: Riksbanken.

Tabell 10: 8 Bankernas förvärv av statspapper 1980–1982
Milj. kr., förändring

	1980	1981	1982
Affärsbanker			
Statsobligationer	7 054	32 458	–2 109
Skattkammar- och statsskuldväxlar samt korttidslån	9 909	–7 410	4 578
Summa	**16 963**	**25 048**	**2 469**
Spar- och föreningsbanker			
Statsobligationer	331	2 084	– 876
Skattkammar- och statsskuldväxlar	775	– 532	– 177
Summa	**1 106**	**1 552**	**–1 053**
Samtliga bankgrupper			
Statsobligationer	7 385	34 542	–2 985
Skattkammar- och statsskuldväxlar samt korttidslån	10 684	–7 942	4 401
Summa	**18 069**	**26 600**	**1 416**

Källa: Riksbanken.

Tabell 10: 9 Allmänna pensionsfondens kapitaltillväxt 1974–1983
Miljarder kr.

	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
Avgifter	9,5	10,7	13,8	16,2	18,0	19,3	22,2	25,6	27,0	28,9
Pensioner	3,9	5,0	6,9	9,7	12,3	15,1	19,0	23,5	27,0	32,5
Avgiftsöverskott	*5,6*	*5,7*	*6,9*	*6,5*	*5,7*	*4,2*	*3,2*	*2,1*	*0,0*	*–3,6*
Räntenetto[1]	4,7	5,7	6,7	8,1	9,4	11,2	13,4	16,1	18,8	21,5
Kapitaltillväxt	**10,3**	**11,4**	**13,6**	**14,6**	**15,1**	**15,4**	**16,6**	**18,2**	**18,8**	**17,9**

[1] Inkl. kostnader.

Källa: Allmänna pensionsfonden.

Tabell 10: 10 Statens budgetutfall samt upplåningsformer 1980–1982
Milj. kr., nettobelopp

	1980	1981	1982
Budgetutfallet (nettoutg.-)	*–54 429*	*–66 014*	*–81 517*
Upplåning inom landet	*32 372*	*56 646*	*61 306*
Skattkammarväxlar och korttidslån	7 230	– 715	– 885
Räntebärande obligationer	20 401	53 246	13 424
Premieobligationer	3 625	300	1 700
Sparobligationer	4 253	3 657	4 148
Statsskuldväxlar	.....	.....	37 810
Övrigt	– 3 137	158	5 109
Upplåning utom landet	*22 057*	*9 368*	*20 211*

Anm. För att ernå överensstämmelse mellan uppgifterna för statens upplåning och budgetutfallet har riksgäldskontoret och statsverkets kassaförändringar dragits av från skattkammarväxlar och korttidslån.

Källor: Riksbanken och riksgäldskontoret.

Tabell 10: 11 Kommunernas finansiella sparande 1980–1982
Milj. kr., förändring

	1980	1981	1982
Likvida tillgångar	1 888	2 468	1 431
Utlåning	2 585	2 656	2 955
Övriga finansiella tillgångar[1]	–440	–542	...
Summa finansiella tillgångar (1)	4 033	4 582	...
Upplåning totalt	2 645	4 902	3 918
därav: i utlandet	–110	658	535
på svensk kreditmarknad	1 038	1 402	1 251
övrig inhemsk upplåning	1 717	2 842	2 132
Övriga skulder[1]	– 9	–985	...
Summa skulder (2)	2 636	3 917	...
Finansiellt sparande (1)–(2)	**1 397**	**665**	**468**

[1] Inkl. diskrepans.

Källor: Riksbanken och statistiska centralbyrån.

Tabell 10: 12 Prioriterade bostadskrediter 1980–1982
Milj. kr., förändring

	1980	1981	1982
Obligationer	12 132	19 286	14 900
därav: banker	5 459	5 165	5 275
enskilda försäkrings-inrättningar	2 795	6 817	5 395
offentliga försäkrings-inrättningar	3 680	4 404	3 934
övriga	198	2 900	296
Byggnadskrediter banker[1]	4 267	–3 284	5 264
Korttidslån	–	1 067	–1 067
Summa	**16 399**	**17 069**	**19 097**

[1] Inkl. mellankrediter.

Källa: Riksbanken.

Tabell 10: 13 Den privata sektorns upplåning på kreditmarknaden samt hos staten 1981 och 1982[1]

Milj. kr., nettobelopp

	1981	1982
A. Svensk kreditmarknad		
Obligationer och förlagslån	3 187	4 090
Direkta banklån	12 512	11 601
Upplåning hos kreditinstitut	3 724	5 264
Summa	**19 423**	**20 995**
därav: hushåll	5 555	10 498
övrig privat sektor	13 868	10 457
B. Utlandet		
Genom valutabanker	16 685	19 752
Genom mellanhandsinstitut	3 597	7 053
Övrigt	749	−429
Summa	**21 031**	**26 376**
Totalt A + B	**40 454**	**47 331**
C. Staten	5 421	7 702
Totalt A + B + C	**45 875**	**55 033**

[1] Exkl. prioriterade bostadskrediter inkl. kursförändringar.

Källa: Riksbanken.

Innehåll

1 *Sammanfattning* ... 2
1.1 Internationell utveckling ... 2
1.2 Utvecklingen i Sverige ... 4
APPENDIX
Delprognoser och arbetsfördelning rörande den reviderade nationalbudgeten 1983 ... 13

2 *Den internationella utvecklingen* ... 17
2.1 Sammanfattning ... 17
2.2 Länderöversikter ... 23

3 *Utrikeshandeln* ... 35
3.1 Exporten ... 35
3.2 Importen ... 39
3.3 Betalningsbalansen ... 46

4 *Produktionen* ... 52
4.1 Sammanfattning av industriproduktionens utveckling ... 52
4.2 Utvecklingen inom olika delbranscher ... 53
4.3 Övriga näringsgrenar och den totala produktionen ... 67

5 *Arbetsmarknaden* ... 70
5.1 Sammanfattning ... 70
5.2 Läget på arbetsmarknaden under 1982 och början av 1983 ... 71
5.3 Arbetsmarknaden 1983 ... 78

6 *De enskilda konsumenternas ekonomi* ... 81
6.1 Sammanfattning ... 81
6.2 Löner ... 85
6.3 Hushållens disponibla inkomster ... 87
6.4 Konsumentpriserna ... 93
6.5 Den privata konsumtionen ... 97

7 *Investeringarna* ... 98
7.1 Sammanfattning av investeringsutvecklingen samt prognos för 1983 ... 98
7.2 Investeringsutvecklingen inom olika områden ... 101
7.3 Lagerinvesteringarna ... 112

8 *Näringslivets lönsamhet, kostnader och priser* ... 116
8.1 Näringslivets driftsöverskott, produktionskostnader och priser ... 116
8.2 Tillverkningsindustrins vinstutveckling ... 128

9 *Den offentliga verksamheten* ... 134
9.1 Allmänt ... 134
9.2 Staten ... 134
9.3 Kommunerna ... 141
9.4 Socialförsäkringssektorn ... 145
9.5 Den totala offentliga sektorn ... 147
9.6 Beräkning av finanspolitiska effekter ... 151

10 *Kreditmarknaden* 155
10.1 Likviditetsutvecklingen 160
10.2 Kreditinstitutens utlåning 165
10.3 Den sektorvisa upplåningen 168
10.4 Utblick mot 1983 171

Tabellförteckning

1:1 Olika faktorers inverkan på exporten av bearbetade industrivaror 1982 och 1983 5
2 Den offentliga sektorns reala inkomster och utgifter 1970–1983 9
3 Försörjningsbalans 1982 och 1983 11
4 Handels- och bytesbalans 1981–1983 12

2:1 Bruttonationalproduktens utveckling i vissa OECD-länder 1980–1983 18
2 Konsumentprisernas utveckling 1979–1983 20

3:1 Sveriges export av bearbetade varor till OECD-området 1975–1983 37
2 Sveriges export av bearbetade varor till olika länderområden 1975–1983 38
3 Världsmarknadspriserna för bearbetade varor 1973–1983 39
4 Exportutvecklingen för olika varugrupper 1981–1983 40
5 Importutvecklingen för olika varugrupper 1981–1983 45
6 Nettoimport av råolja och petroleumprodukter 1974–1983 ... 46
7 Betalningsbalans 1979–1983 50

4:1 Industriproduktionens utveckling 1980–1983 52
2 Försörjningsbalans för rundvirke 1981–1983 60
3 Försörjningsbalans för verkstadsprodukter 1981–1983 63
4 Försörjningsbalans för övrig industrisektor 1981–1983 65

5:1 Relativa arbetskraftstal 1970, 1976–1982 71
2 Sysselsättningsutvecklingen enligt AKU, 1976–1982 73
3 Sysselsättningen inom olika näringsgrenar 1980–1982 73
4 Brist på arbetskraft inom industri och byggnadsverksamhet 1981–1983 74
5 Arbetslösheten 1979–1983 76
6 Antal personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder 1977–1982 77
7 Antal personer berörda av varsel om uppsägningar och permitteringar 1976–1982 78
8 Produktivitetsutvecklingen inom olika näringsgrenar 1976–1983 79
9 Produktion, produktivitet och sysselsättning 1983 79

6:1 Hushållens disponibla inkomster, konsumtion och sparande 1981–1983 81
2 Lönekostnadsutveckling 1969–1983 samt arbetskraftskostnader för industriarbetare 86
3 Hushållssektorns inkomster och utgifter 1981–1983 88

4 Inkomstöverföringar till hushåll från offentliga sektorn 1981–1983 89
5 Hushållens direkta skatter, avgifter m. m. 1981–1983 90
6 Realinkomstutveckling efter skatt 1980–1983 92
7 Konsumentprisindex december 1981–december 1982 93
8 Konsumentprisförändringen 1975–1983 uppdelad på komponenter 95
9 Hushållens konsumtionsutveckling 1974–1982 96

7:1 Fasta bruttoinvesteringar 1979–1983 efter kapitaltyp och näringsgren 100
2 Fasta bruttoinvesteringar 1979–1983 inom privat och offentlig sektor 101
3 Lägenheter i påbörjade och inflyttningsfärdiga bostadshus 1979–1983 102
4 Bostadsinvesteringar 1981–1983 103
5 Planerade och faktiska förändringar av industrins totala investeringar 1973–1983 106
6 Statliga investeringar 1979–1983 110
7 Kommunala investeringar 1981–1983 111
8 Planerade och faktiska förändringar i kommunernas och landstingskommunernas totala investeringar 1974–1983 112
9 Lagervolymförändringar totalt och efter näringsgrenar 1979–1983 113

8:1 Driftsöverskott i vissa delar av näringslivet 1979–1983 samt i hela näringslivet 1979–1981 117
2 Rörliga produktionskostnader, produktpriser och marginaler per producerad enhet i vissa delar av näringslivet 1976–1983 120
3 Driftsöverskott inom industrin 1979–1983 121
4 Rörliga produktionskostnader, produktpriser och marginaler per producerad enhet i skogsbruket och vissa industribranscher 1976–1983 124
5 Förädlingsvärde i tillverkningsindustrin exkl. varv 1976–1983 128
6 Förenklad resultaträkning för tillverkningsindustrin 1976–1983 130
7 Tillverkningsindustrins räntabilitet 1976–1983 132

9:1 Statens inkomster och utgifter 1980–1983 136
2 Industripolitiska åtgärder 1976–1983 139
3 Kommunernas inkomster och utgifter 1980–1983 142
4 Socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter 1980–1983 . 145
5 Den offentliga sektorns konsumtion och investeringar 1980–1983 148
6 Den totala offentliga sektorns inkomster och utgifter 1980–1983 149
7 Finanspolitiska effekter 1975–1983 152
8 Finanspolitiska effekter 1980–1983 153

10:1 Penningmängden 1980–1982 172
2 Kommuners, företags och hushålls banktillgodohavanden 1980–1982 172
3 Bankernas likvida tillgångar 1980–1982 173
4 Kreditmarknaden 1981–1982 174
5 Bankernas utestående krediter till andra ändamål än bostadsbyggande 1980–1982 175
6 Bankernas förvärv av prioriterade bostadsobligationer 1980–1982 175
7 Bankernas prioriterade byggnadskrediter 1980–1982 176
8 Bankernas förvärv av statspapper 1980–1982 176
9 Allmänna pensionsfondens kapitaltillväxt 1974–1983 176
10 Statens budgetutfall samt upplåningsformer 1980–1982 177
11 Kommunernas finansiella sparande 1980–1982 177
12 Prioriterade bostadskrediter 1980–1982 177
13 Den privata sektorns upplåning på kreditmarknaden samt hos staten 1981 och 1982 178

Diagramförteckning

2:1 Bruttonationalprodukten i hela OECD-området resp. OECD-Europa 1962–1983 17
2 Effektiva valutakurser för US-dollar, Yen, D-mark och svenska kronor jan. 1981–mars 1983 21

3:1 Marknadsandelar och realativa priser för Sveriges export av bearbetade varor till OECD-länderna 1971–1983 36
2 Relativprisutvecklingen för verkstadsprodukter exkl. fartyg 1977–1983 43
3 Importpris- och volymutvecklingen 1977–1983 totalt och för vissa varugrupper 44

4:1 Pappers- och pappindustrin i Sverige samt kapacitetstillväxt i Nordamerika och Västeuropa 1980–1984 56
2 Papperscellulosaindustrin i Sverige samt världens kapacitetstillväxt 1980–1984 59

5:1 Arbetskraftsutbudets procentuella förändring 1968–1982 70
2 Arbetskraft och sysselsättning 1977–1983 72
3 Antal arbetslösa och i arbetsmarknadspolitiska åtgärder, i procent av arbetskraften 1964–1982 75
4 Arbetslösa enligt AKU, arbetslösa kassamedlemmar och kvarstående lediga platser 1977–1983 77

6:1 Sparkvoten 1972–1983 83

7:1 Byggnads- och maskininvesteringar, totalt och uppdelat på näringsgrenar 1974–1983 99
2 Industrins investeringskvot 1971–1983 105
3 Investeringar inom industrin, totalt och uppdelat på branscher 1976–1983 107
4 Totala industrins lagervolymförändring 1972–1983 114

8:1 Driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet i vissa delar av näringslivet 1971–1983 118
2 Driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet i skogsbruket och vissa industribranscher 1971–1983 122
3 Rörliga produktionskostnader, produktpriser och marginaler per producerad enhet i tillverkningsindustrin exkl. varv 1964–1983 129

9:1 Kommunernas finansiella sparande 1970–1983 141

10:1 Sveriges samlade bruttosparande och bruttoinvesteringar samt ökningen av fordringar på utlandet 1970–1983 156
2 Statens budgetunderskott 1973–1982 157
3 Korta räntor i utlandet och i Sverige 1980–1983 158
4 Vissa statliga upplåningsräntor samt 90-dagars bankcertifikatränta och riksbankens diskonto 1980–1983 159
5 Likviditetstillskott inom landet, valutaflöde samt penningmängd 1973–1982 161
6 Den reala likviditetens avvikelser från trenden i procent 1965–1982 162
7 Valutaflöde och statens upplåning utomlands 1979–1983 163
8 Bankernas utestående krediter till andra ändamål än bostadsbyggande 1978–1983 165
9 Statens budgetunderskott samt dess finansiering 1973–1982 .. 168

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1983

Svensk ekonomi 1984 och 1985

Bilaga 1.2

SVENSK EKONOMI 1984 OCH 1985

Förord

Föreliggande kalkyler rörande Sveriges ekonomi 1984 och 1985 har utarbetats inom finansdepartementet under ledning av departementsrådet Svante Öberg. Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och statens industriverk har bidragit med underlag.

1 Inledning

Den ekonomiska politiken har verkningar, som sträcker sig över flera år. Det gäller exempelvis den devalvering, som genomfördes i oktober 1982. Man brukar räkna med att det tar 2 à 3 år innan den fulla effekten av en devalvering har slagit igenom på export- och importvolymerna.

Även finanspolitiken har effekter som påverkar ekonomin under en följd av år. Den budget som riksdagen i vår fastställer för budgetåret 1983/84 kommer huvudsakligen att påverka ekonomin 1984 och därefter.

Denna långsiktiga karaktär hos stora delar av den ekonomiska politiken gör att det finns ett behov av att utsträcka prognosperspektivet utöver det traditionella ettåriga perspektivet i nationalbudgeten och beakta utvecklingen under en treårsperiod under olika för den ekonomiska politiken centrala antaganden. Sådana kalkyler har också med varierande omfång genomförts i samband med de reviderade finansplanerna de senaste åren. Även i anslutning till årets reviderade finansplan redovisas denna typ av treårskalkyler. Beräkningarna är i år mer omfattande än tidigare och bygger på mer utvecklade metoder. Detta har motiverat att treårskalkylerna denna gång redovisas i en särskild bilaga till finansplanen.

Beräkningarna avser kalenderåren 1984 och 1985 och tar upp den reala utvecklingen, pris- och löneutbildningen och den finansiella utvecklingen (dvs. utvecklingen av inkomster och utgifter för olika institutionella sektorer). Däremot har det inte varit möjligt att genomföra en motsvarande analys för kreditmarknaden och penningpolitiken.

Treårskalkylerna har utförts med nya och delvis tidigare oprövade metoder: Den ekonometriska modell som ligger till grund för kalkylerna har exempelvis utvecklats, nya typer av export- och importfunktioner har estimerats osv. Beräkningsresultaten innehåller därför en betydande grad av osäkerhet.

I årets långtidsbudget (bilaga 1.3) redovisas en beräkning av statsbudgetens utveckling t. o. m. budgetåret 1987/88. Långtidsbudgeten baseras på vissa antaganden rörande timlöner, priser m. m. och tar endast hänsyn till redan fattade beslut rörande statens inkomster och utgifter. De kalkyler för staten och socialförsäkringen som redovisas i treårskalkylerna är till stor del baserade på samma beräkningsteknik som långtidsbudgeten och bygger delvis direkt på långtidsbudgetens siffror. Det har emellertid inte varit möjligt att uppnå en fullständig konsistens mellan treårskalkylerna och långtidsbudgeten. Exempelvis överensstämmer inte långtidsbudgetens antaganden rörande timlöner, lönesumma och priser helt med något av de alternativ, som redovisas i treårskalkylerna.

Bilagan är disponerad på följande sätt. I nästa avsnitt beskrivs översiktligt de metoder som används. Problemen i utgångsläget och valet av alternativ för 1984 och 1985 diskuteras i avsnitt 3. I de därpå följande avsnitten 4–10 redovisas förutsättningar för och resultat av kalkylerna.

Avsnitt 11 innehåller en känslighetsanalys av vad som kan inträffa vid ändrade förutsättningar i vissa avseenden. Avsnitt 12 är en avslutning.

2 Metod

De kalkyler som redovisas över olika tänkbara framtida förlopp för den svenska ekonomin baserar sig på en delvis nyutvecklad makroekonomisk beräkningsmodell. Till grund för beräkningarna ligger bedömningar av ett antal ekonomiska variabler, av vilka de viktigaste avser den internationella utvecklingen, den offentliga sektorns reala tillväxt och sysselsättning, skatteregler och subventioner samt timlönens förändring.

Kalkylmodell

I den modell som används är näringslivet uppdelat i fem sektorer: jord- och skogsbruk, industri, el-, gas-, värme- och vattenverk, byggnadsverksamhet samt privata tjänster. Modellen utgår från en input-output-beskrivning av produktionssambanden i näringslivet och innehåller finansiella beräkningsblock för hushållen, staten, kommunerna och socialförsäkringen. Privat konsumtion beror vidare av hushållens inkomstbildning. Även import, export och produktivitet bestäms endogent. Flera av modellens delar innehåller dynamiska samband, dvs. resultatet för ett år beror av föregående års lösningar.

Priser och volymer bestäms samtidigt, vilket gör det möjligt att direkt koppla exempelvis produktivitets-, löne- och vinstutveckling till inhemsk inflation och beräkna effekten på import och export. Den simultana bestämningen av volym och priser gör det också möjligt att sammanlänka de reala och finansiella kalkylerna.

I hushållsblocket bestäms bl. a. hushållens inkomster. Dessa beror framförallt beror på timlöner, sysselsättning och transfereringar. Vid givna skatteregler och exogent antagen sparkvot bestäms sedan hushållens totala konsumtionsutgifter. Då priset på privat konsumtion beräknas av prismodellen blir också konsumtionsvolymen bestämd.

De finansiella kalkylerna för den offentliga sektorn samverkar förutom via hushållen och den privata konsumtionen med den övriga modellen framför allt genom att priserna påverkas av indirekta skatter och subventioner.

Ekonometriska samband

Flera viktiga samband i modellen har estimerats på tidsserier och innehåller variabler både för lösningsåret och tidigare år, vilket gör att resultatet från ett år påverkar nästkommande års lösningar. Nedan följer en kortfattad beskrivning av de viktigaste estimerade ekvationerna.

Exporten av priskonkurrerande varor beror av världsmarknadsvolymen, svenska relativa priser för beräkningsåret och de två föregående åren, kapacitetsutnyttjandet, vinstnivån föregående år och en trendkomponent.

Importen av varor exkl. oljeprodukter beror av inhemsk efterfrågan, svenska relativa priser för beräkningsåret och föregående år, kapacitetsutnyttjandet, vinstnivån föregående år och en trendkomponent.

Importen av oljeprodukter har estimerats som en funktion av inhemsk efterfrågan, relativa priser och en trendkomponent. Oljeförbrukningen konstaterades dock vara oberoende av kortsiktiga svängningar i de relativa priserna.

Ekvationer för sysselsättningen uttryckt i timmar har estimerats både för industri och privata tjänster som tillsammans sysselsätter merparten av näringslivets arbetskraft. Antalet arbetstimmar för beräkningsåret beror av trendkomponenter och föregående års produktionsnivå. Denna konstruktion får till följd att en produktionsökning bara delvis medför en sysselsättningsökning. En del av produktionsökningen medför en ökad produktivitet. Dessutom ökar sysselsättningen med en viss eftersläpning i förhållande till produktionen.

Även för hushållens sparande och industrins investeringar har funktioner estimerats. De har dock inte använts direkt i kalkylmodellen utan utnyttjats för att exogent bedöma sparkvotens utveckling för hushållen och investeringsvolymens tillväxt i industrin.

Samspelet mellan bedömningar och modellberäkningar är viktigt vid övergripande ekonomiska kalkyler. Modellen sammanställer på ett konsistent sätt de antaganden som gjorts och de samband som byggts in. Utfallet kan sedan ge upphov till revideringar av de ursprungliga förutsättningarna. Som konkret exempel på när ett sådant interationsförfarande har tillämpats kan nämnas bestämningen av inhemsk inflation, vinstutveckling och löneökning. Modellberäkningar har först gjorts med exogent given löneökning och inhemsk inflation, mätt som prisökningen för privat konsumtion. Vinstandelarna i näringslivet blir då bestämda residuellt. Utvecklingen av löner, vinster och priser har sedan analyserats. Efter justeringar av olika antaganden har beräkningarna upprepats tills en rimlig utveckling erhållits för samtliga variabler.

3 Utgångsläge och alternativ för 1984 och 1985

Den svenska ekonomin 1982 kännetecknades av grundläggande obalanser i flera avseenden. Produktionsutvecklingen hade det senaste decenniet varit sämre i Sverige än i andra länder. Sysselsättningen hade börjat

minska. Underskotten i statens budget och i bytesbalansen var betydande.

Särskilt svag hade utvecklingen varit i industrin. Produktionsnivån i den svenska industrin var 1982 ca 10% lägre än 1974. Sverige hade sedan början av 1970-talet förlorat 20 à 25% av sina marknadsandelar av världsexporten, medan industriländerna totalt sett hade vunnit 10%. Den svaga produktionsutvecklingen hade medfört ett rekordlågt kapacitetsutnyttjande och en dålig lönsamhet och därmed vikande industriinvesteringar.

Den svaga produktionsutvecklingen under senare delen av 1970-talet och början av 1980-talet hade också medfört en vikande sysselsättning i näringslivet. Särskilt inom industrin hade sysselsättningen minskat. Sysselsättningen inom den offentliga sektorn hade däremot ökat kraftigt.

Under hela 1970-talet ökade den totala sysselsättningen varje år. 1981 minskade emellertid den totala sysselsättningen med 6000 personer och 1982 med 19000 personer. Den öppna arbetslösheten hade också ökat snabbt de senaste åren. Den hade ökat från 1,9% av arbetskraften 1980 till 2,5% 1981 och till 3,1% 1982.

Den svenska ekonomin kännetecknades också av betydande finansiella obalanser. Underskottet i bytesbalansen motsvarade 1982 3 1/2% av BNP och underskottet i statsbudgeten ca 13%. Även det finansiella sparandet i den offentliga sektorn uppvisade ett stort underskott.

Vid värderingen av de finansiella saldona finns det anledning att skilja mellan underliggande strukturella balanser och faktiska balanser. Likaså bör man ta hänsyn till att räntebetalningarna delvis utgör en kompensation för att inflationen minskar värdet på finansiella tillgångar och skulder. Även om korrigeringar görs av det faktiska finansiella sparandet i den offentliga sektorn för att erhålla ett strukturellt sparande, så framstår den försämring av det offentliga sparandet som inträffade under slutet av 1970-talet och början av 1980-talet som mycket kraftig. Försämringen av den offentliga sektorns finanser var i Sverige större än i nästan alla andra industriländer.

Statsbudgetens försvagning svarade för huvuddelen av försämringen i det offentliga sparandet. Problemets allvar accentueras av att de nuvarande underskotten fortsätter att generera ökade utgifter i form av räntebetalningar. Det kommer därför sannolikt att ta lång tid innan de strukturella underskotten i den offentliga sektorns finansiella sparande kan reduceras väsentligt.

I treårskalkylerna tillämpas, som redan nämnts, till stor del samma teknik som i långtidsbudgeten (bilaga 1.3), när det gäller statens och socialförsäkringens inkomster och utgifter. Det innebär att hänsyn i princip bara tas till redan fattade beslut. Inga utgiftsneddragningar eller inkomstförstärkningar därutöver har gjorts. I och med att någon analys av kreditmarknaden och penningpolitiken de närmaste åren inte har kunnat genomföras, har hänsyn inte heller kunnat tas till problemen att finansiera underskotten i statsbudgeten utan att likviditeten i ekonomin ökar för

snabbt. Denna brist i kalkylerna är särskilt besvärande i den utsträckning likviditeten i ekonomin påverkar inflationen och i den mån budgetunderskotten skapar förväntningar om en fortsatt hög inflation.

Underskotten i bytesbalansen hade under senare delen av 1970-talet och i början av 1980-talet (med undantag för 1978) permanentats på en hög nivå – mellan 2% och 4% av BNP. Underskotten hade tvingat fram en serie devalveringar. Inflationen hade under den aktuella perioden, bl.a. som följd av devalveringarna, varit högre i Sverige än i omvärlden.

Bytesbalansunderskotten hade också minskat Sveriges möjligheter att föra en självständig penningpolitik. De svenska räntenivåerna var i början av 1980-talet internationellt beroende i högre grad än i början av 1970-talet. Räntorna i Sverige hade också höjts i förhållande till de internationella. I början av 1970-talet var både långa och korta räntor väsentligt lägre i Sverige än i omvärlden. 1982 var de svenska räntorna i stället högre än utlandets.

Försämringen av Sveriges relativa inflation och relativa ränteläge hade medfört betydande problem för det svenska näringslivet att hävda sig i den internationella konkurrensen.

Bytesbalansunderskotten hade också lett till en omfattande statlig utlandsupplåning. Devalveringarna och dollarkursens uppgång de senaste åren har ökat kostnaden för denna upplåning. I årets långtidsbudget belyses kostnaderna för statens utlandsupplåning. En *realränta* på 10% de närmaste åren kan förutses.

1983 kan bli en vändpunkt för svensk ekonomi. I den reviderade nationalbudgeten (bilaga 1.1) ges en utförlig beskrivning av konjunkturläget för innevarande år. De dominerande dragen i den bild som där ges är att uppgången i den internationella konjunkturen blir alltmer tydlig och att den svenska exporten och industriproduktionen ökar kraftigt.

Devalveringen av den svenska kronan med 16% i oktober 1982 är den viktigaste orsaken till den mer gynnsamma utveckling av produktionen som nu kan förutses. Devalveringen och de relativt återhållsamma löneavtalen för 1983 har medfört att konkurrenskraften i den svenska ekonomin har stärkts väsentligt. Utgångsläget i detta avseende inför de närmaste åren är därmed gott.

Den förbättrade konkurrenskraften påverkar produktionen i näringslivet positivt på flera sätt. Den ger en möjlighet för många företag att sänka relativpriserna och därmed att vinna andelar både på exportmarknaden och hemmamarknaden. För andra företag som är pristagare på världsmarknaden kan den förbättrade lönsamheten göra det mer förmånligt att utvidga produktionen. På motsvarande sätt kommer troligen pressade marginaler för dem som exporterar till Sverige att dämpa importen de närmaste åren. Den förbättrade konkurrenskraften förhindrar också att produktionsverksamheter läggs ner och motverkar därmed den utslagning av produktionskapital som i betydande omfattning har skett de senaste 15–20 åren.

I samtliga alternativ som redovisas här kommer devalveringen och konkurrenskraftförbättringen att ha en positiv effekt på produktion, sysselsättning och bytesbalans de närmaste åren.

För att devalveringens positiva effekter ska bli bestående krävs emellertid att pris- och lönekostnadsökningen i Sverige de närmaste åren inte överstiger motsvarande utveckling i våra viktigaste konkurrentländer. Man kan i detta sammanhang erinra om att inflationen i Förenta Staterna, Förbundsrepubliken Tyskland, Storbritannien och Japan i början av 1983 är nere i en årstakt på mellan 3 och 5%.

Mot denna bakgrund har valts att här beskriva utvecklingen vid två olika förutsättningar rörande timlönerna 1984 och 1985. I ett alternativ (A) antas timlönerna öka med 10% per år och i två andra alternativ (B och C) med 6% 1984 och 5% 1985. De båda senare alternativen skiljer sig från varandra vad beträffar inflationstakten. I alternativ B förutsätts att inflationen är 5% i årstakt från senare delen av 1983. Det ger en prisökning mellan årsgenomsnitten 1983 och 1984 på 6% och mellan årsgenomsnitten 1984 och 1985 på 5%, se nedanstående tablå. I alternativ C förutsätts att inflationen är 3% i årstakt från senare delen av 1983, vilket ger en genomsnittsökning på 4% 1984 och 3% 1985.

Pris- och löneutvecklingen
Årlig procentuell förändring

	Alt. A		Alt. B		Alt. C	
	1984	1985	1984	1985	1984	1985
Timlön	10	10	6	5	6	5
Konsumentpris	8	8	6	5	4	3

Det första alternativet innebär att inflationsprocessen fortsätter ungefär som under det senaste decenniet. Under 1970-talet steg både priser och löner med i genomsnitt ca 10% per år. Under förutsättning av en relativt långsam internationell inflation och av att inga höjningar av indirekta skatter sker under prognosperioden torde en 10-procentig löneökningstakt de närmaste åren vara förenlig med en något lägre ökningstakt för konsumentpriserna än den genomsnittliga inflationstakten under 1970-talet.

Den dämpade pris- och löneökningstakten i alternativen B och C innebär däremot en markant förändring från vad som varit vanligt det senaste decenniet. De kalkyler för pris-, löne- och vinstutvecklingen, som redovisas i avsnitt 5. tyder emellertid på att en sådan dämpning av inflationstakten är fullt möjlig ur kostnadssynpunkt. I själva verket skulle den förutsatta årliga prisökningstakten på 5% i alternativ B medföra att vinstandelarna i industrin fortsätter att öka relativt kraftigt.

I alternativ C har därför en lägre årlig prisökningstakt (3%) förutsatts än i alternativ B. Även i detta alternativ skulle vinstandelarna fortsätta att öka

något. Det finns därför inga kostnadsmässiga skäl för en högre inflationstakt.

Det finns vidare tecken som tyder på en växande medvetenhet hos alla parter i den svenska ekonomin om betydelsen av att få ner inflationstakten. Timlöneökningarna 1982 och 1983 har exempelvis begränsats till ca 7% per år. Alternativen B och C torde därför ligga inom rimliga gränser trots att de avviker från tidigare vanliga ökningstakter.

4 Den internationella bakgrunden

Utgångspunkten för bedömningen av den internationella ekonomiska utvecklingen 1984 och 1985 är den prognos för konjunkturförloppet under innevarande år som görs i den reviderade nationalbudgeten. Som framgår därav tyder flera tecken på att en uppgångsfas nu verkligen inletts i Förenta staterna, medan signalerna härvidlag från Japan och Västeuropa är betydligt svagare och mindre entydiga. Tillväxten i BNP beräknas för 1983 uppgå till ca 2 3/4% i Förenta staterna, 3% i Japan och 3/4% i Västeuropa i genomsnitt. Inom Västeuropa skiljer sig förutsättningarna för ett förbättrat konjunkturläge dock väsentligt mellan de olika länderna.

För 1984 och 1985 är konjunkturutvecklingen avsevärt mer svårbedömd. Bland de mera betydande osäkerhetsmomenten återfinns intentionerna i den amerikanska penningpolitiken, reaktioner och förväntningar på de internationella kapital- och valutamarknaderna, oljeprisets utveckling och effekterna därav på inflation och efterfrågan, finanspolitiska målprioriteringar vid fortsatt stagflation samt risken för att nya handelshinder införs. Med hänsyn till denna osäkerhet kan flera olika utvecklingsförlopp tänkas. I det följande skisseras två olika alternativ för den internationella ekonomiska utvecklingen efter 1983: *scenario 1*, som innebär en fortsatt konjunkturåterhämtning under 1984 och 1985, samt *scenario 2*, i vilket konjunkturåterhämtningen bryts så att 1984 och 1985 kännetecknas av fortsatt stagnation.

Grundvalen för *scenario 1* är främst en fortsatt positiv efterfrågeutveckling i Förenta staterna. Efter en återhämtning i bostadsbyggande och bilförsäljning redan under 1983 kan under 1984 en mer allmän uppgång i den privata konsumtionen förväntas. Tillsammans med ett lageromsving kan detta ge underlag för en god tillväxt i industriproduktionen. I expansiv riktning verkar härvidlag också försvarsutgifterna. Även vid en sådan gynnsam utveckling kan ett antal mindre expansiva inslag bestå. En försiktig bedömning måste sålunda göras av industriinvesteringarna, kommunernas och delstaternas utveckling samt utlandets bidrag till efterfrågan på amerikanska varor. Detta talar sammantaget för att uppgången kan bli svagare än vid tidigare återhämtningar. I detta scenario ligger ett antagande om att penningmängdstillväxten anpassas till den större tillväxten i

produktionen, men att nedgången i realräntelägct ändå blir relativt begränsad. En viss depreciering av dollarn mot övriga valutor väntas komma till stånd under perioden.

En återhämtning av det antydda slaget i Förenta staterna kan förväntas ge en draghjälp till övriga industriländer. Dels ökar den efterfrågan i världsekonomin, dels kan en fallande dollarkurs ge utrymme för lättnader i främst de europeiska ländernas penningpolitik. Det kan dock förväntas dröja in på 1984 innan detta ger underlag för en generellt snabbare real tillväxt i dessa länder. Bakom denna bedömning ligger det faktum att konjunkturutvecklingen i industriländerna utanför Nordamerika ännu inte hunnit lika långt. I avvaktan på mera markanta höjningar av det reala aktivitetsläget kan inflationstakten väntas fortsätta att sjunka i flertalet länder i Europa under innevarande år. Detta är gynnsamt för realinkomstutvecklingen och skapar successivt underlag för en förstärkning av också den privata konsumtionen i många länder. I flertalet länder förs dock en stram finanspolitik, och med hänsyn till den vikt som fästs vid budgetunderskottens storlek och inflationsbekämpningen är mera omfattande finanspolitiska stimulansåtgärder inte sannolika de närmaste åren. Även ett gynnsamt scenario för utvecklingen under 1984 och 1985 torde därför karakteriseras av en relativt försiktig tillväxt i uppgångsfasen. Till en låg genomsnittlig tillväxttakt bidrar också att förutsättningarna för tillväxt varierar påtagligt mellan de enskilda länderna.

Antagandena om OECD-områdets tillväxt 1984 och 1985 framgår av tabell 1 och innebär således en ökning av BNP om ca 3 1/2 resp. 3 %. I USA är det fråga om en fallande tillväxttakt mellan åren medan den europeiska tillväxten ökar något på en låg nivå. Världshandeln med bearbetade varor beräknas på basis härav öka med 8 resp. 7 % i volym; jämfört med tidigare konjunkturuppgångar är den därvid tillämpade elasticiteten i världshandeln med avseende på produktionen snarast låg.

U-ländernas möjligheter att bidra till en expansiv efterfrågan är även i det gynnsamma scenariot I mycket begränsade. Trots en på senare tid ökad lagerefterfrågan på råvaror bedöms de reala råvarupriserna under treårsperioden utvecklas relativt svagt. Hos många u-länder fortsätter skuldtjänsten att ta i anspråk en stor andel av exportinkomsterna. Detta gäller bl. a. flera av de nya industriländerna, de s. k. NIC-länderna. Även OPEC-ländernas efterfrågan på industrivaror bedöms bli begränsad i detta scenario, även om oljepriserna skulle stiga något.

Med dessa förutsättningar blir de utifrån kommande prisimpulserna beskedliga i industriländerna. När det gäller det inhemska inflationstrycket föreligger delvis motstridiga tendenser. Å ena sidan har de senaste årens nedpressade aktivitetsläge satt sina spår i en klart lägre inflationstakt. Även löneökningarna är nu i de flesta industriländerna mindre än tidigare. Den lediga kapaciteten i industrin är överlag betydande och utgör en buffert mot inflationsimpulser från en ökad efterfrågan, i synnerhet om

tillväxten sker gradvis. Vid en konjunkturuppgång som i förstone leder till ett förbättrat kapacitetsutnyttjande finns därtill underlag för en fördelaktigare produktivitetstillväxt, vilket också begränsar kostnadstrycket på priserna. Å andra sidan finns fortfarande tecken på att betydande inflationsförväntningar ännu består, t. ex. de höga realräntorna för långa lån. Detta kan betyda att prisstegringstakten når sin botten 1983 för att därefter stiga något såväl 1984 som 1985. Till detta bidrar också ett behov hos företagen av att förbättra vinstnivåerna när aktivitetstillväxten så medger.

I *scenario 2* kännetecknas utvecklingen av fortsatt stagnation i industriländerna. De tendenser till konjunkturförbättring som är utgångspunkten för den reviderade nationalbudgetens prognos för 1983 får i detta scenario inte någon fortsättning därefter. I så fall upprepas det mönster med ryckig konjunkturutveckling – kortvariga perioder med förstärkt tillväxt som avbryts av perioder med stagnation eller tillbakagång – som kännetecknat OECD-området alltsedan 1980.

En faktor som skulle kunna utlösa ett sådant avbrott 1984 i konjunkturåterhämtningen är en förnyad penningpolitisk åtstramning i Förenta staterna i kombination med att finanspolitiken inte leder till att budgetunderskotten reduceras. Detta skulle ytterligare höja realräntorna och spä på inflationsförväntningarna. Ett sådant händelseförlopp skulle drabba de flesta typer av efterfrågan och särskilt kunna medföra en sviktande utveckling av den betydelsefulla privata konsumtionen.

I detta scenario förblir dollarn stark och draghjälpen till övriga delar av världen avsevärt svagare. Därtill finns inhemska osäkerhetsfaktorer i andra industriländer som vid ett mindre gynnsamt utfall kan bedömas bidra till stagnationsutvecklingen. Utsikterna till framgång för den investeringsstimulerande politiken i Förbundsrepubliken Tyskland blir avsevärt mindre i frånvaron av en tillväxt av marknaderna. En mera drastiskt fallande kurs för det brittiska pundet kan föranleda en omläggning av den ekonomiska politiken i åtstramande riktning igen i syfte att begränsa inflationsimpulserna. Löneutvecklingen i Frankrike kan utveckla sig till ett hot mot landets konkurrenskraft och möjligheter att lösa även de interna balansproblemen. Den japanska exporten till Nordamerika och Västeuropa kan komma att bli utsatt för protektionistiska åtgärder, något som också kan drabba NIC-länderna. Såväl oljeproducerande som övriga u-länder får i detta scenario ökade svårigheter och kan förväntas möta såväl en ännu svagare råvaruprisutveckling som större belastningar för skuldtjänsten. Intresset för ökat internationellt varuutbyte torde i ett sådant klimat bli utomordentligt litet; i tabellen anges en symbolisk enprocentig tillväxt av världshandeln med bearbetade varor 1984 och 1985.

Ett stagnationsscenario som detta kunde i och för sig också tänkas föranledas av en förnyad acceleration i prisstegringarna i industriländerna. Detta har emellertid bedömts som mindre sannolikt med hänvisning till den mycket begränsade tillväxt i efterfrågan som totalt skulle uppkomma under

perioden. Snarast är det mer sannolikt att inflationstakten ytterligare dämpas till följd av låga råvarupriser och antagna låga löneökningar. Liksom varit fallet under de senaste åren torde dock framgångarna i inflationsbekämpningen inte vara tillräckliga för att generera annat än kortvariga förbättringar i det reala aktivitetsläget.

Till följd av att så många av de förhållanden som kan ha stor betydelse för konjunkturutvecklingens förlopp 1984 och 1985 är särskilt svårbedömda efter den ovanligt långa recessionen sedan 1980, är det vanskligt att avgöra vilken riktning utvecklingen kommer att ta. De skisserade scenarierna 1 eller 2 representerar inte några extremalternativ för den möjliga utvecklingen, men det finns skäl att vara särskilt försiktig i den internationella bedömningen. Till grund för treårskalkylerna ligger därför förutsättningar om den internationella utvecklingen som ligger mellan de båda scenarierna vad avser produktionens och världshandelns volymtillväxt. En sammanfattning av dessa förutsättningar ges i tabell 1. I avsnitt 11 görs härutöver en känslighetsanalys för att illustrera betydelsen av att den internationella utvecklingen blir en annan än den som ingår i huvudkalkylerna.

Tabell 1 Nyckeldata för den internationella utvecklingen 1984 och 1985
Årlig procentuell volymförändring

	Scenario 1		Scenario 2		Kalkylunderlag	
	1984	1985	1984	1985	1984	1985
OECD:s BNP	3 1/2	3	0	0	2 1/2	2
därav USA	4 1/2	2 1/2	−1	−1	.	.
Västeuropa	2 1/2	3	0	0	.	.
Världshandeln med bearbetade varor	8	7	1	1	5	4

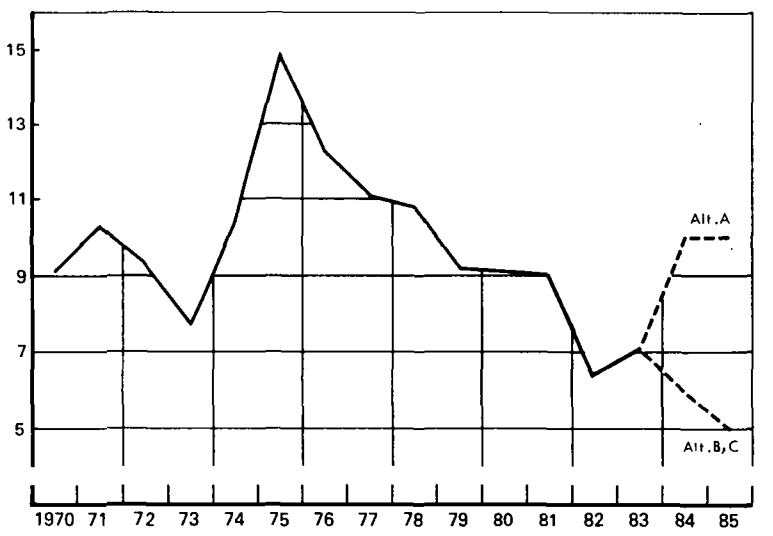
De prisantaganden som ligger till grund för kalkylerna innebär att inflationstakten ökar något de närmaste åren. Priset för bearbetade varor i internationell handel antas stiga med 6% 1984 och 7% 1985. Priset på råolja förutsätts förbli ungefär oförändrat 29 dollar per fat 1984 och 1985. Drastiska prisfall på oljan (under 25 dollar) förefaller i dagsläget inte sannolika. Inte heller torde risken för hastiga prisuppgångar i samband med en starkare efterfrågan vara särskilt stor med tanke på den stora outnyttjade utvinningskapaciteten i utgångsläget och på den långsamma aktivitetsförbättring som äger rum i förbrukarländerna. Det förtjänar dock att understrykas att förutsättningen på denna punkt är kringgärdad med särskilt stor osäkerhet. Den historiska utvecklingen ger delvis oklara besked om bestämningsfaktorerna bakom råvaruprisfluktuationerna och därtill kommer att många sådana faktorer är svåra att förutsäga på längre sikt, t. ex. politiska händelser.

5 Priser och löner

Den inhemska inflationen relativt omvärlden har stor betydelse för hur svenskt näringsliv kan hävda sig i internationell konkurrens. För att den devalvering som genomfördes 1982 skall kunna leda till bestående sänkta relativpriser krävs att de inhemska kostnads- och prisökningarna ej överstiger våra viktigaste handelspartners. Som redan nämnts har inflationstakten i viktiga konkurrentländer succesivt dämpats och är i början av 1983 nere i årstakter mellan 3 och 5 %. Detta skärper kravet på en nivåsänkning av den inhemska inflationstakten.

I alternativen som analyseras i treårskalkylerna anges tre väl skilda löne- och prisutvecklingar som ställs mot det tidigare givna internationella scenariot. I alternativ A antas den inhemska inflationen öka relativt omvärlden, samtidigt med en reallöneökning på ett par procentenheter. I alternativ B antas den inhemska inflationen kunna pressas ned i nivå med den internationella vid oförändrade reallöner. I alternativ C antas den inhemska inflationen kunna sänkas ytterligare med ett par procentenheter, samtidigt som samma nominella löneökning antas som i alternativ B.

Diagram 1 Timlönens utveckling 1970–1985
Årlig procentuell förändring

Källor: Statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

Löner

I diagram 1 anges de genomsnittliga tillväxttalen för timlönen för samtliga löntagare från 1970. Utvecklingen under 1970-talet dominerades av den kraftiga ökningen 1974 och 1975. Endast en långsam återgång av löneökningstakten följde sedan och först 1980 och 1981 var den i nivå med tillväxten under 1970-talets första år.

Timförtjänstens tillväxt mellan 1981 och 1983 beräknas i årsgenomsnitt bli ca 7 %. Löneutvecklingen för 1982 och 1983 visar därmed en dämpning jämfört med 1970-talet.

För prognosperioden analyseras effekterna av en hög löneökning i alternativ A och en låg löneökning i alternativ B och C.

I alternativ A förutsätts att timlöneökningen i näringslivet blir 10 % per år för 1984 och 1985. I alternativ B och C förutsätts att timlönens ökningstakt dämpas till 6 % 1984 och 5 % 1985. Löneökningarna antas vidare få en profil liknande den som gäller för 1983, vilket beräkningstekniskt motsvaras av en något lägre ökningstakt i den offentliga sektorn.

Ökningstakten för lönerna har i första hand valts för att dels belysa en utveckling där inflationsbekämpningen misslyckas och dels utvecklingar där inflationsbekämpningen i varierande grad lyckas.

Det finns en risk att lönerna åter börjar stiga i den snabbare takt som anges i alternativ A. Eftersläpande effekter av devalveringen i oktober 1982 och den måttliga internationella konjunkturuppgång som förutsätts 1984 och 1985 skapar ökad efterfrågan för den konkurrensutsatta sektorn och därmed en risk för en löneinflation. Under den senaste konjunkturuppgången var löneökningen ca 9 % per år. Även flera år av reallönesänkningar för stora löntagargrupper riskerar att skapa krav på höga nominella löneökningar.

Andra faktorer talar emellertid för den återhållsamma löneutveckling som anges i alternativen B och C. Trots stora arbetsmarknadspolitiska insatser beräknas den öppna arbetslösheten för 1983 bli den högsta under efterkrigstiden. Även en ökad insikt om att inflationstakten internationellt har avtagit skapar lägre inflationsförväntningar inom landet.

De löneökningar som anges för 1984 och 1985 i alternativen B och C är låga jämfört med 1970-talets inhemska ökningstakter. Men det kan här vara värt att erinra om att timlöneökningen i Förbundsrepubliken Tyskland i genomsnitt var så låg som 6 % i årstakt mellan 1974 och 1981. Trenden för den nominella löneökningen är dessutom sjunkande för de senaste åren och löneökningstakten 1981–1982 var knappt 5 %.

Till ökningen av timförtjänsten läggs för 1984 en beslutad höjning av ATP-avgiften på 0,2 procentenheter. För 1985 antas skattereformen finansieras med en höjning av den allmänna löneavgiften med 2 %.

Priser

Efter en period av relativt stabila priser både på världsmarknaden och de inhemska marknaderna fyrdubblades de nominella oljepriserna under konjunkturuppgången 1973 och 1974. Även priset på övriga varor kom att stiga kraftigt, vilket tillät att höga löneökningar kunde kombineras med goda vinster i industrin. Under den starka konjunkturnedgången därefter dämpades prisökningarna kraftigt på världsmarknaden, vilket också ledde till att den svenska prisökningstakten delvis anpassades nedåt, dock ej tillräckligt för att undvika kraftiga förluster av marknadsandelar.

Den nominella löneökningen bromsades endast långsamt under de följande åren, vilket resulterade i snabbt fallande vinster inom industrin. Först 1978 började en vinstuppgång bli skönjbar. Under konjunkturuppgången 1979 och 1980 fortsatte de svenska företagen att förbättra sina vinster genom att låta priserna stiga snabbare än våra konkurrenter. Svensk industri kom därför att förlora marknadsandelar på både hemma- och exportmarknader. Devalveringarna 1981 och 1982 har dock skapat utrymme för en anpassning av de svenska relativa priserna med bibehållna vinstnivåer. De låga löneökningarna under 1982 och 1983 har ytterligare stärkt företagens konkurrenskraft.

Prisutvecklingen på inhemska produkter och indirekta skatteändringar sammantaget med en hög internationell inflation jämfört med 1960-talet och början av 1970-talet medförde att konsumentpriserna i årsgenomsnitt ökade med drygt 10 % under senare delen av 1970-talet.

Företagen sätter sina priser delvis för att täcka framtida kostnader och skapa morgondagens vinster. Deras bedömning av den kommande utvecklingen är därför i hög grad bestämmande för inflationen. Produktpriserna bestäms framför allt av lönekostnaderna och då i hög grad av de förväntade långsiktiga. De internationella priserna inverkar också via import av insatsvaror. De internationella priserna bestämmer även via konkurrens på hemma- och världsmarknaderna delvis de svenska företagens priser.

I den modell som används för att beräkna prisutvecklingen för 1984 och 1985 bestäms det inhemska produktionspriset för varje sektor i näringslivet primärt av timlönekostnaden, produktiviteten, bruttovinstandelen, kostnaden för importerade insatsvaror samt av indirekta skatter och subventioner. Exportpris och hemmamarknadspris sätts lika med produktionspriset för alla sektorer utom industrin där exportpriset för gruppen "pristagarvaror" sätts exogent, medan priset för priskonkurrerande varor sätts lika med priset på hemmamarknaden.

Timlönen inkl. kollektiva avgifter antas i alternativ A öka med 10,2% 1984 och 10% 1985. I alternativ B och C ökar den med 6,2% 1984 och 5% 1985. Lönekostnaden per producerad enhet beror förutom på lönekostnaden per timme på produktiviteten som för huvudparten av näringslivet är endogent bestämd av produktionsutvecklingen via sysselsättningsekva-

tionerna för industrin och tjänstesektorerna. Vid en produktionsuppgång förbättras först produktiviteten, vilket verkar sänkande på kostnaderna.

För indirekta skatter och subventioner antas följande. Skatterna på energi höjs 1983 i enlighet med kompletteringspropositionen. Den allmänna löneavgiften höjs med 2 procentenheter 1985. Uttaget av mervärdeskatt är oförändrat (skattebeloppen följer i modellen värdet på privata konsumtionen). Övriga indirekta skatter, dvs. skatt på sprit, tobak etc., antas också vara oförändrade (skattebeloppen följer den privata konsumtionsvolymen). Subventionerna till näringslivet antas öka något men väsentligen vara oförändrade mellan de olika alternativen.

Det aggregerade importpriset antas i alternativ A stiga med i genomsnitt 5,5 % per år och i alternativ B och C med 5 %. Det högre importpriset i alternativ A motiveras av att importörerna vid en högre inhemsk inflation tar igen något av de tidigare nedpressade priserna på den svenska marknaden, se vidare avsnitt 6.

Industrins vinster har sedan 1977 trendmässigt ökat. Denna förbättring av företagens lönsamhet ska ses mot bakgrund av att soliditeten tidigare kraftigt hade försämrats sedan 1970-talets början. Samtidigt har under senare år företagens risker i flera avseenden ökat. Därför förutsätts en fortsatt strävan hos företagen att öka sin soliditet. I kalkylerna för prognosperioden avspeglas detta av att industrins vinstandel, mätt som kvoten mellan driftsöverskott brutto och förädlingsvärde till faktorpris, i samtliga alternativ i varierande grad ökar jämfört med 1983 års nivå.

I alternativ A börjar lönerna åter öka i en takt som motsvarar ökningstakten för senare hälften av 1970-talet. Konsumentpriserna bedöms öka med 8 % per år, vilket understiger inflationstakten under senare delen av 1970-talet med ett par procentenheter. Den inhemska prisökningen dämpas dock under prognosperioden av att de internationella prisökningarna är lägre och av att de indirekta skatterna stiger långsammare. Den antagna inflationen i alternativ A är förenlig med att industrin höjer sina vinstandelar något 1984 och 1985. Därmed kommer de svenska produktpriserna att öka snabbare än våra konkurrenters, vilket leder till förlorade marknadsandelar. Denna utveckling förklaras av att företagen vid en kostnadsökning som är snabbare än omvärldens antas välja att sänka sin volymtillväxt och hålla höga priser i stället för att öka produktionsvolymen.

I alternativ B där timlöneökningarna sjunker jämfört med prognosen för 1983, antas att konsumentpriserna stiger med 6 % 1984 och 5 % 1985. Den oförändrade reallönen i detta alternativ medger att företagen höjer sina vinstandelar kraftigt, samtidigt som relativpriserna kan sänkas med ca 1 % per år. Företagens prisbeteende kan motiveras av att de långsiktiga kostnaderna fortfarande förväntas bli höga. Kostnadsmässigt finns emellertid vid en löneutveckling enligt alternativ B uppenbarligen ett utrymme för en lägre inflation.

I alternativ C antas därför inflationen bli 4 % resp. 3 % för 1984 och

1985. Detta är liktydigt med en reallöneökning med 2 % per år. Den lägre inflationen innebär att företagens vinstmarginaler ökar från 1983 års nivå och att de svenska relativa priserna sänks med drygt 3 % per år.

I förhållande till den tvåsiffriga årliga inflationstakt som Sverige har haft sedan 1975 utgör prisökningarna i alternativ B och C ett trendbrott. De är dock rimliga med de förutsättningar som givits för internationell inflation samt löne- och skatteförändringar. Vidare kan industrins vinstandelar för 1985 öka något i alternativ A och C medan de ökar kraftigt i alternativ B.

Tabell 2 Prisutvecklingen för vissa komponenter i försörjningsbalansen 1970–1985
Årlig procentuell förändring

	1970–1983	Alt A		Alt B		Alt C	
		1984	1985	1984	1985	1984	1985
BNP	9,9	9,1	9,3	6,2	5,0	4,1	2,7
Privat konsumtion	9,7	8,0	8,0	6,0	5,0	4,0	3,0
Offentlig konsumtion	10,9	8,7	9,7	5,4	5,3	4,9	4,8
Bruttoinvesteringar	9,6	9,7	8,5	7,9	6,2	6,4	4,9
Export	10,3	9,1	8,3	7,2	5,5	5,3	3,4
Import	11,4	5,2	6,1	4,6	5,5	4,5	5,5

6 Utrikeshandeln

Exporten

Mer än 3/4 av den svenska exporten av bearbetade varor går till länder inom OECD-området. Marknadstillväxten där är således i hög grad avgörande för de svenska avsättningsmöjligheterna. Som framgår av avsnitt 4 beräknas denna tillväxt till 5% 1984 och 4% 1985 i förutsättningarna för treårskalkylerna. Tillväxten i länderna utanför OECD-området, som kvantitativt sett spelar mindre roll för den svenska exporten, har satts till samma tal, vilka således gäller även den totala marknadstillväxten för svensk export av bearbetade varor. Denna varukategori överensstämmer i stort sett med den varugrupp som i denna exportanalys kallas för priskonkurrerande varor, dvs. sådana varor för vilka priset är en viktig konkurrensparameter.

För övrig varuexport används här benämningen pristagarvaror, vilket står för att det för dessa varor finns etablerade världsmarknadspriser som de svenska exportörerna i stor utsträckning anpassar sig till. I den svenska exporten domineras denna varugrupp av skogsindustrins produkter. Härtill kommer tillfälliga produktionsöverskott från jordbruket som inte finner avsättning inom landet samt en del petroleumprodukter. Marknadstillväxten för skogsindustriprodukterna tar regelmässigt fart i ett tidigt skede av en internationell konjunkturuppgång. Så är fallet även denna gång och en betydande efterfrågeökning har redan förmärkts på främst trävaror. Totalt

beräknas marknadstillväxten för skogsindustrins produkter till 6,5 % 1984 och 2,6 % 1985. För övriga pristagarvaror är det inte meningsfullt att tala om någon särskild marknad. Uppkommande överskott är små och kan utan vidare avyttras på världsmarknaden till rådande priser.

Marknadstillväxten för tjänster beräknas till 4 % 1984 och 3 % 1985.

Förutsättningarna för den internationella inflationen har angivits i avsnitt 4. För världshandeln med bearbetade varor innebär den bedömningen prisstegringar om 6 % 1984 och 7 % 1985 mätt i ett genomsnitt av internationella valutor.[1] Under de tre senaste åren har den genomsnittliga prisutvecklingen på de svenska exportmarknaderna varit något långsammare än det internationella genomsnittet till följd av en annorlunda sammansättning av den svenska exporten. För prognosperioden förutsätts inte någon sådan skillnad i prisutveckling.

Pristagarvarorna beräknas öka snabbare än de bearbetade varorna i pris. Särskilt för skogsindustrins produkter har man att räkna med en klar höjning av realpriset (det nominella priset i förhållandet till priset på bearbetade varor) under en konjunkturåterhämtning, då efterfrågan tillväxer snabbt. För 1984 antas detta realpris stiga med ca 5 % för skogsindustriprodukterna, varefter pristrycket mattas så att realpriset stiger med ca 1 % 1985. Även för jordbruksprodukter sker, bl. a. till följd av lagerrörelser, tydliga realprisfluktuationer av ungefär samma storleksordning på världsmarknaden över en konjunkturcykel. För den svenska exporten av petroleumprodukter antas priset (i dollar) vara oförändrat både 1984 och 1985. Utvecklingen av världsmarknadspriserna på tjänster är svårbedömd; här förutsätts en viss fortsatt realprishöjning med 1 % per år 1984 och 1985.

Utifrån dessa internationella förutsättningar bedöms den svenska exportens utveckling under prognosåren. Konjunkturinstitutet har estimerat en exportfunktion för de priskonkurrerande varorna. Enligt denna funktion beräknas en sänkning av det relativa svenska exportpriset med 1 % i förhållande till världsmarknadspriset medföra en höjning av Sveriges marknadsandelar med 1,44 %. Denna effekt fördelar sig över tre år,[2] vilket bl. a. innebär att de stora relativprissänkningar som sker 1983 till följd av fjolårets devalvering kommer att leda till vinster av marknadsandelar även 1984 och 1985. I exportfunktionen ingår vidare en variabel som anger hur resursutnyttjandet inom den svenska industrin påverkar utbudet av exportvaror. Vid t. ex. en ökning av kapacitetsutnyttjandet med 10 % – vilket motsvarar en ökning av produktionen med 5 % – dämpas exportens ökningstakt till följd härav med drygt 1 %. Slutligen ingår i exportfunktionen för de priskonkurrerande varorna också en trend, som estimerats

[1] Mätt i svenska kronor blir den vägda prisökningen 1984 något större, 6,3 %, till följd av att den dollardepreciering som då antas ske har större genomslag i riksbankens valutakorg än i utrikeshandeln.

[2] Samma år som relativpriset sänks ökas marknadsandelarna med 0,64 % och åren därpå med 0,62 resp. 0,18 %.

Tabell 3 Export 1984 och 1985
Årlig procentuell volymförändring

	Alt. A		Alt. B		Alt. C	
	1984	1985	1984	1985	1984	1985
Pristagarvaror	4,5	1,5	4,5	1,5	4,5	1,5
Priskonkurrerande varor	6,0	1,0	7,3	4,1	8,6	6,6
Summa varor	**5,6**	**1,1**	**6,6**	**3,4**	**7,5**	**5,2**
Tjänster	2,1	1,2	4,4	5,3	7,2	8,7
Total export	**5,0**	**1,2**	**6,2**	**3,7**	**7,4**	**5,8**

till −1,7 % per år, dvs. vid oförändrat relativpris och kapacitetsutnyttjande faller exportvolymen ändå trendmässigt. Bakom denna negativa trend ligger bl. a. en ogynnsam varu- och ländersammansättning hos den svenska exporten.

För pristagarvarorna baseras prognosen på den beräknade marknadstillväxten samt en särskild bedömning av förhållandena på utbudssidan. Tjänsteexporten förklaras med en relativprisvariabel, där elasticiteten mellan marknadsandelsvinster och relativprissänkningar uppgår till −1,3, fördelat på två år.

Exportutvecklingen enligt de tre alternativen A−C framgår av tabell 3. För pristagarvarorna är exporttillväxten oberoende av den inhemska kostnadsutvecklingen så länge denna inte påverkar råvaruförsörjningen och produktionskapacitetens storlek. Sålunda ökar skogsindustrins export lika mycket 1984 och 1985 i alla tre alternativen, och ökningstakten motsvarar precis marknadstillväxten, vilket innebär att restriktionerna på utbudssidan förutsätts inte göra sig gällande. Skulle brist på skogsråvara uppkomma, kan exportutvecklingen bli sämre än vad som här förutses. För jordbruksprodukter och petroleumprodukter förutsätts oförändrade exportvolymer jämfört med 1983.

Exporten av priskonkurrerande varor hämmas i alternativ A av att den inhemska kostnadsutvecklingen framtvingar relativprishöjningar både 1984 och 1985. Det första året dämpas följderna härav av de återstående effekterna av de senaste devalveringarna, främst den år 1982, och exportvolymen växer med 6,0 %, dvs. någon procent mer än världsmarknaden. År 1985 inträder emellertid de negativa effekterna av en snabb inhemsk prisutveckling, och exporten ökar mycket svagt trots en världsmarknadstillväxt på 4 %. Dessutom har man att räkna med kvardröjande effekter efter 1985 av de höjda relativpriserna.

Tjänsteexporten 1984 gynnas i mindre utsträckning av tidigare inträffade relativprissänkningar, eftersom effekterna därav redan uttömts i högre grad än när det gäller de priskonkurrerande varorna. Svenska exportörer förlorar marknadsandelar och exportökningen blir svag båda prognosåren.

Den lägre kostnadsökning som kännetecknar alternativ B gör det möjligt

att ta tillvara de expansiva effekterna på exporten från devalveringarna. Dessutom sänks relativpriset för de priskonkurrerande varorna ytterligare något under prognosperioden, och totalt sett återvinns marknadsandelar i någon mån.

I alternativ C, där de svenska relativpriserna sänks med ca 2% 1984 och ca 4% 1985, uppkommer den mest positiva utvecklingen för exporten. På fyra år (1981–1985) skulle Sverige enligt detta alternativ erövra marknadsandelar motsvarande drygt 12% i volym. Visserligen uppgår relativprissänkningen under denna period till ännu mer (nära 17%), vilket innebär en sjunkande genomsnittlig ersättning för exporten, men till följd av eftersläpningseffekter skulle ytterligare marknadsandelar stå att vinna efter 1985 i detta alternativ. Till bilden av detta alternativ hör emellertid också att exporten kan komma att begränsas av den befintliga produktionskapaciteten, vilket sålunda minskar utbytet av sänkta relativpriser. Exportvärdet i löpande priser 1985 är i detta alternativ lägre än i de övriga alternativen. Som andel av BNP i löpande priser är exporten likväl högst i alternativ C.

Tjänsteexporten, som har hög kortsiktig känslighet för relativprisförändringar, gynnas särskilt mycket i alternativen B och C där den inhemska inflationen reduceras kraftigt.

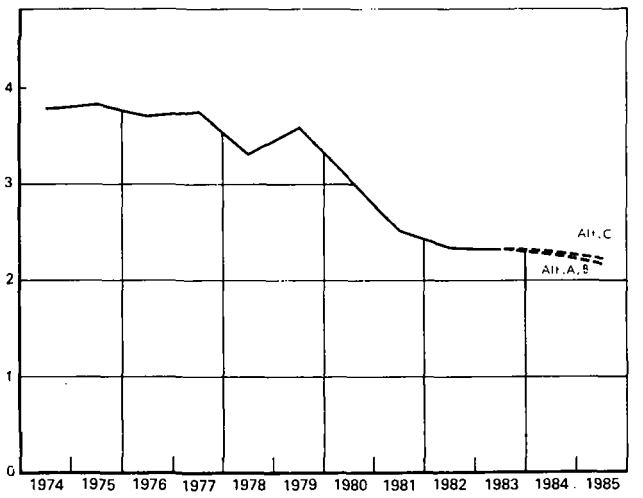
Importen

För importen tillämpas en något annorlunda indelningsgrund, innebärande att importen av olja skiljs ut som en post och en funktion estimeras för importen av övriga varor. Dessutom görs en särskild bedömning av tjänsteimporten.

Importen av råolja och petroleumprodukter styrs framför allt av möjligheterna till fortsatta besparingsåtgärder och övergång till andra energislag. Sådana förändringar var särskilt kraftiga 1979–1981 efter de snabba prisstegringarna då, men även för prognosperioden måste incitamenten till fortsatt minskning av oljeanvändningen bedömas vara starka. Realpriset på olja beräknas vara mer än tre gånger högre 1985 än före den första oljekrisen 1973, och hittills har oljeförbrukningen i relation till BNP sjunkit med blott en dryg tredjedel. Utvecklingen av nettoimporten av olja i relation till BNP redovisas i diagram 2. Den trendmässiga utvecklingen av denna relation fram till 1979 bedöms fortsätta efter 1981. Bruttoimporten följer ungefär samma utveckling, och den trendmässiga nedgången i oljeimporten uppskattas sålunda till drygt 3% per år. I importfunktionen ingår också en variabel för relativpriset mellan olja och inhemskt framställda energiformer. Inverkan därav på oljeimporten är dock försumbar.

För varor exkl. olja förklaras importen med samma variabler som ingår i exportfunktionen för priskonkurrerande varor samt dessutom med föregående års vinstmarginal för de inhemska producenterna. Förbättrade vinster hemma betyder ökad konkurrenskraft mot import. Relativpriselastici-

Diagram 2 Nettoimport av råolja och petroleumprodukter som andel av BNP 1974–1985

Källor: Konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

teten är i denna funktion −1,24 och fördelad på två år.[1] 1982 års devalvering får sålunda totalt sett mindre men något mer omedelbara effekter på importsidan än på exportsidan. Det kan vidare nämnas att variabeln för resursutnyttjandet enligt skattningsresultaten har större inverkan på importen än på exporten. Vid t. ex. en produktionsökning inom landet med 5% dras importen sålunda upp med 3%. Dessutom finns det en kraftig positiv trend i importfunktionen för varor exkl. olja, dvs. det sker en fortlöpande ökning av importpenetrationen på den svenska marknaden med drygt 3% per år även vid oförändrade relativpriser och konstant kapacitetsutnyttjande.

I bedömningen av importen av varor exkl. olja under prognosperioden har hänsyn tagits till ytterligare en faktor. Efter devalveringarna 1981 och 1982 steg importpriserna klart långsammare än den beräknade utvecklingen av världsmarknadspriserna. Se vidare kapitel 3 i den reviderade nationalbudgeten. Importens försämrade konkurrenskraft på den svenska marknaden föranledde då importörerna att begränsa prisökningarna vid försäljning här. Vid en fortsatt snabb inflation i Sverige torde importörerna kunna ta igen en del av denna relativprissänkning. I alternativ A förutsätts importpriserna därför öka 1 procentenhet snabbare än världsmarknadspriserna. Vid en dämpad svensk inflation, som förutsätts i alternativen B och C, försämras importörernas konkurrenssituation ytterligare, och de kan då

[1] −0,30 första året och −0,94 andra året.

Tabell 4 Import 1984 och 1985
Årlig procentuell volymförändring

	Alt. A		Alt. B		Alt. C	
	1984	1985	1984	1985	1984	1985
Varor exkl. olja	1,3	3,6	1,3	4,6	3,0	6,2
Råolja och petroleumprodukter	−0,9	−3,5	−0,3	−1,7	1,0	0,5
Summa varor	**1,0**	**2,7**	**1,1**	**3,8**	**2,8**	**5,5**
Tjänster	1,2	1,2	0,3	−0,2	0,9	−0,1
Total import	**1,0**	**2,5**	**1,0**	**3,2**	**2,5**	**4,6**

knappast ta ut några relativa prisökningar heller senare. Den därmed försvagade lönsamheten av försäljning av importvaror på den svenska marknaden bedöms sålunda leda till att utbudstrycket från importsidan dras ned. Detta återspeglas i att den trendmässiga importtillväxten antagits bli 1 procentenhet lägre i alternativen B och C.

Vad slutligen importen av tjänster beträffar styrs den – förutom av den inhemska efterfrågan – av utvecklingen av relativpriserna och av en priselasticitet som är lika stor som för tjänsteexporten.

Kalkylresultaten innebär i samtliga alternativ att importen ökar förhållandevis långsamt i volym 1984 och 1985. Mätt i fasta priser förändras importen i relation till BNP endast obetydligt jämfört med 1983. Utvecklingen redovisas i tabell 4.

Oljeimporten går tillbaka i volym i alternativen A och B, och den ökning som uppkommer i alternativ C är liten i förhållande till den produktionsökning som realiseras.

När det gäller importen av övriga varor beräknas effekterna av relativprissänkningarna efter 1982 års devalvering bidra till en återhållsam volymtillväxt och fallande importandel i samtliga alternativ. År 1985 har emellertid dessa effekter uttömts, och relativprisutvecklingen 1984 och 1985 får större genomslag på importen. I alternativ A beräknas därigenom importpenetrationen ånyo skjuta fart när importen blir relativt sett billigare. I alternativen B och C verkar relativpriseffekten i motsatt riktning, men importandelen stiger ändå 1985 till följd av kapacitetsbegränsningar hos de inhemska producenterna. I och med att också den inhemska efterfrågan ökar snabbare i dessa båda alternativ än i alternativ A blir därtill volymtillväxten i importen större.

Tjänsteimporten stiger i samtliga alternativ relativt långsamt i volym.

Bytesbalansen

Utrikeshandeln med varor och tjänster ger i samtliga alternativ i löpande priser upphov till en kraftig förbättring 1984, och ställningen befästs sedan

Tabell 5 Bytesbalans 1983–1985
Miljarder kr., löpande priser

		Alt. A		Alt. B		Alt. C	
	1983	1984	1985	1984	1985	1984	1985
Export av varor	201,1	231,4	253,3	229,7	250,3	227,8	247,9
Import av varor	200,0	211,7	230,2	210,5	229,6	213,8	237,2
Handelsbalans	*1,1*	*19,8*	*23,1*	*19,2*	*20,7*	*14,0*	*10,7*
Export av tjänster	40,4	45,3	50,0	45,3	50,4	45,2	50,7
Import av tjänster	39,6	43,0	47,0	42,6	45,9	42,8	46,3
Tjänstebalans	*0,8*	*2,3*	*3,0*	*2,6*	*4,4*	*2,4*	*4,5*
Bytesbalans för varor och tjänster	**1,9**	**22,0**	**26,2**	**21,8**	**25,1**	**16,4**	**15,2**
Räntenetto	−18,6	−21,0	−21,5	−21,0	−21,5	−21,0	−22,0
U-landsbistånd	− 4,5	− 5,1	− 5,6	− 5,1	− 5,5	− 5,1	− 5,5
Övriga transfer.*	2,3	2,8	3,2	2,8	3,2	2,8	3,2
Transfereringsbalans	*−20,8*	*−23,2*	*−23,9*	*−23,3*	*−23,7*	*−23,3*	*−24,3*
Bytesbalans	**−18,8**	**− 1,2**	**2,3**	**− 1,4**	**1,3**	**− 6,8**	**− 9,0**
Dito i % av BNP	− 2.7	− 0,2	0,3	− 0,2	0,2	− 0,9	− 1,1

* Netto inkl. del av korrigeringsposten

Anm. Fördelningen mellan varor och tjänster avviker här till följd av skiljaktiga sektordefinitioner från såväl handelsstatistikens som nationalräkenskapernas fördelning. Summan av varor och tjänster överensstämmer med nationalräkenskapernas nivå inkl. den del av korrigeringsposten som hänförs till tjänstehandeln.

1985. I tabell 5 återges den beräknade utvecklingen för perioden 1983–1985 enligt de tre alternativen.

Förbättringen av överskottet i varu- och tjänstehandeln från 1983 till 1984 uppgår i både alternativ A och alternativ B till ca 20 miljarder kronor. Denna förstärkning av den externa balansen är främst en följd av den kraftiga förbättringen av det svenska konkurrensläget som kommit till stånd efter de senaste devalveringarna. I och med att export- och importvolymerna reagerar på förändringar i relativpriserna med en viss eftersläpning, kommer en betydande del av volymeffekterna av främst 1982 års devalvering att uppkomma 1984. Bytesbalansförbättringen 1983–1984 i alternativen A och B har emellertid olika innehåll: I alternativ A svarar priskomponenten för ungefär hälften av förbättringen på 20 miljarder kronor men i alternativ B för drygt en tredjedel. Som nämnts ovan stiger de svenska relativpriserna 1984 i alternativ A och bidrar initialt till att öka exportintäkterna i löpande priser. Volymkomponenten av bytesbalansförbättringen består i alternativ B dels i att importpenetrationen hålls tillbaka av den lägre prisutvecklingen på den svenska marknaden, varför importvolymen inte ökar snabbare än i alternativ A trots en större inhemsk efterfrågan, dels i en större exportvolym. Ytterligare volymeffekter av prisutvecklingen 1984, som fortsätter att skilja sig mellan alternativ A och B 1985, inträder dock senare. För tiden efter 1985 kan man räkna med en försämring av bytesbalansen med ca 6 miljarder kronor i alternativ A och med en

ungefär lika stor förbättring i alternativ B. Om hänsyn tas till alla eftersläpningseffekter, innebär således alternativ A en förbättring av bytesbalansen från 1983 till 1987 om ca 18 miljarder kronor och alternativ B ca 29 miljarder kronor.

I alternativ C påverkas bytesbalansen av två motverkande faktorer. Å ena sidan förstärks konkurrenskraften ytterligare, vilket ger en förbättring av den reala balansen. Å andra sidan ökar den inhemska efterfrågan mycket mer, varför bytesbalansen inte förbättras lika mycket som i de två tidigare alternativen. Liksom i alternativ B kommer emellertid en stor del av relativpriseffekterna att falla på åren efter 1985. I alternativ C beräknas det då återstå en förbättring av bytesbalanssaldot med hela 17 miljarder kronor. Därmed skulle alternativ C innebära en total bytesbalansförbättring om ca 30 miljarder kronor 1983–1987. Alternativ C är således i detta avseende jämförbart med alternativ B, men medger ett avsevärt bättre inhemskt sysselsättningsläge.

Transfereringsbetalningarna beräknas fortsätta att ge upphov till växande utflöden under 1984 och 1985. Främst beror det på att räntenettot försämras i alla alternativen – eller med mellan 3 och 3 1/2 miljarder kronor – från 1983 till 1985. Beräkningen av räntenettot i de olika alternativen har utgått från en prognos om fallande internationella räntesatser, så att nyupplåning och tidigare upptagna lån som löper med rörlig ränta blir relativt sett något billigare än eljest. Samtidigt måste under de aktuella åren en växande del av de lång- och medelfristiga lånen, som övervägande löper med fast ränta, omsättas. För merparten av dessa lån beräknas räntesatsen komma att vara högre än vad som gällde när lånen ursprungligen togs upp. I genomsnitt för hela lånestocken kan räntesatsen väntas bli någon procentenhet lägre.

I årets långtidsbudget ingår en beräkning av den reala kostnaden för de utlandslån som staten upptagit. Under senare år har statens utlandsupplåning netto i stort sett motsvarat bytesbalansunderskottet. Summan av ränteutgifter och valutaförluster på förfallande amorteringar på dessa lån beräknas under de närmaste åren motsvara ca 16% av de ursprungliga lånebeloppen. Ju lägre inflationstakten är, desto högre blir den effektiva realräntan. Deflaterad med genomsnittligt svenskt exportpris uppgår den reala kostnaden 1985 till ca 7, 10 resp. 12% i de tre alternativen.

U-landsbiståndet förutsätts utgå enligt oförändrade regler, dvs. 1% av bruttonationalinkomsten, och utflödet för detta ändamål beräknas öka med omkring 1 miljard kronor från 1983 till 1985. Övriga transfereringar uppvisar inkl. korrigeringsposten ett överskott om 2,4 miljarder kronor 1983; med hittillsvarande utvecklingstakt kan detta överskott växa till ca 3,2 miljarder kronor 1985.

Den totala bytesbalansens saldo beräknas därmed uppgå till 0,3, 0,2 resp. −1,1% av BNP 1985 enligt de olika alternativen. I samtliga fall är detta klart lägre än det beräknade utfallet 1983 om −2,7% av BNP. Med

hänsyn till de effekter som vid de gjorda förutsättningarna kan väntas efter 1985 är det dock endast i alternativen B och C som förbättringen av bytesbalansen är långsiktigt hållbar.

7 Hushållssektorn

Förutsättningar

Hushållens reala inkomster har hittills under 1980-talet utvecklats mycket svagt. I den reviderade finansplanen beräknas de 1983 understiga 1980 års nivå med nära 4%. Genom ett minskat sparande har emellertid inte konsumtionsutgifterna reducerats i samma takt.

Beräkningarna av hushållens inkomster och utgifter grundar sig dels på utvecklingen av löner, priser och sysselsättning i de olika alternativen, dels på diverse framskrivningar av bl. a. demografiska faktorer. Hushållens faktorinkomster skrivs fram med timlöne- och sysselsättningsutvecklingen i ekonomin. Timlönernas utveckling har redovisats i avsnitt 5. I alternativ B antas utbetald lön per timme i näringslivet vara realt oförändrad under kalkylperioden, medan såväl alternativ A som C bygger på en årlig ökning av reallönen med 2%.

Transfereringsinkomsterna har beräknats med samma metodik som i långtidsbudgeten. Transfereringar från staten har därför skrivits fram med prisutvecklingen endast i de fall där detta sker enligt gällande regler. Vid beräkningen av pensioner m. m. 1984 har hänsyn tagits till att devalveringens prishöjande effekter ska dras av från prisuppräkningen.

Beräkningarna av hushållens direkta skatter bygger på prognoser från riksrevisionsverket. Utvecklingen av basenhet, marginalskattesatser m. m. för statsskatten antas följa skatteuppgörelsen för 1984 och 1985. Ökningen av den kommunala utdebiteringen 1984 och 1985 uppgår till sammanlagt 2 kr i alternativ A medan den i alternativ B och C begränsas till 80 öre. Därmed beräknas skattesatsen 1985 till totalt 32.14 kr resp. 30.94 kr.

Hushållens disponibla inkomster

I den reviderade finansplanen beräknas hushållens disponibla inkomster öka med 18,3% under 1982 och 1983. Realt innebär det en sänkning med 3,0%, eftersom priserna (implicitprisindex) samtidigt beräknas stiga med 22,0%. Bakom denna utveckling ligger i första hand en svag tillväxt av lönesumman, medan övriga inkomster vuxit realt.

Alternativ A

Av tabell 6 framgår, att löneinkomsterna i alternativ A beräknas öka med ca 19% under 1984 och 1985. I alternativ A antas en ökning av

Tabell 6 Hushållens disponibla inkomster 1983–1985
Löpande priser

	Miljarder kr	Årlig procentuell förändring					
		Alt. A		Alt. B		Alt. C	
	1983	1984	1985	1984	1985	1984	1985
Löner	300.1	9,3	8.9	5,7	4,7	5.9	5.4
Pensioner	90,0	8.1	10,8	8,1	8,8	8,1	6,8
Övriga inkomster, netto	117,6	8,7	8,3	5,2	3,4	4,6	1.9
Direkta skatter	139,0	10.9	11,5	4.9	5.0	5,1	5,1
Disponibel inkomst	368,7	8,2	8,2	6.4	5,1	6,3	4,7
Implicitprisindex för privat konsumtion	.	8.0	8.0	6,0	5.0	4.0	3,0

timlönen med 10,0% vardera året för näringslivet, medan den växer en procentenhet långsammare i offentlig sektor. Med den svaga efterfrågeutveckling som förutses i detta fall blir sysselsättningskomponentens bidrag till lönesumman negativt. Trots den antagna reala timlöneökningen på 2% per år i näringslivet stannar därför den reala tillväxten av hushållens löneinkomster vid 1% per år.

Pensionsinkomsterna beräknas i alternativ A öka med nära 20% under kalkylperioden. Den höga inflationstakten 1984 i kombination med en begränsad prisuppräkning utgör en dämpande faktor för pensionernas reala utveckling i detta alternativ. Den starka tillväxten av ATP medför trots det att de totala pensionsinkomsterna realt sett stiger med nära 3% under perioden som helhet.

Övriga inkomster, som omfattar företagarinkomster, transfereringar (exkl. pensioner) samt ränteinkomster och -utgifter, växer svagt realt.

Trots skattereformen beräknas inkomstskatterna växa relativt kraftigt i alternativ A. Medan de skattepliktiga inkomsterna bara väntas öka med 9,4% per år ökar skatterna med 11,2% per år. Två faktorer ligger bakom denna utveckling. För det första urholkas skattereformen av den höga inflationstakten i alternativ A eftersom basenheten i statsskatteskalan bara justeras med 5,5% 1984 och 5,2% 1985. För det andra antas kommunerna tvingas till kraftiga skattehöjningar för att begränsa sina underskott. Tillsammans uppgår dessa till 2 kr. under kalkylperioden.

Utvecklingen i alternativ A innebär en oförändrad nivå på hushållens reala disponibla inkomster under 1984 och 1985. Löntagarnas realinkomster fortsätter emellertid att sjunka om än i något långsammare takt än tidigare.

Alternativ B

I alternativ B dämpas inflationstakten mätt som ökningen av implicitprisindex för privat konsumtion avsevärt och uppgår till 6% resp. 5% under kalkylperioden. Trots att den reala timlönetillväxten i detta fall satts

till noll i näringslivet kommer löneinkomsterna realt sett att utvecklas endast ca 1 procentenhet långsammare än i alternativ A. Orsaken är att sysselsättningen blir högre, dels till följd av bättre internationell konkurrenskraft för den svenska industrin, dels till följd av en högre volymökning i kommunerna.

Beträffande pensionsinkomsternas utveckling blir skillnaden mot höginflationsfallet påtaglig. Eftersom basbeloppet för 1984 utvecklas nominellt lika i de båda fallen får den låga inflationstakten fullt genomslag i pensionernas reala värde. 1985 ligger de realt nära 3 procentenheter högre än i alternativ A.

Inkomstskatten växer betydligt långsammare i detta alternativ. Till detta bidrar den lägre (nominella) tillväxten av löneinkomsterna. Men även statsskatten blir lägre, eftersom löne- och inflationstakten i genomsnitt överensstämmer med indexeringen av skatteskalan. Någon sänkning av skattekvoten uppkommer emellertid inte heller i detta fall eftersom den kommunala utdebiteringen stiger med 80 öre till 1985.

Sammantaget blir realinkomstutvecklingen ungefär densamma som i A.

Alternativ C

I alternativ C förutsätts en ytterligare nedpressning av inflationstakten. Timlönen är densamma som i alternativ B, men företagen antas i detta fall i högre grad betrakta den gynnsamma kostnadsutvecklingen som bestående och således vara beredda att begränsa sina prishöjningar. Inflationstakten stannar vid 4% för 1984 och 3% för 1985.

Med samma timlöneutveckling som i alternativ B erhålls därför en positiv utveckling av de reala löneinkomsterna. Till detta bidrar också den gynnsamma sysselsättningsutvecklingen till följd av ytterligare förbättrad konkurrenskraft hos näringslivet och en ökning av den kommunala konsumtionsvolymen med 2% per år.

För pensionsinkomsterna förstärks den positiva utvecklingen. Genom den fallande inflationstakten kommer pensionernas värde att öka 1984. Detta medför en real ökning av de samlade pensionsinkomsterna med nära 8% för 1984 och 1985 sammantagna.

Höjningen av kommunalskatten antas bli densamma i alternativen B och C, dvs. 80 öre. Eftersom såväl löner som pensioner utvecklas ungefär lika nominellt blir även inkomstskatterna och därmed skattekvoten i stort sett lika i de båda alternativen.

I alternativ C resulterar således de låga löne- och prisstegringarna i en markant ökning av hushållens reala disponibla inkomster, som 1985 beräknas överstiga 1983 års nivå med 4%.

Konsumtionsutvecklingen

1982 föll hushållens sparkvot kraftigt till en historiskt mycket låg nivå på 1,7%. En bidragande faktor var sannolikt nedgången i den reala disponi-

belinkomsten. Ett minskat sparande tillät emellertid hushållen att bevara och t. o. m. öka sin materiella standard trots inkomstminskningen. I kalkylerna har sparkvoten antagits vara i stort sett oförändrad 1984 och 1985 i samtliga alternativ.

För 1983 antas i den reviderade finansplanen en viss ökning av sparkvoten. Den skulle därmed uppgå till 2,1 % – en nivå som fortfarande måste betraktas som låg. Det genomsnittliga värdet för åren 1972–1981 är 3,9 %.

Sparandets utveckling påverkas av en mängd faktorer. Bland de som vanligen tas hänsyn till vid prognoser kan nämnas inkomster, inflation och avkastning på reala och finansiella placeringar. De redovisade alternativen skiljer sig åt beträffande inkomstutveckling och inflation. Eftersom sparkvoten kan antas öka med höga realinkomster och hög inflation blir emellertid nettoskillnaden liten i de redovisade fallen. Vad gäller avkastningen på olika typer av investeringar kan en ökning av det finansiella sparandet förutses. Huruvida detta uppväger en sannolik minskning av det reala sparandet är emellertid svårt att ange. Den privata konsumtionens utveckling 1984 och 1985 i de olika alternativen redovisas i tabell 7.

Avslutning

De redovisade kalkylerna för hushållens inkomster och utgifter illustrerar betydelsen för realinkomsternas utveckling av en låg inflationstakt. Låga pris- och kostnadsökningar stärker näringslivets konkurrenskraft och bidrar till att upprätthålla sysselsättningen. Även för den offentliga sektorns utgifter är en dämpad lönetillväxt av stor betydelse. Särskilt vad gäller kommunerna blir löneökningarna avgörande för möjligheterna att utan mycket stora skattehöjningar öka produktionen och sysselsättningen.

Den negativa realinkomsteffekten av hög inflation beror även av den utformning som getts indexeringen av skatteskalorna. Nominella inkomstökningar utöver uppräkningen av basenheten beskattas relativt sett mer än inkomstökningar i takt med basenhetens ökning.

Tabell 7 Privat konsumtion 1983–1985

	Miljarder kr, löpande pris	Årlig procentuell volymförändring					
		Alt. A		Alt. B		Alt. C	
	1983	1984	1985	1984	1985	1984	1985
Disponibel inkomst	368,7	0,2	0,2	0,4	0,1	2,3	1,7
Privat konsumtion	361,0	0,1	0,2	0,3	0,1	2,2	1,7
Sparkvot[1]	2,1	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0

[1] Förändring mätt i procentenheter.

8 Investeringar

Inledning

Den totala årliga investeringsvolymen låg under mitten av 1970-talet över genomsnittet för perioden 1970–1982, medan den under perioden 1978–1982 – bortsett från 1980 – låg under genomsnittet. 1983 bedöms de totala investeringarna vara i stort sett oförändrade. De offentliga investeringarna har i stort sett varit oförändrade sedan mitten av 1970-talet. Minskningen i den totala investeringsvolymen motsvaras således av en nedgång av investeringarna i näringslivet och då särskilt i industrin. Som en följd av investeringsutvecklingen har de fasta bruttoinvesteringarnas andel av bruttonationalprodukten – investeringskvoten – sjunkit trendmässigt sedan mitten av 1970-talet. 1982 låg investeringskvoten på 18,4 %, vilket är en för efterkrigstiden mycket låg nivå.

Investeringsbedömningarna för 1984 och 1985 har gjorts med utgångspunkt från bedömningar inom de sex sektorerna industri, el-, gas-, värme- och vattenverk, bostadsförvaltning, övrigt näringsliv, statliga myndigheter samt kommunala myndigheter. Dessutom har bedömningar gjorts av lagerinvesteringarnas utveckling.

Industri

Under perioden 1963–1976 ökade investeringsvolymen trendmässigt. Sedan 1976 har den emellertid minskat kraftigt. Investeringsvolymen i industrin sjönk 1982 med 17 % och återgick därmed till ungefär samma nivå som investeringarna i mitten av 1960-talet. Investeringskvoten var 1982 lägre än något annat år under hela perioden efter 1963.

Det finns flera förklaringar till nedgången av investeringarna sedan mitten av 1970-talet. Avgörande för investeringarna är företagens förväntningar om efterfrågans och lönsamhetens utveckling. Ett viktigt inslag i förväntningsbilden är också relationen mellan avkastningen på realt och finansiellt kapital. Under perioden 1970–1982 har t.ex. avkastningen på svenska statsobligationer överstigit avkastningen på totalt kapital i tillverkningsindustrin varje år med undantag av 1974. Investeringsvolymens utveckling för den totala industrin beror emellertid också på att strukturen inom industrin har förändrats till förmån för mindre kapitalintensiva branscher. En annan förklaring torde vara att industrin i stället för att investera i ökad utsträckning utnyttjar maskiner och byggnader som ägs av t.ex. leasingföretag, fastighetsbolag, stat och kommun. Dessa investeringar kommer till viss del att registreras inom andra sektorer än industrin. En uppskattning som har gjorts av sådana investeringar tyder på att de motsvarar ca 20 % av investeringsvolymen i industrin.[1]

[1] Industri och industripolitik 1982, Industridepartementet.

En ytterligare förklaring till den svaga investeringsutvecklingen som ofta förs fram är den s. k. immateriella kapitalbildningens ökade betydelse. Till immateriella investeringar brukar räknas bl. a. investeringar i forskning och utveckling (FoU) samt marknadsinvesteringar. Enligt en enkät som har gjorts av statens industriverk uppgick de immateriella investeringarna till ca 13 % av förädlingsvärdet i industrin 1980 att jämföra med 14 % för de reala investeringarna. FoU-kostnadernas andel av industrins förädlingsvärde ökade under 1970-talet från 3–4 % till 5–6 %.

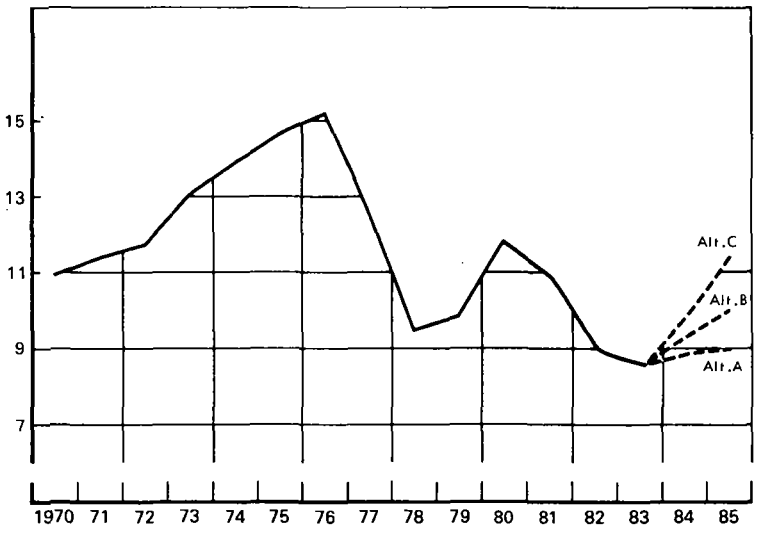
Industrins investeringar i utlandet har också ökat de senaste åren. Riksbankens statistik visar att tillstånd för direktinvesteringar och borgensåtaganden utomlands steg starkt 1981 och 1982. Även om riksbankens statistik inte helt speglar realinvesteringarna i utlandet, så tyder den ändå på en ökning av sådana investeringar.

Bedömningen av investeringarna 1984 och 1985 utgår dels från läget 1982 och den bedömda utvecklingen 1983, dels från en iterativ koppling till utvecklingen av vinstandel och produktion i industrin som är endogena variabler i modellen. Vinstandelen 1984 och 1985 antas i samtliga alternativ ligga över 1983 års nivå. Industriproduktionen 1984 bedöms öka med 4 % i alternativ A, 5 % i alternativ B och 6 % i alternativ C. 1985 bedöms industriproduktionen bli oförändrad i alternativ A medan den ökar med 3 % i alternativ B och 5 % i alternativ C.

För att belysa investeringarnas beroende av efterfrågan har statens industriverk för dessa kalkyler estimerat en enkel investeringsfunktion, där bruttoinvesteringarna under ett år beror av produktionsförändringarna under tidigare år samt av kapitalstocken. Resultaten visar att investeringarna i mycket liten utsträckning påverkas av produktionsförändringar samma år utan i stället beror på produktionsförändringar under en rad tidigare år. Detta förhållande skulle innebära att återhämtningen av produktionen under 1983 behöver fortgå under lång tid innan den får effekt på investeringarna.

Till de positiva faktorerna för investeringsutvecklingen hör vinstuppgången i industrin 1982. Räntabiliteten på totalt kapital i tillverkningsindustrin steg från 7,1 % 1981 till 8,8 % 1982. Detta var nästan i nivå med räntabiliteten 1974 på 10,2 %, vilken var den högsta under 1970-talet. Skillnaden mellan avkastningen på realt och finansiellt kapital minskade därmed men var fortfarande negativ. Avkastningen på svenska statsobligationer var 1982 13 %. Ytterligare en positiv faktor, som delvis hänger samman med den förra, är kursutvecklingen på aktier. Köpkursen för aktier i verkstadsföretag steg med 57 % under 1981 och 35 % under 1982, enligt Affärsvärldens aktieindex. För aktier i skogsföretag var motsvarande siffror 62 % resp. 61 %. Det har således blivit dyrare för företag att förvärva realkapital på börsen jämfört med att utvidga sin kapacitet genom att investera. De högre aktiekurserna underlättar också företagens anskaffande av riskkapital genom nyemissioner.

Diagram 3 Industriinvesteringar 1970–1985

Källor: Statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

Utvecklingen av industriinvesteringarna påverkas emellertid negativt av det mycket låga kapacitetsutnyttjandet i industrin. Enligt konjunkturinstitutets barometer för mars 1983 utnyttjade endast 24 % av de tillfrågade företagen kapaciteten fullt ut, vilket är en historiskt sett mycket låg siffra. Den faktiskt utnyttjade kapaciteten i industrin under fjärde kvartalet 1982 var 81 % enligt SCB:s kapacitetsenkät. Skillnaden mellan faktiskt och möjligt kapacitetsutnyttjande var 9 procentenheter.

Sammantaget bedöms alternativ A ge en svag investeringsökning 1984 och 1985. I alternativ B är produktionsökningen snabbare och investeringarna antas öka med sammanlagt 17 % mellan 1983 och 1985. Alternativ C, med den mest gynnsamma produktionsutvecklingen, antas ge en investeringsökning på närmare 30 % under samma period. Investeringsutvecklingen 1970–1982 samt den bedömda utvecklingen 1983–1985 visas i diagram 3.

El-, gas-, värme- och vattenverk

Investeringsvolymen i el-, gas-, värme- och vattenverk 1970–1982 uppvisar inte någon klart urskiljbar trend. El-, gas- och värmeverk svarar för ca 75 % av investeringsvolymen. Investeringar i vattenverk, som i statistiken redovisas tillsammans med avloppsverk, svarar för återstoden.

Utvecklingen 1983–1985 påverkas av två motsatt riktade faktorer. För det första kommer kärnkraftsinvesteringarna att minska i och med färdigställandet av Forsmark 3 och Oskarshamn 3. Forsmark 3 planeras att

bränsleladdas och tas i kommersiell drift 1985 medan Oskarshamn 3 planeras att bränsleladdas 1985 och tas i kommersiell drift 1986. 1977–1982 utgjorde kärnkraftsinvesteringarna ca 30 % av investeringarna i el- och värmeverk. För 1984 och 1985 har kärnkraftsinvesteringarna bedömts minska till 80 % resp. 50 % av 1982 års investeringsnivå.

För det andra väntas investeringarna i sektorn påverkas av stöden till investeringar i fjärrvärmedistribution, investeringar i torvförbränningsanläggningar samt upphandling inom energiområdet. Stödet till investeringar i fjärrvärmedistribution uppgår till 10 % av investeringskostnaden för en anläggning som beställs under 1983 och färdigställs under 1984. Då en större del av investeringarna kan antas vara utbyggnad av befintliga fjärrvärmenät, kommer produktionsanläggningar att beröras endast till en mindre del. Stödet till torveldade förbränningsanläggningar uppgår till 25 % av investeringskostnaden för beställningar som görs under 1983. Till stöd för åtgärder i samband med upphandling inom energiområdet har 700 milj. kr. anvisats. Målet är att stödet skall bidra till uppförandet av ett stort antal koleldade förbränningsanläggningar och installationen av ett mycket stort antal större värmepumpar. Eftersom byggtiderna för värmeverk erfarenhetsmässigt är 1,5–2,5 år kommer de positiva effekterna på investeringarna till största delen att märkas 1984 och 1985. Mot bakgrund av de olika stöden har investeringarna i el-, gas- och värmeverk, förutom kärnkraftverk, bedömts uppgå till ca 4 miljarder kr. per år i 1975 års priser 1984 och 1985.

Sammantaget skulle de ovan redovisade förutsättningarna innebära att investeringsvolymen minskar med 2 % 1984 och 10 % 1985. För perioden 1983–1985 skulle ändå den genomsnittliga investeringsvolymen i denna sektor ligga ca 13 % över genomsnittsnivån 1970–1982. Eftersom investeringar i el-, gas-, värme- och vattenverk endast till en liten del berörs av kortsiktiga variationer i den ekonomiska aktiviteten har utvecklingen antagits vara densamma i samtliga alternativ.

Bostäder

Investeringsvolymen inom bostadssektorn sjönk med 13 % under perioden 1970–1982. Investeringarna inom bostadssektorn fördelar sig på nybyggnadsinvesteringar, som 1982 svarade för 59 % av de totala bostadsinvesteringarna, ombyggnadsinvesteringar, som svarade för 34 % och fritidshusinvesteringar som svarade för 7 %. Kostnader för reparation och underhåll i bostadssektorn var 1982 av samma storleksordning som nybyggnadsinvesteringarna.

Nybyggnadsinvesteringarna har minskat stadigt under den senaste tioårsperioden och uppgick 1982 till knappt 60 % av den genomsnittliga nivån i början av 1970-talet. Bidragande orsaker till minskningen av nybyggandet är hushållens inkomstutveckling, stigande kostnader på grund av minskat

räntestöd och ett högt ränteläge samt höjda oljepriser och kommunala taxor.

Ombyggnadsinvesteringarna har däremot ökat starkt och volymen har mer än fyrfaldigats sedan början av 1970-talet. Utvecklingen under 1981 och 1982 har påverkats av bidragen till energisparande åtgärder och till ombyggnadsinvesteringar. Byggnadssektorns produktion påverkas även av byggnadsinvesteringar i det övriga näringslivet och i offentlig sektor samt av reparationer och underhåll.

Investeringarna i permanenta bostäder har i alternativ A och B beräknats på grundval av ett antagande om en viss fortsatt minskning av igångsättningen av bostadslägenheter 1984 och 1985. Antalet påbörjade lägenheter beräknas ligga ungefär oförändrat i flerbostadshusen, medan minskningen beräknas falla på småhusbyggandet. I alternativ C har den något gynnsammare utvecklingen av den privata konsumtionen antagits innebära att igångsättningen av lägenheter ligger i stort sett oförändrad 1984 och 1985.

Ombyggnadsinvesteringarna väntas fortsätta öka 1983 och 1984, men i en minskande takt. Dämpningen av ökningstakten skulle blivit ännu större utan det byggpaket som regeringen lägger fram i kompletteringspropositionen och som bl. a. innebär 125 milj. kr. för stimulanser av ombyggnad av bostäder. För 1985 beräknas en viss minskning av ombyggnadsinvesteringarna till följd av bortfallande stöd. Fritidshusinvesteringarna beräknas minska i ungefär samma takt (−5 %) 1984 och 1985 som under de senaste åren.

Sammantaget innebär detta att de totala bostadsinvesteringarna i alternativ A och B beräknas minska med 4 % 1984 och 8 % 1985. I alternativ C, där igångsättningen av lägenheter antages ligga i stort sett oförändrad 1984 och 1985 dämpas minskningen till 2 % 1984 och 5 % 1985. I detta sammanhang kan noteras att nybyggnadsinvesteringarna inte enbart bestäms av antalet igångsatta lägenheter utan även av förändringar i s. k. kvalitetskomponenter och byggtider. Dessutom antages fritidshusinvesteringarna minska även i alternativ C.

Övrigt näringsliv

Investeringarna inom det övriga näringslivet ökade under första hälften av 1970-talet. Därefter har investeringsvolymen varit relativt stabil.

Inom gruppen övrigt näringsliv beräknas handelns investeringar minska med ca 5 % 1984, dvs. ungefär samma minskning som för 1983. Bakom denna utveckling ligger dels den väntade svaga utvecklingen av den privata konsumtionen (se avsnitt 7), dels det minskade bostadsbyggandet, som bidrar till att minska behovet av nyetablering. För 1985 beräknas i alternativ A handelns investeringar minska med ytterligare 5 %. Beträffande alternativ B och C väntas den mer expansiva utvecklingen i dessa alterna-

tiv ge upphov till att handelns investeringar beräknas ligga oförändrade 1985 jämfört med 1984 i alternativ B och öka med 10 % i alternativ C.

För skogsbruket förutses en svag ökning av investeringarna 1984 och 1985, i storleksordningen 4 % volymökning per år. Ökningen i investeringar i skogsvägar bedöms bli något större än ökningen i investeringar i skogsvårdsåtgärder och maskiner. För jordbruket förutses en viss minskning av investeringarna 1984 och 1985. I detta sammanhang kan noteras att riksdagen fattat beslut (prop. 1982/83: 112, JoU 1982/83: 27, rskr 1982/83: 188) om ett temporärt förbud till utgången av juni 1984 mot nybyggnad av djurstallar. Avsikten är att hindra nyinvesteringar inom alla delar av animalieproduktionen för att därmed motverka överskottsproduktionen av kött, fläsk, ägg och mjölk.

För de övriga delarna inom gruppen övrigt näringsliv – privata tjänster, uppdragsverksamhet, samfärdsel m. m. – förutses i alternativ A en viss ökning av investeringarna 1984 som en följd av det byggpaket som regeringen lägger fram i kompletteringspropositionen och som innebär utökade investeringar i en del statliga affärsverk. För 1985 förutses också en viss uppgång i investeringarna. Investeringsutvecklingen för denna del av det övriga näringslivet sammanhänger bl. a. med utvecklingen inom industrin. Som en konsekvens av den starkare utvecklingen av produktion och investeringar inom industrin i alternativ B och C har en viss uppjustering gjorts i dessa alternativ jämfört med alternativ A vad avser investeringsutvecklingen. Investeringsökningen beräknas i alternativ C vara något större än i alternativ B som en följd av den starkare utvecklingen av produktionen och investeringarna inom industrin i alternativ C.

Investeringarna inom det övriga näringslivet beräknas sammantaget i alternativ A ligga i stort sett oförändrade 1984 och 1985. Orsaken till att investeringsnivån beräknas kunna hållas uppe 1984 är bl. a. det byggpaket som regeringen lägger fram i kompletteringspropositionen. I alternativ B väntas en svag uppgång i investeringarna 1984 (0,5 %), vilken väntas fortsätta 1985 (3 %). I alternativ C väntas investeringsuppgången bli något starkare: 2 % 1984 och 6 % 1985.

Offentliga myndigheter

De offentliga investeringarnas utveckling har bedömts med utgångspunkt i de förutsatta förändringarna i statlig och kommunal konsumtionsvolym. Med offentliga investeringar avses här de offentliga myndigheternas investeringar. Affärsverkens och de offentligt ägda bolagens investeringar redovisas under andra sektorer.

Den statliga investeringsvolymen har sedan 1970 visat endast mindre variationer. I år beräknas emellertid en betydande ökning äga rum, främst av investeringar i statliga vägar. Bedömningarna för 1984 och 1985 baseras, liksom för den statliga konsumtionen, på långtidsbudgetens redovis-

ning. Enligt detta material förutses de statliga investeringarna öka med 3 % i volym 1984 och minska med 4 % 1985. Nedgången det senare året är en följd av beräkningstekniken. Långtidsbudgeten innefattar nämligen bara redan beslutade projekt och visar därmed normalt en nedgång av investeringsverksamheten över prognosperioden.

De kommunala investeringarna har minskat sedan 1980, men beräknas 1983 fortfarande ligga över 1970-talets lägsta nivå under åren 1974–1976. Den förutsatta låga konsumtionsökningen i alternativ A samt kommunernas ansträngda finansiella situation gör att den nedåtgående tendensen bedöms bestå även under 1984 och 1985. I detta alternativ har de kommunala investeringarna beräknats minska med 5 % 1984 och med 6 % 1985. För landstingskommunernas del bygger denna beräkning på landstingens planer enligt LKELP 83. I alternativen B och C med för kommunerna förmånligare kostnadsutveckling, skulle det däremot vara möjligt att öka den kommunala konsumtionen med 1,5 à 2 % årligen utan mycket stora skattehöjningar. I dessa alternativ har de kommunala investeringarna bedömts ligga oförändrade på 1983 års nivå både under 1984 och 1985.

Totala investeringar

I alternativ A bedöms de totala bruttoinvesteringarna minska med 1 % 1984 och 3 % 1985. I alternativ B antas investeringsvolymen vara i stort sett oförändrad 1984 och minska något 1985 (1 %). I alternativ C väntas investeringarna öka med 2 % både 1984 och 1985. Investeringskvoten sjunker i samtliga alternativ och är 1985 endast 16,8 % i alternativ A, 17,2 % i alternativ B och 17,4 % i alternativ C. Det är främst industriinvesteringarna som bedöms öka väsentligt från 1983 års nivå. I tabell 8 redovisas bedömningarna av bruttoinvesteringarnas utveckling 1984 och 1985 för de olika alternativen.

Lagerinvesteringar

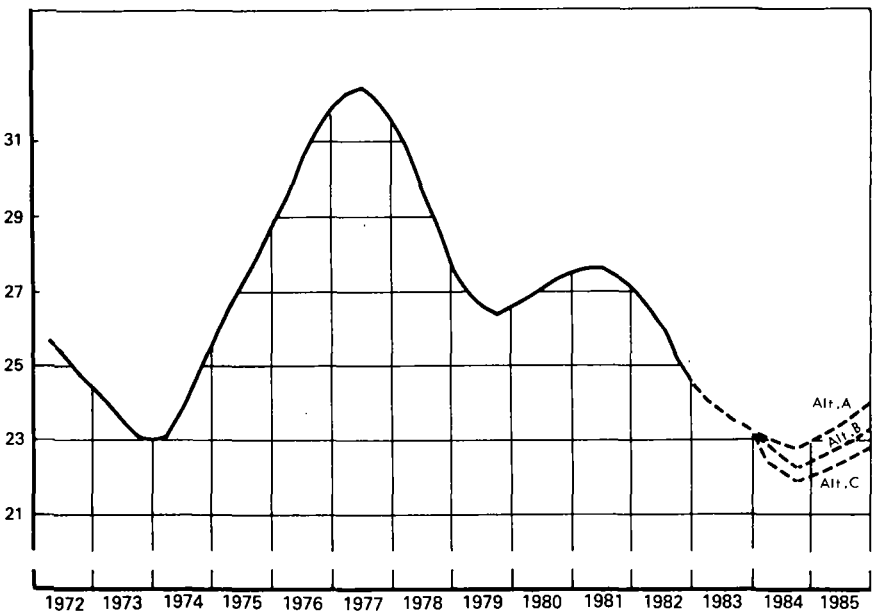
Lagerinvesteringarnas utveckling är beroende bl. a. av produktionsutvecklingen inom industrin och efterfrågan inom olika sektorer. Vid en snabb produktionsutveckling inom industrin de närmaste åren kan lagerinvesteringarna förväntas fortsätta att minska även 1984 för att därefter öka 1985. Om produktionsutvecklingen blir svag kan lagren komma att öka redan 1984, men i gengäld blir lagerpåfyllnaden försiktigare 1985 än i de mer expansiva alternativen. Företagen torde emellertid vara mycket återhållsamma med att bygga upp sina lager efter erfarenheterna från lagerstödsåren och de senaste årens höga ränteläge. Även lagren av bränsle torde till följd av lägre oljeförbrukning kunna begränsas. I diagram 4 redovisas lagerkvotens utveckling 1972–1985.

Tabell 8 Investeringar 1984 och 1985
Årlig procentuell volymförändring

	Alt. A		Alt. B		Alt. C	
	1984	1985	1984	1985	1984	1985
Industri	3,1	1,3	8,7	7,4	14,1	13,4
El-, gas-, värme- och vattenverk	−2,0	−10,0	−2,0	−10,0	− 2,0	−10,0
Bostadsförvaltning	−4,4	− 8,1	−4,4	− 8,1	− 2,5	− 5,1
Övrigt näringsliv	−0,5	0,4	0,6	3,1	2,2	6,2
Summa näringsliv	**−1,1**	**− 3,1**	**0,4**	**− 0,7**	**2,5**	**2,6**
Statliga myndigheter	3,0	− 4,0	3,0	− 4,0	3,0	− 4,0
Kommunala myndigheter	−5,0	− 6,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totala brutto-investeringar	**−1,3**	**− 3,5**	**0,5**	**− 0,8**	**2,2**	**1,9**

Diagram 4 Lagerkvot inom industrin 1972–1985
Kvartalsdata, glidande medeltal

Procent

Källor: Statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

9 Offentlig sektor

Inledning

I detta avsnitt behandlas den offentliga sektorns ekonomi under åren 1984 och 1985. Redovisning lämnas för de tre delsektorerna staten, socialförsäkringen och kommunerna.

Utgångspunkten för beräkningarna har utgjorts av en realekonomisk kalkyl över den offentliga konsumtionens och de offentliga investeringarnas volymutveckling. Som framgår av de följande delavsnitten har utvecklingen härvid bestämts genom fristående beräkningar. Beträffande investeringarna avses endast de offentliga myndigheternas investeringar. Affärsverken och de offentligt ägda bolagen ingår således inte i denna redovisning.

För att få en totalbild av de offentliga utgifternas utveckling måste även transfereringarna inkluderas. Också för dessa har först bedömningar gjorts vid oförändrad pris- och lönenivå. Sedan har samtliga utgiftsposter omräknats till löpande priser med ledning av de i de olika alternativen gällande prisantagandena.

Inkomstsidan bestäms i huvudsak av lönesummans och andra ekonomiska variablers utveckling. I fråga om kommunerna har dessutom utdebiteringen varierats mellan alternativen med hög resp. låg inflationstakt.

Staten

Beräkningarna av statens inkomster och utgifter har i princip anknutits till den statliga långtidsbudgetens beräkningsmetodik (bilaga 1.3). Långtidsbudgetens syfte är att kartlägga de statsfinansiella konsekvenserna av redan fattade beslut och gjorda åtaganden. I långtidsbudgeten görs inga försök att förutse vilka beslut avseende budgetens inkomster och utgifter som statsmakterna kan komma att fatta under perioden. Långtidsbudgeten är således varken en plan för den framtida utvecklingen eller en prognos för den mest sannolika utvecklingen. Avsikten med långtidsbudgeten är huvudsakligen att redovisa vilken budgetutveckling som blir följden om inte några nya utgiftsåtaganden görs och om skatte- och avgiftsreglerna inte ändras. Hänsyn har dock tagits till omläggningen av den statliga inkomstbeskattningen, höjningen av energiskatten samt de ändrade rutinerna avseende statens uppbörd och utbetalningar.

Beräkningarna av statsutgifternas utveckling i långtidsbudgeten görs först vid oförändrad pris- och lönenivå. Sedan omräknas utgifterna till löpande priser med hjälp av vissa schablonmässiga antaganden om pris- och löneutvecklingen under långtidsbudgetperioden. I föreliggande treårskalkyler har man huvudsakligen utgått från långtidsbudgetens volymberäkningar för budgetåren 1983/84–1985/86. De undantag som härvid gjorts kommenteras längre fram i detta avsnitt. Omräkningen till löpande priser

har sedan gjorts med hjälp av de för olika alternativen gällande pris- och löneantagandena.

Som framgår av tabell 9 beräknas statsinkomsterna öka betydligt snabbare i alternativet med hög pris- och löneutveckling (alt. A) än i alternativen med lägre inflation (alt. B och C). Denna skillnad hänförs huvudsakligen till de direkta skatternas utveckling. Beträffande indirekta skatter har man som ett beräkningstekniskt antagande räknat med att den allmänna arbetsgivaravgiften höjs med 2 procentenheter 1985 för finansiering av skattereformen.

Av statsutgifterna utgörs närmare en fjärdedel av transfereringar till hushåll. Dessa poster har beräknats fristående från långtidsbudgeten med hjälp av en särskild beräkningsmodell. I denna skrivs först de olika bidragen fram i volym, relaterade till olika demografiska och ekonomiska faktorers utveckling. Därefter räknas vissa av bidragen upp med prisutvecklingen. Härvid uppstår i några fall skillnader i förhållande till långtidsbudgeten.

Också för vissa specialdestinerade statsbidrag till kommuner avviker de volymmässiga framskrivningarna från långtidsbudgeten då dessa bidrag anknutits till den mellan olika alternativ varierande kommunala verksamhetsvolymen.

Tabell 9 Statens inkomster och utgifter 1983–1985
Miljarder kronor i löpande priser

		Alt. A		Alt. B		Alt. C	
	1983	1984	1985	1984	1985	1984	1985
Inkomster							
Direkta skatter	46,7	51,9	59,3	46,0	44,7	46,2	44,9
Indirekta skatter	107,1	114,4	127,3	112,9	123,1	113,6	124,6
Socialförsäkringsavgifter	34,5	37,7	41,1	36,5	38,2	36,5	38,5
Övriga inkomster	25,9	29,1	31,1	28,9	30,5	28,9	30,4
Summa inkomster	**214,2**	**233,1**	**258,8**	**224,3**	**236,5**	**225,2**	**238,4**
Utgifter							
Transfereringar till hushåll	67,9	71,4	76,0	71,0	73,8	70,6	71,8
Statsbidrag till kommuner	48,0	52,2	56,8	51,8	54,3	51,7	54,3
Ränteutgifter	50,3	63,8	79,0	59,7	66,9	59,7	66,9
Konsumtion	55,7	59,9	64,5	58,1	60,3	57,7	59,3
Investeringar	7,6	9,3	9,9	9,2	9,6	9,1	9,3
Övriga utgifter	54,1	51,4	52,8	51,3	52,5	51,3	52,5
Summa utgifter	**283,6**	**308,0**	**339,0**	**301,1**	**317,4**	**300,1**	**314,1**
Finansiellt sparande	**– 69,4**	**– 74,9**	**– 80,2**	**– 76,8**	**– 80,9**	**– 74,9**	**– 75,7**
Utlåning m. m.	16,8	17,5	17,8	17,5	17,8	17,5	17,8
Korrigeringspost	5,8	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0
Budgetsaldo	**– 92,0**	**– 98,3**	**–104,1**	**–100,3**	**–104,7**	**– 98,4**	**– 99,5**

Den statliga konsumtionsvolymens utveckling följer däremot i samtliga alternativ långtidsbudgeten. Hänsyn har därvid tagits till att vid omräkningen till löpande priser reduceras i långtidsbudgeten alla myndighetsanslag med 2 % i förhållande till vad full pris- och lönekompensation skulle ha gett. Enligt nationalräkenskapernas redovisningssätt är detta liktydigt med en volymminskning på 2 % för dessa myndigheter. Försvaret och en rad andra statliga verksamheter berörs emellertid ej av nämnda reduktion. Utifrån långtidsbudgetens volymberäkningar och med hänsyn till denna reduktion har den statliga konsumtionsvolymen beräknats minska med 1,0 % 1984 och 1,3 % 1985. De statliga investeringarna har i enlighet med långtidsbudgeten beräknats öka med 3 % i volym 1984 och minska med 4 % 1985.

Ränteutgifternas ökning är en konsekvens av den ökade statsskulden och de antaganden om räntenivån som gjorts i hög- resp. låginflationsalternativen.

Som framgår av tabell 9 beräknas underskottet i statens finansiella sparande öka i samtliga alternativ med 6 à 12 miljarder kr. 1983–1985. Underskottet i statsbudgeten beräknas öka från ca 92 miljarder kr. 1983 till 100 à 105 miljarder kr. 1985.

Det bör vidare noteras att i långtidsbudgeten beräknas underskottet i statsbudgeten till 89,8 miljarder kr. under budgetåret 1983/84, till 101,0 miljarder kr. 1984/85 och till 109,7 miljarder kr. 1985/86. Genom att beräkna medeltal av två budgetår kan underskottet för ett kalenderår uppskattas. En sådan beräkning ger för 1984 ett underskott på ca 95 miljarder kr. och för 1985 på ca 105 miljarder kr. Som framgår av tabell 9 visar alternativ B i treårskalkylerna – som i sina grundläggande antaganden mest liknar långtidsbudgeten – ett ca 5 miljarder kr. större underskott 1984 än långtidsbudgeten. För 1985 överensstämmer däremot de båda beräkningarna väl. Exakta jämförelser försvåras emellertid av osäkerheten vid omräkningar mellan budgetår och kalenderår. Skillnaden för 1984 är inte större än att den till stor del skulle kunna förklaras av denna felkälla.

Socialförsäkringen

Socialförsäkringssektorn omfattar allmän sjukförsäkring, allmän tilläggspensionering samt erkända arbetslöshetskassor. Sektorn domineras av ATP-systemet.

ATP-försäkringen finansieras genom kollektiva socialavgifter och genom avkastningen på AP-fonden. Avgiftsinkomsterna styrs av lönesummans och avgiftsuttagets utveckling. Den av riksdagen fastställda avgiften uppgår till 9,6 % 1983 och till 9,8 % 1984. I december 1982 lämnade riksförsäkringsverket till regeringen förslag till avgiftsuttag för perioden 1985–1989. Förslaget bereds f. n. inom regeringskansliet. I treårskalkylerna har man för 1985 räknat med samma avgiftsuttag som 1984.

Socialförsäkringens övriga inkomster består av avkastningen på AP-fonderna och av statsbidrag till sjukförsäkringen och till arbetslöshetskassorna.

Pensionsutbetalningarnas storlek bestäms av antalet ATP-pensionärer och den genomsnittliga pensionens storlek. Framskrivningarna utgår här från basbeloppets utveckling. Sjukförsäkringsutfallet har skrivits fram med löneutvecklingen, medan utbetalningarna från de erkända arbetslöshetskassorna antas följa den öppna arbetslösheten.

Som framgår av tabell 10 beräknas socialförsäkringens inkomster öka från ca 91 miljarder kr. 1983 till ca 107 miljarder kr. 1985 i alternativ A och till ca 102 resp. 103 miljarder kr. i alternativen B och C. För socialförsäkringens utgifter beräknas ökningen i alternativen A och B bli något större än för inkomsterna, varför det finansiella sparandet i dessa fall beräknas minska med ca 2,5 miljarder kr. 1983–1985. I alternativ C beräknas det finansiella sparandet i socialförsäkringssektorn ligga ungefär oförändrat under åren 1983–1985 på en nivå om ca 18 miljarder kr.

Tabell 10 Socialförsäkringens inkomster och utgifter 1983–1985
Miljarder kronor i löpande priser

		Alt. A		Alt. B		Alt. C	
	1983	1984	1985	1984	1985	1984	1985
Inkomster							
Socialförsäkrings-avgifter	58,7	64,9	70,7	62,7	65,6	62,9	66,2
Övriga inkomster	31,9	34,0	36,4	34,0	36,4	34,0	36,4
Summa inkomster	**90,6**	**98,9**	**107,1**	**96,7**	**102,0**	**96,9**	**102,6**
Utgifter							
Transfereringar till hushåll	57,1	64,1	73,4	62,8	69,2	62,4	66,9
Övriga utgifter	15,6	17,0	18,5	16,6	17,3	16,5	17,3
Summa utgifter	**72,7**	**81,1**	**91,9**	**79,4**	**86,5**	**78,9**	**84,2**
Finansiellt sparande	**17,9**	**17,8**	**15,2**	**17,3**	**15,5**	**18,0**	**18,4**

Kommunerna

I den reviderade nationalbudgeten beräknas den kommunala konsumtionen öka under innevarande år med 2,8% i volym. Härav betingas dock 0,8 procentenheter av huvudmannaskapsförändringar och 0,7 procentenheter av sysselsättningsfrämjande insatser, varför den underliggande konsumtionsökningen stannar vid 1,3%. Under 1982 uppgick motsvarande underliggande ökning till 1,0%. Dessa tal visar att den kommunala expansionstakten under de senaste åren har dämpats avsevärt jämfört med tidigare perioder då den kommunala konsumtionen ökade årligen med 3 à 4%. Denna utveckling torde vara ett resultat både av den förda statliga politiken och av en förändrad inställning hos de kommunalt ansvariga. För

att dämpa den kommunala konsumtionens ökningstakt reducerades det kommunala skatteunderlaget 1983, vilket innebar en inkomstminskning för kommunerna på ca 5 miljarder kr.

I slutet av 1982 presenterade den särskilda arbetsgruppen om kommunernas ekonomi (KEA) vissa beräkningar som tydde på en betydande försämring i kommunsektorns finansiella situation under 1984 och 1985. Beräkningarna utgick från antaganden om en årlig pris- och lönekostnadsökning på 7%, en årlig ökning av konsumtionsvolymen med 2% samt en oförändrad investeringsvolym. Kommunalskattesatsen förutsattes vara oförändrad jämfört med 1983 års preliminära utdebiteringssats. Beräkningarna visade att om 1983 års skatteunderlagsbegränsning fortsatte att gälla, skulle kommunsektorns finansiella sparande visa ett underskott på ca 8 miljarder kr. 1984 och ca 15 miljarder kr. 1985. För att motverka denna utveckling har regeringen föreslagit att indragningen av skatteunderlag från fysiska personer återförs till kommunsektorn fr. o. m. 1984. Däremot består de regler rörande kommunal beskattning av juridiska personer som gällt under 1983 även under 1984. I de följande kalkylerna har man som ett beräkningsmässigt antagande låtit denna indragning av skattekraften gälla också under 1985.

Trots återföringen av skatteunderlaget från fysiska personer och det föreslagna särskilda stödet till kommuner och landstingskommuner som befinner sig i ett finansiellt särskilt utsatt läge, visar beräkningarna att kommunernas finansiella situation kan komma att utgöra en starkt återhållande faktor för utbyggnaden av kommunal verksamhet under 1984 och 1985.

Beräkningarna visar vidare att den kommunala ekonomin påverkas starkt av hur våra löner och priser kommer att utvecklas. Det kommunala skatteunderlagets utveckling 1984 och 1985 är redan bestämd genom inkomstsummor två år tidigare. Däremot är hela utgiftssidan beroende av löne- och prisutvecklingen under dessa kommande år. I fallet med fortsatt hög inflation (alt. A) kommer därför kommunsektorn att möta stora finansieringssvårigheter. Dessa måste mötas med inkomstförstärkningar och/eller nedskärningar på utgiftssidan. Vid en gynnsammare löne- och prisutveckling (alt. B och C) finns det däremot större utrymme för volymmässiga utbyggnader. Men också i dessa fall har vissa inkomstförstärkningar förutsatts.

I alternativen B och C har antagits att den kommunala utdebiteringen höjs med 30 öre 1984 och med 50 öre 1985. För 1984 baseras detta antagande på det förhållandet att ett antal större kommuner höjde skatten 1983 och att utdebiteringshöjningen 1984 därför kan väntas bli förhållandevis begränsad. För 1985 baseras antagandet på att man i de finansiella kalkylerna har utgått från ett underskott i kommunernas finansiella sparande på ca 2 miljarder kr.

I fallet med hög inflation (alt. A) har vid beräkningarna antagits att den

kommunala utdebiteringen höjs med 1 krona både under 1984 och 1985. Dessa höjningar har motiverats av att man i samtliga alternativ eftersträvat att hålla underskottet i kommunernas finansiella sparande på en nivå om 2 à 3 miljarder kr. Underskott av sådan omfattning torde kunna täckas med nyupplåning på kapitalmarknaden. Dessutom kan finansiering ske genom en neddragning av kommunsektorns finansieringskapital.

Statsbidragen och kommunernas övriga inkomster har i princip beräknats i enlighet med långtidsbudgettekniken. Variationerna mellan alternativen beror huvudsakligen på löne- och prisutvecklingen. Som framgår av tabell 11 väntas kommunernas totala inkomster i alternativet A bli ca 4 miljarder kr. större 1984 och ca 9 miljarder kr. större 1985 än i alternativen B och C. Ungefär hälften av denna skillnad hänförs till den högre utdebiteringen i alternativ A.

På utgiftssidan har den kommunala konsumtionen i alternativ B bedömts kunna öka med ca 1,5% i volym både 1984 och 1985. Tidigare gjorda bedömningar av förväntade volymförändringar inom primärkommunal verksamhet vid förutsett finansiellt läge och landstingskommunernas långtidsplaner enligt LKELP 83 tydde på en något lägre ökningstakt, ca 1% årligen. Den långsammare kostnadsökningen som här förutsatts medger emellertid en något högre volymtillväxt.

I alternativ A skulle kostnadsökningarna till följd av högre inflation inte medge sådana utbyggnadstakter. I det fallet har den kommunala konsumtionen antagits öka med 0,7% 1984 och vara oförändrad 1985.

I alternativ C skulle däremot den för kommunerna förmånligare kostnadsutvecklingen tillåta något snabbare volymökningar än i alternativet B. Dessa ökningar har i alternativ C satts till 2% både 1984 och 1985.

För investeringar tyder tillgängliga bedömningar på en fortsatt volymmässig nedgång. I alternativ A har man därför räknat med att de kommunala investeringarna minskar med 5% resp. 6% i volym 1984 och 1985. Med hänsyn till den lägre kostnadsutvecklingen och den starkare konsumtionsökningen i alternativen B och C har det där antagits att investeringarna ligger kvar på 1983 års nivå.

Kommunernas transfereringar till hushåll och kommunernas övriga utgifter påverkas huvudsakligen endast av löne- och prisutvecklingen. Som framgår av tabell 11 varierar utgiftsnivån för dessa poster endast i mindre utsträckning mellan olika alternativ. För kommunernas totala utgifter är dock variationerna mellan hög- och låginflationsalternativen större än för kommunernas totala inkomster.

Det bör slutligen påpekas att antagandena i dessa alternativ har valts i illustrativt syfte. I samtliga fall är andra avvägningar mellan konsumtionens ökningstakt och höjda kommunalskatter tänkbara. Alternativen visar emellertid klart vilken betydelse inflationen har för kommunernas och landstingskommunernas möjligheter att bygga ut sin verksamhet.

Tabell 11 Kommunernas inkomster och utgifter 1983–1985
Miljarder kronor i löpande priser

		Alt. A		Alt. B		Alt. C	
	1983	1984	1985	1984	1985	1984	1985
Inkomster							
Skatter	107,4	119,5	131,2	117,2	127,3	117,2	127,3
Statsbidrag	48,0	52,2	56,8	51,8	54,3	51,7	54,3
Övriga inkomster	39,0	42,0	44,9	41,0	42,7	41,0	42,7
Summa inkomster	**194,4**	**213,7**	**232,9**	**210,0**	**224,3**	**209,9**	**224,3**
Utgifter							
Transfereringar till hushåll	12,2	13,8	15,2	13,3	14,2	13,1	13,7
Konsumtion	146,9	160,9	176,7	157,1	167,9	157,2	168,2
Investeringar	20,2	21,2	22,1	21,8	23,4	21,6	23,0
Övriga utgifter	18,9	20,2	21,8	20,0	21,1	19,9	21,0
Summa utgifter	**198,2**	**216,1**	**235,8**	**212,2**	**226,6**	**211,8**	**225,9**
Finansiellt sparande	**−3,8**	**−2,4**	**−2,9**	**−2,2**	**−2,3**	**−1,9**	**−1,6**

Skatter och avgifter

Av redovisningar för staten, socialförsäkringen och kommunerna kan utvecklingen av den totala skatte- och avgiftssumman erhållas. Det totala skatte- och avgiftsbeloppet blir givetvis störst i alternativ A där de förutsatta snabba löne- och prisstegringarna genererar stora ökningar av statens och socialförsäkringens skatte- och avgiftsinkomster. I detta alternativ har man dessutom räknat med den kraftigaste höjningen av kommunal utdebitering. Härigenom beräknas den offentliga sektorns totala skatte- och avgiftsinkomster i alternativ A överstiga motsvarande inkomster i alternativ B med ca 13 miljarder kr. 1984 och med ca 31 miljarder kr. 1985.

Mellan alternativen B och C skiljer sig skatte- och avgiftsinkomsterna endast marginellt. Skillnaden ligger huvudsakligen på de indirekta skatterna som ökar snabbare i alternativ C till följd av den större konsumtionsökningen än i alternativ B.

I diagram 5 har de totala skatte- och avgiftsinkomsterna relaterats till bruttonationalprodukten i löpande priser. Som framgår ökade skatternas och avgifternas andel mycket kraftigt mellan 1973 och 1977, från 41,3 % till 51,3 %. Därefter har skatte- och avgiftskvoten varierat endast i mindre utsträckning.

Enligt treårskalkylerna beräknas skatte- och avgiftskvoten sjunka något 1984 i samtliga alternativ. Under 1985 beräknas denna kvot i alternativ A återgå till 1983 års nivå, medan alternativen B och C resulterar i lägre kvoter än 1983. Nedgången är störst i alternativ B.

Det får slutligen erinras om, att treårskalkylernas skatte- och avgiftsberäkningar i princip följder långtidsbudgettekniken. Detta innebär att inga skatte- eller avgiftsökningar utöver de redan beslutade har förutsatts äga

Diagram 5 Skatter och avgifter som andel av BNP 1970–1985

Källor: Statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

rum i statlig verksamhet och i socialförsäkringssektorn. Endast den kommunala utdebiteringen har höjts för att balansera utgiftsökningarna i enlighet med de i olika alternativ valda antagandena om volymutveckling och inflation.

10 Produktion och sysselsättning

I tidigare avsnitt har redovisats hur olika komponenter i försörjningsbalansen kommer att utvecklas de närmaste åren i de tre alternativ som beräkningarna omfattar. I detta avsnitt redovisas i korta drag vad det skulle innebära för produktion och sysselsättning. Särskilt sysselsättningsberäkningarna måste betraktas som osäkra.

Försörjningsbalansen

I alternativet med snabb inhemsk inflation (alt. A) kommer försämrade relativpriser att dämpa exporten och höja importen. I låginflationsfallen (alt. B och C) kommer exporten att öka relativt kraftigt de närmaste åren och importen kommer att visa en dämpad utveckling.

Denna utveckling av utrikeshandeln kommer att ge ett positivt bidrag till produktionen. Det krävs emellertid även en försiktig expansion av den inhemska efterfrågan för att sysselsättningen skall öka i näringslivet.

För den privata konsumtionen innebär alternativ C med lägre inflation än alternativ B men med samma timlöneutveckling en ökning av den privata konsumtionen med ca 2% per år. I både alternativ A och B är den privata konsumtionen däremot i stort sett oförändrad.

Den kommunala ekonomin påverkas starkt av hur våra löner och priser kommer att utvecklas. I alternativet med hög inflation kommer därför kommunsektorn att möta stora finansieringssvårigheter och kostnadsökningarna kommer inte att medge någon större utbyggnadstakt. I alternativ A har därför förutsatts att den kommunala konsumtionen kan öka med endast 0,7 % i volym 1984 och sedan ligga kvar på oförändrad nivå 1985. Vid en gynnsammare löne- och prisutveckling (alternativen B och C) finns det däremot större utrymme för volymmässiga utbyggnader. I alternativ B har den kommunala konsumtionsvolymens ökning satts till 1,5 % årligen, medan den förmånligaste kostnadsutvecklingen i alternativ C beräknats tillåta en volymökning på 2,0% både 1984 och 1985.

Den statliga konsumtionen har i alla tre alternativen beräknats enligt långtidsbudgeten, vilket innebär en minskning med 1,0% 1984 och med 1,3% 1985.

Flera faktorer kommer att ha en positiv inverkan på investeringarna de närmaste åren. Produktionen i näringslivet stiger snabbt vid en låg inflation. En förbättrad lönsamhet och sänkta räntor kommer också att bidra positivt till investeringsutvecklingen. Kapacitetsutnyttjandet är emellertid fortfarande lågt, vilket gör att någon mer påtaglig investeringsuppgång i industrin inte är att vänta förrän 1985. Det finns dock vissa typer av investeringar som utvecklas svagt under de närmaste åren. Kommunernas

Tabell 12 Försörjningsbalans 1982–1985

	Miljarder kr. löpande pris	Årlig procentuell volymförändring						
			Alt. A		Alt. B		Alt. C	
	1982	1983	1984	1985	1984	1985	1984	1985
BNP	620,7	1,8	1,9	– 0,1	2,6	1,7	3,8	3,6
Import av varor	177,2	1,9	1,0	2,7	1,1	3,8	2,8	5,5
Privat konsumtion	330,5	–1,5	0,1	0,2	0,3	0,1	2,2	1,7
Offentlig konsumtion	184,8	1,4	0,2	– 0,4	0,8	0,7	1,1	1,1
Stat	53,9	–1,8	–1,0	– 1,3	–1,0	– 1,3	–1,0	– 1,3
Kommuner	130,8	2,8	0,7	0,0	1,5	1,5	2,0	2,0
Bruttoinvestering	116,2	–0,6	–1,3	– 3,5	0,5	– 0,8	2,2	1,9
Industri	18,1	–5,0	3,1	1,3	8,7	7,4	14,1	13,4
Elverk m. m.	13,5	1,8	–2,0	–10,0	–2,0	–10,0	–2,0	–10,0
Bostäder	25,5	–1,7	–4,4	– 8,1	–4,4	– 8,1	–2,5	– 5,1
Övrigt näringsliv	39,6	–1,3	–0,5	0,4	0,6	3,1	2,2	6,2
Stat	4,9	27,6	3,0	– 4,0	3,0	– 4,0	3,0	– 4,0
Kommuner	14,6	–3,4	–5,0	– 6,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Lagerinvestering[1]	–5,7	0,6	0,6	0,9	0,3	1,2	0,1	1,4
Tjänstenetto[1]	4,8	0,5	0,1	0,0	0,2	0,3	0,4	0,5
Export av varor	167,3	5,9	5,6	1,1	6,6	3,4	7,5	5,2

[1] Förändring i procent av föregående års BNP.

planer tyder på minskade investeringar och bostadsbyggandet kan minska något. Totalt sett kommer investeringarna bara att lämna ett positivt bidrag till efterfrågan i alternativ C med en kraftigt dämpad inflation.

Den utveckling som redovisats ovan medför i alternativ A att bruttonationalprodukten ökar med 1,9% 1984 och minskar med 0,1% 1985. I alternativ B blir ökningarna 2,6% resp. 1,7% och i alternativ C 3,8% resp. 3,6%, se tabell 12.

Produktion per sektor

Produktionsutvecklingen är i modellkalkylerna en följd av förändringar i den slutliga efterfrågan, vilken importutveckling som beräknas i modellen, utvecklingen av insatsleveranserna mellan olika branscher och förädlingsvärdets andel av bruttoproduktionen. Produktionsutvecklingen för hela näringslivet har sedan den kraftiga uppgången 1979 haft en avtagande trend fram till 1982. För 1983 väntas emellertid en ökning om ca 2,4%. Produktionsutvecklingen i olika sektorer för åren 1984 och 1985 framgår av tabell 13.

Tillväxten inom industrin har under åren 1975–1982 med undantag för 1979 varit negativ. Under 1983 väntas dock industriproduktionen öka med ca 3,7%. Denna positiva utveckling beräknas bestå även under 1984 och 1985 i samtliga alternativ. Ökningen för industriproduktionen blir större ju lägre inflationen blir. Produktionen i jordbruk, skogsbruk och fiske, som hittills under 1980-talet haft en positiv utveckling, beräknas öka även under kommande år.

Tabell 13 Produktion per sektor 1984 och 1985
Årlig procentuell volymförändring

	Alt. A		Alt. B		Alt. C	
	1984	1985	1984	1985	1984	1985
Jord- och skogsbruk	3,8	0,7	4,1	2,9	5,2	5,5
Industri	4,0	0,2	4,7	2,6	5,8	5,0
El-, gas-, värme- och vattenverk	1,8	0,0	2,3	1,3	3,7	3,2
Byggnadsverksamhet	−0,9	−3,4	0,2	−1,6	1,5	0,4
Privata tjänster	1,6	0,2	2,4	2,0	4,1	4,2
Summa	**2,3**	**−0,1**	**3,0**	**1,9**	**4,5**	**4,2**
Stat	−0,9	−1,2	−0,9	−1,2	−0,9	−1,2
Kommuner	0,7	0,0	1,5	1,5	2,0	2,0
Summa	**0,4**	**−0,2**	**1,0**	**0,9**	**1,3**	**1,3**
Totalt	**1,8**	**−0,1**	**2,6**	**1,7**	**3,8**	**3,6**

Byggnadsproduktionens användningssida består av byggnadsinvesteringar (ny- och ombyggnad) samt reparationer och underhåll. Huvuddelen av byggnadsproduktionen härleds från investeringsefterfrågan och reste-

rande delen från efterfrågan på reparations- och underhållsarbeten i byggnadskapitalstocken. Under senare delen av 1970-talet svarade reparations- och underhållsproduktion för nästan hela ökningstakten. Dessa kompenserar minskningen i nybyggandet. Fr. o. m. 1981 har dock utvecklingen av den totala produktionen i byggnadsverksamhet varit negativ. I alternativ A och B kommer denna utveckling att bestå, medan alternativ C ger en uppgång.

Privata tjänster är en sektor som väger tungt i näringslivet. Dess utveckling har stor betydelse för sysselsättningsläget. Privata tjänster består bl. a. av handel, hotell och restaurang, uppdragsverksamhet, samfärdsel samt post- och televerk. Sektorn får en ganska svag utveckling i alternativ A men något bättre i alternativen B och C. Sektorn har historiskt haft en kontinuerligt uppåtgående utveckling.

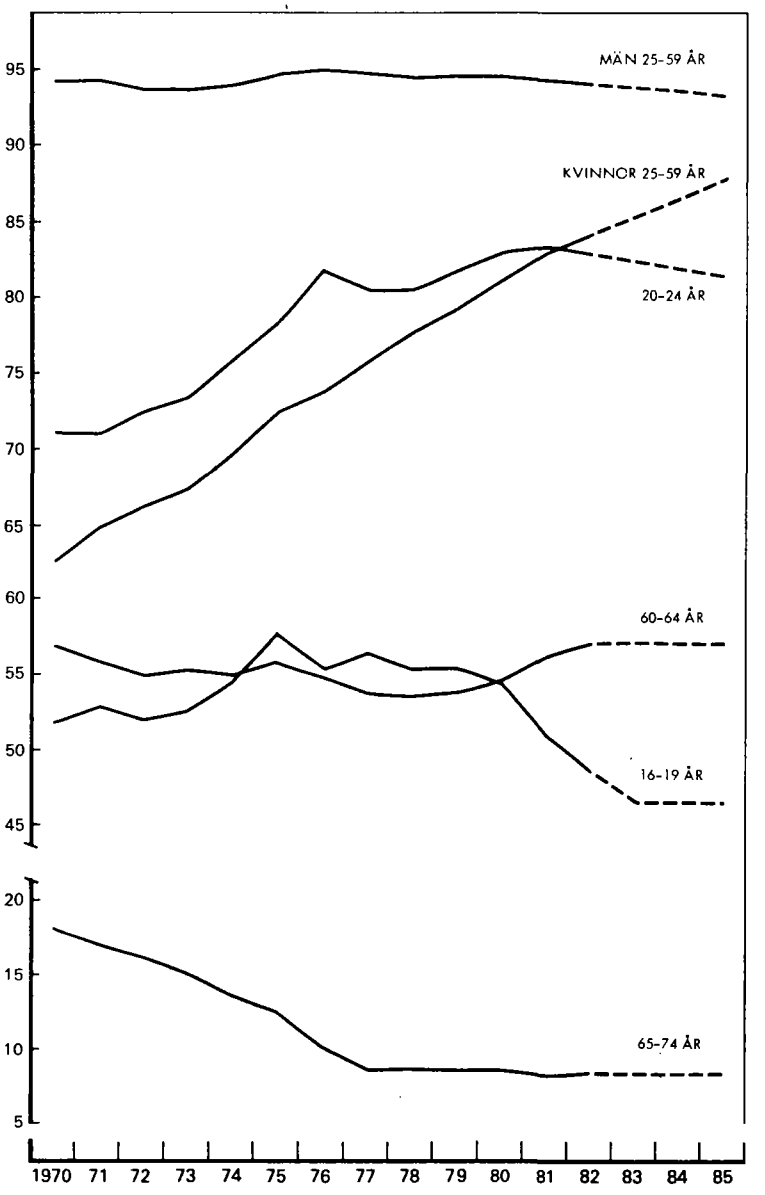
Arbetskraftsutbud

Arbetskraftens storlek bestäms av den inhemska befolkningsutvecklingen, in- och utvandringen samt utvecklingen av förvärvsfrekvensen hos olika befolkningsgrupper. Underlaget till kalkylen har gjorts av prognosinstitutet vid statistiska centralbyrån. Under 1982 och 1983 beräknas antalet personer i arbetskraften öka med 0,3 % resp. 0,4 % eller ca 13 000 resp. ca 18 000 personer. Befolkningsökningen i de arbetsföra åldrarna (16–74 år) under denna period beräknas till 0,3 % både 1982 och 1983.

Männens relativa arbetskraftstal har legat på en stabil nivå i nästan alla åldersklasser under 1970-talet. Kvinnornas arbetskraftstal däremot har ökat kraftigt. I prognosen ligger männens arbetskraftstal i stort sett kvar på nuvarande nivå medan kvinnornas fortsätter att öka med något avsaktande trend. Med hänsyn till det besvärliga arbetsmarknadsläget förutsätts för åldersgruppen 16–19 år att utbildningsinsatser skall hålla arbetskraftstalen strax under 1982 års nivå. Även bland 20–24-åringarna sänks arbetskraftstalen eftersom deras utbildningsdeltagande antas öka.

Den relativa frånvaron visar en ökande långsiktig tendens som dock avtagit de senaste åren. En del av frånvaroökningen bland kvinnor har berott på att andelen kvinnor med barn ökat i arbetskraften. Denna effekt försvagas nu och upphör inom kort med gjorda antaganden om arbetskraftstalens utveckling. I kalkylen räknas med en svag ökning av frånvaron. Medelarbetstiden per vecka har sedan länge minskat trendmässigt. Det beror till stor del på att andelen deltidsarbetande ökat. Fördelningen på arbetstidsklasser har för kvinnorna under 1980-talet visat en markant ökning av lång deltid, medan kort deltid legat konstant och heltid minskat något. Prognosinstitutet räknar med att den korta deltiden kommer att ligga på något lägre relativ nivå till följd av de ökande arbetskraftstalen. För männen konstateras en trendmässig men svag minskning av heltidsarbetet, som möjligen till en del kan bero på omfördelning mellan män och

Diagram 6 Relativa arbetskraftstal 1970–1985

Källa: Statistiska centralbyrån.

kvinnor av barntillsynen. Medelarbetstiden inom resp. arbetstidsklasser bedöms ligga kvar på 1982 års nivå.

Med ovan redovisade antaganden som grund har beräkningar gjorts till modellkalkylerna om antal personer i arbetskraften och antal arbetade timmar per person. Arbetsutbudet antas i alternativ A öka 1984 med 15 000

personer och 1985 med 10000 personer. I alternativ B ökar utbudet med ytterligare 5000 personer båda åren och i alternativ C med ytterligare 5000 personer.

Arbetstiden per sysselsatt antas minska med 0,2 % i alternativ A för 1984 och 1985 och med 0,3 % resp. 0,4 % per år i alternativen B och C i samtliga näringsgrenar.

Sysselsättning per bransch

Ett antagande om att sysselsättningen mätt i timmar varierar med produktionen med en viss tids eftersläpning har testats för sektorerna industri och privata tjänster. Förändringen i sysselsättning beror till en del på produktionsförändringar och till en del på produktivitetsförbättringar. Ett studium av utvecklingen under 1970-talet antyder att produktionen varierar kraftigare än arbetsinsatsen över konjunkturcykeln. Här har antagits att föregående års produktion påverkar sysselsättningen innevarande år.

För industrin ger skattningen en elasticitet på 0,40. Om alltså produktionsnivån höjs med 1 %, ökar således sysselsättningen ett år senare med 0,4 %, vilket motsvarar ca 3700 personer. För att sysselsättningen skall vara oförändrad krävs en produktionsutveckling med 7,5 %. För privata tjänster fås en elasticitet på 0,45 och för att sysselsättningen skall vara oförändrad krävs en produktionsutveckling på 3,5 % föregående år. Om produktionsnivån höjs 1 % ökas sysselsättningen med ca 6500 personer efter 1 år. Funktionerna är skattade på perioden 1970–1981. Med hänsyn till utvecklingen den senare delen av perioden har den produktionsökning som krävs för oförändrad sysselsättning i timmar räknat för prognosperioden dämpats till 6,5 % per år för industrin och 2 % för privata tjänstesektorn.

Tabell 14 Sysselsättning i timmar per sektor 1984 och 1985
Årlig procentuell förändring

	Alt. A		Alt. B		Alt. C	
	1984	1985	1984	1985	1984	1985
Jord- och skogsbruk	−1,5	−1,5	−1,5	−1,5	−1,5	−1,5
Industri	−0,9	−0,9	−0,9	−0,6	−0,9	−0,2
El-, gas-, värme- och vattenverk	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Byggnadsverksamhet	−0,9	−3,4	0,2	−1,6	1,5	0,4
Privata tjänster	0,0	−0,1	0,0	0,2	0,0	1,0
Summa	**−0,5**	**−0,8**	**−0,4**	**−0,4**	**−0,2**	**0,4**
Stat	−1,4	−1,6	−1,4	−1,6	−1,4	−1,6
Kommuner	0,5	−0,2	1,3	1,4	1,9	1,9
Summa	**0,0**	**−0,5**	**0,7**	**0,7**	**1,1**	**1,1**
Totalt	**−0,4**	**−0,7**	**−0,1**	**−0,1**	**0,1**	**0,6**

För övriga sektorer har gjorts bedömningar direkt vad gäller utvecklingen av sysselsättningen i timmar eller produktivitet. För sektorerna jordbruk, skogsbruk och fiske samt sektorn el-, gas-, värme- och vattenverk har antaganden gjorts om sysselsättningsutvecklingen mätt i timmar. I sektorn jordbruk, skogsbruk och fiske väntas nedgången från 1981–1983 fortsätta, närmare bestämt med −1,5 % per år 1984 och 1985. Sektorn el-, gas-, värme- och vattenverk antas få oförändrad sysselsättning under de kommande åren. För byggnadsverksamhet ges sysselsättningen av produktivitetsantaganden tillsammans med produktionsutvecklingen. Produktiviteten antas vara oförändrad på 1983 års nivå.

Inom statlig och kommunal verksamhet har antalet timmar förutsatts förändras i samma takt som lönesumman i statlig resp. kommunal konsumtion. Som framgått av avsnitt 9 har man för staten i enlighet med långtidsbudgeten antagit sjunkande konsumtionsvolym i samtliga alternativ och därmed också sjunkande timvolym. I den kommunala sektorn beräknas däremot timvolymen att öka. Ökningen blir störst i alternativ C, där den förmånliga kostnadsutvecklingen medger den största kommunala utbyggnaden. I alternativ A kan den kommunala sysselsättningen, mätt i antal timmar, öka endast i begränsad omfattning.

Sysselsättningsutvecklingen mätt i timmar i modellkalkylerna redovisas i tabell 14.

Tabell 15 Sysselsättning i antal personer per sektor 1984 och 1985
Tusental personer

	Nivå	Förändring					
		Alt. A		Alt. B		Alt. C	
	1983	1984	1985	1984	1985	1984	1985
Industri	895	−5	− 5	−5	−5	− 5	5
Övrigt näringsliv	1 980	−5	−10	0	0	5	20
Stat	270	−5	− 5	−5	−5	− 5	− 5
Kommuner	1 050	5	0	20	20	25	25
Arbetsmarknads-politik	−	10	10	10	10	10	10
Summa	4 195	0	−10	20	20	30	55
Arbetsutbud	4 340	15	10	20	15	25	20

Arbetslöshet

	1983	Alt. A		Alt. B		Alt. C	
		1984	1985	1984	1985	1984	1985
Tusental personer	145	160	180	145	140	140	105
Procent	3,3	3,5	4,0	3,5	3,5	3,0	2,5

Sysselsättningen mätt i antal personer framgår av tabell 15. Den totala sysselsättningen beräknas i alternativ A att vara oförändrad 1984 och minska med 10000 personer 1985. I alternativ B kommer sysselsättningen att öka. I industrin och staten sjunker dock sysselsättningen fortfarande. I alternativ C ökar sysselsättningen i näringslivet. Även i industrin erhålls en mindre uppgång 1985.

Arbetsmarknadspolitiska insatser

Antal personer i arbetsmarknadspolitiska insatser ökade 1982 med ca 24000 personer och uppgick då till ca 139000 personer. Den största ökningen avsåg beredskapsarbeten. I början av 1983 har antalet ökat kraftigt. Antal sysselsatta i beredskapsarbeten har under 1970-talet varierat mellan ca 15000 personer 1970 och 1975 och ca 48000 1979. Antalet kursdeltagare i arbetsmarknadsutbildning har varierat mellan en nivå på 50000 1979 ner till drygt 30000 personer 1982.

Vid sysselsättningsberäkningarna har schablonmässigt antagits att de arbetsmarknadspolitiska insatserna ökar med 10000 personer per år 1984 och 1985. Samma antagande har gjorts i samtliga alternativ även om behovet av ökade insatser är störst i alternativ A.

Arbetslöshet

Arbetslösheten beräknas 1983 uppgå till 145000 personer. I höginflationsfallet fortsätter arbetslösheten att stiga med 15000 personer 1984 och 20000 personer 1985. Som procent av arbetskraften beräknas den till 3,5% 1984 och till 4% 1985. I alternativ B stannar arbetslösheten på ungefär samma nivå som 1983, dvs. 3,5%. I alternativ C sker en gynnsammare utveckling. Där minskar arbetslösheten med 5000 personer 1984 och 35000 personer 1985. I procent av arbetskraften innebär dessa tal 3% respektive 2,5%.

Avslutning

Kalkylerna över sysselsättningen de närmaste åren är naturligtvis osäkra. En delvis ny situation har inträffat de senaste åren med en i förhållande till tidigare år begränsad ökning av arbetsutbudet och en minskning av den totala sysselsättningen. Såväl framskrivningen av arbetskraftsutbudet som bedömningen av hur produktionsutvecklingen påverkar arbetskraftsefterfrågan är osäker.

Kalkylerna visar emellertid att sysselsättningens utveckling de närmaste åren kommer att vara beroende av hur kraftigt inflationstakten kan begränsas. En lägre inflationstakt betyder för den konkurrensutsatta delen av näringslivet en bättre produktionsutveckling och därmed sysselsättning. En lägre inflationstakt gör det också möjligt att öka den interna efterfrågan

mer, vilket positivt påverkar byggnads- och tjänstesektorn i näringslivet. Kommunernas möjligheter att öka sysselsättningen de närmaste åren kommer också att vara beroende av en dämpad pris- och kostnadsutveckling.

11 Känslighetsanalys

De kalkylresultat som redovisats i tidigare avsnitt bygger på vissa antaganden om utvecklingen av olika ekonomiska variabler. Resultaten kan vara mer eller mindre känsliga för rimliga variationer av dessa antaganden. För att illustrera detta redovisas i det följande några känslighetsberäkningar. De faktorer som varieras är världshandelns tillväxt, oljepriset och statens nyupplåningsränta. Det bör understrykas att beräkningarna i viktiga avseenden är partiella.

Högre världshandel

En snabbare tillväxt av den internationella handeln påverkar exporten gynnsamt. I beräkningarna har antagits en ökning av handelstillväxten med 2 procentenheter per år jämfört med grundfallet. Detta resulterar i att tillväxten av industriproduktionen ökar med 1,0 procentenheter. Sysselsättningsökningen i näringslivet blir emellertid svag eftersom företagen i huvudsak antas kunna möta en efterfrågeökning utan omedelbara nyanställningar. Den högre produktionsnivån får fullt genomslag först 1986. Då beräknas sysselsättningen vara 15–20 000 personer högre i näringslivet till följd av den snabbare handelstillväxten.

Exportintäkterna beräknas bli 11 miljarder kr. högre 1985 vid den snabbare internationella tillväxten. Samtidigt kräver den ökade inhemska produktionsnivån större import. Nettoeffekten på bytesbalansen stannar därför vid drygt 7 miljarder kr.

Högre realt oljepris

I samtliga kalkylalternativ antas råoljepriset ligga kvar nominellt på 1983 års nivå, dvs. 29 dollar per fat, under 1984 och 1985. Detta innebär en real prissänkning med ca 15 % om råoljepriset deflateras med världshandelspriserna för bearbetade varor. Sveriges nettoimport av råolja och petroleumprodukter beräknas 1983 uppgå till ca 33 miljarder kr. En ökning av råoljepriset med 1 dollar per fat kan beräknas belasta handelsbalansen med 1,1 miljarder kr. Om råoljepriset antas öka i takt med priserna på bearbetade varor i den internationella handeln kommer det nominellt att överstiga 1983 års nivå med ca 5 dollar per fat. En sådan prisutveckling skulle försämra bytesbalansen 1985 med 5 à 6 miljarder kr. Hänsyn har då inte

tagits till alla de indirekta effekter som ett högre oljepris skulle kunna ge upphov till.

Nyupplåningsräntan

Statens ränteutgifter växer snabbt under kalkylperioden. Ökningstakten påverkas förutom av budgetunderskottets storlek av nyupplåningsräntan inom och utom landet. Samtliga kalkylalternativ bygger på en relativt hög realränta. Eftersom en viss del av den befintliga statsskulden omsätts varje år är bruttoupplåningen större än budgetunderskottet. En nyupplåningsränta som är en procentenhet lägre 1984 och 1985 beräknas minska ränteutgifterna det senare året med ca 4 miljarder kr.

12 Avslutning

Treårskalkylerna tyder på att devalveringen hösten 1982 under skilda förutsättningar kommer att ha en positiv effekt på produktion och bytesbalans 1984. De visar emellertid också att denna förbättring bara är kortvarig om inte inflationen dämpas väsentligt.

En fortsatt hög inflation skulle medföra allvarliga problem i flera avseenden. Bytesbalansens strukturella underskott skulle kvarstå på en hög nivå. Budgetunderskottet skulle fortsätta att öka även om inga nya utgiftsåtaganden gjordes. Huvudsakligen skulle detta vara en konsekvens av stigande räntebetalningar. Kommunernas ekonomi skulle försämras kraftigt och de skulle sannolikt tvingas dra ner på verksamhetsvolymen eller åtminstone på ökningstakten i verksamheten.

Även för näringslivet skulle en fortsatt hög inflationstakt innebära stora problem. Den konkurrensutsatta delen av näringslivet skulle fortsätta att tappa marknadsandelar på både export- och hemmamarknaderna. Produktionsutvecklingen skulle bli svag och sysselsättningen skulle fortsätta att minska i snabb takt. Under sådana förutsättningar skulle inte heller investeringarna komma igång. Tvärtom skulle utslagningen av befintliga anläggningar fortsätta. Den konkurrensutsatta delen av ekonomin skulle fortsätta krympa.

En radikal dämpning av inflationstakten skulle däremot kunna medföra att de strukturella problemen i den svenska ekonomin lättade. Bytesbalansen skulle inom loppet av några år kunna komma i strukturell jämvikt. Budgetunderskottets ökning skulle kunna hållas tillbaka, förutsatt att inga nya utgiftsåtaganden görs utan motsvarande ökning av statsinkomsterna. Kommunernas ekonomi skulle förbättras avsevärt och därmed deras möjligheter att utvidga verksamheten inom prioriterade områden och att hålla uppe investeringsvolymen.

För näringslivet är en dämpning av inflationstakten en nödvändig förutsättning för att bibehålla konkurrenskraften. Viktiga konkurrentländer har nu en inflationstakt på 3–5 procent per år. Även de närmaste åren torde den internationella inflationstakten bli låg. I treårskalkylerna har en viss ökning av inflationen de närmaste åren förutsatts. Det finns emellertid skäl – låga kostnadsökningar, dämpade inflationsförväntningar etc. – som talar för en ännu lägre prisökningstakt internationellt än den som här har förutsatts. För att näringslivet ska kunna behålla sin konkurrensförmåga krävs därför en avsevärd dämpning av pris- och kostnadsökningarna.

Under förutsättning av att en sådan dämpning åstadkoms tyder treårskalkylerna på att en relativt kraftig produktionsuppgång i näringslivet kan åstadkommas de närmaste åren. Även sysselsättningssituationen skulle då kunna förbättras.

Treårskalkylerna tyder vidare på att en ökning av den externa efterfrågan, dvs. en ökning av nettoexporten, inte är tillräcklig för att ge en sådan produktionsuppgång i näringslivet att sysselsättningen börjar öka. Det behövs även en ökning av den interna efterfrågan, dvs. av konsumtion och investeringar.

Möjligheterna att åstadkomma en sådan förstärkning av den interna efterfrågan kommer sannolikt att vara beroende av hur framgångsrik inflationsbekämpningen kommer att bli. Om det inte visar sig möjligt att dämpa inflationen avsevärt, kan en mer restriktiv ekonomisk politik framtvingas, vilken skulle försämra möjligheterna för en produktionsuppgång i näringslivet.

Sammanfattningsvis tyder treårskalkylerna på att en väsentlig förbättring är möjlig de närmaste åren av den strukturella situationen i den svenska ekonomin. De kostnadsmässiga förutsättningarna för en låg inflationstakt torde kunna uppnås genom låga nominella löneökningar och begränsade avgiftshöjningar. Bytesbalansen torde kunna förbättras avsevärt och en kraftig försämring av budgetsaldot skulle kunna undvikas. Industriproduktionen skulle kunna öka avsevärt och sysselsättningsläget förbättras.

Avslutningsvis bör emellertid ånyo påpekas att treårskalkylerna görs med nya och delvis oprövade metoder. Detta i kombination med de osäkerheter som vidlåder de strategiska antaganden på vilka kalkylerna bygger, gör att deras resultat bör tolkas med försiktighet.

Innehåll

1 Inledning ... 2
2 Metod ... 3
3 Utgångsläge och alternativ för 1984 och 1985 ... 4
4 Den internationella bakgrunden ... 8
5 Priser och löner ... 12
6 Utrikeshandeln ... 16
7 Hushållssektorn ... 24
8 Investeringar ... 28
9 Offentlig sektor ... 36
10 Produktion och sysselsättning ... 43
11 Känslighetsanalys ... 51
12 Avslutning ... 52

Tabellförteckning

1 Nyckeldata för den internationella utvecklingen 1984 och 1985 ... 11
2 Prisutvecklingen för vissa komponenter i försörjningsbalansen 1970–1985 ... 16
3 Export 1984 och 1985 ... 18
4 Import 1984 och 1985 ... 21
5 Bytesbalans 1983–1985 ... 22
6 Hushållens disponibla inkomster 1983–1985 ... 25
7 Privat konsumtion 1983–1985 ... 27
8 Investeringar 1984–1985 ... 35
9 Statens inkomster och utgifter 1983–1985 ... 37
10 Socialförsäkringens inkomster och utgifter 1983–1985 ... 39
11 Kommunernas inkomster och utgifter 1983–1985 ... 42
12 Försörjningsbalans 1982–1985 ... 44
13 Produktion per sektor 1984 och 1985 ... 45
14 Sysselsättning i timmar per sektor 1984 och 1985 ... 48
15 Sysselsättning i antal personer per sektor 1984 och 1985 ... 49

Diagramförteckning

1 Timlönens utveckling 1970–1985 ... 12
2 Nettoimport av råolja och petroleumprodukter som andel av BNP 1974–1985 ... 20
3 Industriinvesteringar 1970–1985 ... 30
4 Lagerkvot inom industrin 1972–1985 ... 35
5 Skatter och avgifter som andel av BNP 1970–1985 ... 43
6 Relativa arbetskraftstal 1970–1985 ... 47

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1983

Långtidsbudget för perioden 1983/84–1987/88

Bilaga 1.3

Långtidsbudget för perioden 1983/84–1987/88

Innehållsförteckning Sid.

Sammanfattning 5

1 Inledning 21
1.1 Inriktning och syfte 21
1.2 Läsanvisningar 23
2 Samhällsekonomisk bakgrund 24
2.1 Inledning 24
2.2 Sveriges ekonomi under år 1983 25
2.3 Den internationella utvecklingen 26
2.4 Sveriges ekonomi under de närmaste åren 27
3 Befolkningsutvecklingen och den offentliga sektorn 29
3.1 Inledning 29
3.2 Sverige i ett internationellt perspektiv 30
3.3 Utvecklingen i Sverige till år 2025 31
3.4 Summering 34
4 Beräkningsmetoden 35
4.1 Antaganden 35
4.2 Beräkningsteknik 36
5 Statsinkomsterna 38
5.1 Inledning 38
5.2 Inkomstskatten 38
5.3 Lagstadgade socialavgifter 40
5.4 Indirekta skatter 42
5.5 Resultat av beräkningarna över statsbudgetens inkomster . 44
6 Statsutgifterna 46
6.1 Sammanfattning av statsutgifternas utveckling 47
6.2 Automatiken i statsutgifterna 50
6.3 Statsutgifternas uppdelning på realekonomiska kategorier . 55
7 Statens budgetsaldo 64
7.1 Statens budgetsaldo och finansiella sparande 64
7.2 Effekter på budgetutvecklingen av andra förutsättningar ... 65
8 Budgeten i verksamhetstermer 68
9 Statsskuld och statsskuldräntor 73
9.1 Statsskuldens utveckling t. o. m. år 1982 73
9.2 Statsskuldens placering 74
9.3 Statsskuldens tillväxt budgetåren 1983/84–1987/88 77
9.4 Statsskuldens kostnader 78
9.5 Avslutning 83
10 Utgifter och inkomster inom den offentliga sektorn 83
10.1 Socialförsäkringssektorn 84
10.2 Inkomster, utgifter och finansiellt sparande i staten och socialförsäkringssektorn 89
10.3 Kommunsektorn 91
11 Utvecklingen av hushållsinkomsterna 92

Tabeller Sid.

1 Statsutgifternas utveckling fördelade på realekonomiska kategorier ... 12
2 Statens inkomster, utgifter och finansiella sparande budgetåren 1983/84–1987/88 ... 14
3 Statens och socialförsäkringssektorns inkomster, utgifter och finansiella sparande budgetåren 1983/84–1987/88 ... 17
4 Andel av befolkningen i olika åldersgrupper ... 31
5 Förändring i befolkningsstrukturen under långtidsbudgetperioden 33
6 Jämförelse av debiterade och kassamässigt influtna avgifter för folkpension, barnomsorg och vuxenutbildning ... 41
7 Lagstadgade socialavgifter ... 42
8 Totala statsinkomster ... 44
9 Bruttoredovisning av statsbudgetens inkomstsida budgetåren 1983/84–1987/88 ... 46
10 Utgiftsutvecklingen i oförändrad pris- och lönenivå (exkl. statsskuldräntor) ... 48
11 Utgiftsutvecklingen i löpande priser (exkl. statsskuldräntor) ... 49
12 Totala statsutgifter ... 50
13 Utgiftsstyrande faktorer i statsbudgeten och vissa delar av socialförsäkringssektorn, ändamålsklassificerat budgetåret 1983/84 ... 54
14 Konsumtionsutgifternas utveckling ... 57
15 Investeringar ... 58
16 Transfereringarnas utveckling ... 59
17 Transfereringar till hushåll ... 60
18 Transfereringar till kommunsektorn ... 61
19 Statsskuldräntorna i löpande priser ... 62
20 Finansiella transaktioner ... 63
21 Totala statsutgifter ... 63
22 Budgetsaldo och finansiellt sparande budgetåren 1977/78–1987/88 64
23 Budgetsaldots utveckling i de senaste långtidsbudgetarna ... 65
24 Statsbudgetens inkomster och utgifter fördelat på verksamhetsgrenar ... 72
25 Statsskuldens placering fördelat på låneinstrument och låntagare ultimo december 1982 ... 74
26 Statsskuldens placering ultimo 1970, 1976 och 1982 ... 75
27 Statsskulden fördelad efter räntevillkor ... 76
28 Statsskuldens fördelning ... 76
29 Bytesbalans och valutautflöden ... 77
30 Ränteutgifter på statsskulden ... 79
31 AP-fondens utveckling budgetåren 1983/84–1987/88 ... 89
32 Statens och socialförsäkringssektorns inkomster, utgifter och finansiella sparande budgetåren 1983/84–1987/88 ... 90

Diagram

1 Folkmängdens utveckling fördelat på åldersgrupper från år 1960 till år 2025 ... 32
2 Statsskulden i procent av BNP åren 1936–1982 ... 74
3 Realränta på inhemska lån ... 81
4 Realränta på utländska lån ... 82
5 ATP-systemets avgiftsinkomster och kostnader för pensionsutbetalningar ... 88

Appendix

Ändamålsavsnitt Sid.

I Internationellt utvecklingssamarbete och övrig internationell samverkan ... 96
II Totalförsvar ... 98
III Rätts- och polisväsende ... 101
IV Folkpensioner, sjukförsäkring, m. m. ... 103
V Stöd till barnfamiljer ... 106
VI Hälso-, sjuk- och socialvård ... 109
VII Utbildning och forskning ... 111
VIII Arbetsmarknads- och regionalpolitik ... 116
IX Kommunikationer ... 122
X Näringspolitik ... 124
XI Energiförsörjning ... 129
XII Bostadspolitik ... 131
XIII Skatteutjämningsbidrag till den kommunala sektorn ... 135
XIV Övrigt ... 138

Tabeller

1 Internationellt utvecklingssamarbete och övrig internationell samverkan ... 96
2 Totalförsvar ... 98
3 Totalförsvarets andel av statsutgifterna ... 98
4 Rätts- och polisväsende ... 101
5 Folkpensioner, sjukförsäkring, m. m. ... 104
6 Utgiftsutveckling för pensionerna ... 105
7 Stöd till barnfamiljer ... 107
8 Hälso-, sjuk- och socialvård ... 109
9 Utbildning och forskning ... 111
10 Bidrag till driften av grundskolor ... 113
11 Arbetsmarknads- och regionalpolitik ... 116
12 Kommunikationer ... 123
13 Näringspolitik ... 125
14 Energiförsörjning ... 129
15 Bostadspolitik ... 132
16 Skatteutjämningsbidrag ... 135
17 Övrigt ... 138

Diagram

1 Militära försvaret ... 100
2 Antalet nyintagningar på kriminalvårdsanstalter åren 1973–1981 102
3 Utgiftsstyrande faktorer inom ändamålsgruppen Utbildning och forskning budgetåret 1983/84 ... 112
4 Antal personer i vissa sysselsättningsskapande åtgärder för handikappade och yrkesinriktad rehabilitering 1982–1988 (januari) ... 121
5 Fördelningen av större statliga investeringsinsatser inom ändamålsgruppen Kommunikationer för budgetåret 1983/84 ... 124
6 Beräknad utveckling av statens utgifter för de statsstödda exportkrediterna ... 126
7 Statliga insatser i krisdrabbade företag och branscher ... 127

8 Investeringsutgifter för statens vattenfallsverk 130
9 Utgifter för statliga lån till bostadsbyggande under långtidsbudget-perioden 132
10 Kostnader för räntebidrag under långtidsbudgetperioden vid olika räntenivå och byggvolym 133
11 Utnyttjandet av rörliga krediter 141

LÅNGTIDSBUDGET FÖR PERIODEN 1983/84–1987/88

Sammanfattning

Inledning

Långtidsbudgetens syfte är att kartlägga de statsfinansiella konsekvenserna på fem års sikt av redan fattade beslut och gjorda åtaganden. I långtidsbudgeten görs inga försök att förutse vilka beslut avseende budgetens inkomster och utgifter som statsmakterna kan komma att fatta under perioden. Långtidsbudgeten är således varken en plan för den framtida utvecklingen eller en prognos för den mest sannolika utvecklingen. Avsikten med långtidsbudgeten är huvudsakligen att redovisa vilken budgetutveckling som blir följden om inte några nya utgiftsåtaganden görs och om skatte- och avgiftsreglerna inte ändras.

I årets långtidsbudget ägnas särskilt utrymme åt att redovisa de faktorer som är avgörande för automatiken i statsutgifterna. Långtidsbudgeten redovisar också kalkyler över utvecklingen av vissa fonder inom socialförsäkringssektorn och en konsolidering görs med statsbudgeten i syfte att studera det finansiella sparandets utveckling. För att ge en så fullständig bild som möjligt redovisas i resp. ändamålsgrupp även vissa utgifter utanför statsbudgeten. I långtidsbudgeten redogörs vidare för utvecklingen i kommunsektorn och för vilka centrala utvecklingstendenser som kan skönjas för denna sektor samt de samband som råder med statsfinanserna.

Befolkningsutvecklingen och befolkningens sammansättning har en central roll för utvecklingen av de offentliga utgifterna. I långtidsbudgeten analyseras befolkningsutvecklingen inte bara för den närmaste femårsperioden, utan i ett betydligt längre perspektiv.

I årets långtidsbudget görs ett försök att bryta upp budgetens utgifter och inkomster i verksamhetstermer. Syftet med denna uppdelning är bl. a. att bättre illustrera hur det statliga budgetsaldot byggs upp från skilda aktiviteter såsom rörelsedrivande verksamhet, långivning etc. Dessutom ägnas stort utrymme åt utvecklingen av statsskulden och statsskuldräntorna. Härvid diskuteras bl. a. frågor som placeringen av den växande statsskulden, statsskuldräntornas reala utveckling samt effekter av höga nominella statsskuldräntor. Vidare redovisas hur olika hushållstypers disponibla inkomster beräknas utvecklas under långtidsbudgetperioden.

I fråga om statsinkomsterna grundas beräkningarna i allt väsentligt på oförändrade skatteregler och avgiftssatser i den mån förändringar inte beslutats eller aviserats. Med hänsyn till den stora betydelse som antagandena rörande vissa skatteuttag har görs särskilda redovisningar härom.

Detta gäller främst finansieringen av skatteomläggningen samt energiskatteuttaget.

På utgiftssidan omfattar långtidsbudgeten en kalkyl över de resurser som krävs för att verksamheten skall kunna bedrivas i enlighet med de beslut som statsmakterna redan har fattat och de åtaganden som gjorts för framtiden. Däremot har inte några nya åtaganden lagts in i beräkningen.

Långtidsbudgetens utveckling är givetvis beroende av de antaganden som ligger till grund för beräkningarna och påverkas i hög grad av förändringar i grundläggande antaganden rörande priser, löner och räntor. I ett särskilt avsnitt redovisas och diskuteras de schablonartade antaganden på vilka beräkningarna grundas. För att belysa känsligheten i beräkningarna redovisas även effekter av vissa ändrade antaganden. Härigenom blir det möjligt att kvalitativt få en uppfattning om vad alternativa samhällsekonomiska förlopp får för inverkan på budgetutvecklingen.

Långtidsbudgetens syfte är vidare att illustrera den statsfinansiella utvecklingen på olika delområden inom den statliga budgeten. Av bl. a. detta skäl redovisas i beräkningarna uppgifter om vad alternativa antaganden innebär för olika områden. Detta gäller såväl vissa inkomstslag som grupper av statsutgifter.

Långtidsbudgeten behandlar i första hand statsbudgetens inkomster och utgifter. Som underlag för en bedömning av utvecklingen av de verksamheter som direkt styrs genom statliga beslut ger statsbudgeten emellertid en ofullständig bild. I redovisningen av statsutgifternas fördelning på olika ändamål (se appendix) har därför inkluderats beskrivningar av gällande skatteregler för vissa avdrag m. m., som påverkar budgetsaldot på likartat sätt som inkomstöverföringar på budgetens utgiftssida. Vidare redovisas vissa andra verksamheter som staten reglerar, men som varken redovisas på statsbudgetens inkomst- eller utgiftssida – s. k. utombudgetära utgifter. Häri ingår förutom bl. a. skatteutgifter (olika avdrag m. m.) även kreditgarantier och offentliga fonder utanför statsbudgeten. Dessutom beskrivs effekter av utgifter för vissa ändamål på statsbudgetens inkomstsida. I syfte att ge en mer allsidig bild av den samlade offentliga sektorn kompletteras långtidsbudgeten med ett avsnitt innehållande en beräkning av utvecklingen totalt sett för staten och de mest betydelsefulla av de försäkringssystem som utgör den s. k. socialförsäkringssektorn. Särskilt utvecklingen av ATP-systemet redovisas. I anslutning härtill belyses utvecklingen inom den kommunala sektorn.

Långtidsbudgetens grundmaterial utgörs av underlag som har tagits fram i första hand inom regeringskansliet. De slutliga bedömningarna och utarbetandet av själva långtidsbudgeten har skett inom finansdepartementets budgetavdelning.

Långtidsbudgeten omfattar budgetåren 1983/84–1987/88. För budgetåret 1983/84 baseras kalkylerna på de utgifts- och inkomstberäkningar som redovisas i 1983 års reviderade finansplan. För perioden därefter utgörs

förutsättningarna för beräkningarna – med vissa justeringar i början av perioden till följd av den aktuella konjunkturbilden – av mycket schematiska antaganden. Som tidigare har nämnts har därutöver vissa kalkyler gjorts av effekterna av alternativa antaganden.

Sammantaget utgör långtidsbudgeten ett material som kan tjäna som underlag för överväganden om budgetpolitikens inriktning och utformning såväl för nästkommande budgetår som på något längre sikt.

Den samhällsekonomiska utvecklingen

I långtidsbudgeten behandlas i första hand statsinkomsternas, statsutgifternas och budgetsaldots utveckling under vissa av långtidsbudgettekniken bestämda förutsättningar. Dessutom berörs utvecklingen inom den övriga offentliga sektorn. Även om intresset i långtidsbudgeten koncentreras till statsbudgeten är det viktigt att beakta de kopplingar som finns såväl till andra delar av den offentliga sektorn som till samhällsekonomin i dess helhet. Dessa samband har stärkts i takt med den snabba ökningen i statsbudgetens omfattning. Statsbudgeten har en mycket betydande och växande påverkan på inkomstfördelning, produktionsförhållanden, bytesbalans, sysselsättning m. m. Samtidigt är statsbudgetens utveckling i allt högre grad avhängig förhållandena i samhällsekonomin i övrigt.

Den samhällsekonomiska utveckling som tecknas för den framförliggande perioden har huvudsakligen baserats på den reviderade nationalbudgeten (RNB) i fråga om utvecklingen under det närmaste året. För åren därefter utgör de samhällsekonomiska kalkyler på tre års sikt, som presenteras i en särskild bilaga till kompletteringspropositionen, en allmän bakgrund till långtidsbudgeten. Det bör härvid noteras att det inte f. n. föreligger någon aktuell långtidsutredning som kan användas i detta sammanhang. Av bl. a. detta skäl har beräkningarna grundats på mycket schablonartade antaganden. Dessa redovisas i kapitlet Beräkningsmetoden i långtidsbudgeten.

För flera av de ekonomisk-politiska målen (full sysselsättning, fast penningvärde, balanserad ekonomisk tillväxt, jämn fördelning av levnadsstandarden, regional balans och balans i utrikesbetalningarna) kännetecknas den svenska ekonomin av betydande obalanser. Att häva dessa obalanser kommer att ta lång tid, vilket understryker vikten av att den ekonomiska politiken och budgetpolitiken ses i ett långsiktigt perspektiv. I det följande belyses vissa centrala utvecklingsdrag i Sveriges ekonomi som de presenteras i årets kompletteringsproposition. Dessa kan vara av intresse för bedömningen av det siffermaterial som läggs fram i årets långtidsbudget.

För år 1983 tecknas i den reviderade nationalbudgeten en bild av den svenska ekonomin som innehåller en del mer positiva drag än vad som noterats i motsvarande prognoser under de senaste åren. Dessa förbättringar är enligt den reviderade nationalbudgeten att hänföra till devalve-

ringen och andra ekonomisk-politiska åtgärder i kombination med en återhållsam löneutveckling och en förutsedd förbättring i den internationella konjunkturen. De mera djupgående strukturella obalanserna kvarstår däremot under år 1983 enligt nationalbudgeten.

Utvecklingen på världsmarknaden har naturligtvis stor betydelse för den i hög grad utlandsberoende svenska ekonomin. I de inom finansdepartementet utförda samhällsekonomiska kalkylerna har skisserats två olika alternativ för den internationella utvecklingen efter år 1983. Det första innebär en fortsatt konjunkturåterhämtning under åren 1984 och 1985. I det andra alternativet förutsätts att den nu skymtande konjunkturuppgången bryts redan under innevarande år och att åren 1984 och 1985 kommer att kännetecknas av en stagnerande produktion i industriländerna. Osäkerheten om vilket scenario som är mest sannolikt är mycket stor. Därför har beräkningarna inte knutits till något av dessa alternativ avseende den internationella utvecklingen. I stället används ett scenario som har karaktären av ett medelalternativ och innebär en förhållandevis långsam konjunkturåterhämtning.

Utvecklingen av den svenska ekonomin åren 1984 och 1985 belyses i nämnda kalkyler, vilkas perspektiv här har utsträckts till att gälla hela långtidsbudgetperioden. I kalkylerna illustreras utvecklingen i olika alternativ, vilka skiljer sig åt i pris- och löneökningstakter. Med höjda relativpriser och krympande marknadsandelar blir den totala produktionsutvecklingen mycket svag och det blir svårt att undvika en ytterligare försämring av sysselsättningsläget. Vid lägre inflation blir förutsättningarna för att höja den reala konsumtionen större och produktionen ökar snabbare med åtföljande stimulans på investeringarna och en successiv förbättring av arbetsmarknadsläget.

Någon bedömning av vilken av de angivna utvecklingsvägarna som ter sig mest sannolik har inte gjorts inom ramen för långtidsbudgeten. Vid utarbetandet av långtidsbudgeten behövs emellertid en rad förutsättningar om t.ex. löne- och prisutveckling, ekonomisk tillväxt, utrikeshandel, privat konsumtion m.m. I denna långtidsbudget har metoden varit att utgå från mycket schematiska antaganden.

Det bör dock noteras att tekniken för de samhällsekonomiska kalkylerna inte överensstämmer med långtidsbudgettekniken. De beräkningsresultat som erhålls i långtidsbudgeten kan inte stämmas av mot antaganden på det sätt som sker i de statliga långtidsutredningarna i ett totalt samhällsekonomiskt perspektiv.

Mycket schematiska antaganden om den ekonomiska utvecklingen underlättar också genomförande av olika känslighetsanalyser där alternativa antaganden kan föras in i bilden. Långtidsbudgetberäkningarna har kompletterats med sådana känslighetsanalyser. Härigenom vidgas möjligheterna att vid överväganden kring den ekonomiska politikens utformning använda långtidsbudgeten som ett av flera underlag.

Befolkningsutvecklingen

Årets långtidsbudget inleds med en redovisning av befolkningsutvecklingen. Denna är av stor betydelse för utvecklingen av de offentliga utgifterna. Det är inte minst viktigt i tider som kännetecknas av resursknapphet att informationsunderlaget i dessa hänseenden lyfts fram. Det är därvid också intressant att sträcka ut perspektivet bortom långtidsbudgetperioden. Aktuella befolkningsprognoser visar på en trendutveckling som får konsekvenser för den offentliga sektorn på längre sikt.

Sverige har en klart högre andel pensionärer (65 år och äldre) och åldringar (75 år och äldre) än något annat jämförbart land. Samtidigt är andelen barn och ungdomar i Sverige lägre än i andra länder.

Totalbefolkningen i Sverige förändras endast marginellt under de närmaste decennierna. Vad som däremot inträffar är att det blir stora förskjutningar i åldersstrukturen. Fram till år 1990 kommer antalet pensionärer att öka för att sedan minska något till år 2000. Antalet åldringar ökar kraftigt ända fram till år 2000, men i successivt avtagande takt. Antalet barn i förskole- och skolåldern minskar fram till år 2000. De aktiva åldrarna ökar något till sekelskiftet. Efter år 2010 är det framför allt antalet åldringar som ökar kraftigt efter en viss nedgång från sekelskiftet. Totala antalet pensionärer ökar också men inte lika kraftigt. Däremot finns det en klart sjunkande tendens i utvecklingen för övriga åldersgrupper efter år 2000.

Den angivna utvecklingen innebär att trycket på de offentliga transfereringarna och servicen kommer att förskjutas i riktning mot pensionärer och åldringar fram till år 1990. Eftersom de aktiva grupperna (19–64 år) ökar i betydligt långsammare takt går det allt fler äldre på varje aktiv. Efter år 1990 lättar tillfälligt trycket på omfördelningen från aktiva till pensionärerna men inte i fråga om åldringarna. Under första kvartsseklet av 2000-talet ökar dock omfördelningskraven för dessa grupper.

Vid långtidsbudgetberäkningarna har för berörda ändamål uppgifterna om befolkningsutvecklingen under långtidsbudgetperioden använts. Under denna period minskar främst andelen skolbarn medan viss ökning sker för de aktiva åldrarna. Gruppen åldringar uppvisar en relativt stor ökning.

För att belysa betydelsen av befolkningsförändringar för olika utgiftsområden kan noteras att minskningen av antalet skolungdomar under 1980-talet vid en klasstorlek på 25 elever motsvarar rent aritmetiskt 7000 klasser.

Statsinkomsternas utveckling

En viktig utgångspunkt i beräkningarna av statsbudgetens inkomster är hur inkomstbortfallet som uppstår i samband med genomförandet av marginalskattereformen beaktas. Kostnaden har totalt beräknats till ca 11 miljarder kr. under genomförandeperioden 1983–1985. I långtidsbudge-

tens kalkyler har förutsatts att reformen i sin helhet skall finansieras. Beräkningarna utgår från att den fastlagda löneavgiften om 2 % ligger krav under långtidsbudgetperioden. Denna avgift skall finansiera det första steget av reformen. Det andra steget av reformen föreslås bli finansierad genom höjningar av vissa indirekta skatter. För år 1985 har en schablonmässig finansiering på ca 3,5 miljarder kr. lagts in i beräkningarna.

Statsinkomsternas utveckling vid givna skattesatser är i allt väsentligt beroende av de samlade löneinkomsterna, dvs. lönesummans utveckling. Den statliga inkomstskatten, liksom olika löneskatter, påverkas direkt av bruttoinkomstens utveckling. Andra skatter som t. ex. mervärdeskatten, påverkas däremot indirekt via den privata konsumtionen.

I sammanhanget bör också påpekas att statsinkomsternas utveckling kan uppvisa variationer i tillväxttakten mellan olika år beroende på kassamässiga förskjutningar mellan budgetåren. Detta sammanhänger främst med avräkningssystemet för kommunalskattemedlen. Dessa uppbärs av praktiska skäl av staten och redovisas tekniskt som en utgift på statsbudgetens inkomstsida.

För att ge en mer rättvisande bild av hur statens inkomster utvecklas under långtidsbudgetperioden görs i kapitlet om statsinkomsterna en bruttoredovisning för de inkomsttitlar där inkomster och utgifter normalt redovisas netto. Den största differensen mellan brutto- och nettoredovisningarna föreligger på inkomstskattens område på grund av systemet med förskott och slutavräkning på kommunalskatt. I detta fall framgår att bruttoinkomsterna nära följer utvecklingen av lönesumman.

De totala statsinkomsterna har ökat med genomsnittligt 10,5 % under perioden 1977/78–1981/82 i löpande priser, vilket kan jämföras med statsutgifternas ökning med 14,4 % under motsvarande period. Under långtidsbudgetperioden beräknas statsinkomsterna på budgeten i löpande priser öka med 3,9 % per år.

På skatteuppbördens område har olika åtgärder aktualiserats för att skatteinkomsterna snabbare skall kunna betalas in till staten. Sådana åtgärder som kan komma att genomföras ligger i sig utanför långtidsbudgetens behandling. Likväl kan under långtidsbudgetperioden ändringar komma att ske vilka påverkar utfallet inte minst för enskilda år. Men långsiktigt påverkar självfallet en snabbare inleverans av skatteinkomsterna budgetbalansen genom minskade upplåningskostnader.

I slutet av sammanfattningen redovisas vissa känslighetsanalyser avseende några viktiga skattebaser.

Statsutgifternas utveckling

Statsutgifterna exkl. statsskuldräntorna ökade i oförändrad pris- och lönenivå med ca 2,5 % per år under perioden 1977/78–1981/82. Långtidsbudgetkalkylen resulterar i en minskning med 0,9 % årligen. I löpande

priser vid gjorda prisantaganden beräknas den årliga genomsnittliga ökningen av statsutgifterna, exkl. statsskuldräntorna, under långtidsbudgetperioden uppgå till 3,0%. Det bör noteras att långtidsbudgettekniken i sig innebär en undervärdering av ökningstakten för utgifterna. Sammantaget beräknas de totala utgifterna, inkl. statsskuldräntorna, i löpande priser komma att öka med 5,1 % under långtidsbudgetperioden. Statsskuldräntornas roll berörs på flera ställen i det följande.

Frågan om automatikfaktorerna bakom statsutgifternas tillväxt har under senare år tilldragit sig stort intresse i den allmänna debatten. I syfte att illustrera omfattningen och karaktären av automatik på statsbudgetens utgiftssida görs i årets långtidsbudget en genomgång av de utgiftsstyrande faktorerna.

Resultatet visar att det är främst statsskuldräntornas andel av de totala statsutgifterna som ökar. Andelen utgifter som följer av separat fattade beslut ligger kvar på en nivå om ca 15% av de totala utgifterna. Årets undersökning ger liksom tidigare års undersökningar vid handen att i grova tal 85% av de totala statsutgifterna ökar i takt med pris- och löneutveckling. Att andelen är oförändrad jämfört med budgetåret 1982/83 beror i huvudsak på att statsskuldräntorna ökar sin andel av utgifterna samtidigt som övriga utgifter med fullständig automatik och pris- och löneomräknade utgifter minskar sina andelar. Även socialförsäkringssektorn har analyserats i automatikhänseende. Ca 53,7% av transfereringarna från denna sektor är att hänföra till gruppen fullständig automatik. Faktorerna bakom automatiken i jordbruksprisregleringen berörs också.

I ett samhällsekonomiskt perspektiv är automatiken av mycket stor betydelse då de utgifter över statsbudgeten och socialförsäkringssektorn som ökar i takt med pris- och löneutvecklingen (inkl. statsskuldräntor) uppgår till ca 40% som andel av bruttonationalprodukten. Det bör därvid också observeras att det till en helt avgörande del är historisk kostnadsutveckling som ligger till grund för uppräkningarna. Denna mekanism medverkar givetvis till att historisk inflation fortplantar sig framåt i tiden.

För att belysa på vilket sätt statens utgifter direkt eller indirekt kommer att ställa anspråk på reala resurser är det av intresse att analysera utgifterna i realekonomiska termer, dvs. fördelade på konsumtion, investeringar, transfereringar och finansiella transaktioner. I tabell 1 redovisas statsutgifternas utveckling fördelade på realekonomiska kategorier i fasta resp. löpande priser. I det följande koncentreras redovisningen av utvecklingen i fasta priser om inte annat sägs.

Tabell 1. Statsutgifternas utveckling fördelade på realekonomiska kategorier

	1983/84 (miljarder kr.)		Genomsnittlig procentuell förändring 1983/84–1987/88	
	Avrundat nominellt belopp	Andel av totala statsutgifterna	Fasta priser	Löpande priser
Summa statliga konsumtions- och investeringsutgifter	**73,9**	**24,8**	**−1,3**	**+ 3,6**
Summa transfereringar	**207,1**	**69,5**	**+1,7**	**+ 5,7**
därav				
Transfereringar till hushåll	77,4	26,0	−1,1	+ 2,1
Transferingar till kommunsektorn	52,7	17,7	−0,8	+ 4,4
Statsskuldräntor	55,4	18,6	+7,8	+12,9
Summa finansiella transaktioner	**17,0**	**5,7**	**+0,5**	**+ 3,6**
Summa statsutgifter	**298,0**	**100,0**	**+0,8**	**+ 5,1**

Statens utgifter för *konsumtion och investeringar*, dvs. statens direkta efterfrågan på varor och tjänster, uppgår för budgetåret 1983/84 till ca 74 miljarder kr. och utgör därmed ca 25 % av statsbudgetens utgifter. Enligt långtidsbudgeten kommer dessa utgifter i fasta priser att minska med 1,3 % per år. Under jämförelseperioden minskade statens utgifter på dessa områden med 0,1 % i fasta priser. Den låga ökningstakten i långtidsbudgetberäkningen jämfört med det historiska utfallet är i stor utsträckning en följd av långtidsbudgetens beräkningsteknik. Tillämpningen av denna beräkningsteknik, som innebär att hänsyn endast tas till fattade beslut, innebär bl. a. att investeringsutgifterna i långtidsbudgeten minskar allteftersom beslutade investeringar slutförs.

När det gäller den statliga konsumtionen utgår beräkningen i princip från förutsättningen om oförändrad ambitionsnivå. Det bör dock observeras att för myndighetsanslag och liknande anslag har det s. k. huvudförslaget tillämpats i löpandeprisberäkningen, vilket innebär att anslagen efter pris- och löneomräkning normalt minskas med 2 % per år. I själva fastprisberäkningen har sålunda inget avdrag av denna typ lagts in.

Transfereringar och finansiella transaktioner, dvs. överföringar till andra sektorer av ekonomin, innebär inte att staten direkt tar i anspråk resurser. Indirekt ger de dock upphov till en efterfrågan av reala resurser genom effekterna på bl. a. mottagarnas disponibla inkomster. Transfereringar och finansiella transaktioner beräknas för budgetåret 1983/84 till ca 224 miljarder kr. och utgör därmed ca 75 % av budgetens utgifter. Liksom i tidigare långtidsbudgetkalkyler uppvisar transfereringarna en betydligt snabbare ökningstakt än konsumtions- och investeringsutgifterna. Trans-

fereringarna beräknas således öka med 1,7% i fasta priser jämfört med 6,6% under jämförelseperioden.

Även beträffande transfereringarna har långtidsbudgettekniken hittills inneburit en undervärdering av den sedermera faktiskt realiserade utvecklingstakten. Pris- och löneomräkningar görs således endast på de anslag som genom indexbindningar eller regelsystem blir föremål för automatiska justeringar, exempelvis folkpensionerna och räntebidragen på bostadsområdet. Beträffande t.ex. barnbidragen finns inga sådana kopplingar och någon uppräkning av barnbidragets storlek med hänsyn till prisutvecklingen har därför inte skett. Trots detta framstår det klart att det är transfereringarna som svarar för merparten av utgiftstillväxten i långtidsbudgeten. Detta förklaras främst av den snabba ökningen av kostnaderna för statsskuldräntorna. Övriga transfereringar ökar också men inte lika snabbt. Transfereringsutgifternas utveckling under långtidsbudgetperioden påverkas i hög grad av de antaganden som görs, främst vad avser pris- och löneutvecklingen.

Den snabbast växande enskilda utgiftsposten under långtidsbudgetperioden är statsskuldräntorna. Enligt beräkningarna i årets långtidsbudget skulle den genomsnittliga årliga ökningen i löpande priser uppgå till 12,9%. För budgetåret 1983/84 beräknas kostnaden för statsskulden komma att uppgå till ca 55,4 miljarder kr. Med givna antaganden förutses motsvarande belopp för budgetåret 1987/88 komma att uppgå till nära 89,9 miljarder kr., som kommer att framgå i det följande.

En del av de statliga utgifterna, 17 miljarder kr., utgörs av finansiella transaktioner, dvs. lån till företag eller enskilda personer. Som exempel kan nämnas lån till bostadsbyggande, studielån och regionalpolitiska lån. De finansiella transaktionerna beräknas under långtidsbudgetperioden öka med 0,5% per år i fasta priser. Denna del av statsbudgeten kan ses som en del av kreditmarknaden, eftersom staten i denna verksamhet närmast svarar för en kreditförmedlande funktion. Med detta betraktelsesätt kan de finansiella transaktionerna, vad avser återbetalningspliktig del av lånen, avräknas från budgetsaldot. Det återstående beloppet definieras som statens finansiella sparande.

Huvuddelen av anslagen till finansiella transaktioner medför emellertid att anspråk ställs på samhällsekonomiska resurser. Vid ett studium av hur stor del av dessa resurser som staten tar i anspråk eller fördelar är det därför ofta inte meningsfullt att skilja mellan transfereringar och finansiella transaktioner. Det bör också framhållas att det kan vara svårt att avgöra om en utgift bör betraktas som transferering eller finansiell transaktion.

Statens budgetsaldo och finansiella sparande

För budgetåret 1983/84 beräknas underskottet enligt det reviderade budgetförslaget komma att uppgå till 89,8 miljarder kr. Före statsskuldräntor

beräknas budgetunderskottet budgetåret 1983/84 uppgå till 34,4 miljarder kr.

Med utgångspunkt i gjorda beräkningsantaganden ökar budgetunderskottet under långtidsbudgetperioden med ca 30,4 miljarder kr. inkl. statsskuldräntor. Exkl. statsskuldräntor uppgår underskottet till 30,4 miljarder kr. budgetåret 1987/88.

En del av statsutgifterna utgörs av lån till olika ändamål, s. k. finansiella transaktioner. Budgetsaldot efter avdrag för dessa transaktioner utgör statens finansiella sparande. Under 1970-talets senare del växte det statliga budgetunderskottet och statens finansiella sparandeunderskott som andel av BNP. Underskottets andel av BNP, med den i långtidsbudgeten tillämpade metoden, uppskattas till ca 13,2% budgetåret 1987/88 vid givna antaganden om den samhällsekonomiska utvecklingen. För budgetåret 1983/84 är motsvarande siffra 12,5%.

Tabell 2. Statens inkomster, utgifter och finansiella sparande budgetåren 1983/84–1987/88

(Miljarder kr., löpande priser)

	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87	1987/88
Inkomster	208,1	211,9	219,7	230,0	242,9
Utgifter	298,0	312,9	329,4	343,7	363,2
Saldo	**−89,9**	**−101,0**	**−109,7**	**−113,7**	**−120,3**
Andel av BNP	−12,5	− 13,1	− 12,9	− 13,1	− 13,2
Finansiella transaktioner (netto)	13,8	14,7	15,2	15,3	15,3
Finansiellt sparande	−76,0	− 86,3	− 94,5	− 98,4	−105,0
Andel av BNP	−10,6	− 11,2	− 11,6	− 11,4	− 11,5

Det i långtidsbudgeten framräknade budgetunderskottet innebär naturligtvis att stora finansiella krav ställs på den svenska kreditmarknaden. Hur finansieringen sker är av stor betydelse, då olika finansieringsvägar medför skilda samhällsekonomiska effekter, bl. a. avseende likviditetstillväxten i ekonomin och räntenivån. I långtidsbudgeten diskuteras vissa sådana effekter.

Som framgått av det föregående är kalkylerna i långtidsbudgeten känsliga för uppställda antaganden såväl vad avser den samhällsekonomiska bilden som i fråga om utvecklingen av enskilda utgifts- och inkomstkomponenter. Ovan angivna resultat måste sålunda ses mot bakgrund av de antaganden som gjorts och med beaktande av de naturliga begränsningar som följer av långtidsbudgettekniken. I ett avslutande avsnitt diskuteras vad ändringar i dessa hänseenden betyder för kalkylresultaten.

Budgeten i verksamhetstermer

Utöver sedvanliga uppdelningar av statens inkomster och utgifter görs i årets långtidsbudget en uppdelning av statsbudgeten i verksamhetstermer

som ett komplement till såväl den realekonomiska indelningen som ändamålsklassificeringen. Utgångspunkten är att redovisa de statliga åtagandena avseende såväl inkomster som utgifter i separata verksamhetsdelar såsom rörelsedrivande verksamhet, långivning m. m. En sådan uppdelning belyser statens engagemang för de rörelsegrenar som i andra uppställningar redovisas på ett flertal olika poster på statsbudgeten. Härmed öppnas vissa möjligheter dels att ytterligare indentifiera och kvantifiera finansiella problem i den statliga verksamheten, dels att bryta ned budgetsaldot på olika verksamhetsgrenar. Konsekvenserna för samhällsekonomin och kreditmarknaden av politiska beslut som innebär aktiva ingrepp i statsbudgeten kan härigenom avläsas tydligare. Den uppdelning som presenteras i långtidsbudgeten är dock till vissa delar inte helt fullständigt genomförd. Avsikten är att till nästa års långtidsbudget pröva förutsättningarna att vidareutveckla denna ansats. Härigenom underlättas möjligheterna att belysa innebörden av budgetkalkylerna för olika intressenter.

Uppdelningen har framför allt inriktats på att redovisa det samlade resultatet för affärsverksamheten, låneverksamheten och finansverksamheten. Den genomgång som verkställts visar att affärsverksamheten i stort balanseras på statsbudgeten. För låne- och finansverksamheten är däremot utgifterna större än inkomsterna. De inkomster som redovisas emanerar dock från tidigare utgifter för investeringar i affärsverk eller olika former av utlåning. Utgifterna som belastar budgeten bör därför bedömas från förutsättningen att de återkommer i framtiden som inbetalda överskott eller räntor och amorteringar.

De underskott som uppvisas beror till stor del på att utlåningsverksamheten under senare år ökat i omfattning. I framtiden kommer inkomster i form av räntor och amorteringar att öka i takt med att statens fordringar stiger. Det är därför viktigt att studera resultaten över en längre tidsperiod än vad som återspeglas i statsbudgeten ett enskilt budgetår.

Statsskulden och statsskuldräntorna

Den bokförda statsskulden har under slutet på 1970-talet och 1980-talets första år ökat dramatiskt. Mätt som andel av BNP har statsskulden ökat från drygt 20 % under senare delen av 1960-talet till ca 61 % vid utgången av år 1982. Denna ökning har varit betingad dels av de successivt ökande budgetunderskotten, dels av den svaga ekonomiska tillväxten. Sett i ett historiskt perspektiv innebär detta att statsskulden i procent av BNP passerat de nivåer som nåddes under mitten av 1940-talet.

Under 1970-talets första hälft kunde underskotten i statsbudgeten till stor del finansieras inom AP-fonden. Under 1970-talets senare del avstannade den reala tillväxten i AP-fondssystemet samtidigt som sparandet i den svenska ekonomin sjönk. Följden av detta blev ett underskott i bytesbalansen, som kompenserades bl. a. genom att en stor del av underskotten i

statsbudgeten finansierades genom upplåning i utlandet. Detta innebar att den automatiska stabiliseringspolitiska mekanism – som fanns innan den omfattande utlandsupplåningen inleddes – i form av behovet att omedelbart vidta ränte- eller växelkursjusteringar vid större bytesbalansunderskott delvis kom att upphävas.

Redovisningen av statsskulden görs utan att hänsyn tas till valutaförändringar eller inflationens effekter. Det reala värdet på statens skulder kan således avvika från det bokförda. Som exempel kan nämnas att devalveringarna av den svenska kronan och dollarkursens uppgång har inneburit att statens utlandsskuld har stigit kraftigt. Vid utgången av år 1982 uppgick den bokförda utlandsskulden till 71,8 miljarder kr., vilket kan jämföras med utlandsskuldens värde vid nuvarande växelkurser om 99,4 miljarder kr.

Realräntorna på statsskulden var under huvuddelen av 1970-talet negativa. Uppgången i räntenivån kombinerat med det ökade upplåningsbehovet på kreditmarknaden innebar i början på 1980-talet att realräntorna blev positiva. En ökande andel av upplåningen placerades nu i form av korta lån eller lån med kort räntebindning. En stor del av statsskulden är dock placerad i lån med fast ränta bunden ganska många år fram i tiden. I fall den allmänna inflationstakten skulle avta innebär detta att ränteutgifterna på statsskulden kommer att få en efterfrågestimulerande effekt på ekonomin, samtidigt som förmögenheten i de sektorer som innehar statspapper kommer att öka.

Budgetunderskottets utveckling under långtidsbudgetperioden innebär att mycket stora belopp måste finansieras. Vid slutet av långtidsbudgetperioden beräknas statsskulden uppgå till ca 900 miljarder kr. Skuldbelopp av denna storleksordning försvårar av naturliga skäl strävandena att motverka inflationsförväntningar och ger tendenser till valutautflöden och höga realräntor.

Statsskuldräntorna kännetecknas av en fullständig automatik. Ökande budgetunderskott innebär att statsskuldräntorna kommer att öka allt mer. Även om underskottet skulle förbli oförändrat i löpande priser ökar statsskuldräntorna. I det fall underskottet exkl. statsskuldräntorna skulle förbli på nuvarande nivå under hela långtidsbudgetperioden kommer statsskuldräntorna vid periodens slut att ha ökat till ca 88,9 miljarder kr. mot f. n. ca 55,4 miljarder kr. Detta innebär sålunda att budgetunderskottet enbart på grund härav skulle öka från ca 89,9 miljarder kr. till över 120 miljarder kr. En känslighetsanalys ger vid handen att en räntenivå på 12–14 % över långtidsbudgetperioden resulterar i ränteutgifter slutåret på ca 115 miljarder kr. och ett budgetunderskott på närmare 150 miljarder kr.

Den offentliga sektorns utgifter och inkomster

I ett föregående avsnitt har redovisats utvecklingen av statens budgetsaldo och finansiella sparande. I långtidsbudgeten finns också ett kapitel om utvecklingen av hela den offentliga sektorns finanser i syfte att ge en mer fullständig bild av denna sektor. Därvid redovisas hur utgifter för socialförsäkringssystemet påverkar budgetsaldot samt resultatet av en konsolidering av statens och vissa större fonders inkomster och utgifter. Det framkommer då hur det sammantagna finansiella sparandet i stat och socialförsäkringssektor kommer att utvecklas under långtidsbudgetperioden. Särskilt utrymme ägnas åt utvecklingen av ATP-systemet. Det framgår att det finansiella sparandet i ATP-systemet vid oförändrad avgiftsnivå efter år 1984 kommer att successivt försämras och att avkastningen från AP-fonden behöver tas i anspråk för att finansiera de löpande utgifterna.

Enligt förslag från riksförsäkringsverket bör avgiftsnivån höjas årligen fr.o.m. år 1985, vilket inte beaktas i långtidsbudgeten. En höjning av avgifterna får realekonomiska effekter som påverkar den ekonomiska utvecklingen under långtidsbudgetperioden.

Saldot budgetåret 1983/84 för den samlade statliga verksamheten, dvs. staten och socialförsäkringssektorn, blir enligt långtidsbudgetberäkningen ca 73 miljarder kr. Av tabell 3 framgår utvecklingen under långtidsbudgetperioden.

Tabell 3. Statens och socialförsäkringssektorns inkomster, utgifter och finansiella sparande budgetåren 1983/84– 1987/88
(Miljarder kr., löpande priser)

	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87	1987/88
Inkomster	296,8	305,3	317,7	331,8	347,8
Utgifter	369,4	390,1	412,9	433,7	460,0
Saldo	**−72,6**	**−84,8**	**−95,2**	**−101,9**	**−112,2**
Finansiella transaktioner (netto)	13,8	14,7	15,2	15,3	15,3
Finansiellt sparande	−58,8	−70,1	−80,0	− 86,6	− 96,9

Det finansiella sparandeunderskottet för den samlade statliga verksamheten beräknas budgetåret 1987/88 uppgå till ca 97 miljarder kr., vilket innebär en försämring med drygt 38 miljarder kr. under långtidsbudgetperioden.

Också utvecklingen inom den kommunala sektorn måste beaktas vid bedömningar av den offentliga sektorns utveckling. De kalkyler som har gjorts för kommunsektorns inkomster och utgifter de närmaste åren pekar på allt större finansieringsproblem. Skälet till förändringen av de finansiella förutsättningarna är bl.a. att effekterna av en minskad ekonomisk tillväxt de senaste åren nu slår igenom på den kommunala sektorn.

Långtidsbudgeten visar det mycket starka beroende som numera finns mellan staten, socialförsäkringssektorn och den kommunala sektorn bl. a. i fråga om finansieringsförutsättningarna. En höjning av ATP-avgifterna får effekter på det kommunala skatteunderlaget om den avräknas mot lönesumman. En höjning av kommunalskatten inverkar på privat konsumtion, vilket i sin tur resulterar i t. ex. effekter på mervärdeskatteinkomster. Dessutom påverkas tillväxtbetingelserna i samhällsekonomin och därmed även skatteunderlagsutvecklingen. För åren efter år 1985 kommer skatteunderlagsutvecklingen och kostnadsutvecklingen att vara avgörande för hur kommunsektorns finansiella sparande kommer att te sig. Med långtidsbudgetens antaganden om pris- och löneutvecklingen finns det inte förutsättningar för en påtaglig förbättring under perioden.

Sammantaget ger långtidsbudgeten med givna antaganden vid handen att en försämring av den offentliga sektorns finansiella sparande kommer att ske under perioden.

Utvecklingen av hushållens inkomster

I syfte att komplettera underlaget för budgetpolitiska överväganden lämnas i årets långtidsbudget en översiktlig redovisning av hur den disponibla inkomsten för olika hushåll beräknas utvecklas under perioden. Det rör sig om enkla framskrivningar med sedvanlig långtidsbudgetmetod. Det innebär bl. a. att vissa transfereringar som är föremål för separata beslut inte räknas upp i motsats till andra som är knutna till olika slag av index. Detta påverkar givetvis beräkningsresultaten för olika hushållstyper. Resultaten belyser bl. a. också betydelsen av den roll politiska beslut och indexanknutna transfereringar spelar för fördelningen av de samlade resurserna och vikten av att både statsbudgetens inkomstsida och dess utgiftssida beaktas samlat vid olika budgetpolitiska överväganden som kan få fördelningsmässiga konsekvenser. Redovisningen understryker vikten av kunskap om hur olika hushållstypers ekonomi utvecklas.

Långtidsbudgetens känslighet för ändrade antaganden

De i långtidsbudgeten erhållna resultaten avseende inkomster, utgifter och finansiellt sparande är i hög grad beroende av bakomliggande antaganden om den ekonomiska utvecklingen. I det föregående har redovisats de förutsättningar som ligger till grund för beräkningarna i 1983 års långtidsbudget. Enligt dessa ökar budgetunderskottet under långtidsbudgetperioden med totalt 30,4 miljarder kr. i löpande priser, eller med ca 7,5% årligen. Denna utveckling innebär att underskottet som andel av BNP blir ca 13,2% budgetåret 1987/88 vid givna antaganden om den samhällsekonomiska utvecklingen. En förändring av dessa antaganden får följdverkningar. I vissa fall kan sådana förändringar kraftigt påverka budgetsaldot vid

långtidsbudgetperiodens slut. Flertalet av de antaganden som rör centrala volymfaktorer bakom utgiftstillväxten, som exempelvis befolkningsutvecklingen, kan sägas besitta en hög grad av säkerhet. Antagandena om den ekonomiska utvecklingen är däremot förenade med en betydande osäkerhet.

För att något belysa känsligheten i gjorda antaganden redovisas i långtidsbudgeten dels effekter av ändrade antaganden inom vissa betydelsefulla verksamhetsområden, dels effekter av ändrade antaganden om den ekonomiska utvecklingen. Vidare redovisas vissa konsekvenser av ändrade antaganden rörande skattesatser o. d.

Här redovisas först hur olika ändrade antaganden på vissa sektorsområden inverkar i förhållande till långtidsbudgetberäkningarna.

De områden där förändrade krav på budgetpolitiska insatser är av central betydelse för beräkningsresultaten är bl. a. utgifter för arbetsmarknads-, industri- och bostadspolitik.

Ett viktigt område som påverkar budgetutfallet är utvecklingen på arbetsmarknaden. Avgörande för förändringen av statsutgifterna för *arbetsmarknadspolitiken* blir den åtgärdsvolym resp. den åtgärdsarsenal som bedöms lämplig i relation till såväl den förväntade allmänna ekonomiska utvecklingen som utvecklingen på arbetsmarknaden. En utökning av arbetsmarknadsutbildningen med 10 000 deltagare i AMS/SÖ-kurser budgetåret 1983/84 utöver vad som kan inrymmas i tillgänglig kapacitet skulle öka statsutgifterna med 350 milj. kr. varav ca hälften utgör kostnader för utbildningsbidrag. Av utbildningsbidragen betalas 120 milj. kr. över arbetsmarknadsfonden. Sker utökningen genom utbildning i företag inom tillverkningsindustrin vid risk för permittering eller uppsägning ökar statsutgifterna med ca 100 milj. kr. En ökning av det genomsnittliga antalet personer i beredskapsarbeten med 10 000 per månad under budgetåret 1983/84 skulle öka statsutgifterna för detta ändamål med ca 1 miljard kr. En förändring av arbetslösheten med en procentenhet under en tid av två månader innebär att utgifterna på statsbudgeten för arbetslöshetsunderstöd förändras med ca 90 milj. kr. och med ca 170 milj. kr. på arbetsmarknadsfonden. Effekterna på statsbudgeten beror även på i vad mån de ökade statsutgifterna medför ökade skatteintäkter och minskade utgifter för arbetslöshetsersättning. Nettoutgifterna för arbetsmarknadspolitiska insatser är således mindre än ovan nämnda bruttoutgifter.

De tidigare presenterade beräkningarna har endast tagit hänsyn till beslutade *industripolitiska* satsningar. Om strukturproblemen inom krisdrabbade företag och branscher skulle kvarstå och åtföljas av beslut om nya statliga insatser inom dessa områden, kommer utgifterna för industripolitik att öka. Om man i en mekanisk trendframskrivning antar att utgifterna ligger kvar i nivå med genomsnittet under de senaste fem åren blir utgifterna i löpande priser ca 9,5 miljarder kr. större vid långtidsbudgetperiodens slut.

Till följd av budgetunderskottens utveckling har statsskulden ökat. Vid slutet av år 1982 uppgick den till ca 377 miljarder kr. Detta har i sin tur inneburit att *statsskuldräntornas* andel av de totala utgifterna ökat. Effekten av denna utveckling är att små ränteförändringar har kommit att få allt större statsfinansiella konsekvenser. Förutom ökade budgetunderskott inverkar räntenivån på utgifterna för statsskuldräntorna. I kapitlet om statsskuldräntorna visas att en procents högre inhemsk räntenivå över långtidsbudgetperioden innebär att räntorna ökar med ca 5,5 miljarder kr. budgetåret 1987/88 jämfört med långtidsbudgetens beräkningar.

Som tidigare har nämnts kan alternativa antaganden göras avseende vissa skattesatser. Långtidsbudgetmetoden utgår från oförändrade skattesatser. Många av de indirekta skatterna har emellertid ofta höjts genom särskilda beslut, så att de huvudsakligen följt prisutvecklingen. Detta innebär att inkomsterna enligt långtidsbudgetberäkningarna klart understiger vad som vore fallet om dessa skatters andel av konsumentpriserna förblev konstant över långtidsbudgetperioden. Om *punktskatterna (exkl. bensin- och energiskatt)* följer den allmänna prisutvecklingen under långtidsbudgetperioden skulle inkomsterna vara 3,5 miljarder kr. högre än vad som tidigare beskrivits.

För att belysa känsligheten av ett eventuellt ytterligare fallande råoljepris görs i långtidsbudgeten ett enkelt räkneexempel där förutsättningen är att konsumentpriset på *bensin och olja* skall öka i takt med konsumentpriserna i övrigt. Detta innebär att skattesatserna skulle behöva höjas markant för att priset skall komma i nivå med den allmänna prisnivån. Inkomsterna skulle under dessa förutsättningar kunna bli drygt 10 miljarder kr. högre budgetåret 1987/88 än vad som är förenligt med gängse långtidsbudgetteknik.

I långtidsbudgeten redovisas även alternativa antaganden om den ekonomiska utvecklingen. De förändrade antagandena ansluter sig till det alternativ i de tidigare nämnda samhällsekonomiska treårskalkylerna som har en hög inflation och en svag utveckling av den totala produktionen. En sådan utveckling leder till en försämring av statsfinanserna jämfört med den utveckling som framkommer i långtidsbudgetens kalkyler. Budgetunderskottet skulle slutåret i detta alternativ uppgå till ca 140 miljarder kr., vilket är ca 20 miljarder kr. högre än i långtidsbudgeten.

Det kan således konstateras att beräkningarna i långtidsbudgeten på ett avgörande sätt påverkas av förändringar i vissa centrala variabler. Dessa är av olika karaktär och påverkar statsinkomster och statsutgifter på olika sätt och i olika riktning. Statens inkomster är starkt beroende av den reala tillväxten i ekonomin. Budgetens utgifter däremot styrs vid långtidsbudgetteknik i hög grad av faktorer av annan art såsom olika former av automatiksystem och befolkningsförändringar. Långtidsbudgeten är som nämnts varken en prognos eller en plan för den framtida utvecklingen. Däremot visar den på vissa grundläggande tendenser i budgetutvecklingen.

Alltför stor uppmärksamhet bör därför inte fästas vid budgetsaldots absoluta nivå för olika år under långtidsbudgetperioden. Vad som däremot bör understrykas är att de beräkningar som gjorts pekar på en strukturell försvagning av statsfinanserna om inte tillväxten i ekonomin ökar och aktiva budgetförstärkande åtgärder vidtas. En betydelsefull faktor härvid är utgiftssidans stora följsamhet till olika bindningar av automatisk karaktär.

De stora budgetunderskotten under tidigare år liksom utvecklingen under långtidsbudgetperioden, medför att statsskuldräntorna fortsätter att öka. Statsskuldräntornas tillväxt utgör en avgörande faktor i de totala statsutgifternas tillväxt. Budgetunderskottens likvidiserande och ränteuppdrivande verkan torde komma att utgöra betydande problem under långtidsbudgetperioden. Hur allvarliga dessa restriktioner blir, som framgått av redovisade känslighetsanalyser, sammanhänger med bl. a. den allmänna ekonomiska utvecklingen och olika beslut rörande den ekonomiska politikens utformning.

1 Inledning

1.1 Inriktning och syfte

Under senare år har långtidsbudgeten successivt fått en ändrad karaktär. Ursprungligen syftade långtidsbudgeten enbart till att kartlägga de statsfinansiella konsekvenserna på längre sikt av redan fattade beslut och gjorda åtaganden.

De samhällsekonomiska förutsättningarna med begränsat utrymme för en fortsatt utbyggnad av den offentliga sektorn har emellertid medfört att kraven på långtidsbudgeten har skärpts. Den fortgående ökningen av budgetunderskottet har också lett till att det blivit allt mer viktigt att analysera de faktorer som styr inkomst- och utgiftsutvecklingen. I senare års långtidsbudgetar har därför ansatsen i allt högre utsträckning blivit att belysa statsbudgeten i ett vidare perspektiv. Syftet med förändringarna i långtidsbudgeten är att ge ett bättre underlag för överväganden om budgetpolitikens inriktning.

I långtidsbudgeten redovisas de samhällsekonomiska perspektiven för åren framöver. De antaganden som tillämpas i beräkningarna är schablonmässigt valda. För att belysa känsligheten i kalkylerna redovisas även beräkningar utifrån andra förutsättningar.

Befolkningsutvecklingen påverkar i hög grad statsbudgetens utgifter och inkomster. Dessutom påverkas även socialförsäkringssystemet av demografiska faktorer. Av denna anledning tecknas i årets långtidsbudget be-

folkningsutvecklingen och dess samband med den offentliga sektorn i ett långsiktigt perspektiv.

Liksom tidigare år omfattar den egentliga långtidsbudgetberäkningen statsbudgetens inkomster och utgifter. Som underlag för en bedömning av utvecklingen av de verksamheter som direkt styrs genom statliga beslut ger statsbudgeten emellertid en ofullständig bild. Beslut som fattas av riksdag, regering eller statliga myndigheter kan leda till utgifter i samhället utan att dessa redovisas på statsbudgeten. Därför redovisas även denna typ av utgifter.

En stor del av statsutgifterna styrs i hög grad av automatik. I årets långtidsbudget redovisas omfattningen av automatik på statsbudgeten och vissa delar av socialförsäkringssektorn. En specialredovisning görs av automatikens effekter på olika utgiftsändamål.

Den utgiftspost som har ökat mest under senare år till följd av de ökande budgetunderskotten är statsskuldräntorna. Av denna anledning redovisas i årets långtidsbudget en översikt av vissa problem som statsskuldens tillväxt ger upphov till.

Underskottet i bytesbalansen härleds direkt ur de olika samhällssektorernas finansiella sparande. Av intresse är därvid att studera utvecklingen av den statligt reglerade sektorns finansiella sparande. I årets långtidsbudget presenteras en kalkyl avseende det finansiella sparandets utveckling för staten och vissa större fonder inom socialförsäkringssystemet. Även utvecklingen av kommunsektorns finansiella sparande berörs.

Långtidsbudgetens utgiftssida är en kalkyl över omfattningen av de utgifter som krävs för att av statsmakterna gjorda åtaganden skall kunna infrias. Statsinkomsterna beräknas i huvudsak med utgångspunkt i oförändrade skatte- och avgiftssatser eller, i tillämpliga fall, redan föreslagna eller beslutade förändringar.

Inga försök görs att förutse vilka nya beslut som kan komma att fattas under perioden eller effekterna av dessa. Det måste understrykas att långtidsbudgeten varken är en plan för den framtida utvecklingen eller en prognos för den mest sannolika utvecklingen. Avsikten med långtidsbudgetkalkylen är endast att redovisa vilken budgetutveckling som blir följden om inga nya utgiftsåtaganden görs och inga nya beslut fattas om ändrade skatte- och avgiftsregler.

Långtidsbudgeten är således i allt väsentligt en konsekvensberäkning. De slutsatser som dras av dessa konsekvensbeskrivningar är partiella och utvecklas inte till en samhällsekonomisk analys. De beräkningsresultat som erhålls, och som görs på grundval av vissa antaganden om den samhällsekonomiska utvecklingen, kan ha återverkningar på de förutsättningar som beräkningarna bygger på. Detta innebär också att beräkningsresultaten för statsbudgeten under vissa förutsättningar kan vara inkonsistenta med de antaganden som beräkningarna baseras på. Samhällsekono-

miska analyser återfinns i denna propositions bil. 1.1 Reviderad nationalbudget och bil. 1.2 Svensk ekonomi 1984 och 1985.

Långtidsbudgetar tas även fram i många andra länder. Uppläggning och utformning varierar dock kraftigt. För en internationell jämförelse hänvisas till förra årets långtidsbudget.

Långtidsbudgeten baseras på material, som har tagits fram i första hand inom regeringskansliet. De slutliga bedömningarna och utarbetandet av själva långtidsbudgeten har skett inom finansdepartementets budgetavdelning.

1.2 Läsanvisningar

Långtidsbudgetens ändrade karaktär har inneburit att omfånget på materialet ökat betydligt. Det detaljerade bakgrundsmaterial som presenteras i den ändamålsgrupperade redovisningen har i år även beaktat de s.k. utombudgetära utgifterna. För att öka läsbarheten, så att långtidsbudgeten skall kunna läsas som en sammanhållen enhet, har den detaljerade ändamålsredovisningen som tidigare redovisats i huvudtexten nu lagts i ett appendix. En sammanfattning av beräkningsresultaten fördelade på utgiftsändamål görs dock i kapitlet om statsutgifterna.

I *kapitel 2* behandlas den samhällsekonomiska bakgrunden till beräkningarna i långtidsbudgeten. Sambandet mellan långtidsbudgeten och de treårskalkyler som arbetats fram inom finansdepartementets ekonomienheter kommenteras. De förutsättningar som används i treårskalkylerna utgör underlag för de antaganden om centrala ekonomiska variabler, som beräkningarna i långtidsbudgeten baseras på. *Kapitel 3* behandlar befolkningsutvecklingen och dess betydelse för den offentliga sektorns utveckling. I *kapitel 4* ges en mer ingående redovisning av olika tekniska aspekter på metoderna vid beräkningen av utgifter och inkomster.

I *kapitel 5* behandlas statsinkomsternas utveckling mot bakgrund både av vissa strukturella tendenser och av faktorer av mer tillfällig karaktär. En redovisning görs också av statsinkomsternas bruttoomslutning.

Kapitel 6 innehåller en sammanfattning av den detaljerade redovisning av statsutgifterna uppdelade efter de ändamål som görs i appendix. Denna redovisning sker i princip i samma pris- och lönenivå som tillämpas i budgetpropositionen för budgetåret 1983/84. Detta innebär att en bild ges av de olika volymfaktorer som påverkar utvecklingen inom olika områden. Dessutom redovisas en beräkning av utgifter i löpande priser. Vidare belyses automatikens omfattning på budgetens utgiftssida med speciell tonvikt på effekterna på olika utgiftsändamål. Den realekonomiska fördelningen av statsbudgetens utgifter redovisas därefter.

I *kapitel 7* förs utgifterna och inkomsterna samman i en redogörelse för utvecklingen av statsbudgetens saldo under långtidsbudgetperioden. Vi-

dare diskuteras effekter på saldoutvecklingen av förändringar i antaganden vad gäller vissa centrala variabler.

En alternativ redovisning av statsbudgeten där såväl inkomster som utgifter redovisas med avseende på verksamhetens inriktning återfinns i *kapitel 8*.

Statsskuldens tillväxt och vissa konsekvenser härav belyses i *kapitel 9*. Speciellt analyseras realränteutvecklingen såväl historiskt som på sikt.

Kapitel 10 innehåller en beräkning av inkomster och utgifter inom huvuddelen av den statligt reglerade delen av den offentliga sektorn som redovisas utanför statsbudgeten. Särskilt beskrivs utvecklingen inom ATP-systemet. Avslutningsvis diskuteras den kommunalekonomiska utvecklingen.

I *kapitel 11* belyses en modell för hur hushållens disponibla inkomster utvecklas på sikt under vissa antaganden.

Den ändamålsgrupperade uppdelningen av statsbudgeten redovisas i *appendix*. Redovisningen i appendix innehåller bl.a. beskrivningar av regelsystem, utgiftsstyrande faktorer och s.k. utombudgetära utgifter och kan därför sägas vara en central del i långtidsbudgeten. Den som är särskilt intresserad av någon eller några sektorer kan här finna värdefull information.

2 Samhällsekonomisk bakgrund

2.1 Inledning

Statsbudgeten spelar en central roll vid utformningen av den ekonomiska politiken. Via budgeten eftersträvas en fördelning av såväl reala som finansiella resurser till olika delar av samhällsekonomin i enlighet med de allmänna målen för den ekonomiska politiken.

De viktigaste ekonomisk-politiska målen är full sysselsättning, fast penningvärde, balanserad ekonomisk tillväxt, jämn fördelning av levnadsstandarden, regional balans samt balans i utrikesbetalningarna. I flera av dessa avseenden kännetecknas den svenska ekonomin f.n. av betydande obalanser. Att häva dessa obalanser kommer att ta lång tid. Det är därför den ekonomiska politiken, och däribland budgetpolitiken, behöver ses i ett långsiktigt perspektiv. Den statliga långtidsbudgeten är ett viktigt informationsinstrument i detta sammanhang.

Sambanden mellan statsbudgeten och samhällsekonomin är dubbelriktade. Den under senare år stagnerande ekonomiska tillväxten har i sig inneburit en försvagning av statsfinanserna genom statsinkomsternas låga tillväxttakt, samtidigt som stigande anspråk ställts på ökade statsutgifter i form av bl.a. arbetsmarknadspolitiska insatser. Härtill kommer den mycket långtgående automatiken på budgetens utgiftssida. Detta har ytterliga-

re ökat budgetunderskotten. De stora budgetunderskotten utgör i sin tur en stark restriktion på finanspolitiken.

Budgetpolitikens utformning är sålunda nära avhängig den samhällsekonomiska utvecklingen och de samband som råder mellan statsbudgeten och ekonomin i övrigt. Därför belyses i det följande vissa centrala utvecklingsdrag i Sveriges ekonomi.

2.2 Sveriges ekonomi under år 1983

En utförlig redovisning av den ekonomiska utvecklingen under år 1983 återfinns i den reviderade nationalbudgeten (RNB), bil. 1.1. Här ges dock endast en kort sammanfattning.

Förutsättningen för att den i oktober 1982 genomförda devalveringen och andra vidtagna åtgärder skall få eftersträvad effekt är att den därigenom skapade förbättringen av konkurrenskraften blir bestående. För detta krävs att inflationen dämpas och att lönestegringstakten kan hållas på en låg nominell nivå.

Som framgår av RNB, och som vidare utvecklas i avsnitt 2.3, synes en återhämtning av den internationella konjunkturen vara på väg. Världshandelstillväxten för bearbetade varor väntas emellertid bli svag, ca 2% år 1983. Genom marknadsandelsvinster till följd av ändrade relativpriser väntas detta leda till en ökning av den svenska exporten på ca 6,5%.

Prognoserna i RNB bygger bl. a. på en genomsnittlig timlöneökning på 7,5%. Till följd av att priserna beräknas stiga ännu snabbare innebär detta en reallönesänkning på ca 3% år 1983. Nedgången i den privata konsumtionen väntas dock stanna vid 1,5%. Som effekt av en stram budgetpolitik väntas den underliggande statliga konsumtionen minska med ungefär 1%, medan kommunernas underliggande konsumtionsökning stannar vid ca 1,5%.

Den minskade investeringsvolymen har under de senaste åren utgjort ett negativt inslag i Sveriges ekonomi. Det låga kapacitetsutnyttjandet i näringslivet gör att investeringarna beräknas falla även år 1983. För industrins investeringar väntas nedgången bli ca 5%. Däremot väntas de statliga investeringarna att öka till följd av det under hösten 1982 beslutade investeringsprogrammet.

Totalt innebär ovan redovisade utveckling att den totala produktionstillväxten – BNP-ökningen – väntas bli knappt 2% år 1983, vilket är en påtaglig förbättring jämfört med de två senaste åren. Det är främst exportutvecklingen som bidrar till de ljusare framtidsutsikterna. Den totala produktionstillväxten kan dock visa sig otillräcklig för att leda till någon påtaglig förbättring av sysselsättningsläget.

Den bild som kommer fram enligt beräkningarna i RNB för innevarande år innehåller således en del mer positiva drag än vad som noterats i motsvarande prognoser under de senaste åren. Dessa förbättringar kan

hänföras till beräknade effekter av devalveringen och andra ekonomiskpolitiska åtgärder i kombination med en återhållsam löneutveckling och en förutsedd förbättring i den internationella konjunkturen. De mer djupgående strukturella obalanserna är dock inte berörda.

Sålunda väntas Sveriges bytesbalans visa ett underskott på ca 19 miljarder kr. år 1983, vilket kan jämföras med ett underskott på ca 23 miljarder kr. föregående år. Detta innebär ett motsvarande underskott i Sveriges finansiella sparande och ökad skuldsättning. För statens del beräknas underskottet i det finansiella sparandet till nära 70 miljarder kr. år 1983.

De internationella utsikterna och möjliga utvecklingsvägar för den svenska ekonomin under långtidsbudgetperioden diskuteras i de följande avsnitten.

2.3 Den internationella utvecklingen

Den industrialiserade världen befinner sig sedan ett par år i en djup och långvarig recession. Den mycket svaga ekonomiska aktiviteten under dessa år har bl. a. resulterat i en kraftig ökning av arbetslösheten och sjunkande världshandel. Den ekonomiska politiken har i flertalet i detta sammanhang viktiga länder inriktats på att pressa ned den höga inflationstakten, vilket har medfört att den allmänt vikande efterfrågan dämpats ytterligare. Den återhämtning av världsekonomin som vid tidigare tillfällen prognosticerats har hittills uteblivit.

Som nämnts föreligger det emellertid nu flera och ganska entydiga tecken på att en internationell uppgångsfas redan har inletts. Tydligast märks dessa tecken i Förenta staterna, där de s. k. ledande ekonomiska indikatorerna har accelererat och arbetslösheten för första gången på ett och ett halvt år minskat något. Andra signaler på tilltagande förväntningar om en uppgång kommer från stigande priser på vissa råvaror. Till optimismen bidrar också sjunkande oljepriser, en viss sänkning av dollarkursen och den allmänt sjunkande räntenivån.

I Europa är motsvarande tecken på en konjunkturförbättring ännu svaga. Någon enhetlig bild är svår att ge, då förhållandena varierar starkt mellan olika länder. För en närmare redogörelse för utvecklingen i de för svensk export viktiga europeiska länderna hänvisas till RNB. Sammanfattningsvis kan dock konstateras att den eventuella konjunkturuppgången under alla omständigheter synes komma med en viss eftersläpning i Europa i förhållande till Förenta staterna. Konjunkturuppgången bedöms också bli svagare.

Med hänsyn till den osäkerhet som råder om den framtida världskonjunkturen har i finansdepartementets s. k. treårskalkyler (bil. 1.2) skisserats två olika alternativ för den internationella utvecklingen efter år 1983. Det första alternativet innebär en fortsatt konjunkturåterhämtning under åren 1984 och 1985. Detta alternativ grundas främst på antagandet om en

fortsatt positiv efterfrågeutveckling i Förenta staterna. Draghjälpen för Europa förväntas emellertid bli svag. I detta alternativ har därför för Västeuropas samlade produktion förutsatts en förhållandevis låg tillväxttakt under åren 1984 och 1985.

I det andra alternativet förutsätts att konjunkturuppgången bryts redan under innevarande år och att åren 1984–1985 kommer att kännetecknas av en stagnerande produktion i industriländerna. En faktor som skulle kunna utlösa ett sådant avbrott i konjunkturåterhämtningen är en penningpolitisk åtstramning i Förenta staterna i kombination med kvarstående stora budgetunderskott, vilket ytterligare skulle höja realräntorna och öka inflationsförväntningarna. I detta alternativ förblir dollarn stark och draghjälpen till övriga delar av världen avsevärt svagare. Härtill kommer en påtagligt ökad risk för protektionistiska åtgärder. Prisstegringstakten väntas i detta fall visserligen bli lägre, men detta bedöms inte vara tillräckligt för att möjliggöra en mer bestående uppgång i ekonomin. Industriländernas produktion kan då väntas stagnera helt och världshandelns volym öka endast obetydligt.

Det kan f. n. inte avgöras vilket av dessa alternativ som får ses som mest sannolikt. I långtidsbudgeten anknyter beräkningarna avseende den internationella konjunkturutvecklingen till något som har karaktären av ett medelalternativ. Det innebär således att en förhållandevis långsam konjunkturåterhämtning förutsätts.

2.4 Sveriges ekonomi under de närmaste åren

Den svenska ekonomins utveckling på längre sikt analyseras i de statliga långtidsutredningarna. Någon aktuell utredning föreligger f. n. inte. Arbetet med 1984 års långtidsutredning har påbörjats och utredningen väntas bli publicerad under våren 1984.

Osäkerheten är stor om konjunkturutvecklingen under de närmaste åren. Mot denna bakgrund presenteras alternativa kalkyler utifrån varierande förutsättningar för den ekonomiska utvecklingen.

I det följande diskuteras alternativa utvecklingsvägar för svensk ekonomi i belysning av de treårskalkyler som tagits fram inom finansdepartementet. Perspektivet har därvid utsträckts till att täcka hela den aktuella långtidsbudgetperioden 1983/84–1987/88.

Ett av alternativen avser att illustrera det fall, då den *inhemska inflationstakten fortsätter på en förhållandevis hög nivå*. En sådan kostnadsutveckling skulle innebära att relativpriserna stiger i förhållande till utlandets. Under de första åren, 1984 och 1985, kan exporten trots den höga pris- och löneökningstakten väntas öka och bytesbalansen förbättras till följd av eftersläpande effekter av devalveringen hösten 1982. Efter att dessa positiva effekter upphör kommer emellertid exportvolymen att minska och bytesbalansen försämras igen som en effekt av förlorade marknads-

andelar i kombination med den förutsatta relativt svaga utvecklingen för världshandeln.

Den utländska efterfrågan kan i detta alternativ inte stödjas av en inhemsk expansion. För den statliga konsumtionen förutsätts här att en utveckling innebärande att nuvarande ambitionsnivåer ligger fast och att inga nya beslut om utgiftsökningar fattas. I kommunsektorn försämras den finansiella situationen. Detta gäller speciellt för åren 1984 och 1985, då kommunernas och landstingskommunernas skatteinkomster delvis redan är bestämda av skatteunderlagets utveckling under tidigare år, medan inflationen direkt påverkar utgiftssidan. Vid en utveckling av statsbidragen enligt långtidsbudgettekniken uppstår då stora underskott. Dessa måste täckas genom höjd utdebitering, höjda avgifter och/eller en neddragning av den kommunala konsumtionen och andra kommunala utgifter. För hushållssektorn innebär sannolika skattehöjningar inom den kommunala sektorn att de reala disponibla inkomsterna i stort blir oförändrade och därmed också den privata konsumtionen. Någon stimulans till ekonomin är inte heller att vänta från investeringarna. Den totala produktionsutvecklingen blir i detta alternativ mycket svag och det blir svårt att undvika en ytterligare försämring av sysselsättningsläget.

I ett annat alternativ har det förutsatts att det blir möjligt att få ner den *inhemska prisstegringstakten till 6 % år 1984 och 5 % år 1985*. Denna ökningstakt är något lägre än vad som antagits för världsmarknadspriserna. I detta fall kommer Sveriges export att öka än mer markant åren 1984 och 1985 till följd av devalveringen. För åren därefter skulle vidare den svenska exporten gynnas av kostnadsfördelar. Då importen inte kan väntas stiga lika snabbt leder denna utveckling till en snabb förbättring av bytesbalansen. I det fallet blir även utrymmet för att höja den reala konsumtionen begränsad. Också i den kommunala sektorn kan man räkna med endast begränsade konsumtionsökningar om större skattehöjningar skall kunna undvikas.

En sådan utveckling leder till att den totala produktionen kommer att stiga, fastän i svagare takt jämfört med tidigare uppgångsperioder. Den ökade ekonomiska aktiviteten innebär också en stimulans för investeringarna. På grund av de i utgångsläget rådande balansbristerna kommer det emellertid att ta tid innan de positiva effekterna av denna utveckling får fullt genomslag.

De ovan presenterade kalkylerna illustrerar möjliga vägar för den kommande ekonomiska utvecklingen. Någon bedömning av vilket av dessa alternativ som får ses som mest sannolikt har inte gjorts inom ramen för långtidsbudgeten. Vid utarbetandet av den statliga långtidsbudgeten behövs emellertid en rad förutsättningar om t.ex. löne- och prisutveckling, ekonomisk tillväxt, utrikeshandel, privat konsumtion osv. I denna långtidsbudget utgår beräkningarna från mycket schematiska antaganden. Utifrån ett sådant schematiskt alternativ är det också lättare att via s.k.

känslighetsanalyser diskutera effekterna av alternativa ekonomiska utvecklingsförlopp på den statliga budgeten. De i långtidsbudgeten presenterade beräkningarna utgår från de antaganden som presenteras i kapitlet Beräkningsmetoden.

3 Befolkningsutvecklingen och den offentliga sektorn

3.1 Inledning

Befolkningsutvecklingen är av stor betydelse för utgifts- och inkomstutvecklingen i den offentliga sektorn. Det gäller såväl förskjutningar i åldersstrukturen som förändringar i befolkningens storlek. Även befolkningsomflyttningar får konsekvenser för den offentliga sektorn – främst den kommunala – genom de krav som uppstår på inflyttningsregionerna samtidigt som kostnaderna i utflyttningsregionerna, åtminstone inte kortsiktigt, dras ned i motsvarande mån. Befolkningsomflyttningar påverkar även mer direkt vissa åtaganden inom den statliga sektorn, t. ex. regionalpolitiska insatser.

Den relativa fördelningen av befolkningen medför att utgiftstrycket kan förändras mellan olika ändamål. För den kommunala sektorn har sådana förskjutningar främst betydelse för den direkta verksamheten, dvs. konsumtion och investeringar. För staten och socialförsäkringssektorn får förändringar i befolkningens sammansättning främst betydelse för transfereringarnas utveckling. Det gäller transfereringarna till hushållen – t. ex. folkpensioner, ATP och barnbidrag – och många statsbidrag till kommunsektorn som har en direkt koppling till olika kommunala verksamheters volym. Inom statlig konsumtion torde de direkta effekterna av befolkningsförändringar främst gälla för högskolan, medan övriga verksamhetsområden är mindre beroende av sådana förändringar.

Även förändringar av befolkningens *absoluta storlek* har stor betydelse för de offentliga utgifterna – även om den relativa fördelningen är oförändrad. Transfereringarna till hushållen anpassar sig mer direkt än den offentliga konsumtionen till befolkningsförändringar, utan att särskilda beslut behöver fattas. En anpassning av den offentliga konsumtionen till förändringar i befolkningens ålderssammansättning och storlek ställer särskilt inom den offentliga sektorn ytterligare krav på framförhållning i planeringen. Utbildningsväsendet måste t. ex. planeras och styras på ett sådant sätt att anpassning sker till att olika verksamhetsområden har skiftande behov under olika perioder. Kraven på framförhållning och flexibilitet i detta avseende torde öka i tider då den offentliga sektorns expansionstakt dras ned.

Det finns således anledning att poängtera att befolkningsutvecklingen i sig har stor betydelse för utvecklingen av de offentliga utgifterna och

förutsättningarna att finansiera dessa. En mängd andra centrala ekonomisk-politiska faktorer har dock också en avgörande inverkan vid en bedömning av dessa frågor. Här har syftet dock begränsats till att söka belysa de krav som befolkningsutvecklingen har för viktiga offentliga utgiftsområden både under långtidsbudgetperioden och under en längre period än denna. Därmed ökar förutsättningarna för att kunna beakta de statsfinansiella konsekvenserna på lång sikt.

I appendix redovisas för berörda ändamålsområden den betydelse befolkningsutvecklingen har för utvecklingen av statsutgifterna under långtidsbudgetperioden.

De offentliga inkomsternas utveckling är bl. a. beroende av antalet personer i aktiv ålder. I det följande sätts därför denna grupps utveckling i relation till andra gruppers.

3.2 Sverige i ett internationellt perspektiv

Sverige har en klart högre andel pensionärer (65 år och äldre) och åldringar (75 år och äldre) än något annat jämförbart land. Andelen äldre är hög även i Norge, Danmark samt i Västtyskland, Storbritannien och Österrike. Samtidigt är andelen barn och ungdomar i Sverige lägre än i andra länder. Endast Västtyskland har lika låg andel. I Finland är andelen äldre lägre än i övriga nordiska länder. USA, Japan och Kanada har relativt sett färre äldre och fler barn resp. ungdomar än de västeuropeiska industriländerna.

Om andelen barn och ungdomar resp. äldre sätts i relation till andelen av befolkning i aktiv ålder (19–64 år) erhålls en kvot, som förenklat kan sägas visa kraven på omfördelning mellan "aktiva" och "inaktiva" åldrar. Mönstret är likartat det som beskrivits ovan. För Sverige ställer äldregruppen större krav på omfördelning än i något annat land. Däremot ställer barn-ungdomsgruppen lägre krav i Sverige än i övriga länder. Endast Västtyskland har en lägre barn-ungdomsgrupp.

Fruktsamheten, dvs. antalet barn en kvinna föder under sin livstid, är över lag låg i Väst- och Sydeuropa. För att befolkningen skall reproducera sig krävs att varje kvinna föder i genomsnitt 2,1 barn. I Sverige är fruktsamheten 1,6. Endast ett fåtal länder – däribland Grekland, Portugal och Irland – har fruktsamhetstal över 2,0. Blir den låga fruktsamheten bestående kommer således större delen av Europa att med tiden få en sjunkande befolkning i avsaknad av en utomeuropeisk invandring. Även USA, Kanada och Japan har en fruktsamhet som är lägre än vad som krävs för att befolkningen skall reproducera sig.

3.3 Utvecklingen i Sverige till år 2025

Innan en redogörelse lämnas för en framskrivning av befolkningen finns det anledning att kort se till utvecklingen under de senaste decennierna.

Sveriges totalbefolkningen ökade under 1960-talet med 0,7 % per år och under 1970-talet med 0,3 % per år. Nettoinvandringen svarade för närmare hälften av dessa ökningar. Antalet personer i aktiv ålder ökade under 1960-talet i stort sett i samma takt som totalbefolkningen. Under 1970-talet blev dock de aktivas ökning avsevärt långsammare, medan antalet äldre personer ökade snabbt.

Åldersstrukturens sammansättning innebar således ett relativt sett högre tryck på den offentliga sektorn under 1970-talet. Pensionärskvoten[1] ökade från 22,8 till 27,6 % (se tabell 4). Även åldringskvoten[2] ökade. I genomsnitt per år ökade antalet pensionärer resp. åldringar med 2,1 resp. 2,9 %. Antalet förskolebarn minskade med 1,5 % per år. Antalet skolbarn och ungdomar ökade med 0,7 % per år efter en minskning med 1 % per år under 1960-talet.

Tabell 4. Andel av befolkningen i olika åldersgrupper

År	Andel av befolkningen				Kvot (i % av aktiv ålder)		
	– 18 år barn/ungdomar	19–64 år aktiv ålder	65 år – pensionärer	75 år – åldringar	barn/ungdomar	pensionärer	åldringar
1960	28,8	59,4	11,8	4,1	48,5	19,9	6,9
1970	26,3	60,0	13,7	4,9	43,8	22,8	8,2
1980	25,2	58,6	16,2	6,4	43,0	27,6	10,9
1985	23,7	59,2	17,1	7,3	40,0	28,9	12,3
1990	22,5	59,6	17,9	7,9	37,8	30,0	13,3
1995	21,9	60,6	17,5	8,2	36,1	28,9	13,5
2000	21,9	61,2	16,9	8,4	35,8	27,6	13,7
2010	21,4	60,8	17,8	7,6	35,2	29,3	12,5
2025	20,2	59,0	20,8	9,8	34,2	35,3	16,6

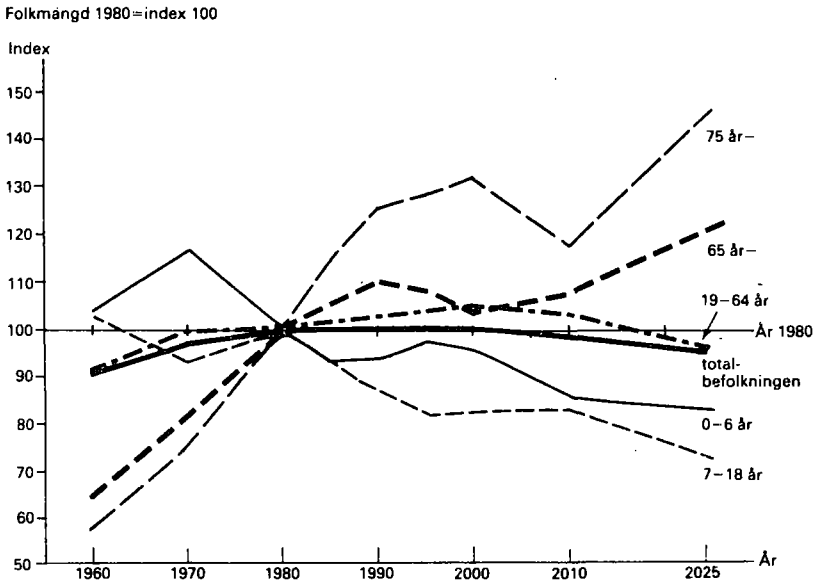
Statistiska centralbyrån (SCB) har inför den kommande långtidsutredningen gjort en framskrivning av befolkningsutvecklingen till år 2025 (diagram 1 och tabell 4). Fruktsamheten antas i framskrivningen bestå vid dagens nivå, dvs. i genomsnitt 1,6 födda barn per kvinna. Nettoinvandringen har under senare år minskat kraftig. I framskrivningen förutsätts att nettoinvandringen stiger från 2 500 personer år 1982 till 7 000 personer år 1987 och ligger sedan kvar på denna nivå. Den antagna nettoinvandringen är således betydligt mindre än under 1960- och 1970-talen, men större än under senare tid.

Totalbefolkningen kommer med dessa antaganden att bli i stort sett oförändrad fram till mitten på 1990-talet och kommer därefter att minska.

[1] *Antal pensionärer i % av antal personer i aktiv ålder.*
[2] Antal personer 75 år eller äldre i % av antal personer i aktiv ålder.

Minskningen under åren 2000–2025 uppgår årligen i genomsnitt till drygt 16000 personer, eller 0,2 % per år.

Diagram 1. Folkmängdens utveckling fördelat på åldersgrupper från år 1960 till år 2025

1980-talet

Antalet pensionärer och åldringar kommer att fortsätta att öka, men i en långsammare takt än under 1960- och 1970-talen. I genomsnitt ökar antalet pensionärer med 1,1 % per år under inledningen av decenniet och något långsammare – 0,8 % – under decenniets senare del. Tendensen är densamma för åldringsgruppen och motsvarande procenttal är för denna 2,8 resp. 1,7 %. Vid oförändrad standard per person bidrar detta bl. a. till att pensionsutbetalningarna ökar och att sjukvården byggs ut, men i en långsammare takt än under 1960- och 1970-talen. I fråga om pensionerna tillkommer att ATP-systemet ännu inte fått fullt genomslag, vilket innebär att "standarden" per person också ökar. Detta behandlas utförligare i avsnittet Socialförsäkringssektorn senare i långtidsbudgeten. En annan tendens under 1980-talet är att antalet skolungdomar (7–18 år) minskar kraftigt – med drygt 170000. Om man antar ett klassmedeltal på 25 elever innebär detta rent aritmetiskt vid oförändrad standard att inemot 7000 klasser försvinner.

Ovan beskrivna utveckling innebär att pensionärskvoten ökar från 27,6 % år 1980 till 30,0 % år 1990 och åldringskvoten från 10,9 till 13,3 %. Barn/ungdomskvoten minskar från 43,0 till 37,8 %.

De förändringar som inträffar under den del av 1980-talet som långtidsbudgeten omfattar framgår av tabell 5.

Tabell 5. Förändring i befolkningsstrukturen under långtidsbudgetperioden

Åldersgrupp	Antal personer i resp. åldersgrupp 1 000-tal			Andel av totalbefolkningen %	
	1983/84	1987/88	Förändring 1983/84–1987/88	1983/84	1987/88
– 6 år	664	656	– 8	8,0	7,9
7–18 år	1353	1255	–98	16,2	15,0
19–64 år	4904	4949	+45	58,9	59,4
65–74 år	821	835	+14	9,9	10,0
75– år	584	639	+55	7,0	7,7
Totalt	**8326**	**8334**	**+ 8**	**100,0**	**100,0**

1990-talet

Under 1990-talet avstannar befolkningstillväxten helt och förbyts i en mindre minskning. Trycket på en befolkningsmässigt betingad expansion av den offentliga sektorn avtar dessutom till följd av förskjutningar i åldersammansättningen. Andelen personer i aktiv ålder ökar något. Pensionärsgruppen minskar med i genomsnitt 0,6% per år. Minskningen faller helt på yngre pensionärer, medan åldringarna ökar med 0,6% per år. Antalet skolungdomar fortsätter att minska – motsvarande ca 2600 klasser.

Utvecklingen under 1990-talet innebär att pensinärskvoten minskar från 30,0 till 27,6%, dvs. samma andel som fanns år 1980. För åldringar och barn/ungdomar fortsätter trenden alltsedan 1960-talet. Åldringskvoten ökar från 13,3 till 13,7%. Barn/ungdomskvoten minskar från 37,8 till 35,8%.

Utblick mot första kvartsseklet av 2000-talet

Utvecklingen under 2000-talets inledning är beroende av en mängd olika faktorer. Det gäller bl. a. utvecklingen av födelsetal, dödlighet, ut- och invandring m. m. Små förändringar jämfört med de förutsättningar som ligger i SCB:s framskrivning – som i huvudsak bygger på dagens förhållande – får betydande konsekvenser. Eventuella slutsatser av en sådan framskrivning måste därför omgärdas av en mängd reservationer. Att i dagens perspektiv mer i detalj tolka konsekvenserna av befolkningsförändringar så långt fram i tiden (20–40 år) låter sig heller knappast göras. Teknologiska förändringar, miljö- och hälsotillstånden m. m. kan radikalt komma att förändra förutsättningarna. Trots detta kan framskrivningen ha ett visst illustrativt värde.

Utblick mot åren 2000–2010

Totalbefolkningen minskar under första decenniet av 2000-talet med i genomsnitt 0,2% per år. Antalet personer i aktiv ålder minskar med 0,6%

per år. Antalet pensionärer ökar med i genomsnitt 0,4 % per år. Ökningen är helt hänförlig till de yngre pensionärerna. För första gången under de här studerade decennierna minskar antalet åldringar. Skolungdomarnas antal stabiliseras efter den kraftiga minskning som inträffar under 1980- och 1990-talen. Vid decenniets slut är pensionärskvoten och åldringskvoten desamma som mot slutet av 1980-talet.

Utblick mot åren 2010–2025

Samtidigt som antalet personer i aktiv ålder minskar sker en kraftig ökning av antalet pensionärer – i synnerhet åldringarna. Kraven på omfördelning mellan aktiva grupper och de äldre kommer att bli större än någonsin tidigare. Om invandringen blir större än vad som förutsatts i framskrivningen eller om födelsetalen ökar kan förhållandena te sig mer gynnsamma. Dock krävs att födelsetalen ökar redan under 1980-talet för att omfördelningarna mellan de aktiva åldrarna och de äldre skall underlättas.

3.4 Summering

Befolkningsframskrivningen ger vissa indikationer på hur vissa utgiftsområden inom den offentliga sektorn utvecklas vid en oförändrad standard per person.

Förskolebarnens antal följer av antagandet att fruktsamhetstalet består på dagens nivå. Med denna förutsättning minskar antalet förskolebarn svagt mellan år 1980 till sekelskiftet. Trycket på barnomsorgen skulle därmed lätta något vid en oförändrad standard. Emellertid är beroendet av andra faktorer också stort, t. ex. utvecklingen av förvärvsintensiteten.

Skolbarnens antal bestäms efter år 1990 i likhet med vad gäller för förskolebarnen av födelsetalet. Fram till år 1995 minskar antalet skolbarn kraftigt. Vid ett oförändrat antal elever per klass motsvarar minskningen inemot 10000 klasser. Därefter blir antalet skolbarn i stort sett oförändrat fram till år 2010, varefter en ytterligare minskning inträffar.

De *aktiva åldrarna* ökar med 5 % från år 1980 till sekelskiftet, vilket är hälften så snabbt som under tjugoårsperioden 1960–1980. Därefter sker en minskning och strax efter år 2010 är antalet personer i de aktiva åldrarna i stort på samma nivå som i dagsläget.

Antalet *pensionärer* är bl. a. av betydelse för belastningen på pensionssystemen. Fram till år 1990 ökar antalet. Därefter sker en minskning fram till sekelskiftet. Efter sekelskiftet inträffar en kraftig ökning. År 2025 är antalet pensionärer 46 % fler än under år 1980.

Antalet *åldringar* är av avgörande betydelse för de krav som ställs på sjukvårdsresurser. Under 1970-talet och i inledningen av 1980-talet har ökningen varit mycket kraftig – inemot 3 % per år. Ökningen fortsätter fram till år 2000, men i en successivt avtagande takt. En lika snabb

utbyggnad av sjukvården som hittills skett krävs därför inte för att behålla en oförändrad standard. Under första decenniet efter sekelskiftet minskar emellertid antalet åldringar. Efter år 2010 ökar antalet åldringar snabbt.

Summeras motsvarande tendenser i kronologisk ordning i stället för efter ändamål kan följande iakttagelser göras.

Fram *till år 1990* kommer ökade krav att ställas på omfördelning från de aktiva åldrarna till pensionärerna (folkpension, ATP) samt för finansiering av sjukvårdsresurserna på grund av en ökad andel åldringar. Däremot minskar trycket på omfördelningar till barn/ungdomar i form av t.ex. undervisning. Detta bygger bl.a. på förutsättningen att man kan anpassa undervisningsutbudet till det minskade elevantalet.

Under 1990-talet lättar tillfälligt trycket – vid oförändrad standard per person – på omfördelningar från de aktiva åldrarna till pensionärerna.

Under *första kvartsseklet av 2000-talet* kommer, med givna förutsättningar, omfördelningskraven att bli mycket stora. År 2025 går det 0,35 pensionär per person i aktiv ålder mot 0,28 i dagsläget. Motsvarande för åldringarna är 0,17 mot 0,11. Det finns i sammanhanget anledning att hänvisa till de reservationer man gjort i fråga om framskrivningen efter år 2000.

4 Beräkningsmetoden

4.1 Antaganden

Långtidsbudgeten är varken en plan eller en prognos för hur budgetens inkomst- och utgiftssida utvecklas. Syftet med långtidsbudgeten är i stället att ge en bild av konsekvenserna på statsbudgeten av redan fattade beslut och existerande regelsystem. Den skall beskriva hur inkomst- och utgiftssidan i statsbudgeten utvecklas om inga ytterligare åtgärder vidtas. För att genomföra beräkningar av utgifts- och inkomstsidan krävs antaganden om den framtida utvecklingen av olika centrala variabler. För att kunna beräkna de framtida effekterna av tidigare beslut krävs antaganden om t.ex. befolkningsutvecklingen, antal elever i skolan, antal platser i barnomsorgen etc. Förutom dessa antaganden om volymutvecklingen behövs även antaganden för pris-, löne- och ränteutvecklingen fram till år 1988.

Beräkningarna i långtidsbudgeten bygger på ett stort antal antaganden om olika faktorers utveckling under perioden 1983–1988. De centrala förutsättningarna för beräkningen av statens utgifter och inkomster utgörs av antaganden om den ekonomiska tillväxten, pris- och löneutvecklingen samt om räntenivån. För åren 1983 och 1984 ansluter antagandena för BNP-tillväxt, priser, löner m.m. till den samhällsekonomiska bild som presenteras i den reviderade nationalbudgeten. För åren därefter beräknas schablonmässigt prisökningen och lönesummans ökning uppgå till en årlig

utvecklingstakt på 5 %. Räntans nivå har beräknats successivt sjunka från dagens nivå och antas ligga på 8 % under den senare delen av långtidsbudgetperioden. Dessa antaganden innebär således en relativt hög realränta.

4.2 Beräkningsteknik

Principer för utgiftsberäkningarna

Bedömningen av anslagsutvecklingen under långtidsbudgetperioden har gjorts inom finansdepartementets budgetavdelning efter samråd med vederbörande departement och i vissa fall med myndigheter. Beräkningarna av den framtida utgiftsutvecklingen utgår från anslagsbeloppet för budgetåret 1983/84 enligt 1983 års reviderade budgetförslag. Dessa beräkningar presenteras detaljerat i appendix. Utgifterna är beräknade i samma pris- och lönenivå som i 1983 års budgetproposition och beloppen anger, i enlighet med långtidsbudgettekniken, förändringar i utgiftsvolymen.

Förändringen av utgifterna i fasta priser av olika verksamheter är resultatet av olika beslut och är i varierande utsträckning av automatisk karaktär beroende på långsiktigheten och graden av bindningar i de fattade besluten, i stort enligt följande principer.

- För ett flertal anslag, t. ex. de s. k. förvaltningsanslagen, har statsmakterna inte mer preciserat angett på vilken ambitionsnivå som verksamheten skall bedrivas på längre sikt. För dessa anslag har antagits en oförändrad anslagsnivå i fasta priser.
- För andra anslag styrs utvecklingen under perioden av faktorer som på kort sikt är svåra att påverka. Anslagsutvecklingen för sådana anslag har beräknats med varierande metoder. En central faktor att ta hänsyn till vid beräkning av volymutvecklingen av många anslag är förändringar i befolkningens storlek och sammansättning. Denna påverkar nivån på anslagen för exempelvis folkpensioner, skolväsende, m. m. I beräkningarna av utgifterna för dessa anslag ingår en bedömning av effekter av befolkningsförändringar.
- Vissa anslag styrs av att statsmakterna lagt fast långsiktiga ramar för verksamheten. Möjligheterna att påverka volymutvecklingen varierar då med hänsyn till bl. a. ramperiodens längd. Exempel härpå är ramarna för det militära försvaret och civilförsvaret.
- Olika typer av avtal styr volymutvecklingen för vissa anslag. Styrande för anslagsberäkningen under långtidsbudgetperioden är bl. a. avtalsperiodens längd och de faktorer som reglerar volymen på den verksamhet som avtalet gäller.
- Det förekommer även tidsbegränsade program för exempelvis forskning inom olika områden, som anger med vilken volym verksamheterna skall bedrivas, ofta under en två- till treårsperiod. Förekomsten av ramar, avtal och program innebär att verksamheternas volym utvecklas i enlighet med dessa under en viss tid. Om klara uttalanden om tidsbegräns-

ning av ramar, program, avtal m. m. föreligger har i långtidsbudgetberäkningarna antagits att utgifterna bortfaller när programmet etc. upphör. I övriga fall har i regel schablonmässigt antagits att utgifterna för de olika ändamålen kvarstår under hela långtidsbudgetperioden.

- Vissa anslag styrs av bidragsregler som medför en mer eller mindre automatisk utgiftsutveckling. Bidragsreglerna anger vilka individer eller verksamhetsområden som är bidragsberättigade. Bidragen kan utgå i form av ett visst belopp per bidragsberättigad individ, som en andel av kostnaden för en viss tjänst eller kan i vissa fall utgå i förhållande till bidragsmottagarens inkomst. Det styrande inslaget vad avser volymen i ett sådant givet system är framför allt de faktorer som ger antalet bidragsberättigade.
- Utgifter för arbetsmarknads- och näringspolitiken har beräknats med utgångspunkt i att inga större nya utgiftsåtaganden görs under långtidsbudgetperioden. Samtidigt faller medel för tillfälliga insatser bort under perioden. Kostnaderna för arbetsmarknadspolitiken har beräknats med utgångspunkt i nuvarande nivå på de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna.

Förutom beräkningarna av volymutvecklingen presenteras också kalkyler i löpande priser. Dessa beräkningar görs med utgångspunkt i de antaganden om den framtida utvecklingen av priser, löner m. m. som har presenterats inledningsvis i detta avsnitt.

I det sedvanliga budgetarbetet tillämpas ett s. k. huvudförslag, som innebär att förvaltningsanslag efter pris- och löneomräkning minskas med 2%. På samma sätt har under långtidsbudgetperioden anslagseffekten av det s. k. huvudförslaget lagts in i den anslagsberäkning som görs i löpande priser.

Principer för inkomstberäkningarna, m. m.

Beräkningarna i långtidsbudgeten av inkomsterna grundar sig på antaganden om bl. a. lönesummans och prisernas utveckling. Inkomstskatter, sociala avgifter och mervärdeskatt styrs bl. a. av utvecklingen av dessa variabler. Vidare har beslutade och föreslagna förändringar av skatteregler beaktats.

Konsekvenserna av den reformerade inkomstbeskattningen har lagts in i kalkylerna. För år 1983 har beaktats en 2-procentig höjning av arbetsgivaravgiften för att finansiera reformens kostnader. För år 1984 har förslag lagts fram om att finansiera reformen med en ökning av indirekta skatter. Detta har beaktats i långtidsbudgetberäkningarna. Finansieringen av kostnaderna åren framöver har dock endast kalkylerats schablonmässigt.

Vad gäller punktskatter innebär långtidsbudgetmetoden att skattesatserna antas ligga kvar i nominella termer.

5 Statsinkomsterna

5.1 Inledning

Statsinkomsternas utveckling påverkas i hög grad av tillväxten i ekonomin, eftersom en ökad produktion på lång sikt innebär en ökad sysselsättning och reallöneökningar. Dessa faktorer påverkar statsinkomsterna från inkomstskatt och lagstadgade socialavgifter. En ekonomisk tillväxt innebär vidare en ökad privat konsumtion, vilket i sin tur leder till ökade inkomster från mervärdeskatt och andra indirekta skatter. Utvecklingen under 1970-talet påvisar dessa samband. Under 1970-talets första hälft ökade statsinkomsterna med ca 4% per år till följd av dels en ökad skattekvot, dels den ekonomiska tillväxten. De följande åren under decenniet kom inkomsterna realt sett att stagnera, eftersom den avtagande ekonomiska tillväxten under senare delen av 1970-talet innebar att statsinkomsterna realt sett inte nämnvärt kunde öka vid oförändrat skattetryck.

Utvecklingen av statsinkomsterna har ett flertal olika bestämningsfaktorer. Dessa skiljer sig mellan olika inkomstslag. Framställningen i det följande är i huvudsak uppdelad efter uppställningen av inkomsterna på statsbudgeten. De inkomsttitlar som särskilt belyses är: skatt på inkomst, realisationsvinst och förmögenhet (inkomstskatt), lagstadgade socialavgifter och indirekta skatter. Inkomsterna under dessa titlar svarar för ca 80% av de totala statsinkomsterna.

Beräkningarna sammanfattas i ett särskilt avsnitt. Avslutningsvis redovisas bruttoomslutningen på budgetens inkomstsida för att belysa de stora avdragsposter (utgifter), som budgettekniskt redovisas över inkomstsidan på statsbudgeten.

Omläggningen av inkomstskatten beskrevs utförligt i 1982 års långtidsbudget. Dessutom redovisades i detalj även beräkningen av inkomster och avdrag i taxeringen. För en mer utförlig beskrivning av skatteomläggningen och inkomstskattesystemet hänvisas till fjolårets långtidsbudget.

5.2 Inkomstskatten

Avgörande för inkomstskattens utveckling är de antaganden som görs rörande skattesatser och skatteunderlaget. Skatteunderlagets storlek bestäms huvudsakligen av löne- och sysselsättningsutvecklingen inom ekonomin.

Av stor betydelse för beräkningarna av inkomstskatt över långtidsbudgetperioden är även den inkomstskattereform, som under våren 1982 beslutades av riksdagen. Under åren 1983–1985 genomförs reformen successivt. När reformen är fullt genomförd skall marginalskattesatsen och det skattemässiga värdet av underskottsavdragen uppgå till högst 50% för merparten av inkomsttagarna.

Den statliga inkomstskatten består för fysiska personer av ett grundbelopp och ett tilläggsbelopp. Skatteskalan för grundbeloppet varierar inkomståret 1983 från 3 % till 44 %. Tilläggsbelopp tas enbart ut på inkomster över 116 800 kr. och utgår efter en progressiv skala från 2 % i första skiktet (upp till 138 700 kr.) till 10 % i högsta skiktet (över 328 500 kr.). Grundbelopp och tilläggsbelopp beräknas på i viss mån olika underlag för att på så sätt maximera underskottsavdragens skattemässiga värde till högst 50 %.

Under genomförandeperioden 1983–1985 har basenheterna fastställts till 7 300 kr. år 1983, 7 700 kr. år 1984 och 8 100 kr. år 1985. För åren efter år 1985 har i beräkningarna antagits att basenheterna justeras med hänsyn till konsumentprisernas utveckling.

Kostnaden för reformen beräknas till sammanlagt ca 11 miljarder kr. i löpande pris. Kostnaden för den höjda basenheten eller besparing av att basenheten inte höjts i enlighet med index ingår inte i beloppet. Kostnaderna för reformen skall i sin helhet finansieras. För år 1983 har en allmän löneavgift på 2 % införts för att finansiera kostnaden första genomförandeåret. Den allmänna löneavgiften beräknas på samma avgiftsunderlag som de lagstadgade socialavgifterna. I långtidsbudgetens kalkyler har antagits att löneavgiften under perioden ligger kvar på en nivå om 2 %. Förslag har lagts fram om att finansiera andra steget av reformen genom vissa höjningar av indirekta skatter. I kalkylerna har schablonmässigt höjningar av de indirekta skatterna lagts in med sammanlagt 3,5 miljarder kr. från den 1 juli 1983. För budgetåret 1983/84 har dessa inkomster beaktats under posten Tillkommande utgiftsbehov, netto. Finansieringen av marginalskattereformens sista steg – hur denna finansiering skall ske har inte beslutats – har schablonmässigt lagts in i beräkningarna med ett belopp om ca 3,6 miljarder kr.

Beräkningarna över inkomstskatternas utveckling över långtidsbudgetperioden bygger på de senast kända förändringarna inom inkomstskattesystemets område. I det följande skall kortfattat redogöras för de mest betydelsefulla förändringar som skett mellan åren 1982 och 1983.

Från år 1983 slopas kapitalförsäkringsavdraget och avdragsrätten för frivilliga periodiska understöd. Slopandet av dessa avdrag beräknas för år 1983 öka skatteinkomsterna med ca 550 milj. kr.

Ett schablonavdrag på 1 000 kr., dock högst 5 % av kontant bruttolön m.m., införs år 1983 under inkomst av tjänst. Detta avdrag beräknas minska skatteinkomsterna med ca 1,6 miljard kr. För att finansiera schablonavdraget höjs samtidigt skattesatsen med en procentenhet i inkomstskiktet 7 300–29 200 kr. Denna höjning av skattesatsen innebär en total höjning av skatteinkomsterna på ca 1,2 miljard kr.

Från år 1983 slopas skattereduktionen på aktieutdelning samtidigt som sparskattereduktionerna sänks. Effekterna av detta har för år 1983 beräknats till 0,7 miljard kr.

I beräkningarna har även beaktats att B-skatten skall utgöra 120% i stället för 100% av den slutliga skatten på inkomsten två år tidigare.

En skattereduktion för erlagda fackföreningsavgifter införs från år 1983. Reduktionen är 40% av erlagd avgift, dock högst 480 kr. Detta avdrag får nämndvärd effekt på statsbudgeten först under budgetåret 1984/85. Skattelindringen har beräknats till ca 1,3 miljard kr.

En hyreshusavgift införs år 1983 och uppgår detta år till 1% av taxeringsvärdet. Avgiften höjs till 1,5% år 1984 och till 2% år 1985 applicerat på samma skatteunderlag.

Under år 1983 gäller att skatteunderlaget för juridiska personer minskas till 40% för kommuner, 80% för församlingar och till 0% för landsting. Återstående skatteunderlag minskas med 1%. För år 1984 föreslås att endast den särskilda reduceringen av skatteunderlaget för juridiska personer skall gälla. Denna förutsättning har beräkningstekniskt även lagts in under den resterande delen av långtidsbudgetperioden.

Utöver tidigare nämnda förändringar i skattesystemet föreligger ett flertal beslut som förändrat skattesystemet jämfört med tidigare år. För en mer utförlig redovisning hänvisas till riksrevisionsverkets inkomstberäkning (prop. 1982/83: 100, bil. 1.2).

5.3 Lagstadgade socialavgifter

Socialavgifter som redovisas på statsbudgeten svarar för ca en femtedel av de beräknade totala inkomsterna på statsbudgeten. Under 1970-talet har en successiv höjning av den samlade avgiftsnivån ägt rum i samband med att lättnader genomförts i den statliga inkomstskatten. Socialavgifterna har härigenom kommit att få en allt större betydelse i statsbudgeten.

Vid givna avgiftssatser följer utvecklingen av inkomsterna från socialavgifterna i huvudsak lönesummans tillväxt. Sett för enskilda år förekommer dock avvikelser mellan den kassamässiga tillväxten av inkomsterna från socialavgifterna och lönesummans tillväxt. Detta beror på uppbördssystemet. Preliminär uppbörd av arbetsgivaravgifter sker på basis av senast redovisade lönesumma, dvs. lönesumman två år tidigare. Denna uppräknas med en av regeringen fastställd uppräkningsfaktor som avses motsvara två års löneutveckling. Till följd av detta system får en lönestegringstakt som ligger över denna uppräkningsfaktor inte omedelbara effekter på statens inkomster, utan får effekter i form av ökade fyllnadsinbetalningar ett år senare och kvarstående avgifter året därpå.

I syfte att erhålla en så god kassahållning för staten som möjligt är det av betydelse att uppräkningsfaktorn ligger i nivå med den förväntade lönestegringstakten. De avgifter som utgår som ett procentpåslag på kvarstående avgifter kan sägas vara ett led i att stärka statens kassahållning. För att undgå avgiften på kvarstående belopp kan arbetsgivarna göra

fyllnadsinbetalningar året efter avgiftsåret. Detta leder till att staten väsentligt tidigare erhåller den slutliga uppbörden av avgifterna.

F. n. utreds möjligheterna att knyta an uppbörden av arbetsgivaravgifterna till de lönesummor som redovisas vid källskatteinbetalningarna. Arbetsgivaruppbörden skulle därigenom uppnå en bättre följsamhet till den aktuella löneutvecklingen. Även de tekniska förutsättningarna för en månatlig uppbörd utreds. F. n. sker uppbörden av socialavgifter och källskatt på basis av tvåmånadersperioder.

På statsbudgeten redovisas socialavgifterna efter olika principer. Inkomsterna från folkpensions-, barnomsorgs- och vuxenutbildningsavgifterna bruttoredovisas. Hur dessa utvecklats debiterings- resp. kassamässigt under den senaste femårsperioden framgår av tabell 6.

Tabell 6. Jämförelse av debiterade och kassamässigt influtna avgifter för folkpension, barnomsorg och vuxenutbildning

År	Avgiftsunderlag totalt, miljarder kr.	Avgiftsuttag i % av avgiftsunderlaget	Avgiftsunderlagets utveckling från föregående år, %	Avgiftsbelopp[1]		Kassamässigt influtna belopp, miljarder kr.	Procentuell årlig förändring	Differens mellan influtet belopp och avgiftsbelopp, miljarder kr.
				miljarder kr.	årlig förändring, %			
1977	179,6	9,45	9,1	17,0	62,3	15,6	64,1	−1,4
1978	196,2	9,85	9,2	19,3	13,5	18,8	20,5	−0,5
1979	214,0	10,15	9,1	21,7	12,4	20,8	10,6	−0,9
1980	241,3	10,45	12,8	25,2	16,1	25,5	22,6	+0,3
1981	259,7	10,85	7,6	28,2	11,9	30,3	18,8	+2,1
1982*	276,8	10,90	6,6	30,2	7,1	30,3	0,0	+0,1
1983*	295,3	11,90	6,7	35,1	16,2	36,6	20,8	+1,5

[1] Avgiftsuttaget multiplicerat med avgiftsunderlaget för resp. år.
* Prognos.

Som ett led i finansieringen av inkomstskattereformen har, som tidigare nämnts, en allmän löneavgift införts fr. o. m. år 1983 med två procentenheter. Avgiften skall beräknas på samma underlag som socialavgifterna. Kalkylerna utgår från att den allmänna löneavgiften inte höjs över perioden (se föregående avsnitt).

I tabell 7 redovisas dels vilka principer som gäller för inkomstredovisningen av socialavgifter på statsbudgeten, dels de i beräkningarna antagna avgiftsuttagen under långtidsbudgetperioden.

För åren 1978–1980 överstiger inkomsterna på sjukförsäkringsavgifterna de kostnader som skall finansieras med socialavgiften. Detta har inneburit att en stor behållning kunnat upparbetas på sjukförsäkringsfonden. Överföringarna till fonden redovisas som en utgift på inkomsttiteln Sjukförsäkringsavgift, netto. Även för åren 1981 och 1982 beräknas att avgifterna överstiger de utgifter som de skall finansiera. I budgetpropositionen angavs därför att regeringen t. v. inte ansåg att avsättningar till fonden behöver verkställas för överskotten för år 1982 och därefter. I

långtidsbudgetberäkningarna har mot bakgrund av detta uttalande inga avsättningar till sjukförsäkringsfonden lagts in för budgetåren 1983/84–1987/88.

Tabell 7. Lagstadgade socialavgifter

	Procentuellt uttag för avgiftsåret		
	1982	1983	1984–1988
Avgifter vars inkomster helt redovisas på statsbudgeten			
Folkpensionsavgiften	8,45	9,45	9,45
Barnomsorgsavgiften	2,20	2,20	2,20
Vuxenutbildningsavgiften	0,25	0,25	0,25
Allmän löneavgift	–	2,00	2,00
Avgifter vars inkomster delvis redovisas på statsbudgeten			
Sjukförsäkringsavgiften[1]	10,50	9,50	9,50
Delpensionsavgiften[2]	0,50	0,50	0,50
Avgifter vars inkomster inte redovisas på statsbudgeten			
Socialförsäkringsavgift till ATP[3]	9,40	9,60	9,80[4]
Arbetsskadeförsäkringsavgift	0,60	0,60	0,60
Lönegarantiavgift	0,20	0,20	0,20
Arbetarskyddsavgift	0,155	0,155	0,155
Arbetsmarknadsavgift	0,80	1,30	1,30
Avgift till sjöfolkspensionering[3]	(0,80)	(0,80)	(0,80)
Byggnadsforskningsavgift[3]	–	–	–
Summa	**33,055**	**35,755**	**35,955**

[1] Från budgetåret 1983/84 skall t. v. inte några fondavsättningar verkställas.
[2] Så länge delpensionsfonden uppvisar underskott redovisas inkomsterna delvis på statsbudgeten.
[3] Ändrade regler för fastställande av avgiftsunderlaget fr. o. m. år 1982.
[4] Statsmakterna har ännu inte fastställt ATP-avgifterna för tiden efter år 1984.

Inkomsterna från samtliga socialavgifter beräknas för budgetåret 1983/84 uppgå till ca 120 miljarder kr. På statsbudgeten redovisas emellertid endast ca 47 miljarder kr., vilket således utgör ca 40 % av dessa inkomster.

5.4 Indirekta skatter

De indirekta skatterna svarar för ca 40 % av statsbudgetens inkomster. Den årliga ökningstakten av inkomster från indirekta skatter uppgår mellan budgetåren 1977/78 och 1981/82 till 11,4 %. Detta är i det närmaste en dubbelt så kraftig ökningstakt som under samma tidsperiod än vad som gällt för inkomster från inkomstskatt.

Mervärdeskatten är statsbudgetens största enskilda inkomstslag. Skattesatsen ändrades den 1 januari 1983 från 17,7 % av varans pris inkl. skatt till 19 %. För vissa varor och tjänster utgår ingen eller reducerad mervärdeskatt.

Bestämmande för mervärdeskattens utveckling vid given skattesats är bl. a. utvecklingen av konsumtionen av mervärdeskattebelagda varor och tjänster inom den privata och offentliga sektorn. Den privata konsumtionsutvecklingen beror till stor del på hushållens disponibla inkomster. En ökning av den privata konsumtionen med en procentenhet i löpande priser ökar intäkterna av mervärdeskatten med ca 400 milj. kr., allt annat oförändrat. De senaste årens utveckling har inneburit att en ökande andel av hushållens konsumtionsutgifter fallit på områden där mervärdeskatt inte utgår. Energi och boende är exempel på sådana områden.

Av betydelse för den framtida utvecklingen av inkomster från mervärdeskatt är även utvecklingen av export och import. Om ett ökat resursutrymme avsätts för export kommer intäkterna av mervärdeskatt kortsiktigt att bli mindre än om samma resurser används för konsumtion. Detta beror på att importen är belagd med mervärdeskatt, medan mervärdeskatten återbetalas vid export.

Som ett led i strävandena att förbättra den statliga kassahållningen föreslås att den genomsnittliga kredittiden vid uppbörd av skatt på tobak, vin och sprit samt malt- och läskedrycker förkortas fr. o. m. år 1984. Dessa förändringar beräknas ge en positiv engångseffekt budgetåret 1983/84 på drygt 1,4 miljard kr. I det långsiktiga perspektivet innebär de förkortade kredittiderna en genomsnittlig likviditetsförstärkning om inemot 0,8 miljard kr., vilket medför en bestående effekt i form av en minskning av statsskuldräntorna om 100 milj. kr. för helår räknat.

I enlighet med långtidsbudgetens beräkningsmetod har i kalkylerna antagits att endast beslutade eller föreslagna förändringar av punktskattesatserna lagts in i beräkningarna. Detta antagande kan dock leda till att konsumentpriserna på vissa varor sjunker på grund av en fallande prisnivå, exkl. skatter. I beräkningarna har beaktats de föreslagna höjningarna av indirekta skatter (främst skatt på olja och oljeprodukter) för att bl. a. finansiera marginalskattereformens andra steg.

För att redovisa känsligheten i förutsättningarna kan följande räkneexempel vara belysande. Exemplet avser skatt på olja och oljeprodukter. Ett eventuellt fallande råoljepris från en nivå på ca 31 dollar per fat år 1983 till en nivå på 25 dollar per fat år 1988 har i beräkningarna antagits bli kompenserade med höjda skatter på bensin och olja, så att konsumentpriset på olja och bensin ökar i takt med konsumentpriserna i övrigt. Den sistnämnda förutsättningen leder vidare till antagandet att konsumtionsvolymerna på bensin och olja ligger kvar på nuvarande nivå över kalkylperioden, dvs. åren 1983–1988. För att upprätthålla ett realt oförändrat konsumentpris krävs under dessa förutsättningar att skattesatserna måste höjas markant. De inkomster som kalkylen med oförändrade volymer bygger på ökar därvidlag kraftigt jämfört med de inkomster som beräknats i långtidsbudgeten. Inkomsterna skulle under dessa förutsättningar kunna bli drygt 10 miljarder kr. högre budgetåret 1987/88 än vad som är förenligt med

gängse långtidsbudgetmetod. Beräkningen är känslig för gjorda antaganden och är därför enbart avsedd att belysa spännvidden i beräkningsresultaten vid två helt olika förutsättningar.

Även för övriga punktskatter skulle beräkningarna kunna bygga på antagandet om realt oförändrade skattesatser. Om denna förutsättning infriades skulle skatteinkomsterna slutåret av långtidsbudgetperioden vara ca 3,5 miljarder kr. högre än vad som erhålls med sedvanlig långtidsbudgetmetod.

5.5 Resultat av beräkningarna över statsbudgetens inkomster

De beräknade förändringarna i statsinkomsterna under långtidsbudgetperioden med tidigare angivna förutsättningar framgår av tabell 8. I fasta priser minskar inkomsterna med ca 0,5% per år under långtidsbudgetperioden.

Tabell 8. Totala statsinkomster
(Miljarder kr., löpande priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78–1981/82[1]	Inkomsttitel 1983/84	Förändring till 1984/85	1985/86	1986/87	1987/88	Procentuell förändring 1983/84–1984/85	Genomsnittlig procentuell förändring 1983/84–1987/88
Inkomstskatt	+ 5,7	39,5	−4,4	−0,8	+ 2,2	+ 4,6	−11,1	+1,1
Socialavgifter	+11,6	46,9	+0,7	+2,6	+ 2,8	+ 2,9	+ 1,4	+4,5
Mervärdeskatt	+11,2	49,1	+3,2	+2,9	+ 3,3	+ 3,5	+ 6,5	+6,0
Övriga indirekta skatter[2]	+11,8	36,5	+2,1	+0,3	+ 0,3	+ 0,3	+ 5,7	+2,0
Ränteinkomster och återbetalning av lån	+31,8	14,5	−0,4	−0,7	+ 1,1	+ 1,1	− 2,5	+1,9
Övriga inkomster	+ 1,4	21,7	+1,3	+1,0	+ 0,7	+ 0,5	+ 6,0	+3,8
Finansiering av marginalskattereformen år 1985[2]	–	–	+1,2	+2,4	–	–	. .	. .
Totala statsinkomster	**+10,5**	**208,1**	**+3,7**	**+7,7**	**+10,4**	**+12,9**	**+ 2,0**	**+3,9**
Absolut nivå			211,9	219,6	230,0	242,9		
Andel av BNP, %		28,9	27,5	26,8	26,6	26,6		
Utveckling uttryckt i fasta priser		208,2	202,8	201,1	201,8	203,8	− 2,5	−0,5

[1] På grund av budgetmoderniseringen och dithörande redovisningsomläggningar är utvecklingstalen mellan budgetåren 1977/78 och 1981/82 inte helt rättvisande.
[2] År 1983 har en allmän löneavgift införts (socialavgift). Finansieringen av inkomstskattereformen för år 1984 har föreslagits ske genom höjningar av vissa indirekta skatter. För budgetåren 1984/85–1987/88 har schablonmässigt lagts in effekterna av dessa höjningar. Budgetåret 1983/84 har dessa inkomster beaktats under posten Tillkommande utgiftsbehov, netto på budgetens utgiftssida (se beräkningar av statsbudgeten i finansplanen).

Inom ett flertal inkomsttitlar redovisas både inkomster och utgifter. På dessa titlar sker således en nettoredovisning. Detta förhållande försvårar en analys av olika antagandens effekt på statsbudgetinkomsternas utveckling. Ett genomgående drag är nämligen att inkomsterna och utgifterna på

titlarna inte utvecklar sig parallellt. Detta blir särskilt accentuerat i en situation, då antagandena om lönesumma och konsumentpris mellan åren kraftigt varierar. I tabell 9 redovisas statsbudgetens inkomster uppdelad på inkomster resp. utgifter. Det är framför allt för inkomstposterna Inkomstskatt, Lagstadgade socialavgifter och Mervärdeskatt som de nettoredovisade statsbudgetbeloppen skiljer sig från bruttobeloppen.

Den största differensen mellan brutto- och nettoredovisningarna föreligger inom inkomstskattens område. Inkomsterna på denna inkomsttitel utvecklar sig över långtidsbudgetperioden i stort efter de löneantaganden som presenteras i avsnitt 4.1. Utgifterna består till största delen av kommunalskatteutbetalningar och överskjutande skatt. Kommunerna erhåller för varje kalenderår ett förskott på senast kända taxering och den aktuella utdebiteringen. När taxeringsresultatet för ett kalenderår är känt sker slutavräkning. De utbetalda kommunalskattemedlen på denna inkomsttitel styrs sålunda av en rad faktorer som inte direkt är förknippade med de allmänna antagandena om lönesumma o.d. Under långtidsbudgetperiodens inledande år växer utgifterna snabbare än inkomsterna. Detta får till följd att nettot som redovisas på budgeten sjunker mellan budgetåren 1983/84, 1984/85, 1985/86 och 1986/87. Med antagandet om oförändrad kommunalskatt över långtidsbudgetperioden utvecklas inkomster och utgifter likartat under slutet av perioden. Nettot som redovisas på budgeten dessa budgetår ansluter sig därför i högre utsträckning till lönesummans utveckling.

Inkomstskatten, netto, uppvisar sålunda en tillväxttakt om ca 1,1%. I beräkningen har beaktats den omläggning av skattesystemet som successivt genomförs under perioden 1983–1985.

Inkomsterna från de *lagstadgade socialavgifterna*, netto, beräknas i löpande priser öka med ca 4,5% per år. I bruttoinkomsterna från lagstadgade socialavgifter ingår emellertid samtliga socialavgifter, exkl. ATP. Till viss del skall emellertid dessa inkomster överföras till fonder som redovisas utanför statsbudgeten (se senare avsnitt om staten och socialförsäkringssektorn). Vidare utbetalas från inkomsttiteln 85% av sjukförsäkringens kostnader.

Mervärdeskattens ökningstakt beräknas i löpande priser komma att uppgå till ca 6% i genomsnitt per år. Beräkningen baseras på den högre mervärdeskattesats om 19% som gäller fr.o.m. den 1 januari 1983. Inkomsterna från mervärdeskatt utvecklas på lång sikt i takt med den privata konsumtionens utveckling i löpande pris. Uppbörden av mervärdeskatten består emellertid av såväl inbetald som återbetald skatt. I det förstnämnda fallet överstiger den utgående skatten den ingående, medan de utgående skatterna i det sistnämnda fallet understiger de ingående.

Övriga indirekta skatter förutses öka med i genomsnitt 2,0% per år. Kalkylen baseras på oförändrade nominella skattesatser exkl. de skatte-

satshöjningar som schablonmässigt lagts in för att finansiera marginalskattereformens andra steg.

Inkomsterna från räntor och återbetalning av lån beräknas i löpande priser att öka med 1,9% per år. De värdemässigt mest betydelsefulla inkomsterna utgörs av räntor och amorteringar på bostadsbyggande och energisparlån.

Tabell 9. Bruttoredovisning av statsbudgetens inkomstsida budgetåren 1983/84–1987/88
(Miljarder kr., löpande priser)

	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87	1987/88
Inkomstskatt					
inkomster	162,2	166,7	174,3	184,5	196,5
utgifter	122,7	131,6	140,0	148,0	155,4
netto	*39,5*	*35,1*	*34,3*	*36,5*	*41,1*
Socialavgifter (exkl. ATP)					
inkomster	81,8	84,1	88,4	92,9	97,6
utgifter	34,9	36,6	38,2	39,9	41,7
netto	*46,9*	*47,5*	*50,2*	*53,0*	*55,9*
Mervärdeskatt					
inkomster	85,1	91,2	97,1	103,8	111,0
utgifter	36,0	38,9	41,9	45,3	49,0
netto	*49,1*	*52,3*	*55,2*	*58,5*	*62,0*
Övriga inkomster (netto)	*72,7*	*77,0*	*79,9*	*82,0*	*83,9*
Totala statsinkomster	**208,1**	**211,9**	**219,6**	**230,0**	**242,9**
Procentuell utveckling, inkomster		+4,6	+4,9	+5,3	+5,6
Procentuell utveckling, utgifter		+6,8	+5,6	+5,1	+4,7
Procentuell utveckling, netto		+1,9	+3,6	+4,7	+5,6

6 Statsutgifterna

Utgifterna på statsbudgeten har under den senaste tioårsperioden ökat kraftigt. Mellan budgetåren 1971/72 och 1981/82 var den genomsnittliga årliga utvecklingstakten 15,5%. Under samma period ökade konsumentprisindex i genomsnitt med 9,9% per år. Även som andel av bruttonationalprodukten (BNP) har utgifterna ökat. Budgetåret 1971/72 var statsutgifternas andel av BNP ca 28,7%. Statsutgifternas andel av BNP har under tioårsperioden därefter ökat kraftigt för att budgetåret 1981/82 uppgå till 40%.

Under senare delen av 1970-talet var utgiftstillväxten särskilt markant. Detta förklaras bl. a. av de kraftigt ökade utgifterna för arbetsmarknads- och industripolitiska insatser. Statsbudgetens utgifter styrs vidare till stor del av historisk inflation genom de automatiskt verkande reglerna, som för många anslag styr utbetalningarna.

Statsutgifterna består av ett flertal olika slags utgifter. För samhället i sin

helhet har dessa utgifter mycket olika innebörd. Det är därför viktigt att vid en analys av statsbudgetens inverkan på samhällsekonomin inte enbart studera statsbudgetens totala utgifter, utan mera analysera de olika komponenternas betydelse.

I detta kapitel redovisas först en sammanfattning av de i appendix redovisade statsutgifterna uppdelade på olika ändamål. Därefter beskrivs de automatikbindningar som finns i budgeten. Sedan presenteras utgifterna uppdelade på realekonomiska kategorier.

6.1 Sammanfattning av statsutgifternas utveckling

I appendix redovisas utvecklingen under långtidsbudgetperioden statsutgifterna uppdelade på fjorton ändamålsgrupper. I beskrivningen av utgiftsutvecklingen för de skilda ändamålen läggs tonvikt vid de faktorer, t. ex. i form av volymförändringar och regelsystem, som styr utgiftsutvecklingen. För de närmare beskrivningarna av utvecklingen för enskilda ändamål hänvisas till appendix. I det följande sammanfattas huvudresultatet av beräkningarna.

Beräkningarna utgår från de anslagsbelopp för budgetåret 1983/84 som redovisas i budgetpropositionen eller, om förändringar inträffat på grund av särpropositioner m. m., beräkningen i det reviderade budgetförslaget. Vidare tas i ändamålsavsnitten även upp sådana faktorer som påverkar statsbudgetens inkomstsida och som kommer till uttryck i form av avdrag eller skattereduktioner. Viss statlig reglerad verksamhet som finansieras med lagstadgade socialavgifter eller andra avgifter utan att redovisas på statsbudgeten behandlas också. Även utgifter utanför dessa områden tas upp. Som framgår av redovisningen beräknas de totala statsutgifterna, exkl. statsskuldräntor, i oförändrad pris- och lönenivå bli i stort sett oförändrade under långtidsbudgetperioden. På några områden minskar utgifterna under perioden.

Den utveckling av statsbudgetens utgifter som redovisas i appendix sammanfattas i tabell 10. Enligt de redovisade beräkningarna skulle *statsutgifterna i oförändrad pris- och lönenivå (exkl. statsskuldräntor)* minska med i genomsnitt 0,9% per år under perioden. Erfarenhetsmässigt underskattas utgifternas ökningstakt i långtidsbudgetberäkningarna. Detta hänger samman med långtidsbudgetens kalkylmässiga förutsättning att endast gjorda åtaganden skall räknas in i beräkningarna. Dock bör beaktas att posten Tillkommande utgiftsbehov, netto, endast beräknats schablonmässigt för budgetåren efter 1983/84. Den faktiska utvecklingen av utgifterna under perioden 1977/78–1981/82 innebar en genomsnittlig ökning med inemot 4,4% per år i fasta priser.

Tabell 10. Utgiftsutvecklingen i oförändrad pris- och lönenivå (exkl. statsskuldräntor)
(Milj. kr.)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78–1981/82	1983/84	Förändring till				Procentuell förändring 1983/84–1984/85	Genomsnittlig procentuell förändring 1983/84–1987/88
			1984/85	1985/86	1986/87	1987/88		
Folkpensioner, sjukförsäkring, m. m.	+ 2,1	46241	− 397	− 53	− 227	− 403	− 0,9	−0,6
Utbildning och forskning	+ 6,0	34783	−1072	− 516	− 186	− 45	− 3,0	−1,3
Totalförsvar	+ 1,1	24208	+ 582	+ 54	− 807	− 958	+ 2,4	−1,1
Bostadspolitik	+11,9	19077	−1003	−2150	− 25	0	− 5,3	−4,5
Arbetsmarknads- och regionalpolitik	+ 0,3	17229	− 538	− 59	− 86	+ 83	− 3,1	−0,9
Stöd till barnfamiljer	+ 1,1	15596	+ 147	+ 263	+ 140	+ 130	+ 0,9	+1,1
Kommunikationer	+ 1,4	14100	−1202	+ 156	− 219	− 83	− 8,5	−2,5
Skatteutjämningsbidrag	+ 3,1	10811	+ 29	+ 73	+ 189	+ 136	+ 0,3	+1,0
Hälso-, sjuk- och socialvård	− 0,7	8201	− 189	− 29	+ 17	+ 18	− 2,3	−0,6
Rätts- och polisväsende	+ 2,4	7979	+ 35	− 67	− 33	0	+ 0,4	−0,2
Internationellt utvecklingssamarbete och övrig internationell samverkan	− 0,9	8137	+ 59	+ 90	+ 106	+ 101	+ 0,7	+1,1
Näringspolitik	+ 8,8	7802	−1055	−1371	− 287	− 189	−13,5	−6,7
Energiförsörjning	+ 1,8	5117	+ 292	− 931	− 35	− 40	+ 5,7	−3,7
Övrigt	− 2,6	23338	+1951	+ 353	+ 163	+ 98	+ 8,4	+2,6
Utgifter i oförändrad pris- och lönenivå (exkl. statsskuldräntor)	**+ 2,5**	**242619**	**−2361**	**−4187**	**−1290**	**−1152**	**− 1,0**	**−0,9**

För många anslag är utvecklingen av priser och löner styrande för de framtida utgifterna. I tabell 11 redovisas utgiftsutvecklingen i löpande priser. Till grund för dessa beräkningar ligger de antaganden som behandlats i kapitlet 4. Vid beräkningen av lönekostnader har förutsatts att timlöneökningarna inom offentlig sektor ligger i linje med de som antas för ekonomin i stort. Vidare har förutsatts att utgifterna för den egentliga förvaltningen beräknats utifrån det s. k. huvudförslaget. Detta innebär att krav på fortlöpande rationaliseringar och produktivitetsförbättringar, för att kunna upprätthålla en oförändrad omfattning av och kvalitet i verksamheten vid 2 % årlig reducering av anslagsbeloppen, har lagts in i beräkningarna. Möjlighet finns för statliga myndigheter att planera dessa rationaliseringar inom ett treårsperspektiv med ett mellan budgetåren ojämnt uttag av huvudförslaget. I beräkningarna har dock normalt en schablonmässig 2-procentig årlig reducering lagts in.

Efter omräkning blir den genomsnittliga årliga ökningen av *statsutgifterna i löpande priser (exkl. statsskuldräntor)* 3,0 % under långtidsbudgetperioden.

Tabell 11. Utgiftsutvecklingen i löpande priser (exkl. statsskuldräntor)
(Milj. kr.)

	1983/84	Förändring till				Procentuell förändring 1983/84–1984/85	Genomsnittlig procentuell förändring 1983/84–1987/88
		1984/85	1985/86	1986/87	1987/88		
Folkpensioner, sjukförsäkring, m. m.	46 241	+1 930	+2 247	+2 150	+2 025	+ 4,2	+4,2
Utbildning och forskning	34 783	+2 262	+ 946	+1 824	+1 922	+ 6,5	+4,7
Totalförsvar	24 208	+1 724	+1 331	+ 496	+ 367	+ 7,1	+3,8
Bostadspolitik	19 077	− 991	−1 844	+ 580	+ 506	− 5,2	−2,4
Arbetsmarknads- och regionalpolitik	17 229	+ 31	+ 244	+ 225	+ 414	+ 0,2	+1,3
Stöd till barnfamiljer	15 596	+ 641	+ 641	+ 780	+ 682	+ 4,1	+4,1
Kommunikationer	14 100	− 546	+ 712	+ 348	+ 499	− 3,9	+1,8
Skatteutjämningsbidrag	10 811	+ 763	+ 735	+ 839	+ 828	+ 7,1	+6,6
Hälso-, sjuk- och socialvård	8 201	+ 195	+ 321	+ 367	+ 409	+ 2,4	+3,7
Rätts- och polisväsende	7 979	+ 981	+ 365	+ 419	+ 483	+12,3	+6,4
Internationellt utvecklingssamarbete och övrig internationell samverkan	8 137	+ 486	+ 467	+ 509	+ 538	+ 6,0	+5,6
Näringspolitik	7 802	− 764	−1 348	− 187	+ 538	− 9,8	−6,2
Energiförsörjning	5 117	+ 431	− 855	+ 84	+ 85	+ 8,4	−1,3
Övrigt[1]	23 338	+ 114	+ 930	+ 645	+ 108	+ 0,5	+1,8
Utgifter i löpande priser (exkl. statsskuldräntor)	**242 619**	**+7 257**	**+4 892**	**+9 079**	**+9 404**	**+ 3,0**	**+3,0**
Absolut nivå		**249 876**	**254 768**	**263 847**	**273 251**		

[1] Anm. I löpande prisberäkningen har täckningsanslaget för löner och omkostnader för åren 1984/85–1987/88 redovisats under resp. ändamålsgrupp. Förändringstalet till 1984/85 är av denna anledning lägre i löpande prisberäkningen än i fast prisberäkningen.

För att beräkna utvecklingen av de totala utgifterna måste även statsskuldräntorna beaktas. Av tabell 12 framgår att *de totala statsutgifterna i löpande priser* ökar med 5,1 % per år i genomsnitt under perioden.

Utgifternas ökningstakt framöver är i mycket hög grad beroende av den antagna pris- och löneutvecklingen. Denna kan i hög grad avvika från den pris- och löneutveckling som varit aktuell under den bakomliggande perioden. En viss jämförbarhet med den bakomliggande perioden erhålls dock om utgifternas ökningstakt deflateras till fasta priser. En sådan kalkyl resulterar i en genomsnittlig årlig ökning om ca 0,9 % under långtidsbudgetperioden att jämföra med 4,4 % per år för den tidigare perioden. Det bör dock understrykas att de på detta sätt enligt gängse långtidsbudgetmetod beräknade utgifterna inte skall betraktas som en prognos för den sannolika framtida utvecklingen.

Tabell 12. Totala statsutgifter
(Miljarder kr., löpande priser, avrundat)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78–1981/82	1983/84	Förändring till				Procentuell förändring 1983/84–1984/85	Genomsnittlig procentuell förändring 1983/84–1987/88
			1984/85	1985/86	1986/87	1987/88		
Summa statsutgifter (exkl. statsskuldräntor)	+12,3	242,6	+ 7,3	+ 4,9	+ 9,1	+ 9,4	+ 3,0	+ 3,0
Statsskuldräntor	+41,5	55,4	+ 7,6	+11,6	+ 5,3	+10,0	+13,7	+12,9
Totala statsutgifter i löpande priser	**+14,4**	**298,0**	**+14,9**	**+16,5**	**+14,3**	**+19,4**	**+ 5,0**	**+ 5,1**

6.2 Automatiken i statsutgifterna

Begreppet automatik

Den övervägande delen av statsbudgetens utgifter, liksom huvuddelen av utgifterna inom den del av socialförsäkringssystemet som inte redovisas på statsbudgeten, styrs av en långtgående automatik. Automatikbindningar finns även i varierande grad i andra statligt reglerade system utanför statsbudgeten, t. ex. jordbruksprisregleringen. Förändringar i befolkningens ålderssammansättning, ökningar av löner och priser etc. medför att utgifterna stiger inom ramen för gällande regelsystem, utan att några beslut om reformer eller nya åtaganden fattas. Så länge dessa regelsystem inte omprövas är det därför faktorer utanför statsmakternas omedelbara kontroll som styr vissa utgifters utveckling.

Det faktum att många och stora anslag på budgeten präglas av automatik skall givetvis inte uppfattas så att de står utanför statsmakternas kontroll.

Riksdagen är suverän och kan pröva alla utgifter; regelsystem kan ändras och indexeringar brytas upp. Begreppet "automatik" måste således uppfattas i relation till nu gällande regelsystem, avtal och former för budgetbehandling.

Graden av automatik på statsbudgeten varierar i betydande utsträckning mellan olika typer av anslag. De anslag som är indexerade och följer förändringar i priser, löner m. m. präglas av en långtgående automatik. Men även utöver dessa anslag gäller att statsbudgetens utgifter i hög grad är beroende av den allmänna prisutvecklingen. I det reguljära budgetarbetet räknas myndighetsanslagen generellt upp med hänsyn till förändringar i pris- och lönenivån. En stor grupp anslag är varken indexerade eller föremål för sedvanlig pris- och löneomräkning. Emellertid kan konstateras att också dessa i olika avseenden präglas av automatik. Som exempel kan nämnas utgifterna för arbetsmarknadsåtgärder, som påverkas av förändringar i konjunktur- och sysselsättningsläget.

Även i ett samhällsekonomiskt perspektiv är automatiken av stor betydelse. Då det oftast är historisk kostnadsutveckling som ligger till grund för uppräkningen kan denna försvåra aktiva insatser för att nedbringa inflationen.

Automatikens omfattning

I syfte att illustrera omfattningen och karaktären av automatik i statsbudgeten skall i det följande statsbudgetens utgifter delas upp i olika grupper, alltefter de faktorer som bedöms vara styrande. Utgångspunkten för klassificeringen utgörs av budgetpropositionen för budgetåret 1983/84 (prop. 1982/83:100). I appendix framgår för varje ändamål en utförlig beskrivning av de utgiftsstyrande faktorerna.

För undersökningen har anslagen delats in i tre huvudgrupper beroende på graden av automatik i utgifternas utveckling. Vidare redovisas ränteutgifterna för statsskulden i en separat kategori. Dessutom redovisas utgifter i en restpost beroende på deras särskilda karaktär. Dessa är: oförutsedda utgifter, ökad disposition av rörliga krediter och beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto.

Den första huvudgruppen består av anslag som präglas av vad som kan betecknas som *fullständig automatik*. Häri ingår framför allt alla anslag där utgifterna direkt påverkas av skilda index. Kännetecknande för utgifterna inom denna huvudgrupp är att statsmakternas påverkan av utgiftsutvecklingen är mycket begränsad inom ramen för nu gällande regler. Till övervägande delen ökar utgifterna automatiskt i takt med utvecklingen av löner, priser och andra styrande faktorer. De beloppsmässigt viktigaste är anknytningen av vissa transfereringsanslag (främst folkpensioner) till basbeloppet och försvarsramens koppling till försvarsprisindex (FPI). Även kopplingen av biståndsramen till bruttonationalinkomsten (BNI) tillhör denna kategori. Vissa utgifter, främst vissa större transfereringsanslag till kommunala sektorn som styrs av löneutvecklingen, förs också till kategorin fullständig automatik. Det gäller bl. a. grundskole- och gymnasieskolebidragen samt skatteutjämningsbidraget. Gruppen fullständig automatik omfattar även vissa anslag som är beroende av den allmänna räntenivån. Det gäller främst räntesubventionerna till bostadssektorn. Till gruppen skulle kunna adderas räntorna på statsskulden, vilka utgör drygt 19% av de totala utgifterna.

Sammanlagt summerar sig utgifterna inom denna grupp till drygt 144 miljarder kr. Detta innebär att 49% av utgifterna på statsbudgeten styrs av fullständig automatik.

Den andra huvudgruppen består av anslag som är föremål för *pris- och löneomräkning* i den årliga budgetprocessen. Utgifterna inom denna huvudgrupp utgör ca 44 miljarder kr., eller ca 15%, av statsbudgetens totala utgifter. Häri ingår i stor utsträckning olika former av myndighetsanslag. Generellt budgetbehandlas dessa så att den historiska medelstilldelningen

tas som utgångspunkt för en uppräkning för att kompensera prisstegringar. Lönerna budgeteras ofta i ett löneläge, som vid en viss given tidpunkt inför budgetbehandlingen är känt. Efter det att löneavtalen blir klara för åren framöver beaktas detta till bestämmandet av anslagen. För att budgeten i så hög utsträckning som möjligt skall spegla framtida belastning läggs dock i statsbudgeten in en schablonmässigt beräknad antagen budgetbelastning för kommande löneavtal. Kompensation för pris- och lönestegringar sker dock vanligen inte fullt ut. Utgående från principen att en ökad produktivitet bör leda till ett minskat realt anslagsbehov har pris- och löneomräkningen de senaste åren reducerats med två procentenheter. De anslag som reguljärt har pris- och löneomräknats på det senare sättet svarar för drygt 8 % av statsutgifterna.

Ca 6% av utgifterna prisomräknas enligt särskilda metoder. Vanligen utgår budgetbehandlingen även i dessa fall från den faktiska nominella nivån. Skilda former för prisuppräkning förekommer sedan. I vissa fall behålls anslagsbeloppet på oförändrad nominell nivå. Exempel på anslag i denna grupp är anslagen för drift av vägar.

I en tredje huvudgrupp redovisas utgifterna för de anslag som i stor utsträckning bestäms genom enskilda beslut. Utgifterna inom denna huvudgrupp svarar för ca 15% av de totala utgifterna. Även inom denna grupp kan dock vissa former av automatik göra sig gällande.

Det bör vidare påpekas att utgifterna inte nödvändigtvis behöver utvecklas långsammare inom denna huvudgrupp än de utgifter som helt eller delvis styrs av automatiska uppräkningar. Detta beror på att även de utgifter som redovisas inom denna huvudgrupp till stor del genom politiska beslut utvecklas i takt med övrig kostnadsutveckling.

De anslag som ingår under denna huvudgrupp har indelats i vissa undergrupper. En sådan utgör de transfereringar till enskilda som inte omräknas om inte politiska beslut härom fattas. T. ex. ingår här anslagen för barnbidragen, livsmedelssubventionerna och bostadsbidragen.

Huvudgruppen separata beslut omfattar även investeringar i byggnader, anläggningar och i viss mån även utrustning. Varje investering kan givetvis uppfattas som resultatet av ett särskilt beslut. En investering genomförs emellertid ofta under en längre tidsperiod och under denna period kan indexklausuler m. m. göra att kostnadsutvecklingen de facto blir automatikstyrd.

Till gruppen separata beslut har även förts utgifterna på olika konjunkturkänsliga anslag. De olika sysselsättningspolitiska åtgärderna ingår här liksom åtgärder inom industripolitikens område. Dessa utgifter påverkas i betydande grad av konjunkturutvecklingen.

Utöver dessa tre huvudgrupper redovisas, som tidigare nämnts, räntor på statsskulden samt resterande utgifter. Till kategorin resterande utgifter hör posterna tillkommande utgiftsbehov, netto, ökad disposition av rörliga krediter samt oförutsedda utgifter. Det bör vidare noteras att det på samma

sätt som för utgifterna under gruppen separata beslut även här återfinns utgifter, som i hög utsträckning påverkas av konjunkturerna.

Indelningen i grupper utgår från de regelsystem som kan påverkas genom politiska beslut. Effekterna av andra mer opåverkbara typer av förändringar, t.ex. demografiska, beaktas inte vid klassificeringen. För en utförligare beskrivning av principer m.m. för indelningen hänvisas till långtidsbudgeten 1981.

Huvudresultaten av den utförda undersökningen sammanfattas i tabell 13.

I tabellen har de utgiftsstyrande faktorerna fördelats efter den ändamålsuppdelning av statsbudgeten som redovisas i appendix. Beloppen för resp. ändamål kan i vissa fall skilja sig åt jämfört med de belopp som redovisas i appendix. Detta beror främst på de särpropositioner som lagts fram efter det att budgetpropositionen presenterades i januari 1983. I ändamålsavsnitten har dessa beaktats, medan däremot automatikklassificeringen bygger på framställan i budgetpropositionen.

Till socialförsäkringssektorn hör ATP, sjuk-, delpensions-, arbetslöshets- och arbetsskadeförsäkringarna. Även dessa har analyserats i detta sammanhang (se kapitlet om utgifter och inkomster inom den offentliga sektorn) med hänsyn till att såväl utgifter som inkomster i hög grad styrs av statsmakternas beslut. Likväl redovisas de endast i begränsad utsträckning direkt på statsbudgeten. Dessa utgifter beräknas uppgå till totalt 79 miljarder kr. Härav ingår ca 7,5 miljarder kr. på statsbudgetens utgiftssida i form av statsbidrag. Av de utgifter för socialförsäkringssystemet, som redovisas vid sidan av statsbudgeten, är totalt ca 53,7 miljarder kr. närmast att hänföra till gruppen fullständig automatik.

Övriga utgifter – ca 17,8 miljarder kr. – kan hänföras till den grupp vars utveckling styrs genom separata beslut. Hit hör bl.a. ersättningsnivåerna för tandvårdsförsäkringen, delar av sjukförsäkringen m.m. Dessa fastställs efter överläggningar mellan staten, sjukvårdshuvudmännen och de privata vårdgivarna.

I huvudsak överensstämmer resultaten av undersökningen från tidigare års undersökningar. Det är främst andelen räntor på statsskulden som ökar. Av övriga grupper har andelen fullständig automatik sjunkit något. Föregående års undersökning visade att ca 52 % av de totala utgifterna var avhängiga fullständig automatik. För budgetåret 1983/84 har denna andel sjunkit till ca 49 %. Om statsskuldräntorna exkluderas blir emellertid den procentuella andelen tämligen konstant över de tre budgetår som undersökningen genomförts, nämligen ca 61 % för budgetåret 1983/84 att jämföra med 61 resp. 62 % för budgetåren 1982/83 och 1981/82.

Andelen utgifter inom gruppen separata beslut ligger, jämfört med tidigare års undersökningar, kvar på en nivå om ca 15 % av de totala statsutgifterna. Det bör dock ånyo noteras att inom denna grupp redovisas utgifterna för barnbidrag som med jämna mellanrum höjts, bl.a. med hänsyn till

Tabell 13. Utgiftsstyrande faktorer i statsbudgeten och vissa delar av socialförsäkringssektorn, ändamålsklassificerat budgetåret 1983/84
(Miljarder kr., löpande priser, belopp enligt budgetprop. 1982/83:100)

	Internationellt utvecklingssamarbete, m. m. (1)	Försvars-, rättsväsen (2)	Folkpension, sjukförsäkring m. m. (3)	Stöd till barnfamiljer och hälso-, sjuk- och socialvård m. m. (4)	Utbildning och forskning (5)	Arbetsmarknads- och regional politik (6)	Kommunikationer (7)	Näringspolitik och energiförsörjning (8)	Bostadspolitik (9)	Räntor (10)	Övrigt inkl. skatteutjämningsbidrag (11)	Summa (12)	Procentuell fördelning (13)	Procentuell fördelning LB-82 (14)	Procentuell fördelning LB-81 (15)	Socialförsäkringssektorn (16)
1. Fullständig automatik	*6,3*	*22,5*	*45,7*	*10,8*	*23,3*	*2,9*	*0,4*	*1,9*	*18,5*		*12,0*	*144,3*	*49,0*	*52*	*55*	*53,7*
därav																
– Basbelopp			40,8	1,3	3,9							46,0	15,6			36,5
– FPI + NPI		21,4										21,4	7,2			
– BNI	6,2											6,2	2,2			
– Timlön					18,4						0,2	18,6	6,3			
– Lönesumma			4,1	0,7	0,6	0,2					10,6	16,2	5,5			17,2
– Ränta		0,8							10,3			11,1	3,8			
– Aktivitetsnivå	0,1	0,2	0,8	8,8	0,4	2,7	0,4	1,9	8,2		1,2	24,7	8,4			
2. Pris- och löneomräkning	*1,2*	*8,5*	*0,6*	*7,7*	*9,5*	*1,8*	*5,8*	*2,5*	–		*6,7*	*44,3*	*15,0*	*15*	*15*	
3. Räntor på statsskulden										*56,5*		*56,5*	*19,2*	*16*	*12*	
4. Separata beslut	*0,4*	*1,9*	–	*7,6*	*1,4*	*12,4*	*7,7*	*7,9*	*0,5*		*5,0*	*44,8*	*15,2*	*15*	*15*	*17,8*
varav																
– Transfereringar till hushåll				7,2				0,3			3,9	11,4	3,9			17,8
– Investering		1,8			0,3		6,0	3,8			0,5	12,4	4,2			
– Konjunkturberoende						9,5		0,9				10,4	3,5			
– Övrigt	0,4	0,1		0,4	1,1	2,9	1,7	2,9	0,5		0,6	10,6	3,6			
5. Resterande	–	–	–								*4,5*	*4,5*	*1,6*	*2*	*3*	
Summa	**7,9**	**32,9**	**46,3**	**26,1**	**34,2**	**17,1**	**13,9**	**12,3**	**19,0**	**56,5**	**28,2**	**294,4**	**100 %**	**100 %**	**100 %**	**71,5**
Proc. fördelning av totala utgifter	2,7 %	11,0 %	15,7 %	8,0 %	11,0 %	5,8 %	4,7 %	4,2 %	6,5 %	19,2 %	9,7 %	100 %				

den allmänna kostnadsutvecklingen. Vidare redovisas som separata beslut de utgifter inom arbetsmarknadsdepartementets verksamhetsområde som i hög grad påverkas av konjunkturutvecklingen. Som exempel på sådana utgifter kan nämnas utgifterna på anslagen Bidrag till arbetslöshetsförsäkringen och utbildningsbidrag samt Sysselsättningsskapande åtgärder och Arbetsmarknadsutbildning.

Årets undersökning ger – på samma sätt som för föregående år – för handen att ca 85 % av de totala statsutgifterna på något sätt automatiskt ökar i takt med pris- och löneutvecklingen samt med förändringar i räntenivån.

Automatikinslaget för staten och socialförsäkringssektorn uppgår sammantaget till ca 303 miljarder kr. Som andel av BNP uppgår detta belopp till ca 40 %.

Av tabell 13 kan vidare utläsas att så gott som alla utgifter inom ändamålen folkpension, sjukförsäkring m.m. styrs av fullständigt automatiska uppräkningar av utgifterna. Även inom ändamålen utbildning och forskning, bostadspolitik, försvars-, rätts- och polisväsen svarar den fullständiga automatiken för den absoluta merparten av utgifterna. Det bör dock observeras att sedvanliga pris- och löneomräkningar för många ändamål utgör en stor andel.

Inom ändamålet kommunikationer styrs drygt hälften av utgifterna (55 %) genom separata beslut. Det är främst enskilda investeringsbeslut inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde som svarar för dessa utgifter.

Inom vissa områden har åtgärder vidtagits för att bryta de automatiska utgiftsökningarna. Vidare bör nämnas att regeringen tillkännagivit att någon kompensation för devalveringens genomslag på prisnivån inte skall tillåtas. S.k. bidragsanslag har under de senaste åren dessutom endast uppräknats med en procentsats som understiger inflationen.

Även inom jordbruksprisregleringen föreligger en hög grad av automatiskt verkande regler. Varje halvår skall jordbruket kompenseras för kostnadsutvecklingen. Ersättningsbeloppen beräknas med utgångspunkt från utvecklingen av produktionsmedelsprisindex. Kostnaden inom förädlingsledet kompenseras på ett likartat sätt inom ramen för prisregleringssystemet. Inflationsskyddet på kostnadssidan kompletteras med en inkomstgaranti enligt vilken jordbrukarna skall ges en inkomstutveckling som ligger i nivå med andra jämförbara grupper. Den nyligen tillsatta livsmedelsutredningen kommer att belysa automatiken inom jordbruksprisregleringen mer i detalj.

6.3 Statsutgifternas uppdelning på realekonomiska kategorier

För att underlätta en analys av utgiftsutvecklingen i ett samhällsekonomiskt perspektiv krävs förutom den tidigare redovisade uppdelningen av

budgeten på ändamål en uppdelning av statsutgifterna i realekonomiska termer, dvs. en fördelning på konsumtion, investeringar, transfereringar och finansiella transaktioner. Den genomgång i realekonomiska termer som sker i det följande bygger i huvudsak på det inom nationalräkenskaperna tillämpade internationella SNA-systemet (System of National Accounts).

Vid en analys i reala termer är en första utgångspunkt att särskilja de finansiella transaktionerna från utgifterna i övrigt. Realekonomiskt betraktas de finansiella transaktionerna främst som en del av kreditmarknaden. Det är vidare viktigt att skilja mellan å ena sidan sådana utgifter där staten *slutligt förbrukar* produktionsresurser och å andra sidan sådana utgifter som utgörs av överföringar (transfereringar) till andra sektorer i ekonomin. De senare påverkar den reala samhällsekonomiska utvecklingen *indirekt*, bl.a. genom sina effekter på de disponibla inkomsterna i andra delar av ekonomin.

De statliga konsumtions- och investeringsutgifterna visar statens direkta (slutliga) förbrukning av reala resurser. Som konsumtionsutgifter betraktas kostnader för statliga myndigheters produktion av tjänster inom t.ex. försvaret, undervisningssektorn och rättsväsendet. Konsumtionsutgifterna består till närmare 60% av lönekostnader, inkl. sociala avgifter. Försvarets investeringar, som inte har någon civil användning, räknas även in som konsumtion. Återstoden är omkostnader i den löpande verksamheten, exempelvis hyror, reparationer och underhåll. Det *investeringsbegrepp* som används skiljer sig i princip inte från det som gäller för den privata sektorn. Som statliga investeringar betraktas utgifter för byggnader och anläggningar samt materielinköp för civila ändamål. Till skillnad från vad som gäller vid en strikt tillämpning av SNA-systemet räknas i detta sammanhang även affärsverkens investeringar som statliga investeringar.

Det bör understrykas att gränsen mellan konsumtion och investering i vissa fall kan vara flytande. Det kan sålunda hävdas att delar av utgifterna för t.ex. utbildning och forskning, vilka klassificeras som konsumtion, utgör produktiva investeringar i lika hög grad som exempelvis inköp av maskiner.

Den del av statens utgifter som *indirekt* påverkar samhällsekonomin indelas i *transfereringar* (inkomstöverföringar, bidrag) samt finansiella transaktioner (lån). Transfereringarna indelas i undergrupper med utgångspunkt i olika mottagare av inkomstöverföringen. Som transfereringar räknas också ränteutgifter för statsskulden. Till gruppen finansiella transaktioner hänförs utgifter för utlåning, aktieteckning, markinköp m.m. I vissa fall kan det dock vara svårt att helt entydigt avgöra om ett visst anslag skall klassificeras som finansiell transaktion eller transferering. Vissa lån omförs t.ex. till bidrag efter en viss tid om bidragsmottagaren inte kan uppfylla i förväg ställda krav för att erhålla medlen. Vidare ställer åtminstone huvuddelen av utgifterna avseende finansiella transaktioner anspråk

på de samhällsekonomiska resurserna. Vid ett studium av hur stor del av samhällets resurser som staten fördelar (omför) är det därför lämpligt att summera transfereringar och finansiella transaktioner.

Konsumtionsutgifter

Som framgår av tabell 14 utgörs drygt hälften av statens konsumtionsutgifter av kostnader för försvar, polisväsende och kriminalvård, samt vägunderhåll. Också den återstående delen av utgifterna innehåller till en del utgiftsposter som inte avser myndighetsutövning i traditionell mening som t. ex. högre utbildning och forskning.

För statens konsumtionsutgifter gäller att flertalet anslag beräknas bli oförändrade under den framförliggande perioden i oförändrad pris- och lönenivå. Sammantaget minskar de statliga konsumtionsutgifterna i fasta priser med i genomsnitt 0,4 % per år.

Tabell 14. Konsumtionsutgifternas utveckling
(Miljarder kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78–1981/82	1983/84		Genomsnittlig procentuell förändring 1983/84–1987/88
		Avrundat nominellt belopp	Andel av totala statsutgifterna	
Summa statliga konsumtionsutgifter	**−0,1**	**59,3**	**19,9**	**−0,4**
därav				
Försvar		20,3	6,8	
Polisväsende och kriminalvård		8.0	2,7	
Vägunderhåll		3,1	1,0	

Anm. Utgifternas klassificering anpassas löpande. Detta gör att de reala fördelningarna i olika långtidsbudgetar inte är helt jämförbara.

Investeringsutgifter

De statliga investeringsutgifterna består till ca 50 % av utgifter för investeringar i affärsverk. Dessa utgifter omfattar framför allt investeringar i kraftstationer, järnvägar, teleanläggningar och byggnader. Bland investeringsutgifter återfinns även utgifter för byggnation av statliga vägar, byggnadsarbeten inom utbildningsområdet, investeringar inom försvaret med civilanvändning och utgifter för investeringar inom det arbetsmarknadspolitiska området. Dessa investeringsutgifter motsvarar ca 23 % av de totala investeringsutgifterna.

De statliga *investeringarna* visar en genomsnittlig årlig nedgång om 4,7 % i fasta priser under långtidsbudgetperioden. För investeringsutgifterna i affärsverk beräknas denna minskning till cirka 3,5 %. Detta hänger

samman främst med att bedömningen av investeringsutvecklingen i hög grad påverkas av långtidsbudgetens karaktär. Redan beslutade investeringar kommer under långtidsbudgetperioden att avslutas, medan nya investeringsobjekt av naturliga skäl har bedömts mer restriktivt i beräkningarna.

Tabell 15. Investeringar
(Miljarder kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78–1981/82	1983/84		Genomsnittlig procentuell förändring 1983/84–1987/88
		Avrundat nominellt belopp	Andel av totala statsutgifterna	
Totala utgifter	**−0,4**	**14,7**	**4,9**	**−4,7**
därav				
Statens järnvägar		2,1	0.7	
Televerket		1,9	0,6	
Statens vattenfallsverk		3,2	1,1	

Utgifter för investeringsändamål skiljer sig från övriga utgifter genom att de höjer produktionskapaciteten i framtiden. En förändring av investeringsvolymen får ett relativt stort genomslag på produktion och sysselsättning.

De flesta statliga investeringarna har ett relativt lågt importinnehåll. Som exempel kan nämnas investeringarna i statliga vägar, posthus och järnvägar. I den mån sådana investeringar görs inom delar av landet där sysselsättningen är låg kan de i hög grad bidra till att uppfylla mål avseende den regionala balansen.

Ökade statliga investeringar kan kräva ytterligare resursinsatser från övriga sektorer inom ekonomin. Detta gäller t. ex. byggande av statliga vägar eller järnvägar, som i vissa fall kan leda till krav på följdinvesteringar inom den kommunala sektorn.

På statsbudgeten återfinns även utgifter för investeringsändamål utanför den statliga sektorn. Bland dessa utgifter återfinns bl. a. bidrag till byggande av kommunala vägar samt bidrag till investeringar inom den statliga och privata företagssektorn. Utgifter av denna karaktär redovisas i den realekonomiska uppdelningen som transfereringar till andra sektorer av ekonomin. För budgetåret 1983/84 uppgick de statliga transfereringarna för investeringar i kommuner till 2,2 miljarder kr. Dessutom tillkommer transfereringar till övriga sektorer samt viss utlåningsverksamhet i syfte att finansiera investeringar i andra sektorer av ekonomin. Realekonomiskt redovisas denna senare typ av utgifter under rubriken Finansiella transaktioner.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att statens utgifter för konsumtion och investeringar minskar något under perioden, räknat i fast prisläge.

I löpande priser beräknas konsumtions- och investeringsutgifterna sammanlagt öka med 3,6 %. Den i jämförelse med den antagna allmänna prisutvecklingen och den låga utgiftstillväxten hänger delvis samman med att kompensation för inflationen reducerats med två procentenheter av det uppräknade anslaget vad gäller den statliga förvaltningen. Den måttliga förändringen i konsumtions- och investeringsutgifter förklarar inte de totala statsutgifternas ökning. I själva verket sjunker deras andel av de totala utgifterna under perioden.

Transfereringar

Transfereringarna beräknas för budgetåret 1983/84 svara för ca 69,5 % av de totala statsutgifterna. Utvecklingen av transfereringarna redovisas i tabell 16. Om man ser till den faktiska utvecklingen under bakomliggande perioder, finner man att transfereringarnas andel av de totala statsutgifterna stadigt ökar. Det faktum att transfereringarna utvecklas snabbare än utgifterna för konsumtion och investeringar torde främst hänga samman med att utgifterna för transfereringarna styrs strikt av gällande regelsystem i vilket det ofta finns inbyggt en mer eller mindre stark automatik, medan utgifterna för konsumtion och investeringar påverkas bl. a. av fortlöpande produktivitetsförbättringar och rationaliseringar. Även den för den offentliga sektorns utgifter oförmånliga befolkningsutvecklingen bör ha bidragit till de statliga transfereringarnas snabba ökningstakt. Under den framförliggande perioden stiger transfereringarna med 1,7 % per år, uttryckta i fasta priser.

Tabell 16. Transfereringarnas utveckling
(Miljarder kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78–1981/82	1983/84		Genomsnittlig procentuell förändring 1983/84–1987/88
		Avrundat nominellt belopp	Andel av totala statsutgifterna	
Summa transfereringar	**+ 6,6**	**207,0**	**69,5**	**+1,7**
därav				
Transfereringar till hushåll[1]	+ 3,4	77,4	26,0	−1,1
Transfereringar till kommunsektorn	+ 4,0	52,6	17,7	−0,8
Statsskuldräntor[2]	+29,0	55,4	18,6	+7,8
Transfereringar till företag m. m.	+ 7,3	14,9	5,0	−1,9
Internationella transfereringar	− 0,1	6,7	2,2	+1,1

[1] Häri ingår räntebidrag för bostäder och livsmedelssubventioner.
[2] Deflaterade med BNP-deflatorn.
Anm. Utgifternas klassificering anpassas löpande. Detta gör att de reala fördelningarna i olika långtidsbudgetar inte är helt jämförbara.

Transfereringarna till hushåll beräknas minska med i genomsnitt 1,1 % per år i oförändrad pris- och lönenivå. Folkpensionerna dominerar i denna grupp och svarar för över hälften av gruppens utgifter. Som framgår av tabell 17 minskar folkpensionerna något i fasta priser. Denna effekt erhålls på grund av att allt fler pensionärer erhåller ATP, vilket sänker statens kostnader i form av pensionstillskott över långtidsbudgetperioden. Totalt sett, dvs. inkl. ATP, ökar pensionsutbetalningarna över tiden.

Tabell 17. Transfereringar till hushåll
(Miljarder kr., avrundat)

	1983/84	Genomsnittlig årlig förändring 1983/84–1987/88	
		Oförändrad pris- och lönenivå	Löpande priser
Summa transfereringar till hushåll	**77,4**	**−1,1**	**+2,1**
därav			
Folkpensioner	40,6	−0,6	+4,4
Räntebidrag till bostäder	10,3	+5,6	+5,6
Barnbidrag	5,9	−0,6	−0,6
Sjukförsäkring och föräldraförsäkring	4,9	+0,1	+4,5
Livsmedelssubventioner	3,8	0	0

Utgifterna för barnbidrag minskar räknat i oförändrad prisnivå. Detta beror på att antalet barn beräknas minska. I enlighet med långtidsbudgetens metod har barnbidragen inte räknats upp i takt med prisutvecklingen.

De statliga *transfereringarna till kommunsektorn* för konsumtion och investeringar omfattar dels bidrag avsedda för särskilda ändamål, exempelvis lärarlöner för grundskolan, gymnasieskolan samt barnomsorgen, dels skatteutjämningsbidrag till kommunerna. Transfereringarna till kommunsektorn beräknas minska med 0,8 % per år i oförändrad pris- och lönenivå under den framförliggande perioden. Ett drygt tiotal specialdestinerade bidrag svarar för närmare 80 % av de statsbidrag till den kommunala sektorn som utgår för särskilda ändamål.

Tabell 18. Transfereringar till kommunsektorn
(Miljarder kr., avrundat)

	1983/84	Genomsnittlig årlig förändring 1983/84–1987/88	
		Oförändrad pris- och lönenivå	Löpande priser
Summa transfereringar till kommunsektorn	**52,6**	**−0,8**	**+4,4**
därav			
Bidrag till skolväsendet m. m.	16,9	−2,3	+5,3
Skatteutjämningsbidrag	10,8	+1,0	+6,6
Bidrag till sjukvård, social hemhjälp m. m.	7,2	+0,3	+4,7
Bidrag till förskolor, daghem m. m.	6,4	+3,1	+8,7

Bidrag till skolväsendet m. m. består till över 90 % av löner till grundskole- och gymnasieskolelärarna. Nedgången i oförändrad pris- och lönenivå sammanhänger framför allt med minskat antal elever. Uppräkningen till löpande priser har gjorts med utgångspunkt i antagandena om löneutvecklingen. Grundskolebidragssystemets utformning gör att olika förskjutningseffekter uppstår i beräkningen.

Statens bidrag till förskolor, daghem m. m. ökar i oförändrad pris- och lönenivå främst till följd av kommunernas utbyggnad av denna verksamhet. Löneutvecklingen för offentligt anställda påverkar statsbidragsnivån. I beräkningen i löpande priser har detta förhållande beaktats.

Utgifterna för skatteutjämningsbidrag beskrivs närmare i appendix under ändamålsavsnittet Skatteutjämningsbidrag till den kommunala sektorn.

I posten Övriga transfereringar till kommunsektorn ingår bl. a. bidrag till kommunalt bostadstillägg för folkpensionärer. Totalt sett minskar denna grupp av transfereringar i fasta priser.

Transfereringar till företag m. m. inkluderar överföringar till såväl privata som statliga företag. I fasta priser registreras en genomsnittlig minskning med 1,9 % per år under perioden. Som framgår av redovisningen under ändamålsgruppen Näringspolitik har de statliga insatserna till krisdrabbade företag och branscher varit mycket stora under den historiska perioden. För långtidsbudgetperioden har beräkningsmässigt några nya sådana insatser inte lagts in i beräkningarna.

De *internationella transfereringarna* består nästan helt av anslag till utvecklingsbistånd. Biståndets tillväxt följer bruttonationalinkomstens utveckling. Totalt ökar transfereringarna med 1,1 % i fasta priser. I löpande priser innebär detta en årlig genomsnittlig ökning på 7,8 %.

Statsskuldräntorna beräknas i fasta priser öka med i genomsnitt 7,8 % årligen under långtidsbudgetperioden. Ökningstakten av statsskuldrän-

torna bestäms dels av ökningen av statsskulden, dels av hur och till vilka villkor statsskulden kan placeras.

Den kostnad som slutligen belastar statsbudgeten är nettot av riksgäldskontorets inkomster och utgifter. Räntor på statsskulden är här den storleksmässigt mest betydande posten, men valutavinster och valutaförluster samt inkomster i form av räntor på rörliga krediter påverkar utgifternas storlek. Utvecklingen och effekterna av statsskuldräntor belyses mer utförligt i kapitel 9.

F. n. beräknas den statliga nyupplåningen på den svenska kreditmarknaden ske till en genomsnittlig räntesats av ca 12 %. Som framgår av tabell 19 beräknas statsskuldräntorna öka med 34,5 miljarder kr. i löpande priser under långtidsbudgetperioden, vilket innebär att de ökar snabbare än någon annan utgiftspost. Storleken på statsskuldräntornas ökningstakt är emellertid känslig för vilka antaganden som görs om den framtida ränteutvecklingen. Sålunda innebär en procentenhets högre räntenivå under hela långtidsbudgetperioden att statsskuldräntorna skulle bli ca 5,5 miljarder kr. större det sista året i långtidsbudgetperioden.

Tabell 19. Statsskuldräntorna i löpande priser
(Miljarder kr.)

Absolut nivå	Förändring till				Årlig procentuell förändring
1983/84	1984/85	1985/86	1986/87	1987/88	
55,4	+7,6	+11,6	+5,3	+10,0	+12,9

En av orsakerna bakom den snabba utvecklingen av statsskuldräntorna under 1970-talet, förutom det snabbt växande budgetunderskottet, har varit det successivt stigande ränteläget. Detta har medfört att nyupplåning och omsättning av gamla lån har blivit dyrare än för den förfallande statsskulden. Under långtidsbudgetperioden antas en successivt fallande ränteutveckling. Trots detta kommer statsskuldräntornas andel av de totala utgifterna att öka från 18,6 % budgetåret 1983/84 till 24,8 % budgetåret 1987/88. Varje år som underskott uppkommer ökar statsskulden och därmed ränteutgifterna i nominella termer.

Finansiella transaktioner

I posten Finansiella transaktioner ingår dels statlig utlåning till olika ändamål såsom bostadsbyggande, studielån och lån till företag, dels aktieköp, köp och försäljning av mark samt förändringar i dispositionen av rörliga krediter. Som framgår av nedanstående tabell beräknas de finansiella transaktionerna öka med 0,5 % per år i oförändrad pris- och lönenivå.

Det dominerande anslaget avser lån till bostadsbyggande. Utvecklingen här förklaras såväl av bostadsbyggande som av kostnadsutvecklingen.

Tabell 20. Finansiella transaktioner
(Miljarder kr., avrundat)

	1983/84	Genomsnittlig årlig förändring 1983/84–1987/88	
		Oförändrad pris- och lönenivå	Löpande priser
Summa finansiella transaktioner	**17,0**	**+ 0,5**	**+ 3,6**
därav			
Lån till bostadsbyggande	8,1	– 1,3	+ 2,9
Studielån	3,5	+ 0,8	+ 5,3
Energisparlån för bostäder	0,7	+12,9	+12,9

Den statliga utlåningen har kommit att bli en väsentlig del av kreditmarknaden. Kalenderåret 1982 svarade den statliga kreditgivningen, netto, för ca 12 % av den totala kreditgivningen från inhemska långivare på den organiserade marknaden.

Statens finansiella transaktioner är av väsentlig betydelse vid en studie av sparandets utveckling. Statens finansiella sparande definieras som budgetsaldot reducerat med *nettobeloppet* av finansiella transaktioner och amorteringar på statliga lån på budgetens inkomstsida. Det statliga finansiella sparandet visar statens direkta andel av bytesbalansunderskottet.

Sammanfattning av statsbudgetens utgifter uppdelade på realekonomiska kategorier

Totalt sett ökar statsutgifterna med 0,9 % i fasta priser. Omräknat till löpande priser blir ökningen 5,1 %. Den post som ökar mest i såväl fasta som löpande priser utgörs av utgifterna för statsskuldräntor. I tabell 21 redovisas utvecklingen av de totala statsutgifterna uppdelat på realekonomiska kategorier.

Tabell 21. Totala statsutgifter
(Miljarder kr., löpande priser)

	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87	1987/88	Genomsnittlig procentuell förändring 1983/84–1987/88
– Statlig konsumtion och investeringar	73,9	75,2	78,2	81,6	85,2	+ 3,6
– Transfereringar till						
hushåll	77,4	79,3	79,6	81,7	84,0	+ 2,1
kommuner	52,7	54,1	56,2	59,4	62,5	+ 4,4
företag	14,9	16,1	14,4	14,0	13,8	– 1,9
utlandet	6,7	7,0	7,4	7,8	8,2	+ 5,2
statsskuld räntor	55,4	63,0	74,6	79,9	89,9	+12,9
– Finansiella transaktioner	17,0	18,2	18,9	19,3	19,6	+ 3,6
Summa utgifter	**298,0**	**312,9**	**329,4**	**343,7**	**363,2**	**+ 5,1**

7 Statens budgetsaldo

7.1 Statens budgetsaldo och finansiella sparande

De tidigare presenterade beräkningarna av statsbudgetens inkomster och utgifter under långtidsbudgetperioden har tillsammans med det finansiella sparandet sammanställts i tabell 22. Utöver den framräknade utvecklingen under långtidsbudgetperioden redovisas utfallet för budgetåren 1977/78–1982/83.

Tabell 22. Budgetsaldo och finansiellt sparande budgetåren 1977/78–1987/88
(Miljarder kr. i löpande priser)

Budgetår	Inkomster	Utgifter	Saldo	Statens finansiella sparande	Saldo i procent av BNP
1977/78	112,1	137,3	– 25,2	– 17,2	– 6,5
1978/79	119,7	158,3	– 38,7	– 30,5	– 8,9
1979/80	132,5	182,5	– 50,0	– 37,5	–10,2
1980/81	153,3	215,2	– 60,0	– 48,9	–10,9
1981/82	167,1	235,2	– 68,0	– 57,6	–11,4
1982/83	188,2	280,0	– 91,8	– 77,7	–14,0
1983/84	208,1	298,0	– 89,9	– 76,0	–12,5
1984/85	211,9	312,9	–101,0	– 86,3	–13,1
1985/86	219,7	329,4	–109,7	– 94,5	–12,9
1986/87	230,0	343,7	–113,7	– 98,4	–13,1
1987/88	242,9	363,2	–120,3	–105,0	–13,2

Under långtidsbudgetperioden ökar budgetunderskottet med totalt 30,4 miljarder kr. i löpande priser, eller med ca 7,5 % årligen. Under 1970-talet ökade underskottet som andel av BNP. Vid slutet av långtidsbudgetperioden har budgetunderskottets andel av BNP, med den i långtidsbudgeten tillämpade metoden, uppskattats till ca 13 % vid givna antaganden om den samhällsekonomiska utvecklingen. Detta förklaras av en lägre ökningstakt för statens utgifter och en inkomstutveckling innebärande att inkomsternas andel av BNP förblir i stort sett stabil under perioden.

Budgetsaldot, exkl. statsskuldräntor, förbättras från ett underskott om 34,4 miljarder kr. budgetåret 1983/84 till 30,4 miljarder kr. budgetåret 1987/88 i löpande priser. Budgetsaldot exkl. statsskuldräntor är av intresse, eftersom det belyser utvecklingen av de inkomster och utgifter som mer direkt kan påverkas genom direkta beslut av statsmakterna. Statsskuldräntorna däremot beräknas utifrån den historiska saldoutvecklingen.

En del av statsinkomsterna och statsutgifterna utgörs av finansiella transaktioner. Budgetsaldot efter avdrag för summan av dessa finansiella transaktioner (netto) utgör statens finansiella sparande. Vid en analys av sambandet mellan olika balansbrister i ekonomin är detta ett mer relevant belopp. Statsbudgetens direkta effekt på bytesbalansen kan utläsas ur det

finansiella sparandet, då summan av alla inhemska sektorers finansiella sparande ger bytesbalansens utfall.

Den i långtidsbudgeten erhållna utvecklingen av statens budgetsaldo och finansiella sparande är inte en prognos, utan en framskrivning av utvecklingen enligt vissa regler. Politiska beslut anticiperas inte vid framskrivningen av inkomster och utgifter. Detta innebär t. ex. att punktskatter och vissa utgifter – exempelvis barnbidrag eller bostadsbidrag – har skrivits fram med trendutvecklingen eller med den allmänna prisutvecklingen, då detta kräver separata politiska beslut.

Resultatet av långtidsbudgetkalkylen bör således tolkas med stor försiktighet. Som framgår av tabell 23 föreligger skillnader mellan beräkningsresultaten i tidigare långtidsbudgetar och den faktiska utvecklingen. Dessa skillnader föreligger även om man studerar inkomster och utgifter för sig, men de tenderar att motverka varandra. Skillnaden mellan beräkning och utfall är sålunda mindre om man studerar budgetsaldot än vid studium av de enskilda komponenterna. Orsakerna till dessa skillnader är flera. Exempelvis föreligger problem med att förutse prisförändringar under långtidsbudgetperioden. Vidare inkluderas inte särskilda beslut avseende t. ex. arbetsmarknads- och industripolitiska utgifter. Dessutom tenderar investeringsutgifterna att undervärderas. Rent allmänt synes en viktig slutsats vara att själva nivån på budgetsaldot i sig ur vissa synpunkter är mindre intressant än den tendens som kommer fram vid beräkningarna. Det är emellertid viktigt att beakta hur känsliga sådana tendenser är för förändringar av olika beräkningsförutsättningar. Först efter en sådan analys kan några slutsatser dras. Detta gäller såväl på budgetsaldonivå som på anslagsnivå.

Tabell 23. Budgetsaldots utveckling i de senaste långtidsbudgetarna
(Miljarder kr., löpande priser)

	1978/79	1979/80	1980/81	1981/82	1982/83	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87	1987/88
1978 års långtidsbudget	−41,8	−38,0	−40,2	−42,2	−42,8					
1979		−48,2	−49,8	−51,6	−52,0	−54,5				
1980			−57,9	−64,8	−73,7	−74,0	− 78,5			
1981				−74,9	−80,4	−81,8	− 89,6	− 99,1		
1982					−75,7	−86,6	− 88,1	− 90,1	− 95,5	
Nuvarande beräkning						−89,9	−101,0	−109,7	−113,7	−120,3
Utfall	−38,7	−49,9	−60,0	−76,2						

7.2 Effekter på budgetutvecklingen av andra förutsättningar

De i långtidsbudgeten erhållna resultaten avseende inkomster, utgifter och finansiellt sparande är i hög grad beroende av bakomliggande antaganden om den ekonomiska utvecklingen. En förändring av något av dessa

antaganden får följdverkningar, som kraftigt påverkar budgetsaldot vid långtidsbudgetperiodens slut. Flertalet av de antaganden som rör centrala volymfaktorer bakom utgiftstillväxten, som exempelvis befolkningsutvecklingen, kan sägas besitta en hög grad av säkerhet. Antaganden om den ekonomiska utvecklingen är däremot förenad med en betydande osäkerhet.

Utgiftsutvecklingen på vissa områden är i hög grad beroende av olika strukturella problem inom den svenska ekonomin. Utvecklingen inom t. ex. de arbetsmarknadspolitiska och industripolitiska verksamhetsområdena fångas därför inte i långtidsbudgeten upp i form av prognoser, eftersom en sådan ansats skulle strida mot de allmänna utgångspunkter som gäller för långtidsbudgetens beräkningsteknik.

Det torde därför vara av intresse ur känslighetssynpunkt att närmare analysera och redovisa effekter av ändrade antaganden inom dessa verksamhetsområden.

Ett viktigt område som påverkar budgetutfallet är utvecklingen på arbetsmarknaden. Olika krav kan komma att ställas på insatser för sysselsättningsskapande åtgärder, arbetsmarknadsutbildning m. m. Avgörande för förändringen av statsutgifterna för *arbetsmarknadspolitiken* är den åtgärdsvolym resp. den åtgärdsarsenal som bedöms lämplig i relation till såväl den förväntade allmänna ekonomiska utvecklingen som utvecklingen på arbetsmarknaden. En ökning av antalet deltagare i arbetsmarknadsutbildning med 10000 under budgetåret 1983/84 skulle öka statsutgifterna med ca 350 milj. kr. för kurser (inkl. utbildningsbidrag) och med ca 100 milj. kr. för utbildning i verkstadsföretag i samband med permitterings- och uppsägningshot. En ökning av det genomsnittliga antalet personer i beredskapsarbeten med 10000 per månad under budgetåret 1983/84 skulle öka statsutgifterna för detta ändamål med ca 1 miljard kr. Effekterna på statsbudgeten är även beroende på i vad mån de ökade utgifterna medför ökade skatteinkomster och minskade utgifter för arbetslöshetsersättningar. Nettoutgifterna för arbetsmarknadspolitiska insatser är således mindre än ovan nämnda bruttoutgifter.

I de tidigare presenterade beräkningarna har endast tagits hänsyn till beslutade *industripolitiska* satsningar. Om strukturproblemen inom krisdrabbade företag och branscher skulle kvarstå och åtföljas av beslut om nya insatser inom dessa områden, skulle utgifterna för industripolitik komma att öka. Om man i en trendframskrivning antar att utgifterna ligger kvar i nivå med ett genomsnitt av de fem närmast föregående åren, blir utgifterna i löpande priser ca 9,5 miljarder kr. större budgetåret 1987/88.

Förändringar inom ovan nämnda verksamhetsområden skulle således i hög grad påverka budgetutvecklingen. Detta skulle i sin tur återverka på samhällsekonomin och de allmänna antaganden som redogjorts för i kapitlen om samhällsekonomisk bakgrund och beräkningsmetoden.

Till följd av budgetunderskottens utveckling har statsskulden ökat. Vid

slutet av år 1982 uppgick den till ca 377 miljarder kr. Detta har i sin tur inneburit att *statsskuldräntornas* andel av de totala utgifterna har ökat. Effekten av denna utveckling är att små ränteförändringar har kommit att få allt större statsfinansiella konsekvenser. Ökade underskott påverkar i hög grad bl. a. ränteutvecklingen. Om den inhemska räntenivån höjs och blir en procentenhet högre under långtidsbudgetperioden ökar utgifterna för statsskuldräntor med ca 5,5 miljarder kr. budgetåret 1987/88.

Som framgått ovan är långtidsbudgetkalkylerna mycket känsliga för ändrade antaganden. Om pris- och löneökningarna skulle överstiga de som antas i långtidsbudgeten, så att pris- och löneutvecklingen blir betydligt högre påverkas budgetsaldot i hög grad. För att belysa effekterna av detta har valts att redovisa en alternativ beräkning där priserna antas öka med 8% åren 1985–1988 och lönerna med 8% samma period. Det bör påpekas att även detta alternativ är gjort med den i långtidsbudgeten använda beräkningsmetoden, som i hög grad karaktäriseras av mekanisk framskrivning.

Initialt leder den högre pris- och löneutvecklingen till att inkomsterna ökar mer än vad som beräknas vid en lägre inflationstakt. Detta sammanhänger till stor del med systemet för kommunalskatteuppbörd, vilket vid minskad ökningstakt avseende lönesummans utveckling tenderar att kraftigt minska inkomsterna, då utbetalningarna av kommunalskatt till kommunerna baseras på den högre löneutvecklingen perioden innan. Vid en fortsatt hög inflation och hög löneutveckling uppstår ingen sådan effekt, utan inkomsterna ökar i relation med lönesumman. Vid långtidsbudgetperiodens slut ökar inkomsterna i detta alternativ så att de överstiger de tidigare redovisade med i storleksordningen 35 miljarder kr.

På budgetens utgiftssida berörs främst de pris- och lönekänsliga anslagen av den högre inflationstakten. Automatiken på budgetens utgiftssida innebär att dessa anslag ökar så att de blir inemot 32 miljarder kr. högre än vad som tidigare presenterats. Den antagna högre räntenivån över perioden innebär även att utgifterna för statsskuldräntor ökar dramatiskt. Vid långtidsbudgetperiodens slut ligger dessa utgifter på inemot 25 miljarder kr. högre än i huvudalternativet.

Sammantaget innebär detta att budgetunderskottet slutåret uppgår till ca 140 miljarder kr. Den positiva realräntan som har antagits vid detta alternativ med högre inflationstakt innebär att budgetsaldot försämras med drygt 20 miljarder kr. slutåret, trots att utgiftsanslagen i övrigt ökar i stort sett med samma belopp som inkomsterna, jämfört med alternativet med den lägre inflationstakten.

Det bör betonas att dessa resultat bygger på tidigare nämnda beräkningsprinciper. Olika dynamiska förlopp och ekonomisk-politiska beslut i syfte att påverka budgetutvecklingen har ej lagts in i beräkningarna. Långtidsbudgeten är således ej någon prognos för den framtida utvecklingen, utan syftar i stället till att belysa vissa grundläggande tendenser i budgetutvecklingen.

8 Budgeten i verksamhetstermer

Statsutgifterna har i det föregående delats upp dels efter ändamål, dels efter realekonomisk kategori. I ändamålsuppdelningen har utgifter för likartat syfte sammanförts och i den realekonomiska klassificeringen har utgifterna klassificerats i kategorier som normalt används i samhällsekonomiska analyser. I finansplanen redovisas dessutom statsbudgetens utgifter departementsvis uppdelad samt statsinkomsterna på inkomsttitlar. Det budgetsaldo som redovisas omspänner skillnaden mellan inkomster och utgifter totalt för budgeten. Den nuvarande redovisningen av statsbudgeten kan emellertid utökas i syfte att erhålla ytterligare relevant underlag för att belysa budgetpolitiska förändringar.

Statsbudgetens tidigare uppdelning – på en drift- och en kapitalbudget – motiverades av att alla förändringar i statens förmögenhet skulle redovisas öppet över kapitalbudgeten, medan redovisningen på driftbudgeten skulle avse de löpande utgifterna. När den dåvarande uppdelningen infördes var en huvudprincip att driftbudgeten skulle vara skattefinansierad och kapitalbudgeten lånefinansierad. Efter hand förändrades synen på budgeten, varvid distinktionen mellan drift- och kapitalbudgeten i praktiken inte längre upprätthölls.

När budgeten numera inte är uppdelad i en drift- och en kapitalbudget kan det vara av intresse att i stället redovisa de statliga åtagandena avseende såväl inkomster som utgifter i separata verksamhetsdelar. En sådan uppdelning av statsbudgeten skulle således belysa statens engagemang för de ”rörelsegrenar” som i andra uppställningar redovisas på ett flertal olika poster på statsbudgeten. Härmed öppnas vissa möjligheter att dels ytterligare identifiera och kvantifiera finansiella problem i den statliga verksamheten, dels att dela upp budgetsaldot på olika verksamhetsgrenar. Konsekvenserna på samhällsekonomin och på kreditmarknaden av politiska beslut som innebär aktiva ingrepp i statsbudgeten kan härigenom avläsas tydligare.

En uppdelning av ovan skisserat slag kan således utgöra ett *komplement* såväl till den realekonomiska som ändamålsklassificeringen av statsbudgeten. Tillgången på bruttoredovisade inkomst- och utgiftsdata utgör dock en teknisk restriktion på möjligheten att redovisa relevanta verksamhetsgrupperingar.

Den uppdelning som nedan beskrivs har som förebild den typ av redovisning som används inom olika företags koncernredovisningar. Därvid har vissa verksamhetsgrenar såsom affärsverksamhet, låneverksamhet och finansnetto ansetts vara mer betydelsefulla att särredovisa. Resterande delar av statsbudgeten redovisas under rubriken Statliga rörelsen.

Utgifter och inkomster för den sedvanliga statliga verksamheten redovisas under rubriken *Statliga rörelsen*. Under denna rubrik redovisas en

mängd olika verksamheter. Gemensamt är emellertid att de i de flesta fall saknar sin motsvarighet utanför den offentliga sektorn. Det kan t. ex. vara rätts- och polisväsen, försvarsverksamhet o. d. Även statens inkomster från direkta och indirekta skatter m. fl. inkomstposter redovisas under denna rubrik. Viss offentlig verksamhet inom vad som här har betecknats som statlig rörelse bedrivs dock även utanför den offentliga sektorn. Som verksamheter inom den statliga rörelsen särredovisas den statliga uthyrningsverksamheten och statlig omsorgsverksamhet som finansieras med socialavgifter.

Till övervägande del sker den statliga uthyrningsverksamheten i byggnadsstyrelsens regi. I tabell 24 redovisas hyresverksamhetens bruttoomslutning. Det resultat som redovisas på statsbudgeten utgörs dock av föregående års resultat. För att uppnå syftet att dels redovisa årets inkomster och utgifter, dels redovisa vad som de facto redovisas på statsbudgeten har en kalkylmässig kassapost lagts in i tabellen.

Resultatet för budgetåret 1982/83 är relativt sämre än föregående budgetårs. Detta beror bl. a. på ökade räntekostnader och den eftersläpning av marknadsanpassningen av hyrorna som följer av gällande regler för hyresdebiteringen. Det förbättrade resultatet som prognostiserats för budgetåret 1983/84 beror på samma sätt på att höjda hyror har kunnat debiteras myndigheterna.

Inom vad som betecknats som pensioner och social omsorg ingår inkomster från socialavgifter och utgifter för följande verksamheter: folkpension och delpension, sjukförsäkring inkl. föräldraförsäkring, barnomsorg och vuxenutbildning. Inkomsterna som helt eller delvis är avsedda att täcka dessa verksamheters utgifter svarar för ca 85 % av de totala utgifterna på statsbudgeten budgetåret 1983/84. Motsvarande andel för budgetåren 1981/82 och 1982/83 är ca 80 %. Att andelen inkomster stiger beror till stor del på att avsättningarna till sjukförsäkringsfonden upphör fr. o. m. budgetåret 1982/83. Den största diskrepansen mellan utgifter och inkomster svarar folkpensionerna för. Av de totala utgifterna på ca 41 miljarder kr. budgetåret 1983/84 beräknas inemot 30,5 miljarder kr. flyta in till statskassan ifrån socialavgiften folkpensionsavgift. Hur stor andel av folkpensionsutgifterna som skall finansieras med avgifter har dock inte fastställts av statsmakterna. För sjukförsäkringen däremot har beslutats att 85 % av utgifterna skall finansieras med avgifter. Utgifterna för delpension skall i princip i sin helhet finansieras med socialavgifter. De senaste åren har emellertid avgiftsuttaget inte varit tillräckligt högt, för att undvika att utgifterna överstigit inkomsterna. Några direkta bindningar mellan vad som betalas ut för att bekosta barnomsorg och vad som flyter in från barnomsorgsavgiften finns inte. Inkomsterna från vuxenutbildningsavgiften styr däremot utvecklingen av utgifterna för vuxenstudiestödet.

Sambanden mellan utgifter och inkomster för vad som här har betecknats som omsorgsverksamhet är relativt komplexa. Det är dock av vikt att

studera hur stor andel av de totala utgifterna som finansieras på annat sätt än via avgifter.

Den andra "rörelsegren" som redovisas i tabell 24 utgörs av *affärsverksamhet*, dvs. statens inkomster och utgifter från de statliga affärsverken. Affärsverken är sju till antalet: postverket, televerket, statens järnvägar, luftfartsverket, förenade fabriksverken, statens vattenfallsverk och domänverket. I uppställningen redovisas samlat affärsverkens inkomster och utgifter som dessa redovisas på statsbudgeten. Den totala bruttoomslutningen av affärsverkens verksamhet är emellertid av betydligt större omfattning än vad denna redovisning anger.

Den övervägande delen av affärsverkens investeringar finansieras över statsbudgeten. Inom ramen för anvisade anslag har sedan affärsverken stor frihet att besluta om vilka investeringar som skall genomföras. Staten har dock ett räntabilitetskrav (förräntningskrav) på verkens investeringar. Detta förräntningskrav beräknas på under året genomsnittligt disponerat statskapital. Statskapitalet kan något förenklat beskrivas som ackumulerade investeringsanslag minskat med avskrivningarna över åren. Den räntesats som används motsvarar ett treårsgenomsnitt av statens upplåningskostnader för långa obligationslån. Denna räntesats benämns statens avkastningsränta.

De avskrivningar som affärsverken skall inleverera till statsbudgeten beräknas i regel på anläggningstillgångarnas återanskaffningsvärden.

För vissa investeringar svarar affärsverken själva för finansieringen, t. ex. kräver luftfartsverket normalt en kommunal medfinansiering för att en investering skall komma till stånd. Televerkets investeringar finansieras till stor del med egna rörelsemedel.

Affärsverkens överskott utöver fastställt förräntningskrav kan i vissa fall avsättas till resultatutjämningsfonder eller liknande. Vid svårigheter att uppnå tillräcklig förräntning kan medel i fonderna tas i anspråk. För vissa affärsverk kan förräntningskravet inte uppfyllas över en längre period eller för ett specifikt år. I dessa fall levereras ett lägre belopp eller inget alls in till statsbudgeten. Även om affärsverken arbetar under målsättningen om full kostnadstäckning kan det för viss verksamhet uppstå förluster. I sådana situationer kan staten av olika skäl bistå verksamheten med nytt kapital. I tabell 24 särredovisas denna typ av utgifter.

Som synes i tabellen svarar i stort sett investeringsutgifterna mot inkomsten från affärsverksamheten. Inkomster och utgifter återspeglar emellertid två skilda tidsperspektiv. Inkomsterna emanerar från historiska investeringar där räntabilitetskraven kunnat uppnås. Utgifterna är däremot avsedda för pågående eller kommande investeringar. Det är således av största vikt att studera affärsverksamhetens samlade resultat över en längre tidshorisont. Stora utgiftsposter för räntabla investeringar ett enskilt budgetår behöver därför inte ses som en belastning för statsbudgeten på sikt.

Den kassamässiga belastningen på statsbudgeten bör i stället vägas mot de förräntningar på investeringens räntabilitet som kan kalkyleras in.

I tabellen redovisas det samlade resultatet från statens *låneverksamhet.*

Statens engagemang i utlåningsverksamhet kan i många fall förklaras dels av ett intresse att ge incitament till samhällsekonomiskt lönsamma investeringar utan att staten direkt är involverad, dels av sociala- eller fördelningspolitiska skäl. Ett exempel av förstnämnt slag kan energisparlångivning sägas utgöra, medan studielånen kan utgöra exempel på en utlåning som är betingad av studiesociala skäl.

Inkomsterna från utlåningsverksamheten utgörs av amorteringar på det utlånade kapitalet. På samma sätt som tidigare anförts beträffande affärsverksamheten beror storleken av dessa inkomster på vad som under tidigare period lånats ut. Inom gruppen amorteringar redovisas för studielånen förutom amortering även den del som svarar mot den årliga uppräkningen av studieskulden.

I tabellen kan utläsas att låneverksamheten uppvisar stora underskott. Detta förklaras huvudsakligen av att utlåningsverksamheten ökat kraftigt under senare år.

Statens fordringar har på grund av utlåningsverksamheten ökat i motsvarande mån. Dessa fordringar kommer i framtiden att inbringa staten inkomster i form av amorteringar. Av samma skäl som anförts beträffande affärsverksamheten är det således av vikt att studera inkomster och utgifter från lånefinansierad verksamhet över ett längre tidsperspektiv, eftersom det är framtida amorteringar i förhållande till utlåningen i dagsläget som på sikt utgör den reella påverkan på statsbudgeten.

Den statliga utlåningsverksamheten leder förutom amorteringar även till ränteinkomster på det utlånade kapitalet. Ränteinkomsterna och ränteutgifterna redovisas under rubriken *Finansnetto.* Ränteutgifterna består huvudsakligen av räntor på statsskulden. Statsskuldräntorna har naturligtvis sitt ursprung i den totala budgetens ackumulerade underskott. Ett utmärkande drag för det statliga finansnettot är att det föreligger en assymetri mellan inlånings- och utlåningsränta. Den statliga upplåningen sker på huvudsakligen marknadsmässiga villkor, medan det för utlåningen i vissa fall föreligger en hög grad av räntesubvention. I redovisningen ingår inte utgifter för SEK-systemet och räntesubventioner inom bostadsdepartementets verksamhetsområde.

Redovisningen av inkomster och utgifter på statsbudgeten är i många fall komplicerad. Grupperingen i verksamhetsområden har som syfte att för en verksamhet föra samman inkomster och utgifter, för att på så sätt mer överblickbart kunna avläsa nettoresultatet för en särskild verksamhet.

Det är första gången som denna ansats prövats i långtidsbudgeten, varför redovisningen i vissa fall kan vara oklar. Resultatet är dock så positivt att en vidareutveckling planeras till nästa års långtidsbudget. En sådan utveckling bör ha som mål att i större utsträckning än i nu föreliggan-

de redovisning kunna belysa de olika verksamheternas totala bruttoomslutning.

Tabell 24. Statsbudgetens inkomster och utgifter fördelat på verksamhetsgrenar
(Milj. kr., löpande pris)

	1981/82	1982/83	1983/84
1. Statliga rörelsen			
Inkomster:	150 508	169 560	187 635
Utgifter:	188 773	209 217	217 639
Netto statliga rörelsen	**−38 265**	**−39 657**	**−30 004**
därav			
1.1 Statlig uthyrningsverksamhet			
Inkomster: Hyror m. m.	3 279	3 739	4 654
Utgifter: Förvaltningskostnader, kapitalkostnader m. m.	2 983	3 536	4 376
Netto bokföringsmässigt	314	203	278
Kalkylmässig kassapost	− 26	− 59	− 74
Netto statlig uthyrningsverksamhet	**288**	**144**	**204**
1.2 Pensioner och social omsorg			
Inkomster: Socialavgifter	61 061	64 932	71 174
Utgifter: Bidrag m. m.[1]	75 201	80 810	83 555
Netto pensioner och social omsorg	**−14 140**	**−15 878**	**−12 381**
2. Affärsverksamhet			
Inkomster: Överskott	2 161	2 478	3 026
Avskrivningar	4 387	4 927	5 139
Utgifter: Investeringar	6 427	7 596	7 406
Övrigt	1 302	1 308	1 463
Netto affärsverksamhet	**− 1 181**	**− 1 499**	**− 704**
3. Låneverksamhet			
Inkomster: Återbetalning av lån	2 643	2 930	3 268
Utgifter: Utlåning	12 180	13 022	14 611
Rörlig kredit	− 1 242	1 649	1 500
Netto låneverksamhet	**− 8 295**	**−11 741**	**−12 843**
4. Finansnetto			
Inkomster: Ränteinkomster	7 432	8 298	9 084
Utgifter: Statsskuldräntor	27 724	47 200	55 400
Netto finansnetto	**−20 292**	**−38 902**	**−46 316**
5. Statsbudgeten totalt			
Inkomster	167 131	188 193	208 152
Utgifter	235 164	279 992	298 019
Budgetsaldo	**−68 033**	**−91 799**	**−89 867**

[1] Häri inkluderas utgifter för folkpensioner, sjukförsäkring inkl. föräldraförsäkring, delpension, barnomsorg och vuxenutbildning. Utgifter och inkomster har bruttoredovisats.

9 Statsskuld och statsskuldräntor

9.1 Statsskuldens utveckling t. o. m. år 1982

Vid utgången av år 1982 uppgick den bokförda statsskulden till ca 377 miljarder kr. Ökningen av statsskulden har varit dramatisk under senare hälften av 1970-talet och 1980-talets första år. Uttryckt i löpande priser har den bokförda statsskulden årligen ökat med ca 31 % under perioden 1977–1982. Denna ökning har vida överstigit inflationen och tillväxten i den svenska ekonomin, vilket medfört att den bokförda statsskulden uttryckt som andel av BNP ökat från ca 28 % år 1977 till 58 % år 1982.

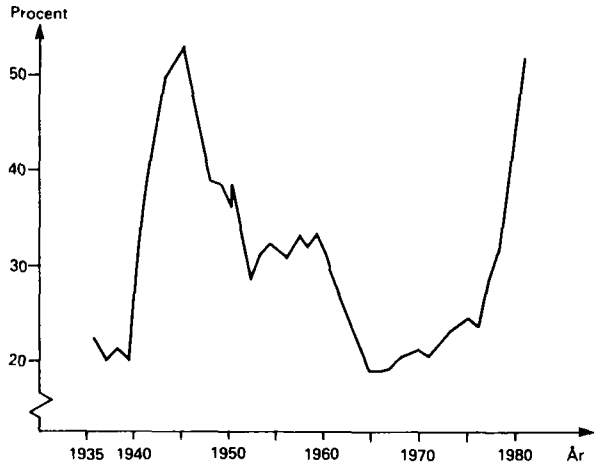
Den bokförda statsskuldens ökning motsvarar i stort sett statsbudgetens kassamässiga underskott. Sett över en längre period behöver varken statsskuldens absoluta storlek eller dess andel av BNP återspegla den aktuella budgetpolitiska situationen. Vid en jämförelse av statsskuldens storlek och utveckling mellan olika länder framstår det dessutom tydligt att en rad institutionella faktorer är av betydelse. Som exempel på sådana institutionella faktorer kan gränsdragning mellan olika delar av den offentliga sektorn resp. mellan offentlig och privat sektor nämnas. Detta innebär att en samlad realekonomisk bedömning måste göras innan man bedömer skillnader i skuldsättningsgrad.

Den nuvarande nivån på skuldsättningsgrad, uttryckt som statsskuld i procent av BNP, är inte unik. En liknande dramatisk ökning av statsskulden ägde rum under 1940-talet. Från att ha uppgått till ca 20 % av BNP år 1939 ökade statsskulden snabbt till ca 53 % av BNP år 1945. Den statliga upplåningen kunde den gången till stor del placeras i form av långfristiga lån med fast ränta.

Under efterkrigsåren ökade sedan statsskulden endast långsamt i löpande priser samtidigt som den ekonomiska aktiviteten i ekonomin åter ökade. Framför allt den snabba ekonomiska tillväxten och det ökade offentliga sparandet inom socialförsäkringssystemet under 1950- och 1960-talen innebar att den reala statsskulden kunde minskas, så att ett lägsta värde nåddes under senare hälften av 1960-talet då statsskulden uppgick till ca 20 % av BNP. Denna minskning av statsskulden var delvis betingad av inflationen och den ekonomiska tillväxten kombinerad med en i stort sett balanserad statsbudget, delvis av att en stor del av lånen var placerade med lång löptid och relativt låg ränta.

Under första hälften av 1970-talet ökade andelen åter något, eller med ca fyra procentenheter till ca 24 % år 1976. Till följd av de successivt ökande budgetunderskotten ökade därefter statsskuldens andel av BNP dramatiskt. Denna kraftiga ökning av den statliga skuldsättningen ägde, till skillnad från utvecklingen på 1940-talet, rum vid en hög genomsnittlig skattenivå och vid en betydligt högre inflations- och räntenivå.

Diagram 2. Statsskulden i procent av BNP åren 1936–1982

9.2 Statsskuldens placering

Huvuddelen av statsskulden är placerad i form av räntelöpande obligationslån *inom Sverige*. En ökande andel av statsskulden har emellertid kommit att placeras utomlands. Vid utgången av år 1982 var ca 18% av statsskulden placerad i utlandet. Som framgår av tabell 25 är ca 31% av statsskulden placerad i finansiella institutioner som banker och försäkringsbolag. En ungefärligt lika stor andel av statsskulden, eller ca 32%, är placerad hos institutioner tillhörande den offentliga sektorn som riksbanken, AP-fonden och diverse statliga fonder.

Tabell 25. Statsskuldens placering fördelat på låneinstrument och låntagare ultimo december 1982
(Miljarder kr., prel. belopp)

Låneinstrument	Långivare						Summa
	Riksbanken, AP-fonden och statliga fonder	Banker	Försäkrings-bolag	Hushåll	Övr. i Sverige	Utlandet	
Skattkammarväxlar, statsskuldväxlar, dagslån, m. m.	118	7	3	–	27	–	80
Räntelöpande obligationslån, m. m.		72	32	–	2	–	181
Premie- och sparobligationer	–	0	–	44	–	–	44
Utlandslån	–	–	–	–	–	72	72
Summa	**118**	**79**	**35**	**44**	**29**	**72**	**377**

Fram t.o.m. år 1976 finansierades underskotten i statsbudgeten helt inom Sverige. Tillväxten inom ATP-systemet innebar att en betydande del av den statliga upplåningen kunde placeras inom AP-fonderna. AP-fondernas innehav av statspapper som andel av BNP ökade från 2,0% år 1970 till 4,5% år 1976. Även hushållen ökade under denna period sitt innehav av statspapper från 3,0% till 4,3% av BNP. Upplåningen i riksbanken och bankerna var samtidigt endast marginell. Bankernas innehav av statspapper var realt sett ungefär oförändrat, medan riksbankens innehav årligen ökade med 11 procentenheter i löpande pris, vilket i grova drag motsvarade den reala tillväxten i ekonomin under denna period.

Perioden 1976–1982 uppvisade markanta olikheter jämfört med 1970-talets första hälft. Detta var främst beroende på att de snabbt växande budgetunderskotten inte motverkades av en uppgång av det finansiella sparandet i andra sektorer. Hushållens innehav av statspapper ökade realt sett i samma takt som under perioden innan. Däremot avstannade den reala ökningstakten i AP-fonderna samtidigt som upplåningen räknat i fasta priser i banksystemet mer än fördubblades mellan åren 1976 och 1982. År 1977 inleddes den statliga upplåningen i utlandet. Av den totala bokförda statsskulden kom utlandslånen, som tidigare nämnts, att uppgå till ca 19% ultimo 1982.

Tabell 26. Statsskuldens placering ultimo 1970, 1976 och 1982
(Löpande priser)

	1970		1976		1982	
	Milj. kr.	%	Milj. kr.	%	Milj. kr.	%
Riksbanken, statliga myndigheter och fonder	12943	35,8	25230	31,3	66521	17,6
AP-fonden	3380	9,3	15164	18,9	51389	13,6
Banker	9599	26,5	15998	19,9	79317	21,0
Försäkringsbolag	3201	8,9	7469	9,3	34571	9,2
Hushåll	5066	14,0	14650	18,2	44078	11,7
Övr. i Sverige	1966	5,5	1677	2,1	29405	7,8
Utlandet	–	–	227	0,3	71808	19,0
Summa	**36155**	**100,0**	**80411**	**100,0**	**377089**	**100,0**

Upplåningen i Sverige under 1940-, 1950- och 1960-talen skedde till fasta räntesatser och på relativt långa löptider. I takt med de ökade upplåningsbehoven, allt större räntevariationer, ökad inflation och inflationsförväntningar kom en förskjutning att äga rum mot kortare löptider och ökad ränterörlighet. De räntevillkor som alltmer kom att bli rådande innebar att lånen försågs med en s.k. räntejusteringsklausul, vilket innebär att räntesatsen efter en viss tid justeras med hänsyn till det rådande ränteläget.

Tabell 27. Statsskulden fördelad efter räntevillkor
(Andelar i procent)

Upplåningsform	Inhemska		Utländska	
	1976	1982	1976	1982
Kortfristiga lån	15,6	26,2	–	–
Långfristiga lån (> 1 år) med				
– fast ränta	84,2	39,5	–	52,2
– fullt rörlig ränta	0,2	2,0	–	} 47,8
– räntejusteringsklausul	–	32,3	–	
Summa	**100,0**	**100,0**	–	**100,0**

Upplåningen i finansiella institutioner som banker, försäkringsbolag och AP-fonden sker huvudsakligen mot räntelöpande obligationslån. Till en mindre del sker upplåning inom dessa sektorer även i form av dagslån eller skattkammarväxlar. Upplåningen från hushåll sker däremot uteslutande mot premie- eller sparobligationslån.

Under år 1982 introducerades en ny typ av placeringsinstrument på den svenska kreditmarknaden. Detta låneinstrument, som fick namnet statsskuldväxlar, fick ett snabbt genomslag på kreditmarknaden och vid utgången av år 1982 var ca 38 miljarder kr. placerade i denna form. Statsskuldväxlarna har en kort löptid varierande mellan 180 och 540 dagar. Vid introduktionen av detta låneinstrument blev räntebelastningen på budgeten hög jämfört med vissa andra låneformer av två skäl: dels var den räntan i nivå med bankcertifikaträntan för att attrahera större placerare inom företagssektorn, dels bokförs ränta i likhet med vad som sker för skattkammarväxlar vid upplåningstillfället. Den tidigare relativt höga räntenivån på statsskuldväxlar bör ses mot bakgrund av underskotten i bytesbalansen och behoven av att motverka ett privat valutaflöde under år 1982. Under början av år 1983 sänktes den allmänna räntenivån. Räntesatserna för statsskuldväxlar sänktes dock relativt sett mer.

Tabell 28. Statsskuldens fördelning
(Miljarder kr.)

	Ultimo	december	Förändring
	1981	1982	
Lån inom landet			
Räntelöpande obligationslån	166,1	179,5	+13,4
Premieobligationslån	21,5	23,2	+ 1,7
Sparobligationer	16,9	21,1	+ 4,1
Skattkammarväxlar	33,3	29,2	– 4,1
Statsskuldväxlar	–	37,8	+37,8
Övrigt	6,2	14,5	+ 8,3
Summa inhemsk skuld	**244,0**	**305,3**	**+61,3**
Summa utländsk skuld	**51,6**	**71,8**	**+20,2**
Total statsskuld	**295,6**	**377,1**	**+81,5**

Den statliga *upplåningen utomlands* inleddes år 1977. Denna upplåning och den privata sektorns upplåning bör ses mot bakgrund av de stora bytesbalansunderskotten i den svenska ekonomin under större delen av 1970-talet. Den svenska utlandsupplåningen har haft till syfte att finansiera bytesbalansunderskottet. Den privata sektorns upplåning har under de senaste åren bara till ringa del kommit att bidra till bytesbalansunderskottets finansiering. Statens upplåning i utlandet har alltså huvudsakligen fått motverka valutautflödet.

De ökade möjligheterna att låna utomlands har medfört att den automatiska stabiliseringspolitiska mekanism, som fanns tidigare, i form av behovet att omedelbart vidta ekonomisk-politiska åtgärder vid större bytesbalansunderskott, delvis har kommit att upphävas. Detta skedde delvis redan i mitten av 1970-talet när den privata sektorn började låna utomlands i större skala, men har accentuerats i och med att staten har börjat täcka bytesbalansunderskotten med utlandslån.

Tabell 29. Bytesbalans och valutautflöden
(Miljarder kr.)

	1980	1981	1982
A. Bytesbalans	−18,5	−14,2	−23,3
B. Privata kapitaltransaktioner, netto	− 4,0	7,5	6,4
C. Valutautflöde (A+B=D−E−F)	**−22,5**	**− 6,7**	**−16,9**
D. Valutareservens transaktionsförändring	0,0	1,1	0,3
E. Riksbankens övriga utlandstransaktioner	0,4	0,3	− 0,3
F. Statens upplåning, netto[1]	22,1	7,5	17,5

[1] Transaktionsvärden.

9.3 Statsskuldens tillväxt budgetåren 1983/84−1987/88

Budgetunderskottets utveckling under långtidsbudgetperioden innebär att statsskulden kommer att öka till ca 900 miljarder kr. i löpande priser budgetåret 1987/88. En sådan utveckling innebär stora finansieringsproblem. Stora risker finns för att den likviditetspåspädning som detta innebär kommer att leda till en bestående hög pris- och räntenivå och tendenser till valutautflöden.

Placeringen av statsskulden hos olika långivarkategorier har olika effekt på bl. a. likviditetstillväxten i ekonomin och på räntenivån. Vid en stor upplåning utanför banksystemet motverkas den köpkraftspåspädning som underskottet medför. Detta kan kräva relativt höga räntenivåer, men likviditetstillväxten blir relativt ringa. Om däremot statsskulden i hög grad placeras i form av tillgångar i banksystemet eller i utlandet motsvaras inte den ökade köpkraften av någon likviditetsindragning. Budgetunderskottet tenderar då att skapa en likviditetstillväxt i ekonomin, som har återverkningar på prisutvecklingen och valutautflöden.

Placeringskapaciteten i banksystemet återspeglar penningmängdsökningen i ekonomin. Om penningmängdsökningen över långtidsbudgetperioden antas överstiga inflationen med 2–3 procentenheter kan banksystemets innehav av statspapper tänkas öka till 200–300 miljarder kr. vid periodens slut. Ökningen av den i utlandet placerade statsskulden styrs i princip av bytesbalansutvecklingen och den privata sektorns upplåning, vilket i sin tur beror på ränterelationerna gentemot utlandet. Vid givna antaganden kan den bokförda utlandsskulden uppskattas till 150–200 miljarder kr. budgetåret 1987/88. Tillväxten av AP-fondens placeringskapacitet kan, av skäl som närmare belysts i årets långtidsbudget, antas bli begränsad. Detta kommer, vid givna antaganden, att ställa mycket stora krav på övriga sektorer i ekonomin om den givna budgetsaldoutvecklingen realiseras. Om hushåll, företag och försäkringsbolag inte vid det antagna ränteläget kan absorbera den stora ökningen av statsskulden kommer en ökad inflation och ett ökat valutautflöde att bli följden. I detta fall ökar den i banksystemet och i utlandet placerade statsskulden. Detta skulle emellertid innebära en betydligt högre prisnivå än vad som antagits vid beräkningarna i årets långtidsbudget.

Om den privata sektorns kreditefterfrågan under långtidsbudgetperioden skulle öka på grund av t. ex. ökade investeringar kommer ovan nämnda problem att accentueras.

9.4 Statsskuldens kostnader

Ökningen av statsskuldräntorna på statsbudgeten

Statsskuldräntornas tillväxt på statsbudgeten har varit dramatisk under senare år. Från att ha uppgått till ca 4 % av budgetens omslutning budgetåret 1975/76 beräknas statsskuldräntorna budgetåret 1983/84 till ca 19 % av de totala statsutgifterna, eller till 55,4 miljarder kr. Statsskuldräntornas ökningstakt har uppgått till ca 42 % årligen under perioden 1977/78–1981/82, vilket kan jämföras med tillväxten av BNP i löpande priser som uppgick till ca 11 %. Denna kraftiga ökning av statsskuldräntorna har orsakats dels av de ökade budgetunderskotten, dels av ökade räntekostnader på grund av ett stigande ränteläge och av valutaförluster till följd av devalveringar av den svenska kronan.

Ränteutgifterna på tidigare upptagna lån ligger samtidigt kvar på tidigare nivå och förändras först då den förfallande skulden omsätts till förändrade villkor. För de äldre lånen, som upptogs till en relativt låg ränta, innebär en omsättning vid en stigande räntenivå ökade räntekostnader.

En stor del av ränteutgifterna på statsbudgeten utgör betalningsströmmar till institutioner inom den statliga sektorn i vidare mening. Till dessa institutioner hör statliga myndigheter och fonder, riksbanken och AP-fonden. År 1976 utgjordes ca 28 % av ränteutgifterna av transfereringar till AP-fonden och statliga fonder. Under perioden 1976–1982 har denna

andel successivt minskat för att år 1982 uppgå till ca 16%. Samtidigt har ränteutgifterna till utlandet kommit att uppgå till närmare 23% år 1982. Även om dessa ränteutgifter till utländska låntagare exkluderas, så har AP-fondens och de statliga fondernas andel av de totala ränteutgifterna minskat. Detsamma gäller även den del av ränteutgifterna som går till hushåll. I takt med att banksystemet har ökat sitt innehav av statspapper har en ökande andel av ränteutgifterna gått till banksektorn.

Tabell 30. Ränteutgifter på statsskulden

Långivare	1976		1978		1980		1982	
	Mdr. kr.	%	Mdr. kr.	%	Mdr. kr.	%	Mdr. kr.	%
Statliga fonder och myndigheter	0,1	1,7	0,2	2,0	0,3	1,5	0,6	1,7
AP-fonden	1,1	25,0	1,9	24,9	3,2	18,5	5,5	14,6
Riksbanken	1,2	26,7	1,8	23,4	3,6	21,1	5,9	15,7
Banker	1,0	22,2	2,0	26,0	4,1	24,0	8,2	21,8
Hushåll	0,9	19,2	1,3	17,2	2,5	14,8	3,6	9,5
Övr. inom landet	0,2	5,2	0,3	4,4	0,8	4,7	5,2	13,9
Utlandet	–	–	0,8	10,9	2,6	15,4	8,6	22,8
Summa	**4,5**	**100,0**	**7,7**	**100,0**	**17,1**	**100,0**	**37,6**	**100,0**

Den stora utlandsupplåningen har medfört att betydande ränteutgifter i framtiden kommer att påverka bytesbalansen. Om inte en positiv utveckling av nettoexporten kan erhållas, vilken skulle balansera dessa ränteutgifter, måste en privat eller offentlig upplåning äga rum. I det fall den privata sektorn skall bidra till bytesbalansfinansieringen krävs att den svenska räntenivån är högre än räntenivån i omvärlden. Möjligheten att föra en från omvärlden självständig låg räntepolitik blir därmed ytterligare begränsad. En uppgång av den internationella räntenivån skulle således i hög grad påverka statsbudgeten i form av ökade utgifter för statsskuldräntor.

Principer för redovisningen av statsskulden

Staten har en kassamässig redovisning av inkomster och utgifter. Det kassamässiga budgetunderskottet bygger upp en statsskuld, som redovisas som summan av de nominella budgetunderskotten under årens lopp. Detta innebär att värdeförändringar på statens skulder inte påverkar statsskuldens storlek. Inte heller görs någon justering av skulden på grund av inflationen.

Det är i första hand två faktorer som påverkar det reala värdet på statens skulder. Den första är ränteläget och den andra valutakurserna. Under det senaste decenniet har räntesatsen på nyemitterade långa statsobligationer stigit kraftigt, vilket medfört att statsskulden värderad enligt marknadskurser är mindre än enligt riksgäldskontorets redovisning. Man bör emellertid uppmärksamma att en sänkning av den allmänna räntenivån skulle kunna medföra att statsskuldens marknadsvärde blir större än det nominel-

la. Dessutom kommer de inhemska statsobligationerna när de skall lösas in att vara värda just sitt nominella belopp, vilket medför att några kursvinster eller kursförluster inte realiseras på den inhemska delen av statsskulden.

När det gäller utlandsskulden är förhållandena annorlunda. Den svenska kronans minskade värde de senaste åren (till följd av devalveringar och dollarkursens ökning) har medfört att marknadsvärdet på statens utlandsskuld har stigit kraftigt. Vid utgången av år 1982 var statens utlandsskuld till den kurs som gällde vid upplåningstillfället 71,8 miljarder kr. och värderad till aktuella valutakurser 99,4 miljarder kr. Avvikelsen mellan bokfört värde och värdet vid nuvarande växelkurser på 27,5 miljarder kr. kommer, att vid oförändrade valutakurser framöver, att belasta statsbudgeten när de utländska lånen amorteras eller omsätts. Redovisningstekniskt sker det genom att en post avseende valutakursförluster förs upp på huvudtiteln Statens ränteutgifter m. m. Valutakursförändringarna har inneburit att kostnaden för statens utlandslån har blivit mycket hög; ett förhållande som belyses i ett senare avsnitt.

Vid ett realt betraktelsesätt bör man, förutom förändringar i värdet på statspapper, ta hänsyn till att statens ränteutgifter delvis utgör en kompensation för inflationen. Detta gäller både de inhemska och de utländska lånen. I själva verket har inflationen under det senaste decenniet varit större än den effektiva räntesatsen på statsskulden.

Realränteutvecklingen

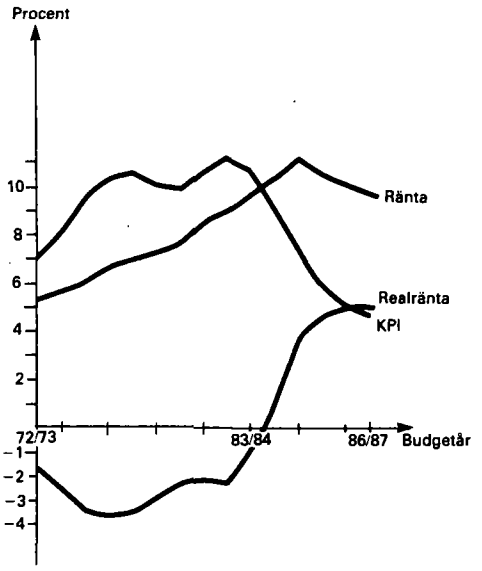
Utgifterna för statsskuldräntor utgör till stor del en kompensation till placerarna för inflationen. Ränteutgifterna torde också ha andra realekonomiska effekter än statens utgifter i övrigt. Det kan därför vara av intresse att analysera ränteutgifterna ur ett realt perspektiv. I första hand är det de reala ränteutgifterna – dvs. ränteutgifterna reducerade med den del av ränteutgifterna, som motsvarar en kompensation för inflationen – som är av intresse när det gäller att belysa den egentliga bördan av en ökande statsskuld och de realekonomiska effekterna av ränteutgifterna.

Att intresset här fokuseras på de reala ränteutgifterna betyder inte att de nominella ränteutgifterna saknar betydelse för den ekonomiska utvecklingen. Tvärtom är de nuvarande stora nominella ränteutgifterna ett problem bl. a. när det gäller att dämpa inflationstakten. Stora nominella utgifter innebär en likviditering av ekonomin, vilken måste motverkas genom en stram penningpolitik för att inte verka inflationsdrivande.

Den genomsnittliga räntesatsen på inhemska lån har stigit från drygt 5% i början av 1970-talet till närmare 12% innevarande budgetår. Det framgår av diagram 3. Samtidigt har inflationen stigit från ca 7% till ca 11%.

Realräntan på de inhemska lånen har således under större delen av perioden varit negativ[1].

Diagram 3. Realränta på inhemska lån
(Tre års glidande medeltal)

De närmaste åren kommer – vid en fallande inflationstakt – realräntan på den inhemska låneskulden att öka kraftigt. Med de antaganden som görs i långtidsbudgeten skulle den för upplåningen ligga på 3 %-nivån i flera år. Den stigande realräntan totalt sett beror på att den nominella räntesatsen på statsskulden till stor del är bunden på flera års sikt. Med en högre nyupplåningsränta än den som antagits vid beräkningarna och med en snabbare fallande inflation kan realräntan bli ännu högre.

En dämpning av inflationstakten kommer således att innebära betydande reala överföringar till de sektorer som har placerat sina tillgångar i statsobligationer. Dessa överföringar sker delvis till andra delar av den offentliga sektorn, främst riksbanken och AP-fonden. En stor del går emellertid till den inhemska privata sektorn. Bankernas räntenetto tenderar att öka till följd av att gapet mellan räntesatserna på stocken av statsobligationer och inlåning vidgas på grund av att den genomsnittliga räntesatsen på statsobligationer delvis är bunden i obligationer med fast ränta. Försäkringsbolagens fonder tenderar även att få betydande positiva

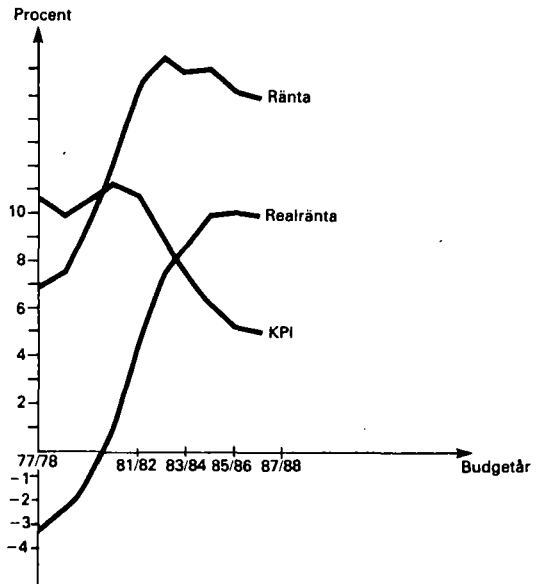
[1] Den genomsnittliga räntesatsen avser ränteutgifter under budgetåret dividerade med genomsnittlig låneskuld. Inflationen under budgetåret (t. ex. 1982/83) är angiven som ökningen av konsumentprisindex mellan kalenderårsgenomsnitt (t. ex. mellan åren 1982 och 1983). Realräntan är skillnaden mellan genomsnittlig räntesats och inflation.

bidrag från ränteinkomsterna på statspapper. Hushållen kommer att få en bättre real avkastning på sina spar- och premieobligationer.

Dessa reala överföringar till den privata sektorn – vilka motsvaras av en ökning i den privata sektorns reala förmögenhet – kan få en expansiv inverkan på ekonomin, vilket i sig kan försvåra möjligheterna att dämpa inflationstakten. Styrkan i denna effekt är svår att ange. Det torde emellertid stå klart att de stora nominella ränteutgifterna har blivit en faktor, som kan bidra till en permanentning av inflationen på en hög nivå. Detta kan ställa extra stora krav på en ekonomisk politik avsedd att nedbringa inflationen.

Realräntan på utländska lån har blivit mycket hög de senaste åren. Budgetåret 1982/83 beräknas räntesatsen på de utländska lånen ha varit ca 13 % att jämföra med en genomsnittlig inflationstakt på ca 10 %. I räntesatsen har då inräknats (1) ränteutgifter under budgetåret enligt villkor vid upplåningen, (2) ökade ränteutgifter till följd av ändrade växelkurser och (3) valutaförluster på förfallande lån. Utvecklingen av de på detta sätt beräknade räntesatserna på utlandslånen och av inflationen (för enkelhetens skull angiven i termer av konsumentprisindex) sedan staten började ta upp lån i utlandet redovisas i diagram 4.

Diagram 4. Realränta på utländska lån
(Tre års glidande medeltal)

Under långtidsbudgetperioden kommer – vid oförändrade valutakurser – större delen av de 27,5 miljarder kr., som utgör skillnaden mellan statens utlandsskuld i slutet av år 1982 värderad till aktuella valutakurser resp. till bokföringskurser, att föras upp som en utgift (valutaförluster på förfal-

lande lån) på statsbudgeten. De räntebetalningar som skall göras på den utländska skulden är också betydligt större än enligt de ursprungliga villkoren. Den reala räntan på utlandslånen kommer därför att vara betydligt högre än realräntan på de inhemska lånen. Med de antaganden som görs i långtidsbudgeten beräknas *realräntan* på utlandslånen att uppgå till ca 10% budgetåret 1985/86.

Den höga realräntan på utlandslånen återspeglar effekterna av att problemen med en hög inflationstakt och stora bytesbalansunderskott har fått mötas med devalveringar.

9.5 Avslutning

En stor del av ränteutgifterna utgör en kompensation för inflationen. De nominella ränteutgifterna är därför betydligt större än de reala. Under en stor del av det senaste decenniet har de reala ränteutgifterna t. o. m. varit negativa. Inte desto mindre är ränteutgifterna en real kostnad för staten. Det belyses av de höga realräntor på den inhemska statsskulden som kommer att uppstå vid en dämpning av inflationstakten. Det belyses också av den höga realräntan på utlandslånen. Sett ur samhällsekonomisk synvinkel innebär detta att ränteutgifterna kan få betydande expansiva effekter vid en dämpning av inflationen.

Utgifterna för statsskuldräntor på budgeten kännetecknas av en fullständig automatik. Vid ett ökande budgetunderskott innebär detta att statsskuldräntorna kommer att öka i stigande takt. Även om underskottet skulle förbli oförändrat i löpande priser ökar statsskuldräntorna. I det fall underskottet, exkl. räntor, skulle förbli på nuvarande nivå, eller ca 34 miljarder kr., kommer ränteutgifterna att öka från 55,4 miljarder kr. budgetåret 1983/84 till 88,9 miljarder kr. budgetåret 1987/88. Detta innebär att budgetunderskottet skulle öka från ca 90 miljarder kr. till över 120 miljarder kr.

Utgifterna för statsskuldräntor är utomordentligt känsliga för skillnader i räntenivån. Om räntenivån skulle förbli på en nivå mellan 12–14% över långtidsbudgetperioden, kommer ränteutgifterna slutåret att uppgå till ca 115 miljarder kr. och budgetunderskottet kommer att öka till ca 150 miljarder kr. för budgetåret 1987/88.

10 Utgifter och inkomster inom den offentliga sektorn

I detta kapitel belyses budgetsaldots storlek i förhållande till utgifter och inkomster inom socialförsäkringssektorn. Speciellt diskuteras kostnadsutvecklingen inom ATP-systemet under långtidsbudgetperioden. Dessutom beskrivs den kommunala sektorns finansiella utveckling.

Långtidsbudgetens syfte är att ange den budgetutveckling som blir följden av redan fattade beslut och lagda förslag. Statsbudgeten ger emellertid en ofullständig bild av den verksamhet som styrs genom beslut av statsmakterna. Även *socialförsäkringssystemet* regleras genom statliga beslut. Dess inkomster och utgifter redovisas dock endast i begränsad utsträckning på statsbudgeten. Inkomsterna av lagstadgade socialavgifter beräknas för budgetåret 1983/84 uppgå till ca 112 miljarder kr., varav ca 47 miljarder kr. tillförs statsbudgeten. Socialförsäkringssektorn har därmed stor betydelse för såväl bedömningen av den offentliga sektorns utveckling som den samhällsekonomiska utvecklingen.

Den *kommunala sektorns* utgiftsutveckling har vidare en avgörande betydelse för den samhällsekonomiska balansen. Inkomster och utgifter som styrs via statsbudgeten och socialförsäkringssektorn påverkar också kommunernas och landstingskommunernas ekonomiska förhållanden. Under budgetåret 1983/84 beräknas statsbidragen till den kommunala sektorn uppgå till 51 miljarder kr. Det är därför av intresse att belysa den ekonomiska utvecklingen i denna sektor i samband med långtidsbudgeten.

Nedan redogörs först för hur kostnader och utgifter för socialförsäkringssystemet påverkar budgetsaldot. Därefter görs en konsolidering av statens och vissa större fonders inkomster och utgifter för att studera det finansiella sparandet. Slutligen tas kommunsektorns ekonomiska utveckling upp.

10.1 Socialförsäkringssektorn

Till socialförsäkringssektorn räknades tidigare, enligt det svenska nationalräkenskapssystemet, allmän tilläggspension (ATP), folkpension, delpension, sjöfolkspension, frivillig pensionsförsäkring, sjukförsäkring, arbetsskadeförsäkring, arbetslöshetsförsäkring samt lönegaranti. Denna indelning har legat till grund för tidigare långtidsbudgetkalkyler. År 1980 ändrades dock denna avgränsning så att enbart sektorer med en egen administration hänfördes till socialförsäkringssektorn; dvs. ATP, sjukförsäkringen och de erkända arbetslöshetskassorna.

Utöver vad som ingår enligt denna definition finns ett flertal socialförsäkringsformer med en egen fondering av medel. Syftet med *fonder* inom vissa av socialförsäkringarna är att de skall utjämna tillfälliga variationer mellan inkomster och utgifter i systemet. På detta sätt undviks att tillfälliga utgiftsvariationer behöver påverka avgiftsuttaget. Det bör emellertid påpekas att fondernas behållning inte är avgörande för utbetalning av resp. förmåner. Vid eventuella underskott skjuter staten till de medel som fattas.

För att bättre belysa den offentliga verksamhetens reala och finansiella utveckling redovisas här den ekonomiska utvecklingen inom sjukförsäkring, delpension, arbetsskadeförsäkring, arbetsmarknadsavgift samt ATP.

Redovisningsprinciper m. m.

Den redovisningsmässiga anknytningen till statsbudgeten varierar för de olika delförsäkringssystemen inom socialförsäkringen. Någon enhetlig princip för gränsdragningen mellan statsbudgeten och socialförsäkringssektorn utanför statsbudgeten finns inte. I det följande ges en kort beskrivning av hur en del av de beloppsmässigt mer betydande sociala förmånerna inom systemet finansieras och redovisas.

Sjukförsäkringen omfattar bl. a. sjukpenning, föräldraförsäkring, ersättning för kostnader för sjukvård, läkemedel och tandvård. Föräldraförsäkringen omfattar föräldrapenning vid vård av barn samt havandeskapspenning. Föräldraförsäkringen är en integrerad del av sjukförsäkringssystemet såväl vad gäller finansieringen som administrationen av försäkringen. Kostnaderna för sjukförsäkringen (inkl. föräldraförsäkringen) beräknas för budgetåret 1983/84 uppgå till 32,4 miljarder kr. Sjukförsäkringen finansieras till 15 % av statsbidrag och till 85 % av lagstadgade socialavgifter från arbetsgivare och egenföretagare. Avgiften till sjukförsäkringen utgör fr. o. m. år 1983 9,6 % av avgiftsunderlaget.

För inkomster och utgifter för sjukförsäkringen tillämpas en redovisningsmetod på statsbudgeten som innebär att viss del av kostnaderna avräknas direkt mot avgiftsinkomsterna på statsbudgetens inkomstsida, medan viss del av kostnaderna täcks genom statsbidrag på statsbudgetens utgiftssida. Till sjukförsäkringen är knuten en fond, *sjukförsäkringsfonden*. Dess uppgift är i princip endast att fungera som ett avräkningskonto för att reglera över- eller underskott för resp. år på sjukförsäkringsavgiften jämfört med de utgifter som skall täckas. I prop. 1982/83: 100 anförs att denna fondering t. v. skall upphöra sedan 1981 års överskott fonderats.

Kostnaderna för *delpensioneringen* beräknas till 1,5 miljarder kr. för år 1983. Delpensionsförsäkringen finansieras genom en avgift från arbetsgivare och egenföretagare som utgör 0,50 % av avgiftsunderlaget. Avgiften förs till en särskild fond. Kostnaderna har t. o. m. budgetåret 1982/83 varit högre än avgiftsintäkterna. Avgiften höjdes år 1980 från 0,25 % till 0,50 % för att på sikt ge full kostnadstäckning för de löpande pensionsutbetalningarna och därutöver lämna successiv täckning av de underskott som uppstått i delpensionsfonden. Underskottet den 1 november 1982 var 774 milj. kr.

Arbetsskadeförsäkringen omfattar anställda, uppdragstagare och egenföretagare. Den ger i princip full ersättning för inkomstbortfall till den som drabbas av skada i sitt arbete. Kostnaderna beräknas för år 1983 uppgå till 1,5 miljarder kr. Arbetsskadeförsäkringen ligger utanför statsbudgeten och skall helt finansieras genom avgifter från arbetsgivare och egenföretagare. Avgiften till arbetsskadeförsäkringen förs till en särskild fond och utgör fr. o. m. år 1980 0,6 % av avgiftsunderlaget. Arbetsskadeförsäkringsfondens behållning var 1 157 milj. kr. den 30 juni 1982.

Arbetsmarknadsavgiften, som höjdes från 0,8 % till 1,3 % av avgiftsun-

derlaget den 1 januari 1983, får användas för att täcka 65 % av kostnaderna för statsbidragen till arbetslöshetskassorna, det kontanta arbetsmarknadsstödet och utbildningsbidragen. Inflytande avgifter omförs till ett konto hos riksgäldskontoret. För att kunna klara tillfälliga svängningar i fondens inkomster och utgifter får riksförsäkringsverket disponera en rörlig kredit om 100 milj. kr. i riksgäldskontoret. Ett underskott på fonden redovisas som en negativ post på statsbudgetens inkomstsida. Ackumulerade nettoöverskott på fonden reducerar i stället statens och socialförsäkringssektorns totala finansiella sparandeunderskott.

Inkomster och utgifter inom ATP-systemet

Utgifterna för den *allmänna tilläggspensioneringen* (ATP) beräknas uppgå till 32,6 miljarder kr. för år 1983. Försäkringen omfattar ålderspension, förtidspension och familjepension. ATP-systemets andel av transfereringarna från socialförsäkringen har på 15 år ökat från ett par procent till ungefär 25 % år 1980. Det totala antalet ATP-pensionärer var år 1982 drygt 1,4 miljoner. Kostnaderna för ålderspension utgjorde år 1982 ungefär två tredjedelar av pensionskostnaderna, medan förtidspensionsutbetalningarna stod för en fjärdedel. Pensionsförmånerna är basbeloppsanknutna och räknas årligen upp med konsumentprisindex.

ATP-försäkringen finansieras genom kollektiva socialavgifter och genom avkastningen på AP-fonden. Avgiftsuttaget skall vara avvägt så, att avgifterna tillsammans med andra tillgängliga medel räcker till pensionsutbetalningar, förvaltningskostnader och andra utgifter för försäkringen samt för erforderlig fondering. ATP-försäkringens inkomster och utgifter redovisas inte till någon del över statsbudgeten.

Enligt lagen om allmän försäkring åligger det riksförsäkringsverket (RFV) att vart femte år lägga fram förslag beträffande avgiftsuttag till ATP. Uttagsprocenten fastställs sedan av riksdagen för fem år i taget. Senast fastställdes avgiften för åren 1980–1984 efter förslag från RFV. För år 1983 är uttaget 9,6 % och för år 1984 9,8 %.

I en skrivelse till regeringen den 16 december 1982 föreslår RFV avgiftsuttag för perioden 1985–1989. Förslaget baserar sig på en framskrivning av beräknade inkomster och utgifter för ATP-försäkringen utifrån vissa antaganden om den samhällsekonomiska utvecklingen. Verkets skrivelse har remissbehandlats, varvid synpunkter bl. a. framförts vad avser RFV:s bedömning av den ekonomiska utvecklingen. Förslaget till avgiftsuttag bereds f. n. inom regeringskansliet.

Enligt RFV:s redovisning beräknas pensionsutbetalningarna för år 1982 för första gången överstiga inkomsterna från pensionsavgifterna. Detta beror på att en försämrad lönetillväxt resulterat i lägre avgiftsinkomster till ATP-systemet än beräknat, medan pensionsutbetalningarna på grund av anknytningen till prisutvecklingen ökat snabbare än väntat. För att undvika en ogynnsam utveckling avseende fondernas kapital räknar RFV med

att avgiftsuttaget måste höjas med 0,8–1 procentenhet per år under perioden 1985–1989. Om hänsyn tas till att pensionärerna inte skall kompenseras för prishöjningar till följd av devalveringen blir avgiftsbehovet ca 0,1 procentenhet mindre per år än vad som nyss angetts vid de av verket valda antagandena.

Nedan redogörs för några av de faktorer som påverkar ATP-systemets ekonomiska utveckling.

Pensionsutbetalningarnas storlek bestäms av antalet ATP-pensionärer och den genomsnittliga pensionens storlek. Ökningen av pensionskostnaderna, som till största delen är att vänta för ålders- och förtidspensionärerna, beror på flera faktorer.

Antalet pensionärer i systemet har ökat, eftersom allt fler intjänat rätt till ATP-pension. Ökningstakten i antal ATP-pensionärer från år 1982 fram till år 1990 ligger på över 3% per år från ca 1,4 miljoner till ca 1,8 miljoner personer. Efter år 1990 ökar antalet betydligt långsammare. År 1964 hade ca 5% av ålderspensionärerna ATP. År 1982 uppgick andelen män med ATP-pensioner till ca 90%, medan andelen kvinnor endast utgjorde ca 40%. År 2030 beräknas andelarna ha ökat så att ca 95% av både kvinnor och män har ATP.

Varje ny årgång pensionärer har också *fler intjänandeår* än tidigare, vilket ger högre pension. År 1982 var det genomsnittliga antalet år med intjänad ATP-poäng (exkl. födda 1896–1901) ca 16 för män och ca 13 för kvinnor. År 2030 beräknas antalet år ha stigit till ca 28 för både kvinnor och män.

Vidare har regeln att pensionen räknas på de 15 bästa årens inkomst successivt fått genomslag i takt med ATP-systemets utbyggnad. Eftersom den kvinnliga förvärvsfrekvensen ökat har en allt *högre andel kvinnor fått egen intjänad pensionsrätt. Pensionsförmånerna i systemet har också utvidgats*. Rätten till förtidspension (bl. a. på grund av arbetsmarknadsskäl) utvidgades i början av 1970-talet. Vidare har pensionsåldern sänkts från den ursprungliga 67 till 65 år.

I takt med att ATP-systemet byggts ut har en kraftig förskjutning skett i relationen mellan den förvärvsaktiva befolkningens storlek och antalet ATP-pensionärer. Förändringar i *befolkningens sammansättning* gör att de förvärvsaktiva åldersgrupperna får bära allt större kostnader för ATP-pensionen till de allt större årsklasserna över 65 år. År 1982 svarade i genomsnitt 4,1 aktiva för betalningen till varje ålders- eller förtidspensionärs ATP. Denna siffra sjunker successivt för att år 2020 vara 2,3, dvs. nästan en halvering. Befolkningsutvecklingen beskrivs utförligt i kapitlet Befolkningsutvecklingen och den offentliga sektorn.

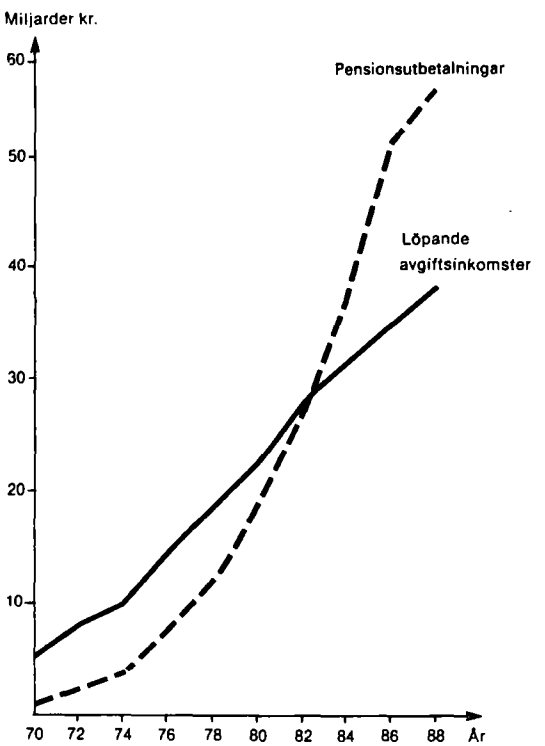
Som tidigare nämnts betalas ATP-avgiften in till AP-fonden. Fondens medel förräntas genom utlåning till staten, bostadssektorn och näringslivet. Per den 1 januari 1983 beräknas AP-fonden uppgå till ca 200 miljarder

kr. År 1981 var 35% av kapitalet placerat i bostadsobligationer, 24% i statspapper och 33% i industriobligationer och andra lån till näringslivet.

Under senare hälften av 1970-talet har det, främst på grund av den höga inflationstakten, inte varit möjligt att bevara AP-fondens reala värde. Fondens storlek i förhållande till samma års utgifter (fondstyrkan) har därför minskat varje år. Mellan åren 1970 och 1980 minskade fondstyrkan nära nog fyra gånger från 31 till 8,6. Eftersom räntan på de av fonden placerade medlen i stor utsträckning ligger fast under lång tid har inflationen kommit att leda till en negativ realränta på fondens medel. Detta har tillsammans med de ökade kostnaderna för pensionsutbetalningarna inneburit att fondens tillväxt blivit mindre än beräknad.

Av diagram 5 framgår den faktiska utvecklingen av de löpande inkomsterna från avgifter för ATP-systemet samt utgifterna för pensionsutbetalningar fram till år 1982. Därefter visas den beräknade utvecklingen av dessa utgifter och inkomster under långtidsbudgetperioden.

Diagram 5. ATP-systemets avgiftsinkomster och kostnader för pensionsutbetalningar under perioden 1970–1988

Om man, i enlighet med principerna för långtidsbudgetberäkningarna, utgår från en oförändrad avgiftsnivå på 9,8 % efter år 1984 beräknas utgifterna och inkomsterna för ATP-systemet att utvecklas på följande sätt.

Tabell 31. AP-fondens utveckling budgetåren 1983/84–1987/88
(Miljarder kr., löpande priser)

	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87	1987/88
Inkomster					
Räntor m. m.	21,9	23,4	24,5	24,7	24,3
(därav på statspapper)	(6,2)	(7,0)	(7,5)	(7,6)	(7,8)
Arbetsgivaravgifter	30,3	32,3	33,9	35,6	37,4
Summa	**52,2**	**55,7**	**58,4**	**60,3**	**61,7**
Utgifter					
Utbetalda pensioner	34,7	39,3	44,2	49,3	54,5
Administration	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4
Summa	**35,0**	**39,6**	**44,5**	**49,7**	**54,9**
Finansiellt sparande	**17,2**	**16,1**	**13,9**	**10,6**	**6,8**

Av tabellen framgår att inkomsterna från ATP-avgifterna beräknas öka med i genomsnitt ca 5 % per år och avkastningen från AP-fonden med i genomsnitt ca 2 % per år under långtidsbudgetperioden, dvs. den totala inkomstökningen under perioden blir ca 4 % per år under antaganden om oförändrat avgiftsuttag efter år 1984. Ökningen av pensionsutbetalningarna förväntas under perioden bli i genomsnitt ca 11 % per år. De löpande avgifterna täckte år 1982 inte längre pensionsutbetalningarna. Prognosen för långtidsbudgetperioden visar att en allt större del av avkastningen på fonden måste tas i anspråk. Därav följer att AP-fondens finansiella sparande budgetåret 1983/84 minskas med 10,4 miljarder kr. fram t. o. m. budgetåret 1987/88. Som tidigare nämnts bereds f. n. RFV:s förslag till höjda avgiftsuttag inom regeringskansliet.

10.2 Inkomster, utgifter och finansiellt sparande i stat och socialförsäkringssektorn

I det följande redovisas inkomsterna och utgifterna för den utvidgade statliga sektorn. Redovisningen sker genomgående enligt bruttoprincipen. Utöver de delar av socialförsäkringssystemet som redan redovisas enligt bruttoprincipen på statsbudgeten omfattar kalkylen som tidigare nämnts allmän tilläggspensionering (ATP), delpensions-, sjuk-, arbetsskade- och arbetsmarknadsförsäkringen.

Beräkningarna baseras i första hand på material som tagits fram av riksrevisonsverket och riksförsäkringsverket.

I den beräkning av utgifter och inkomster över statsbudgeten och i socialförsäkringssektorn som görs i långtidsbudgeten används definitioner

som på vissa punkter avviker från de definitioner som används i den till finansplanen fogade nationalbudgeten. Beräkningen i långtidsbudgeten och i den reviderade nationalbudgeten är således inte direkt jämförbara.

Beräkningen över den samlade statliga verksamheten resulterar för budgetåret 1983/84 i totala inkomster på ca 297 miljarder kr. och totala utgifter på ca 369 miljarder kr.

Tabell 32. Statens och socialförsäkringssektorns inkomster, utgifter och finansiella sparande budgetåren 1983/84–1987/88
(Miljarder kr.)

	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87	1987/88
Inkomster:					
Inkomstskatt	39,5	35,1	34,3	36,5	41,1
Lagstadgade socialavgifter	113,6	117,6	123,7	130,0	136,5
Övriga skatter	85,6	90,9	94,1	97,7	101,4
Ränteinkomster och återbetalning av lån	36,4	37,5	38,0	39,3	40,0
Övrigt	21,7	24,2	27,6	28,3	28,8
Summa inkomster	**296,8**	**305,3**	**317,7**	**331,8**	**347,8**
Utgifter:					
Konsumtion	62,0	64,3	67,6	70,6	73,8
Investeringar	14,7	13,7	13,6	14,1	14,7
Transfereringar till hushåll	146,1	153,8	160,2	168,6	177,5
Övriga transfereringar inkl. statsskuldräntor	129,6	140,1	152,6	161,1	174,4
Finansiella transaktioner (brutto)	17,0	18,2	18,9	19,3	19,6
Summa utgifter	**369,4**	**390,1**	**412,9**	**433,7**	**460,0**
Saldo	**−72,6**	**−84,8**	**−95,2**	**−101,9**	**−112,2**
Finansiella transaktioner (netto)	13,8	14,7	15,2	15,3	15,3
Finansiellt sparande	**−58,8**	**−70,1**	**−80,0**	**− 86,6**	**− 96,9**

Inkomsterna i den konsoliderade beräkningen överstiger därmed den redovisning som sker på statsbudgeten med ca 89 miljarder kr. för budgetåret 1983/84. Av ökningen är ca 67 miljarder kr. att hänföra till lagstadgade socialavgifter. Den mycket kraftiga ökningen beror inte enbart på att fler arbetsgivaravgifter ingår. Bruttoredovisningen av bl. a. inkomsterna av sjukförsäkringsavgiften ger också högre inkomstbelopp än vad som är fallet vid beräkningen av statsbudgeten, där en nettoredovisning görs. Inemot 22 miljarder kr. av nivålyftet jämfört med statsbudgeten är hänförbart till ränteinkomster. Den helt övervägande delen härav är ränteinkomsterna på AP-fonden.

Den samlade beräkningen för den statliga verksamheten innebär att omslutningen på utgiftssidan ökar med ca 71 miljarder kr. för budgetåret 1983/84. Ökningen beror främst på utbetalningarna av ATP-pensioner samt bruttoredovisningen av utgifterna från sjukförsäkringen.

Underskottet i det finansiella sparandet för budgetåret 1983/84 för den samlade statliga verksamheten beräknas därmed bli ca 59 miljarder kr. För statsbudgeten är som tidigare nämnts motsvarande underskott ca 76 miljarder kr. Underskottet i finansiellt sparande för den samlade statliga verksamheten beräknas för budgetåret 1987/88 uppgå till ca 97 miljarder kr., vilket innebär en försämring med ca 38 miljarder kr. under långtidsbudgetperioden. För statsbudgeten är försämringen i det finansiella sparandet under långtidsbudgetperioden mindre – ca 29 miljarder kr. Skillnaden i utvecklingen i finansiellt sparande mellan den samlade statliga verksamheten och statsbudgeten beror främst på utvecklingen inom AP-fonden.

Försämringen i det finansiella sparandet för statsbudgeten och socialförsäkringssektorn ställer krav på ökat sparande inom övriga sektorer för att bytesbalansen inte skall försämras.

10.3 Kommunsektorn

Enligt långtidsbudgetkalkylen ökar det beräknade sammantagna sparandeunderskottet för staten och socialförsäkringssektorn. I detta perspektiv är det också av intresse av belysa de förutsättningar som kommer att råda för kommunsektorns finanser de närmaste åren. Uppgifter om kommunsektorns reala och finansiella utveckling redovisas i prop. 1982/83:90 om kommunalekonomiska frågor inför år 1984. Här tas frågan om den finansiella utvecklingen i långtidsbudgetperspektivet upp.

Formellt gäller att den kommunala budgeten skall balansera. De kalkyler som genomförts av den särskilda arbetsgruppen om den kommunala ekonomin (KEA) indikerar ökande finansiella problem för kommunerna de närmaste åren. Beräkningarna bygger på antaganden om oförändrade kommunala skattesatser och en volymökning av den kommunala konsumtionen om 2% per år. Från ett positivt finansiellt sparande år 1982 pekar beräkningarna på ett sparandeunderskott år 1983 i storleksordningen 3 miljarder kr., som sedan ökar till ca 8 miljarder kr. år 1984 och ca 15 miljarder kr. år 1985. Tendensen till försämring av kommunernas finanser är densamma i de samhällsekonomiska kalkyler som har gjorts i anslutning till den reviderade finansplanen. Där baseras beräkningarna på olika antaganden rörande pris- och löneutveckling, kommunala utgifter och skattehöjningar, vilket medför att sparandeunderskotten skiljer sig från dem som redovisats i KEA-kalkylerna.

Efter år 1985 finns inte några kalkyler utförda. Utvecklingen kommer då att vara avhängig främst av skatteunderlagsutvecklingen och av kostnadsutvecklingen. Långtidsbudgetens antaganden ger dock inte grund för en bedömning att en påtaglig förbättring kommer att ske av det finansiella sparandet.

Även om kalkylerna närmast skall ses som räkneexempel och trots att effekterna mildras av de förslag till åtgärder avseende den kommunala ekonomin som nyligen lagts fram i prop. 1982/83: 90 ger kalkylerna en klar antydan om den finansiella situationen i kommunsektorn åren framöver.

Effekterna av en minskad tillväxt slår de närmaste åren igenom på den kommunala sektorn. Under perioden 1975–1980 ökade BNP i genomsnitt med 1,3 % per år och den kommunala konsumtionen med 4,2 % per år. Åren 1980–1982 sjönk tillväxten i ekonomin och blev genomsnittligt sett negativ; – 0,7 % per år. Den kommunala konsumtionens ökningstakt minskade under åren 1980–1982 och kan exkl. vissa huvudmannaskapsskiften beräknas till 2,7 % per år.

Genom en kraftig höjning av kommunalskatten år 1978 samt den resursöverföring som följde av den under åren 1980–1982 genomförda reformeringen av skatteutjämningen uppstod inga finansiella underskott i kommunsektorn trots den allmänna nedgången i ekonomin. Kommunalskattehöjningen år 1978 samt skatteutjämningsreformen kan beräknas ha givit en finansiell förstärkning motsvarande 3: 30 kr./skr., eller inemot 10 miljarder kr. Samtidigt har dock staten genom neddragningar i specialdestinerade statsbidrag och vissa indragningar av skatteunderlag begränsat de finansiella resurserna i kommunsektorn. Indragningarna av skatteunderlag uppgår till över 5 miljarder kr.

Långtidsbudgeten visar det mycket starka beroende som numera finns mellan staten, socialförsäkringssektorn och kommunala sektorn. Bl. a. gäller detta finansieringsförutsättningarna. T. ex. torde en höjning av ATP-avgifterna få effekter på det kommunala skatteunderlaget om en sådan höjning avräknas mot lönesumman. En höjning av kommunalskatterna inverkar på den privata konsumtionen, vilket får effekter på vissa av statens inkomster – t. ex. mervärdeskatten. Dessutom påverkas tillväxtbetingelserna i samhällsekonomin och därmed även skatteunderlagets utveckling.

11 Utvecklingen av hushållsinkomsterna

Långtidsbudgeten liksom de statliga långtidsutredningarna behandlar de ekonomiska förhållandena i samhället i ett makroekonomiskt perspektiv. Ett viktigt underlag för budgetpolitiska avgöranden är emellertid också information om den ekonomiska situationen för olika grupper i samhället. Under senare år har behov av sådant underlag accentuerats när kraven på en mer restriktiv budgetpolitik ökat. Samtidigt har huvuddelen av den yrkesverksamma delen av befolkningen under flera år fått uppleva reallönesänkningar, vilket medfört att utformningen av transfererings- och skattesystem kommit att spela en alltmer avgörande roll för många

hushållstypers disponibla inkomster. Utgifterna för transfereringssystemen och inkomsterna av skattesystemet har emellertid samtidigt en central roll för utvecklingen av det finansiella sparandet i den offentliga sektorn. Avvägningen mellan inkomster och utgifter kan vidare i sig medföra betydande omfördelningar mellan olika grupper och över tiden.

I det följande redovisas resultat av förenklade framskrivningar med sedvanlig långtidsbudgetteknik av några hushållstypers disponibla inkomster. Redovisningen är närmast att betrakta som ett försök att komplettera den information som normalt finns i långtidsbudgeten.

Olika familjesammansättningar har studerats genom att antal vuxna och antal barn har varierats. Utgångspunkten för inkomstberäkningarna har varit de faktiska genomsnittslönerna för industriarbetare resp. högre tjänstemän enligt den officiella lönestatistiken. Vid beräkningen av årsinkomsterna har normal arbetstid varit utgångspunkt. Vidare har hushåll med normal folkpension resp. hög ATP (2,5 basbelopp) studerats.

Avsevärda förenklingar har gjorts vid bestämningen av typhushållens inkomster. Sålunda ingår endast inkomster av lön och pension i beräkningarna. Samtliga inkomsttagare förutsätts ha minimiavdrag enligt beskattningsreglerna för resp. år. Vidare förutsätts samtliga hushåll bo i hyresrätt med en hyra motsvarande övre hyresgränsen i bostadsbidragssystemet.

För varje hushåll har den disponibla inkomsten beräknats genom att årsinkomsten (pensionen) minskas med skatt och tillägg görs för barnbidrag, bostadsbidrag samt bidragsförskott enligt gällande regler för resp. år. Kommunalskatten har beräknats på grundval av den beräknade medelutdebiteringen i riket för år 1983 (30: 14 kr./skr.) som förutsätts vara oförändrad under perioden. För pensionärer utan ATP förutsätts det kommunala bostadstillägget (KBT) att täcka fulla hyreskostnaden upp till övre hyresgränsen med undantag för 80 kr./mån.

Med de principer och antaganden som gäller för långtidsbudgetberäkningarna i löpande priser erhålls följande bild av några hushållstypers disponibla inkomster under den närmaste femårsperioden (1983–1987).

Ensamstående med en årslön som motsvarar vad en genomsnittlig industriarbetare tjänade år 1981, dvs. ca 75 000 kr., samt makar utan barn som båda har en inkomst motsvarande en genomsnittlig industriarbetare beräknas bibehålla sin disponibla inkomst på oförändrad real nivå under perioden. Pensionärshushållen får smärre reala förbättringar, men effekten varierar främst beroende på om de har ATP eller inte. I övrigt är det endast hushåll med höginkomsttagare som erhåller en ökad real disponibel inkomst under förutsättning att underskottsavdrag inte beaktas. Skälet härtill är marginalskattereformen. Vid antagen pris- och löneutveckling samt för resp. år beräknad basenhet beräknas en ensamstående höginkomsttagare med en inkomst år 1981 på ca 110 000 kr. erhålla en real ökning av den disponibla inkomsten med 3 000–4 000 kr. (ca 5 %) år 1987 i förhållande till år 1983.

För en barnfamilj med två höginkomsttagare blir den reala ökningen av disponibel inkomst något lägre än för den ensamstående höginkomsttagaren, eller ca 3%. Orsaken härtill är att marginalskattereformen inte ger samma tillskott för kvinnan på grund av att hon enligt inkomststatistiken för år 1981 har en årlig bruttolön på ca 95000 kr., medan mannen har ca 110000 kr.

Den utveckling av disponibel inkomst som här har redovisats för de förvärvsarbetande gäller under förutsättning av att inkomsttagaren inte har några underskottsavdrag, vars skattemässiga värde sjunker genom marginalskattesänkningen och den särskilda avdragsbegränsningen. Ett underskottsavdrag i storleksordningen 15000 kr. medför för den ensamstående höginkomsttagaren en oförändrad real disponibel inkomst i stället för den ovan redovisade ökningen. En ensamstående industriarbetare får med motsvarande underskottsavdrag en sänkning av real disponibel inkomst med knappt 2000 kr. (ca 3,5%) i jämförelse med oförändrad real nivå om underskottsavdrag helt saknas.

Hushåll med barn som erhåller bostadsbidrag får med den vedertagna beräkningstekniken genomgående vissa reala minskningar av disponibel inkomst. Dessa bidrag räknas nämligen inte om automatiskt i motsats till sådana transfereringar som är knutna t. ex. till basbeloppet. Såväl bostadsbidrag som barnbidrag och flerbarnstillägg beräknas således till samma nominella belopp under hela perioden. Om hänsyn tas till hushållens beräknade kostnader för grundläggande konsumtion kan konstateras att oförändrade regler för bostadsbidrag, barnbidrag och flerbarnstillägg medför att ensamstående med barn, barnfamiljer med ensamförsörjare och flerbarnshushåll får märkbara minskningar i det relativt sett begränsade utrymme som dessa hushåll har utöver den grundläggande konsumtionen.

Även om både bostadsbidrag och barnbidrag skulle anpassas till pris- och löneutvecklingen skulle dessa barnfamiljer emellertid få smärre reala minskningar av den disponibla inkomsten. Detta beror främst på att marginalskattereformen inte innebär någon eller en mycket begränsad skattesänkning för deltidsarbetande och heltidsarbetande med lägre inkomst. Den realinkomstminskning i inledningen av perioden, som ingår som en generell förutsättning för långtidsbudgetberäkningarna, slår därför igenom på den disponibla inkomsten för dessa grupper. Vidare har förvärvsavdrag och s. k. hemmamakereduktion beräknats vara nominellt oförändrade under perioden och får därför ett minskat värde över perioden.

Den redovisade utvecklingen av disponibel inkomst för olika hushåll utgår från att den relativa nominella löneökningen kommer att vara lika stor för samtliga inkomsttagare under perioden. Antagandet ingår som en generell förutsättning för långtidsbudgetberäkningarna. Det bör understrykas att om löneantagandet differentieras i enlighet med riksdagens uttalande i samband med beslutet om inkomstskattereformen påverkas resultatet märkbart även av förhållandevis små justeringar. Höginkomsttagarnas

reala ökningar minskar eller uteblir, medan industriarbetare erhåller reala ökningar samtidigt som utfallet för lägre inkomsttagare förbättras.

Det bör avslutningsvis betonas att den bild som framträder rörande utvecklingen för olika hushåll inte bör tas som en förutsägelse om hur den faktiska utvecklingen kommer att bli. De antaganden som används i långtidsbudgeten är också mycket schematiska. Den gjorda redovisningen belyser dock den vikt som politiska beslut spelar när det gäller fördelningen av nationalinkomsten. Resultaten visar också utifrån långtidsbudgetens teknik förhållandet mellan automatikstyrda transfereringar och de som är föremål för separata beslut. Vidare framgår vikten av att såväl budgetens inkomstsida som dess utgiftssida beaktas samlat vid olika budgetpolitiska överväganden som kan få fördelningsmässiga konsekvenser.

APPENDIX

I *Internationellt utvecklingssamarbete och övrig internationell* samverkan

Ändamålsgruppen omfattar internationellt utvecklingssamarbete (bistånd och u-landsverksamhet) samt övrig internationell samverkan såsom utrikesförvaltningen och Sveriges deltagande i internationella organisationer.

Tabell 1. Internationellt utvecklingssamarbete och övrig internationell samverkan
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78–1981/82	1983/84	Förändring till				Procentuell förändring 1983/84–1984/85	Genomsnittlig procentuell förändring 1983/84–1987/88
			1984/85	1985/86	1986/87	1987/88		
Totala utgifter	−0,9	8 137	+59	+90	+106	+101	+0,7	+1,1
därav								
Internationellt utvecklingssamarbete	−0,3	6 592	+96	+97	+115	+117	+1,5	+1,5
Utrikesförvaltning och övrig internationell samverkan	−1,7	1 545	−37	− 7	− 9	− 16	−2,4	−1,1

Ramen för internationellt utvecklingssamarbete för budgetåret 1983/84 har beräknats som 1 % av den beräknade bruttonationalinkomsten (BNI) för kalenderåret 1983. Beräkningarna i långtidsbudgeten utgår ifrån att biståndsramen skall motsvara ovanstående andel av BNI under perioden. Den faktiska belastningen på anslagen för internationellt utvecklingssamarbete uppgår totalt till 6,4 miljarder kr. för budgetåret 1983/84.

Utgifterna för Sveriges deltagande i internationella organisationer styrs genom särskilda beslut. Utgifterna för utrikesförvaltningen är till stora delar direkt eller indirekt utlandsberoende och påverkas starkt av t. ex. valutakursutvecklingen.

På samma sätt som tidigare budgetår ingår i biståndsramen utgifter för biståndS- och u-landsverksamhet, som i statsbudgeten belastar andra huvudtitlar och anslag. För budgetåret 1983/84 har föreslagits att totalt 145 milj. kr. för sådana ändamål avräknas mot biståndsramen. I beräkningarna för långtidsbudgeten har detta belopp förutsatts vara realt oförändrat för vart och ett av åren under långtidsbudgetperioden.

En förändring av BNI:s tillväxt med en procentenhet medför att anslagen för internationellt utvecklingssamarbete med ett års eftersläpning förändras med ca 65 milj. kr.

Återflödet i biståndet

Återflödet i biståndet, dvs. upphandling av varor och tjänster i Sverige till följd av biståndet, uppgår till betydande belopp. Totalt används ca 40 % av biståndsmedlen för upphandling i Sverige. Beräknat på biståndsanslagen för budgetåret 1983/84 innebär detta ca 2,6 miljarder kr. Återflödet måste därför sägas vara industripolitiskt betydelsefullt utan att det direkt kan betecknas som näringslivsstöd.

Medan den totala biståndsvolymen ökade i löpande priser från 2,9 miljarder kr. budgetåret 1975/76 till 4,4 miljarder kr. budgetåret 1979/80, en ökning med ca 50 %, så ökade svensk export till huvudmottagarna av svenskt bistånd under samma period från 1,4 miljarder kr. till 3,3 miljarder kr., dvs. med ca 130 %.

Återflödet kan indelas i tre kategorier: direkt känt återflöde, indirekt, delvis okänt återflöde (bl. a. upphandling av varor från svenska företags dotterbolag i utlandet) samt indirekt återflöde i form av good-will.

Det bilaterala direkta återflödet uppgår till ca 45 % av anslaget. Återflödets storlek varierar från land till land. Den sektor som genererar minst återflöde är landsbygdsutveckling.

Återflödet på det multilaterala biståndet uppgår totalt till ca 50 %. Världsbankens totala upphandlingsvolym är ca 25 miljarder kr. Sverige fick som medlem i Världsbanken upphandlingsförmedling för ca 550 milj. kr. De medel som går ut till Världsbanken och de regionala bankerna ger därmed ett återflöde i bytesbalanstermer som överstiger anslagna medel.

En stor del av utfästelserna på det multilaterala anslagets livsmedelsdel görs i form av inhemska jordbruksprodukter. I SIDA:s regi upphandlas t. ex. svensk brödsäd. Återflödet på denna del uppgår till ca 85 %.

Återflödet från krediter till utvecklingsländer, u-krediter, där medel anslås helt för uppköp i Sverige, är procentuellt störst. Beredningen för internationellt tekniskt samarbete beräknar att u-krediterna genererar upphandling i Sverige till ett värde av ca 3,5 gånger det bistånd som ges. Detta innebär, om anslagna medel för budgetåret 1983/84 (500 milj. kr.) utnyttjades fullt ut, att upphandling om ca 1,7 miljarder kr. skulle genereras.

II Totalförsvar

I ändamålsgruppen totalförsvar ingår det militära försvaret, civilförsvaret, det ekonomiska försvaret och övrigt totalförsvar.

Tabell 2. Totalförsvar
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78–1981/82	1983/84	Förändring till				Procentuell förändring 1983/84–1984/85	Genomsnittlig procentuell förändring 1983/84–1987/88
			1984/85	1985/86	1986/87	1987/88		
Totala utgifter	+ 1,1	24 208	+582	+54	−807	−958	+ 2,4	− 1,1
därav								
Militärt försvar	+ 0,8	20 489[1]	− 7	0	0	0	0,0	0,0
Civilförsvar	+10,1	854[1]	+ 59	+58	+ 46	+ 9	+ 6,9	+ 4,7
Ekonomiskt försvar	+ 4,0	2 528	+506	+27	−841	−942	+20,0	−15,3

[1] Ändrade pris- och löneprognoser gör att det beräknade utfallet för militärt försvar och civilförsvar är lägre än vad som bedömts i 1983 års budgetproposition.
Anm. I sammanställningen har vissa medel för totalförsvarsändamål inte tagits upp, beroende på att de utgör delposter under anslag som huvudsakligen är avsedda för andra ändamål.

Riksdagen har våren 1982 tagit ställning till inriktningen av totalförsvaret för perioden 1982/83–1986/87 (1982 års försvarsbeslut). Långtidsbudgetberäkningarna utgår i huvudsak från dessa ställningstaganden. För budgetåret 1987/88 har i huvudsak förutsatts en prolongering av 1982 års försvarsbeslut.

Försvarsbeslutet innebär sammantaget en sänkning av utgifterna för totalförsvaret. De förstärkningar som beslutats för de civila totalförsvarsgrenarna möjliggörs genom omprioriteringar. Besparingar skall inom det militära försvaret uppnås genom rationaliseringar och en minskning av fredsorganisationen. Utvecklingen av totalförsvarets andel av statsutgifterna framgår av tabell 3.

Tabell 3. Totalförsvarets andel av statsutgifterna

Budgetår	%	
	Totalt	Exkl. statsskuldräntor
1972/73	12,8	13,3
1979/80	9,4	10,2
1980/81	8,6	9,7
1981/82	8,4	9,6
1982/83	8,0[1]	9,7[1]

[1] Prognos
Källa: Riksrevisionsverkets budgetredovisning

Utgiftsramarna för det militära försvaret och civilförsvaret, utom skyddsrum, styrs mellan försvarsbesluten av förändringen i försvarsprisindex (FPI). I samband med de femåriga försvarsbesluten prövas ambitionsnivån i de totala utgiftsramarna och hänsyn tas då bl. a. till omfattningen av antalet värnpliktiga under perioden. FPI är en sammanvägning av två indexserier – ett löneindex för de 35 % av utgiftsramarna som beräknas bestå av lönekostnader och nettoprisindex för resterande 65 %. Civilförsvarets anslag för skyddsrum priskompenseras med nettoprisindex (NPI).

Det militära försvaret

Årets budgetförslag innebär bl. a. att myndigheterna inte fullt ut kompenseras för devalveringen. I budgetpropositionen föreslås mot denna bakgrund att den ekonomiska ramen för det militära försvaret minskas med 200 milj. kr. Utgifterna för militärt försvar under budgetåret 1983/84 föreslås uppgå till ca 20,5 miljarder kr., varav 2,5 miljarder kr. utgör beräknad priskompensation.

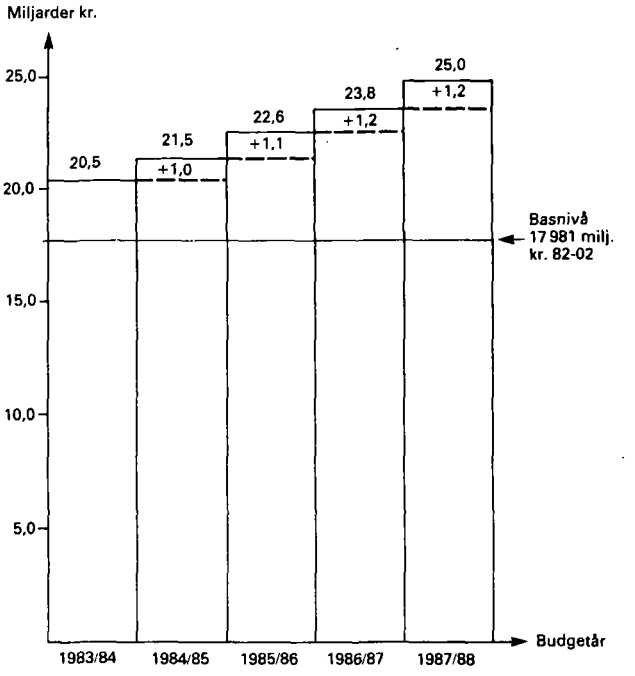
Stora besparingar är planerade inom fredsorganisationen. För perioden 1982/83–1991/92 är planeringsförutsättningen att drygt 8 miljarder kr. (prisläge februari 1982) skall sparas och antalet anställda minskas med ca 6000 (13,8 %). Detta innebär att minskningstakten från 1970-talet bibehålls även under 1980-talet. Möjligheterna till ytterligare besparingar under 1990-talet utreds. Minskningarna görs för att skaffa tillräckligt utrymme för utbildning och utrustning för krigsorganisationens behov.

I regeringsförklaringen i oktober 1982 anfördes att en omedelbar analys skulle göras av JAS-projektets ekonomi. Regeringen har redovisat resultatet av denna analys i en särskild proposition till riksdagen i mars 1983. På grundval av analysen samt av vad som anfördes i den socialdemokratiska motionen till totalförsvarspropositionen förordar regeringen att planeringen av JAS-projektet fram till år 2000 inriktas mot en ram om högst 24,9 miljarder kr. (prisläge februari 1981). Det innebär att den av den tidigare regeringen angivna JAS-ramen om 25,7 miljarder kr. minskas med 800 milj. kr.

För JAS-projektet är betalningsmedel om ca 6,4 miljarder kr. (prisläge februari 1982) inplanerade under långtidsbudgetperioden.

För att belysa utvecklingen av de militära försvarsutgifterna med hänsyn till priskompensationen i form av FPI har i diagram 1 beräkningar gjorts i löpande priser. Beräkningarna grundas på samma pris- och löneantaganden som tillämpas vid övriga beräkningar i långtidsbudgeten.

Diagram 1. Militära försvaret (utgifter i löpande priser, miljarder kr.)

Civilförsvaret

För civilförsvaret innebär 1982 års försvarsbeslut ökade insatser i fråga om bl. a. utbildning och övningsverksamhet samt befolkningsskydd. Med början budgetåret 1984/85 skall ansvaret för ledningen av civilförsvarsverksamheten i krig på lokal nivå föras över till kommunerna.

I årets budgetproposition föreslås utgifterna budgetåret 1983/84 för civilförsvar, utom skyddsrum, uppgå till 433 milj. kr., varav 53 milj. kr. för beräknad priskompensation enligt FPI. För skyddsrum föreslås utgifter om 421 milj. kr., varav 57 milj. kr. för beräknad priskompensation enligt NPI.

Ekonomiskt försvar

Det ekonomiska försvaret skall trygga försörjningen med varor och tjänster i kriser och krig. Olika alternativ till den alltmer kostnadskrävande lagringen prövas. I detta senare syfte pågår bl. a. en utredning om beredskaps- och fredskrislagring i näringslivets regi.

Styrande för utgifterna inom det ekonomiska försvaret är investeringar i oljelagringsprogrammet, storleken på den s. k. särskilda medelsramen samt de driftkostnader dessa investeringar föranleder. Driftkostnaderna utgörs till största delen av kapitalkostnader. Genom den statliga redovisningens uppbyggnad medför dessa kapitalkostnader motsvarande inkomster på statsbudgetens inkomstsida.

F. n. pågår en översyn av oljelagringsprogrammet, bl. a. i syfte att pröva om den sjunkande oljekonsumtionen i samhället motiverar en neddragning av hela lagringsprogrammet. Översynen skall vara slutförd före utgången av år 1983. Långtidsbudgetberäkningarna är emellertid baserade på det gällande programmet.

För budgetåret 1983/84 har föreslagits utgifter om sammanlagt ca 2,5 miljarder kr. för det ekonomiska försvaret. Av detta utgör 210 milj. kr. den särskilda medelsramen – som beräknas vara oförändrad hela långtidsbudgetperioden – och ca 1 250 milj. kr. investeringar inom oljelagringsprogrammet.

Övrigt totalförsvar

Med övrigt totalförsvar avses bl. a. psykologiskt försvar samt vissa delar av hälso- och sjukvården och polisväsendet. I princip omfattar övrigt totalförsvar all samhällelig verksamhet som skall fortgå i krig. I budgetsammanhang är dock avgränsningen mycket snäv och avser endast anslag eller delar av anslag som finansierar verksamhet som är direkt inriktad mot beredskapsuppgifter.

För de anslag som hänförs till övrigt totalförsvar föreslås för budgetåret 1983/84 utgifter om sammanlagt ca 455 milj. kr. Utgifterna styrs i huvudsak av pris- och löneutvecklingen inom den offentliga sektorn.

III Rätts- och polisväsende

Till ändamålsgruppen hör polisväsendet, åklagarväsendet, domstolsväsendet och kriminalvården.

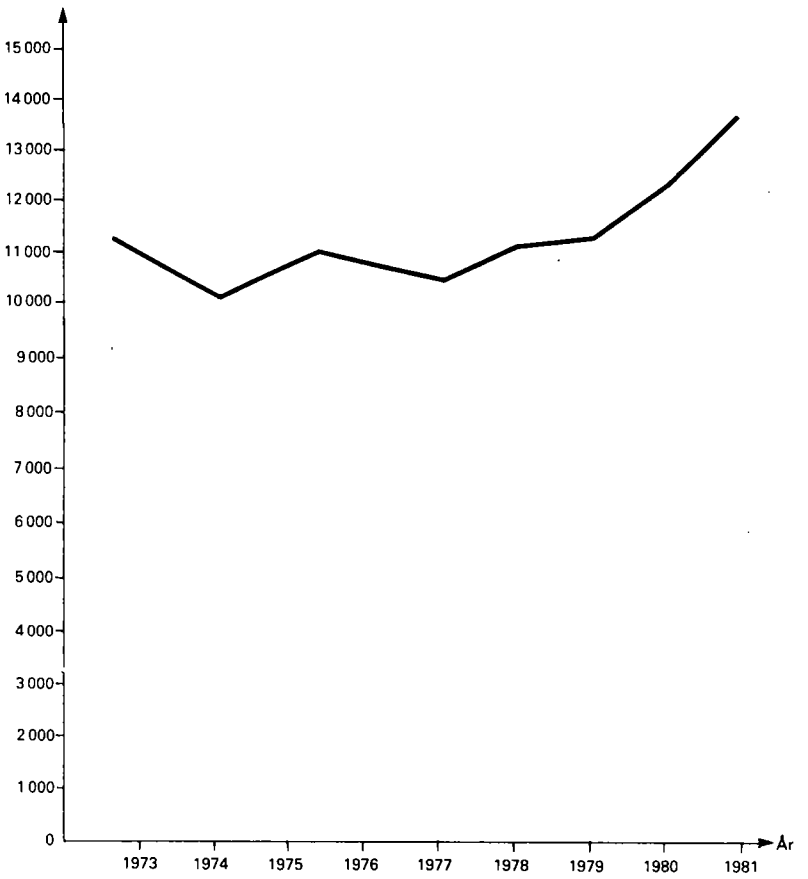
Tabell 4. Rätts- och polisväsende
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78–1981/82	1983/84	Förändring till				Procentuell förändring 1983/84–1984/85	Genomsnittlig procentuell förändring 1983/84–1987/88
			1984/85	1985/86	1986/87	1987/88		
Totala utgifter	+2,4	7 979	+35	−67	−33	0	+0,4	−0,2
därav								
Polisväsende	+1,7	4 379	+ 5	+ 5	−15	0	+0,1	0,0
Domstolsväsende	+4,6	1 284	− 5	−18	0	0	−0,4	−0,4
Åklagarväsende	+0,6	236	0	0	0	0	0,0	0,0
Kriminalvård	+3,1	1 648	+33	−55	−19	0	+2,0	−0,7

De olika myndigheterna inom rätts- och polisväsendet har ett nära samarbete. I huvudsak börjar det rättsvårdande arbetet hos polisen och går via åklagare till domstol och därefter till kriminalvården.

Brottslighetens utveckling beror på flera olika faktorer och är därför svår att förutsäga. Utgiftsförändringar inom ändamålsgruppen sammanhänger bl. a. med statsmakternas beslut om hur mycket resurser som – med hänsyn till bl. a. brottslighetens utveckling – skall anvisas till ändamålen. Brott mot brottsbalken har under en tioårsperiod ökat i genomsnitt med 3,5 % per år till omkring 760 000 år 1981. I årets budgetproposition redovisas beräkningar som pekar på en fortsatt ökning för huvuddelen av brottsbalksbrotten under perioden 1983–1987. Långtidsbudgetberäkningarna har emellertid inte baserats på dessa antaganden.

Diagram 2. Antalet nyintagningar på kriminalvårdsanstalter åren 1973–1981

Polis- och åklagarväsendet

Polisväsendet har förstärkts kraftigt under 1970-talet. Organisationen har däremot inte tillförts några reala resurser de senaste två budgetåren. Några förstärkningar har inte heller beräknats för långtidsbudgetperioden.

Åklagarväsendet föreslås i årets budgetproposition, genom omfördelningar inom rättsväsendet, tillföras ytterligare resurser inom vissa områ-

den. Åklagarväsendets organisation ses f. n. över i syfte att åstadkomma rationaliseringsvinster. I enlighet med långtidsbudgettekniken har inte beräknats några resurstillskott under långtidsbudgetperioden.

Domstolsväsendet

Domstolsväsendet har i fasta priser antagits få oförändrad medelstilldelning under långtidsbudgetperioden. Förstärkningsorganisationen för avarbetning av länsrätternas målbalanser, som infördes budgetåret 1978/79, förutsätts avvecklad den 1 juli 1985.

Rättshjälp m. m.

Kostnaderna för rättshjälp m. m. beräknas uppgå till 224 milj. kr. under budgetåret 1983/84. Därvid har beaktats de besparingar med en helårseffekt om ca 25 milj. kr. som riksdagen beslutat om våren 1983. Rättshjälpen är inkomstprövad. Förändringar i rättshjälpskostnaderna styrs i första hand av antalet personer som är berättigade till och använder sig av rättshjälp.

Kriminalvård

Kriminalvårdens inriktning styrs av de principbeslut om kriminalvårdens framtida utformning som fattades av 1973 års riksdag. I prop. 1980/81:20 om besparingar i statsverksamheten, m. m. anfördes att de redovisade behoven av nya lokalanstalter för kriminalvården borde omprövas mot bakgrund av det rådande ekonomiska läget. Beläggningen vid kriminalvårdens anstalter har under senare tid varit mycket hög. Åtgärder för att minska antalet intagna föreslås i budgetpropositionen 1983. I enlighet med långtidsbudgettekniken bedöms i långtidsbudgeten den nuvarande beläggningssituationen i huvudsak kunna rymmas inom ramen för oförändrade resurser. Som exempel kan dock nämnas att en ökning av beläggningstrycket med 10 % skulle kräva ca 400 anstaltsplatser, vilket motsvarar tio nya lokalanstalter till en ungefärlig investeringskostnad av 250 milj. kr. och en total driftkostnad på ca 80 milj. kr./år.

IV Folkpensioner, sjukförsäkring, m. m.

Ändamålsgruppen domineras av utgifter för folkpensionering, bidrag till sjukförsäkringen samt statens bidrag till kommunala bostadstillägg till folkpension (KBT). Därutöver redovisas i detta avsnitt utgiftsutvecklingen för den allmänna tilläggspensioneringen (ATP). Bland övriga förmåner inom socialförsäkringssystemet som finansieras via fonder, och inte redovisas över statsbudgeten, kan nämnas delpensionsförsäkringen.

Tabell 5. Folkpensioner, sjukförsäkring, m. m.
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78–1981/82	1983/84	Förändring till				Procentuell förändring 1983/84–1984/85	Genomsnittlig procentuell förändring 1983/84–1987/88
			1984/85	1985/86	1986/87	1987/88		
Totala utgifter	+2,1	46 241	−397	−53	−227	−403	−0,9	−0,6
därav								
Folkpensioner	+2,6	40 685	−310	−20	−195	−370	−0,7	−0,6
Sjukförsäkring	−4,2	4 157	0	0	0	0	0,0	0,0

Utgifterna för *sjukförsäkringen* omfattar sjukpenning, ersättningar för sjukvårds-, tandvårds- och läkemedelskostnader m. m. Budgetåret 1983/84 beräknas dessa utgifter till ca 27,5 miljarder kr. Därav beräknas kostnaderna för sjukpenningen till 14,0 miljarder kr. Utgifterna för sjukförsäkringen (inkl. föräldraförsäkringen) finansieras till 85 % av socialavgifter från arbetsgivare och egenföretagare, medan återstående 15 % täcks med statsbidrag.

År 1981 ersattes i genomsnitt 19,6 sjukpenningdagar per försäkrad. År 1982 minskade antalet dagar till 18,5 vilket är det lägsta sedan år 1967. Om genomsnittet förändras med en dag förändras kostnaderna för försäkringen med 800–900 milj. kr. per år.

Administrationen av socialförsäkringssystemet beräknas budgetåret 1983/84 kosta ca 2,8 miljarder kr.

Folkpensionssystemet omfattar hela befolkningen. För folkpensionärer som har liten eller ingen ATP-pension kompletteras folkpensionen med pensionstillskott. Pensionstillskottet avräknas mot utgående ATP-pension. Folkpensioneringen beräknas kosta ca 41 miljarder kr. budgetåret 1983/84. F. n. täcks ca 73 % av utgifterna av folkpensionsavgiften (för år 1983 9,45 % av lönesumman). Utgifterna styrs av befolkningens ålderssammansättning samt den allmänna prisutvecklingen.

Det totala antalet pensionärer beräknas under långtidsbudgetperioden årligen öka med i genomsnitt 14 200, varav 12 300 ålderspensionärer (se kapitlet Befolkningsutvecklingen och den offentliga sektorn). Antalet folkpensionärer beräknas år 1983 uppgå till drygt 2 miljoner, varav nära ca 1,4 miljoner ålderspensionärer. Drygt 875 000 pensionärer erhåller under samma år ålderspension från ATP.

Folkpensionärer vars huvudsakliga inkomst utgörs av allmän folkpension medges vid inkomsttaxeringen ett särskilt avdrag för nedsatt skatteförmåga. Den som endast har ålderspension och pensionstillskott får ett extra avdrag som är inkomstrelaterat med så stort belopp att någon skatt inte kommer att påföras. Kostnaderna för skattebortfallet för avdraget kan beräknas till inemot 6 miljarder kr. för budgetåret 1983/84.

Utgifterna för statsbidrag till *kommunalt bostadstillägg till folkpension* (KBT) styrs av antalet personer som med hänsyn till inkomst och bostadskostnad är bidragsberättigade samt av hyresnivån. Statsbidrag utgår med 25 % av kommunernas statsbidragsberättigade kostnader för bostadstillägg. Stigande ATP-nivå förväntas begränsa statsbidraget med i genomsnitt 4 % per budgetår. Statsbidragskostnaderna beräknas för budgetåret 1983/84 att uppgå till 780 milj. kr. Kommunernas andel av KBT-kostnaderna beräknas samma år till 2 740 milj. kr.

Inkomster och utgifter för ATP redovisas helt utanför statsbudgeten. Reglering sker via AP-fonden. Det finansiella sparandet i AP-fonden beräknas budgetåret 1983/84 uppgå till 17,2 miljarder kr. Detta sparande beräknas sjunka markant under långtidsbudgetperioden. Som beskrivs i kapitlet Utgifter och inkomster inom den offentliga sektorn beror detta på att utbetalningarna ökar dels på grund av att antalet pensionärer som uppbär ATP ökar, dels på att storleken på utgående pensioner för de nytillkommande pensionärerna ökar i takt med att systemet varit i kraft under en längre tid. Denna utveckling väntas fortgå fram till år 1990.

Av tabell 6 framgår de sammantagna utgifterna (stadsbudget- och socialavgiftsfinansiering) för pensionerna. Kostnaderna för folkpensionerna beräknas under perioden minska till följd av att utgifterna för pensionstillskotten minskar. Att utgifterna för pensionstillskotten minskar hänger samman med att allt fler nytillkommande pensionärer får ATP. Utgiftsökningen, som uppstår på grund av ett ökat antal pensionärer, uppväger inte utgiftsminskningen för pensionstillskotten. De totala pensionskostnaderna som, inkl. ATP, budgetåret 1983/84 beräknas uppgå till ca 75 miljarder kr., förväntas dock öka markant under perioden.

Av tabell 6 framgår utgiftsutvecklingen för olika delar av pensionssystemet.

Tabell 6. Utgiftsutveckling för pensionerna
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Utgiftsförändring till			
	1984/85	1985/86	1986/87	1987/88
Grundpension	+ 165	+ 470	+ 315	+ 165
Pensionstillskott	− 475	− 490	− 510	− 535
ATP	+2600	+2700	+2600	+2300
Summa	**+2290**	**+2680**	**+2405**	**+1930**

Förvärvsarbetande har möjlighet att minska arbetsinsatsen mellan 60 och 65 års ålder genom att övergå till deltidsarbete i kombination med *delpension*. Delpensionen fyller då ut en viss andel av det inkomstbortfall som följer av arbetstidsminskningen. För dem som har beviljats delpension före år 1981 utgör pensionen 65 % av inkomstbortfallet vid minskningen av arbetstiden och för dem som fått delpension efter år 1981 50 %.

Kostnaderna för delpensioneringen beror på antalet delpensionärer och hur stort inkomstbortfall som ersätts av pensionen. Pensionsförmånen är knuten till basbeloppet. Antalet delpensionärer och kostnaderna för dessa ökade under de första åren sedan pensionsformen infördes. Fr. o. m. år 1981 har dock en viss minskning skett av antalet delpensionärer. Kostnaden för budgetåret 1983/84 beräknas till drygt 1,5 miljard kr.

Delpensionsförsäkringen finansieras genom en avgift från arbetsgivare och egenföretagare om 0,50 % av lönesumman. Avgiften förs till en särskild fond. Den från 0,25 % till 0,50 % höjda socialavgiften fr. o .m. år 1980 är avsedd att på sikt ge full kostnadstäckning för de löpande pensionsutbetalningarna och därutöver lämna successiv täckning av de underskott som uppstått i delpensionsfonden. Underskottet, som var 774 milj. kr. den 1 november 1982, regleras genom ett avräkningsförfarande mot statsbudgetens inkomster.

Arbetsskadeförsäkringen omfattar alla förvärvsarbetande samt personer som genomgår utbildning i den mån utbildningen medför särskild risk för arbetsskada. Den ger i princip full ersättning för inkomstbortfall till den som drabbas av skada i sitt arbete. Arbetsskadeförsäkringen är samordnad med den allmänna sjukförsäkringen.

Arbetsskadeförsäkringen ligger utanför statsbudgeten och finansieras helt genom avgifter från arbetsgivare och egenföretagare. Avgiften utgör fr. o. m. år 1980 0,6 % av löneunderlaget. Fondens behållning uppgick vid utgången av år 1982 till drygt 1 miljard kr. Utbetalningarna från försäkringen var ca 720 milj. kr. under år 1978 och har stigit till ca 1 350 milj. kr. år 1982. Utgifterna styrs av antalet som skadas samt av den ersättning dessa beviljas. För åren 1982 och 1983 beräknas antalet skadefall till ungefär oförändrat antal.

V Stöd till barnfamiljer

Utgifterna under denna ändamålsgrupp består till något mer än hälften av inkomstöverföringar till hushållen i form av allmänna barnbidrag och flerbarnstillägg, föräldrapenning, bidragsförskott och bostadsbidrag för barnfamiljer. Vidare ingår statsbidraget till barnomsorgen och den del av statens bidrag till social hemhjälp som avser hjälp till barnfamiljer. Den snabbaste utgiftsökningen inom ändamålsgruppen utgörs av statsbidraget till kommunernas barnomsorg.

Tabell 7. Stöd till barnfamiljer
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78–1981/82	1983/84	Förändring till				Procentuell förändring 1983/84–1984/85	Genomsnittlig procentuell förändring 1983/84–1987/88
			1984/85	1985/86	1986/87	1987/88		
Totala utgifter	+ 1,1	15 596	+147	+263	+140	+130	+0,9	+1,1
därav								
Allmänna barnbidrag	− 1,7	5 890	− 40	− 20	− 30	− 40	−0,7	−0,6
Bostadsbidrag	−17,4	1 347	0	0	0	0	0,0	0,0
Bidrag till föräldraförsäkringen, bidragsförskott, m. m.	+ 3,1	1 999	− 10	− 5	− 5	0	−0,5	−0,3
Bidrag till barnomsorg	+14,4	6 360	+197	+288	+175	+170	+3,1	+3,1

Utgiftsstyrande faktorer för de *allmänna barnbidragen* är antalet bidragsberättigade barn och bidragets storlek, som fastställs av statsmakterna i enskilda beslut. Barnbidraget utgår fr. o. m. den 1 januari 1983 med 3 300 kr. per år och barn under 16 år. Bidragsberättigade är f. n. ca 1 miljon familjer med 1,7 miljoner barn. Fr. o. m. den 1 januari 1982 utgår ett förhöjt flerbarnstillägg till familjer med tre eller flera barn. Fr. o. m. den 1 juli 1983 kommer även studerande i åldern 16–19 år att medräknas vid bestämmandet av flerbarnstillägg (prop. 1982/83: 88).

Under perioden beräknas antalet bidragsberättigade barn minska, eftersom antalet barn som passerar 16-årsgränsen beräknas överstiga antalet födda under resp. år (se kapitlet Befolkningsutvecklingen och den offentliga sektorn).

Föräldraförsäkringen omfattar havandeskapspenning, föräldrapenning i samband med barns födelse, särskild föräldrapenning samt föräldrapenning för tillfällig vård av barn. 85 % av föräldraförsäkringens kostnader täcks av socialavgifter till sjukförsäkringen, medan 15 % täcks över statsbudgeten. Under långtidsbudgetperioden förväntas ingen större utgiftsförändring.

Utvecklingen av kostnaderna för föräldraförsäkringen är beroende av flera faktorer. Den del av kostnaden som havandeskapspenningen utgör påverkas av antalet graviditeter, de berörda kvinnornas förvärvsfrekvens och arbetets karaktär. Kostnaderna för föräldrapenning i samband med barns födelse beror främst på antalet födda barn samt föräldrarnas förvärvsfrekvens och inkomst. Kostnaderna beräknas uppgå till 2,6 miljarder kr. under budgetåret 1983/84.

Den särskilda föräldrapenningen, som f. n. utgår under 180 dagar, kan tas ut under en åttaårsperiod. Kostnaderna för ett visst år blir därför beroende av i vilken utsträckning ersättningsdagar tas ut i direkt anslutning

till föräldrapenning i samband med barnets födelse samt hur föräldrarna väljer att fördela resterande dagar över den återstående delen av åttaårsperioden. Under budgetåret 1983/84 beräknas kostnaderna uppgå till ca 1,6 miljard kr.

Kostnaderna för föräldrapenning för tillfällig vård av barn beräknas till 740 milj. kr. budgetåret 1983/84.

De statliga och statskommunala *bostadsbidragen till barnfamiljer* utgår till omkring 340 000 familjer med omkring 680 000 barn. Bidragen är relaterade till inkomsterna. De statskommunala bostadsbidragen (SKBB) är även beroende av bostadskostnaderna.

Kostnaderna för bostadsbidragen är bl. a. beroende av antalet barn, hushållsstruktur, bostadskostnader, inkomstutveckling samt förvärvsfrekvens. Statens kostnader totalt för bostadsbidrag beräknas uppgå till drygt 1,3 miljard kr. budgetåret 1983/84.

Barn under 18 års vars föräldrar lever åtskilda kan få *bidragsförskott*. Bidragsbeloppet är relaterat till basbeloppet. Kostnaderna för bidragsförskotten beror främst på barnantal, andelen barn som lever skilda från någon eller båda föräldrarna samt i vilken omfattning underhållsbidrag utgår från föräldrarna. Andelen barn för vilka bidragsförskott utgår – f. n. drygt 13 % – har ökat något medan det totala antalet barn i bidragsberättigade åldrar minskar. Andelen bidragsförskott som återbetalas av de underhållsskyldiga föräldrarna utgör totalt ca 37 % av de utbetalade bidragsförskotten. Under långtidsbudgetperioden kan på grund av det minskande antalet barn förutsättas en svag utgiftsminskning.

Nuvarande statsbidragssystem för kommunernas *barnomsorg* innebär att bidrag ges med ett fast belopp per plats och år i daghem och fritidshem. För familjedaghemsverksamhet utgår dels bidrag med 35 % av kommunernas bruttokostnader för verksamheten, dels ett grundbelopp per barn. Bidragsbeloppen justeras årligen med hänsyn till den genomsnittliga löneutvecklingen för anställda i offentlig tjänst. För budgetåret 1983/84 beräknas statsbidraget till den kommunala barnomsorgen uppgå till ca 6,3 miljarder kr.

Inom regeringskansliet pågår arbetet med att utforma ett nytt statsbidragssystem för barnomsorgen. Förslag om de nya reglerna avses läggas fram för riksdagen under år 1983.

Den faktiska platsutvecklingen i barnomsorgen avgörs av kommunerna. Kommunerna analyserar behovet av barnomsorg med utgångspunkt i beräkningar av antalet barn, förvärvsintensitet, föräldrars efterfrågan, ekonomiska förutsättningar m. m. Den faktiska utbyggnaden avgörs i hög grad av kommunernas ambitionsnivå vad avser att täcka efterfrågan på barnomsorg samt kommunernas tillgång på mark, lokaler, personal, ekonomiska förutsättningar m. m.

Statens bidrag till driften av förskolor och fritidshem styrs således av utvecklingen av antal platser i barnomsorgen i kommunerna och av löneut-

vecklingen för anställda i offentlig tjänst. Utöver vad som tidigare nämnts påverkas utvecklingen vad gäller fritidshemmen även av omfattningen av barnens vistelse i skolan.

Beräkningarna av utgifterna i långtidsbudgeten bygger på en utbyggnadstakt i enlighet med kommunernas barnomsorgsplaner för åren 1982–1985. Utvecklingen av platsantalet – och därmed statsbidragets storlek – är svårbedömd. I beräkningarna för långtidsbudgetperioden har därför två alternativa kalkyler med olika utbyggnadsantaganden gjorts. Den ena bygger på kommunernas barnomsorgsplaner och den andra på en 60-procentig utbyggnad jämfört med den planerade. Under långtidsbudgetperioden skulle en reducerad utbyggnad medföra en statsbidragsminskning på totalt ca 0,8 miljard kr. i fasta priser.

Utöver ovan redovisade utgifter under denna ändamålsgrupp utgår stöd till barnfamiljer inom ramen för skattesystemet, vilket påverkar statens inkomster. Stöd till barnfamiljer i form av avdrag och skattereduktion kan beräknas uppgå till totalt ca 1 775 milj. kr. under år 1983.

VI Hälso-, sjuk- och socialvård

Ändamålsgruppen omfattar utgifter för statliga och statsunderstödda vårdområden. För budgetåret 1983/84 har beräknats statsbidrag med ca 8,2 miljarder kr. för detta ändamål. Huvuddelen avser statsbidrag till vårdområden under kommunalt huvudmannaskap, varav statsbidrag till den psykiatriska sjukvården utgör den största posten. Vidare utgår statsbidrag till kommuner och landstingskommuner för drift av socialtjänstens hem för vård och boende. Denna verksamhet var tidigare statlig. Statsbidrag utgår också till kommunerna för annan hälso- och sjukvård, social hemhjälp och samhällets åtgärder för handikappade.

Tabell 8. Hälso-, sjuk- och socialvård
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78–1981/82	1983/84	Förändring till				Procentuell förändring 1983/84–1984/85	Genomsnittlig procentuell förändring 1983/84–1987/88
			1984/85	1985/86	1986/87	1987/88		
Totala utgifter	−0,7	8 201	−189	−29	+17	+18	−2,3	−0,6
därav								
Psykiatrisk sjukvård, m. m.	+2,5	4 366	−200	−40	0	0	−4,6	−1,4
Åldrings- och handikappomsorg	+4,3	2 117	+ 21	+12	+18	+18	+1,0	+0,8
Social omsorg	−0,4	1 055	− 1	0	0	0	0,0	0,0

De statliga utgifterna för *kroppssjukvård och allmän hälsovård* avser vissa myndigheter på detta område, statsbidrag till kommunerna för vissa former av hälso- och sjukvård samt bidrag till kostnaderna för de kommunala undervisningssjukhusen. Beräkningarna av statens utgifter för kommunala undervisningssjukhus har för långtidsbudgetperioden i huvudsak skett med utgångspunkt i nuvarande grunder för finansieringsfördelningen som fastställs i avtal. Statens utgifter på detta område styrs främst av läkarutbildningens och den medicinska forskningens omfattning och av kostnaderna för investeringar vid undervisningssjukhusen. I beräkningen har hänsyn tagits till ändrat huvudmannaskap för de statliga undervisningssjukhusen. Investeringarna beräknas minska något under perioden.

Staten och landstingskommunerna har träffat överenskommelse om driftbidragen för den *psykiatriska sjukvården* m.m. för tiden t.o.m. år 1984.

Huvudmannaskapet för *socialtjänstens institutioner, hem för vård och boende* (tidigare ungdomsvårdsskolor och vissa vårdanstalter för alkoholmissbrukare) har övergått från staten till landstings- och primärkommuner fr.o.m. den 1 januari 1983. En särskild överenskommelse om statsbidrag fr.o.m. år 1983 har träffats, som innebär att driftbidrag utgår med 570 milj. kr. (prisnivå den 1 januari 1982).

Inom *äldreomsorgen* inriktas samhällets insatser i ökad omfattning på öppna vårdformer. Staten täcker 35% av kommunernas kostnader för social hemhjälp till äldre i form av hemvårdare, hemsamariter och vissa andra serviceåtgärder. Statsbidraget till social hemhjälp beräknas utgå med 1,7 miljard kr. för budgetåret 1983/84. Den kommunala kostnaden är beroende av verksamhetens omfattning och löneutvecklingen för aktuella personalkategorier. Med hänsyn bl.a. till det ökade antalet äldre, främst i de högsta åldersgrupperna, samt till utvecklingen mot hemsjukvård har i långtidsbudgetberäkningarna antagits en viss ökning av behovet av hemhjälp.

Samhällets *åtgärder för handikappade* omfattar flera områden. Den större delen av utgifterna – t.ex. förtidspensioner och handikappersättningar inom folkpensioneringen – redovisas inom andra ändamålsgrupper. I denna ändamålsgrupp ingår utgifter för bidrag till särskolor, färdtjänst och social hemhjälp för handikappade, bidrag till organisationer m.m. Ansvaret för handikapphjälpmedel har landstingskommunerna. Ersättning för hjälpmedlen lämnas över sjukförsäkringen och redovisas i ändamålsgruppen Folkpensioner, sjukförsäkringar m.m.

Statsbidrag till *färdtjänst* utgår i princip med 35% av kommunernas kostnader för verksamheten och beräknas för budgetåret 1983/84 till 320 milj. kr. Kostnadsnivån bestäms av den allmänna kostnadsutvecklingen, antalet förflyttningshandikappade samt de enskilda kommunernas utformning av verksamheten. Statsbidraget till färdtjänst har ökat mycket kraftigt

i vissa kommuner under senare år. Bidragsreglerna har mot denna bakgrund fr. o. m. bidragsåret 1981 ändrats i syfte att begränsa kostnadsutvecklingen och samtidigt utjämna skillnaderna mellan kommunerna. Under långtidsbudgetperioden har antagits en blygsam volymökning.

VII Utbildning och forskning

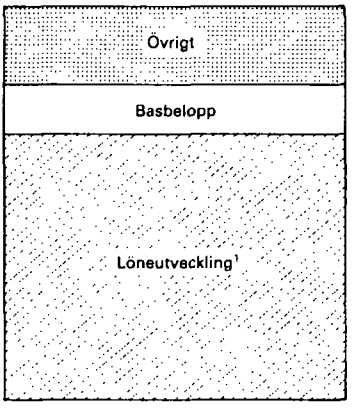
Ändamålsgruppen omfattar utgifter för utbildningsväsendet och för den civila grundforskning som bedrivs av staten eller ges statligt stöd. I dessa utgifter ingår bl. a. det obligatoriska skolväsendet, gymnasiala skolor, vuxenutbildning, högre utbildning, studiestöd samt grundforskning. Till högre utbildning och forskning förs bl. a. anslagen till högskolan inkl. lantbruksuniversitetet, undervisningssjukhus, de statliga forskningsråden och styrelsen för teknisk utveckling. I gruppen ingår även de statliga utgifterna för forskning och utveckling inom industriområdet. Däremot beräknas utgifterna för energiforskning och tillämpad forskning inom andra områden utanför denna ändamålsgrupp.

Tabell 9. Utbildning och forskning
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78–1981/82	1983/84	Förändring till				Procentuell förändring 1983/84–1984/85	Genomsnittlig procentuell förändring 1983/84–1987/88
			1984/85	1985/86	1986/87	1987/88		
Totala utgifter	+6,0	34 783	−1 072	−516	−186	− 45	−3,0	−1,3
därav								
Obligatoriska skolväsendet	+3,6	13 624	− 916	−144	−117	− 99	−6,7	−2,4
Gymnasieskolan, m. m.	+3,2	4 217	− 234	−177	+ 38	+133	−5,5	−1,5
Högre utbildning och forskning	+3,1	8 547	− 160	− 52	− 47	− 84	−1,9	−1,0
Studiestöd, m. m.	...	5 587	+ 64	− 22	− 14	+ 20	+1,2	+0,2

Generellt för ändamålsgruppen gäller att kostnadsförändringar på anslagen i hög utsträckning följer löneutvecklingen för lärare (skolväsendet och högskolan) och förändringen av basbeloppet (studiemedlen). Utgifterna inom ändamålsgruppen styrs således av en långtgående automatik. Vidare styrs utgifterna av antalet elever i varje årskull som går igenom skolsystemet. Framför allt påverkas anslagen inom skolväsendet, den högre utbildningen och studiestödet. Av kapitlet Befolkningsutvecklingen och den offentliga sektorn framgår att dessa åldersgrupper minskar under långtidsbudgetperioden vad avser grund- och gymnasieskolan.

Diagram 3. Utgiftsstyrande faktorer inom ändamålsgruppen Utbildning och forskning budgetåret 1983/84

	Miljarder kr	Procent
Övrigt	7,1	20,5
Basbelopp	3,9	11,2
Löneutveckling¹	23,8	68,4
	34,8	100,0

¹ I löneutvecklingen ingår dels utgifter som förändras med timlönen och lönesumman, dels löneförändringar till följd av sedvanlig pris- och löneomräkning.

Staten svarar för merparten av kostnaden för skolledar- och lärarlöner, vilket motsvarar ca hälften av den offentliga sektorns samlade utgifter för det obligatoriska skolväsendet och gymnasieskolan. Resterande utgifter faller på kommunerna.

Under långtidsbudgetperioden minskar antalet elever i *grundskolan* (7–15 år) varje år och med ca 7 % för hela perioden. De stora årskullar som föddes åren 1964–1967 ledde till en högsta dimensionering av *gymnasieskolan* (16–19 år) under budgetåren 1982/83 och 1983/84. Därefter minskar antalet elever och därmed antalet platser under perioden, totalt med närmare 6 %. I slutet av perioden sker en mindre ökning varefter minskningen fortsätter. De stora årskullarna från mitten av 1960-talet uppnår under perioden högskoleåldern (20–25 år). För *högskolan* har mot denna bakgrund beslutats om riktlinjer som innebär att antalet nybörjarplatser – inkl. de förändringar som genomfördes budgetåret 1982/83 – ökar med ca 3 000 under den första delen av 1980-talet, varefter en motsvarande minskning blir aktuell mot bakgrund av de då minskande årskullarna. Dessa förändringar inom högskolan skall genomföras med oförändrad resurstilldelning, varför anslagen till grundläggande högskoleutbildning i fasta priser beräknas bli oförändrade under långtidsbudgetperioden. De låga födelsetalen de senaste åren kommer under 1990-talet och senare att minska efterfrågan på gymnasie- och högskoleutbildning.

Det obligatoriska skolväsendet

Utgifterna för det obligatoriska skolväsendet minskar uttryckt i oförändrad pris- och lönenivå under hela långtidsbudgetperioden, eftersom antalet elever totalt minskar under perioden. Den kraftiga minskningen på grund-

skoleanslaget till budgetåret 1984/85 sammanhänger med – förutom minskningen av antalet elever och beslutade besparingar – den tekniska konstruktionen av statsbidraget till driften av grundskolor. Utbetalningen av bidraget är uppdelad på förskott och slutreglering. Anslaget innehåller för budgetåret 1984/85 en relativt stor slutregleringspost för löneökningar hänförliga till budgetåret 1983/84. I enlighet med långtidsbudgettekniken räknas inte anslaget upp med antaganden om löneförändringar, varför motsvarande slutregleringspost i en fastprisberäkning inte uppstår för de följande åren under perioden. Belastningen på anslaget i löpande priser framgår av tabell 10.

Tabell 10. Bidrag till driften av grundskolor
(Milj. kr., löpande pris- och lönenivå)

	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87	1987/88
Totala utgifter	12975	13900	14400	15400	16300

En viktig utgiftsstyrande faktor för grundskolebidraget – förutom totala antalet elever – är det genomsnittliga antalet elever per klass eller undervisningsgrupp. Utgiftsutvecklingen påverkas även i stor utsträckning av de i nu gällande avtal fastställda undervisningsskyldigheterna för lärarna (antal timmar i undervisning).

Gymnasieskolan

Den kraftiga minskningen av antalet 16-åringar under långtidsbudgetperioden leder till en minskning av antalet intagningsplatser på gymnasieskolans linjer och grundskoleanknutna specialkurser. Utöver dessa platser finns 35100 platser i specialkurser som är kortare än ett år och/eller som kräver tidigare gymnasial utbildning eller viss ålder för tillträde. Det är en ökning med 1100 platser för budgetåret 1983/84. Ökningen avser helt de högre specialkurserna och syftar till att vara ett alternativ till högskoleutbildning. Den relativa ökning av antalet platser på yrkesinriktade linjer som regeringen föreslår i årets budgetproposition förutsätts gälla hela perioden. Liksom beträffande grundskolan styrs kostnadsutvecklingen för gymnasieskolan – förutom av det totala antalet elever – av nu gällande avtal för lärarnas undervisningsskyldighet samt storlekarna på klasserna eller undervisningsgrupperna.

Gymnasieskolans dimensionering och fördelning av eleverna på olika studievägar påverkar även statens bidrag till undervisningsmateriel i gymnasieskolan. Den i budgetpropositionen föreslagna styrningen mot yrkesinriktade studievägar, som erhåller högre bidrag, medför att det sjunkande antalet elever inte slår igenom i en minskning av medelsbehovet.

Kommunernas uppföljningsansvar för ungdomar under 18 år

Fr. o. m. den 1 juli 1983 utgår statsbidrag till vissa kommunala åtgärder för de ungdomar under 18 år som efter grundskolan inte genomgår reguljär utbildning eller har fast arbete. Utgifterna styrs av antalet elever som blir föremål för dessa åtgärder. Utgångspunkt för medelsberäkningen i årets budgetproposition är att 16000 16–17-åringar beräknas vara i behov av dessa åtgärder, vilket beräknas kosta 266 milj. kr. Detta antagande ligger till grund för beräkningarna under hela långtidsbudgetperioden.

Vuxenutbildning

Kostnaderna för vuxenutbildningen, vars stora utgiftsposter utgörs av bidragsanslagen till studiecirklar, invandrarundervisning i svenska, driften av folkhögskolor och kommunal vuxenutbildning, beräknas inte öka under långtidsbudgetperioden. De totala kostnaderna för vuxenutbildning beräknas för budgetåret 1983/84 uppgå till 2,2 miljarder kr.

Storleken på anslagen till studiecirklar och invandrarundervisning beslutas av riksdagen i den årliga budgetprövningen. Dessa anslag antas inte öka under långtidsbudgetperioden.

Anslagen till driften av folkhögskolor och kommunal vuxenutbildning följer huvudsakligen löneutvecklingen för lärare. Utbildningsvolymen förväntas bli oförändrad under perioden. Det sammanhänger bl. a. med riksdagens beslut om maximering av antalet undervisningstimmar för den kommunala vuxenutbildningens grundskole- och gymnasieskolekurser. Maximeringen av dessa utbildningars omfattning förutsätts gälla för hela perioden. Fr. o. m. budgetåret 1983/84 föreslås att också verksamhetsvolymen för folkhögskolornas del maximeras. En stor del av folkhögskoleverksamheten finansieras av andra än stat och kommun.

Högskoleutbildningen

Utgifterna i oförändrad pris- och lönenivå för den grundläggande högskoleutbildningen väntas i stort sett bli oförändrade. Beslutad utökning av platsantalet på vissa utbildningslinjer kommer att finansieras genom omprioritering av resurser inom området.

De dominerande utgiftsstyrande faktorerna för den grundläggande högskoleutbildningen, exkl. kommunal högskoleutbildning, utgörs av de planeringsramar som årligen fastställs av riksdagen, utbildningens längd, kostnaderna per utbildningsplats samt dimensioneringen av kringkostnader som t. ex. administrationen vid högskoleenheterna m. m. Dessa faktorer utgör grunden för de årliga anslagsberäkningarna. Sammanlagt utgörs ca 70% av de totala utgifterna av lönekostnader. Utgiftsutvecklingen påverkas även i hög utsträckning av de nu gällande, i avtal fastställda undervisningsskyldigheterna för lärarna.

Staten ger bidrag till kommuner och landstingskommuner för driften av den kommunala högskoleutbildningen. Bidraget, som för budgetåret 1983/

84 beräknas uppgå till 182 milj. kr., beräknas inte öka i fasta priser under långtidsbudgetperioden.

Studiestöd

Utgifterna för studiesociala ändamål styrs av antalet studerande på gymnasie- och högskolenivå och för den största utgiftsposten – de återbetalningspliktiga studiemedlen – även av förändringar i basbeloppet. Studiemedelstagarnas sammanlagda skuld till staten uppgick vid utgången av år 1982 till ca 20 miljarder kr.

Utgifterna för vuxenstudiestöden finansieras genom medel från vuxenutbildningsavgiften. Avgiften är f. n. 0,25 % av den totala lönesumman. Inkomsten av vuxenutbildningsavgiften beräknas till 760 milj. kr. för budgetåret 1983/84.

Antalet gymnasiestuderande beräknas minska under perioden, vilket leder till minskade utgifter från studiestödssystemet till denna grupp.

Antalet studerande i högskolan beräknas öka under långtidsbudgetperioden. På grund av de förändringar i antagningsreglerna för högskolan som genomförts de senaste åren, förväntas vidare andelen yngre studerande att stiga något, vilket kommer att leda till ett högre utnyttjande av studiemedel.

Forskning och utveckling

Riksdagen har för perioden 1981/82–1983/84 fastställt ett program för stöd till teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete. De totala utgifterna för programmet uppgår till ca 2,2 miljarder kr. under ovan angivna period.

Detta program stöds även genom det särskilda forskningsavdraget vid den statliga beskattningen. Avdraget utgår i förhållande till dels företagens forsknings- och utvecklingsinsatser, dels ökningen av dessa. I och med att stödet utgår som avdrag vid beskattningen erhålls det endast av företag som redovisar taxerad inkomst. Inkomstbortfallet på grund av dessa avdrag kan för år 1983 uppskattas till 200 milj. kr.

I enlighet med principerna för långtidsbudgeten har för perioden efter budgetåret 1983/84 beräknats oförändrade insatser för industriellt forsknings- och utvecklingsarbete.

Forskningen inom utbildningsdepartementets område svarar budgetåret 1982/83 för ca en tredjedel, eller 2,5 miljarder kr., av det statligt finansierade forsknings- och utvecklingsarbetet. För budgetåret 1983/84 ökas resurserna med ca 125 milj. kr. Verksamheten inom området finansieras även genom externa resurser utanför utbildningsdepartementets statsbudgetmedel, främst via sektorsforskning och uppdragsverksamhet. Till detta kommer, till en mindre del, ytterligare medel i form av fondavkastningar och stiftelsemedel. För budgetåret 1982/83 uppgår dessa senast nämnda resurser till ca 37 milj. kr.

Inom jordbruksdepartementets område uppgår de totala forskningsresurserna till ca 630 milj. kr. för budgetåret 1983/84. Därutöver tillkommer externa resurser utanför statsbudgeten på ca 60 milj. kr. Huvuddelen av medlen inom departementets område finansierar verksamheten vid Sveriges lantbruksuniversitet och förutsätts i fasta priser och löner vara i huvudsak oförändrade under långtidsbudgetperioden.

VIII Arbetsmarknads- och regionalpolitik

Ändamålsgruppen omfattar statens utgifter för skilda arbetsmarknadspolitiska åtgärder såsom arbetsförmedling, sysselsättningsskapande åtgärder, arbetsmarknadsutbildning, kontantstöd vid arbetslöshet, Stiftelsen Samhällsföretag, vissa andra sysselsättningsfrämjande åtgärder samt arbetsmiljöåtgärder. Vidare hör utgifterna för regionalpolitiska åtgärder till denna ändamålsgrupp.

Tabell 11. Arbetsmarknads- och regionalpolitik
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78–1981/82	1983/84	Förändring till				Procentuell förändring 1983/84–1984/85	Genomsnittlig procentuell förändring 1983/84–1987/88
			1984/85	1985/86	1986/87	1987/88		
Totala utgifter	+0,3	17229	−538	−59	−86	+83	−3,1	−0,9
därav								
Arbetsmarknadspolitik	+0,2	15136	−342	−62	−79	+83	−2,3	−0,7
Regionalpolitik	+1,4	2093	−196	+ 3	− 7	0	−9,4	−2,7

Arbetsmarknadspolitik

Utgifterna för arbetsmarknadspolitiken beräknas för budgetåret 1983/84 uppgå till närmare 15 miljarder kr.

En arbetsgivaravgift om 1,3 % tas ut för att täcka 65 % av kostnaderna för vissa bidrag inom ändamålsgruppen. Den andel av dessa bidrag som inte täcks av arbetsgivaravgifter finansieras via statsbudgeten. För att klara tillfälliga svängningar i berörda utgifter och inkomster finns en rörlig kredit, som under budgetåret 1983/84 uppgår till 100 milj. kr. Under långtidsbudgetperiodens första år beräknas denna kredit behöva tas i anspråk. Under periodens senare del beräknas däremot avgiftsuttaget ge ett överskott i förhållande till den andel av de totala utbetalningarna, som enligt gällande regler finansieras med arbetsgivaravgifter.

Arbetsmarknadsutbildning kan anordnas i skolöverstyrelsens regi i form av s. k. AMU-kurser, i kurser inom ramen för det reguljära utbildningsväsendet samt som företagsutbildning. Deltagare i AMU-kurser och kurser

inom det reguljära utbildningsväsendet uppbär utbildningsbidrag. Vid utbildning i företag utgår bidrag till företagen. De totala utgifterna för arbetsmarknadsutbildning beräknas för budgetåret 1983/84 uppgå till 3,8 miljarder kr., varav 2,6 miljarder kr. finansieras via anslag över statsbudgeten och resterande 1,2 miljard kr. från arbetsgivaravgifter.

Utgiftsutvecklingen för arbetsmarknadsutbildningen styrs i första hand av antalet elever samt av utbildningskostnaden per elev resp. bidragets storlek per elev. Antalet deltagare i arbetsmarknadsutbildningen och utbildningsbidragens storlek fastställs genom särskilda regeringsbeslut. Antalet elever i verksamheten är beroende av arbetsmarknadsläget och av i vilken utsträckning som de sökande uppfyller arbetsmarknadskungörelsens villkor för tillträde till utbildningen. Fördelningen av kursdeltagarna regionalt och utbildningens inriktning har också betydelse för kostnadsutvecklingen.

Utbildningsbidragen är till viss del kopplade till ersättningen vid arbetslöshet, dvs. höjda arbetslöshetsersättningar kan ge höjda utbildningsbidrag. Antalet kursdeltagare och fördelningen av dem mellan olika typer av utbildningar bestämmer antalet kursveckor, vilket är avgörande för kostnaderna för de utbildningsresurser i form av lärare, lokaler etc. som krävs. I årets budgetproposition har medel beräknats för ca 120000 personer i arbetsmarknadsutbildning under budgetåret 1983/84. Denna nivå förutsätts gälla hela långtidsbudgetperioden.

Sysselsättningsskapande åtgärder, som för budgetåret 1983/84 beräknas kosta 3,9 miljarder kr., avser främst statliga och kommunala beredskapsarbeten. Under budgetåret 1982/83 har dock antalet enskilda beredskapsarbeten ökat kraftigt och motsvarade under tredje kvartalet 1982 ca 16% av den totala volymen beredskapsarbeten. Kostnaderna för verksamheten har beräknats ligga på en genomsnittlig nivå kring 4 miljarder kr. per år under långtidsbudgetperioden.

Behovet av beredskapsarbeten är i hög grad avhängigt konjunkturutvecklingen och sysselsättningsläget. Det innebär att medelsåtgången kan variera kraftigt mellan budgetåren. Avgörande för kostnaderna för verksamheten är dels antalet sysselsättningsdagar, dels kostnaden per sysselsättningsdag. Till kommunalt och enskilt beredskapsarbete lämnas statsbidrag normalt med 75% av lönekostnaderna för de anvisade arbetslösa. Därutöver utgår vid investeringsarbeten ett tilläggsbidrag om 15% för övriga kostnader. Avdrag görs i dessa fall för den ekonomiska fördel som den enskilde, för beredskapsarbetet ansvarige, anordnaren har av ett sådant arbete.

De statliga utgifterna för beredskapsarbeten har för budgetåret 1983/84 beräknats till 3,9 miljarder kr. motsvarande 7,7 miljoner sysselsättningsdagar med en genomsnittlig dagsverkskostnad på 500 kr. I mars 1983 uppgick antalet sysselsatta personer i beredskapsarbete till 149000. En förändring av antalet sysselsättningsdagar med en miljon under budgetåret, motsva-

rande drygt 9 000 personer i arbete genomsnittligt i sex månader, påverkar anslaget med ca 500 milj. kr.

En förändring av dagsverkskostnaden med 50 kr. skulle – med i övrigt oförändrade antaganden – påverka medelsbehovet med 385 milj. kr.

Stöd vid arbetslöshet utgår dels i form av ersättning från erkända arbetslöshetskassor, dels i form av kontant arbetsmarknadsstöd till personer som står utanför arbetslöshetsförsäkringen. Arbetslöshetsförsäkringen och det kontanta arbetsmarknadsstödet finansieras dels över statsbudgeten (35 %), dels genom arbetsgivaravgifter (65 %) samt, i fråga om försäkringen, till en mindre del genom medlemsavgifter från de försäkrade och ränteinkomster. Behovet av medlemsavgifter styrs till stor del av statsbidragens storlek.

Fr. o. m. den 1 januari 1983 är statsbidragen till erkända arbetslöshetskassor ca 90 % av utbetald arbetslöshetsersättning. Arbetslöshetskassorna är skyldiga att ha egna fonder som en reserv. Fonderingskravet är beroende av utbetalningar under tidigare år. Den ökade arbetslösheten har under senare år inneburit ökade utbetalningar av ersättning, vilket medfört behov av ytterligare medel till fondavsättning.

Utgifterna för stöd vid arbetslöshet styrs av arbetslöshetens omfattning – antalet arbetslösa och antalet ersättningsdagar – och ersättningsnivån. Den högsta ersättningsnivån, som f. n. är 280 kr./dag, fastställs av statsmakterna.

Arbetslösheten uppgick till 3,1 % i genomsnitt under år 1982 och till 3,4 % i genomsnitt per månad under första kvartalet 1983. En förändring av arbetslösheten med en procentenhet under en tid av två månader innebär att utgifterna på statsbudgeten för arbetslöshetsunderstöd förändras med ca 90 milj. kr. och med ca 170 milj. kr. på arbetsmarknadsfonden.

Den genomsnittliga arbetslöshetstiden är ca tre månader. De statsfinansiella kostnaderna för ökade arbetsmarknadspolitiska insatser bestäms av den åtgärdsvolym resp. den åtgärdsarsenal som bedöms lämplig i relation till såväl den förväntade allmänna ekonomiska utvecklingen som utvecklingen på arbetsmarknaden. Kontinuerliga insatser av olika slag har ansetts vara behövliga för att understödja den strukturella anpassningen av vår ekonomi. Kompletterande åtgärder har därmed bedömts nödvändiga för att motverka en mer konjukturellt betingad arbetslöshet. Särskilda insatser har satts in för att skapa sysselsättningsmöjligheter åt svaga grupper på arbetsmarknaden.

Den samlade statsfinansiella effekten av en reducering av arbetslösheten kan delas upp i två delar. Nettoeffekten av minskade utbetalningar i form av arbetslöshetsersättning till kassaförsäkrade och KAS-berättigade är den ena effekten och är alltid gynnsam ur statsfinansiell synpunkt. Nettoeffekten av en övergång från arbetslöshet till någon form av sysselsättning eller utbildning är den andra. Nedan redovisas vad en minskning av arbetslösheten med en procentenhet eller drygt 40 000 personer skulle medföra i form av direkta statsbudgeteffekter.

Ett mycket gynnsamt alternativ skulle vara att drygt 40 000 nya arbetstillfällen uppnås inom den privata sektorn till följd av t.ex. en allmän konjunkturuppgång. Arbetskraftsutbudet och insatserna av arbetsmarknadspolitiska åtgärder antas vara oförändrat. Ett färre antal personer som erhåller arbetslöshetsersättning ger en positiv finansiell nettoeffekt för staten. Dock bör beaktas att 65 % av utgifterna för arbetslöshetsförsäkringen belastar arbetsmarknadsfonden utanför statsbudgeten. Inga statliga utgifter erfordras för att uppnå den angivna reduktionen av arbetslösheten. Totaleffekten är således entydigt gynnsam, eftersom statens nettoutgifter för arbetslöshetsersättningar minskar samtidigt som statens inkomster ökar.

Det för staten mest ogynnsamma alternativet ur ren statsfinansiell synvinkel skulle innebära att den angivna reduktionen av arbetslösheten tillskapas enbart via en expansion av sysselsättningen i den statliga sektorn antingen genom fasta anställningar eller genom beredskapsarbeten som finansieras över budgeten. Liksom i föregående exempel innebär neddragningen av utgifterna för arbetslöshetsersättning en positiv effekt på statens finanser. Denna effekt elimineras dock av den kostnadsökning (inkl. skatteeffekter) som sysselsättning i statsbudgetfinansierad verksamhet medför. Totaleffekten är således negativ och motsvarar värdet av ökningen av de disponibla inkomsterna hos de tidigare arbetslösa. Genom att arbetslöshetsersättningarna är knutna till tidigare inkomst och då beskattningen är progressiv blir den negativa effekten i kronor räknat relativt begränsad.

En sysselsättningsökning inom den kommunala sektorn i form av nya arbetstillfällen eller utbildningsplatser ger självfallet samma effekt på den totala offentliga sektorns ekonomi som om sysselsättningsökningen tillskapas enbart inom den statliga sektorn. Ur ren statsfinansiell synpunkt är det däremot avgörande om sysselsättningsökningen i kommunsektorn kan åstadkommas inom verksamhetsområden som helt finansieras via kommunalskattemedel eller med hjälp av statliga subventioner i olika former. Effekterna på statens finanser av det förstnämnda expansionsalternativet kan i princip likställas med en sysselsättningsökning inom den privata sektorn om inte höjningar av kommunalskatten resulterar i en minskad privat konsumtion och därmed exempelvis lägre indirekta skatteinkomster för staten. Övriga alternativ innebär ett relativt sett sämre utslag på statsbudgeten i takt med ökningen av de statliga subventionsnivåerna.

Effekten på statens finanser är således direkt avhängig inom vilken sektor sysselsättning eller utbildning tillskapas resp. till vilken statlig bruttokostnad. Inom den ram som de båda ovan redovisade extremalternativen skapar finns således ett intervall av sysselsättningsalternativ med varierande utslag på statens utgifts- och inkomstsida. Ökad sysselsättning via statsbudgetfinansierad anställning inom den kommunala sektorn, kommunala eller enskilda beredskapsarbeten, via utbildning inom det reguljära utbildningsväsendet, i AMU eller i företag via statsbidrag innebär i samtli-

ga fall en direkt bruttokostnad för staten. För att precisera nettoeffekterna av varje enskilt alternativ som omnämnts ovan krävs preciseringar av förutsättningarna. En slutsats man ändå kan dra av ovanstående resonemang är att det krävs en mycket kraftig draghjälp i form av arbetskraftsefterfrågan från den öppna arbetsmarknaden för att nå målet utan en kraftig finansiell belastning för staten. Det innebär bl. a. att en expansion i näringslivssektorn kan finansiera en sysselsättningsökning i den statliga sektorn.

De redovisade scenarierna och resonemanget i övrigt har tagit fasta på enbart de direkta statsbudgetära effekterna. En fullständig kalkyl av utslaget på statens finanser av en procentenhets reducering av arbetslösheten skulle även inkludera de direkta och indirekta finansiella effekterna av omedelbara och framtida tillskott till produktionsvärdet såväl inom som utom den statliga sektorn. Vidare skulle en sådan totalkalkyl beakta de indirekta effekterna på budgetsaldot av t. ex. ett ökat statligt upplåningsbehov och ett därav föranlett tryck uppåt på räntenivån med implikationer på inflationstakten, investeringsbenägenheten etc. En kraftig sysselsättningsökning i kommunsektorn som leder till en ökad kommunal utdebitering resulterar i första hand i minskade disponibla inkomster och en lägre privat konsumtion med ett flertal statsbudgeteffekter, indirekt eller direkt. Detta kan i sin tur medföra ökade lönekrav och ökade statliga lönekostnader. Analysen ovan avser de statsfinansiella effekterna och har ej beaktat samhällsekonomiska effekter som t. ex. de reala effekterna av den ökade produktion som uppnås vid en högre sysselsättningsnivå.

Arbetsmiljö och arbetsanpassning

För att öka möjligheterna för främst *arbetshandikappade* att få arbete på den reguljära arbetsmarknaden kan lönebidrag lämnas till arbetsgivare. Dessutom lämnas bidrag till arbetshjälpmedel åt handikappade. För budgetåret 1983/84 beräknas utgifterna för dessa båda ändamål att uppgå till 1 990 milj. kr.

Utgifterna för lönebidrag styrs av arbetsförmedlingens möjligheter att placera arbetshandikappade samt av regelsystemet. Dessa faktorer bestämmer volymutvecklingen. Nuvarande regler begränsar antalet lönebidragsplatser som får finnas hos statliga myndigheter. Förslag har lagts fram i 1983 års budgetproposition om en begränsning även av antalet platser hos allmännyttiga organisationer. Möjligheterna för enskilda företag, kommuner, landsting och affärsdrivande verk att anställa med lönebidrag begränsas dock inte på detta sätt. Utvecklingen av löner och sociala utgifter får också effekt på kostnaderna för lönebidrag, eftersom bidraget lämnas med viss andel av lön inkl. lönebikostnader.

Utgifterna för lönebidrag och för arbetshjälpmedel åt handikappade kan väntas fortsätta att öka med ca 60 milj. kr. per år under långtidsbudgetperioden, främst på grund av en fortsatt beräknad volymökning. Utveckling-

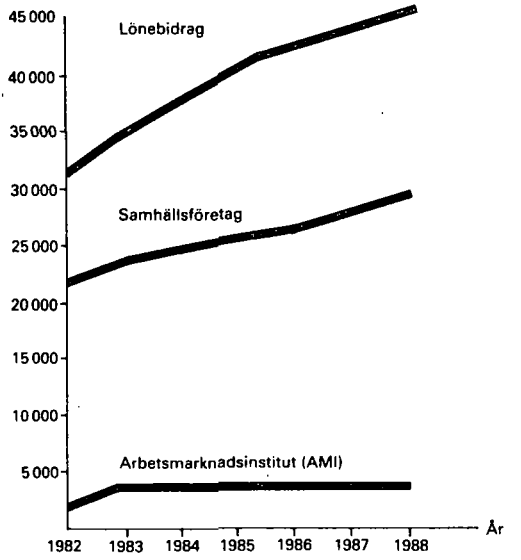
en är i fråga om arbetshjälpmedel beroende av de regler om villkor för stöd som finns i arbetsmarknadskungörelsen.

Utgifterna för den yrkesinriktade rehabiliteringen väntas bli i stort sett oförändrad under långtidsbudgetperioden.

De rörelseunderskott som uppstår vid driften av stiftelseorganisationen för skyddat arbete – Samhällsföretag – finansieras numera helt via statsbudgeten. Stiftelsen föreslås få ett anslag om ca 2,5 miljarder kr. för budgetåret 1983/84, inkl. utgifter för vissa investeringar. Utgifterna beräknas bli i stort sett oförändrade under långtidsbudgetperioden. Styrande för behovet av statsbidrag är i första hand beslut om nya platser i den skyddade verksamheten, utnyttjandet av befintliga verkstäder och försäljningsintäkternas storlek.

I diagrammet nedan anges antalet personer i vissa sysselsättningsskapande åtgärder för handikappade och yrkesinriktad rehabilitering under långtidsbudgetperioden.

Diagram 4. Antal personer i vissa sysselsättningsskapande åtgärder för handikappade och yrkesinriktad rehabilitering 1982–1988 (januari)

Arbetarskyddsfondens totala bidragsgivning uppskattas för budgetåret 1987/88 till ca 550 milj. kr. Verksamheten finansieras via en särskild arbetsgivaravgift och redovisas inte över statsbudgeten. Via fonden kommer uppskattningsvis 530 milj. kr. att fördelas till arbetsmiljö och arbetslivsändamål under budgetåret 1983/84.

Regionalpolitik

För det regionalpolitiska stödet till näringslivet har riksdagen lagt fast en beslutsram för budgetåren 1979/80–1983/84. Denna uppgår f. n. till ca 8,1 miljarder kr. och omfattar lokaliseringsbidrag/avskrivningslån, utbildningsstöd, sysselsättningsstöd, offertstöd och lokaliseringslån. För budgetåret 1983/84 beräknas för bl. a. dessa ändamål ca 383 milj. kr. för bidragsverksamhet och 500 milj. kr. för lokaliseringslån. För långtidsbudgetperioden har i övrigt i enlighet med långtidsbudgetmetoden förutsatts att anslagen hålls oförändrade.

De kortsiktiga variationerna i utnyttjandet av de medel som disponeras beror huvudsakligen på förändringar i företagens investeringsbenägenhet, vilken i sin tur bl. a. är avhängig av den allmänna konjukturutvecklingen. Utnyttjandet beror även på den subventionsnivå som tillämpas.

För budgetåret 1983/84 beräknas vidare medel för regionala utvecklingsinsatser på länsnivå att uppgå till ca 300 milj. kr. I enlighet med långtidsbudgetmetoden beräknas kostnaderna vara oförändrade under perioden.

I det regionalpolitiska stödet ingår även nedsättning av socialavgifter. Regeringen har nyligen lämnat förslag om en utökning av denna stödform. Avgiften skall sänkas med tio procentenheter för gruv- och tillverkningsindustri samt viss uppdragsverksamhet i Norrbottens län. Kostnaden beräknas till ca 330 milj. kr. per år under långtidsbudgetperioden. Storleken på stödet är beroende av sysselsättningsutvecklingen inom de berörda näringarna.

Inom jordbruksområdet utgår ett prisstöd till jordbruket i norra Sverige. Stödet uppgår för budgetåret 1983/84 till 273 milj. kr. Dessutom utgår regionalt rationaliseringsstöd till utvecklingsbara jordbruksföretag i norra Sverige. Stöden förutsätts vara oförändrade under hela långtidsbudgetperioden.

IX Kommunikationer

Ändamålsgruppen omfattar huvudsakligen utgifter för vägväsendet inkl. trafiksäkerhet, affärsverk (postverket, televerket, statens järnvägar, luftfartsverket och sjöfartsverket) och stöd till lokal och regional kollektivtrafik. Till detta kommer vissa investeringsutgifter för Sveriges Radio AB som dock inte finansieras över statsbudgeten.

Tabell 12. Kommunikationer
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78–1981/82	1983/84	Förändring till				Procentuell förändring 1983/84–1984/85	Genomsnittlig procentuell förändring 1983/84–1987/88
			1984/85	1985/86	1986/87	1987/88		
Totala utgifter	+1,4	14 100	−1 202	+156	−219	−83	− 8,5	−2,5
därav								
Vägväsendet	−2,4	6 746	− 784	+ 5	+ 4	+ 5	−11,6	−3,0
Järnvägar	+8,3	3 799	− 204	+ 31	− 72	−25	− 5,4	−1,8
Luft- och sjöfartsväsendet	−2,6	1 041	− 127	− 1	− 90	−55	−12,2	−7,3
Post- och telekommunikationer	+4,6	2 357	− 71	+121	− 61	− 8	− 3,0	−0,2

Som underlag i långtidsbudgetens beräkningar för vägväsendet ligger den inriktning som statsmakterna utfärdat att driftverksamheten bör planeras utifrån i stort realt oförändrade anslag och för vägbyggandet utifrån nominellt oförändrade anslag.

Vid bedömningen av affärsverkens investeringsverksamhet har hänsyn bl.a. tagits till förväntad efterfrågan och lönsamhet. Pågående arbeten samt beslutade program och projekt har beaktats i enlighet med långtidsbudgettekniken.

För investeringar i posthus m.m. har beräkningen gjorts med utgångspunkt i postverkets långtidsbedömning av byggnadsverksamheten.

Statens järnvägars (SJ) investeringar har beräknats utifrån en i reala termer genomsnittlig årlig ökning av den totala investeringsvolymen med 5% t.o.m. budgetåret 1985/86. För SJ har vidare inräknats den beslutade avvecklingen över en treårsperiod av den särskilda ersättningen för lågprissystemet.

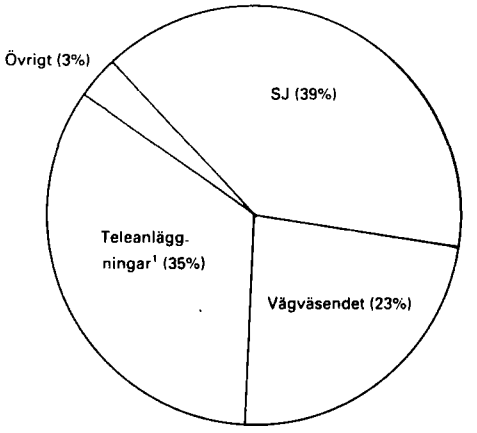
Beräkningarna för televerkets investeringar i teleanläggningar innebär en i stort sett oförändrad investeringsnivå under femårsperioden. Televerkets investeringar styrs i huvudsak av reinvesteringsbehov och efterfrågetillväxt.

Långtidsbudgeten för sjöfartsverksamheten påverkas av att det tidsbegränsade stödet till svenska rederier successivt avvecklas under perioden. För anslag som påverkas av kapitalkostnader har hänsyn tagits till redan beslutade investeringar och en bedömning av investeringsutvecklingen för sjöfartsmateriel. De investeringsbelopp som tagits upp avser ren återanskaffning av olika slags materiel.

Statligt stöd till icke lönsam landsbygdstrafik upphör i den takt som länshuvudmännen tar över det lokala och regionala trafikansvaret. Transportstödet till Norrland m.m. samt ersättningen till lokal och regional kollektivtrafik är i långtidsbudgeten beräknat utifrån en real tillväxt av begränsad omfattning.

De statliga investeringsinsatserna inom ändamålsgruppen Kommunikationer är omfattande. Totalt beräknas ca 5,5 miljarder kr. utgå enligt 1983 års budgetproposition för budgetåret 1983/84. De ojämförligt största investeringsinsatserna avser vägbyggande, järnvägsanläggningar och teleanläggningar. Dessa svarar för närmare 97% av anslagna investeringsmedel för budgetåret 1983/84. Diagram 5 visar den procentuella fördelningen av investeringar på delområden.

Diagram 5. Fördelningen av större statliga investeringsinsatser inom ändamålsgruppen Kommunikationer för budgetåret 1983/84
(Procent, oförändrad pris- och lönenivå)

[1] Härutöver tillkommer ca 3,1 miljarder kr. som redovisas utanför statsbudgeten

Under långtidsbudgetperioden är förändringarna i investeringsvolym och fördelning mellan ändamålsgruppens olika områden marginella. Televerkets investeringar som finansieras utanför statsbudgeten har för budgetåret 1983/84 beräknats uppgå till ca 3,1 miljarder kr. För postverket gäller att byggnadsprojekt vars totala kostnad understiger 100 milj. kr. i sin helhet finansieras med rörelsemedel. Dessa beräknas för budgetåret 1983/84 uppgå till närmare 500 milj. kr. En mindre del av SJ:s investeringar (40 milj. kr. budgetåret 1983/84) finansieras utanför statsbudgeten genom det gemensamt ägda finansieringsbolaget EUROFIMA. Dessa medel har inte inräknats i diagram 5.

X Näringspolitik

Ändamålsgruppen Näringspolitik omfattar insatser inom handel och industri, jordbruk, skogsbruk, fiske samt hantverk. Utgifterna uppgår för budgetåret 1983/84 till ca 7,8 miljarder kr.

Tabell 13. Näringspolitik
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78–1981/82	1983/84	Förändring till				Procentuell förändring 1983/84–1984/85	Genomsnittlig procentuell förändring 1983/84–1987/88
			1984/85	1985/86	1986/87	1987/88		
Totala utgifter	+8,8	7802	−1055	−1371	−287	−189	−13,5	−6,7

De industripolitiska insatser som redovisas över statsbudgeten kan indelas i två huvudkategorier; mer permanenta program och tillfälliga insatser. Kostnaderna för den förstnämnda kategorin kan relativt väl förutses. De tillfälliga insatserna har gjorts i enskilda företag eller små grupper av företag med allvarliga strukturella problem. Dessa insatser har svarat för merparten av industristödets kostnader. Belastningen över budgetåren kan variera kraftigt och är svår att förutsäga. Konjunkturutvecklingen och enskilda företags ekonomiska ställning påverkar starkt utfallet. Industristödet har under perioden 1977/78–1981/82 till ca 50 % bestått av tillfälliga insatser. Totalt har under denna period ca 44 miljarder kr. i långtidsbudgetens prisläge utgått för tillfälliga insatser.

Bland mer permanenta program kan nämnas särskilda insatser för utvecklingen av rymd-, flyg- och energiteknologi. Programmen är vanligtvis fleråriga och utgiftsnivån fastställs av statsmakterna i separata beslut. För bl. a. tekoindustrin, den träbearbetande industrin och den manuella glasindustrin finns särskilda branschprogram. För främjande av de små och medelstora företagens utveckling finns bl. a. industrigarantilån och utvecklingsfondernas produktutvecklings- och rörelselån.

Det beloppsmässigt mest omfattande programmet av permanent karaktär är exportkreditgarantierna och de statsstödda exportkrediterna (det s. k. SEK-systemet).

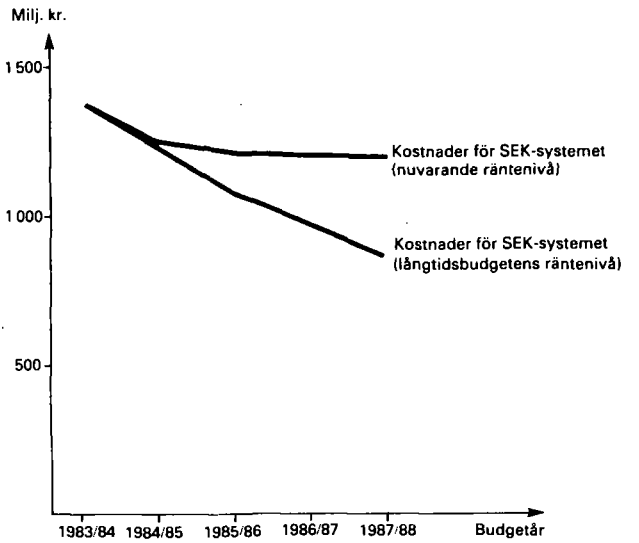
Statliga exportkreditgarantier lämnas av exportkreditgarantinämnden (EKN). Garantigivningen skall i princip täcka sina kostnader genom de premier som tas ut. Detta har dock inte visat sig möjligt, främst till följd av omfattande skadeutbetalningar på grund av bristande återbetalning från vissa länder. Även för de närmaste åren framöver kan betydande skadeutbetalningar förutses i EKN:s verksamhet. Medel från statsbudgeten torde då komma att behöva tas i anspråk.

Kostnaderna för SEK-systemet beräknas, på basis av de antaganden som långtidsbudgeten bygger på, bli 1370 milj. kr. budgetåret 1983/84 för att sedan successivt minska till ca 880 milj. kr. budgetåret 1987/88. Den faktor som i första hand påverkar utgiftens storlek är omfattningen av den räntesubvention som ges i varje enskild exportaffär. Denna utgörs av skillnaden mellan marknadsräntan, vilken bestämmer AB Svensk Ex-

portkredits upplåningskostnad, och utlåningsräntan som i sin tur ansluter till den internationellt överenskomna räntenivån för statsstödda exportkrediter (den s. k. consensusräntan). En betydande del av exportkreditstödet avser fartygsexport. För denna gäller särskilt förmånliga räntevillkor.

Den beräknade utvecklingen av statens utgifter för de statsstödda exportkrediterna framgår av nedanstående diagram. Av denna kan beträffande SEK-systemet bl. a. utläsas att utgifterna i hög grad är beroende av den framtida räntenivån.

Diagram 6. Beräknad utveckling av statens utgifter för de statsstödda exportkrediterna

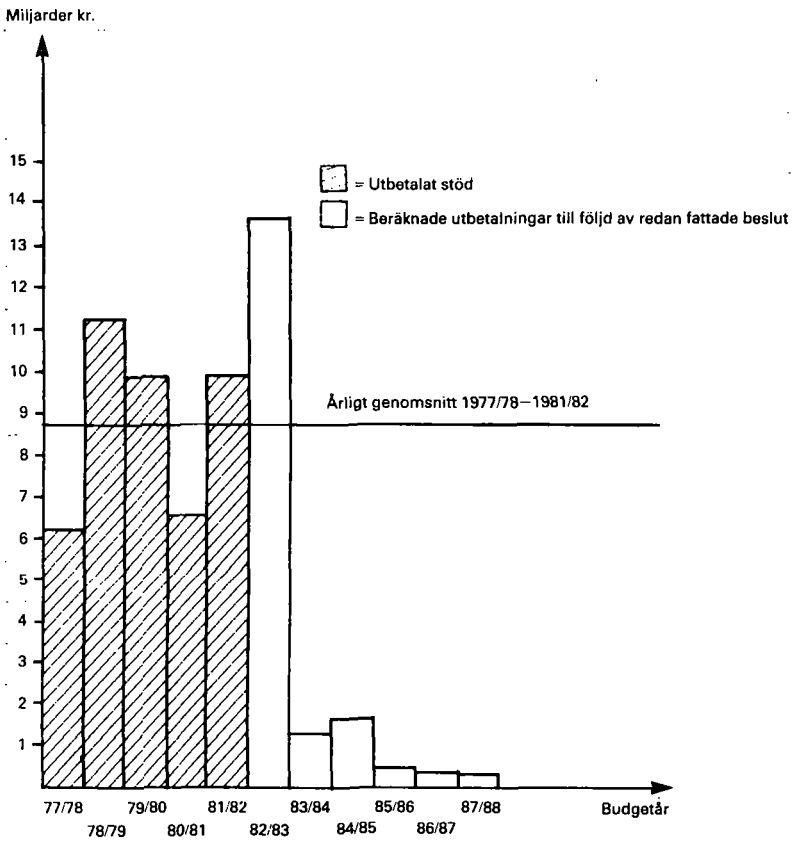
De tillfälliga insatserna har företrädesvis gjorts i statliga företag eller i företag som genom kapitaltillskott övergått i statlig ägo. Under budgetåren 1977/78–1981/82 uppgick kostnaderna på statsbudgeten för insatser till krisdrabbade företag och branscher till totalt närmare 44 miljarder kr. i långtidsbudgetens prisnivå. Detta motsvarar ett genomsnitt av ca 8,8 miljarder kr. per år. För innevarande budgetår beräknas denna typ av insatser komma att uppgå till ca 13,5 miljarder kr. i samma prisnivå. Budgetåren därefter kommer statsbudgeten att belastas med vissa utgifter för redan fattade beslut. Dessa utgifter ingår i beräkningarna för långtidsbudgeten.

I diagram 7 redovisas omfattningen av sådana insatser i krisdrabbade företag och branscher, som har gjorts med hjälp av medel som tillskjutits genom särskilda beslut vid sidan av ordinarie anslag. Vidare redovisas utgifterna till följd av redan fattade beslut avseende långtidsbudgetperioden. Den framtida kassamässiga belastningen avser främst insatser inom varvsindustrin.

I långtidsbudgeten har endast ett relativt sett mindre belopp lagts in för tillkommande utgiftsbehov inom industripolitiken. Dessa utgifter redovisas under ändamålsgruppen Övrigt.

Om konjunktur- och/eller strukturproblem därutöver skulle åtföljas av beslut om nya insatser för stöd till problembranscher och krisdrabbade företag i samma omfattning som under de senaste åren, skulle kostnaderna för industripolitiska insatser bli väsentligt större än de som redovisas i nedanstående diagram.

Diagram 7. Statliga insatser i krisdrabbade företag och branscher
(Miljarder kr., oförändrad pris- och lönenivå)

De totala kostnaderna för jordbruk, skogsbruk och fiske över statsbudgeten uppgår för budgetåret 1983/84 till ca 1650 milj. kr. Utgifterna inom dessa områden styrs i stor utsträckning av enskilda beslut som statsmakterna fattar årligen. Huvuddelen av utgifterna har, i enlighet med långtidsbudgettekniken, beräknats vara oförändrade under långtidsbudgetperioden.

Näringslivet får även statligt stöd i former som inte redovisas på statsbudgetens utgiftssida.

Staten lämnar skilda slag av garantier för lån som tas upp av bl.a. privata och statliga företag. Sådana kreditgarantier möjliggör en upplåning som annars kanske inte skulle ha kommit till stånd. Den 30 juni 1982 hade staten utestående garantiåtaganden om 22,2 miljarder kr. inom exportkreditgarantisystemet, 17,7 miljarder kr. avseende varvsindustrin, 8,0 miljarder kr. avseende övrig industri och 3,3 miljarder kr. avseende jordbruksnäringarna. För de statliga garantierna tas normalt ut avgifter för att täcka bl.a. förlustriskerna. I årets budgetproposition har lämnats en redovisning av verksamheten med statliga kreditgarantier. En utförlig redovisning lämnas även i kompletteringspropositionen.

Inom ramen för inkomstbeskattningen ges stöd till näringslivet i form av olika avdrag m.m. Företag med energiintensiv produktion kan få nedsättning av energiskatten. För år 1983 beräknas skattebortfallet för detta att uppgå till 340 milj. kr.

Investeringar i vissa maskiner och andra inventarier stimuleras genom ett särskilt investeringsavdrag vid redovisningen av mervärdeskatt. Avdraget gäller t.o.m. utgången av år 1983 och innebär i praktiken ett skattefritt bidrag med 10% av anskaffningsvärdet. Investeringar i byggnader stimuleras t.o.m. den 31 mars 1984 genom ett särskilt avdrag vid inkomsttaxeringen. Den årliga minskningen av statsinkomsterna till följd av dessa investeringsavdrag kan uppskattas till omkring 1,5 miljard kr.

Företagen kan genom att utnyttja sina investeringsfonder få omedelbart avdrag för investeringar i byggnader och inventarier. Eftersom sådana investeringar annars skrivs av under en längre tid medför fondutnyttjandet att en skattekredit ges. Avsättningarna till investeringsfonderna uppgick under perioden 1973–1978 till ca 2 miljarder kr. årligen. Därefter har en väsentlig ökning skett. Avsättningen uppgick år 1982 till preliminärt 4,4 miljarder kr.

Flertalet skattebestämmelser för egenföretagare gäller även jordbruksföretag. Bland dessa kan nämnas huvuddragen i inkomstberäkningen, beskattningen av rörelseförmögenheter och de avdrag som medges vid avsättning till s.k. allmän investeringsreserv. För skogsbrukare gäller särskilda avdragsregler vid insättning på s.k. skogskonto.

Automatiken inom jordbruksprisregleringen

Enligt riksdagens beslut skall jordbruket varje halvår kompenseras för kostnadsutvecklingen i verksamheten. Dessa ersättningsbelopp beräknas med utgångspunkt från utvecklingen av produktionsmedelsprisindex under en föregående sexmånadersperiod och finansieras av konsumenterna genom höjda livsmedelspriser. Även kostnaderna i förädlingsledet m.m. kompenseras inom ramen för jordbrukets prisregleringssystem. Detta inflationsskydd på kostnadssidan är kompletterat med ett system som är

avsett att ge jordbrukarna en inkomstutveckling som ligger i nivå med jämförbara gruppers.

Varje procentenhets kostnadsökning inom jordbruket som inte kompenseras har beräknats resultera i en minskning av jordbrukarnas inkomster för eget arbete och kapital med i storleksordningen 5%. Varje procentenhets kostnadskompensation till den jordbruksprisreglerande sektorn kan beräknas ge en ökning av ca 0,07% på konsumentprisindex (KPI) och ca 0,3% för posten Livsmedel i KPI-beräkningarna.

Automatiken inom jordbruksprisregleringen kommer att belysas av 1983 års livsmedelskommitté.

XI Energiförsörjning

Ändamålsgruppen domineras av utgifterna till statens vattenfallsverk (3,2 miljarder kr. budgetåret 1983/84), ersättning för försenad idrifttagning av kärnreaktorer (375 milj. kr.) samt energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet (1,3 miljard kr.).

I enlighet med riksdagens beslut skall den svenska oljekonsumtionen kraftigt minskas och förutsättningar samtidigt skapas för en avveckling av kärnkraften. Huvuddelen av statsutgifterna inom energiområdet går till investeringar, ofta av långsiktig karaktär, för att uppnå dessa mål. Finansiering av utgifterna inom ändamålsgruppen sker dels över statsbudgeten, dels med avgifter, främst på olja.

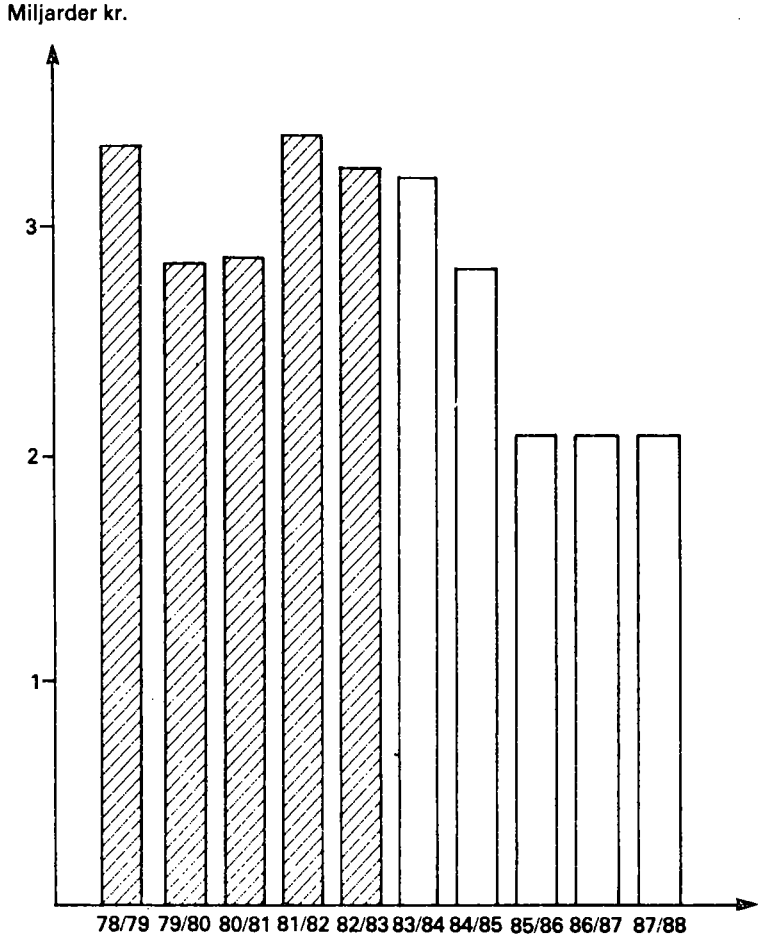
Investeringarna inom ändamålsgruppen bestäms oftast för en period som påverkar utgiftsnivån flera år framåt. Under långtidsbudgetperioden är vissa investeringar i elproduktionsanläggningar beslutade. Därutöver förväntas en ökad andel för värmeproduktionsanläggningar, fjärrvärmesystem och distributionsanläggningar. Dessa senast redovisade investeringar ingår dock i enlighet med långtidsbudgettekniken inte i långtidsbudgetberäkningarna.

Tabell 14. Energiförsörjning
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78–1981/82	1983/84	Förändring till				Procentuell förändring 1983/84–1984/85	Genomsnittlig procentuell förändring 1983/84–1987/88
			1984/85	1985/86	1986/87	1987/88		
Totala utgifter	+1,8	5 117	+292	−931	−35	−40	+ 5,7	− 3,7
därav								
Energisparande	+8,5	1 368	+800	0	0	0	+58,5	+12,2
Energiförsörjning inkl. energiforskning	−0,2	3 749	−508	−931	−35	−40	−13,6	− 8,8

Vid beräkning av utgifterna i fasta priser för statens vattenfallsverk har investeringsnivån under perioden 1983/84–1985/86 bedömts minska från 3,2 till 2,8 resp. 2,1 miljarder kr. främst beroende på att kärnkraftsverken i Ringhals och Forsmark samt huvuddelen av det s.k. storkraftsnätet är färdigställda. Hänsyn har i enlighet med långtidsbudgetmetoden inte tagits till nya större investeringsobjekt som kan komma att tillföras vattenfallsverket.

Diagram 8. Investeringsutgifter för statens vattenfallsverk (oförändrad pris- och lönenivå)

Vid försenad idrifttagning av kärnreaktorer utgår ersättning enligt särskilda avtal mellan reaktorinnehavarna och staten. Ersättning utgår för reaktorerna Forsmark 1, 2 och 3 samt Ringhals 3 och 4. Ersättningen kommer successivt att minska för att efter budgetåret 1987/88 upphöra. Under budgetåret 1985/86 tillkommer ersättning för ökad anläggningskost-

nad för vissa investeringar i Forsmark. Beräkning av detta belopps storlek görs sedan Forsmark 3 tagits i drift år 1985 och ingår således inte i långtidsbudgetberäkningarna.

Kostnaderna för vissa energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet styrs av de beslutsramar som riksdagen fastställer för resp. budgetår. För budgetåret 1983/84 beräknas ramarna uppgå till sammanlagt drygt 2,1 miljarder kr. På grund av reservationer på anslaget m. m. beräknas anslagsbehovet för budgetåret 1983/84 kunna begränsas till drygt 1,3 miljard kr. I beräkningarna för resten av långtidsbudgetperioden har oförändrade beslutsramar förutsatts.

Vissa utgifter inom ändamålsgruppen finansieras genom avgifter på olja och redovisas inte över statsbudgeten. Avgifterna uppgår för budgetåret 1983/84 till totalt 74 kr./m^3 olja. Från oljeersättningsfonden lämnas stöd för att stimulera introduktion av åtgärder som snabbt kan minska oljeberoendet. För treårsperioden 1981–1983 har beräknats en medelsram om 1 700 milj. kr. exkl. det engångsbelopp om 200 milj. kr. som tillförs fonden för stöd till torveldade förbränningsanläggningar. Nuvarande treårsprogram för energiforskning omfattar 1 400 milj. kr. och gäller t. o. m. budgetåret 1983/84.

Inom energiområdet ges därutöver kreditgarantier för dels utvinning m. m. av olja, naturgas eller kol, dels för Svensk Kärnbränsleförsörjning AB:s åtaganden i samband med upphandlingar inom kärnbränsleområdet. Dessa garantiramar uppgår för budgetåret 1983/84 till sammanlagt 4,8 miljarder kr.

XII Bostadspolitik

De statsfinansiella utgifterna inom ändamålsgruppen domineras av räntebidrag och långivning till bostadsbyggande. För budgetåret 1983/84 beräknas dessa utgifter uppgå till sammanlagt 18,4 miljarder kr.

Kostnaderna för bostadsbidrag redovisas under ändamålsavsnitten Stöd till barnfamiljer och Folkpensioner, sjukförsäkring m. m. De sammanlagda kostnaderna för staten och kommunerna för bostadsbidrag uppgår till drygt 6 miljarder kr. år 1982.

Bland andra utgifter inom ändamålsgruppen märks bidrag och lån till bostadsförbättringar och bidrag till förbättring av boendemiljön.

I december 1982 beslutade riksdagen om ett åtgärdsprogram inom bostadsbyggnadssektorn. I åtgärdsprogrammet ingår dels stimulansbidrag för ny- och ombyggande i form av hyresrabatter, dels skydd mot hyresförluster under en övergångstid vad gäller nybyggda lägenheter. Vidare ingår åtgärder som skall stimulera till underhållsverksamhet, energisparande och förbättringsarbeten i boendemiljön. Kostnaderna för åtgärdsprogrammet beräknas till ca 1,8 miljard kr. för långtidsbudgetperioden.

En beräkning av de sammanlagda statsutgifterna för ändamålsgruppen under långtidsbudgetperioden redovisas i tabell 15.

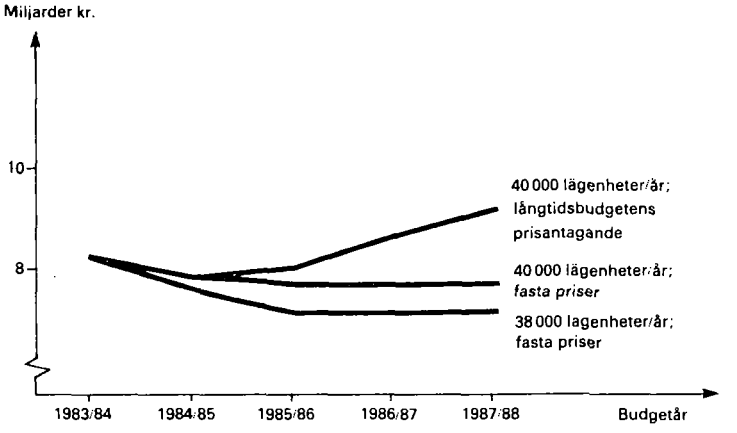
Tabell 15. Bostadspolitik
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78–1981/82	1983/84	Förändring till				Procentuell förändring 1983/84–1984/85	Genomsnittlig procentuell förändring 1983/84–1987/88
			1984/85	1985/86	1986/87	1987/88		
Totala utgifter	+11,9	19077	−1003	−2150	−25	0	−5,3	−4,5
därav								
Räntebidrag	+14,9	10300	− 500	−2000	0	0	−4,5	−6,7
Bostadsförsörjning	+ 9,6	8777	− 503	− 150	−25	0	−5,7	−2,0

Regeringen har tillkallat en kommitté (Bo 1982:02) som närmare skall överväga den framtida inriktningen av bostadspolitiken. Utredningen som bl. a. skall göra en övergripande översyn av bostadsstödet – dvs. bostadsbeskattning, avgifter, bostadsbidrag och räntebidrag – skall redovisa sina överväganden senast under det första halvåret 1984.

Utgifterna för *lån till bostadsbyggande*, som för budgetåret 1983/84 beräknas uppgå till ca 8,1 miljarder kr., bestäms i första hand av ny- och ombyggnadsverksamhetens omfattning och kostnader. Under ett givet år är det utbetalningarna av lån för en viss ny- och ombyggnadsvolym som bestämmer medelsåtgången på anslaget. Beräkningarna i långtidsbudgeten har gjorts med utgångspunkt i att bostadsbyggandets omfattning ligger kvar på 1982 års nivå, dvs. totalt ca 40000 påbörjade lägenheter per år.

Diagram 9. Utgifter för statliga lån till bostadsbyggande under långtidsbudgetperioden

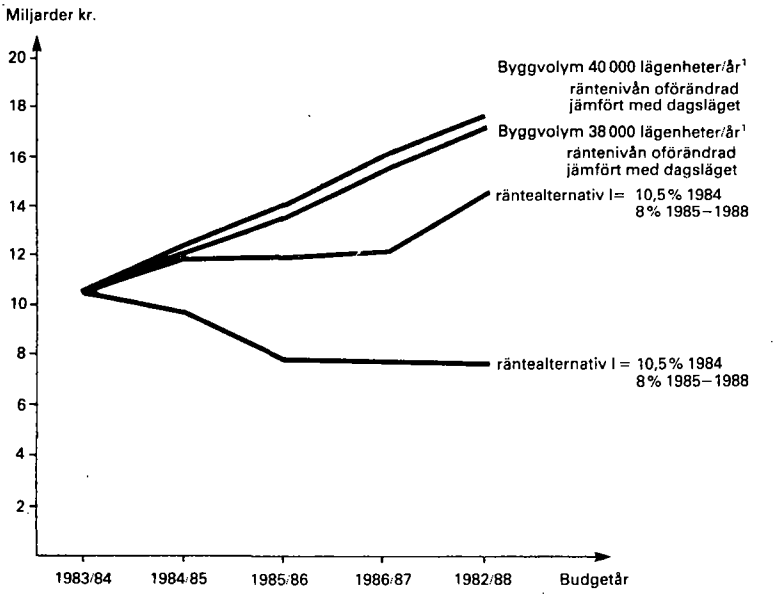
Vissa tidsbegränsade låneformer upphör vid utgången av budgetåret 1982/83

Ombyggnadsverksamheten har antagits komma att omfatta ca 27 000 lägenheter. I en känslighetsanalys har gjorts dels en beräkning enligt långtidsbudgetens prisantagande, dels en beräkning avseende effekterna av en minskning av bostadsbyggandet med 2 000 lägenheter per år i fasta priser. Av beräkningarna framgår att om bostadsbyggandet förändras med 2 000 lägenheter per år fr. o. m. år 1983 förändras statens utlåning i fasta priser med sammanlagt ca 1,5 miljard kr. under långtidsbudgetperioden. En prisökning med långtidsbudgetens prisantagande skulle innebära att utlåningen successivt ökar med sammanlagt ca 2,6 miljarder kr. under långtidsbudgetperioden.

Räntebidragen täcker mellanskillnaden mellan faktisk räntekostnad för såväl statslån som bottenlån och den s. k. garanterade räntan, beräknad på ursprunglig skuld för motsvarande lån. Den garanterade räntan under det första året av bostadslånets löptid är 3,0 % för hyres- och bostadsrättslägenheter (i huvudsak flerbostadshus) och 5,5 % för egnahem. Därefter ökar räntan med 0,25 procentenheter per år för flerbostadshus och 0,50 procentenheter för egnahem tills marknadsräntan uppnås. För åren 1983–1985 har riksdagen beslutat om extra upptrappningar av de garanterade räntorna för vissa årgångar av bostadshus.

Räntebidragsanslagets utveckling är främst beroende av storleken av tillkommande årgångar bostäder, den allmänna räntenivån och takten i

Diagram 10. Kostnader för räntebidrag under långtidsbudgetperioden vid olika räntenivå och byggvolym, fasta priser. Nybyggnadsvolym 40 000 resp. 38 000 lägenheter/år, ombyggnadsvolym 27 000 lägenheter /år

[1] Räntenivån är här beräknad från marknadsränta före sänkningen av diskontot med 0,5 % den 7 april 1983

upptrappningen av den garanterade räntan för tidigare årgångar av bostäder.

En sänkning av den allmänna räntenivån till 10,5 % år 1984 och 8,0 % för resten av långtidsbudgetperioden skulle minska räntebidragen med ca 2,2 miljarder kr. redan budgetåret 1984/85 jämfört med utgifterna samma budgetår vid oförändrad räntenivå. För hela långtidsbudgetperioden skulle kostnaderna minska med totalt ca 25 miljarder kr. jämfört med nuvarande räntenivå.

Sambandet med statsbudgetens inkomstsida

Ett inslag i bostadspolitiken är utformningen av fastighetsbeskattningen. För egnahemsägare innebär skattereglerna bl. a. att ett schablonbelopp förs upp som beskattningsbar inkomst, medan ränteutgifterna för fastighetslånen är avdragsgilla. Normalt får också ett extra avdrag göras. För hus med större lånebelopp överstiger normalt avdragen schablonintäkten. Detta medför att många egnahemsägare redovisar ett underskott av sitt fastighetsinnehav vid inkomsttaxeringen, vilket leder till ett skattebortfall för staten och kommunerna. Under år 1982 beräknas bortfallet för staten uppgå till drygt 5 miljarder kr. En schablonmässig framskrivning baserad på de antaganden som gäller för långtidsbudgetberäkningarna och på förslaget till skatteomläggning, tyder på att beloppet kommer att uppgå till ungefär samma storlek år 1987.

För bostadslån gäller att amorteringar registreras som inkomster på statsbudgetens inkomstsida. Amorteringarna beräknas uppgå till ca 2,8 miljarder kr. år 1987. Den av riksdagen i december 1982 beslutade hyreshusavgiften beräknas ge sammanlagda inkomster på statsbudgeten om ca 790 milj. kr. år 1983. Till år 1985 ökar inkomsterna till ca 1 580 milj. kr./år och förblir därefter, beräknat i fasta priser, av denna storleksordning. Även räntorna på bostadslånen registreras som inkomster. Dessa ränteinkomster bör ställas mot statens ränteutgifter för upplåningen.

Räntebidragen och skattebortfallet kan betraktas som kostnader för generella bostadssubventioner. Dessa kan jämföras med inkomster av kommunala garantiskatter för bostadshus samt inkomster för bostadshus av den av riksdagen i december 1982 beslutade hyreshusavgiften.

Vid slutet av långtidsbudgetperioden uppskattas de generella bostadssubventionerna vid oförändrad räntenivå till sammanlagt ca 33 miljarder kr./år, medan inkomsterna beräknas till ca 8 miljarder kr. Statens ränteinkomster för bostadslånen beräknas uppgå till ca 13 miljarder kr./år vid samma tidpunkt. Dessa inkomster skall dock ställas mot statens räntekostnader för upplåningen.

Vissa effekter utanför statsbudgeten

De statliga bostadslånen svarar för 22–30 % av den prioriterade bostadsutlåningen beroende på fastighetsägarekategori. Bottenbelåningen

för bostadsbyggande sker genom prioriterade krediter på kapitalmarknaden. För denna utlåning svarar bostadslåneinstituten. Den sammanlagda bostadsutlåningen beräknas uppgå till ca 24 miljarder kr. under år 1982 och – med tidigare angivna pris- och ränteantaganden – till ca 28 miljarder kr./år vid slutet av långtidsbudgetperioden.

Reglerna för fastighetsbeskattningen för egnahemsägare innebär ett skattebortfall för kommunerna som kan uppskattas till drygt 5 miljarder kr. för år 1982 och drygt 7 miljarder kr./år vid slutet av långtidsbudgetperioden. Genom fastighetsbeskattningen tillförs kommunerna samtidigt inkomster som kan uppskattas till ca 7 miljarder kr. per år under långtidsbudgetperioden.

XIII Skatteutjämningsbidrag till den kommunala sektorn

Ändamålsgruppen omfattar enbart skatteutjämningsbidragen till kommunerna. Dessa bidrag syftar till att minska skillnaden i skattekraft och utgifter för landstingskommuner och kommuner. T.o.m. år 1982 utgick skatteutjämningsbidrag även till kyrkliga kommuner. Fr.o.m. år 1983 ersätts detta system av ett inomkyrkligt utjämningssystem som finansieras över den s.k. kyrkofonden med en allmän kyrkoavgift vars storlek fastställs av regeringen.

Tabell 16. Skatteutjämningsbidrag
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

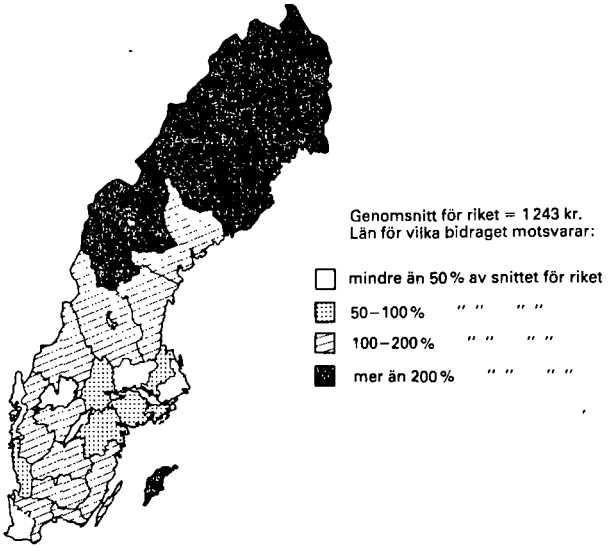
	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78–1981/82	1983/84	Förändring till				Procentuell förändring 1983/84–1984/85	Genomsnittlig procentuell förändring 1983/84–1987/88
			1984/85	1985/86	1986/87	1987/88		
Skatteutjämningsbidrag	+3,1[1]	10811	+29	+73	+189	+136	+0,3	+1,0

[1] Avser förutom skatteutjämningsbidrag även diverse äldre bidrag till kommunsektorn avseende bl.a. kompensation för skatteomläggningen i början av 1970-talet. För enbart skatteutjämningsbidraget är motsvarande ökning 15,7 %.

I Stockholms län finns därutöver ett inomregionalt skatteutjämningssystem. Genom en särskild lag ges Stockholms läns landstingskommun befogenhet att lämna bidrag och lån till kommuner inom landstingsområdet i den mån det behövs för att främja skatteutjämning mellan kommunerna.

Skatteutjämningsbidragen har störst betydelse för Gotlands kommun, för norrlandskommuner och för glesbygdskommuner i andra delar av landet.

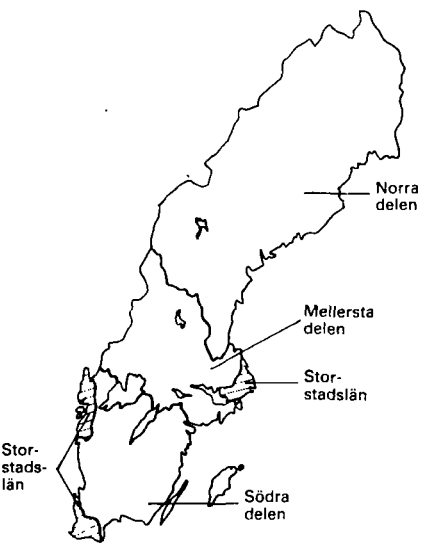
Skatteutjämningsbidrag per invånare år 1983, länsvis fördelat

Reformeringen av skatteutjämningssystemet, som genomförts i tre etapper under åren 1980–1982, har relativt sett givit den största ökningen av bidragen till de södra delarna av landet (se tablå).

	Andel av (i %)			
	befolkningen i riket	totalt skatteutjämningsbidrag år		ökningen av totala skatteutjämningsbidraget mellan åren 1979 och 1983 (löpande priser)
		1979[1]	1983	
Storstadslänen	35,9	7,3	10,3	12,8
Södra Sverige	30,4	32,1	39,5	45,4
Mellersta Sverige	19,2	14,4	17,8	20,4
Norra Sverige	14,5	46,2	32,4	21,4

[1] År 1979 var sista året förra skatteutjämningssystemet var i kraft. Vid jämförelsen har i beloppen för år 1979 inkluderats den höjning med två procentenheter som hänför sig till 1979 års särskilda statsbidrag till kommuner och landstingskommuner.

Skatteutjämningsbidragen består dels av ordinarie bidrag, dels av extra skatteutjämningsbidrag.

Det ordinarie bidraget, som budgetåret 1983/84 beräknas komma att uppgå till ca 10,4 miljarder kr., styrs av skatteunderlaget och skattesatsernas nivå i kommuner och landsting. Systemet garanterar kommunerna och

landstingskommunerna ett visst skatteunderlag i skattekronor per invånare (skattekraft) i förhållande till genomsnittet för riket (medelskattekraften).

Skatteutjämningsbidragets utveckling påverkas således dels av utvecklingen av det egna skatteunderlaget i den enskilda kommunen eller landstingskommunen i förhållande till genomsnittet i landet, dels av en förändring av medelskattekraften.

Den garanterade skattekraften påverkas också av de tillägg till eller avdrag från grundgarantin som görs med hänsyn till befolkningens åldersstruktur i resp. kommun och landstingskommun. Tillägg ges vidare för omfattande befolkningsminskningar.

Den totala garantin räknas om årligen. Då justeras omfattningen av den enskilda kommunens resp. landstingskommunens skatteutjämningsbidrag. Däremot påverkas i princip inte omfattningen av de samlade bidragen. Denna påverkas om relationerna mellan kommuner inom resp. utom skatteutjämningssystemet förändras i fråga om den beaktade åldersstrukturen.

Skatteutjämningsbidragens storlek bestäms också av resp. kommuns och landstingskommuns skattesats. Förändringar av skattesatserna i de bidragsmottagande kommunerna och landstingskommunerna får således effekt på omfattningen av skatteutjämningsbidragen.

Utvecklingen av vissa för skatteutjämningsbidraget centrala faktorer framgår av nedanstående tablå.

Skatteunderlagets och skatteutjämningsbidragets utveckling (löpande priser)

	Förändring från föregående år, %								
	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
Lönesumman två år tidigare	12,3	16,9	13,9	9,5	8,5	9,4	11,3	8,2	6,3
Kommunalt skatteunderlag för beräkning av skatteutjämningsbidraget	12,5	19,6	15,0	11,8	11,5	10,9	7,4	8,3	9,2
Ordinarie skatteutjämningsbidrag för kommuner och landstingskommuner	0,9	20,5	19,5	7,4 (27,6)[1]	72,0 (44,7)[1]	24,2	21,8	1,6	9,3
Medelutdebitering för riket kr./skr.	26,15	26,85	28,71	29,02	29,09	29,55	29,74	30,14	30,14

[1] Inkl. det särskilda statsbidraget under år 1979.

Det extra skatteutjämningsbidraget, som är avsett att ge stöd till kommuner som av olika skäl tillfälligt har kommit i ekonomiska svårigheter, uppgår normalt till ca 100 milj. kr. per år. Med hänsyn till att ett separat stöd införs inom bostadsområdet till kostnaderna för outhyrda lägenheter, föreslås det särskilda bidraget minskat till 85 milj. kr. för år 1984. För samma år föreslås, i syfte att undvika kraftiga kommunalskattehöjningar, ett särskilt stöd om 300 milj. kr. till de finansiellt sett sämst ställda kommunerna och landstingskommunerna. Stödet skall utgå till kommuner och

landstingskommuner som får en förhållandevis låg skatteintäktsökning i kombination med att de finansiella reserverna är små.

En höjning av skattesatsen med exempelvis 0:50 kr./skr. om året under långtidsbudgetperioden från 30:14 kr./skr. år 1983 till 32:64 kr./skr. år 1988 skulle innebära att skatteutjämningsbidragen budgetåret 1987/88 kommer att uppgå till 12,1 miljarder kr. beräknat i fasta priser. Det är ca 850 milj. kr. mer än vid oförändrad skattesats under perioden, vilket innebär att skatteutjämningsbidragen vid oförändrad utdebitering i fasta priser beräknas uppgå till ca 11 250 milj. kr. budgetåret 1987/88. Beräkningstekniskt har därvid förutsatts att den reducering av kommunala skatteunderlaget som sker år 1984 gäller även resterande delen av långtidsbudgetperioden. I övrigt har i beräkningarna för långtidsbudgetperioden oförändrade förhållanden förutsatts gälla.

En parlamentarisk utredning kommer att tillsättas för översyn av skatteutjämningssystemet. Direktiven till utredningen kommer att utfärdas under våren 1983.

XIV Övrigt

Till gruppen Övrigt har förts utgifter som inte har behandlats i någon av de tidigare redovisade ändamålsgrupperna. Här återfinns bl. a. anslag för livsmedelssubventioner, riksdag och regering, skatteadministration, miljövård, kyrkliga och kulturella ändamål, idrotts- och fritidsverksamhet samt central förvaltning.

Tabell 17. Övrigt
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1977/78–1981/82	1983/84	Förändring till				Procentuell förändring 1983/84–1984/85	Genomsnittlig procentuell förändring 1983/84–1987/88
			1984/85	1985/86	1986/87	1987/88		
Totala utgifter	−2,6	23 338	+1 951	+353	+163	+ 98	+8,4	+2,6
därav								
Livsmedelssubventioner	−8,0	3 838	0	0	0	0	0.0	0.0
Kyrkliga och kulturella ändamål	+1,1	2 263	− 1	− 33	+ 13	+ 13	0.0	−0,1
Skatteadministration	+1,7	3 357	+ 103	+ 32	− 35	0	+3,1	+0,7

Priserna på jordbruksprodukter fastställs av statsmakterna efter överläggningar mellan statens jordbruksnämnd, jordbruksnämndens konsumentdelegation och Lantbrukarnas förhandlingsdelegation. År 1973 infördes *livsmedelssubventioner*. Utgifterna för livsmedelssubventionerna styrs

av enskilda beslut som fattas av statsmakterna årligen och av konsumtionen av livsmedel. Livsmedelssubventionerna verkar återhållande på konsumentprisnivån och påverkar därmed indirekt utgifter som styrs av basbeloppet. Kostnaderna för livsmedelssubventionerna kan beräknas till ca 3,4 miljarder kr. för budgetåret 1983/84. Inkluderas vissa låginkomstsatsningar för jordbrukare uppgår beloppet till ca 3,8 miljarder kr. Livsmedelssubventionerna beräknas därigenom sänka livsmedelspriserna med ca 6%. Detta återverkar på hushållens disponibla inkomst. Subventionerna beräknas i långtidsbudgetberäkningarna vara oförändrade under långtidsbudgetperioden.

Införselavgiftsmedel från import av jordbruksprodukter och livsmedel får användas för olika prisregleringsändamål med belopp som riksdagen beslutar för varje år. Det belopp som skall tillföras fastställs efter en särskild s. k. fördelningsplan. För regleringsåret 1983/84 beräknas införselavgiftsmedlen, som inte redovisas över statsbudgeten, uppgå till ca 660 milj. kr. inkl. räntebehållningen från föregående år. Tilldelningen av införselavgiftsmedel innebär att livsmedelspriserna, inom ramen för ett prisregleringssystem, blir lägre än utan dessa medel.

Kostnaderna för den *centrala myndighetsutövning*, som inte kan hänföras till annat område, redovisas under denna ändamålsgrupp. Vissa utgifter för riksdag, regeringskansli och kommittéer samt anslagen till de kungl. hov- och slottsstaterna redovisas här. De samlade kostnaderna beräknas för ovan nämnda anslag uppgå till ca 2,8 miljarder kr. budgetåret 1983/84.

Även *skatteadministrationen m. m.* ingår i denna ändamålsgrupp. Kostnaderna för riksskatteverket, länsstyrelserna, de lokala skattemyndigheterna, kronofogdemyndigheterna samt för arvoden till taxeringsnämndsordföranden m. m. beräknas budgetåret 1983/84 uppgå till sammanlagt ca 3,4 miljarder kr. Kostnaderna för dessa ändamål styrs huvudsakligen av löneutvecklingen inom den offentliga sektorn.

Anslagen till *kulturändamål* som för budgetåret 1983/84 uppgår till ca 1,3 miljard kr. kan i stort indelas i förvaltningsanslag och bidragsanslag. Huvuddelen av bidragsanslagen styrs av automatik, i huvudsak bidrag till lönekostnader för vissa verksamheter.

Staten bidrar vidare till viss regional kulturverksamhet som drivs i stiftelseform, ofta med landstingskommuner som huvudmän.

Kulturverksamheten finansieras även genom inkomster vid kulturinstitutionerna såsom entrémedel m. m., lotterimedel och forskningsmedel. Betydande tillskott tillförs också sektorn inom ramen för sysselsättningspolitiken. Några kulturinstitutioner får härutöver ekonomiskt tillskott i form av avkastning från fonder.

Inom *medieområdet* utgör för statsbudgeten stöden till dagspressen den huvudsakliga utgiften. Dessa stöd styrs av automatiskt verkande volymregler. Totalt uppgår statens utgifter på medieområdet till drygt 660 milj. kr. budgetåret 1983/84.

Sveriges Radio-koncernens (SR) verksamhet finansieras med avgiftsmedel som tillförs radiofonden. Avgiften är kopplad till innehav av televisionsmottagare. Fondens medel ligger helt utanför statsbudgeten och finansierar radio- och TV-verksamhetens drift- och investeringskostnader inkl. televerkets och byggnadsstyrelsens utgifter i samband med programverksamheten. Undantagna från avgiftsfinansiering är utbildningsprogramverksamheten och programverksamheten för utlandet som båda finansieras över statsbudgeten. Radiofonden förvaltas av riksgäldskontoret som därigenom har möjlighet att, i mån av överskott från fonden, finansiera andra åtaganden med fondmedel genom lån.

Riksdagen fastställer årligen hur stort belopp SR och televerket får rekvirera ur fonden. På denna bas får SR därutöver rekvirera medel enligt särskilda regler. Avgiftshöjningar görs löpande för att täcka inflationskostnader och av statsmakterna fastställd ambitionsnivå för koncernens verksamhet. I årets budgetproposition har föreslagits en höjning per den 1 juli 1983.

För budgetåret 1981/82 rekvirerades totalt drygt 1,9 miljard kr. ur fonden. Behållningen per den 1 juli 1984 kan beräknas uppgå till 110 milj. kr. om den föreslagna avgiftshöjningen genomförs.

Statens utgifter för *kyrkliga ändamål* uppgår till 113 milj. kr. under budgetåret 1983/84.

Det statliga stödet till *idrotten* uppgår – inkl. det lokala aktivitetsstödet – för budgetåret 1983/84 till ca 240 milj. kr. Utgifterna för ändamålet prövas årligen av statsmakterna.

Kostnaderna för *miljövårdsinsatser* uppgår budgetåret 1983/84 till ca 360 milj. kr. i bidrag och direkta insatser. Även dessa utgifter fastställs genom årlig prövning.

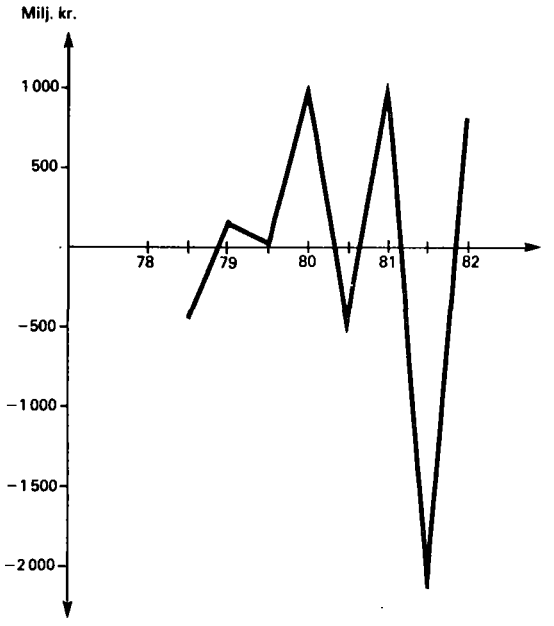
För *beräknat tillkommande utgiftsbehov* har för den framförliggande perioden beräknats utgifter motsvarande de kostnader som erfarenhetsmässigt uppkommer i samband med sedvanliga tilläggsbudgetar samt viss reserv därutöver bl.a. för begränsade insatser av arbetsmarknads- och industripolitisk art. Dessa utgifter redovisas i sin helhet under denna ändamålsgrupp.

Förändringar i anslagsbehållningar skall motsvara den kassamässiga belastningen på bl.a. reservationsanslag. Även dessa utgifter redovisas under denna ändamålsgrupp.

Utnyttjandet av rörliga krediter i riksgäldskontoret har visat på en ökad belastning under de senaste budgetåren. Av riksdagen medges en högsta kreditgräns, som står till regeringens och vissa myndigheters disposition. Utnyttjandet av rörliga krediter varierar emellertid. Vid utgången av år 1982 var ca 2,2 miljarder kr. av en total ram på ca 9,9 miljarder kr. utnyttjad. Bland de myndigheter och affärsverk som kan utnyttja rörliga krediter kan nämnas televerket, statens jordbruksnämnd, stiftelsen Samhällsföretag och statens järnvägar. Av den totala ramen disponerade rege-

ringen en total kreditgräns på 3,3 miljarder kr. vid utgången av år 1982. Av diagram 11 framgår förändringar i belastningen på rörliga krediter för perioden 1979/80–1982/83.

Diagram 11. Utnyttjandet av rörliga krediter

I långtidsbudgetkalkylerna görs en schablonmässig beräkning av förändringar av utnyttjandet av rörliga krediter. För budgetåret 1983/84 beräknas det ökade utnyttjandet uppgå till 1,5 miljard kr.

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1983

Riksrevisionsverkets reviderade inkomstberäkning för budgetåret 1983/84

TILL REGERINGEN

Riksrevisionsverkets reviderade inkomstberäkning för budgetåret 1983/84

Enligt riksrevisionsverkets (RRV) instruktion skall RRV varje år till regeringen lämna en reviderad beräkning av statsbudgetens inkomster för det kommande budgetåret, avsedd som underlag för inkomstberäkningen i kompletteringspropositionen.

RRV redovisar i denna skrivelse nya beräkningar av inkomsterna för budgetåret 1983/84 på de större inkomsttitlarna samt vissa speciellt konjunkturkänsliga inkomsttitlar. I anslutning till beräkningarna har bedömningar även gjorts av utfallet för budgetåret 1982/83. För beräkningarna av inkomstskatterna har dessutom uppgifter utnyttjats dels från RRVs taxeringsstatistiska undersökning avseende inkomståret 1981, dels från RRVs aktiebolagsenkät.

I beräkningarna har hänsyn tagits till de propositioner och andra ställningstaganden som förelåg den 9 mars 1983. Från den 7 till den 18 mars 1983 gällde blockad mot övertid och merarbete inom delar av den offentliga sektorn. Till följd av blockaden har RRVs arbete med den reviderade inkomstberäkningen koncentrerats till beräkningar och kalkyler av de större inkomsttitlarna. För övriga inkomsttitlar har revideringar av beräkningarna kunnat göras i begränsad omfattning och endast i de fall uppgifter har inhämtats från berörda myndigheter.

I en tabellbilaga redovisas resultaten av RRVs reviderade beräkningar titel för titel för budgetåren 1982/83 och 1983/84. För att underlätta jämförelse med prognoserna i den reviderade nationalbudgeten presenteras i tabellbilagan också beräkningsresultaten kalenderårsvis för åren 1982–1984.

Den av RRV utgivna Inkomstliggaren för budgetåret 1982/83 kan tillsammans med RRVs inkomstberäkning i december 1982 (se bilaga 1.2 i budgetpropositionen 1983) användas som ett komplement till den nu presenterade reviderade inkomstberäkningen. Inkomstliggaren innehåller utförliga beskrivningar av vad de olika inkomsttitlarna avser och vilka bestämmelser som gäller för dem.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektören Berggren i närvaro av avdelningschefen Sanell, revisionsdirektören Danielsson, avdelningsdirektören Dalmo, föredragande, samt byrådirektörerna Aronsson, Hansson, Karlson, Svahlstedt och Rahmn.

Stockholm den 30 mars 1983

G Rune Berggren

Stig Dalmo

Innehåll

Riksrevisionsverkets reviderade inkomstberäkning för budgetåret 1983/84 1

Innehållsförteckning 2

I. Sammanfattning 4

Förutsättningar ... 4
Bruttoredovisning av statsbudgetens inkomster ... 5
Utveckling av inkomsterna budgetåren 1982/83 och 1983/84 ... 6

II. Allmänna förutsättningar 20

Utveckling av skatteunderlaget inkomståren 1976–1981 ... 20
Taxeringsstatistik avseende 1981 års inkomster ... 23
Utveckling av skatteunderlaget för fysiska personer inkomståren 1982–1984 ... 25
Utveckling av skatteunderlaget för svenska aktiebolag m.fl. ... 26

III. Beräkning av de olika inkomsttitlarna 28

1000 Skatter ... 28

1100 Skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse ... 28
1111 Fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse ... 28
1121 Juridiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse ... 31

1200 Lagstadgade socialavgifter ... 32
1211 Folkpensionsavgift ... 32
1221 Sjukförsäkringsavgift, netto ... 32
1231 Barnomsorgsavgift ... 35
1251 Övriga socialavgifter, netto ... 35
1281 Allmän löneavgift ... 36

1400 Skatt på varor och tjänster ... 36
1411 Mervärdeskatt ... 37
1421 Bensinskatt ... 37
1424 Tobaksskatt ... 38
1425 Skatt på spritdrycker ... 38
1427 Skatt på malt- och läskedrycker ... 38
1428 Energiskatt ... 38
1441 AB Vin- & Spritcentralens inlevererade överskott ... 39
1453 Totalisatormedel ... 39
1471 Tullmedel ... 39

2000 Inkomster av statens verksamhet ... 40

2100 Rörelseöverskott ... 40
2111 Postverkets inlevererade överskott ... 40
2112 Televerkets inlevererade överskott ... 42
2113 Statens järnvägars inlevererade överskott ... 44
2114 Luftfartsverkets inlevererade överskott ... 46
2115 Förenade fabriksverkens inlevererade överskott ... 48
2116 Statens vattenfallsverks inlevererade överskott ... 50
2117 Domänverkets inlevererade överskott ... 56
2131 Riksbankens inlevererade överskott ... 58
2141 Myntverkets inlevererade överskott ... 58
2151 Tipsmedel ... 58
2152 Lotterimedel ... 59

2200 Överskott av statens fastighetsförvaltning ... 59
2214 Överskott av byggnadsstyrelsens fastighetsförvaltning ... 59

2300 Ränteinkomster ... 59
2351 Räntor på energisparlån ... 59

2500 Offentligrättsliga avgifter ... 60
2535 Avgifter för statliga kreditgarantier ... 60
2536 Lotteriavgifter ... 60

2600 Försäljningsinkomster ... 60
2619 Inkomster vid riksantikvarieämbetet ... 60

2800 Övriga inkomster av statens verksamhet ... 61
2811 Övriga inkomster av statens verksamhet ... 61

4200 Återbetalning av bostadslån m.m. ... 62
4212 Återbetalning av lån till bostadsbyggande ... 62

5000 Kalkylmässiga inkomster ... 62

5100 Avskrivningar ... 62
5110 Affärsverkens avskrivningar ... 62

5200 Statliga pensionsavgifter, netto ... 63
5211 Statliga pensionsavgifter, netto ... 63

Tabellförteckning ... 64

Bilaga 1 Inkomster på statsbudgeten budgetåren 1982/83 och 1983/84 resp. kalenderåren 1982–1984 ... 65
Bilaga 2 Beräkning rörande utfallet av statsbudgetens inkomstsida för budgetåret 1982/83 ... 73

I. Sammanfattning

Förutsättningar

RRVs förslag till reviderad beräkning av statsbudgetens inkomster under budgetåret 1983/84 och den nu gjorda uppskattningen av inkomsterna under budgetåret 1982/83 grundas på den ekonomiska politik, som har kommit till uttryck i beslut av statsmakterna eller i förslag som har lagts fram av regeringen i propositioner offentliggjorda före den 9 mars 1983 samt därefter oförändrad ekonomisk politik.

Förutom de institutionella förutsättningarna är bedömningen av konjunkturutvecklingen betydelsefull för beräkningen av statsbudgetens inkomster. Den bedömning som regeringen presenterade i den preliminära nationalbudgeten har utgjort det huvudsakliga underlaget för antagandena om den samhällsekonomiska utvecklingen. Vidare har RRV hållit kontakt med konjunkturinstitutet och finansdepartementet i anslutning till det där pågående arbetet med den reviderade nationalbudgeten. Med anledning av vad som har framkommit vid dessa kontakter har revideringar gjorts av antagandena i den preliminära nationalbudgeten. RRV har ej kunnat beakta revideringar av antaganden som har gjorts efter den 9 mars 1983.

Antaganden om löneutvecklingen har stor betydelse för RRVs beräkningar. Den utbetalda lönesumman beräknas ha ökat med 6,6% mellan åren 1981 och 1982. Det är en uppjustering med drygt 0,3 procentenheter jämfört med det antagande som låg till grund för budgetpropositionen.

Mellan åren 1982 och 1983 har RRV räknat med att den utbetalda lönesumman ökar med 6,7% under vissa givna förutsättningar. Det är samma antagande om lönesummans tillväxt som i beräkningarna till budgetpropositionen.

För år 1984 finns inga löneavtal slutna. Efter vad RRV under hand erfarit utgår konjunkturinstitutet och finansdepartementet i arbetet med den reviderade nationalbudgeten från ett antagande om en lönesummetillväxt på 6% mellan åren 1983 och 1984. RRV har därför valt att göra beräkningarna av statsbudgetens inkomster år 1984 utifrån detta antagande.

De svenska aktiebolagens statligt taxerade inkomster har reviderats upp mellan åren 1981 och 1982 sedan beräkningen till budgetpropositionen gjordes. Den statligt taxerade inkomsten beräknas nu öka med 7% mellan dessa år. Underlaget för denna beräkning har hämtats från den enkät till svenska aktiebolag som RRV utfört under februari–mars 1983. Mellan åren 1982 och 1983 antas att aktiebolagens statligt taxerade inkomster minskar med 13%.

En specifikation av RRVs beräkningar av statsbudgetens inkomster under budgetåren 1982/83 och 1983/84 samt under kalenderåren 1982, 1983 och 1984 framgår av en särskild tabellbilaga. En sammanfattning av beräkningsresultaten framgår av tabell 1. I tabell 3 redovisas de inkomsttitlar för vilka RRV nu föreslår ändringar av beräkningen till budgetpropositionen.

Tabell 1. Statsbudgetens inkomster fördelade på huvudgrupper budgetåren 1981/82, 1982/83 och 1983/84, milj.kr.

	1981/82 Utfall	1982/83 Statsbudget	1982/83 RRVs marsberäkning	1983/84 RRVs marsberäkning	Förändring 1982/83–1983/84	
					Belopp	Procent
1000 Skatter	**140 471**	**150 993**	**156 706**	**173 237**	**16 531**	**10,5**
1100 Skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse	36 251	33 851	36 631	38 964	2 333	6,4
1200 Lagstadgade socialavgifter	31 250	36 201	35 776	46 403	10 627	29,7
1300 Skatt på egendom	2 741	3 298	3 244	3 608	364	11,2
1400 Skatt på varor och tjänster	70 229	77 643	81 056	84 263	3 207	4,0
2000 Inkomster av statens verksamhet	**17 762**	**18 285**	**21 760**	**22 441**	**681**	**3,1**
2100 Rörelseöverskott	5 554	6 047	8 043	8 627	583	7,3
2200 Överskott av statens fastighetsförvaltning	317	302	145	206	61	42,1
2300 Ränteinkomster	8 794	9 854	10 156	11 198	1 042	10,3
2400 Aktieutdelning	122	94	116	115	– 1	– 1,0
2500 Offentligrättsliga avgifter	1 006	1 053	1 054	1 203	148	14,0
2600 Försäljningsinkomster	603	254	259	264	5	1,8
2700 Böter m.m.	287	331	341	361	20	5,9
2800 Övriga inkomster av statens verksamhet	1 080	350	1 645	468	–1 177	–71,6
3000 Inkomster av försåld egendom	**49**	**72**	**59**	**54**	**–5**	**– 7,7**
3100 Inkomster av försålda byggnader och maskiner m.m.	30	41	43	39	–5	–10,4
3200 Övriga inkomster av markförsäljning	4	14	–	–	–	–
3300 Övriga inkomster av försåld egendom	15	18	15	15	–	–
4000 Återbetalning av lån	**2 643**	**2 947**	**2 930**	**3 269**	**338**	**11,5**
4100 Återbetalning av näringslån	337	299	346	285	– 62	–17,8
4200 Återbetalning av bostadslån m.m.	1 231	1 540	1 351	1 701	350	25,9
4300 Återbetalning av studielån	612	674	735	810	75	10,3
4400 Återbetalning av energisparlån	110	134	150	170	20	13,3
4500 Återbetalning av övriga lån	353	299	348	303	– 45	–13,0
5000 Kalkylmässiga inkomster	**6 205**	**7 240**	**6 737**	**6 792**	**55**	**0,8**
5100 Avskrivningar	4 913	5 905	5 542	5 761	219	3,9
5200 Statliga pensionsavgifter, netto	1 292	1 335	1 195	1 031	– 164	–13,7
Totala inkomster	**167 131**	**179 537**	**188 193**	**205 793**	**17 600**	**9,4**

Bruttoredovisning av statsbudgetens inkomster

På de flesta inkomsttitlar på statsbudgeten redovisas endast inkomster. På ett mindre antal titlar redovisas även utgifter. För dessa titlar sker en nettoredovisning, dvs. saldot av inkomster och utgifter tas upp på stats-

budgetens inkomstsida. I tabell 2 finns en sammanställning av bruttobeloppen budgetåren 1981/82, 1982/83 och 1983/84. I RRVs prognosarbete ingår att för dessa titlar bedöma utvecklingen av bruttobeloppen för såväl inkomster som utgifter. En närmare redovisning av dessa belopp finns i beskrivningen av resp. inkomsttitel.

Av tabell 2 framgår att bruttoinkomsterna för budgetåret 1983/84 beräknas uppgå till ca 434 miljarder kr. vilket är mer än dubbelt så mycket som inkomsterna på statsbudgeten. Utgifterna på inkomsttitlarna beräknas till ca 228 miljarder kr. för samma budgetår.

Tabell 2. Bruttoredovisning av statsbudgetens inkomstsida budgetåren 1981/82–1983/84, milj. kr.

Inkomst huvudgrupp		Inkomster			Utgifter			Inkomst på statsbudgeten		
		1981/82	1982/83	1983/84	1981/82	1982/83	1983/84	1981/82	1982/83	1983/84
1000	**Skatter**	**334 496**	**365 244**	**397 218**	**194 025**	**208 538**	**223 981**	**140 471**	**156 706**	**173 237**
	varav									
1100[1]	Skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse	139 688	150 180	161 644	103 437	113 549	122 680	36 251	36 631	38 964
1200[1]	Lagstadgade socialavgifter	91 960	100 065	111 704	60 710	64 289	65 301	31 250	35 776	46 403
1400	Skatt på varor och tjänster	100 107	111 756	120 263	29 878	30 700	36 000	70 229	81 056	84 263
2000	**Inkomster av statens verksamhet**	**17 762**	**21 760**	**22 441**	–	–	–	**17 762**	**21 760**	**22 441**
3000	**Inkomster av försåld egendom**	**49**	**59**	**54**	–	–	–	**49**	**59**	**54**
4000	**Återbetalning av lån**	**2 643**	**2 930**	**3 269**	–	–	–	**2 643**	**2 930**	**3 269**
5000	**Kalkylmässiga inkomster**	**9 742**	**10 303**	**10 627**	**3 535**	**3 566**	**3 835**	**6 205**	**6 737**	**6 792**
	varav									
5200[1]	Statliga pensionsavg. netto	4 827	4 761	4 866	3 535	3 566	3 835	1 292	1 195	1 031
Summa		**364 692**	**400 296**	**433 609**	**197 560**	**212 104**	**227 816**	**167 131**	**188 193**	**205 793**
Procentuell förändring mellan budgetåren		–	9,8	8,3	–	7,4	7,4	–	12,6	9,4

[1] Exkl. omföringar mellan statsbudgetens inkomsttitlar

Utveckling av inkomsterna budgetåren 1982/83 och 1983/84

Enligt de reviderade beräkningarna uppgår statsbudgetens inkomster budgetåret 1982/83 till 188 193 milj.kr. eller 21 062 milj.kr. mer än budgetåret 1981/82. För budgetåret 1983/84 beräknas de totala inkomsterna uppgå till 205 793 milj.kr. Det är 9,4% eller 17 600 milj.kr. mer än vad som beräknas för innevarande budgetår.

Av tabell 1 framgår att av inkomstökningarna på 17 600 milj.kr. mellan budgetåren 1982/83 och 1983/84 beräknas lagstadgade socialavgifter svara för 10 627 milj.kr. och skatt på varor och tjänster för 3 207 milj.kr. Skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse ökar med 2 333 milj.kr. och ränteinkomsterna med 1 042 milj.kr.

En jämförelse mellan beräkningen i budgetpropositionen och RRVs marsberäkning visar att inkomstprognoserna har reviderats upp för såväl budgetåret 1982/83 som 1983/84.

Statsbudgetens totala inkomster *budgetåret 1982/83* beräknas nu bli 4303 milj.kr. högre än enligt beräkningen i budgetpropositionen. I tabell 3 redovisas de inkomsttitlar där RRV nu föreslår en ändrad beräkning jämfört med i budgetpropositionen. Det bör påpekas att budgetpropositionens beräkning grundades på ett lägre ökningstal för den totala lönesumman för inkomståren 1982 och 1984 än RRVs beräkningar i december.

Inkomstskatterna för juridiska personer beräknas nu bli 1083 milj.kr. högre än som antogs i budgetpropositionen. Det beror främst på en upprevidering av aktiebolagens beräknade fyllnadsinbetalningar våren 1983.

De lagstadgade socialavgifterna beräknas nu till 35776 milj.kr.. vilket är 302 milj.kr. mer än vid beräkningen i budgetpropositionen. Det högre antagandet om lönesummans utveckling mellan åren 1981 och 1982 i denna beräkning innebär främst att fyllnadsbetalningarna under våren 1983 blir större än vad som beräknades i budgetpropositionen.

Inkomsterna av mervärdeskatt har räknats upp med 300 milj.kr. till följd av utfallet hittills under budgetåret. Övriga inkomster under skatt på varor och tjänster har reviderats upp med 467 milj.kr. Rörelseöverskotten har reviderats upp med 1997 milj.kr. främst till följd av riksbanksfullmäktiges fastställande av riksbankens inlevererade överskott.

Tabell 3 Jämförelse mellan inkomster enligt budgetpropositionen och RRVs marsberäkning för budgetåren 1982/83 och 1983/84, tusental kronor

Inkomsttitel	1982/83			1983/84		
	Enligt budget propositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)	Enligt budget propositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)
1000 Skatter:	**154 979 702**	**156 706 102**	**1 726 400**	**173 666 702**	**173 236 902**	**−429 800**
1100 Skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse:	**36 107 900**	**36 630 900**	**523 000**	**39 420 000**	**38 964 000**	**−456 000**
1110 Fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse:	*26 901 000*	*26 341 000*	*−560 000*	*29 710 000*	*28 356 000*	*−1 354 000*
1111 Fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse	26 901 000	26 341 000	−560 000	29 710 000	28 356 000	−1 354 000
1120 Juridiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse:	*5 879 000*	*6 962 000*	*1 083 000*	*6 283 000*	*7 181 000*	*898 000*
1121 Juridiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse	5 879 000	6 962 000	1 083 000	6 283 000	7 181 000	898 000

Inkomsttitel	1982/83			1983/84		
	Enligt budget propositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)	Enligt budget propositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)
1130 Ofördelbara skatter på inkomst, realisationsvinst och rörelse:	*2 500 000*	*2 500 000*	–	*2 500 000*	*2 500 000*	–
1131 Ofördelbara skatter på inkomst, realisationsvinst och rörelse	2 500 000	2 500 000	–	2 500 000	2 500 000	–
1140 Övriga inkomstskatter:	*827 900*	*827 900*	–	*927 000*	*927 000*	–
1141 Kupongskatt	48 000	48 000	–	49 000	49 000	–
1142 Utskiftningsskatt och ersättningsskatt	31 900	31 900	–	10 000	10 000	–
1143 Bevillningsskatt	3 000	3 000	–	3 000	3 000	–
1144 Lotterivinstskatt	745 000	745 000	–	865 000	865 000	–
1200 Lagstadgade socialavgifter:	**35 473 500**	**35 776 100**	**302 600**	**46 658 900**	**46 402 900**	**−256 000**
1211 Folkpensionsavgift	26 258 000	26 636 000	378 000	30 533 000	30 481 000	−52 000
1221 Sjukförsäkringsavgift, netto	−755 000	−997 000	−242 000	2 203 000	1 787 000	−416 000
1231 Barnomsorgsavgift	6 477 000	6 576 000	99 000	7 196 000	7 127 000	−69 000
1241 Vuxenutbildningsavgift	707 000	717 000	10 000	779 000	778 000	−1 000
1251 Övriga socialavgifter, netto	−3 000	61 000	64 000	−326 000	−129 000	197 000
1261 Bidrag till förvaltningskostnader för arbetsskadeförsäkringen	53 400	54 300	900	56 900	57 200	300
1271 Inkomster av arbetsgivaravgifter till arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet	72 100	72 800	700	79 000	78 700	−300
1281 Allmän löneavgift	2 664 000	2 656 000	−8 000	6 138 000	6 223 000	85 000
1300 Skatt på egendom:	**3 109 800**	**3 243 600**	**133 800**	**3 477 301**	**3 607 501**	**130 200**
1310 Skatt på fast egendom:	*228 000*	*228 000*	–	*274 001*	*274 001*	–
1311 Skogsvårdsavgifter	228 000	228 000	–	274 000	274 000	–
1312 Hyreshusavgift	–	–	–	1	1	–
1320 Förmögenhetsskatt:	*740 000*	*740 000*	–	*821 000*	*814 000*	*−7 000*
1321 Fysiska personers förmögenhetsskatt	718 000	718 000	–	799 000	799 000	–
1322 Juridiska personers förmögenhetsskatt	22 000	22 000	–	22 000	15 000	−7 000
1330 Arvsskatt och gåvoskatt:	*725 000*	*725 000*	–	*790 000*	*790 000*	–
1331 Arvsskatt	625 000	625 000	–	680 000	680 000	–
1332 Gåvoskatt	100 000	100 000	–	110 000	110 000	–
1340 Övrig skatt på egendom:	*1 416 800*	*1 550 600*	*133 800*	*1 592 300*	*1 729 500*	*137 200*
1341 Stämpelskatt	1 416 800	1 550 600	133 800	1 592 300	1 729 500	137 200
1400 Skatt på varor och tjänster:	**80 288 502**	**81 055 502**	**767 000**	**84 110 501**	**84 262 501**	**152 000**
1410 Allmänna försäljningsskatter:	*45 500 000*	*45 800 000*	*300 000*	*49 500 000*	*49 200 000*	*−300 000*
1411 Mervärdeskatt	45 500 000	45 800 000	300 000	49 500 000	49 200 000	−300 000

Inkomsttitel	1982/83			1983/84		
	Enligt budget propositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)	Enligt budget-propositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)
1420, 1430 Skatt på specifika varor:	*28 277 500*	*28 647 500*	*370 000*	*27 784 500*	*28 208 500*	*424 000*
1421 Bensinskatt	6 500 000	6 695 000	195 000	6 280 000	6 480 000	200 000
1422 Särskilda varuskatter	677 000	677 000	–	702 000	702 000	–
1423 Försäljningsskatt på motorfordon	500 000	560 000	60 000	590 000	590 000	–
1424 Tobaksskatt	3 230 000	3 330 000	100 000	3 420 000	3 520 000	100 000
1425 Skatt på spritdrycker	4 890 000	4 950 000	60 000	5 035 000	5 100 000	65 000
1426 Skatt på vin	1 215 000	1 230 000	15 000	1 250 000	1 260 000	10 000
1427 Skatt på malt- och läskedrycker	1 034 000	1 094 000	60 000	1 091 000	1 153 000	62 000
1428 Energiskatt	8 347 000	8 270 000	−77 000	7 945 000	7 910 000	−35 000
1429 Särskild avgift på svavelhaltigt bränsle	1 500	3 000	1 500	1 500	1 500	–
1431 Särskild beredskapsavgift för oljeprodukter	1 380 000	1 430 000	50 000	325 000	325 000	–
1432 Kasettskatt	50 000	27 000	−23 000	80 000	80 000	–
1433 Skatt på videobandspelare	15 000	1 500	−13 500	80 000	90 000	10 000
1434 Skatt på viss elektrisk kraft	438 000	375 000	−63 000	920 000	935 000	15 000
1435 Särskild avgift för åtgärder mot försurning	–	5 000	5 000	65 000	62 000	−3 000
1440 Överskott vid försäljning av varor med statsmonopol:	*240 000*	*290 000*	*50 000*	*240 000*	*285 000*	*45 000*
1441 AB Vin- & Spritcentralens inlevererade överskott	150 000	185 000	35 000	150 000	185 000	35 000
1442 Systembolaget ABs inlevererade överskott	90 000	105 000	15 000	90 000	100 000	10 000
1450 Skatt på tjänster:	*771 000*	*798 000*	*27 000*	*826 000*	*874 000*	*48 000*
1451 Reseskatt	148 000	148 000	–	148 000	148 000	–
1452 Skatt på annonser och reklam	288 000	291 000	3 000	328 000	331 000	3 000
1453 Totalisatormedel	260 000	280 000	20 000	270 000	310 000	40 000
1454 Skatt på spel	75 000	79 000	4 000	80 000	85 000	5 000
1460 Skatt på vägtrafik:	*3 900 000*	*3 920 000*	*20 000*	*3 970 000*	*3 990 000*	*20 000*
1461 Fordonsskatt	2 240 000	2 240 000	–	2 270 000	2 270 000	–
1462 Kilometerskatt	1 660 000	1 680 000	20 000	1 700 000	1 720 000	20 000
1470 Skatt på import:	*1 600 000*	*1 600 000*	–	*1 790 000*	*1 705 000*	*−85 000*
1471 Tullmedel	1 600 000	1 600 000	–	1 790 000	1 705 000	−85 000
1480 Övriga skatter på varor och tjänster:	*2*	*2*	–	*1*	*1*	–
1481 Övriga skatter på varor och tjänster	2	2	–	1	1	–
2000 Inkomster av statens verksamhet:	**19 190 803**	**21 760 473**	**2 569 670**	**20 903 983**	**22 441 468**	**1 537 485**
2100 Rörelseöverskott:	**6 045 701**	**8 043 388**	**1 997 687**	**6 797 383**	**8 626 725**	**1 829 342**
2110 Affärsverkens inlevererade överskott:	*2 496 800*	*2 478 500*	*−18 300*	*3 213 300*	*3 026 400*	*−186 900*
2111 Postverkets inlevererade överskott	92 000	81 500	−10 500	101 000	100 000	−1 000
2112 Televerkets inlevererade överskott	239 000	246 400	7 400	274 000	286 300	12 300

Inkomsttitel	1982/83			1983/84		
	Enligt budget propositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)	Enligt budget-propositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)
2113 Statens järnvägars inlevererade överskott	–	–	–	300 000	140 000	−160 000
2114 Luftfartsverkets inlevererade överskott	110 500	96 000	−14 500	155 500	142 200	−13 300
2115 Förenade fabriksverkens inlevererade överskott	54 600	53 700	−900	68 800	57 900	−10 900
2116 Statens vattenfallsverks inlevererade överskott	1 913 700	1 913 700	–	2 260 000	2 260 000	–
2117 Domänverkets inlevererade överskott	87 000	87 200	200	54 000	40 000	−14 000
2120 Övriga myndigheters inlevererade överskott:	*131 551*	*135 273*	*3 722*	*135 400*	*138 962*	*3 562*
2121 Statens vägverks inlevererade överskott	28 500	29 222	722	29 400	30 962	1 562
2122 Sjöfartsverkets inlevererade överskott	65 000	68 000	3 000	65 000	65 000	–
2123 Inlevererat överskott av uthyrning av ADB-utrustning	38 051	38 051	–	41 000	43 000	2 000
2130 Riksbankens inlevererade överskott:	*2 000 000*	*4 000 000*	2 000 000	2 000 000	4 000 000	2 000 000
2131 Riksbankens inlevererade överskott	2 000 000	4 000 000	2 000 000	2 000 000	4 000 000	2 000 000
2140 Myntverkets inlevererade överskott:	*190 000*	*190 000*	–	*144 000*	*128 000*	*−16 000*
2141 Myntverkets inlevererade överskott	190 000	190 000	–	144 000	128 000	−16 000
2150 Överskott från spelverksamhet:	*1 227 350*	*1 239 615*	*12 265*	*1 304 683*	*1 333 363*	*28 680*
2151 Tipsmedel	854 000	854 797	797	922 000	937 000	15 000
2152 Lotterimedel	373 350	384 818	11 468	382 683	396 363	13 680
2200 Överskott av statens fastighetsförvaltning:	**194 507**	**144 889**	**−49 618**	**171 443**	**205 819**	**34 376**
2210 Överskott av civil fastighetsförvaltning:	*194 507*	*144 889*	*−49 618*	*171 443*	*205 819*	*34 376*
2211 Överskott av kriminalvårdsstyrelsens fastighetsförvaltning	1 448	1 448	–	500	500	–
2212 Överskott av karolinska sjukhusets fastighetsförvaltning	–	–	–	–	–	–
2213 Överskott av akademiska sjukhusets fastighetsförvaltning	–	–	–	–	–	–
2214 Överskott av byggnadsstyrelsens fastighetsförvaltning	192 489	142 871	−49 618	170 354	204 730	34 376
2215 Överskott av generaltullstyrelsens fastighetsförvaltning	570	570	–	589	589	–

Inkomsttitel		1982/83			1983/84		
		Enligt budget propositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)	Enligt budget-propositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)
2300	**Ränteinkomster:**	**10 118 399**	**10 156 295**	**37 896**	**11 303 835**	**11 198 422**	**−105 413**
2310,							
2320	*Räntor på näringslån:*	*397 930*	*417 930*	*20 000*	*448 819*	*448 819*	–
2311	Räntor på lokaliseringslån	310 000	330 000	20 000	290 000	290 000	–
2312	Ränteinkomster på jordbrukets lagerhuslån	–	–	–	–	–	–
2313	Ränteinkomster på statens avdikningslån	505	505	–	420	420	–
2314	Ränteinkomster på fiskerilån	2 500	2 500	–	2 500	2 500	–
2315	Ränteinkomster på fiskberedningslån	421	421	–	927	927	–
2316	Ränteinkomster på vattenkraftslån	226	226	–	217	217	–
2317	Ränteinkomster på luftfartslån	2 101	2 101	–	2 001	2 001	–
2318	Ränteinkomster på statens lån för den mindre skeppsfarten	18 868	18 868	–	16 980	16 980	–
2319	Ränteinkomster på kraftledningslån	4	4	–	4	4	–
2321	Ränteinkomster på skogsväglån	70	70	–	55	55	–
2322	Räntor på övriga näringslån, Kammarkollegiet	60 599	60 599	–	133 143	133 143	–
2323	Räntor på övriga lån, Lantbruksstyrelsen	2 636	2 636	–	2 572	2 572	–
2330	*Räntor på bostadslån:*	*7 200 666*	*7 230 496*	*29 830*	*8 000 631*	*7 980 619*	*−20 012*
2331	Ränteinkomster på egnahemslån	2	2	–	1	1	–
2332	Ränteinkomster på lån för bostadsbyggande	7 200 000	7 230 000	30 000	8 000 000	7 980 000	−20 000
2333	Ränteinkomster på lån för bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer	334	330	−4	302	290	−12
2334	äntor på övriga bostadslån, Bostadsstyrelsen	330	164	−166	328	328	–
2340	*Räntor på studielån:*	*35 010*	*35 010*	–	*35 008*	*35 008*	–
2341	Ränteinkomster på statens lån för universitetsstudier	10	10	–	8	8	–
2342	Ränteinkomster på allmänna studielån	35 000	35 000	–	35 000	35 000	–
2343	Räntor på övriga studielån, Kammarkollegiet	–	–	–	–	–	–
2350	*Räntor på energisparlån:*	*390 000*	*375 000*	*−15 000*	*500 000*	*415 000*	*−85 000*
2351	Räntor på energisparlån	390 000	375 000	−15 000	500 000	415 000	−85 000

Inkomsttitel	1982/83			1983/84		
	Enligt budget propositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)	Enligt budget-propositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)
2360 Räntor på medel avsatta till pensioner:	*143 461*	*146 441*	*2 980*	*75 186*	*75 266*	*80*
2361 Ränteinkomster på medel avsatta till folkpensionering	102 100	105 000	2 900	40 000	40 000	–
2362 Ränteinkomster på medel avsatta till civila tjänstepensioner	3 732	3 732	–	2 042	2 042	–
2363 Ränteinkomster på medel avsatta till militära pensioner	439	439	–	228	228	–
2364 Ränteinkomster på medel avsatta till allmänna familjepensioner	11 663	11 663	–	6 286	6 286	–
2365 Ränteinkomster på medel avsatta vid statens pensionsanstalt	25 450	25 530	80	26 550	26 630	80
2366 Ränteinkomster på medel avsatta till pensioner för vissa av riksdagens verk	77	77	–	80	80	–
2370 Räntor på beredskapslagring:	*626 051*	*626 051*	–	*782 365*	*782 365*	–
2371 Räntor på beredskapslagring och förrådsanläggningar	626 051	626 051	–	782 365	782 365	–
2380,						
2390 Övriga ränteinkomster:	*1 325 281*	*1 325 367*	*86*	*1 461 826*	*1 461 345*	*−481*
2381 Ränteinkomster på lån till personal inom utrikesförvaltningen m.m.	720	720	–	840	840	–
2382 Ränteinkomster på lån till personal inom biståndsförvaltningen m.m.	708	708	–	938	938	–
2383 Ränteinkomster på statens bosättningslån	20 000	20 000	–	14 000	14 000	–
2384 Ränteinkomster på lån för kommunala markförvärv	105 000	105 317	317	83 000	83 000	–
2385 Ränteinkomster på lån för studentkårlokaler	170	160	−10	170	160	−10
2386 Ränteinkomster på lån för allmänna samlingslokaler	10 421	10 500	79	11 721	11 500	−221
2387 Ränteinkomster på krediter till utlandet	162	162	–	–	–	–
2388 Ränteinkomster på mark för naturskydd	–	–	–	–	–	–
2389 Ränteinkomster på lån för inventarier i vissa specialbostäder	1 000	700	−300	950	700	−250
2391 Ränteinkomster på markförvärv för jordbrukets rationalisering	6 700	6 700	–	6 700	6 700	–

Inkomsttitel	1982/83			1983/84		
	Enligt budget propositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)	Enligt budgetpropositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)
2392 Räntor på intressemedel	35 800	35 800	–	30 800	30 800	–
2394 Övriga ränteinkomster	58 800	58 800	–	56 707	56 707	–
2396 Ränteinkomster på det av byggnadsstyrelsen förvaltade kapitalet	1 085 800	1 085 800	–	1 256 000	1 256 000	–
2400 Aktieutdelning:	**116 094**	**116 094**	–	**114 984**	**114 984**	–
2410 Inkomster av statens aktier:	*116 094*	*116 094*	–	*114 984*	*114 984*	–
2411 Inkomster av statens aktier	116 094	116 094	–	114 984	114 984	–
2500 Offentligrättsliga avgifter:	**1 075 052**	**1 054 457**	**−20 595**	**1 114 287**	**1 202 567**	**88 280**
2511 Expeditionsavgifter	372 300	361 900	−10 400	393 200	378 500	−14 700
2512 Vattendomstolsavgifter	150	1 400	1 250	150	150	–
2513 Avgift för statlig kontroll av läkemedel	45 879	45 879	–	44 671	48 200	3 529
2514 Elevavgifter vid styrelsen för vårdartjänst	32	32	–	32	32	–
2518 Fyravgifter, farledsvaruavgifter	290 000	281 400	−8 600	302 000	306 000	4 000
2519 Skeppsmätningsavgifter	3 500	3 500	–	3 500	3 500	–
2521 Fartygsinspektionsavgifter	6 845	6 800	−45	6 820	6 820	–
2522 Avgifter för granskning av biograffilm	2 200	2 200	–	2 497	2 497	–
2523 Avgifter för särskild prövning och fyllnadsprövning inom skolväsendet	900	900	–	900	900	–
2524 Avgifter vid statens jordbruksnämnd	2 413	2 413	–	2 546	2 546	–
2525 Avgifter för växtskyddsinspektion	9 000	7 500	−1 500	10 200	7 900	−2 300
2526 Avgifter vid köttbesiktning	29 600	29 600	–	30 600	30 600	–
2527 Avgifter för statskontroll av krigsmaterieltillverkning	375	375	–	420	420	–
2528 Avgifter vid bergsstaten	6 700	6 700	–	6 700	6 700	–
2529 Avgifter vid patent- och registreringsväsendet	104 351	110 351	6 000	95 701	101 451	5 750
2531 Avgifter vid registrering i förenings m.fl. register	21 000	21 000	–	22 000	22 000	–
2532 Exekutionsavgifter	82 300	75 000	−7 300	86 800	78 800	−8 000
2533 Avgifter vid statens planverk	507	507	–	550	550	–
2534 Vissa avgifter för registrering av körkort och motorfordon	97 000	97 000	–	105 000	105 000	–

Inkomsttitel	1982/83			1983/84		
	Enligt budget propositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)	Enligt budget propositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)
2535 Avgifter för statliga kreditgarantier	–	–	–	–	100 000	100 000
2536 Lotteriavgifter	–	–	–	–	1	1
2600 Försäljningsinkomster:	**259 550**	**259 350**	**−200**	**273 550**	**263 950**	**−9 600**
2611 Inkomster vid kriminalvården	115 000	115 000	–	125 000	125 000	–
2612 Inkomster vid statens rättskemiska laboratorium	9 200	9 200	–	10 100	10 100	–
2614 Inkomster vid statens värdanstalter för alkoholmissbrukare	150	150	–	–	–	–
2615 Inkomster vid arbetarskyddsstyrelsen	8 500	8 500	–	10 350	10 350	–
2616 Försäljning av sjökort	7 600	7 600	–	5 700	5 700	–
2617 Lotsavgifter	49 000	49 000	–	57 000	57 000	–
2619 Inkomster vid riksantikvarieämbetet	23 000	23 000	–	14 000	300	−13 700
2621 Inkomster vid lantbruksnämnderna	6 400	6 400	–	6 000	6 000	–
2622 Inkomster vid statens livsmedelsverk	1 500	1 500	–	1 500	1 500	–
2623 Inkomster vid statens veterinärmedicinska anstalt	–	–	–	–	–	–
2624 Inkomster av uppbörd av felparkeringsavgifter	39 200	39 000	−200	43 900	48 000	4 100
2625 Utförsäljning av beredskapslager	–	–	–	–	–	–
2700 Böter m.m.:	**331 500**	**341 000**	**9 500**	**361 001**	**361 001**	**–**
2711 Restavgifter	171 000	171 000	–	190 000	190 000	–
2712 Bötesmedel	160 500	170 000	9 500	171 000	171 000	–
2713 Vattenföroreningsavgift		–	–	1	1	–
2800 Övriga inkomster av statens verksamhet:	**1 050 000**	**1 645 000**	**595 000**	**767 500**	**468 000**	**−299 500**
2811 Övriga inkomster av statens verksamhet	1 050 000	1 645 000	595 000	767 500	468 000	−299 500
3000 Inkomster av såld egendom:	**50 604**	**58 519**	**7 915**	**51 004**	**54 004**	**3 000**
3100 Inkomster av försålda byggnader och maskiner m.m.:	**35 504**	**43 419**	**7 915**	**35 904**	**38 904**	**3 000**
3110 Affärsverkens inkomster av försålda fastigheter och maskiner:	*31 002*	*36 693*	*5 691*	*31 002*	*31 001*	*−1*
3111 Postverkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	1	1	–	1	1	–
3112 Televerkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	1 000	1 000	–	1 000	1 000	–

Inkomsttitel	1982/83			1983/84		
	Enligt budget propositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)	Enligt budget-propositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)
3113 Statens järnvägars inkomster av försålda fastigheter och maskiner	20 000	20 000	–	20 000	20 000	–
3114 Luftfartsverkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	–	–	–	–	–	–
3115 Förenade fabriksverkens inkomster av försålda fastigheter och maskiner	–	692	692	1	–	−1
3116 Statens vattenfallsverks inkomster av försålda fastigheter och maskiner	10 000	15 000	5 000	10 000	10 000	–
3117 Domänverkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	1	–	−1	–	–	–
3120 Civila myndigheters inkomster av försålda byggnader och maskiner:	*4 502*	*6 726*	*2 224*	*4 902*	*7 903*	*3 001*
3121 Kriminalvårdsstyrelsens inkomster av försålda byggnader och maskiner	300	300	–	400	400	–
3122 Statens vägverks inkomster av försålda byggnader och maskiner	2 152	3 426	1 274	2 152	5 153	3 001
3123 Sjöfartsverkets inkomster av försålda byggnader och maskiner	50	900	850	50	50	–
3124 Statskontorets inkomster av försålda datorer m.m.	100	200	100	100	100	–
3125 Byggnadsstyrelsens inkomster av försålda byggnader och maskiner	1 000	1 000	–	1 000	1 000	–
3126 Generaltullstyrelsens inkomster av försålda byggnader och maskiner	900	900	–	1 200	1 200	–
3130 Försvarets myndigheters inkomster av försålda byggnader och maskiner:	–	–	–	–	–	–
3131 Försvarets myndigheters inkomster av försålda byggnader och maskiner	–	–	–	–	–	–

Inkomsttitel	1982/83			1983/84		
	Enligt budget propositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)	Enligt budget-propositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)
3200 Övriga inkomster av markförsäljning:	**100**	**100**	–	**100**	**100**	–
3211 Övriga inkomster av markförsäljning	100	100	–	100	100	–
3300 Övriga inkomster av försåld egendom:	**15 000**	**15 000**	–	**15 000**	**15 000**	–
3311 Inkomster av statens gruvegendom	15 000	15 000	–	15 000	15 000	–
4000 Återbetalning av lån:	**2 842 419**	**2 930 321**	**87 902**	**2 889 178**	**3 268 757**	**379 579**
4100 Återbetalning av näringslån:	**310 833**	**346 333**	**35 500**	**284 575**	**284 575**	–
4110 Återbetalning av industrilån:	*260 000*	*295 000*	*35 000*	*235 000*	*235 000*	–
4111 Återbetalning av lokaliseringslån	260 000	295 000	35 000	235 000	235 000	–
4120 Återbetalning av jordbrukslån:	*11 907*	*12 407*	*500*	*12 702*	*12 702*	–
4121 Återbetalning av jordbrukets lagerhuslån	–	–	–	–	–	–
4122 Återbetalning av statens avdikningslån	1 300	1 300	–	1 100	1 100	–
4123 Återbetalning av fiskerilån	9 500	10 000	500	9 500	9 500	–
4124 Återbetalning av fiskberedningslån	1 107	1 107	–	2 102	2 102	–
4130 Återbetalning av övriga näringslån:	*38 926*	*38 926*	–	*36 873*	*36 873*	–
4131 Återbetalning av vattenkraftslån	204	204	–	218	218	–
4132 Återbetalning av luftfartslån	2 457	2 457	–	2 107	2 107	–
4133 Återbetalning av statens län för den mindre skeppsfarten	18 003	18 003	–	17 139	17 139	–
4134 Återbetalning av kraftledningslån	18	18	–	20	20	–
4135 Återbetalning av skogsvägslån	65	65	–	90	90	–
4136 Återbetalning av övriga näringslån, Kammarkollegiet	16 679	16 679	–	15 799	15 799	–
4137 Återbetalning av övriga näringslån, Lantbruksstyrelsen	1 500	1 500	–	1 500	1 500	–
4200 Återbetalning av bostadslån m.m.:	**1 300 756**	**1 350 756**	**50 000**	**1 320 656**	**1 700 660**	**380 004**
4211 Återbetalning av lån till egnahem	30	30	–	10	10	–
4212 Återbetalning av lån för bostadsbyggande	1 300 000	1 350 000	50 000	1 320 000	1 700 000	380 000
4213 Återbetalning av lån för bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer	726	726	–	646	650	4

Inkomsttitel	1982/83			1983/84		
	Enligt budget propositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)	Enligt budget propositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)
4214 Återbetalning av övriga bostadslån, Bostadsstyrelsen	–	–	–	–	–	–
4300 Återbetalning av studielån:	**735 080**	**735 060**	**−20**	**810 460**	**810 460**	**–**
4311 Återbetalning av statens lån för universitetsstudier	80	60	−20	60	60	–
4312 Återbetalning av allmänna studielån	33 000	33 000	–	30 000	30 000	–
4313 Återbetalning av studiemedel	702 000	702 000	–	780 400	780 400	–
4400 Återbetalning av energisparlån:	**150 000**	**150 000**	**–**	**170 000**	**170 000**	**–**
4411 Återbetalning av energisparlån	150 000	150 000	–	170 000	170 000	–
4500 Återbetalning av övriga lån:	**345 750**	**348 172**	**2 422**	**303 487**	**303 062**	**−425**
4511 Återbetalning av lån till personal inom utrikesförvaltningen m.m.	5 000	5 000	–	6 000	6 000	–
4512 Återbetalning av lån till personal inom biståndsförvaltningen m.m.	5 446	5 446	–	7 218	7 218	–
4513 Återbetalning av lån för kommunala markförvärv	169 900	172 247	2 347	142 000	142 000	–
4514 Återbetalning av lån för studentkårlokaler	125	900	775	125	200	75
4515 Återbetalning av lån för allmänna samlingslokaler	4 925	4 925	–	5 425	5 425	–
4516 Återbetalning av utgivna startlån och bidrag	15 000	15 000	–	16 000	16 000	–
4517 Återbetalning av u-landslån	7 000	7 000	–	7 000	7 000	–
4518 Återbetalning av krediter till utlandet	7 172	7 172	–	7 200	7 200	–
4519 Återbetalning av statens bosättningslån	50 000	50 000	–	40 000	40 000	–
4521 Återbetalning av lån för inventarier i vissa specialbostäder	2 500	1 800	−700	2 300	1 800	−500
4525 Återbetalning av lån för svenska FN-styrkor	25 000	25 000	–	20 000	20 000	–
4526 Återbetalning av övriga lån	53 682	53 682	–	50 219	50 219	–
5000 Kalkylmässiga inkomster:	**6 826 171**	**6 737 467**	**−88 704**	**6 629 796**	**6 792 346**	**162 550**

Inkomsttitel	1982/83			1983/84		
	Enligt budget propositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)	Enligt budgetpropositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (−)
5100 Avskrivningar:	**5 505 171**	**5 542 467**	**37 296**	**5 777 796**	**5 761 346**	**−16 450**
5110 Affärsverkens avskrivningar:	*4 887 400*	*4 926 800*	*39 400*	*5 145 300*	*5 138 800*	*−6 500*
5111 Postverkets avskrivningar	75 000	75 000	–	395 000	395 000	–
5112 Televerkets avskrivningar	1 569 000	1 568 100	−900	1 839 000	1 829 600	−9 400
5113 Statens järnvägars avskrivningar	1 044 000	1 044 000	–	890 000	890 000	–
5114 Luftfartsverkets avskrivningar	62 500	62 500	–	64 800	67 000	2 200
5115 Förenade fabriksverkens avskrivningar	56 000	56 000	–	61 500	62 000	500
5116 Statens vattenfallsverks avskrivningar	2 080 900	2 121 200	40 300	1 895 000	1 895 200	200
5120 Avskrivningar på civila fastigheter:	*201 742*	*201 742*	–	*219 405*	*219 405*	–
5121 Avskrivningar på civila fastigheter	201 742	201 742	–	219 405	219 405	–
5130 Uppdragsmyndigheters komplementkostnader:	*43 840*	*43 840*	–	*47 002*	*47 002*	–
5131 Uppdragsmyndigheters m.fl. komplementkostnader	43 840	43 840	–	47 002	47 002	–
5140 Övriga avskrivningar:	*372 189*	*370 085*	*−2 104*	*366 089*	*356 139*	*−9 950*
5141 Statens vägverks avskrivningar	160 500	165 396	4 896	147 400	140 450	−6 950
5142 Sjöfartsverkets avskrivningar	81 000	75 000	−6 000	91 000	91 000	–
5143 Avskrivningar på ADB-utrustning	100 000	99 000	−1 000	97 000	94 000	−3 000
5144 Avskrivningar på förrådsanläggningar för ekonomiskt försvar	30 689	30 689	–	30 689	30 689	–
5200 Statliga pensionsavgifter, netto:	**1 321 000**	**1 195 000**	**−126 000**	**852 000**	**1 031 000**	**179 000**
5211 Statliga pensionsavgifter, netto	1 321 000	1 195 000	−126 000	852 000	1 031 000	179 000
Statsbudgetens totala inkomster	**183 889 699**	**188 192 882**	**4 303 183**	**204 140 663**	**205 793 477**	**1 652 814**

I den reviderade beräkningen av statsbudgetens inkomster för *budgetåret 1983/84* beräknas inkomsterna bli 1 653 milj.kr. högre än beräkningen i budgetpropositionen. I beräkningen av fysiska personers inkomstskatt har bl.a. hänsyn tagits till förslaget om att begränsningar i kommunernas skatteunderlag upphör år 1984. Detta tillsammans med antagandet om en högre lönesummeutveckling år 1982 medför att utbetalningarna till kommunerna ökar år 1984. Inkomsttiteln fysiska personers inkomstskatter väntas därför minska med 1 354 milj.kr. jämfört med budgetpropositionen.

Inkomstantagandena för aktiebolagens inkomster medför att de juridiska personernas inkomstskatter väntas öka med 898 milj.kr. jämfört med budgetpropositionen.

De lagstadgade socialavgifterna beräknas nu till 46403 milj.kr. vilket är 256 milj.kr. mindre än vid beräkningen i budgetpropositionen.

För budgetåret 1983/84 beräknas inkomsterna av skatt på varor och tjänster öka med 152 milj.kr. jämfört med budgetpropositionen. Bensinskatten och tobaksskatten ökar med 200 milj.kr. resp. 100 milj.kr. Mervärdeskatten beräknas nu bli 300 milj.kr. lägre än regeringens bedömning i budgetpropositionen.

Bland övriga inkomsttitlar kan nämnas att riksbankens inlevererade överskott schablonmässigt beräknats till 4000 milj.kr., vilket är 2000 milj.kr. mer än i budgetpropositionen. Vidare har inkomsterna på titeln återbetalning av lån för bostadsbyggande räknats upp med 380 milj. kr.

II. Allmänna förutsättningar

Utveckling av skatteunderlaget inkomståren 1976–1981

För att man skall kunna bedöma utvecklingen av statens inkomster är det av stor betydelse att analysera förändringarna av fysiska och juridiska personers inkomster. Här görs därför först en återblick på utvecklingen av dessa inkomster, sådana de kommer till uttryck i statistiska centralbyråns taxeringsstatistik. Utvecklingen av inkomster och avdrag från olika förvärvskällor vid taxeringen till statlig inkomstskatt redovisas i tabell 4. Av tabellen framgår utfallet vid de senaste sex taxeringarna.

Inkomst av tjänst utgör det dominerande inkomstslaget för fysiska personer. För inkomståret 1981 utgjordes 91 % av den sammanräknade inkomsten av inkomst av tjänst. Därnäst i betydelse kommer inkomst av kapital med 3,8 % och inkomst av rörelse med 2,7 %.

Inkomst av annan fastighet ökade med knappt 700 milj.kr. mellan 1980 och 1981. Ökningen kan förklaras av den allmänna fastighetstaxeringen.

Inkomst av kapital har de senaste två åren ökat med ca 4 miljarder kr. per år. Ökningstakten har däremot minskat. Detta förklaras bl.a. av sänkta räntor.

Tabell 4. Utfallet av taxeringarna till statlig inkomstskatt för verksamhetsåren 1976-1981 (taxeringsåren 1977-1982), milj.kr.
(På grundval av taxeringsnämndens beslut)

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	Procentuell förändring från				
							1976 till 1977	1977 till 1978	1978 till 1979	1979 till 1980	1980 till 1981
Fysiska personer m.fl.											
Inkomst av											
jordbruksfastighet	3 596,0	3 761,5	3 791,0	3 714,1	3 817,0	3 992,7	+ 4,6	+ 0,8	− 2,0	+ 2,8	+ 4,6
annan fastighet	1 050,6	1 127,0	1 720,7	1 901,6	2 004,3	2 690,0	+ 7,3	+52,7	+10,5	+ 5,4	+ 34,2
rörelse m.m.	6 760,2	7 354,7	7 920,6	8 736,3	9 304,6	10 053,9	+ 8,8	+ 7,7	+10,3	+ 6,5	+ 8,1
tjänst	200 291,9	225 775,1	250 728,5	276 980,7	312 059,8	342 510,6	+12,7	+11,1	+10,5	+ 12,7	+ 9,8
inkomst av tillfällig förvärvsverksamhet	1 040,2	1 229,1	1 602,9	1 470,3	1 423,7	1 810,2	+18,2	+30,4	− 8,3	− 3,2	+ 27,1
kapital	4 160,4	5 778,8	5 640,5	6 376,7	10 565,2	14 094,0	+38,9	− 2,4	+13,1	+ 65,7	+ 33,4
Summa inkomster	**216 899,3**	**245 026,1**	**271 404,2**	**299 179,7**	**339 174,6**	**375 151,3**	**+13,0**	**+10,8**	**+10,2**	**+ 13,4**	**+ 10,6**
Avdrag för underskott i förvärvskälla	9 133,0	12 082,8	12 818,2	15 469,8	21 317,2	25 875,5	+32,3	+ 6,1	+20,7	+ 37,8	+ 21,4
Sammanräknad nettoinkomst	207 766,3	232 942,2	258 714,5	283 835,5	317 857,4	349 275,9	+12,1	+11,1	+ 9,7	+ 12,0	+ 9,9
Allmänna avdrag, förlustavdrag och avjämning	5 013,2	4 992,5	5 265,7	5 069,8	5 273,0	5 641,9	− 0,4	+ 5,5	− 3,7	+ 4,0	+ 7,0
Taxerad inkomst	202 753,1	227 949,7	253 448,8	278 783,0	312 584,4	343 634,0	+12,4	+11,2	+10,0	+ 12,1	+ 9,9
Extra avdrag, grundavdrag (t.o.m. 1979)	31 412,4	33 827,3	34 795,3	36 080,4	10 274,8	12 363,2	+ 7,7	+ 2,9	+ 3,7	− 71,5	+ 20,3
Beskattningsbar inkomst	**171 340,7**	**194 122,2**	**218 653,5**	**242 702,6**	**302 309,6**	**331 270,8**	**+13,3**	**+12,6**	**+11,0**	**+ 24,6**	**+ 9,6**
Svenska aktiebolag m.fl.											
Inkomst av											
jordbruksfastighet	194,3	112,9	97,5	74,4	162,3	249,4	−41,9	−13,6	−23,7	+118,1	+ 53,7
annan fastighet	260,0	306,0	411,5	448,2	735,2	944,6	+17,7	+34,5	+ 8,9	+ 64,0	+ 28,5
rörelse m.m.	7 229,1	5 906,5	6 961,7	7 939,8	9 359,6	12 464,0	−18,3	+17,9	+14,1	+ 17,9	+ 33,2
inkomst av tillfällig förvärvsverksamhet	201,1	142,8	252,4	233,6	653,5	1 950,8	−29,0	+76,8	− 7,4	+179,8	+198,5
kapital	55,0	70,6	55,7	61,9	182,8	236,8	+28,4	−21,1	+11,1	+195,3	+ 29,5
Summa inkomster	**7 939,5**	**6 538,9**	**7 778,8**	**8 757,8**	**11 093,4**	**15 845,6**	**−17,6**	**+19,0**	**+12,6**	**+ 26,7**	**+ 42,8**
Avdrag för underskott i förvärvskälla	153,4	222,0	255,8	287,1	1 042,3	1 720,4	+44,7	+15,2	+12,2	+363,0	+ 65,0
Sammanräknad nettoinkomst	7 785,9	6 317,1	7 523,3	8 470,8	10 051,1	14 125,2	−18,9	+19,1	+12,6	+ 18,7	+ 40,5
Allmänna avdrag, förlustavdrag och avjämning	1 987,3	2 005,1	2 024,4	2 613,6	5 005,1	6 120,1	+ 0,9	+ 1,0	+29,1	+ 91,5	+ 22,3
Taxerad (= beskattningsbar) inkomst	**5 798,6**	**4 312,0**	**5 498,9**	**5 857,2**	**5 046,0**	**8 005,1**	**−25,6**	**+27,5**	**+ 6,5**	**− 13,8**	**+ 58,6**

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	Procentuell förändring från				
							1976 till 1977	1977 till 1978	1978 till 1979	1979 till 1980	1980 till 1981
Övriga skattskyldiga											
Inkomst av											
jordbruksfastighet	32,6	21,2	15,7	19,7	24,1	28,6	−35,0	−25,9	+25,5	+ 22,3	+ 18,7
annan fastighet	54,1	53,6	52,1	64,3	102,0	115,3	− 0,9	− 2,8	+23,4	+ 58,6	+ 13,0
rörelse m.m.	180,9	281,6	244,3	306,2	497,7	531,8	+55,7	−13,2	+25,3	+ 62,5	+ 6,9
inkomst av tillfällig förvärvsverksamhet	14,2	10,0	8,5	7,1	19,2	77,3	−29,6	−15,0	−16,5	+170,4	+302,6
kapital	475,8	597,4	543,3	648,6	1 166,8	1 519,8	+25,6	− 9,1	+19,4	+ 79,9	+ 30,3
Summa inkomster	**757,6**	**963,9**	**863,9**	**1 045,9**	**1 809,8**	**2 272,8**	**+27,2**	**−10,4**	**+16,5**	**+ 79,9**	**+ 25,6**
Avdrag för underskott i förvärvskälla	30,9	37,0	26,7	47,6	334,7	474,7	+19,7	−27,8	+78,3	+603,2	+ 41,8
Sammanräknad nettoinkomst	726,7	926,5	837,4	998,5	1 475,1	1 798,1	+27,5	− 9,6	+19,2	+ 47,7	+ 21,9
Allmänna avdrag, förlustavdrag och avjämning	199,8	211,1	217,9	258,0	411,9	570,0	+ 5,7	+ 3,2	+18,4	+ 59,7	+ 38,4
Taxerad (= beskattningsbar) inkomst	**526,9**	**715,4**	**619,5**	**740,5**	**1 063,2**	**1 227,7**	**+35,8**	**−13,4**	**+19,5**	**+ 43,6**	**+ 15,5**
Samtliga skattskyldiga											
Inkomst av											
jordbruksfastighet	3 822,9	3 895,6	3 904,4	3 808,2	4 003,4	4 270,7	+ 1,9	+ 0,2	− 2,5	+ 5,1	+ 6,7
annan fastighet	1 364,7	1 486,6	2 184,2	2 414,1	2 841,5	3 749,9	+ 8,9	+46,9	+10,5	+ 17,7	+ 32,0
rörelse m.m.	14 170,2	13 542,8	15 126,5	16 982,3	19 161,9	23 049,7	− 4,4	+11,7	+12,3	+ 12,8	+ 20,3
tjänst	200 291,9	225 775,1	250 728,5	276 980,7	312 059,8	342 510,6	+12,7	+11,1	+10,5	+ 12,7	+ 9,8
inkomst av tillfällig förvärvsverksamhet	1 255,5	1 381,9	1 863,8	1 711,0	2 096,5	3 838,2	+10,1	+34,9	− 8,2	+ 27,5	+ 83,1
kapital	4 691,2	6 446,8	6 239,5	7 087,2	11 914,7	15 850,6	+37,4	− 3,2	+13,6	+ 68,1	+ 33,0
Summa inkomster	**225 596,4**	**252 528,9**	**280 046,8**	**308 983,5**	**352 077,9**	**393 269,7**	**+11,9**	**+10,9**	**+10,3**	**+ 14,0**	**+ 11,7**
Avdrag för underskott i förvärvskälla	9 317,6	12 341,8	13 100,6	15 804,5	22 694,3	28 070,6	+32,5	+ 6,1	+20,6	+ 43,6	+ 23,7
Sammanräknad nettoinkomst	216 278,8	240 185,8	267 075,2	293 304,8	329 383,6	365 199,1	+11,1	+11,2	+ 9,8	+ 12,3	+ 10,9
Allmänna avdrag, förlustavdrag och avjämning	7 200,2	7 208,7	7 507,9	7 924,1	10 690,0	12 331,9	+ 0,1	+ 4,2	+ 5,5	+ 34,9	+ 15,4
Taxerad inkomst	209 078,6	232 977,1	259 567,3	285 380,7	318 693,6	352 867,2	+11,4	+11,4	+ 9,9	+ 11,7	+ 10,7
Extra avdrag, grundavdrag (t.o.m. 1979)	31 412,3	33 827,5	34 795,5	36 080,4	10 275,8	12 364,2	+ 7,7	+ 2,9	+ 3,7	− 71,5	+ 20,3
Beskattningsbar inkomst	**177 666,3**	**199 149,6**	**224 771,8**	**249 300,3**	**308 417,8**	**340 503,0**	**+12,1**	**+12,9**	**+10,9**	**+ 23,7**	**+ 10,4**

Inkomst av tillfällig förvärvsverksamhet uppgick för år 1981 till 1810 milj.kr., vilket är en ökning med drygt 27% jämfört med år 1980. Under sexårsperioden redovisas en årlig inkomstökning med drygt 12%. Dessa inkomster redovisas i taxeringsstatistiken och ingår i underlaget för beräkning av statlig och kommunal inkomstskatt. För den del av inkomsterna som härrör från försäljning av fastigheter kan uppskov med inkomstbeskattningen erhållas. T.o.m. inkomståret 1978 låg besluten om uppskov hos länsrätterna. Detta innebar att inkomsterna ingick i taxeringsutfallen. Fr.o.m. inkomståret 1979 beslutar emellertid taxeringsnämnderna i de flesta fall om uppskov. Detta medför att de inkomster som den skattskyldige erhåller uppskov med beskattningen av inte ingår i taxeringsutfallet. Detta kan förklara en del av den minskning som har registrerats mellan åren 1978 och 1979.

Avdragen för underskott i förvärvskälla har visat en fortgående ökning under hela den i tabellen redovisade perioden. Ökningen uppgår till i genomsnitt 23% per år. Den största posten bland dessa är underskott av annan fastighet, dvs. de underskott som uppkommer för bl.a. villor och fritidshus på grund av ränteavdragen. Avdragen för underskott i förvärvskälla beror därför till stor del på räntenivåns utveckling samt reglerna för beskattning av fastigheter.

Taxeringsstatistik avseende 1981 års inkomster

RRV genomför årligen sedan 1968 en urvalsundersökning avseende fysiska personers självdeklarationer i syfte att skapa säkrare underlag för en prognosering av statsbudgetens inkomster av skatt på inkomst och förmögenhet. Undersökningarna används även för att beräkna effekterna av ändringar i skattesystemet. Materialet avseende 1981 års inkomster omfattar ca 23000 självdeklarationer. Fr.o.m. 1979 års inkomster undersöks även dödsbon och familjestiftelser. Deras andel av totalsumman är dock mycket liten.

I tabell 5 redovisas det preliminära resultatet av 1981 års undersökning.

Tabell 5. Taxeringen till statlig och kommunal inkomstskatt för A-längdens skattskyldiga[1] avseende 1981 års inkomster, milj. kr.

	RRVs estimat	Utfall	Differens
Taxering till statlig inkomstskatt			
Inkomst av jordbruksfastighet	3 862	3 993	− 131
Inkomst av annan fastighet	2 765	2 690	+ 75
Inkomst av rörelse	10 207	10 054	+ 153
Inkomst av tjänst	342 587	342 511	+ 76
intäkt under 1	284 992		
intäkt under 2	227		
intäkt under 3	6 330		
intäkt under 4	66 801		
intäkt under 5	262		
summa intäkter under tjänst	358 609		
summa avdrag under tjänst	16 031		
därav resor t.o.f. arbete	8 965		
övriga avdrag	6 879		
avrundning	187		
Inkomst av tillfällig förvärvsverksamhet	1 824	1 810	+ 14
Inkomst av kapital	13 850	14 094	− 244
Sammanräknad inkomst, statligt	375 094	375 151	− 57
Underskott i förvärvskälla, statligt[2]	25 798	25 876	− 78
Underskott på jordbruksfastighet	1 670		
Underskott på annan fastighet	18 505		
Underskott på kapital	5 650		
Underskott på övrigt	1 249		
Underskott på tillfällig förvärvsverksamhet	0		
Allmänna avdrag, statligt[2]	5 552		
Socialförsäkringsavgifter	51		
Avgifter för pensionsförsäkringar	1 476		
Premier för vissa andra försäkringar	678		
Periodiskt understöd	1 448		
Förvärvsavdrag, statligt	1 814		
Andre makens ej utnyttjade avdrag	163		
Förlustavdrag, statligt	164		
Till statlig skatt taxerad inkomst	343 555	343 634	− 79
Extra avdrag, statligt	11 829		
Avrundning	284		
Till statlig skatt beskattningsbar inkomst	331 442	331 271	+ 171
Taxering till kommunal inkomstskatt			
Sammanräknad inkomst, kommunalt	371 166		
Allmänna avdrag, kommunalt	30 350		
Underskott i förvärvskälla, kommunalt[2]	26 107		
Andre makens ej utnyttjade avdrag, kommunalt	127		
Förlustavdrag, kommunalt	546		

	RRVs estimat	Utfall	Differens
Garantibelopp för fastighet i hemortskommunen	6 407		
Till kommunal skatt taxerad inkomst (inkl. utboinkomst)	348 782	348 940	− 158
Grundavdrag, kommunalt	37 476		
Extra avdrag, kommunalt	11 854		
Avrundning	351		
Till kommunal skatt beskattningsbar inkomst (inkl. utboinkomst)	299 101	299 070	+ 31
Taxering till statlig förmögenhetsskatt			
Beskattningsbar förmögenhet	122 880	125 571	−2 691
Påförda skatter och avgifter			
Statlig inkomstskatt	33 768	33 593	+ 175
Kommunalskatt i hemortskommunen	87 671		
Kommunalskatt utbokommun	607		
Total kommunal inkomstskatt	88 278	88 270	+ 8
Sjukförsäkringsavgift	1 075	1 048	+ 27
Folkpensionsavgift	1 037	1 019	+ 18
Tilläggspensionsavgift	1 021	979	+ 42
Arbetsskadeförsäkringsavgift	72	69	+ 3
Barnomsorgsavgift	265	262	+ 3
Delpensionsavgift	61	61	0
Förmögenhetsskatt	626	718	− 92
Skattereduktion	650	658	− 8
Särskild skattereduktion	4 348	4 303	+ 45
Sparskattereduktion	754	753	+ 1

[1] Fysiska personer, dödsbon och familjestiftelser.
[2] Summan av delposterna stämmer inte överens med totalsumman underskott resp. allmänna avdrag beroende på att den skattskyldige ej kunnat utnyttja hela avdraget vid 1982 års taxering.

Utveckling av skatteunderlaget för fysiska personer inkomståren 1982—1984

RRV antog i beräkningarna i december 1982 att lönesummans tillväxt mellan åren 1981 och 1982 skulle bli 6,3 %. Mellan åren 1982 och 1983 antogs lönesummetillväxten bli 5,2 %. För år 1984 valde RRV att schablonmässigt skriva fram lönesumman med 5,5 %.

Budgetpropositionen byggde emellertid på en uppjustering av antagandena för år 1983. Beräkningarna i budgetpropositionen grundades således på en lönesummetillväxt för år 1983 på knappt 7 %.

RRV har i sin reviderade beräkning utgått från att lönesumman ökade med 6,6 % mellan åren 1981 och 1982. RRV har i kalkylerna utgått från de förutsättningar som gällde i arbetet med den reviderade nationalbudgeten per den 9 mars 1983. Bland dessa förutsättningar antas lönesumman öka med 6,7 % mellan åren 1982 och 1983.

De utbetalda pensionerna antas i denna beräkning öka med 10,1 % mellan åren 1981 och 1982 och med 13,9 % mellan åren 1982 och 1983. RRV förutsätter att basbeloppet 20 800 kr. kommer att ligga till grund för

utbetalningarna av pensioner år 1984, vilket resulterar i en ökningstakt av storleksordningen 9,2 %.

Utbetalningarna för sjukpenning, föräldrapenning, ersättning vid arbetslöshet m.m., som upptas till beskattning ökar med 11,3 % mellan åren 1981 och 1982. Det är en minskning med 2 procentenheter i jämförelse med beräkningen i december.

Av inkomsterna från andra förvärvskällor har utvecklingen av inkomst av kapital mellan åren 1981 och 1982 justerats ned från knappt 6 % till drygt 4 % jämfört med RRVs decemberberäkning. För 1983 räknar RRV med en ökningstakt på knappt 1 % av inkomster av kapital. Det är en neddragning med nästan 10 procentenheter. Förändringarna baseras på nu gällande antaganden om räntenivån, in- och utlåning samt sparande.

För inkomsterna av jordbruksfastighet har ökningstakten mellan åren 1981 och 1982 reviderats ned. Inkomst av jordbruksfastighet beräknas nu öka med 6 % jämfört med drygt 12 % i RRVs decemberberäkning.

Rörelseinkomsterna beräknas öka med knappt 10 % jämfört med 7 % i tidigare beräkning. År 1983 förutses en ökning av rörelseinkomsterna med ca 9 %.

Underskotten i förvärvskälla har sedan slutet av 1960-talet ökat kraftigt varje år med några få undantag. Den mest betydelsefulla avdragsposten är underskott av annan fastighet som svarar för merparten av underskotten. Mellan åren 1981 och 1982 har RRV räknat med en utvecklingstakt på 8,5 %. Det är en lägre ökningstakt än i RRVs beräkning i december. Även år 1983 och kommande år har RRV reviderat ned antagandena om underskottens utveckling. RRV räknar således med att de sammanlagda underskotten ökar med 8,7 % år 1983 och med 6,1 % år 1984.

Utveckling av skatteunderlaget för svenska aktiebolag m.fl.

Under februari–mars 1983 upprepade RRV sin enkät från hösten 1982 till ett urval om ca 2 300 svenska företag, sparbanker och försäkringsinstitut.

I enkäten ingår frågor om den till statlig och kommunal skatt taxerade inkomsten samt beräknade fyllnadsinbetalningar under våren 1983. Vidare ingår frågor angående storleken av det särskilda forskningsavdraget.

I det följande redogörs för vissa huvudresultat av undersökningen. Det bör observeras att uppgifterna vad gäller storleksgruppen 0–19 anställda är mycket osäkra. Urvalet för denna grupp är jämfört med totala antalet företag mycket litet. Dessutom är bortfallet störst inom denna grupp av företag. En utförligare beskrivning kommer att publiceras i statistiska centralbyråns statistiska meddelanden serie F.

Resultatet av enkäten har fördelats på företagsstorlek och redovisas i tabell 6.

Enligt enkäten beräknas den statligt taxerade inkomsten öka med 7 %

från inkomståret 1981 till 1982. Enligt höstens enkät var det en minskning med 3 %. Den kommunalt taxerade inkomsten beräknas i vårenkäten öka med 3,7 % mellan inkomståren 1981 och 1982. I höstenkäten beräknades den kommunalt taxerade inkomsten minska med 3 %. Fyllnadsinbetalningarna under våren 1983 beräknas utgöra ca 37 % av den totala bolagsskatten för verksamhetsåret 1982. Det särskilda forsknings- och utvecklingsavdraget beräknas uppgå till 729 milj.kr. Företag med fler än 500 anställda svarar för 91 % av detta avdrag.

Vid bedömningen av statligt taxerade inkomster för verksamhetsåret 1983 har RRV utgått från en trendmässig ökning på 10 %. Därutöver tillkommer effekterna för inbetalning på särskilt investeringskonto och avsättningar till särskilda investeringsfonder (SFS 1982:1185). Dessa effekter beräknas minska skatteunderlaget både statligt och kommunalt med ca 2 miljarder kr. I prop. 1982/83:102 föreslås en tillfällig vinstskatt som utgår med 20 % av de svenska aktiebolagens utdelning för det räkenskapsår som avslutas närmast efter den 30 juni 1983. Vid inkomsttaxeringen medges inte avdrag för vinstskatt. Följaktligen beräknas vinstskatten inte påverka skatteunderlaget. RRV räknar därför med att den statligt taxerade inkomsten minskar med 13,4 % mellan verksamhetsåren 1982 och 1983. Den kommunalt taxerade inkomsten beräknas minska med 3,9 % mellan verksamhetsåren 1982 och 1983.

Tabell 6. Statligt och kommunalt taxerad inkomst, fyllnadsinbetalningar och forsknings- och utvecklingsavdrag fördelat på företagsstorlek verksamhetsåren 1981 och 1982, milj. kr.

Antal anställda	Statligt taxerad inkomst för verksamhetsåret 1981	Förändring i statligt taxerad inkomst mellan verksamhetsåren 1981–1982	Kommunalt taxerad inkomst för verksamhetsåret 1981	Förändring i kommunalt taxerad inkomst mellan verksamhetsåren 1981–82	Fyllnadsinbetalning för verksamhetsåret 1982	Forsknings- och utvecklingsavdrag för verksamhetsåret 1982
Aktiebolag						
0– 19	2 483	– 660	3 747	– 838	816	9
20– 99	1 243	+ 59	1 749	– 12	421	6
100– 499	910	+ 137	1 515	+ 377	507	49
500–1 999	796	+ 292	1 668	+ 485	569	182
2 000–	1 649	+ 805	3 321	+ 528	1 113	483
Bank- och försäkringsverksamhet, fastighetsförvaltning	533	– 56	707	– 51	102	–
Uppgift saknas	295	– 17	391	+ 1	92	–
Totalt	**7 909**	**+ 560**	**13 098**	**+ 490**	**3 620**	**729**
Därav företag med fler än 500 anställda	2 445	+ 1 097	4 989	+ 1 013	1 682	665

III. Beräkning av de olika inkomsttitlarna

1000 Skatter

1100 Skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse

1111 Fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse

RRV har i sin beräkning av inkomstskatterna för 1983/84 även bedömt utfallet för innevarande budgetår. Beräkningarna sammanfattas i tabell 3 i vilken också framgår skillnaden gentemot beräkningar i budgetpropositionen.

Utgångspunkten för beräkningarna är bl.a. de inkomstfördelningar som antas gälla för åren 1982, 1983 och 1984. RRVs taxeringsstatistiska undersökning har använts för att beräkna dessa. Beräkningen bygger på framskrivningen av den inkomstfördelning som gällde för basåret 1981. Förändringar i skattesystemet år 1982–1983 har beskrivits i RRVs decemberberäkning. Där redovisas även effekterna av de olika ändringarna i skattereglerna. Förändringarna i skattereglerna m.m. för år 1983 är:

- De statliga marginalskattesatserna sänks och uppgår för flertalet inkomsttagare till maximalt 44 % år 1983.
- Statliga skatten delas upp i två delar, grundbelopp och tilläggsbelopp.
- Grundbelopp tas ut på den beskattningsbara inkomsten, beräknad som tidigare.
- Tilläggsbelopp beräknas för inkomster över en s.k. brytpunkt (16 basenheter, dvs. 116 800 kr.).
- Underlaget för tilläggsbelopp utgörs i huvudsak av den beskattningsbara inkomsten ökad med underskottsavdrag. På så sätt begränsas det skattemässiga värdet av underskottsavdragen. Skattesatsen är 0 % upp till ett skatteunderlag på 116 800 kr. och 2 % (1983) av skatteunderlaget mellan 116 800 kr. och 138 700 kr. Skattesatsen stiger sedan till maximalt 10 % (1983) vid ett underlag överstigande 328 500 kr.
- Kvittning av underskott av schablontaxerad fastighet mot inkomst av kapital medges med högst 30 000 kr. vid beräkning av tilläggsbelopp.
- Möjlighet finns att vid beräkning av tilläggsbelopp kvitta underskott i näringsverksamhet mot överskott i samma förvärvskälla under en tid av högst sex år.
- Basenheten i skatteskalan har på förhand bestämts för de tre åren som skattereformen genomförs och är 7 300 kr. år 1983.
- Kapitalförsäkringsavdraget slopas.
- Avdragsrätten för frivilliga periodiska understöd slopas.
- Nytt schablonavdrag på 5 % av kontant bruttolön m.m. eller högst 1 000 kr. införs under inkomst av tjänst.
- Skattesatsen höjs från 2 till 3 % i inkomstskiktet 7 300–29 200 kr.
- Skattesatsen sänks med 1 procentenhet i inkomstskiktet 58 400–87 600 kr.

- Fribeloppet på äkta makars B-inkomster höjs till 5 000 kr. och omvandlas till grundavdrag.
- Skattereformen finansieras år 1983 med en allmän löneavgift på 2 %.
- Skatteunderlaget för juridiska personer minskas till 40 % för kommuner, 80 % för församlingar och till 0 % för landsting. Återstående skatteunderlag minskas med 1 %.
- Skattereduktion för erlagda fackföreningsavgifter införs. Reduktionen är 40 %, maximalt 480 kr.
- En hyreshusavgift införs och uppgår för år 1983 till 1 % av taxeringsvärdet.
- Skattereduktion på aktieutdelning slopas.
- Nedsättning görs av sparskattereduktion för insättningar på skattesparkonto eller skattefondkonto.
- Höjning av restavgiften från 4 till 6 % av det obetalda beloppet.
- Uppräkning av preliminärt debiterad B-skatt med 20 % fr.o.m. den 1 januari 1983.
- Frisläppet av investeringsfonder och -reserver förlängs.
- Investeringsavdraget för byggnadsarbeten förlängs.
- Pensioner m.m. beräknas på basbeloppet ökat med 300 kr.
- Oförändrade regler skall gälla för att fastställa basbeloppet för år 1983.
- Beslutet om karensdagar och andra förändringar i sjukförsäkringen upphävs.

För år 1984 har bestämts en skatteskala i samband med att riksdagen antog förslaget till marginalskattereform. Även basenheten i skatteskalan är förutbestämd till 7 700 kr.

RRV har förnyat beräkningarna av effekterna av de ändrade skattereglerna åren 1983 och 1984. Det har gjorts med hjälp av den taxeringsstatistiska undersökningen som i denna beräkning har 1981 års inkomstfördelning som bas.

För att bedöma effekten av skatteomläggningen för år 1983 vad avser ändringar i den statliga skatteskalan har RRV beräknat den totala skatten som om 1982 års nominella skatteskala skulle ha gällt år 1983. En jämförelse har därefter gjorts med den skatt som uträknas om 1983 års skatteskala används. Den totala skillnaden i slutlig skatt har då blivit 7 800 milj.kr. Av denna ändring år 1983 svarar indexregleringen av skatteskalorna för ca 3 500 milj.kr. (förändring av basenheten från 6 900 kr. till 7 300 kr.). Skatteskaleförändringarna tillsammans med effekter av övriga avdrags- och skattereduktionsförändringar innebär att den totala skatteeffekten kan beräknas till drygt 8 600 milj.kr. Det är ca 125 milj.kr. mer i skattelindring än vad RRV tidigare räknat med.

För år 1984 har motsvarande effektberäkningar gjorts. Den sammanlagda skatteeffekten beräknas detta år bli i storleksordningen 6 300 milj.kr. Av denna skatteförändring svarar indexregleringen resp. förändringen av skatteskalorna för ungefär lika stora belopp.

Inflödet av preliminär A-skatt är i huvudsak känt t.o.m. januari månad år 1983. Uppbörden under november och januari avseende skatter på inkomster under september–december år 1982 blev ungefär lika stor som antogs i budgetpropositionen. För helåret 1983 har totala preliminärskatteuppbörden justerats upp jämfört med RRVs decemberberäkning. Det beror främst på förändringen i antagandet om lönesummetillväxten. De nya avtalen på arbetsmarknaden år 1983 väntas emellertid få effekt på skatteinbetalningarna först andra halvåret 1983.

Kalkylerna innebär en något mindre ökning av den slutliga skatten år 1982. Detta medför att de fysiska personernas fyllnadsinbetalningar våren 1983 och deras kvarstående skatter våren 1984 kan antas bli lägre än vad som tidigare beräknats. Den överskjutande skatten som betalas ut under hösten år 1983 väntas av samma skäl öka jämfört med beräkningarna i budgetpropositionen.

RRV har för år 1984 räknat med en höjd kommunal medelutdebitering från en nivå på 30,14 kr. till 30,44 kr., dvs. en höjning på 30 öre. Vidare har RRV räknat med att begränsningen av kommunernas skatteunderlag med 1 % upphör fr.o.m. den 1 januari 1984.

Dessa faktorer jämte det högre lönesummeantagandet år 1982 gör att posten utbetalningar av kommunalskattemedel ökar med drygt 1 000 milj.kr. i jämförelse med budgetpropositionen.

RRVs kalkyler över de fysiska personernas inkomstskatter innebär en nedjustering med 560 milj.kr. för budgetåret 1982/83 och en minskning med 1 354 milj.kr. för budgetåret 1983/84 jämfört med beräkningen i budgetpropositionen.

Tabell 7. Fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse, milj.kr.

	1981/82 Utfall	1982/83 Prognos	1983/84 Statsbudget förslag	1983/84 Prognos	Förändring ökning+ minskning–
Inkomster					
Preliminär A-skatt	111 786	118 808	128 665	129 057	+ 392
Preliminär B-skatt	8 165	9 591	11 252	11 190	– 62
Fyllnadsinbetalningar	6 654	7 392	7 776	7 450	– 326
Kvarstående skatt	3 693	4 020	4 320	4 270	– 50
Övriga inkomster	1 455	–	–	–	–
Summa inkomster	**131 753**	**139 811**	**152 013**	**151 967**	**– 46**
Utgifter					
Kommunalskattemedel	88 778	99 208	108 119	109 318	+1 199
Överskjutande skatt	9 106	9 973	9 455	9 588	+ 133
Omföringar	3 857	4 289	4 729	4 705	– 24
Övriga utgifter	253	–	–	–	–
Summa utgifter	**101 994**	**113 470**	**122 303**	**123 611**	**+1 308**
Netto på titeln	**29 759**	**26 341**	**29 710**	**28 356**	**–1 354**

RRV beräknar inkomsterna på titeln fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse till 26 341 000 000 kr. för budgetåret 1982/83 och till 28 356 000 000 kr. för budgetåret 1983/84.

1121 Juridiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse

På inkomsttiteln redovisas bl.a. de juridiska personernas preliminära skatter liksom avräkningen av de utbetalningar av kommunalskattemedel som kan beräknas på de juridiska personernas kommunala skatteunderlag. Till grund för beräkningen ligger den tidigare redovisade enkäten till svenska aktiebolag m.m. Enkäten pekar på en uppjustering av de juridiska personernas taxerade inkomster mellan inkomståren 1981 och 1982. Med ledning av enkäten har RRV justerat upp fyllnadsinbetalningarna våren 1983. Företagens benägenhet att göra fyllnadsinbetalningar väntas bli bestående även våren 1984. De totala fyllnadsinbetalningarna har uppjusterats med 916 milj.kr. för budgetåret 1982/83 och med 579 milj.kr. budgetåret 1983/84. Inbetalningarna av B-skatt har också uppjusterats med hänsyn till enkätresultatet samt att utfallet har blivit högre än beräknat.

Tabell 8. Juridiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse, milj.kr.

	1982/83		1983/84	
	Enligt RRVs marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen
Inkomster				
Prel B-skatt	6 403	+ 162	7 763	+ 408
Fyllnadsinbetalningar	4 000	+ 916	2 220	+ 579
Kvarstående skatt	564	± 0	617	+ 21
Summa inkomster	**10 967**	**+1 078**	**10 600**	**+1 008**
Utgifter				
Kommunalskattemedel	2 627	− 6	2 127	+ 141
Överskjutande skatt	1 231	+ 1	1 148	− 31
Omföringar till andra inkomsttitlar	147	± 0	144	± 0
Summa utgifter	**4 005**	**− 5**	**3 419**	**+ 110**
Netto på titeln	**6 962**	**+1 083**	**7 181**	**+ 898**

RRV beräknar inkomsterna på titeln juridiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse till 6 962 000 000 kr. för budgetåret 1982/83 och till 7 181 000 000 kr. för budgetåret 1983/84.

1200 Lagstadgade socialavgifter

De lagstadgade socialavgifterna betalas under året in i form av preliminära avgifter, fyllnadsinbetalningar av preliminära avgifter och kvarstående avgifter. För en närmare beskrivning av uppbördsförfarandet för arbetsgivaravgifter hänvisas till RRVs decemberberäkning.

I redovisningen nedan över prognosen för de lagstadgade socialavgifterna jämförs RRVs marsberäkning med regeringens bedömning i finansplanen. Antagandet angående lönesummans utveckling för år 1982 ligger i RRVs marsberäkning något högre än regeringens bedömning i finansplanen. I finansplanen antas lönesumman mellan åren 1981 och 1982 öka med 6,3%. RRVs marsberäkning bygger på en utvecklingstakt på 6,6% för lönesumman mellan motsvarande år.

1211 Folkpensionsavgift

Prognosen för inkomsterna från folkpensionsavgiften framgår av tabell 9.

Tabell 9. Folkpensionsavgift, milj.kr.

	1982/83		1983/84	
	Enligt RRVs marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen
Inkomster				
Direktdebiterade avgifter	22 601	+351	25 227	−44
Egenavgifter och skattedebiterade avgifter	1 019	–	1 078	− 6
Avgifter från statliga myndigheter och affärsverk	3 016	+ 27	4 176	− 2
Summa inkomster	**26 636**	**+378**	**30 481**	**−52**

RRV beräknar inkomsterna på titeln folkpensionsavgift till 26 636 000 000 kr. för budgetåret 1982/83 och till 30 481 000 000 kr. för budgetåret 1983/84.

1221 Sjukförsäkringsavgift, netto

Som framgår av tabell 10 beräknas sjukförsäkringsavgiftens andel av sjukförsäkringens kostnader uppgå till 27 333 milj.kr. för budgetåret 1982/83 och till 29 032 milj.kr. för budgetåret 1983/84. Jämfört med budgetpropositionen innebär detta en uppjustering av kostnaderna för båda budgetåren.

Förändringarna i förhållande till budgetpropositionen förklaras dels av det något högre utfallet för andra halvåret 1982 jämfört med prognosen, dels av det högre antagandet om prisutvecklingen under år 1984 som görs i RRVs marsberäkning jämfört med antagandet i budgetpropositionen. Kostnaderna har vidare schablonmässigt justerats upp med hänsyn till avtalet mellan staten och sjukvårdshuvudmännen för år 1984.

Tabell 10. Beräkning av sjukförsäkringsavgiftens andel av sjukförsäkringens kostnader, milj.kr.

	1982/83		1983/84	
	Enligt RRVs marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen
Sjukpenning	13 019	+ 85	13 590	+ 75
Sjukvårdsförmåner inkl. läkemedelsersättning	12 305	+209	13 328	+586
Föräldrapenning	4 432	− 2	4 697	− 75
Frivillig försäkring	5	± 0	5	+ 0
Förvaltningskostnader	2 396	+ 10	2 535	− 55
Summa utgifter	**32 157**	**+302**	**34 155**	**+531**
Avgår statsbidrag	4 824	+ 45	5 123	+ 79
Sjukförsäkringens andel av sjukförsäkringens kostnader	**27 333**	**+257**	**29 032**	**+452**

Netto på titeln framgår av tabell 11.

Utvecklingen av den allmänna sjukförsäkringsfonden framgår av nedanstående tablå, milj.kr.

År	Överskott	Ackumulerat saldo
1979	1 950,8	− 895,6
1980	2 570,9	+1 675,3
1981	3 195,0	+4 870,3
1982	3 233,0[1]	+4 870,3[1]
1983	859,0[1]	+4 870,3[1]

[1] Regleringen mellan statsbudgeten och fonden verkställs inte.

Sjukförsäkringsfondens överskott för kalenderåret 1981 skall regleras gentemot statsbudgeten under våren 1983. Regleringen innebär en belastning av statsbudgeten på ca 3 195 milj.kr. under budgetåret 1982/83. Sjukförsäkringsfondens behållning blir efter denna reglering ca 4 870 milj.kr. Enligt de av riksdagen antagna riktlinjerna för budgetregleringen i finansplanen bör tills vidare inte ytterligare avsättningar verkställas. Fondbehållningen kommer därvid tills vidare att vara oförändrad. Fondmedlen är placerade på ett räntelöst konto hos riksgäldskontoret. RRVs marsberäkning av inkomsterna på titeln sjukförsäkringsavgift, netto grundas på att

inga avsättningar till sjukförsäkringsfonden verkställs under budgetåret 1983/84.

Av tabell 11 framgår såväl inkomster som utgifter under inkomsttiteln sjukförsäkringsavgift, netto.

Tabell 11. Inkomster och utgifter under inkomsttiteln sjukförsäkrings avgift, netto, milj.kr.

	1982/83		1983/84	
	Enligt RRVs marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen
Inkomster				
Direktdebiterade avgifter	24 832	+ 19	25 371	+ 31
Egenavgifter och övriga skattedebiterade avgifter	1 048	± 0	1 105	± 0
Avgifter från statliga myndigheter och affärsverk	3 508	− 4	4 200	+ 5
Övriga inkomster	143	± 0	143	± 0
Summa inkomster	**29 531**	**+ 15**	**30 819**	**+ 36**
Utgifter				
Inkomsttitelns andel av sjukförsäkringens kostnader	27 333	+257	29 032	+452
Avsättning av medel till allmänna sjukförsäkringsfonden	3 195	± 0	0	± 0
Summa utgifter	**30 528**	**+257**	**29 032**	**+452**
Netto på titeln	**−997**	**−242**	**1 787**	**−416**

För budgetåret 1982/83 beräknas ett *underskott* på inkomsttiteln sjukförsäkringsavgift, netto. Underskottet orsakas framförallt av avsättningen till sjukförsäkringsfonden. En jämförelse av nettot på titeln mellan budgetåren ger ett minskat överskott på titeln för budgetåret 1983/84 om avsättningen till sjukförsäkringsfonden exkluderas för budgetåret 1982/83. Denna minskning av överskottet på titeln skall även ses mot bakgrund av den positiva engångseffekt som finns på inkomstsidan till följd av den omläggning av uppbördsförfarandet för affärsverken som skall ske under budgetåret 1983/84.

RRV beräknar ett *underskott* på titeln sjukförsäkringsavgift, netto för budgetåret 1982/83. *Underskottet* beräknas till 997 000 000 kr. För budgetåret 1983/84 beräknar RRV inkomsterna på titeln till 1 787 000 000 kr.

1231 Barnomsorgsavgift

Inkomsterna från barnomsorgsavgiften framgår av tabell 12.

Tabell 12. Barnomsorgsavgift, milj.kr.

	1982/83		1983/84	
	Enligt RRVs marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen
Inkomster				
Direktdebiterade avgifter	5 555	+ 95	5 873	− 33
Avgifter från statliga myndigheter och affärsverk	759	+ 4	972	+ 10
Egenavgifter	262	0	282	− 46
Titeln Barnomsorgsavgift	**6 576**	**+ 99**	**7 127**	**− 69**

RRV beräknar inkomsterna på titeln barnomsorgsavgift till 6 576 000 000 kr. för budgetåret 1982/83 och till 7 127 000 000 kr. för budgetåret 1983/84.

1251 Övriga socialavgifter, netto

Under titeln övriga socialavgifter redovisas delpensionsavgiften, gemensam arbetsmarknadsavgift m.fl. övriga socialavgifter (tabell 13).

Tabell 13. Övriga socialavgifter, netto, milj.kr.

	1982/83 Prognos	1983/84 Prognos
Inkomster		
1 Arbetsskadeförsäkring	1 569	1 657
2 Lönegarantiavgift	568	616
3 Arbetarskyddsavgift	443	447
4 Avgift för sjöfolkspensionering	9	11
5 Delpensionsavgift	1 494	1 621
6 Gemensam arbetsmarknadsavgift	2 937	4 075
7 Merinkomst för delpensionsförsäkringen	61	151
Summa inkomster	**7 081**	**8 578**
Utgifter		
Summa 1−6 enl ovan	**7 020**	**8 427**
8 Merkostnader för arbetslöshetsförsäkring m.m.	0	280
Summa utgifter	**7 020**	**8 707**
Netto på titeln	**+ 61**	**−129**

För budgetåret 1982/83 beräknar RRV inkomsterna på titeln övriga socialavgifter, netto till 61 000 000 kr. RRV beräknar ett *underskott* på titeln övriga socialavgifter, netto för budgetåret 1983/84. RRV beräknar detta *underskott* till 129 000 000 kr.

1281 Allmän löneavgift

För att finansiera skattereformens första steg infördes en allmän löneavgift. Avgiften infördes den 1 januari 1983 (SFS 1982:423, prop. 1981/82:197). Avgiftsuttaget är fastställd till 2,0 % för år 1983. För kalenderåret 1984 har RRV i sina beräkningar antagit oförändrat avgiftsuttag.

Tabell 14. Allmän löneavgift, milj. kr.

	1983/84	
	Enligt RRVs marsberäkning	Förändring jämfört med budgetpropositionen
Direktdebiterade avgifter	5340	+73
Avgifter från statliga myndigheter och affärsverk	883	+12
Egenavgifter	0	0
Summa inkomster	**6223**	**+85**

Även egna företagare skall betala allmän löneavgift. Dessa egenavgifter inflyter i form av preliminärskatter, kvarstående skatter eller fyllnadsinbetalningar. Egenavgifterna omförs från inkomsttitel 1111 Fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse till lagstadgade socialavgifter första gången under budgetåret 1984/85.

För budgetåret 1982/83 uppnås endast en knapp halvårseffekt av den nya avgiften. Inte heller för budgetåret 1983/84 uppnås en helårseffekt av den nya avgiften eftersom de kvarstående avgifterna för år 1983 regleras först våren 1985.

RRV beräknar inkomsterna på titeln allmän löneavgift till 2656000000 kr. för budgetåret 1982/83 och till 6223000000 kr. för budgetåret 1983/84.

1400 Skatt på varor och tjänster

Under denna inkomsthuvudgrupp redovisas alla skatter som beräknas på produktion, försäljning, varuhantering, tillhandahållande av tjänster och tillåtelse att använda vissa varor. Försäljningsskatter, skatter på enskilda produkter och tjänster samt fordonsskatten skall redovisas under denna rubrik. Dessutom skall överskott som uppstår vid bolag eller liknande sammanslutningar där staten har monopol på försäljningen av produktionen redovisas under skatt på varor och tjänster. Även import- och exportavgifter skall redovisas som en skatt på varor och tjänster.

1411 Mervärdeskatt

Till grund för beräkningen av länsstyrelsernas uppbörd av mervärdeskatt ligger en bedömning av den privata konsumtionens utveckling. Mellan åren 1982 och 1983 beräknas den privata konsumtionen öka med 8,5 %. Det är knappt en procentenhet lägre än vad som antogs i decemberberäkningen. För år 1984 har ökningen beräknats till 6 %, vilket är samma ökningstakt som antogs i decemberberäkningen. Fr.o.m. den 1 juli 1982 gäller att rätten till avdrag för ingående mervärdeskatt som tas ut vid import inträder tidigast när tullverkets tullräkning mottas av den skattskyldige. Till följd härav uppstår en inkomstförstärkande engångseffekt under budgetåret 1982/83 på ca 2 000 milj.kr. Tidigare antogs att denna effekt skulle uppstå redan under hösten. Vissa undersökningar av mervärdeskattedeklarationer som har utförts av riksskatteverket tyder på att effekten är mer utsträckt i tiden och påverkar inkomsterna även under senare hälften av budgetåret 1982/83.

Investeringsavdraget vid redovisning av mervärdeskatt har i decemberberäkningen beräknats minska inkomsterna med 1 500 milj.kr. budgetåret 1982/83 och med 1 000 milj.kr. budgetåret 1983/84. Utfallet t.o.m. oktober månad tyder på att effekten av avdraget har underskattats. Avdraget har nu beräknats till 1 800 milj.kr. för budgetåret 1982/83 och till 1 200 milj.kr. för budgetåret 1983/84.

Länsstyrelsernas nettouppbörd av mervärdeskatt under 1982/83 beräknas till 12 300 milj.kr., vilket är 600 milj.kr. lägre än i decemberberäkningen. Uppbörden under budgetåret 1983/84 beräknas uppgå till 12 200 milj.kr. Det är en minskning med 300 milj.kr. jämfört med decemberberäkningen.

Till grund för beräkningen av mervärdeskatt på importerade varor ligger en bedömning av importvärdets utveckling. Som nämns under titeln tullmedel beräknas importvärdet öka med 13,8 % år 1983 och med 6 % år 1984. Det är en neddragning med ca 2 procentenheter för år 1983 och med ca 3 procentenheter för år 1984. Det är främst en minskad oljeimport, vilken ej är mervärdeskattepliktig, som orsakat denna nedgång. Tullens uppbörd av mervärdeskatt beräknas till 33 500 milj.kr. för budgetåret 1982/83 och till 37 000 milj.kr. för budgetåret 1983/84.

RRV beräknar inkomsterna på titeln mervärdeskatt till 45 800 000 000 kr. för budgetåret 1982/83 och till 49 200 000 000 kr. för budgetåret 1983/84.

1421 Bensinskatt

Inkomsterna på titeln har hittills varit högre än vad som antogs i beräkningen till budgetpropositionen. Det höga utfallet tillsammans med den nuvarande prisutvecklingen på bensin har medfört att förbrukningen nu antas bli oförändrad. I höstens beräkning antogs att förbrukningen skulle

minska med 2 % resten av budgetåret 1982/83 och med ytterligare 2 % nästa budgetår. Inkomsterna har nu justerats upp med 195 milj.kr. budgetåret 1982/83 och med 200 milj.kr. budgetåret 1983/84.

RRV beräknar inkomsterna på titeln bensinskatt till 6 695 000 000 kr. för budgetåret 1982/83 och till 6 480 000 000 kr. för budgetåret 1983/84.

1424 Tobaksskatt

Den 1 februari 1983 höjdes tobaksskatten. Höjningen beräknas öka inkomsterna med 110 milj.kr. innevarande budgetår och med 330 milj.kr. budgetåret 1983/84. P.g.a. det höga utfallet t.o.m. februari har inkomsterna räknats upp med 100 milj.kr. för vart och ett av budgetåren 1982/83 och 1983/84 jämfört med beräkningen i budgetpropositionen.

RRV beräknar inkomsterna på titeln tobaksskatt till 3 330 000 000 kr. för budgetåret 1982/83 och till 3 520 000 000 kr. för budgetåret 1983/84.

1425 Skatt på spritdrycker

P.g.a. det höga utfallet t.o.m. februari har inkomsterna räknats upp med 60 milj.kr. budgetåret 1982/83 och med 65 milj.kr. budgetåret 1983/84.

RRV beräknar inkomsterna på titeln skatt på spritdrycker till 4 950 000 000 kr. för budgetåret 1982/83 och till 5 100 000 000 kr. för budgetåret 1983/84.

1427 Skatt på malt- och läskedrycker

Konsumtionen av malt- och läskedrycker har varit högre än vad som antogs i budgetpropositionen. Det är främst konsumtionen av starköl som har ökat. Inkomsterna har nu räknats upp med 60 milj.kr. budgetåret 1982/83 och med 62 milj.kr. budgetåret 1983/84.

RRV beräknar inkomsterna på titeln skatt på malt- och läskedrycker till 1 094 000 000 kr. för budgetåret 1982/83 och till 1 153 000 000 kr. för budgetåret 1983/84.

1428 Energiskatt

Som nämns under titeln bensinskatt har prognosen på bensinförbrukningen justerats upp jämfört med budgetpropositionen. Energiskatten på bensin har därför räknats upp med 47 milj.kr. budgetåret 1982/83 och med 49 milj.kr. budgetåret 1983/84. Energiskatten på olja har nu räknats ner

med 124 milj.kr. för budgetåret 1982/83 jämfört med höstens beräkning. Bl.a. har den milda vintern medfört att förbrukningen av olja blivit lägre än vad som antogs tidigare. I höstens inkomstberäkning antogs att förbrukningen skulle minska med 5% för budgetåret 1983/84. De sänkta oljepriserna antas nu medföra en något lägre minskningstakt. Förbrukningen antas nu minska med 4% för budgetåret 1983/84. Skatten på olja har räknats ned med 84 milj.kr. budgetåret 1983/84. Prognosen på inkomsterna av energiskatt på el är oförändrad.

RRV beräknar inkomsterna på titeln energiskatt till 8 270 000 000 kr. för budgetåret 1982/83 och till 7 910 000 000 kr. för budgetåret 1983/84.

1441 AB Vin- & Spritcentralens inlevererade överskott

AB Vin- & Spritcentralen har reviderat beräkningen av den inlevererade årsvinsten. Inleveransen har räknats upp med 35 milj.kr. för vart och ett av budgetåren 1982/83 och 1983/84.

RRV beräknar inkomsterna till 185 000 000 kr. för budgetåret 1982/83 och till 185 000 000 kr. för budgetåret 1983/84.

1453 Totalisatormedel

Omfattningen av totalisatorspelet vid galopp- och travtävlingar har ökat jämfört med vad som antogs i decemberberäkningen. Inkomsterna har därför räknats upp med 20 milj.kr. budgetåret 1982/83 och med 40 milj.kr. budgetåret 1983/84.

RRV beräknar inkomsterna på titeln totalisatormedel till 280 000 000 kr. för budgetåret 1982/83 och till 310 000 000 kr. för budgetåret 1983/84.

1471 Tullmedel

Prognosen på importvärdets utveckling för åren 1983 och 1984 har justerats ned med 2 resp. 3 procentenheter. Importvärdet bedöms nu öka med 13,8% resp. 6,0%. För budgetåret 1982/83 beräknas inkomsterna förbli oförändrade jämfört med i decemberberäkningen. För budgetåret 1983/84 har inkomsterna räknats ned med 85 milj.kr.

RRV beräknar inkomsterna på titeln tullmedel till 1 600 000 000 kr. för budgetåret 1982/83 och till 1 705 000 000 kr. för budgetåret 1983/84.

2000 Inkomster av statens verksamhet

Under inkomsttypen inkomster av statens verksamhet redovisas bl.a. rörelseöverskott, ränteinkomster, offentligrättsliga avgifter och försäljningsinkomster.

Regeringen har föreskrivit att statens utlåningsränta och statens avkastningsränta skall vara 12% under budgetåret 1982/83 (SFS 1982:222). I budgetpropositionen 1983 beräknas statens avkastningsränta för budgetåret 1983/84 uppgå till 13%. Denna räntesats har i beräkningarna använts för budgetåren 1983/84 och 1984/85.

2100 Rörelseöverskott

Överskott från de statliga affärsverken skall tillföras denna huvudgrupp. De statliga affärsverken redovisar i skrivelser till RRV sina beräknade inkomster på statsbudgeten. Affärsverken har av RRV anmodats att presentera sina beräkningar på följande sätt. I en huvudtabell, som följer samma uppställning för samtliga affärsverk, redovisas det förväntade resultatet av rörelsen, bokslutsdispositioner, överskott och inleverans. Uppdelning av intäkter på rörelsegrenar och av kostnader på huvudgrupper redovisas i särskilda tabeller. Övriga faktorer av väsentlig betydelse för bedömning av det förväntade ekonomiska resultatet skall anges.

Nedan följer en sammanställning av affärsverkens skrivelser samt RRVs förslag till beräkning av affärsverkens inlevererade överskott för budgetåren 1982/83 och 1983/84.

2111 Postverkets inlevererade överskott

Postverket har i skrivelse till RRV beräknat inleveransen av överskott under budgetåren 1982/83 och 1983/84 till 81,5 milj.kr. resp. 100 milj.kr. Det innebär en minskning med 10,5 milj.kr. resp. 1 milj.kr. i förhållande till budgetpropositionen.

Utdrag ur postverkets skrivelse:

För budgetåren 1982/83 och 1983/84 räknar Postverket nu med att kunna leverera ett överskott på 80 milj.kr. resp. 105 milj.kr. Detta motsvarar normal förräntning av det disponerade statskapitalet. Postverkets inleveranser av överskottsmedel framgår av tabell 15.

I beräkningen har vi lagt in en allmän portohöjning fr.o.m. den 1 april 1983 enligt vår framställning till Regeringen. För att klara förräntningskravet under perioden räknar vi dessutom med att det blir nödvändigt att höja den allmänna portonivån även nästa budgetår. Därutöver erfordras ett uttag ur konsolideringsfonden på sammanlagt ca 100 milj.kr. under tvåårsperioden. Hänsyn har då tagits även till den extra avskrivning på 300 milj.kr. som föreslagits i budgetpropositionen.

Postvolymen beräknas öka med 2% under innevarande budgetår och med 1% budgetåret 1983/84.

Personalvolymen beräknas öka med 1,0% under 1982/83 men beräknas kunna hållas på oförändrad nivå under 1983/84. Den genomsnittliga prisökningen på personalkostnaderna beräknas till cirka 6,5% 1982/83 och till cirka 7,5% 1983/84.

Sakkostnaderna beräknas öka med 16,5% under 1982/83 och med 15% under 1983/84.

Diskontot förutsätts ligga kvar på nuvarande nivå på 9% under resten av perioden.

Tabell 15. Postverkets resultaträkning för budgetåren 1981/82 - 1983/84, milj.kr.

	1981/82		1982/83		1983/84
	Drift-stat	Utfall	Drift-stat	Beräk-ning	Beräk-ning
Rörelseintäkter, exkl. driftbidrag, tidningar[1]	7260	7620	7845	8084	8686
Rörelsekostnader, exkl. avskrivningar[1]	−7214	−7044	−7675	−7712	−8437
Driftbidrag, tidningar	60	60	54	54	48
Rörelseresultat före avskrivningar	106	636	224	426	297
Avskrivningar enligt plan	−183	−150	−185	−177	−198
Rörelseresultat efter avskrivningar	−77	486	39	249	99
Finansiellt netto	40	49	51	69	70
Resultat före bokslutsdispositioner	−37	535	90	318	169
Avskrivningar utöver plan[2]	−30	−419	−35	−45	−355
Upplösning av värderegleringsreserv	–	2	–	–	–
Skillnad mellan faktisk pensionskostnad och bokförd pensionsutgift	(254)	(225)	(254)	(199)	(213)
Resultat efter bokslutsdispositioner	−67	118	55	273	−186
Konsolideringsfond, insättning	–	−31	–	−193	–
Konsolideringsfond, uttag	147	–	30	–	291
Överskott att inleverera till statsverket	80	87	85	80	105
Inleverans	76	81	87	82	100
Därav: Av föregående års överskott	16	16	22	22	20
Av årets överskott	60	65	65	60	80
Överskott i procent av i medeltal disponerat statskapital	10,75	10,75	12,00	12,00	13,00
Statskapitalets storlek per den 30 juni	–	657	–	800	460

[1] Rörelseintäkter och rörelsekostnader specificeras i tabell 16. Rörelsekostnaderna inkluderar här liksom i Postverkets officiella redovisning utbetalade pensioner. Försäkringsmässig merkostnad för pensioner redovisas som vanligt under särskild rubrik.

[2] Avskrivningar utöver plan	1981/82		1982/83		1983/84
	Drift-stat	Utfall	Drift-stat	Beräk-ning	Beräk-ning
Skillnad mellan kalkylmässigt beräknade avskrivningar och avskrivningar enligt plan	− 30	− 41	−35	−45	− 55
Avskrivning på uppskrivet fastighetsvärde	–	− 78	–	–	–
Extra avskrivning av statskapitalet	–	−300	–	–	−300
Summa	**− 30**	**−419**	**−35**	**−45**	**−355**

Tabell 16. Postverkets rörelseintäkter och rörelsekostnader, milj.kr.

	1981/82		1982/83		1983/84
	Drift-stat	Utfall	Drift-stat	Beräk-ning	Beräk-ning
Rörelseintäkter exkl. driftbidrag, tidningar					
Försändelseintäkter[1]	4734	4827	5065	5122	5699
Uppdrag åt staten	180	147	220	222	193
Räntenetto[2]	922	1158	1095	1149	1152
Ersättning från PKbanken	601	574	600	672	669
Postavgifter, betalningsförmedling	335	353	320	346	343
Särskilda affärsområden	279	286	280	282	310
Övriga intäkter	209	275	265	291	320
Summa rörelseintäkter	**7260**	**7620**	**7845**	**8084**	**8686**
Rörelsekostnader exkl. avskrivningar					
Lön och lönetillägg	3975	3882	4130	4147	4424
Sociala avgifter m.m.	1520	1505	1605	1644	1818
Övriga personalkostnader	151	128	155	142	152
Summa personalkostnader[3]	**5646**	**5515**	**5890**	**5933**	**6394**
Sakkostnader	1568	1529	1785	1779	2043
Summa rörelsekostnader	**7214**	**7044**	**7675**	**7712**	**8437**

[1] Skillnaden mellan driftstat och utfall 1981/82 beror på ett gynnsammare ekonomiskt utfall av portoreformen än beräknat.
[2] Skillnaden mellan driftstat och utfall 1981/82 beror dels på att diskontot under året blev högre än väntat, dels på en gynnsammare medelsaldo- och medelförräntningsutveckling än väntat.
[3] Skillnaden mellan driftstat och utfall 1981/82 beror främst på lägre utfall av 1981 års löneavtal än beräknat.

RRV ansluter sig till postverkets beräkning. Inkomsterna på titeln postverkets inlevererade överskott beräknas till 81 500 000 kr. för budgetåret 1982/83 och till 100 000 000 kr. för budgetåret 1983/84.

2112 Televerkets inlevererade överskott

Televerket har i skrivelse till RRV beräknat inleveransen av överskott under budgetåren 1982/83 och 1983/84 till 246,4 milj.kr. resp. 286,3 milj.kr. Det innebär en ökning med 7,4 milj.kr. resp. 12,3 milj.kr. i förhållande till budgetpropositionen.

Utdrag ur televerkets skrivelse:

Beräkningarna för 1982/83 bygger på de reviderade utfallsprognoser som gjorts för olika huvudenheter under januari 1983. För budgetåret 1983/84 har i likhet med inkomstberäkningen i november använts de preliminära budgetar som inkommit från de olika huvudenheterna våren 1982. Viss justering har dock gjorts med hänsyn till att verket avser att finansiera vissa terminaler via Telefinans AB fr.o.m. budgetåret 1983/84.

Vid intäktsberäkningarna har förutsatts att verket får göra de generella taxehöjningar som föreslagits per 1983-04-01.

Televerkets larmdivision ombildades den 1 juli 1982 till Tele Larm AB.

Tabell 17. Televerkets driftstat för budgetåren 1981/82–1983/84, milj.kr.

	1981/82		1982/83		1983/84
	Drift-stat	Utfall	Drift-stat	Beräk-ning	Beräk-ning
Rörelseintäkter[1]	10 303,4	10 481,0	10 928,0	11 088,0	12 386,0
Rörelsekostnader[2]	−6 271,4	−6 239,0	−6 720,0	−7 015,0	−7 530,0
Rörelseresultat före avskrivningar	4 032,0	4 242,0	4 208,0	4 073,0	4 856,0
Avskrivningar enligt plan	−1 737,0	−1 789,0	−1 923,2	−1 946,0	−2 083,0
Rörelseresultat efter avskrivningar	2 295,0	2 453,0	2 284,8	2 127,0	2 773,0
Finansiella intäkter och kostnader	− 173,2	− 89,0	− 167,0	− 162,5	− 374,3
Resultat efter finansiella intäkter och kostnader	2 121,8	2 364,0	2 117,8	1 964,5	2 398,7
Extraordinära intäkter och kostnader	30,2	− 5,0	− 0,6	2,2	1,3
Resultat före bokslutsdispositioner	2 152,0	2 359,0	2 117,2	1 966,7	2 400,0
Bokslutsdispositioner[3]	−1 944,0	−2 151,0	−1 864,5	−1 707,5	−2 104,7
Årets resultat	208,0	208,0	252,7	259,2	295,3
Resultat i procent av i medeltal disponerat statskapital	10,75	10,75	12,0	12,0	13,0
Inleverans	201,2	201,1	242,2	246,4	286,3
Därav:					
Av föregående års resultat	45,2	45,0	52,7	52,3	64,8
Av årets resultat	156,0	156,0	189,5	194,1	221,5
Avskrivningar på statskapitalet					
Därav:					
Avskrivningar enligt plan	–	573,0	–	622,0	684,0
Avskrivningar utöver plan	–	856,8	–	946,1	1 095,6

[1] Fördelning av rörelseintäkter på rörelsegrenar

	1981/82		1982/83		1983/84
	Drift-stat	Utfall	Drift-stat	Beräk-ning	Beräk-ning
Telefon	8 761,9	8 860,0	9 288,1	9 448,1	10 593,6
Textkommunikation	450,9	441,0	460,0	460,0	517,0
Datakommunikation	282,1	318,0	395,0	395,0	496,0
Larm[4]	122,0	106,0	–	–	–
Rundradio	326,7	325,0	356,9	356,9	342,2
Övrig radio	230,2	226,0	277,1	277,1	309,2
Div. inkomster	129,6	205,0	150,9	150,9	128,0
Summa rörelseintäkter	**10 303,4**	**10 481,0**	**10 928,0**	**11 088,0**	**12 386,0**

[2] I televerkets driftstat upptages sedan budgetåret 1972/73 endast de samlade rörelsekostnaderna utan någon specificering på delposter. Anledningen härtill är att televerket internt budgeterar de samlade utgifterna uppdelade på utgiftsslag för verksamheten inklusive anläggningsverksamhet.

[3] Bokslutsdispositioner

	1981/82		1982/83		1983/84
	Drift-stat	Utfall	Drift-stat	Beräk-ning	Beräk-ning
Avskrivningar utöver plan	−1 972,9	−1 813,0	−1 908,4	−1 896,1	−2 377,5
Skillnad mellan faktisk pensionsskuld och bokförd	−	−149,0	−	−	−
Förändring av förråds- och lagerreserv och konsolideringsfond	+28,9	−189,0	+43,9	+188,6	+272,8

[4] Larmdivisionen ombildades till Tele Larm AB den 1 juli 1982.

RRV ansluter sig till televerkets beräkning. Inkomsterna på titeln televerkets inlevererade överskott beräknas till 246 400 000 kr. för budgetåret 1982/83 och till 286 300 000 kr. för budgetåret 1983/84.

2113 Statens järnvägars inlevererade överskott

Statens järnvägar har i skrivelse till RRV räknat med att någon inleverans av överskott inte kommer att ske under budgetåret 1982/83. Inleveransen av överskott under budgetåret 1983/84 beräknas nu uppgå till 140 milj.kr. Det innebär en minskning med 160 milj.kr. i förhållande till budgetpropositionen.

Utdrag ur statens järnvägars skrivelse:

I höstprognosen räknade SJ med höjningar av taxenivån 1982-12-01, 1983-04-01 (godstrafik) och 1983-05-01 (persontrafik). Till följd av prisstoppet höjs taxenivån endast en gång under budgetåret och det så sent som 1983-04-01. Intäkterna beräknas härigenom bli ca 85 milj.kr. lägre 1982/83 än i höstprognosen. Någon större avvikelse på kostnadssidan p.g.a. prisstoppet beräknas ej uppkomma.

Ersättningen för drift av olönsamma järnvägslinjer m.m. upptogs i november – enligt SJs anslagsframställning – till 995 milj.kr. för 1983/84. I årets budgetproposition föreslås en finansiell rekonstruktion av SJ vilken bl.a. innebär att ersättningen höjs till 1 463 milj.kr. Häri ingår ersättning motsvarande den kostnadsavlastning som SJ t.o.m. 1982/83 redovisat på kostnadssidan.

Beräkningen av personalkostnaderna har baserats på en reviderad bedömning av personalbehovet. Lönenivån beräknas stiga med 7% 1983-01-01 och med 10% per år fr.o.m. 1984-01-01. Personalkostnaderna beräknas 1982/83 bli lägre än i höstprognosen bl.a. till följd av den milda vintern och bättre tågföring vilket minskat behovet av övertid.

Övriga kostnader (exkl. avskrivningar) väntas bli något högre än i höstprognosen.

Den finansiella rekonstruktionen av SJ medför dessutom att avskrivningarna fr.o.m. 1983/84 – till följd bl.a. av en nedskrivning av statskapitalet med 1 000 milj.kr. – reduceras kraftigt. Nedskrivningen får även effekt på avkastningskravet.

Som framgår av tabell 18 leder denna prognosrevidering till ett beräknat underskott om ca 470 milj.kr. för 1982/83.

För 1983/84 har i tabellen angetts ett överskott på 185 milj.kr. I avvaktan

bl.a. på resultatet av det pågående budgetarbetet är det angivna resultatet mycket osäkert. Det har närmast karaktären av räkneexempel utifrån antaganden som diskuterats mellan SJ och departementet i samband med arbetet med 1984 års långtidsutredning.

Tabell 18. Statens järnvägars driftstat för budgetåren 1981/82 - 1983/84, milj.kr.

	1981/82		1982/83		1983/84
	Drift-stat[1]	Utfall	Drift-stat[1]	Beräk-ning	Beräk-ning
Rörelseintäkter	6953	6833	7588	7505	8605
Därav:					
Trafikintäkter	5799	5639	6400	6240	6725
Statlig ersättning för vissa tjänster	865	865	863	863	1463
Övriga rörelseintäkter	289	329	325	402	417
Rörelsekostnader	−6232	−6362	−6742	−6944	−7560
Därav:					
Personalkostnader	−4464	−4524	−4688	−4712	−5110
Övriga rörelsekostnader	−1768	−1838	−2054	−2232	−2450
Rörelseresultat före avskrivningar	721	471	846	561	1045
Avskrivningar enligt plan	−492	−504	−540	−561	−400
Kostnadsavlastning	180	180	210	210	–
Rörelseresultat efter avskrivningar	409	147	516	210	645
Finansiella intäkter och kostnader	17	−5	15	−7	10
Resultat efter finansiella intäkter och kostnader	426	142	531	203	655
Extraordinära intäkter och kostnader	3	23	20	20	20
Resultat före bokslutsdispositioner	429	165	551	223	675
Bokslutsdispositioner	−636	−611	−661	−693	−490
Årets resultat	−207	−445	−110	−470	185
Resultat i procent av i medeltal disponerat statskapital	–	–	–	–	6,2
Inleverans	–	–	–	–	140
Därav:					
Av föregående års resultat	–	–	–	–	–
Av årets resultat	–	–	–	–	140
Avskrivningar på statskapitalet	1128	1115	1201	1254	890
Därav:					
Avskrivningar enligt plan	492	504	540	561	400
Avskrivningar utöver plan	636	611	661	693	490

[1] Driftstat har ej fastställts av regeringen. Här anges SJs förslag till resultatbudget.

RRV ansluter sig till statens järnvägars beräkning. Någon inleverans av överskott beräknas inte ske under budgetåret 1982/83. Inkomsterna på titeln statens järnvägars inlevererade överskott beräknas till 140 000 000 för budgetåret 1983/84.

2114 Luftfartsverkets inlevererade överskott

Luftfartsverket har i skrivelse till RRV beräknat inleveransen av överskott under budgetåren 1982/83 och 1983/84 till 96 milj.kr. resp. 142,2 milj.kr. Det innebär en minskning med 14,5 milj.kr. resp. 13,3 milj.kr. i förhållande till budgetpropositionen.

Utdrag ur luftfartsverkets skrivelse:

Med hjälp av halvårsutfall samt kända och bedömda faktorer för andra halvan av budgetåret har en bedömning av utfallet för 1982/83 nyligen gjorts. Enligt denna bedömning väntas det totala intäktsutfallet bli ca 827 milj.kr. vilket är 23 milj.kr. mindre än budgeterat. Intäktsbortfallet beror på att verkets taxor och avgifter inte kunnat höjas p.g.a. det allmänna prisstopp som infördes under hösten 1982. Taxehöjningen var ursprungligen planerad till 1982-11-01 men väntas nu inte kunna genomföras förrän 1983-04-01. Intäkterna från chartertrafiken bedöms också bli väsentligt lägre än budgeterat men detta kompenseras till stor del av ökade intäkter från den inrikes linjefarten samt bilparkering och hyror och arrenden.

Kostnaderna väntas för 1982/83 komma att uppgå till totalt 719,4 milj.kr. vilket är 3 milj.kr. lägre än budgeterat. Ränteersättningen till kommunerna har därvid, liksom tidigare, reducerats från en full förräntning på 63 milj.kr. till en beräknat möjlig förräntning på 43,6 milj.kr. vilket innebär att kommunerna erhåller 8 milj.kr. mindre än budgeterat i ränteersättningar. Övriga kostnader överstiger följaktligen budget med 5 milj.kr. främst beroende på:

- för lågt budgeterade lönenivåer andra halvan av budgetåret
- ej budgeterade ersättningar för driftunderskott på Växjö och Kristianstad flygplatser.

Överskottet för inleverans till staten väntas med ovan angivna förutsättningar komma att uppgå till 107,7 milj.kr. vilket motsvarar ca 69% av det fulla förräntningskravet.

Intäkts- och kostnadsberäkningen för 1983/84 bygger på förutsättningar som kommer att ligga till grund för budgetdirektiven avseende nästa budgetår.

Intäkterna har därvid beräknats till 934 milj.kr. Detta inkluderar en genomsnittlig taxehöjning på ca 14,5% från 1983-11-01. Jämfört med den beräkning av intäkterna som gjordes i höstens inkomstberäkning har volymutvecklingen vad gäller antalet landningar och passagerare reviderats. Numera antages oförändrad landningsvolym jämfört med innevarande budgetår medan passagerarvolymen antages öka med 2%.

Kostnaderna väntas för 1983/84 komma att uppgå till 778,7 milj.kr. Denna bedömning bygger på att personalvolymen kan minskas med ytterligare ca 2% jämfört med budgeterad volym 1982/83. Lönenivåerna beräknas för 1983/84 bli genomsnittligt ca 5% högre än för 1982/83. De sociala avgifterna har beräknats som ett påslag motsvarande 34% av löneutbetalningarna. För övriga rörelsekostnader har den genomsnittliga prisnivån antagits öka med ca 10%. Priset för eldningsolja har dock beräknats bli oförändrad jämfört med 1982/83.

Överskottet har enligt dessa förutsättningar beräknats till 155,3 milj.kr. Ränteersättningen till kommunerna har beräknats till 58,7 milj.kr. Förräntningen av statligt och kommunalt kapital uppgår därmed till ca 83%.

Tabell 19. Luftfartsverkets driftbudget för budgetåren 1981/82 - 1983/84, milj.kr.

	1981/82		1982/83		1983/84
	Drift-budget	Utfall	Drift-budget	Beräk-ning	Beräk-ning
Rörelseintäkter	738,0	751,1	850,1	827,1	934,0
Rörelsekostnader	−567,6	−591,2	−635,3	−632,3	−685,6
Rörelseresultat före avskrivningar	170,4	159,9	214,8	194,8	248,4
Avskrivningar	−79,0	−86,9	−87,0	−87,0	−93,0
Rörelseresultat	91,4	73,0	127,8	107,8	155,4
Kommunala skatter	−0,1	−0,1	−0,1	−0,1	−0,1
Årets överskott	91,3	72,9	127,7	107,7	155,3
Överskott i procent av i medeltal disponerat statskapital	7,0	5,5	9,9	8,3	10,7
Inleverans	77,6	66,3	110,5	96,0	142,2
Därav:					
Av föregående års resultat	11,3	11,3	17,9	17,9	29,6
Av årets resultat	66,3	55,0	92,6	78,1	112,6

Tabell 20. Luftfartsverkets intäkter, milj.kr.

	1981/82		1982/83		1983/84
	Drift-budget	Utfall	Drift-budget	Beräk-ning	Beräk-ning
Trafikintäkter					
Landningsavgifter	141,2	140,1	154,0	153,7	176,3
Passageraravgifter	138,2	130,5	144,0	141,0	166,7
Terminaltjänstavgifter	51,6	49,6	54,1	52,4	55,9
Hangar och parkering	3,9	3,1	4,4	4,4	5,1
Undervägsavgifter	147,3	137,9	149,2	149,2	165,0
Summa trafikintäkter	**482,2**	**461,2**	**505,7**	**500,7**	**569,0**
Övriga intäkter	179,1	195,5	206,0	202,0	226,6
Ersättning för flygtrafiktjänst m.m.	63,0	74,6	84,8	84,8	64,6
Luftfartsinspektionens avgifter	11,6	13,2	13,7	13,7	15,4
Finansiella och extraordinära intäkter	2,1	6,6	2,9	10,9	4,0
Effekt av planerade taxehöjningar	–	–	37,0[1]	15,0[2]	54,4[3]
Summa övriga intäkter	**255,8**	**289,9**	**344,4**	**326,4**	**365,0**
Intäkter totalt	**738,0**	**751,1**	**850,1**	**827,1**	**934,0**

[1] Motsvarar taxehöjning på genomsnittligt 10,0 % från 1982-11-01.
[2] Motsvarar taxehöjning på genomsnittligt 10,6 % från 1983-04-01.
[3] Motsvarar taxehöjning på genomsnittligt 14,5 % från 1983-11-01.

Tabell 21. Luftfartsverkets kostnader, milj.kr.

	1981/82		1982/83		1983/84
	Drift-budget	Utfall	Drift-budget	Beräk-ning	Beräk-ning
Personalkostnader					
Löner	243,7	247,4	262,2	267,2	279,7
Sociala kostnader	80,4	77,4	86,1	84,1	95,1
Div. personalomkostnader	22,3	24,6	28,1	27,5	28,5
Avgår: Ersättning från försäkringskassan	−7,8	−7,6	−8,3	−8,3	−9,1
Summa personalkostnader	**338,6**	**341,8**	**368,1**	**370,5**	**394,2**
Sakkostnader					
Materialkostnader	40,1	42,7	63,3	61,2	69,6
Tjänster åt utomstående	73,5	74,2	63,4	63,8	61,5
Adm. kostnader	4,3	5,2	5,4	8,6	9,8
Ersättning till andra myndigheter m.m.	72,7	77,7	80,8	81,9	83,9
Summa sakkostnader	**190,6**	**199,8**	**212,9**	**215,5**	**224,8**
Kommunala räntor[1]	34,6	27,0	51,6	43,6	58,7
Avskrivningar	79,0	86,9	87,0	87,0	93,0
Finansiella och extraordinära kostnader	3,9	22,7	2,8	2,8	8,0
Kostnader totalt	**646,7**	**678,7**	**722,4**	**719,4**	**778,7**

[1] Reducerad till faktisk/beräknad måluppfyllelse.

RRV ansluter sig till luftfartsverkets beräkning. Inkomsterna på titeln luftfartsverkets inlevererade överskott beräknas till 96 000 000 kr. för budgetåret 1982/83 och till 142 200 000 kr. för budgetåret 1983/84.

2115 Förenade fabriksverkens inlevererade överskott

Förenade fabriksverken har i skrivelse till RRV beräknat inleveransen av överskott under budgetåren 1982/83 och 1983/84 till 53,7 milj.kr. resp. 57,9 milj.kr. Det innebär en minskning med 0,9 milj.kr. resp. 10,9 milj.kr. i förhållande till budgetpropositionen.

Utdrag ur förenade fabriksverkens skrivelse:

Utfallet för 1982 har beräknats med utgångspunkt från vårt preliminära årsbokslut.

Beräkningen för 1983 bygger på vår budget och 1984 på vår operativa långsiktsplan.

Beträffande budgeten 1983 har inte någon ny prognos gjorts. Detta görs i första kvartalsbokslutet under april.

Följande ändring mot fastställd driftstat är gjord. Inleveranskravet är minskat med 8,1 milj.kr. till 58,2 milj.kr. på grund av kompletteringsskrivelse till regeringen från FFV av 1983-02-15. Denna skrivelse har ännu ej behandlats. Vidare har intäkterna justerats ner på grund av att Underhållssektorns timpriser ej godkänts av FMV. En justering av marginalerna blir då följden.

Bokslutsdispositionerna 16,8 milj.kr. kommer att täcka överavskrivningar så att samtliga kalkylmässiga avskrivningar därmed kan täckas.

Tabell 22. Förenade fabriksverkens driftstat för åren 1982-1984, milj.kr.

	1982		1983		1984
	Drift-stat	Utfall	Drift-stat	Beräk-ning	Beräk-ning
Rörelseintäkter	1 517,7	1 578,8	1 917,7	1 907,7	1 946,5
Rörelsekostnader	−1 321,5	−1 412,0	−1 754,2	1 763,5	−1 770,9
Rörelseresultat före avskrivningar	196,2	166,8	163,5	144,2	175,6
Avskrivningar enligt plan	−38,8	−46,1	−47,7	−47,7	−51,6
Rörelseresultat efter avskrivningar	157,4	120,7	115,8	96,5	124,0
Finansiella intäkter och kostnader	−20,0	2,4	−12,0	−12,0	−5,0
Resultat efter finansiella intäkter och kostnader	137,4	123,1	103,8	84,5	119,0
Extraordinära intäkter och kostnader	−8,5	−17,8	−8,5	−8,5	−8,5
Resultat före bokslutsdispositioner och skatt	128,9	105,3	95,3	76,0	110,5
Bokslutsdispositioner	−70,1	−50,8	−28,0	−16,8	−40,2
Resultat före skatt	58,8	54,5	67,3	59,2	70,3
Skatt	−1,0	−0,8	−1,0	−1,0	−1,0
Årets resultat	57,8	53,7	66,3	58,2	69,3
Resultat i procent av i medeltal disponerat statskapital	10,75	10,75–12	12–13	12–13	13
Inleverans	48,8	49,1	61,2	56,7	66,5
Därav: Av föregående års resultat	8,8	8,7	13,5	13,3	14,5
Av årets resultat	40,0	40,4	47,7	43,4	52,0
Avskrivningar på statskapitalet	53,0	50,5	60,2	60,2	63,9
Därav:					
Avskrivningar enligt plan	38,8	37,2	43,1	43,1	47,0
Avskrivningar utöver plan	14,2	13,3	17,1	17,1	16,9

Tabell 23. Förenade fabriksverkens rörelseintäkter per rörelsegren, milj.kr.

Sektor	1982		1983		1984
	Drift-stat	Utfall	Drift-stat	Beräk-ning	Beräk-ning
Försvarsmateriel	661,9	673,0	763,8	763,8	791,3
Underhåll	850,8	899,8	1 147,9	1 137,9	1 148,7
Övrigt	5,0	6,0	6,0	6,0	6,5
Summa FFV	**1 517,7**	**1 578,8**	**1 917,7**	**1 907,7**	**1 946,5**

RRV ansluter sig till förenade fabriksverkens beräkning. Inkomsterna på titeln förenade fabriksverkens inlevererade överskott beräknas till 53 700 000 kr. för budgetåret 1982/83 och till 57 900 000 kr. för budgetåret 1983/84.

2116 Statens vattenfallsverks inlevererade överskott

Statens vattenfallsverk har i skrivelse till RRV beräknat inleveransen av överskott under budgetåren 1982/83 och 1983/84 till 1913,7 milj.kr. resp 2260,0 milj.kr. Det innebär ingen förändring i förhållande till budgetpropositionen.

Utdrag ur statens vattenfallsverks skrivelse:

Kraftverksrörelsen

Budgetåret 1982/83

Vattenfalls beräkningar i driftstaten för 1982/83 grundades på vissa antaganden beträffande prisnivån, belastnings- och kraftbalansutvecklingen m.m. Dessa förutsättningar har till vissa delar förändrats. De betydelsefullaste förändringarna sammanhänger med devalveringen av den svenska kronan som genomfördes i oktober 1982 samt införandet av skatt på viss elektrisk kraft fr.o.m. 1983. I den reviderade inkomstberäkningen har förutsatts att det allmänna prisstoppet upphör den 1 april 1983. Förändringar jämfört med den fastställda driftstaten redovisas i det följande.

Elförsäljningen beräknas minska med 0,3 TWh. Minskningen hänför sig till fast engrosförsäljning och till egen detaljförsäljning. Den minskade försäljningsvolymen beror i huvudsak på den milda vintern.

Vattenfalls nettoförbrukning (egen kraftproduktion plus inköpt kraft minus försåld tillfällig kraft) beräknas minska med 0,4 TWh som en följd av den lägre belastningen.

Vattenkraftproduktionen och den egna kärnkraftproduktionen väntas bli lägre än i driftstaten. Inköpt kraft från Forsmarks Kraftgrupp AB (FKA) beräknas däremot bli något högre än i driftstaten trots en längre revisionstid p.g.a. problem med sprickbildningar i visst stålmaterial. Det tillfälliga kraftutbytet beräknas uppvisa en minskad nettoförsäljning (försäljning minus inköp) med 1,7 TWh. Vattenmagasinet var vid budgetårets ingång 10450 GWh och beräknas vid dess slut bli 13200 GWh, vilket är 500 GWh högre än i driftstaten.

Totalt beräknas rörelseintäkterna öka med 71 milj.kr. jämfört med fastställd driftstat. Intäkterna från fast engrosförsäljning beräknas öka med 62 milj.kr., trots en volymminskning (-33 milj.kr.), beroende på högre index- och energipristillägg (95 milj.kr.). Detaljförsäljningen väntas minska med 5 milj.kr. Den tillfälliga kraftförsäljningen minskar med 19 milj.kr. medan transiteringsintäkterna beräknas öka med 25 milj.kr. bl.a. genom en höjning av indextilläggen. Intäkterna från värmeförsäljningen beräknas öka med 8 milj.kr.

Kostnaderna för egen produktion beräknas öka med 304 milj.kr. varav 210 milj.kr. beror på den från och med 1983 införda skatten på äldre vattenkraft. Resterande ökning på 94 milj.kr. beror dels på ökade bränslekostnader som en följd av devalveringen, dels på en retroaktiv uppräkning av avsättningen för framtida kostnader för kärnkraften för produktion t.o.m. 1981.

Kostnaderna för främmande produktion (inköp av fast och tillfällig kraft) beräknas öka med 405 milj.kr. Inköpskostnaderna från FKA beräknas öka med 247 milj.kr., i huvudsak beroende på kursförändringar på utländska lån, som en följd av devalveringen. Högre kraftavgifter för att möjliggöra

en extra avskrivning inom Fyriskraft AB har fördyrat kraftinköpen därifrån med 40 milj.kr. De tillfälliga kraftinköpen beräknas öka med 104 milj.kr. beroende på väsentligt större volym.

Övriga kostnader har minskats med 39 milj.kr. beroende på att hittills nedlagda kostnader för Kol-Hälsa-Miljöprojektet och Gastransiteringsprojektet har överförts som fordran på statsverket.

Totalt beräknas rörelsens kostnader öka med 670 milj.kr. Detta innebär ett rörelseresultat före avskrivningar på 2635 milj.kr., en försämring med 599 milj.kr. jämfört med den fastställda driftsstaten.

De kalkylmässiga avskrivningarna har i resultatsammanställningen delats upp i avskrivningar enligt plan (avskrivning på historiska anskaffningskostnader) och avskrivningar utöver plan (skillnad mellan kalkylmässiga och planenliga avskrivningar).

De kalkylmässiga avskrivningarna (avskrivningar beräknade på nyanskaffningskostnader) har blivit 220 milj.kr. lägre än det i driftstaten upptagna preliminära beloppet. Avskrivningarna har beräknats i enlighet med det fr.o.m. budgetåret 1981/82 införda nya avskrivningssystemet för verkets anläggningar.

Resultatet efter kalkylmässiga avskrivningar uppvisar en försämring med 379 milj.kr. jämfört med driftstaten.

Finansiella intäkter beräknas öka med 54 milj.kr. främst beroende på ökade ränteintäkter från riksgäldskontoret där verket placerar överskott av likvida medel. Finansiella kostnader väntas öka med 12 milj.kr. i huvudsak beroende på ökade räntekostnader till Svensk Kärnbränsleförsörjning AB. Extraordinära intäkter beräknas öka med 40 milj.kr. främst beroende på erhållna investeringsavdrag för maskiner och inventarier. Extraordinära kostnader väntas överensstämma med driftstaten.

Det kraftigt försämrade resultatet väntas innebära lägre kommunalskatt med 75 milj.kr. jämfört med driftstaten.

På grund av de lägre avskrivningarna och därav följande lägre självfinansieringsgrad och större disponerat statskapital har erforderlig ränta på disponerat kapital för att uppnå avkastningskravet blivit något högre än i driftstaten. Räntan har beräknats till 1720 milj.kr., vilket motsvarar fastställt avkastningskrav för budgetåret, 12%. Årets resultat uppgår i den nya beräkningen till 1456 milj.kr., vilket understiger statens avkastningskrav med 264 milj.kr.

För att uppnå avkastningskravet har i tabell 24 en upplösning gjorts av disponibla medel och del av lagerreserven. Alternativt kan avskrivningar utöver plan minskas med ett belopp, som motsvarar vattenkraftskattens del av det uppkomna underskottet. I samband med årsbokslutet för budgetåret 1982/83 avser verket att i särskild skrivelse till regeringen lämna förslag till hur ett eventuellt underskott skall täckas för att avkastningskravet skall uppnås.

Budgetåret 1983/84

Beräkningarna bygger på en inom verket upprättad intern budget, som utgår ifrån normalårstillrinning till de vattenkraftproducerande älvarna, bedömd tillgänglighet för kärnkraft samt en belastningsökning med ca 7%. Hänsyn har tagits till bedömda effekter av devalveringen. Beräkningarna har skett i prisnivå K=810 och baserats på ett oljepris på ca 10 öre/kWh och ett kärnbränslepris på drygt 4 öre/kWh.

Utgående från dessa förutsättningar utvisar beräkningarna ett resultat på 2000 milj.kr., vilket motsvarar bedömt avkastningskrav för budgetåret, 13 % på disponerat statskapital.

Kanalrörelsen

Kanalrörelsen beräknades i driftstaten för innevarande budgetår ge en ränta på disponerat statskapital på 1,3 milj.kr. I de nya beräkningarna har trafikintäkterna sänkts något, vilket dock har kompenserats med ökade intäkter från arbeten åt utomstående. På motsvarande sätt har kostnaderna ändrats. Sammantaget ger dock de nya beräkningarna ett oförändrat resultat mot driftstaten.

Beräknat resultat och beräknad inleverans

Nedan angiven inleverans för budgetåret 1982/83 överstiger det redovisade resultatet med 194 milj.kr. eftersom inleveransen avser ränta på totalt disponerat statskapital, dvs. också ränta på kapital bundet i anläggningar under uppförande. Denna ränta finansieras genom anslag. För budgetåret 1983/84 beräknas inleveransen överstiga resultatet med 260 milj. kr.

	Beräknat resultat	Beräknad inleverans
1982/83	1720	1914
1983/84	2000	2260

Det bör framhållas att den allmänna ekonomiska utvecklingen, olje- och uranpriser, kärnkraftblockens drifttillgänglighet, vattentillrinning och belastningsutveckling är faktorer som starkt påverkar det ekonomiska resultatet och gör beräkningarna osäkra.

Tabell 24. Statens vattenfallsverks driftstat för budgetåren 1981/82 - 1983/84, milj.kr.

	1981/82		1982/83		1983/84
	Drift-stat	Utfall	Drift-stat	Beräk-ning	Beräk-ning
Kraftverksrörelsen					
Rörelsens intäkter	8 597,7	9 227,3	9 488,7	9 559,9	10 514
Rörelsens kostnader	−5 684,1	−6 704,1	−6 254,4	−6 924,5	−6 970
Rörelseresultat före avskrivningar	2 913,6	2 523,2	3 234,3	2 635,4	3 544
Avskrivningar enligt plan	−690,0	−703,3	−720,0	−720,0	−760
Rörelseresultat efter avskrivningar	2 223,6	1 819,9	2 514,3	1 915,4	2 784
Finansiella intäkter	479,9	581,8	463,9	517,6	433
Finansiella kostnader	−56,6	−56,0	−107,3	−119,9	−92
Extraordinära intäkter	172,4	306,3	176,9	217,2	132
Extraordinära kostnader	−24,6	−25,4	−25,2	−25,3	−26
Resultat före bokslutsdispositioner	2 794,7	2 626,6	3 022,6	2 505,0	3 231
Bokslutsdispositioner	−1 009,0	−948,3	−1 094,3	−610,0	−1 031
Resultat före skatt	1 785,7	1 678,3	1 928,3	1 895,0	2 200
Kommunalskatt	−330,0	−250,0	−250,0	−175,0	−200
Ränta på disponerat statskapital	1 455,7	1 428,3	1 678,3	1 720,0	2 000
Ränta på disponerat statskapital i % av i medeltal disponerat kapital	10,75	10,75	12,0	12,0	13
Kraftverks- och kanalrörelsen					
Inleverans					
Därav:					
Från föregående år	500,8	500,9	450,0	453,7	500,0
Av årets ränta på disp. statskapital för anl. i drift	1 005,7	974,6	1 192,0	1 220,0	1 500,0
Av årets ränta på disp. statskapital för anl. under uppf.	158,3	190,4	260,0	240,0	260,0
Egna avskrivningsmedel	1 800,2	1 530,4	2 341,2[1]	2 121,2[1]	1 895,2
Därav:					
Avskrivningar enligt plan	690,2	703,5	720,2	720,2	760,2
Avskrivningar utöver plan	1 110,0	826,9	1 185,0	965,0	1 135,0

[1] Här ingår extra avskrivning med 436 milj.kr. motsvarande tidigare erhållen ersättning för kärnkraftsförseningen, som enligt regeringsbeslut 1982-01-21 skall inbetalas till statsverket med samtidig nedskrivning av statskapitalet. Beloppet redovisas inte över resultaträkningen.

Tabell 25. Driftstat för kraftverksrörelsen, milj.kr.

	1981/82		1982/83		1983/84
	Drift-stat	Utfall	Drift-stat	Beräk-ning	Beräk-ning
Rörelsens intäkter					
Elförsäljning m.m.					
Fast kraftförsäljning					
Engrosförsäljning	5 514,5	5 518,6	6 036,0	6 098,0	–
Detaljförsäljning	703,0	802,4	851,0	846,0	–
Tillfällig kraft	443,5	474,5	530,6	511,8	–
Transitering	398,0	420,2	410,0	435,0	–
Engångsavgifter	30,0	27,9	32,0	32,0	–
Fjärrvärme	–	–	12,0	20,0	–
Summa elförsäljning m.m.	**7 089,0**	**7 243,6**	**7 871,6**	**7 942,8**	**9 001**
Arbeten åt utomstående	1 454,3	1 903,9	1 566,4	1 566,4	1 447
Övriga rörelseintäkter	54,4	79,8	50,7	50,7	66
Summa rörelsens intäkter	**8 597,7**	**9 227,3**	**9 488,7**	**9 559,9**	**10 514**
Rörelsens kostnader					
Produktions- och distributionskostnader					
Egen produktion					
Vattenkraft	−248,5	−255,0	−329,0	−541,0	–
Kärnkraft	−1 111,8	−1 138,6	−1 170,5	−1 243,7	–
(varav bränsle)	(−437,6)	(−429,8)	(−494,5)	(−574,7)	–
Annan värmekraft	−271,3	−267,3	−300,0	−318,6	–
(varav bränsle)	(−135,5)	(−138,8)	(−162,6)	(−181,2)	–
Övriga produktionsanläggningar	−0,4	−0,4	−0,1	−0,1	–
Summa	**−1 632,0**	**−1 661,3**	**−1 799,6**	**−2 103,4**	–
Främmande produktion					
Fast kraft	−1 499,0	−1 809,5	−1 638,3	−1 940,0	–
Tillfällig kraft	−262,3	−408,9	−293,3	−396,9	–
Summa	**−1 761,3**	**−2 218,4**	**−1 931,6**	**−2 336,9**	–
Distribution	− 396,4	−379,2	−453,4	−457,4	–
Fastighetsskötsel	−30,0	−35,2	−34,2	−34,2	–
Summa produktions -och distributionskostnader	**−3 819,7**	**−4 294,1**	**−4 218,8**	**−4 931,9**	**−5 045**
Arbeten åt utomstående	−1 454,3	−1 903,9	−1 566,4	−1 566,4	−1 447
Förstudier, administrations-, utvecklings- och försäljningskostnader					
Administrations- och försäljningskostnad	−214,1	−221,1	−193,3	−193,3	–
Förstudier	−15,0	−28,9	−84,1	−60,8	–
Forskning, utveckling, demonstration (FUD)	−122,4	−162,4	−158,7	−139,0	–
Kris- och beredskapskostnader	−14,6	−13,1	−14,8	−14,8	–
Övriga omkostnader	−44,0	−80,6	−18,3	−18,3	–
Summa	**−410,1**	**−506,1**	**−469,2**	**−426,2**	**−478**
Summa rörelsens kostnader	**−5 684,1**	**−6 704,1**	**−6 254,4**	**−6 924,5**	**−6 970**

	1981/82		1982/83		1983/84
	Drift-stat	Utfall	Drift-stat	Beräk-ning	Beräk-ning
Rörelseresultat före avskrivningar	2913,6	2523,2	3234,3	2635,4	3544
Avskrivningar enligt plan	−690,0	−703,3	−720,0	−720,0	−760
Rörelseresultat efter avskrivningar	223,6	1819,9	2514,3	1915,4	2784
Finansiella intäkter					
Utdelning på aktier i dotterbolag	11,6	11,9	11,9	11,9	–
Utdelning på aktier och andelar i andra företag	0,1	2,5	2,5	2,5	–
Räntor från dotterbolag	354,4	338,9	367,6	369,1	–
Övriga finansiella intäkter	113,8	226,9	81,9	134,1	–
Kursvinster	–	1,6	–	–	–
Summa	**479,9**	**581,8**	**463,9**	**517,6**	**433**
Finansiella kostnader					
Ränta på rörlig kredit	−20,0	−0,7	–	–	–
Övriga räntekostnader	−36,6	−55,3	−107,3	−119,9	–
Summa	**−56,6**	**−56,0**	**−107,3**	**−119,9**	**−92**
Extraordinära intäkter					
Realisationsvinster	–	61,5	–	–	–
Bidrag från utomstående i samband med investeringsverksamhet	24,6	20,0	25,2	25,2	–
Ersättning för försenad idrifttagning av kärnreaktorer	147,8	187,5	151,7	157,0	–
Investeringsavdrag	–	12,2	–	22,0	–
Övrigt	–	25,1	–	13,0	–
Summa	**172,4**	**306,3**	**176,9**	**217,2**	**132**
Extraordinära kostnader					
Nedskrivning motsvarande erhållna bidrag från utomstående avseende investeringsverksamheten	−24,6	−20,0	−25,2	−25,2	–
Övrigt	–	−5,4	–	−0,1	–
Summa	**−24,6**	**−25,4**	**−25,2**	**−25,3**	**−26**
Resultat före bokslutsdispositioner och skatt	2794,7	2626,6	3022,6	2505,0	3231
Bokslutsdispositioner					
Återföring av internt fördelad ränta	+83,0	+68,4	+68,3	+68,3	+82
Skillnad mellan pensionskostnad och pensionsutbetalning	+18,0	+9,7	+2,4	+22,4	+22
Avskrivningar utöver plan[1]	−1110,0	−879,9	−1185,0	−965,0	−1135
Avsättning till disponibla medel	–	−146,5	–	–	–
Återföring av disponibla medel	–	–	–	+146,5	–
Förändring av lagerreserv				+117,8	–
Summa	**−1009,0**	**−948,3**	**−1094,3**	**−610,0**	**−1031**

	1981/82		1982/83		1983/84
	Drift-stat	Utfall	Drift-stat	Beräk-ning	Beräk-ning
Resultat före skatt	1 785,7	1 678,3	1 928,3	1 895,0	2 200
Kommunalskatt	−330,0	−250,0	−250,0	−175,0	−200
Ränta på disponerat statskapital	1 455,7	1 428,3	1 678,3	1 720,0	2 000
Totalt disponerat statskapital vid årets slut	–	*15 700*	–	*16 700*	*18 250*
[1] Inkl. engångsavskrivningar motsvarande intäktsbokförda engångsavgifter	−30,0	−27,9	−32,0	-32,0	−35

Tabell 26. Driftstat för kanalrörelsen, milj.kr.

	1981/82		1982/83		1983/84
	Drift-stat	Utfall	Drift-stat	Beräk-ning	Beräkning
Rörelsens intäkter					
Ersättning för viss kanaltrafik	28,1	28,1	28,9	28,9	32,3
Övriga trafikintäkter	5,2	5,8	6,9	6,4	7,2
Arbeten åt utomstående	–	0,4	–	0,7	0,2
Övriga rörelseintäkter	0,9	1,3	1,2	1,2	1,3
Summa rörelsens intäkter	**34,2**	**35,6**	**37,0**	**37,2**	**41,0**
Rörelsens kostnader					
Drift och underhåll	−29,3	−29,8	−30,5	−30,0	−33,5
Arbeten åt utomstående	–	−0,4	–	−0,7	−0,2
Administrativa kostnader	−4,4	−4,8	−5,0	−5,0	−5,6
Summa rörelsens kostnader	**−33,7**	**−35,0**	**−35,5**	**−35,7**	**−39,3**
Rörelseresultat före avskrivningar	0,5	0,6	1,5	1,5	1,7
Avskrivningar	−0,2	−0,2	−0,2	−0,2	−0,2
Rörelseresultat efter avskrivningar	0,3	0,4	1,3	1,3	1,5
Bokslutsdispositioner	–	−0,1	–	–	–
Kommunalskatt	–	–	–	–	–
Ränta på disponerat statskapital	0,3	0,3	1,3	1,3	1,5

RRV ansluter sig till statens vattenfallsverks beräkning. Inkomsterna på titeln statens vattenfallsverks inlevererade överskott beräknas till 1 913 700 000 kr. för budgetåret 1982/83 och till 2 260 000 000 kr. för budgetåret 1983/84.

2117 Domänverkets inlevererade överskott

Domänverket har i skrivelse till RRV beräknat inleveransen av överskott under budgetåren 1982/83 och 1983/84 till 87,2 milj.kr. resp. 40 milj.kr. Det innebär en ökning med 0,2 milj.kr. för budgetåret 1982/83 och

en minskning med 14 milj.kr. för budgetåret 1983/84 i förhållande till budgetpropositionen. Av inleveransen under budgetåret 1982/83 hänför sig 20 milj.kr till år 1981 (industridepartementet 1981-12-22). Inleveransen i övrigt under budgetåret 1982/83 utgörs av 30% av årsvinsten för år 1982 (37 milj.kr.) och den fasta delen (30 milj.kr.) för år 1983. Under budgetåret 1983/84 består inleveransen av 30% av årsvinsten för år 1983 (10 milj.kr.) och den fasta delen (30 milj.kr.) för år 1984.

Utdrag ur domänverkets skrivelse:

I tabell 28 har beräkningen för 1983 ändrats till följd av i december gjorda bedömningar utifrån höstens budgetarbete. Resultatet efter skatt beräknas nu till 33 milj.kr. Till följd härav har inleverans för 1983/84 justerats ned.

Tabell 27. Domänverkets investeringar, milj.kr.

	1982	1983	1984
Aktier	3	–	–
Maskiner och inventarier	149	112	112
Mark, byggnader och markanläggningar	140	127	129
Summa	**292**	**239**	**241**

För 1983 bedöms nu investeringarna uppgå till 239 milj.kr. jämfört med 264 milj.kr. i tidigare beräkningar.

Tabell 28. Domänverkets driftstat för åren 1981-1984, milj.kr.

	1981		1982		1983	1984
	Beräkn. okt.81	Utfall	Beräkn. dec.81	Beräkn. okt.82	Beräkn.	Beräkn.
Rörelseintäkter	1 656	1 662	1 727	1 785	1 810	1 809
Rörelsekostnader	−1 357	−1 353	−1 463	−1 506	−1 600	−1 517
Rörelseresultat före avskrivningar	299	309	264	279	210	292
Räkenskapsenliga avskrivningar	−109	−106	−121	−125	−134	−152
Rörelseresultat efter avskrivningar	190	203	143	154	76	140
Finansiella intäkter och kostnader	19	28	−17	9	−6	−9
Resultat före bokslutsdispositioner och skatt	209	231	126	163	70	131
Bokslutsdispositioner	−6	−17	−1	−5	−3	−7
Resultat före skatt	203	214	125	158	67	124
Skatt	−36	−34	−36	−34	−34	−34
Årets resultat	167	180	89	124	33	90
Resultat i procent av i medeltal disponerat statskapital	17,7	18,1	9,4	11,5	2,8	7,5
Inleverans	81	81	80	84	87	40

RRV ansluter sig till domänverkets beräkning. Inkomsterna på titeln domänverkets inlevererade överskott beräknas till 87 200 000 kr. för budgetåret 1982/83 och till 40 000 000 kr. för budgetåret 1983/84.

2131 Riksbankens inlevererade överskott

I budgetpropositionen beräknades inkomsterna på titeln till 2000 milj. kr. för vart och ett av budgetåren 1982/83 och 1983/84.

Riksbankens nettovinst för 1982, som nu föreligger, uppgick till 6949 milj.kr. Fullmäktige i riksbanken har föreslagit riksdagen att 4000 milj. kr. av riksbankens överskott skall inlevereras till statsverket för budgetåret 1982/83. För budgetåret 1983/84 har riksbanken schablonmässigt uppskattat det inlevererade överskottet till samma belopp, 4000 milj.kr.

RRV ansluter sig till riksbankens beräkning. Inkomsterna på titeln riksbankens inlevererade överskott beräknas till 4000000000 kr. för budgetåret 1982/83 och till 4000000000 kr. för budgetåret 1983/84.

2141 Myntverkets inlevererade överskott

I budgetpropositionen beräknades inkomsterna på titeln till 190 milj. kr. för budgetåret 1982/83 och till 144 milj.kr. för budgetåret 1983/84.

I skrivelse till RRV meddelar myntverket att utväxlingen av 5-kronorsmynt skett planenligt men att efterfrågan på övriga bruksmynt minskat markant. Detta innebär att antalet tillverkade bruksmynt beräknas minska. Inkomstminskningen avseende bruksmynten för budgetåret 1982/83 beräknar myntverket kunna täcka genom överskott från prägling av ett minnesmynt i valören 200 kr. Myntverket beräknar nu inkomsterna till 190 milj.kr. för budgetåret 1982/83 och 128 milj.kr. för budgetåret 1983/84.

RRV ansluter sig till myntverkets beräkning. Inkomsterna på titeln myntverkets inlevererade överskott beräknas till 190000000 kr. för budgetåret 1982/83 och till 128000000 kr. för budgetåret 1983/84.

2151 Tipsmedel

AB Tipstjänst beräknar inkomsterna på titeln tipsmedel till 854.8 milj. kr. för budgetåret 1982/83 och till 937.0 milj.kr. för budgetåret 1983/84. Jämfört med budgetpropositionen är det en ökning av inkomsterna med 15 milj.kr. för budgetåret 1983/84. Ökningen beror på att AB Tipstjänst räknar med en högre årlig tillväxttakt.

RRV ansluter sig till AB Tipstjänsts beräkning. Inkomsterna på titeln tipsmedel beräknas till 854797000 kr. för budgetåret 1982/83 och till 937000000 kr. för budgetåret 1983/84.

2152 Lotterimedel

Svenska Penninglotteriet AB har i skrivelse till RRV beräknat inleveransen för budgetåret 1982/83 till 384,8 milj.kr. och för budgetåret 1983/84 till 396,4 milj.kr. Det innebär en ökning med 11,5 milj.kr. och 13,9 milj.kr. för resp. budgetår i förhållande till budgetpropositionen. Uppräkningen beror på ökad försäljning.

RRV ansluter sig till Svenska Penninglotteriet ABs beräkning. Inkomsterna på titeln lotterimedel beräknas till 384 818 000 kr. för budgetåret 1982/83 och till 396 363 000 kr. för budgetåret 1983/84.

2200 Överskott av statens fastighetsförvaltning

2214 Överskott av byggnadsstyrelsens fastighetsförvaltning

I budgetpropositionen beräknades inkomsterna på titeln till 201,3 milj.kr. för budgetåret 1982/83 och till 180,4 milj.kr. för budgetåret 1983/84. Byggnadsstyrelsen beräknar nu överskottet till 142,9 milj.kr. för budgetåret 1982/83 och till 204,7 milj.kr. för budgetåret 1983/84. Nedräkningen för budgetåret 1982/83 förklaras av att hyreskostnadsutvecklingen på inhyrningen har gått snabbare än beräknat och att driftkostnaderna, framför allt energikostnaderna, ökat kraftigt. Uppräkningen för budgetåret 1983/84 beror på att extraordinära intäkter beräknas öka.

RRV ansluter sig till byggnadsstyrelsens beräkning. Inkomsterna på titeln överskott av byggnadsstyrelsens fastighetsförvaltning beräknas till 142 871 000 kr. för budgetåret 1982/83 och till 204 730 000 kr. för budgetåret 1983/84.

2300 Ränteinkomster

2351 Räntor på energisparlån

Inkomsterna redovisas av bostadsstyrelsen. Till följd av den minskning av utlåningen till energisparlån som konstaterats under hösten 1982 har bostadsstyrelsen reviderat ned ränteinkomsterna för budgetåren 1982/83 och 1983/84. Bostadsstyrelsen beräknar nu inkomsterna till 375,0 milj.kr. för budgetåret 1982/83 och till 415,0 milj.kr. för budgetåret 1983/84.

RRV ansluter sig till bostadsstyrelsens beräkning. Inkomsterna på titeln räntor på energisparlån beräknas till 375 000 000 kr. för budgetåret 1982/83 och till 415 000 000 kr. för budgetåret 1983/84.

2500 Offentligrättsliga avgifter

2535 Avgifter för statliga kreditgarantier

Staten lämnar skilda slag av garantier för lån som tas upp av privata och statliga företag samt av organisationer och enskilda personer. De senaste budgetåren har den statliga kreditgarantigivningen ökat i omfattning. I finansplanen 1983 (prop. 1982/83:100) sägs ang. statliga kreditgarantier bl.a. att det i normalfallet bör utgå en avgift för att täcka de administrativa kostnaderna samt de kostnader som uppstår för staten om garantierna måste infrias. Hittills har endast i vissa fall en avgift tagits ut. Denna avgift har på skilda sätt redovisats mot statsbudgeten. Med hänsyn till den omfattning den statliga kreditgarantigivningen har och den framtida utvidgningen av avgiftsuppbörden föreslås att en ny inkomsttitel införs på statsbudgeten.

RRV föreslår att en ny inkomsttitel benämnd avgifter för statliga kreditgarantier införs fr.o.m. budgetåret 1983/84. Inkomsterna beräknas uppgå till 100 000 000 kr. för budgetåret 1983/84.

2536 Lotteriavgifter

Fr.o.m. den 1 januari 1983 utgår en särskild avgift för lotteri- och spelverksamhet (SFS 1982:1011). I samband med att denna avgift infördes slopades expeditionsavgiften och stämpelskatten som tidigare utgick för denna verksamhet. Avgiften skall täcka de kostnader som tillståndsmyndigheterna har för att pröva ansökningar och för att utöva tillsyn över lotterier och spel.

RRV föreslår av denna anledning att en ny inkomsttitel benämnd lotteriavgifter införs fr.o.m. budgetåret 1983/84 och att den formellt förs upp med 1 000 kr.

2600 Försäljningsinkomster

2619 Inkomster vid riksantikvarieämbetet

I budgetpropositionen föreslås ändrad finansieringsform för uppdragsverksamheten vid riksantikvarieämbetet fr.o.m. budgetåret 1983/84. Uppdragsverksamheten skall enligt förslaget redovisas över ett 1 000-kronorsanslag. Detta innebär att inkomsterna i stället för att levereras in på titeln används i den löpande verksamheten.

För att successivt täcka in det underskott som under tidigare år uppkom-

mit i verksamheten, skall riksantikvarieämbetet leverera in motsvarande medel på titeln. Enligt riksantikvarieämbetets beräkningar kommer återbetalning av underskottet att göras med 300 000 kr. per budgetår.

RRV ansluter sig till riksantikvarieämbetets beräkning. Inkomsterna på titeln inkomster vid riksantikvarieämbetet beräknas till 300 000 kr. för budgetåret 1983/84.

2800 Övriga inkomster av statens verksamhet

2811 Övriga inkomster av statens verksamhet

I budgetpropositionen beräknades inleveranserna på titeln till 1 050,0 milj.kr. för budgetåret 1982/83 och till 767,5 milj.kr. för budgetåret 1983/84.

Enligt riksdagens beslut den 1 december 1982 skall vissa statliga fonder upplösas och de medel som då frigörs skall tillföras denna inkomsttitel. Beslutet avser bl.a. följande fonder: folkpensioneringsfonden, allmänna familjepensionsfonden och civila tjänstepensionsfonden. Den budgetförstärkande effekten uppskattas till 1 100 milj.kr. I budgetpropositionen uppskattades inkomsterna på titeln till följd av avvecklingen till 700,0 milj.kr. för budgetåret 1982/83 och till 400,0 milj. kr. för budgetåret 1983/84. Efter samråd med de fondförvaltande myndigheterna görs nu den bedömningen att avvecklingen till största delen kan vara avslutad redan under innevarande budgetår varför dessa inkomster nu uppskattas till 1 000,0 milj.kr. för budgetåret 1982/83 och till 100,0 milj.kr. för budgetåret 1983/84.

Arbetslöshetsfonden och arbetsmarknadsutbildningsfonden löstes upp vid utgången av budgetåret 1980/81 (SFS 1981:552). I samband med detta beräknades att eftersläpande utgifter för arbetsmarknadsutbildningsfonden skulle komma att medföra ett ytterligare medelsbehov när samtliga utgifter hade debiterats (prop. 1980/81:145). 600,0 milj.kr. av arbetslöshetsfondens behållning överfördes därför till anslaget arbetsmarknadsutbildning. Av dessa medel har 309,2 milj.kr. använts. Återstående del 290,8 milj.kr. skall inlevereras under innevarande budgetår.

RRV beräknar inkomsterna på titeln övriga inkomster av statens verksamhet till 1 645 000 000 kr. för budgetåret 1982/83 och till 468 000 000 kr. för budgetåret 1983/84.

4200 Återbetalning av bostadslån m.m.

4212 Återbetalning av lån till bostadsbyggande

Inkomsterna redovisas av bostadsstyrelsen. Fr.o.m. den 1 januari 1983 gäller att en extra amortering med 15 000 kr. skall inbetalas i samband med överlåtelse av statligt belånade egnahem (SFS 1982:640). Bostadsstyrelsen beräknar nu inkomsterna till 1 350,0 milj.kr. för budgetåret 1982/83 och till 1 700,0 milj.kr. för budgetåret 1983/84.

RRV ansluter sig till bostadsstyrelsens beräkning. Inkomsterna på titeln återbetalning av lån till bostadsbyggande beräknas till 1 350 000 000 kr. för budgetåret 1982/83 och till 1 700 000 000 kr. för budgetåret 1983/84.

5000 Kalkylmässiga inkomster

De kalkylmässiga inkomsterna består av avskrivningar och statliga pensionsavgifter, netto.

5100 Avskrivningar

Med avskrivning menas den beräknade värdeminskningen för ett kapitalobjekt under en viss period. Värdeminskningen kan bero på fysisk förslitning, teknisk utveckling m.m. De avskrivningar som redovisas på dessa inkomsttitlar avser avskrivningar på affärsverkens och myndigheternas statskapital.

5110 Affärsverkens avskrivningar

För affärsverken sker avskrivningar på tillgångarnas återanskaffningsvärde utom för luftfartsverket vars avskrivningar görs på tillgångarnas anskaffningsvärde.

I skrivelse till RRV har förenade fabriksverken, luftfartsverket, postverket, statens järnvägar, statens vattenfallsverk och televerket lämnat uppgifter om sina avskrivningar. De beräknade inkomsterna på titlarna för budgetåren 1982/83 och 1983/84 framgår av tabell 29.

Tabell 29. Affärsverkens avskrivningar budgetåren 1982/83 och 1983/84, tusental kr.

	1982/83		1983/84	
	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) minskning (−) jämfört med budgetprop.	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) minskning (−) jämfört med budgetprop.
5111 Postverkets avskrivningar	75 000	–	395 000	–
5112 Televerkets avskrivningar	1 568 100	−900	1 829 600	−9 400
5113 Statens järnvägars avskrivningar	1 044 000	–	890 000	–
5114 Luftfartsverkets avskrivningar	62 500	–	67 000	+2 200
5115 Förenade fabriksverkens avskrivningar	56 000	–	62 000	+500
5116 Statens vattenfallsverks avskrivningar	2 121 200	+40 300	1 895 200	+200
Summa	**4 926 800**	**+39 400**	**5 138 800**	**−6 500**

Avskrivningarna för affärsverken beräknas uppgå till 5 138,8 milj.kr. under budgetåret 1983/84. Det är 6,5 milj.kr. mindre än enligt budgetpropositionen. Affärsverkens beräkningar av inleverans av överskott och avskrivningar redovisas under inkomsttitelgrupp 2110 Affärsverkens inlevererade överskott.

RRV ansluter sig till affärsverkens beräkningar. Inkomsterna av affärsverkens avskrivningar beräknas till 4 926 800 000 kr. för budgetåret 1982/83 och till 5 138 800 000 kr. för budgetåret 1983/84.

5200 Statliga pensionsavgifter, netto

5211 Statliga pensionsavgifter, netto

Vid beräkning av titelns inkomster och utgifter för innevarande budgetår och det nästkommande har uppgifter inhämtats från riksförsäkringsverket och statens löne- och pensionsverk. Den allmänna löneavgiften beräknas belasta inkomsttiteln med 218 milj.kr. budgetåret 1982/83 och med 455 milj.kr. budgetåret 1983/84. RRV har i sina beräkningar antagit att lönekostnadspålägget under budgetåret 1983/84 är oförändrat 39 %.

RRV beräknar inkomsterna på titeln statliga pensionsavgifter, netto till 1 195 000 000 kr. för budgetåret 1982/83 och till 1 031 000 000 kr. för budgetåret 1983/84.

Tabellförteckning

		Sid.
1	Statsbudgetens inkomster fördelade på huvudgrupper budgetåren 1981/82, 1982/83 och 1983/84	5
2	Bruttoredovisning av statsbudgetens inkomstsida budgetåren 1981/82-1983/84	6
3	Jämförelse mellan inkomster enligt budgetpropositionen och RRVs marsberäkning för budgetåren 1982/83 och 1983/84	7
4	Utfallet av taxeringarna till statlig inkomstskatt för verksamhetsåren 1976-1981 (taxeringsåren 1977-1982)	21
5	Taxeringen till statlig och kommunal inkomstskatt för A-längdens skattskyldiga avseende 1981 års inkomster	24
6	Statligt och kommunalt taxerad inkomst, fyllnadsinbetalningar och forsknings- och utvecklingsavdrag, fördelat på företagsstorlek verksamhetsåren 1981 och 1982	27
7	Fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse	30
8	Juridiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse	31
9	Folkpensionsavgift	32
10	Beräkning av sjukförsäkringsavgiftens andel av sjukförsäkringens kostnader	33
11	Inkomster och utgifter under inkomsttiteln sjukförsäkringsavgift, netto	34
12	Barnomsorgsavgift	35
13	Övriga socialavgifter, netto	35
14	Allmän löneavgift	36
15	Postverkets resultaträkning för budgetåren 1981/82-1983/84	41
16	Postverkets rörelseintäkter och rörelsekostnader	42
17	Televerkets driftstat för budgetåren 1981/82-1983/84	43
18	Statens järnvägars driftstat för budgetåren 1981/82-1983/84	45
19	Luftfartsverkets driftbudget för budgetåren 1981/82-1983/84	47
20	Luftfartsverkets intäkter	47
21	Luftfartsverkets kostnader	48
22	Förenade fabriksverkens driftstat för åren 1982-1984	49
23	Förenade fabriksverkens rörelseintäkter per rörelsegren	49
24	Statens vattenfallsverks driftstat för budgetåren 1981/82-1983/84	53
25	Driftstat för kraftverksrörelsen	54
26	Driftstat för kanalrörelsen	56
27	Domänverkets investeringar	57
28	Domänverkets driftstat för åren 1981-1984	57
29	Affärsverkens avskrivningar budgetåren 1982/83 och 1983/84	63

Bilaga 1

Inkomster på statsbudgeten budgetåren 1982/83 och 1983/84 resp. kalenderåren 1982 - 1984. Tusental kronor

		Budgetår		Kalenderår		
		1982/83 Prognos	1983/84 Prognos	1982 Prel utfall	1983 Prognos	1984 Prognos
	STATENS TOTALA INKOMSTER	**188 192 882**	**205 793 477**	**171 582 083**	**200 715 827**	**207 143 694**
1000	**Skatter:**	**156 706 102**	**173 236 902**	**144 350 558**	**166 983 903**	**174 642 603**
1100	**Skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse:**	**36 630 900**	**38 964 000**	**35 674 049**	**38 619 524**	**37 169 000**
1110	*Fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse:*	*26 341 000*	*28 356 000*	*27 921 479*	*25 787 000*	*26 578 000*
1111	Fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse	26 341 000	28 356 000	27 921 479	25 787 000	26 578 000
1120	*Juridiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse:*	*6 962 000*	*7 181 000*	*4 328 392*	*8 699 000*	*7 128 000*
1121	Juridiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse	6 962 000	7 181 000	4 328 392	8 699 000	7 128 000
1130	*Ofördelbara skatter på inkomst, realisationsvinst och rörelse:*	*2 500 000*	*2 500 000*	*2 635 983*	*3 277 482*	*2 500 000*
1131	Ofördelbara skatter på inkomst, realisationsvinst och rörelse	2 500 000	2 500 000	2 635 983	3 277 482	2 500 000
1140	*Övriga inkomstskatter:*	*827 900*	*927 000*	*788 194*	*856 042*	*963 000*
1141	Kupongskatt	48 000	49 000	51 172	48 726	50 000
1142	Utskiftningsskatt och ersättningsskatt	31 900	10 000	20 921	31 900	10 000
1143	Bevillningsskatt	3 000	3 000	2 794	1 360	3 000
1144	Lotterivinstskatt	745 000	865 000	713 307	774 056	900 000
1200	**Lagstadgade socialavgifter:**	**35 776 100**	**46 402 900**	**32 917 828**	**40 013 046**	**47 734 000**
1211	Folkpensionsavgift	26 636 000	30 481 000	24 341 211	29 000 024	31 340 000
1221	Sjukförsäkringsavgift, netto	−997 000	1 787 000			
1231	Barnomsorgsavgift	6 576 000	7 127 000	6 304 903	6 825 528	7 326 000
1241	Vuxenutbildningsavgift	717 000	778 000	693 208	744 806	801 000
1251	Övriga socialavgifter, netto	61 000	−129 000	−11 190	−238 044	−114 000
1261	Bidrag till förvaltningskostnader för arbetsskadeförsäkringen	54 300	57 200	52 822	55 345	58 500
1271	Inkomster av arbetsgivaravgifter till arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet	72 800	78 700	70 811	76 041	80 500
1281	Allmän löneavgift	2 656 000	6 223 000	–	5 447 000	6 416 000
1300	**Skatt på egendom:**	**3 243 600**	**3 607 501**	**2 961 655**	**3 354 205**	**3 678 101**
1310	*Skatt på fast egendom:*	*228 000*	*274 001*	*55 046*	*228 000*	*274 001*
1311	Skogsvårdsavgifter	228 000	274 000	55 046	228 000	274 000
1312	Hyreshusavgift	–	1	–	–	1
1320	*Förmögenhetsskatt:*	*740 000*	*814 000*	*717 027*	*740 000*	*814 000*
1321	Fysiska personers förmögenhetsskatt	718 000	799 000	702 216	718 000	799 000
1322	Juridiska personers förmögenhetsskatt	22 000	15 000	14 811	22 000	15 000
1330	*Arvsskatt och gåvoskatt:*	*725 000*	*790 000*	*654 989*	*761 788*	*825 000*
1331	Arvsskatt	625 000	680 000	558 317	668 626	710 000
1332	Gåvoskatt	100 000	110 000	96 672	93 162	115 000
1340	*Övrig skatt på egendom:*	*1 550 600*	*1 729 500*	*1 534 593*	*1 624 417*	*1 765 100*
1341	Stämpelskatt	1 550 600	1 729 500	1 534 593	1 624 417	1 765 100
1400	**Skatt på varor och tjänster:**	**81 055 502**	**84 262 501**	**72 797 026**	**84 997 128**	**86 061 502**
1410	*Allmänna försäljningsskatter:*	*45 800 000*	*49 200 000*	*41 300 343*	*48 610 000*	*51 000 000*
1411	Mervärdeskatt	45 800 000	49 200 000	41 300 343	48 610 000	51 000 000
1420	*1430 Skatt på specifika varor:*	*28 647 500*	*28 208 500*	*25 200 038*	*29 708 069*	*28 090 501*
1421	Bensinskatt	6 695 000	6 480 000	5 636 374	6 444 444	6 480 000

		Budgetår		Kalenderår		
		1982/83 Prognos	1983/84 Prognos	1982 Prel utfall	1983 Prognos	1984 Prognos
1422	Särskilda varuskatter	677 000	702 000	662 690	704 622	718 000
1423	Försäljningsskatt på motorfordon	560 000	590 000	615 215	584 436	562 000
1424	Tobaksskatt	3 330 000	3 520 000	3 144 012	3 481 948	3 505 000
1425	Skatt på spritdrycker	4 950 000	5 100 000	4 775 914	5 108 017	5 125 000
1426	Skatt på vin	1 230 000	1 260 000	1 183 860	1 253 286	1 265 000
1427	Skatt på malt- och läskedrycker	1 094 000	1 153 000	1 039 661	1 124 265	1 147 000
1428	Energiskatt	8 270 000	7 910 000	7 378 353	9 168 538	7 940 000
1429	Särskild avgift på svavelhaltigt bränsle	3 000	1 500	4 957	1 918	1 500
1431	Särskild beredskapsavgift för oljeprodukter	1 430 000	325 000	758 457	834 640	162 001
1432	Kassettskatt	27 000	80 000	545	66 455	80 000
1433	Skatt på videobandspelare	1 500	90 000	–	54 500	90 000
1434	Skatt på viss elektrisk kraft	375 000	935 000	–	843 000	954 000
1435	Särskild avgift mot försurning	5 000	62 000	–	38 000	61 000
1440	*Överskott vid försäljning av varor med statsmonopol:*	*290 000*	*285 000*	*232 131*	*290 000*	*285 000*
1441	AB Vin- & Spritcentralens inlevererade överskott	185 000	185 000	139 724	185 000	185 000
1442	Systembolaget ABs inlevererade överskott	105 000	100 000	92 407	105 000	100 000
1450	*Skatt på tjänster:*	*798 000*	*874 000*	*773 335*	*808 041*	*905 000*
1451	Reseskatt	148 000	148 000	165 107	129 044	148 000
1452	Skatt på annonser och reklam	291 000	331 000	274 926	306 884	351 000
1453	Totalisatormedel	280 000	310 000	259 188	289 342	319 000
1454	Skatt på spel	79 000	85 000	74 114	82 771	87 000
1460	*Skatt på vägtrafik:*	*3 920 000*	*3 990 000*	*3 846 936*	*3 908 000*	*4 021 000*
1461	Fordonsskatt	2 240 000	2 270 000	2 161 345	2 256 000	2 285 000
1462	Kilometerskatt	1 680 000	1 720 000	1 685 591	1 652 000	1 736 000
1470	*Skatt på import:*	*1 600 000*	*1 705 000*	*1 444 240*	*1 673 016*	*1 760 000*
1471	Tullmedel	1 600 000	1 705 000	1 444 240	1 673 016	1 760 000
1480	*Övriga skatter på varor och tjänster:*	*2*	*1*	*3*	*2*	*1*
1481	Övriga skatter på varor och tjänster	2	1	3	2	1
2000	**Inkomster av statens verksamhet:**	**21 760 473**	**22 441 468**	**18 275 816**	**23 080 888**	**22 192 545**
2100	**Rörelseöverskott:**	**8 043 388**	**8 626 725**	**5 602 258**	**8 516 545**	**8 832 748**
2110	*Affärsverkens inlevererade överskott:*	*2 478 500*	*3 026 400*	*2 145 637*	*2 890 590*	*3 207 100*
2111	Postverkets inlevererade överskott	81 500	100 000	86 468	79 996	105 000
2112	Televerkets inlevererade överskott	246 400	286 300	208 317	258 920	295 300
2113	Statens järnvägars inlevererade överskott	–	140 000	–	–	185 000
2114	Luftfartsverkets inlevererade överskott	96 000	142 200	84 152	107 720	155 300
2115	Förenade fabriksverkens inlevererade överskott	53 700	57 900	50 317	97 100	66 500
2116	Statens vattenfallsverks inlevererade överskott	1 913 700	2 260 000	1 619 004	2 259 654	2 360 000
2117	Domänverkets inlevererade överskott	87 200	40 000	97 379	87 200	40 000
2120	*Övriga myndigheters inlevererade överskott:*	*135 273*	*138 962*	*119 928*	*182 056*	*139 250*
2121	Statens vägverks inlevererade överskott	29 222	30 962	31 274	60 184	31 750

		Budgetår		Kalenderår		
		1982/83 Prognos	1983/84 Prognos	1982 Prel utfall	1983 Prognos	1984 Prognos
2122	Sjöfartsverkets inlevererade överskott	68 000	65 000	53 487	83 821	64 500
2123	Inlevererat överskott av uthyrning av ADB-utrustning	38 051	43 000	35 167	38 051	43 000
2130	*Riksbankens inlevererade överskott:*	*4 000 000*	*4 000 000*	*2 000 000*	*4 000 000*	*4 000 000*
2131	Riksbankens inlevererade överskott	4 000 000	4 000 000	2 000 000	4 000 000	4 000 000
2140	*Myntverkets inlevererade överskott:*	*190 000*	*128 000*	*146 377*	*159 727*	*116 000*
2141	Myntverkets inlevererade överskott	190 000	128 000	146 377	159 727	116 000
2150	*Överskott från spelverksamhet:*	*1 239 615*	*1 333 363*	*1 190 316*	*1 284 172*	*1 370 398*
2151	Tipsmedel	854 797	937 000	809 693	894 797	969 000
2152	Lotterimedel	384 818	396 363	380 623	389 375	401 398
2200	**Överskott av statens fastighetsförvaltning:**	**144 889**	**205 819**	**317 141**	**144 889**	**205 819**
2210	*Överskott av civil fastighetsförvaltning:*	*144 889*	*205 819*	*317 141*	*144 889*	*205 819*
2211	Överskott av kriminalvårdsstyrelsens fastighetsförvaltning	1 448	500	408	1 448	500
2212	Överskott av Karolinska sjukhusets fastighetsförvaltning	–	–	25 954	–	–
2213	Överskott av Akademiska sjukhusets fastighetsförvaltning	–	–	3 591	–	–
2214	Överskott av byggnadsstyrelsens fastighetsförvaltning	142 871	204 730	286 606	142 871	204 730
2215	Överskott av generaltullstyrelsens fastighetsförvaltning	570	589	582	570	589
2300	**Ränteinkomster:**	**10 156 295**	**11 198 422**	**9 371 658**	**10 760 331**	**10 766 391**
2310,						
2320	*Räntor på näringslån:*	*417 930*	*448 819*	*436 892*	*631 198*	*462 267*
2311	Räntor på lokaliseringslån	330 000	290 000	338 653	480 000	280 000
2312	Ränteinkomster på jordbrukets lagerhuslån	–	–	1	–	–
2313	Ränteinkomster på statens avdikningslån	505	420	1 898	925	365
2314	Ränteinkomster på fiskerilån	2 500	2 500	2 937	1 767	2 500
2315	Ränteinkomster på fiskberedningslån	421	927	351	723	1 371
2316	Ränteinkomster på vattenkraftslån	226	217	273	188	211
2317	Ränteinkomster på luftfartslån	2 101	2 001	2 159	2 100	2 001
2318	Ränteinkomster på statens lån till den mindre skeppsfarten	18 868	16 980	14 369	24 414	16 069
2319	Ränteinkomster på kraftledningslån	4	4	7	4	3
2321	Ränteinkomster på skogsväglån	70	55	76	70	55
2322	Räntor på övriga näringslån, Kammarkollegiet	60 599	133 143	73 407	117 250	157 023
2323	Räntor på övriga näringslån, Lantbruksstyrelsen	2 636	2 572	2 761	3 757	2 669
2330	*Räntor på bostadslån:*	*7 230 496*	*7 980 619*	*6 780 193*	*7 604 760*	*7 598 599*
2331	Ränteinkomster på egnahemslån	2	1	2	2	1
2332	Ränteinkomster på lån för bostadsbyggande	7 230 000	7 980 000	6 779 540	7 604 120	7 598 000

		Budgetår		Kalenderår		
		1982/83 Prognos	1983/84 Prognos	1982 Prel utfall	1983 Prognos	1984 Prognos
2333	Ränteinkomster på lån för bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer	330	290	329	310	270
2334	Räntor på övriga bostadslån, Bostadsstyrelsen	164	328	322	328	328
2340	*Räntor på studielån:*	*35 010*	*35 008*	*43 542*	*30 667*	*33 208*
2341	Ränteinkomster på statens lån för universitetsstudier	10	8	18	10	8
2342	Ränteinkomster på allmänna studielån	35 000	35 000	43 524	30 657	33 200
2343	Räntor på övriga studielån, Kammarkollegiet	–	–	–	–	–
2350	*Räntor på energisparlån:*	*375 000*	*415 000*	*333 214*	*395 082*	*413 000*
2351	Räntor på energisparlån	375 000	415 000	333 214	395 082	413 000
2360	*Räntor på medel avsatta till pensioner:*	*146 441*	*75 266*	*127 652*	*156 799*	*26 710*
2361	Ränteinkomster på medel avsatta till folkpensionering	105 000	40 000	90 577	107 487	–
2362	Ränteinkomster på medel avsatta till civila tjänstepensioner	3 732	2 042	3 490	5 581	–
2363	Ränteinkomster på medel avsatta till militära pensioner	439	228	468	629	–
2364	Ränteinkomster på medel avsatta till allmänna familjepensioner	11 663	6 286	10 572	17 492	–
2365	Ränteinkomster på medel avsatta vid statens pensionsanstalt	25 530	26 630	22 477	25 533	26 630
2366	Ränteinkomster på medel avsatta till pensioner för vissa av riksdagens verk	77	80	68	77	80
2370	*Räntor på beredskapslagring:*	*626 051*	*782 365*	*437 379*	*626 051*	*782 365*
2371	Räntor på beredskapslagring och förrådsanläggningar	626 051	782 365	437 379	626 051	782 365
2380, *2390*	*Övriga ränteinkomster:*	*1 325 367*	*1 461 345*	*1 212 786*	*1 315 774*	*1 450 242*
2381	Ränteinkomster på lån till personal inom utrikesförvaltningen m.m.	720	840	778	736	900
2382	Ränteinkomster på lån till personal inom biståndsförvaltningen m.m.	708	938	336	977	1 024
2383	Ränteinkomster på statens bosättningslån	20 000	14 000	26 667	17 000	12 000
2384	Ränteinkomster på lån för kommunala markförvärv	105 317	83 000	112 252	93 772	74 000
2385	Ränteinkomster på lån för studentkårlokaler	160	160	250	160	160
2386	Ränteinkomster på lån för allmänna samlingslokaler	10 500	11 500	10 018	10 842	11 900
2387	Ränteinkomster på krediter till utlandet	162	–	268	54	–
2388	Ränteinkomster på mark för naturskydd	–	–	–	–	–
2389	Ränteinkomster på lån för inventarier i vissa specialbostäder	700	700	3 375	700	700
2391	Ränteinkomster på markförvärv för jordbrukets rationalisering	6 700	6 700	6 802	8 400	6 700
2392	Räntor på intressemedel	35 800	30 800	33 689	36 353	30 800
2394	Övriga ränteinkomster	58 800	56 707	93 376	60 980	56 058
2396	Ränteinkomster på det av byggnadsstyrelsen förvaltade kapitalet	1 085 800	1 256 000	924 975	1 085 800	1 256 000

		Budgetår		Kalenderår		
		1982/83 Prognos	1983/84 Prognos	1982 Prel utfall	1983 Prognos	1984 Prognos
2400	**Aktieutdelning:**	**116 094**	**114 984**	**121 764**	**116 152**	**114 772**
2410	*Inkomster av statens aktier:*	*116 094*	*114 984*	*121 764*	*116 152*	*114 772*
2411	Inkomster av statens aktier	116 094	114 984	121 764	116 152	114 772
2500	**Offentligrättsliga avgifter:**	**1 054 457**	**1 202 567**	**1 130 882**	**1 117 942**	**1 265 689**
2511	Expeditionsavgifter	361 900	378 500	329 797	371 434	386 400
2512	Vattendomstolsavgifter	1 400	150	1 106	336	100
2513	Avgift för statlig kontroll av läkemedel	45 879	48 200	84 501	48 500	50 300
2514	Elevavgifter vid styrelsen för vårdartjänst	32	32	46	48	32
2515	Avgifter vid trafiksäkerhetsverket	–	–	–	–	–
2516	Körkortsavgifter	–	–	16 391	–	–
2517	Avgifter för registrering av motorfordon	–	–	118 425	–	–
2518	Fyravgifter, farledsvaruavgifter	281 400	306 000	265 089	295 499	306 000
2519	Skeppsmätningsavgifter	3 500	3 500	2 838	3 945	3 500
2521	Fartygsinspektionsavgifter	6 800	6 820	5 868	6 960	6 820
2522	Avgifter för granskning av biograffilm	2 200	2 497	1 733	2 373	2 567
2523	Avgifter för särskild prövning och fyllnadsprövning inom skolväsendet	900	900	820	878	900
2524	Avgifter vid statens jordbruksnämnd	2 413	2 546	2 265	2 411	2 752
2525	Avgifter för växtskyddsinspektion	7 500	7 900	7 110	7 723	8 000
2526	Avgifter vid köttbesiktning	29 600	30 600	28 897	31 596	31 300
2527	Avgifter för statskontroll av krigsmaterieltillverkning	375	420	479	336	420
2528	Avgifter vid bergsstaten	6 700	6 700	6 968	7 823	6 700
2529	Avgifter vid patent- och registreringsväsendet	110 351	101 451	115 608	104 584	101 811
2531	Avgifter för registrering i förenings m.fl. register	21 000	22 000	22 461	22 286	22 000
2532	Exekutionsavgifter	75 000	78 800	71 275	86 017	80 800
2533	Avgifter vid statens planverk	507	550	645	503	50 286
2534	Vissa avgifter för registrering av körkort och motorfordon	97 000	105 000	48 560	74 690	105 000
2535	Avgifter för statliga kreditgarantier	–	100 000	–	50 000	100 000
2536	Lotteriavgifter	–	1	–	–	1
2600	**Försäljningsinkomster:**	**259 350**	**263 950**	**294 856**	**287 466**	**271 125**
2611	Inkomster vid kriminalvården	115 000	125 000	101 591	129 726	129 500
2612	Inkomster vid statens rättskemiska laboratorium	9 200	10 100	7 002	8 884	11 000
2613	Inkomster vid Karolinska sjukhuset	–	–	941	–	–
2614	Inkomster vid statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare	150	–	455	42	–
2615	Inkomster vid arbetarskyddsstyrelsen	8 500	10 350	7 339	9 819	10 725
2616	Försäljning av sjökort	7 600	5 700	9 734	5 378	5 700
2617	Lotsavgifter	49 000	57 000	45 513	53 513	57 000
2618	Inkomster vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	–	–	54 128	–	–
2619	Inkomster vid riksantikvarieämbetet	23 000	300	18 983	21 618	1 300

		Budgetår		Kalenderår		
		1982/83 Prognos	1983/84 Prognos	1982 Prel utfall	1983 Prognos	1984 Prognos
2621	Inkomster vid lantbruksnämnderna	6 400	6 000	6 872	6 049	6 000
2622	Inkomster vid statens livsmedelsverk	1 500	1 500	1 873	1 438	1 500
2623	Inkomster vid statens veterinärmedicinska anstalt	–	–	7 621	–	–
2624	Inkomster av uppbörd av felparkeringsavgifter	39 000	48 000	32 804	50 999	48 400
2625	Utförsäljning av beredskapslager	–	–	–	–	–
2700	**Böter m.m.:**	**341 000**	**361 001**	**315 040**	**348 216**	**368 001**
2711	Restavgifter	171 000	190 000	153 440	182 724	195 000
2712	Bötesmedel	170 000	171 000	161 600	165 492	173 000
2713	Vattenföroreningsavgift	–	1	–	–	1
2800	**Övriga inkomster av statens verksamhet:**	**1 645 000**	**468 000**	**1 122 217**	**1 789 347**	**368 000**
2811	Övriga inkomster av statens verksamhet	1 645 000	468 000	1 122 217	1 789 347	368 000
3000	**Inkomster av försåld egendom**	**58 519**	**54 004**	**59 458**	**77 886**	**51 803**
3100	**Inkomster av försålda byggnader och maskiner m.m.:**	**43 419**	**38 904**	**40 115**	**62 737**	**36 703**
3110	*Affärsverkens inkomster av försålda fastigheter och maskiner:*	*36 693*	*31 001*	*33 165*	*50 348*	*31 001*
3111	Postverkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	1	1	1 455	1	1
3112	Televerkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	1 000	1 000	3 156	1 500	1 000
3113	Statens järnvägars inkomster av försålda fastigheter och maskiner	20 000	20 000	–	40 000	20 000
3114	Luftfartsverkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	–	–	–	–	–
3115	Förenade fabriksverkens inkomster av försålda fastigheter och maskiner	692	–	–	692	–
3116	Statens vattenfallsverks inkomster av försålda fastigheter och maskiner	15 000	10 000	28 554	8 155	10 000
3117	Domänverkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	–	–	–	–	–
3120	*Civila myndigheters inkomster av försålda byggnader och maskiner:*	*6 726*	*7 903*	*6 950*	*12 389*	*5 702*
3121	Kriminalvårdsstyrelsens inkomster av försålda byggnader och maskiner	300	400	84	466	400
3122	Statens vägverks inkomster av försålda byggnader och maskiner	3 426	5 153	5 439	8 461	4 152
3123	Sjöfartsverkets inkomster av försålda byggnader och maskiner	900	50	1 661	162	50
3124	Statskontorets inkomster av försålda datorer m.m.	200	100	66	200	100
3125	Byggnadsstyrelsens inkomster av försålda byggnader och maskiner	1 000	1 000	–300	1 000	1 000
3126	Generaltullstyrelsens inkomster av försålda byggnader och maskiner	900	1 200	–	2 100	–
3130	*Försvarets myndigheters inkomster av försålda byggnader och maskiner:*	–	–	–	–	–
3131	Försvarets myndigheters inkomster av försålda byggnader och maskiner	–	–	–	–	–

		Budgetår		Kalenderår		
		1982/83 Prognos	1983/84 Prognos	1982 Prel utfall	1983 Prognos	1984 Prognos
3200	**Övriga inkomster av markförsäljning:**	**100**	**100**	**4 341**	**149**	**100**
3211	Övriga inkomster av markförsäljning	100	100	4 341	149	100
3300	**Övriga inkomster av försåld egendom:**	**15 000**	**15 000**	**15 002**	**15 000**	**15 000**
3311	Inkomster av statens gruvegendom	15 000	15 000	15 002	15 000	15 000
4000	**Återbetalning av lån:**	**2 930 321**	**3 268 757**	**2 815 380**	**3 159 526**	**3 366 545**
4100	**Återbetalning av näringslån:**	**346 333**	**284 575**	**361 381**	**331 214**	**265 759**
4110	*Återbetalning av industrilån:*	*295 000*	*235 000*	*302 062*	*285 046*	*215 000*
4111	Återbetalning av lokaliseringslån	295 000	235 000	302 062	285 046	215 000
4120	*Återbetalning av jordbrukslån:*	*12 407*	*12 702*	*16 766*	*9 250*	*13 676*
4121	Återbetalning av jordbrukets lagerhuslån	–	–	22	–	–
4122	Återbetalning av statens avdikningslån	1 300	1 100	1 584	2 400	950
4123	Återbetalning av fiskerilån	10 000	9 500	13 938	5 314	9 500
4124	Återbetalning av fiskberedningslån	1 107	2 102	1 222	1 536	3 226
4130	*Återbetalning av övriga näringslån:*	*38 926*	*36 873*	*42 553*	*36 918*	*37 083*
4131	Återbetalning av vattenkraftslån	204	218	232	142	222
4132	Återbetalning av luftfartslån	2 457	2 107	1 879	2 457	2 107
4133	Återbetalning av statens lån till den mindre skeppsfarten	18 003	17 139	17 286	18 534	16 625
4134	Återbetalning av kraftledningslån	18	20	28	19	20
4135	Återbetalning av skogsväglån	65	90	119	75	85
4136	Återbetalning av övriga näringslån, Kammarkollegiet	16 679	15 799	18 693	14 051	16 524
4137	Återbetalning av övriga näringslån, Lantbruksstyrelsen	1 500	1 500	4 316	1 640	1 500
4200	**Återbetalning av bostadslån m.m.:**	**1 350 756**	**1 700 660**	**1 261 261**	**1 552 967**	**1 750 640**
4211	Återbetalning av lån till egnahem	30	10	27	30	10
4212	Återbetalning av lån för bostadsbyggande	1 350 000	1 700 000	1 258 808	1 553 905	1 750 000
4213	Återbetalning av lån för bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer	726	650	761	697	630
4214	Återbetalning av övriga bostadslån, Bostadsstyrelsen	–	–	1 665	–1 665	–
4300	**Återbetalning av studielån:**	**735 060**	**810 460**	**692 734**	**777 877**	**879 557**
4311	Återbetalning av statens lån för universitetsstudier	60	60	134	61	57
4312	Återbetalning av allmänna studielån	33 000	30 000	37 841	31 720	29 500
4313	Återbetalning av studiemedel	702 000	780 400	654 759	746 096	850 000
4400	**Återbetalning av energisparlån:**	**150 000**	**170 000**	**128 455**	**162 606**	**180 000**
4411	Återbetalning av energisparlån	150 000	170 000	128 455	162 606	180 000
4500	**Återbetalning av övriga lån:**	**348 172**	**303 062**	**371 549**	**334 862**	**290 589**
4511	Återbetalning av lån till personal inom utrikesförvaltningen m.m.	5 000	6 000	4 426	5 661	6 500
4512	Återbetalning av lån till personal inom biståndsförvaltningen m.m.	5 446	7 218	2 730	7 223	7 883

		Budgetår		Kalenderår		
		1982/83 Prognos	1983/84 Prognos	1982 Prel utfall	1983 Prognos	1984 Prognos
4513	Återbetalning av lån för kommunala markförvärv	172 247	142 000	157 150	157 149	129 500
4514	Återbetalning av lån för studentkårlokaler	900	200	944	180	200
4515	Återbetalning av lån för allmänna samlingslokaler	4 925	5 425	4 499	5 301	5 675
4516	Återbetalning av utgivna startlån och bidrag	15 000	16 000	15 202	16 539	16 500
4517	Återbetalning av u-landslån	7 000	7 000	6 909	7 328	7 000
4518	Återbetalning av krediter till utlandet	7 172	7 200	6 914	7 213	7 200
4519	Återbetalning av statens bosättningslån	50 000	40 000	62 552	44 000	40 000
4521	Återbetalning av lån för inventarier i vissa specialbostäder	1 800	1 800	7 331	1 800	1 800
4525	Återbetalning av lån för svenska FN-styrkor	25 000	20 000	34 057	20 860	20 000
4526	Återbetalning av övriga lån	53 682	50 219	68 835	61 608	48 331
5000	**Kalkylmässiga inkomster:**	**6 737 467**	**6 792 346**	**6 080 871**	**7 413 624**	**6 890 198**
5100	**Avskrivningar:**	**5 542 467**	**5 761 346**	**4 950 718**	**6 037 876**	**5 954 198**
5110	*Affärsverkens avskrivningar:*	*4 926 800*	*5 138 800*	*4 409 885*	*5 379 894*	*5 322 500*
5111	Postverkets avskrivningar	75 000	395 000	367 326	74 855	395 000
5112	Televerkets avskrivningar	1 568 100	1 829 600	1 521 849	2 057 039	1 920 800
5113	Statens järnvägars avskrivningar	1 044 000	890 000	973 119	888 379	952 500
5114	Luftfartsverkets avskrivningar	62 500	67 000	65 727	62 500	67 000
5115	Förenade fabriksverkens avskrivningar	56 000	62 000	45 846	56 000	62 000
5116	Statens vattenfallsverks avskrivningar	2 121 200	1 895 200	1 436 018	2 241 121	1 925 200
5120	*Avskrivningar på civila fastigheter:*	*201 742*	*219 405*	*204 223*	*201 742*	*219 405*
5121	Avskrivningar på civila fastigheter	201 742	219 405	204 223	201 742	219 405
5130	*Uppdragsmyndigheters komplementkostnader:*	*43 840*	*47 002*	*50 395*	*46 180*	*47 904*
5131	Uppdragsmyndigheters m.fl. komplementkostnader	43 840	47 002	50 395	46 180	47 904
5140	*Övriga avskrivningar:*	*370 085*	*356 139*	*286 215*	*410 060*	*364 389*
5141	Statens vägverks avskrivningar	165 396	140 450	142 469	177 459	144 700
5142	Sjöfartsverkets avskrivningar	75 000	91 000	51 341	102 912	95 000
5143	Avskrivningar på ADB-utrustning	99 000	94 000	91 343	99 000	94 000
5144	Avskrivningar på förrådsanläggningar för ekonomiskt försvar	30 689	30 689	1 062	30 689	30 689
5200	**Statliga pensionsavgifter, netto**	**1 195 000**	**1 031 000**	**1 130 153**	**1 375 748**	**936 000**
5211	Statliga pensionsavgifter, netto	1 195 000	1 031 000	1 130 153	1 375 748	936 000

Bilaga 2

Beräkning rörande utfallet av statsbudgetens inkomstsida för budgetåret 1982/83

		1982/83	
		I statsbudgeten beräknat belopp Tusental kr.	Beräknat utfall Tusental kr.
1000	**Skatter:**	**150 993 310**	**156 706 102**
1100	**Skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse:**	**33 851 000**	**36 630 900**
1110	*Fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse:*	*25 171 000*	*26 341 000*
1111	Fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse	25 171 000	26 341 000
1120	*Juridiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse:*	*6 875 000*	*6 962 000*
1121	Juridiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse	6 875 000	6 962 000
1130	*Ofördelbara skatter på inkomst, realisationsvinst och rörelse:*	*1 000 000*	*2 500 000*
1131	Ofördelbara skatter på inkomst, realisationsvinst och rörelse	1 000 000	2 500 000
1140	*Övriga inkomstskatter:*	*805 000*	*827 900*
1141	Kupongskatt	45 000	48 000
1142	Utskiftningsskatt och ersättningsskatt	22 000	31 900
1143	Bevillningsskatt	3 000	3 000
1144	Lotterivinstskatt	735 000	745 000
1200	**Lagstadgade socialavgifter:**	**36 201 100**	**35 776 100**
1211	Folkpensionsavgift	26 972 000	26 636 000
1221	Sjukförsäkringsavgift, netto	−742 000	−997 000
1231	Barnomsorgsavgift	6 504 000	6 576 000
1241	Vuxenutbildningsavgift	707 000	717 000
1251	Övriga socialavgifter, netto	−16 000	61 000
1261	Bidrag till förvaltningskostnader för arbetsskadeförsäkringen	53 100	54 300
1271	Inkomster av arbetsgivaravgifter till arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet	72 000	72 800
1281	Allmän löneavgift	2 651 000	2 656 000
1300	**Skatt på egendom:**	**3 298 200**	**3 243 600**
1310	*Skatt på fast egendom:*	*348 000*	*228 000*
1311	Skogsvårdsavgifter	348 000	228 000
1320	*Förmögenhetsskatt:*	*941 000*	*740 000*
1321	Fysiska personers förmögenhetsskatt	926 000	718 000
1322	Juridiska personers förmögenhetsskatt	15 000	22 000
1330	*Arvsskatt och gåvoskatt:*	*600 000*	*725 000*
1331	Arvsskatt	520 000	625 000
1332	Gåvoskatt	80 000	100 000
1340	*Övrig skatt på egendom:*	*1 409 200*	*1 550 600*
1341	Stämpelskatt	1 409 200	1 550 600
1400	**Skatt på varor och tjänster:**	**77 643 010**	**81 055 502**
1410	*Allmänna försäljningsskatter:*	*43 500 000*	*45 800 000*
1411	Mervärdeskatt	43 500 000	45 800 000
1420,			
1430	*Skatt på specifika varor:*	*27 491 000*	*28 647 500*
1421	Bensinskatt	6 590 000	6 695 000
1422	Särskilda varuskatter	599 000	677 000

		1982/83	
		I statsbudgeten beräknat belopp Tusental kr.	Beräknat utfall Tusental kr.
1423	Försäljningsskatt på motorfordon	549 500	560 000
1424	Tobaksskatt	2 940 000	3 330 000
1425	Skatt på spritdrycker	4 335 000	4 950 000
1426	Skatt på vin	1 150 000	1 230 000
1427	Skatt på malt- och läskedrycker	1 033 000	1 094 000
1428	Energiskatt	8 710 000	8 270 000
1429	Särskild avgift på svavelhaltigt bränsle	1 500	3 000
1431	Särskild beredskapsavgift för oljeprodukter	1 503 000	1 430 000
1432	Kassettskatt	80 000	27 000
1433	Skatt på videobandspelare	–	1 500
1434	Skatt på viss elektrisk kraft	–	375 000
1435	Särskild avgift för åtgärder mot försurning	–	5 000
1440	*Överskott vid försäljning av varor med statsmonopol:*	*200 000*	*290 000*
1441	AB Vin- & Spritcentralens inlevererade överskott	140 000	185 000
1442	Systembolaget ABs inlevererade överskott	60 000	105 000
1450	*Skatt på tjänster:*	*782 000*	*798 000*
1451	Reseskatt	159 000	148 000
1452	Skatt på annonser och reklam	285 000	291 000
1453	Totalisatormedel	260 000	280 000
1454	Skatt på spel	78 000	79 000
1460	*Skatt på vägtrafik:*	*4 085 000*	*3 920 000*
1461	Fordonsskatt	2 385 000	2 240 000
1462	Kilometerskatt	1 700 000	1 680 000
1470	*Skatt på import:*	*1 585 000*	*1 600 000*
1471	Tullmedel	1 585 000	1 600 000
1480	*Övriga skatter på varor och tjänster:*	*10*	*2*
1481	Övriga skatter på varor och tjänster	10	2
2000	**Inkomster av statens verksamhet:**	**18 285 345**	**21 760 473**
2100	**Rörelseöverskott:**	**6 046 936**	**8 043 388**
2110	*Affärsverkens inlevererade överskott:*	*2 484 201*	*2 478 500*
2111	Postverkets inlevererade överskott	85 000	81 500
2112	Televerkets inlevererade överskott	240 600	246 400
2113	Statens järnvägars inlevererade överskott	1	–
2114	Luftfartsverkets inlevererade överskott	115 000	96 000
2115	Förenade fabriksverkens inlevererade överskott	54 600	53 700
2116	Statens vattenfallsverks inlevererade överskott	1 932 000	1 913 700
2117	Domänverkets inlevererade överskott	57 000	87 200
2120	*Övriga myndigheters inlevererade överskott:*	*157 900*	*135 273*
2121	Statens vägverks inlevererade överskott	27 000	29 222
2122	Sjöfartsverkets inlevererade överskott	93 400	68 000
2123	Inlevererat överskott av uthyrning av ADB-utrustning	37 500	38 051
2130	*Riksbankens inlevererade överskott:*	*2 000 000*	*4 000 000*
2131	Riksbankens inlevererade överskott	2 000 000	4 000 000
2140	*Myntverkets inlevererade överskott:*	*206 000*	*190 000*
2141	Myntverkets inlevererade överskott	206 000	190 000
2150	*Överskott från spelverksamhet:*	*1 198 835*	*1 239 615*
2151	Tipsmedel	795 100	854 797
2152	Lotterimedel	403 735	384 818
2200	**Överskott av statens fastighetsförvaltning:**	**302 005**	**144 889**
2210	*Överskott av civil fastighetsförvaltning:*	*302 005*	*144 889*
2211	Överskott av kriminalvårdsstyrelsens fastighetsförvaltning	1 435	1 448

		1982/83	
		I statsbudgeten beräknat belopp Tusental kr.	Beräknat utfall Tusental kr.
2214	Överskott av byggnadsstyrelsens fastighetsförvaltning	300 000	142 871
2215	Överskott av generaltullstyrelsens fastighetsförvaltning	570	570
2300	**Ränteinkomster:**	**9 854 042**	**10 156 295**
2310,			
2320	*Räntor på näringslån:*	*392 881*	*417 930*
2311	Räntor på lokaliseringslån	310 000	330 000
2312	Ränteinkomster på jordbrukets lagerhuslån	–	–
2313	Ränteinkomster på statens avdikningslån	550	505
2314	Ränteinkomster på fiskerilån	2 500	2 500
2315	Ränteinkomster på fiskberedningslån	421	421
2316	Ränteinkomster på vattenkraftslån	226	226
2317	Ränteinkomster på luftfartslån	2 001	2 101
2318	Ränteinkomster på statens lån till den mindre skeppsfarten	13 758	18 868
2319	Ränteinkomster på kraftledningslån	4	4
2321	Ränteinkomster på skogsväglån	–	70
2322	Räntor på övriga näringslån, Kammarkollegiet	61 330	60 599
2323	Räntor på övriga näringslån, Lantbruksstyrelsen	2 091	2 636
2330	*Räntor på bostadslån:*	*7 025 673*	*7 230 496*
2331	Ränteinkomster på egnahemslån	–	2
2332	Ränteinkomster på lån för bostadsbyggande	7 025 000	7 230 000
2333	Ränteinkomster på lån för bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer	343	330
2334	Räntor på övriga bostadslån, Bostadsstyrelsen	330	164
2340	*Räntor på studielån:*	*36 845*	*35 010*
2341	Ränteinkomster på statens lån för universitetsstudier	45	10
2342	Ränteinkomster på allmänna studielån	36 800	35 000
2343	Räntor på övriga studielån, Kammarkollegiet	–	–
2350	*Räntor på energisparlån:*	*424 000*	*375 000*
2351	Räntor på energisparlån	424 000	375 000
2360	*Räntor på medel avsatta till pensioner:*	*144 928*	*146 441*
2361	Ränteinkomster på medel avsatta till folkpensionering	108 000	105 000
2362	Ränteinkomster på medel avsatta till civila tjänstepensioner	3 319	3 732
2363	Ränteinkomster på medel avsatta till militära pensioner	409	439
2364	Ränteinkomster på medel avsatta till allmänna familjepensioner	10 466	11 663
2365	Ränteinkomster på medel avsatta vid statens pensionsanstalt	22 660	25 530
2366	Ränteinkomster på medel avsatta till pensioner för vissa av riksdagens verk	74	77
2370	*Räntor på beredskapslagring:*	*573 900*	*626 051*
2371	Räntor på beredskapslagring och förrådsanläggningar	573 900	626 051
2380,			
2390	*Övriga ränteinkomster:*	*1 255 815*	*1 325 367*
2381	Ränteinkomster på lån till personal inom utrikesförvaltningen m.m.	760	720
2382	Ränteinkomster på lån till personal inom biståndsförvaltningen m.m.	330	708

		1982/83	
		I statsbudgeten beräknat belopp Tusental kr.	Beräknat utfall Tusental kr.
2383	Ränteinkomster på statens bosättningslån	18 000	20 000
2384	Ränteinkomster på lån för kommunala markförvärv	85 500	105 317
2385	Ränteinkomster på lån för studentkårlokaler	–	160
2386	Ränteinkomster på lån för allmänna samlingslokaler	11 700	10 500
2387	Ränteinkomster på krediter till utlandet	162	162
2388	Ränteinkomster på mark för naturskydd	–	–
2389	Ränteinkomster på lån för inventarier i vissa specialbostäder	1 185	700
2391	Ränteinkomster på markförvärv för jordbrukets rationalisering	10 500	6 700
2392	Räntor på intressemedel	20 800	35 800
2394	Övriga ränteinkomster	56 878	58 800
2396	Ränteinkomster på det av byggnadsstyrelsen förvaltade kapitalet	1 050 000	1 085 800
2400	**Aktieutdelning:**	**93 534**	**116 094**
2410	*Inkomster av statens aktier:*	*93 534*	*116 094*
2411	Inkomster av statens aktier	93 534	116 094
2500	**Offentligrättsliga avgifter:**	**1 053 095**	**1 054 457**
2511	Expeditionsavgifter	345 300	361 900
2512	Vattendomstolsavgifter	150	1 400
2513	Avgift för statlig kontroll av läkemedel	45 879	45 879
2514	Elevavgifter vid styrelsen för vårdartjänst	64	32
2518	Fyravgifter, farledsvaruavgifter	309 600	281 400
2519	Skeppsmätningsavgifter	3 250	3 500
2521	Fartygsinspektionsavgifter	8 380	6 800
2522	Avgifter för granskning av biograffilm	1 500	2 200
2523	Avgifter för särskild prövning och fyllnadsprövning inom skolväsendet	900	900
2524	Avgifter vid statens jordbruksnämnd	2 895	2 413
2525	Avgifter för växtskyddsinspektion	9 000	7 500
2526	Avgifter vid köttbesiktning	30 300	29 600
2527	Avgifter för statskontroll av krigsmaterieltillverkning	775	375
2528	Avgifter vid bergsstaten	6 700	6 700
2529	Avgifter vid patent- och registreringsväsendet	104 995	110 351
2531	Avgifter för registrering i förenings m.fl. register	17 000	21 000
2532	Exekutionsavgifter	68 900	75 000
2533	Avgifter vid statens planverk	507	507
2534	Vissa avgifter för registrering av körkort och motorfordon	97 000	97 000
2600	**Försäljningsinkomster:**	**254 233**	**259 350**
2611	Inkomster vid kriminalvården	110 000	115 000
2612	Inkomster vid statens rättskemiska laboratorium	8 500	9 200
2614	Inkomster vid statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare	220	150
2615	Inkomster vid arbetarskyddsstyrelsen	7 512	8 500
2616	Försäljning av sjökort	9 500	7 600
2617	Lotsavgifter	40 000	49 000
2619	Inkomster vid riksantikvarieämbetet	16 000	23 000
2621	Inkomster vid lantbruksnämnderna	5 600	6 400
2622	Inkomster vid statens livsmedelsverk	1 250	1 500
2623	Inkomster vid statens veterinärmedicinska anstalt	11 950	–
2624	Inkomster av uppbörd av felparkeringsavgifter	43 700	39 000
2625	Utförsäljning av beredskapslager	1	–

		1982/83	
		I statsbudgeten beräknat belopp Tusental kr.	Beräknat utfall Tusental kr.
2700	**Böter m.m.:**	**331 500**	**341 000**
2711	Restavgifter	171 000	171 000
2712	Bötesmedel	160 500	170 000
2800	**Övriga inkomster av statens verksamhet:**	**350 000**	**1 645 000**
2811	Övriga inkomster av statens verksamhet	350 000	1 645 000
3000	**Inkomster av försåld egendom:**	**72 153**	**58 519**
3100	**Inkomster av försålda byggnader och maskiner m.m.:**	**40 553**	**43 419**
3110	*Affärsverkens inkomster av försålda fastigheter och maskiner:*	*33 503*	*36 693*
3111	Postverkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	1	1
3112	Televerkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	1 000	1 000
3113	Statens järnvägars inkomster av försålda fastigheter och maskiner	15 000	20 000
3114	Luftfartsverkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	1	–
3115	Förenade fabriksverkens inkomster av försålda fastigheter och maskiner	7 500	692
3116	Statens vattenfallsverks inkomster av försålda fastigheter och maskiner	10 000	15 000
3117	Domänverkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	1	–
3120	*Civila myndigheters inkomster av försålda byggnader och maskiner:*	*3 650*	*6 726*
3121	Kriminalvårdsstyrelsens inkomster av försålda byggnader och maskiner	1 000	300
3122	Statens vägverks inkomster av försålda byggnader och maskiner	1 500	3 426
3123	Sjöfartsverkets inkomster av försålda byggnader och maskiner	50	900
3124	Statskontorets inkomster av försålda datorer m.m.	100	200
3125	Byggnadsstyrelsens inkomster av försålda byggnader och maskiner	1 000	1 000
3126	Generaltullstyrelsens inkomster av försålda byggnader och maskiner	–	900
3130	*Försvarets myndigheters inkomster av försålda byggnader och maskiner:*	*3 400*	–
3131	Försvarets myndigheters inkomster av försålda byggnader och maskiner	3 400	–
3200	**Övriga inkomster av markförsäljning:**	**13 600**	**100**
3211	Övriga inkomster av markförsäljning	13 600	100
3300	**Övriga inkomster av försåld egendom:**	**18 000**	**15 000**
3311	Inkomster av statens gruvegendom	18 000	15 000
4000	**Återbetalning av lån:**	**2 946 570**	**2 930 321**
4100	**Återbetalning av näringslån:**	**299 210**	**346 333**
4110	*Återbetalning av industrilån:*	*240 000*	*295 000*
4111	Återbetalning av lokaliseringslån	240 000	295 000
4120	*Återbetalning av jordbrukslån:*	*13 956*	*12 407*
4121	Återbetalning av jordbrukets lagerhuslån	–	–
4122	Återbetalning av statens avdikningslån	1 350	1 300

		1982/83	
		I statsbudgeten beräknat belopp	Beräknat utfall
		Tusental kr.	Tusental kr.
4123	Återbetalning av fiskerilån	11 500	10 000
4124	Återbetalning av fiskberedningslån	1 106	1 107
4130	*Återbetalning av övriga näringslån:*	*45 254*	*38 926*
4131	Återbetalning av vattenkraftslån	201	204
4132	Återbetalning av luftfartslån	1 956	2 457
4133	Återbetalning av statens lån till den mindre skeppsfarten	18 476	18 003
4134	Återbetalning av kraftledningslån	18	18
4135	Återbetalning av skogsväglån	–	65
4136	Återbetalning av övriga näringslån, Kammarkollegiet	23 093	16 679
4137	Återbetalning av övriga näringslån, Lantbruksstyrelsen	1 510	1 500
4200	**Återbetalning av bostadslån m.m.:**	**1 540 000**	**1 350 756**
4211	Återbetalning av lån till egnahem	–	30
4212	Återbetalning av lån för bostadsbyggande	1 539 300	1 350 000
4213	Återbetalning av lån för bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer	700	726
4214	Återbetalning av övriga bostadslån, Bostadsstyrelsen	–	–
4300	**Återbetalning av studielån:**	**673 650**	**735 060**
4311	Återbetalning av statens lån för universitetsstudier	650	60
4312	Återbetalning av allmänna studielån	38 000	33 000
4313	Återbetalning av studiemedel	635 000	702 000
4400	**Återbetalning av energisparlån:**	**134 500**	**150 000**
4411	Återbetalning av energisparlån	134 500	150 000
4500	**Återbetalning av övriga lån:**	**299 210**	**348 172**
4511	Återbetalning av lån till personal inom utrikesförvaltningen m.m.	4 800	5 000
4512	Återbetalning av lån till personal inom biståndsförvaltningen m.m.	3 650	5 446
4513	Återbetalning av lån för kommunala markförvärv	150 000	172 247
4514	Återbetalning av lån för studentkårlokaler	90	900
4515	Återbetalning av lån för allmänna samlingslokaler	4 750	4 925
4516	Återbetalning av utgivna startlån och bidrag	10 000	15 000
4517	Återbetalning av u-landslån	5 000	7 000
4518	Återbetalning av krediter till utlandet	7 172	7 172
4519	Återbetalning av statens bosättningslån	50 000	50 000
4521	Återbetalning av lån för inventarier i vissa specialbostäder	1 850	1 800
4525	Återbetalning av lån för svenska FN-styrkor	25 000	25 000
4526	Återbetalning av övriga lån	36 898	53 682
5000	**Kalkylmässiga inkomster:**	**7 239 915**	**6 737 467**
5100	**Avskrivningar:**	**5 904 915**	**5 542 467**
5110	*Affärsverkens avskrivningar:*	*5 321 300*	*4 926 800*
5111	Postverkets avskrivningar	375 000	75 000
5112	Televerkets avskrivningar	1 468 100	1 568 100
5113	Statens järnvägars avskrivningar	1 016 000	1 044 000
5114	Luftfartsverkets avskrivningar	70 200	62 500
5115	Förenade fabriksverkens avskrivningar	56 000	56 000
5116	Statens vattenfallsverks avskrivningar	2 336 000	2 121 200
5120	*Avskrivningar på civila fastigheter:*	*200 240*	*201 742*
5121	Avskrivningar på civila fastigheter	200 240	201 742

		1982/83	
		I statsbudgeten beräknat belopp	Beräknat utfall
		Tusental kr.	Tusental kr.
5130	*Uppdragsmyndigheters komplementkostnader:*	*56 461*	*43 840*
5131	Uppdragsmyndigheters m.fl. komplementkostnader	56 461	43 840
5140	*Övriga avskrivningar:*	*326 914*	*370 085*
5141	Statens vägverks avskrivningar	141 152	165 396
5142	Sjöfartsverkets avskrivningar	84 700	75 000
5143	Avskrivningar på ADB-utrustning	100 000	99 000
5144	Avskrivningar på förrådsanläggningar för ekonomiskt försvar	1 062	30 689
5200	**Statliga pensionsavgifter, netto**	**1 335 000**	**1 195 000**
5211	Statliga pensionsavgifter, netto	1 335 000	1 195 000
STATSBUDGETENS TOTALA INKOMSTER		**179 537 293**	**188 192 882**

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1983

Riksrevisionsverkets beräkning av budgetutfallet för budgetåret 1982/83

Bilaga 1.5

RIKSREVISIONSVERKET
1983-03-30

TILL REGERINGEN

Reviderad beräkning över utfallet av statsbudgeten för budgetåret 1982/83

Riksrevisionsverket (RRV) lämnar härmed en reviderad beräkning över utfallet av statsbudgeten för budgetåret 1982/83.

I beräkningarna ingår begärda anslag på tilläggsbudget I-III (prop. 1982/83:25, 50, 55, 68, 101, 120, 125, 147). Vidare ingår regeringens beslut om utnyttjande av finansfullmakten (budgetdepartementet 1982-08-26, 1982-09-09, 1982-09-16, 1982-10-21, finansdepartementet 1982-12-16). Sammanlagt uppgår de medtagna anslagen på tilläggsbudget till 21 664 milj.kr. Besluten att utnyttja finansfullmakten gäller 2 326 milj.kr.

I statsbudgeten anvisades 6 000 milj.kr. för beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto. Beloppet var avsett för tilläggsbudgetar särskilt för åtgärder inom arbetsmarknads- och industripolitiken. I denna beräkning har hänsyn tagits till utgifter på tilläggsbudget I-III enligt ovan angivna propositioner och till beslut om att utnyttja finansfullmakten. Därför ingår i beräkningen av utgifterna inte något belopp för beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto. För att undvika dubbelräkning har anvisade medel reducerats med det i statsbudgeten anvisade beloppet för beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto.

Statsbudgetens inkomster beräknas uppgå till 188 193 milj.kr. för budgetåret 1982/83 vilket är 8 656 milj.kr. mer än beräkningen i statsbudgeten. Utgifterna beräknas uppgå till 279 992 milj.kr. Det beräknade utfallet för statsbudgetens utgifter blir 6 701 milj.kr. större än vad som anvisats i statsbudgeten (inkl. tilläggsbudget I-III och finansfullmakt men exkl. beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto). Statsbudgetens underskott för budgetåret 1982/83 blir därmed 91 799 milj.kr. vilket är 1 955 milj.kr. mindre än beräkningen i statsbudgeten (inkl. tilläggsbudget, finansfullmakt, exkl. beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto). I bilaga 1 redovisas statsbudgetens inkomster och utgifter fördelade på inkomsttyp och huvudtitlar.

Tabell 1. Statsbudgeten för budgetåret 1982/83 (milj.kr.)

Inkomster	Statsbudget	Beräknat utfall	Differens beräknat utfall och statsbudget
Skatter	150 993	156 706	+5 713
Inkomster av statens verksamhet	18 285	21 760	+3 475
Inkomster av försåld egendom	72	58	− 14
Återbetalning av lån	2 947	2 931	− 16
Kalkylmässiga inkomster	7 240	6 738	− 502
Summa	**179 537**	**188 193**	**+8 656**

Utgifter	Anvisat t.o.m. tilläggs budget III	Beräknat utfall	Differens beräknat utfall och anvisat
Förslags- och obetecknade anslag	201 262	211 010	+9 748
Reservationsanslag	70 829	67 333	−3 496
Rörliga krediter (+ = ökad disposition, − = minskad disposition)	+ 1 200	+ 1 649	+ 449
Beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto	−	−	−
Summa	**273 291**	**279 992**	**+6 701**
STATSBUDGETENS SALDO (inkomster-utgifter)	−93 754	−91 799	+1 955

Inkomster

Det beräknade utfallet för inkomsterna i förhållande till beräkningen i statsbudgeten framgår av bilaga 2. Inkomsterna beräknas bli 8 656 milj.kr. större än beräkningen i statsbudgeten. De största förändringarna hänför sig till följande inkomsthuvudgrupper.

Tabell 2. Differens beräknat utfall och statsbudget (milj.kr.)

Skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse (1100)	+2 780
Lagstadgade socialavgifter (1200)	− 425
Skatt på varor och tjänster (1400)	+3 412
Rörelseöverskott (2100)	+1 997
Överskott av statens fastighetsförvaltning (2200)	− 157
Ränteinkomster (2300)	+ 302
Övriga inkomster av statens verksamhet (2800)	+1 295
Återbetalning av bostadslån m.m. (4200)	− 189
Avskrivningar (5100)	− 362
Övriga	+ 3
Summa	**+8 656**

Antaganden om utvecklingen av den totala lönesumman i statsbudgeten och denna beräkning framgår nedan.

Tabell 3. Lönesummans utveckling åren 1981–1983

	Procentuell förändring från föregående år		
	1981	1982	1983
Statsbudget	8,2	5,7	5,7
Beräkning över utfallet budgetåret 1982/83	8,0	6,6	6,7

Inkomsterna inom inkomsthuvudgruppen skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse beräknas bli 2780 milj.kr. större än beräkningen i statsbudgeten. Det beror bl.a. på att inkomsterna på titeln fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse beräknas uppgå till 26341 milj.kr. under budgetåret 1982/83 vilket är 1170 milj.kr. mer än i statsbudgeten. Den preliminära B-skatten beräknas bli 941 milj. kr. större än vad som beräknades i statsbudgeten. I statsbudgeten togs inkomsttiteln oförd elbara skatter på inkomst, realisationsvinst och rörelse upp med 1000 milj.kr. Utfallet för budgetåret 1981/82 blev 2662 milj.kr. I slutet av budgetåret 1982/83 beräknas de oförd elbara skatterna uppgå till 2500 milj.kr.

De lagstadgade socialavgifterna beräknas bli 425 milj.kr. mindre än i statsbudgeten. Inkomsterna på titeln folkpensionsavgift beräknas uppgå till 26636 milj.kr. vilket är 336 milj.kr. mindre än i statsbudgeten. Nedräkningen beror i huvudsak på riksdagens beslut att sänka avgiftsuttaget för år 1983 med 0,5 procentenheter till 9,45 procent (prop. 1982/83:55, SfU 1982/83:13, rskr 1982/83:101). Samtidigt höjdes sjukförsäkringsavgiften med 0,5 procentenheter för att täcka ökade kostnader till följd av beslutet att inte införa karensdagar i sjukförsäkringen.

Skatt på varor och tjänster beräknas uppgå till 3412 milj.kr. mer än beräkningen i statsbudgeten. Av detta belopp hänför sig 2300 milj.kr. till mervärdeskatten. Skattesatsen för mervärdeskatt höjdes den 1 januari 1983 från 17,7 procent till 19,0 procent av beskattningsvärdet, försäljningspris inkl. mervärdeskatt (SFS 1982:1184). Till följd av skattehöjningen beräknas inkomsterna öka med ca 1500 milj.kr. under budgetåret 1982/83. Inkomsterna av skatt på sprit beräknas uppgå till 4950 milj.kr. vilket är 615 milj.kr. mer än beräkningen i statsbudgeten. Ökningen beror främst på att försäljningen av spritdrycker varit större än beräknat. I förhållande till statsbudgeten har tobaksskatten räknats upp med 390 milj.kr. till 3330 milj.kr. Uppräkningen beror dels på att utfallet hittills under budgetåret varit större än beräknat, dels på höjningen av tobaksskatten fr.o.m. den 1 februari 1983 (SFS 1983:23). Den 1 januari 1983 infördes skatt på viss elektrisk kraft (SFS 1982:1201). Inkomsterna av denna skatt beräknas bli 375 milj. kr. under budgetåret 1982/83. Energiskatten beräknas uppgå till

8270 milj.kr. vilket är 440 milj.kr. lägre än i statsbudgeten. Minskningen beror främst på minskad förbrukning av eldningsolja.

Inkomsterna av rörelseöverskott beräknas bli 1997 milj. kr. större än i statsbudgeten. Det beror på att riksbankens inlevererade överskott under budgetåret 1982/83 justerats upp från 2000 milj.kr. till 4000 milj.kr. Av riksbankens nettovinst för år 1982 på 6949 milj.kr. inlevereras således 4000 milj.kr. till statsverket (Redog. 1982/83:14). Överskottet av statens fastighetsförvaltning beräknas nu uppgå till 143 milj.kr. mot 300 milj.kr. i statsbudgeten. Nedräkningen beror bl.a. på att hyrorna för inhyrda lokaler stigit snabbare än beräknat och på högre driftkostnader framför allt energikostnader.

Ränteinkomsterna beräknas bli 302 milj.kr. större än i statsbudgeten. Av ökningen hänför sig 205 milj.kr. till titeln ränteinkomster på lån för bostadsbyggande. Återbetalningarna av bostadslån m.m. beräknas däremot bli 189 milj.kr. lägre än beräkningen i statsbudgeten.

I statsbudgeten togs titeln övriga inkomster i statens verksamhet upp med 350 milj.kr. Dessa inkomster beräknas nu uppgå till 1645 milj.kr. Av inkomstökningen hänför sig 1000 milj.kr. till beslutet att vissa statliga fonder skall avvecklas och medlen överföras till statsbudgeten (prop. 1981/82:213, FiU 1982/83:11, rskr 1982/83:31). Den 1 juli 1981 överfördes 600 milj.kr. till anslaget arbetsmarknadsutbildning i samband med att arbetslöshetsfonden och arbetsmarknadsutbildningsfonden löstes upp. Återstående medel per den 30 juni 1982 skall enligt regleringsbrevet för budgetåret 1982/83 överföras till inkomsttiteln övriga inkomster i statens verksamhet. Det återstående beloppet uppgår till 291 milj.kr.

Inkomsterna inom huvudgruppen avskrivningar beräknas bli 362 milj.kr. lägre än beräkningen i statsbudgeten. Postverkets avskrivningar togs i statsbudgeten upp med 375 milj.kr. för budgetåret 1982/83. Den extra avskrivningen på 300 milj. kr. bokfördes i slutet av budgetåret 1981/82. Postverkets avskrivningar beräknas nu uppgå till 75 milj.kr. under budgetåret 1982/83. Statens vattenfallsverks avskrivningar beräknas uppgå till 2121 milj.kr. vilket är 215 milj.kr. mindre än i statsbudgeten. I förhållande till beräkningen i budgetpropositionen 1983 är det en ökning med 40 milj.kr.

Förslags- och obetecknade anslag

Utgifterna på förslags- och obetecknade anslag beräknas uppgå till 211010 milj.kr. (bilaga 3). Utgifterna på dessa anslag blir då 9748 milj.kr. större än beräkningen i statsbudgeten (inkl. tilläggsbudget I-III och beslut att utnyttja finansfullmakten samt exkl. beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto). De största differenserna mellan beräknat utfall och statsbudget anges nedan.

Tabell 4. Differens beräknat utfall och statsbudget (milj.kr.)

Anslag	Ökning (+) Minskning (−)
Försvarsdepartementet	− 359
Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader	+ 274
Täckning av merkostnader för löner och pensioner m.m.	− 800
Studiehjälp m.m.	+ 172
Studiemedel m.m.	+ 552
Folkpensioner	+ 150
Bidragsförskott	+ 176
Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område	+ 284
Regionalpolitiskt stöd: Bidragsverksamhet	+ 151
Bidrag till driften av grundskolor m.m.	− 228
Särskilda kostnader för oljelagring	+ 300
Räntor på statsskulden m.m.	+8400
Övriga	+ 676
Summa	**+9748**

Utgifterna under försvarshuvudtiteln beräknas till 19503 milj.kr. vilket är 359 milj.kr. mindre än vad som anges i statsbudgeten. Minskningen beror dels på att kompensationen för prisstegringar blir mindre än beräknat, dels på överutnyttjande budgetåret 1981/82. Förvaltningskostnaderna för den lokala polisorganisationen har räknats upp med 274 milj.kr. till 3920 milj.kr. Uppräkningen beror bl.a. på att lönekostnaderna för polisorganisationen blir större än vad som anvisas i statsbudgeten.

I statsbudgeten för budgetåret 1982/83 anvisas 1000 milj. kr. för täckning av merkostnader för löner och pensioner. Utgifterna på anslaget beräknas till 200 milj.kr. under budgetåret 1982/83. Detta belopp är avsett att täcka merkostnader för löner på reservationsanslagen, bl.a. inom universitets- och högskoleområdet.

Utfallet för anslaget studiehjälp m.m. beräknas bli 1145 milj.kr. budgetåret 1982/83. Det är 172 milj.kr. högre än i statsbudgeten. Detta beror dels på att elevantalet inom gymnasieskolan blir högre än vad som tidigare beräknats, dels på att studiebidraget och det förlängda barnbidraget ökat med 300 kr. om året fr.o.m. år 1983 (prop. 1982/83:55, SfU 1982/83:13, rskr 1982/83:101). Utgifterna från anslaget studiemedel har räknats upp med 552 milj.kr. till 3664 milj.kr. Uppräkningen beror dels på ökat antal studerande vid universitet och högskolor, dels på att 300 kr. läggs till basbeloppet för år 1983 vid beräkningen av studiemedel (prop. 1982/83:55, SfU 1982/83:13, rskr 1982/83:101). Tilläggsbeloppet till basbeloppet påverkar även anslaget folkpensioner. Jämfört med statsbudgeten för budgetåret 1982/83 har utgifterna räknats upp med 150 milj.kr. till 37770 milj.kr.

Kostnaderna för bidragsförskott beräknas uppgå till 1152 milj.kr. budgetåret 1982/83. Det är 176 milj.kr. mer än vad som anges i statsbudgeten. Ökningen beror bl.a. på att antalet bidragsberättigade barn underskattats i statsbudgeten. I statsbudgeten för budgetåret 1982/83 anvisas 3308 milj.kr. för prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. Anslagsbelastningen

har räknats upp med 284 milj.kr. till 3592 milj.kr. Det beror på att den prishöjande effekten på baslivsmedel av mervärdeskattehöjningen fr.o.m. 1 januari 1983 kompenseras med höjda subventioner (prop. 1982/83:55, JoU 1982/83:21, rskr 1982/83:102). Utgifterna för bidragsverksamheten inom ramen för det regionalpolitiska stödet beräknas öka med 151 milj.kr. till 470 milj.kr. I statsbudgeten underskattades kostnaderna för lokaliseringsbidrag, avskrivningslån och sysselsättningsstöd.

I statsbudgeten för budgetåret 1982/83 anvisas 12365 milj.kr. för bidrag till driften av grundskolor m.m. Anslagsbelastningen har räknats ned med 228 milj.kr. till 12137 milj.kr. Det beror främst på att kostnaderna för slutregleringen för budgetåret 1981/82 blev lägre än beräknat. I statsbudgeten för budgetåret 1982/83 anvisas 1178 milj.kr under anslaget beredskapslagring och industriella åtgärder. Medlen skall användas för inköp av högst 950000 m^3 råolja. För att täcka eventuella merkostnader står anslaget särskilda kostnader för oljelagring till förfogande. Anslaget tas upp i statsbudgeten med ett formellt belopp av 1000 kr. Anslagsbelastningen beräknas nu öka till 300 milj.kr. Det beror på att priserna på råolja ökat p.g.a. devalveringen av den svenska kronan (1982-10-08) och stigande dollarkurs.

Räntorna på statsskulden beräknas uppgå till 47200 milj. kr. under budgetåret 1982/83. Det är 8400 milj.kr. mer än beräkningen i statsbudgeten. Ökningen beror bl.a. på devalveringen av den svenska kronan och ett högre budgetunderskott än vad som anges i statsbudgeten.

Reservationsanslag

Anslagsbehållningarna beräknas uppgå till 21172 milj.kr. vid budgetårets slut (bilaga 4). Det är en ökning med 1496 milj.kr. jämfört med behållningarna vid början av budgetåret. De största förändringarna av anslagsbehållningarna anges nedan.

Tabell 5. Förändringar av anslagsbehållningar (milj. kr.)

Anslag	Ökning (+) Minskning (−)
Bidrag till internationella biståndsprogram	+ 187
Bilateralt utvecklingssamarbete	+ 320
Drift av statliga vägar	+ 189
Byggande av statliga vägar	+ 289
Särskilda väginvesteringar	+ 248
Teleanläggningar	− 162
Byggnadsarbeten inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde	+ 270
Bidrag till arbetslöshetsersättning och utbildningsbidrag	− 162
Sysselsättningsskapande åtgärder	+ 256
Lån till Norrbottens läns landsting för vissa investeringar (1980/81)	− 150
Vissa energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m.m.	− 200
Program för utökad prospektering m.m.	+ 240
Stöd till utbyggnad av distributionsanläggningar för fjärrvärme	+ 200
Stöd till åtgärder i samband med upphandling inom energiområdet	+ 595
Kapitaltillskott till Svenska Varv AB	+ 350
Kapitaltillskott till Zenit Shipping AB	+1 000
Tillskott av medel till Svenska Varv AB för nedläggning av Öresundsvarvet AB (1981/82)	− 336
Kapitaltillskott till Statsföretag AB (1981/82)	− 300
Lån till SSAB Svenskt Stål AB (1981/82)	− 150
Bidrag till Svenska Varv AB för vissa utvecklingskostnader (1980/81)	− 440
Avskrivningslån till varvsindustrin (1980/81)	− 397
Övriga	− 351
Summa	**+1 496**

De största förändringarna av anslagsbehållningarna hänför sig till utrikes-, kommunikations-, utbildnings-, arbetsmarknads-, bostads- och industridepartementen.

Utrikesdepartementets anslagsbehållningar beräknas öka med 497 milj.kr. till 4 476 milj.kr. vid budgetårets slut. Av ökningen hänför sig 187 milj.kr. till anslaget bidrag till internationella biståndsprogram och 320 milj.kr. till anslaget bilateralt utvecklingssamarbete. För det sistnämnda anslaget beror ökningen främst på lägre kreditgivning till andra länder än programländer i jämförelse med vad som anvisas i statsbudgeten.

Kommunikationsdepartementets anslagsbehållningar beräknas öka med 1 040 milj.kr. till 4 423 milj.kr. vid budgetårets slut. I statsbudgeten för budgetåret 1982/83 anvisas 3 171 milj.kr. för drift av statliga vägar. Regeringen föreslår att ytterligare 25 milj.kr. anvisas i tilläggsbudget III (prop. 1982/83:120). Förbrukningen beräknas nu till 3 007 milj.kr. varvid behållningen på anslaget ökar med 189 milj. kr. För byggande av statliga vägar anvisas 900 milj.kr. i statsbudgeten. Med stöd av finansfullmakten har regeringen anvisat ytterligare 917 milj.kr. för ändamålet. Anslagsbelastningen beräknas bli 1 528 milj.kr. Detta innebär att anslagsbehållningen ökar med 289 milj.kr. till 1 078 milj.kr. Riksdagen har i tilläggsbudget I

anvisat 268 milj.kr. för särskilda väginvesteringar (prop. 1982/83:50, TU 1982/83:6, rskr 1982/83:110). Av beloppet beräknas 20 milj.kr. betalas ut under budgetåret. Därmed blir anslagsbehållningen 248 milj.kr. vid budgetårets slut. För anslaget teleanläggningar anvisas 1 438 milj.kr. i statsbudgeten och 48 milj.kr. med stöd av finansfullmakten. Vid ingången av budgetåret var reservationsmedelsbehållningen 166 milj.kr. Anslagsbehållningen vid budgetårets slut beräknas till 4 milj.kr.

Utbildningsdepartementets anslagsbehållningar beräknas uppgå till 664 milj.kr. vid budgetårets slut. Det innebär en ökning med 192 milj.kr. För anslaget byggnadsarbeten inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde anvisas 195 milj.kr. i statsbudgeten. Med stöd av finansfullmakten och i tilläggsbudget I (prop. 1982/83:50, UbU 1982/83:12, rskr 1982/83:109) anvisas ytterligare 180 milj.kr. resp. 153 milj.kr. Anslagsbelastningen beräknas bli 258 milj.kr. Detta innebär att anslagsbehållningen ökar med 270 milj.kr. till 323 milj.kr.

Arbetsmarknadsdepartementets anslagsbehållningar beräknas minska med 255 milj.kr. till 3 055 milj.kr. vid slutet av budgetåret 1982/83. Behållningen på anslaget för bidrag till arbetslöshetsersättning och utbildningsbidrag beräknas minska med 162 milj.kr. Det beror på den höga arbetslösheten. För budgetåret 1982/83 har riksdagen anvisat 3 449 milj.kr. för sysselsättningsskapande åtgärder. Regeringen har med stöd av finansfullmakten anvisat ytterligare 430 milj.kr. och därutöver har riksdagen anvisat ytterligare 1 950 milj.kr. i tilläggsbudget I (prop. 1982/83:50, AU 1982/83:13, rskr 1982/83:107). Anslagsförbrukningen beräknas till 5 573 milj. kr. Därmed ökar anslagsbehållningen med 256 milj.kr. till 2 327 milj.kr. vid budgetårets slut. I statsbudgeten för budgetåret 1980/81 anvisades 500 milj.kr. för lån till Norrbottens läns landsting för vissa investeringar. Vid ingången av budgetåret 1982/83 var reservationsmedelsbehållningen 225 milj.kr. Utbetalningarna beräknas till 150 milj. kr. Reservationsmedelsbehållningen minskar med samma belopp.

Bostadsdepartementets anslagsbehållningar beräknas uppgå till 932 milj.kr. vid budgetårets slut. Det innebär en minskning med 227 milj.kr. Av detta belopp hänför sig 200 milj.kr. till vissa energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m.m.

Industridepartementets behållningar beräknas öka med 243 milj.kr. till 6 356 milj.kr. Riksdagen har i tilläggsbudget I för budgetåret 1982/83 anvisat 300 milj.kr. för program för utökad prospektering, 300 milj.kr. för stöd till utbyggnad av distributionsanläggningar för fjärrvärme och 700 milj. kr. för stöd för åtgärder i samband med upphandling inom energiområdet. Utbetalningarna under 1982/83 beräknas sammanlagt uppgå till 265 milj.kr. Det innebär att anslagsbehållningarna uppgår till 1 035 milj.kr. vid budgetårets slut. I prop. 1982/83:147 om vissa varvsfrågor m.m. föreslår regeringen att 1 850 milj.kr. anvisas på tilläggsbudget III för kapitaltillskott till Svenska Varv AB. Vidare föreslår regeringen att 3 000 milj.kr. anvisas för

kapitaltillskott till Zenit Shipping AB. Utgifterna från de båda anslagen beräknas till 1 500 milj.kr. resp. 2 000 milj.kr. för budgetåret 1982/83. Vid budgetårets slut skulle därmed anslagsbehållningarna uppgå till 350 milj. kr. resp. 1 000 milj.kr. I statsbudgeten för budgetåret 1981/82 anvisades 672 milj. kr. som tillskott av medel till Svenska Varv AB för nedläggning av Öresundsvarvet AB. Utbetalningarna uppgick till 336 milj.kr. under budgetåret 1981/82. Det återstående beloppet 336 milj. kr. betalades ut i juli 1982. I tilläggsbudget III för budgetåret 1981/82 anvisades 300 milj.kr. som kapitaltillskott till Statsföretag AB för att stärka företagets likviditet. Beloppet har betalats ut under budgetåret 1982/83. Behållningarna på anslagen bidrag till Svenska Varv AB för vissa utvecklingskostnader och avskrivningslån till varvsindustrin beräknas minska med sammanlagt 837 milj.kr.

Rörliga krediter

Beräknad disposition av rörliga krediter redovisas i bilaga 5. I statsbudgeten beräknades dispositionen av rörliga krediter öka med 1 200 milj.kr. Det utestående beloppet på rörliga krediter beräknas nu uppgå till 3 827 milj.kr. vid budgetårets slut. Det är en ökning med 1 649 milj.kr.

Det utestående beloppet vid budgetårets slut på televerkets rörliga kredit för abonnentutrustningar beräknas bli 1 129 milj.kr. Det är en ökning med 579 milj.kr. Vid början av budgetåret var det utestående beloppet på statens järnvägars rörliga kredit 138 milj.kr. Det utestående beloppet vid budgetårets slut beräknas till 400 milj.kr. dvs. en ökning med 262 milj.kr. För att utjämna tillfälliga variationer i inbetalningar till lönegarantifonden och utbetalningar av lönegarantier har kammarkollegiet tillgång till en rörlig kredit om 200 milj.kr. Vid budgetårets ingång utnyttjades 45 milj.kr. av krediten. Det utestående beloppet vid budgetårets slut beräknas till 190 milj.kr. Ökningen beror på att antalet företag som försätts i konkurs ökat jämfört med tidigare år. Vid budgetårets slut beräknar EKN-Exportkreditnämnden utnyttja 965 milj.kr. av den rörliga krediten för förluster på exportkreditgarantier. Vid budgetårets ingång var den utestående krediten 365 milj.kr. De kraftigt ökade förlusterna beror bl.a. på garantigivningen på Polen.

Beslut

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektören Berggren i närvaro av avdelningschefen Sanell, revisionsdirektören Danielsson, byrådirektören Hansson, föredragande, och förste revisorn Unander.

G Rune Berggren

Jörgen Hansson

Bilaga 1

Statsbudgeten för budgetåret 1982/83 (milj.kr.)

Inkomster	Statsbudget	Beräknat utfall	Differens beräknat utfall- och statsbudget
1000 Skatter	150 993	156 706	+5 713
2000 Inkomster av statens verksamhet	18 285	21 760	+3 475
3000 Inkomster av försåld egendom	72	58	− 14
4000 Återbetalning av lån	2 947	2 931	− 16
5000 Kalkylmässiga inkomster	7 240	6 738	− 502
Summa inkomster	**179 537**	**188 193**	**+8 656**
Underskott	**93 754**	**91 799**	**−1 955**
SUMMA	**273 291**	**279 992**	**+6 701**

Utgifter		Anvisat	Beräknat utfall	Differens beräknat utfall och anvisat
Utgiftsanslag				
I	Kungl hov- och slottsstaterna	25	25	−
II	Justitiedepartementet	7 887	8 212	+ 325
III	Utrikesdepartementet	7 089	6 634	− 455
IV	Försvarsdepartementet	20 044	19 685	− 359
V	Socialdepartementet	64 940	65 175	+ 235
VI	Kommunikationsdepartementet	14 990	13 911	−1 079
VII	Ekonomidepartementet	452	476	+ 24
VIII	Budgetdepartementet	12 817	12 014	− 803
IX	Utbildningsdepartementet	32 656	33 162	+ 506
X	Jordbruksdepartementet	6 349	6 635	+ 286
XI	Handelsdepartementet	3 236	3 651	+ 415
XII	Arbetsmarknadsdepartementet	16 889	17 282	+ 393
XIII	Bostadsdepartementet	19 213	19 497	+ 284
XIV	Industridepartementet	21 199	21 213	+ 14
XV	Kommundepartementet	2 987	3 028	+ 41
XVI	Riksdagen och dess verk m.m.	517	523	+ 6
XVII	Räntor på statsskulden m.m.	38 800	47 200	+8 400
XVIII	Oförutsedda utgifter	1	20	+ 19
	Summa	**270 091**	**278 343**	**+8 252**
Beräknad övrig medelsförbrukning				
I	Minskning av anslagsbehållningar	2 000	−	−2 000
II	Ändrad disposition av rörliga krediter	+1 200	+1 649	+ 449
	Summa	**3 200**	**+1 649**	**−1 551**
	Beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto	−	−	−
	Summa	**273 291**	**279 992**	**+6 701**

Bilaga 2

Beräkning av statsbudgetens inkomster under budgetåret 1982/83 (milj.kr.)

Inkomster		Statsbudget	Beräknat utfall	Differens beräknat utfall och statsbudget
1111	Fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse	25 171	26 341	+1 170
1121	Juridiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse	6 875	6 962	+ 87
1131	Ofördelbara skatter på inkomst, realisationsvinst och rörelse	1 000	2 500	+1 500
1211	Folkpensionsavgift	26 972	26 636	− 336
1221	Sjukförsäkringsavgift, netto	− 742	− 997	− 255
1231	Barnomsorgsavgift	6 504	6 576	+ 72
1251	Övriga socialavgifter, netto	− 16	61	+ 77
1311	Skogsvårdsavgifter	348	228	− 120
1321	Fysiska personers förmögenhetsskatt	926	718	− 208
1331	Arvsskatt	520	625	+ 105
1341	Stämpelskatt	1 409	1 551	+ 142
1411	Mervärdeskatt	43 500	45 800	+2 300
1421	Bensinskatt	6 590	6 695	+ 105
1422	Särskilda varuskatter	599	677	+ 78
1424	Tobaksskatt	2 940	3 330	+ 390
1425	Skatt på spritdrycker	4 335	4 950	+ 615
1426	Skatt på vin	1 150	1 230	+ 80
1427	Skatt på malt- och läskedrycker	1 033	1 094	+ 61
1428	Energiskatt	8 710	8 270	− 440
1431	Särskild avgift för oljeprodukter	1 503	1 430	− 73
1432	Kassettskatt	80	27	− 53
1434	Skatt på viss elektrisk kraft		375	+ 375
1441	AB Vin- & Spritcentralens inlevererade överskott	140	185	+ 45
1442	Systembolaget ABs inlevererade överskott	60	105	+ 45
1461	Fordonsskatt	2 385	2 240	− 145
2117	Domänverkets inlevererade överskott	57	87	+ 30
2131	Riksbankens inlevererade överskott	2 000	4 000	+2 000
2151	Tipsmedel	795	855	+ 60
2214	Överskott av byggnadsstyrelsens fastighetsförvaltning	300	143	− 157
2332	Ränteinkomster på lån för bostadsbyggande	7 025	7 230	+ 205
2351	Räntor på energisparlån	424	375	− 49
2371	Räntor på beredskapslagring och förrådsanläggningar	574	626	+ 52
2396	Ränteinkomster på det av byggnadsstyrelsen förvaltade kapitalet	1 050	1 086	+ 36
2811	Övriga inkomster av statens verksamhet	350	1 645	+1 295
4111	Återbetalning av lokaliseringslån	240	295	+ 55
4212	Återbetalning av lån för bostadsbyggande	1 539	1 350	− 189
4313	Återbetalning av studiemedel	635	702	+ 67
5111	Postverkets avskrivningar	375	75	− 300
5112	Televerkets avskrivningar	1 468	1 568	+ 100
5116	Statens vattenfallsverks avskrivningar	2 336	2 121	− 215
5144	Avskrivningar på förrådsanläggningar för ekonomiskt försvar	1	31	+ 30
5211	Statliga pensionsavgifter, netto	1 335	1 195	− 140
	Övriga	17 041	17 200	+ 159
	Summa	**179 537**	**188 193**	**+8 656**

Bilaga 3

Förslags- och obetecknade anslag under budgetåret 1982/83 (milj.kr.)

Utgifter				Anvisat	Beräknat utfall	Differens beräknat utfall och anvisat
II	B	4	Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader	3 646	3 920	+ 274
	E	2	Kriminalvårdsanstalter	1 128	1 180	+ 52
	F	1	Rättshjälpskostnader	170	232	+ 62
IV			Försvarsdepartementet	19 862	19 503	− 359
V	B	5	Folkpensioner	37 620	37 770	+ 150
	B	6	Bidrag till kommunala bostadstillägg till folkpension	1 050	1 111	+ 61
	B	8	Bidrag till sjukförsäkringen	3 455	3 325	− 130
	C	3	Bidrag till föräldraförsäkringen	725	675	− 50
	C	4	Bidragsförskott	976	1 152	+ 176
	G	2	Bidrag till kommunala undervisningssjukhus	945	1 005	+ 60
	I	5	Bidrag till driften av hem för vård eller boende	285	214	− 71
VIII	D	2	Skatteutjämningsbidrag till kommunerna m.m.	10 300	10 225	− 75
	G	12	Täckning av merkostnader för löner och pensioner m.m.	1 000	200	− 800
IX	D	11	Bidrag till driften av grundskolor m.m.	12 365	12 137	− 228
	D	18	Bidrag till driften av gymnasieskolor	3 738	3 795	+ 57
	D	25	Bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet m.m.	123	165	+ 42
	F	4	Bidrag till kommunal vuxenutbildning m.m.	698	755	+ 57
	F	7	Bidrag till driften av folkhögskolor m.m.	371	429	+ 58
	G	3	Studiehjälp	973	1 145	+ 172
	G	4	Studiemedel m.m.	3 112	3 664	+ 552
X	C	3	Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område	3 308	3 592	+ 284
	D	6	Bidrag till skogsvård m.m.	295	260	− 35
XI	F	2	Drift av beredskapslager	444	553	+ 109
	F	4	Särskilda kostnader för oljelagring	0	300	+ 300
XII	D	2	Åtgärder för flyktingar	113	250	+ 137
XIII	B	4	Räntebidrag m.m.	9 000	9 060	+ 60
	B	5	Eftergift av hyresförlustlån	100	66	− 34
XIV	B	16	Kostnader för statsstödd exportkreditgivning genom AB Svensk Exportkredit	1 490	1 529	+ 39
	C	1	Regionalpolitiskt stöd: Bidragsverksamhet	319	470	+ 151
	C	6	Ersättning för nedsättning av socialavgifter	80	20	− 60
	E	7	Ersättning för försenad idrifttagning av kärnreaktorer	355	485	+ 130
XVII			Räntor på statsskulden m.m.	38 800	47 200	+8 400
			Övriga	44 416	44 623	+ 207
			Summa	**201 262**	**211 010**	**+9 748**

Bilaga 4

Beräknade förändringar av anslagsbehållningar på reservationsanslag under budgetåret 1982/83 (milj.kr.)

Utgifter				Reservation 1982-07-01	Reservation 1983-06-30	Ökning (+) Minskning (−)
II	B	10	Byggnadsarbeten för polisväsendet	67	126	+ 59
III	C	1	Bidrag till internationella biståndsprogram	2206	2393	+ 187
	C	2	Bilateralt utvecklingssamarbete	1705	2025	+ 320
VI	B	2	Drift av statliga vägar	1332	1521	+ 189
	B	3	Byggande av statliga vägar	789	1078	+ 289
	B	5	Bidrag till byggande av kommunala vägar och gator	237	199	− 38
	B	11	Särskilda väginvesteringar	−	248	+ 248
	B	12	Åtgärder mot eftersatt vägunderhåll	−	75	+ 75
	1980/81					
	B	10	Byggande av mellanriksvägen Kiruna-Narvik	32	−	− 32
	D	1	Statens järnvägar	193	284	+ 91
	D	5	Särskilda investeringar vid statens järnvägar	−	83	+ 83
	D		Särskilda järnvägsinvesteringar m.m. i Norrbotten	−	44	+ 44
	E	4	Sjöfartsmateriel m.m.	57	15	− 42
	F	1	Flygplatser m.m.	121	154	+ 33
	G	4	Särskilda investeringar för postverket	−	110	+ 110
	H	1	Teleanläggningar	166	4	− 162
	H	2	Särskilda investeringar i teleanläggningar	−	130	+ 130
	I	19	Åtgärder för att främja investeringar och utvecklingsarbete i kollektivtrafiken	−	35	+ 35
	1979/80					
	IC	3	Särskilda investeringar i järnvägsanläggningar i Norrbottens län	106	47	− 59
VIII	E	2	Byggnadsarbeten för statlig förvaltning	64	31	− 33
IX	F	8	Lån till byggnadsarbeten vid folkhögskolor	34	3	− 31
	G	5	Vuxenstudiestöd m.m.	174	114	− 60
	I	1	Byggnadsarbeten inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde	53	323	+ 270
XI	F	3	Beredskapslagring och industriella åtgärder	149	184	+ 35
XII	B	2	Arbetsmarknadsutbildning	582	447	− 135
	B	3	Bidrag till arbetslöshetsersättning och utbildningsbidrag	231	69	− 162
	B	4	Sysselsättningsskapande åtgärder	2071	2327	+ 256
	B	11	Särskilda sysselsättningsskapande åtgärder i Norrbottens län	−	50	+ 50

Utgifter			Reservation 1982-07-01	Reservation 1983-06-30	Ökning (+) Minskning (−)
	1980/81				
	B 12	Lån till Norrbottens läns landsting för vissa investeringar	225	75	− 150
	C 3	Särskilda åtgärder för arbetsanpassning och sysselsättning	120	20	− 100
XIII	B 17	Vissa energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m.m.	955	755	− 200
	B 19	Åtgärder i bostadsområden med stor andel outhyrda lägenheter	−	45	+ 45
XIV	B 3	Bidrag till regionala utvecklingsfonder m.m.	9	51	+ 42
	1978/79				
	B 25	Bidrag till fartygsexport till utvecklingsländer	125	60	− 65
	C 2	Regionalpolitiskt stöd: Lokaliseringslån	1813	1913	+ 100
	C 3	Regionalpolitiskt stöd: Regionala utvecklingsinsatser	109	144	+ 35
	C 5	Åtgärder för ökad sysselsättning i Norrbottens län	−	70	+ 70
	D 8	Program för utökad prospektering m.m.	−	240	+ 240
	E 11	Statens vattenfallsverk: Kraftstationer m.m.	464	330	− 134
	E 14	Stöd till utbyggnad av distributionsanläggningar för fjärrvärme	−	200	+ 200
	E 15	Stöd till åtgärder i samband med upphandling inom energiområdet	−	595	+ 595
	1980/81				
	E 6	Energibesparande åtgärder inom näringslivet m.m.	235	143	− 92
	1980/81				
	F 21	Lån till Saab-Scania AB	90	−	− 90
	G	Lån till SSAB Svenskt Stål AB för rekonstruktionsändamål	−	87	+ 87
	G	Kapitaltillskott till Svenska Varv AB	−	350	+ 350
	G	Kapitaltillskott till Zenit Shipping AB	−	1000	+1000
	G	Finansiering av stirlingmotorutveckling	−	62	+ 62
	1981/82				
	G 8	Tillskott av medel till Svenska Varv AB för nedläggning av Öresundsvarvet	336	−	− 336
	1981/82				
	G 15	Lån till SSAB Svenskt Stål AB	150	−	− 150
	1981/82				
	G 19	Kapitaltillskott till Statsföretag AB	300	−	− 300
	1980/81				
	G 7	Medelstillskott till Svenska Varv AB	73	31	− 42
	1980/81				
	G 8	Bidrag till Svenska Varv AB för vissa utvecklingskostnader	440	−	− 440
	1980/81				
	G 10	Medelstillskott för Karlskronavarvet AB	57	20	− 37

Utgifter	Reservation 1982-07-01	Reservation 1983-06-30	Ökning (+) Minskning (−)
1980/81			
G 12 Avskrivningslån till varvsindustrin m. m.	491	94	− 397
1980/81			
G 15 Lån till SSAB Svenskt Stål AB för strukturändamål	146	114	− 32
1980/81			
C 20 Tillskott av medel till Karlskronavarvet AB för sysselsättningsfrämjande åtgärder	94	17	− 77
Övriga	3075	2637	− 438
Summa	**19676**	**21172**	**+1496**

Bilaga 5

Beräknad disposition av rörliga krediter

	Utestående belopp 1982-06-30	Beräknat utestående belopp 1983-06-30	Beräknad förändring 1982/83
Televerket	743	690	− 53
Televerket, Abonnentutrustningar	550	1 129	+ 579
Statens järnvägar	138	400	+ 262
Luftfartsverket	−	40	+ 40
Statens jordbruksnämnd	111	172	+ 61
Kammarkollegiet	45	190	+ 145
Förluster på exportkreditgarantier	365	965	+ 600
Övriga	226	241	+ 15
Summa	**2178**	**3827**	**+1649**

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1983

Specifikation av statsbudgetens inkomster under budgetåret 1983/84

Bilaga 1.6 Specifikation av statsbudgetens inkomster

Specifikation av statsbudgetens inkomster under budgetåret 1983/84

1000 Skatter:			
1100 Skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse:			
1110 Fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse:			
1111 Fysiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse	28 356 000 000	*28 856 000 000*	
1120 Juridiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse:			
1121 Juridiska personers skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse	7 181 000 000	*7 181 000 000*	
1130 Ofördelbara skatter på inkomst, realisationsvinst och rörelse:			
1131 Ofördelbara skatter på inkomst, realisationsvinst och rörelse	2 500 000 000	*2 500 000 000*	
1140 Övriga inkomstskatter:			
1141 Kupongskatt	49 000 000		
1142 Utskiftningsskatt och ersättningsskatt	10 000 000		
1143 Bevillningsskatt	3 000 000		
1144 Lotterivinstskatt	865 000 000	*927 000 000*	**39 464 000 000**
1200 Lagstadgade socialavgifter:			
1211 Folkpensionsavgift	30 750 000 000		
1221 Sjukförsäkringsavgift, netto	1 900 000 000		
1231 Barnomsorgsavgift	7 165 000 000		
1241 Vuxenutbildningsavgift	781 000 000		
1251 Övriga socialavgifter, netto	−120 000 000		
1261 Bidrag till förvaltningskostnader för arbetsskadeförsäkringen	57 200 000		
1271 Inkomster av arbetsgivaravgifter till arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet	78 700 000		
1281 Allmän löneavgift	6 250 000 000	*46 861 900 000*	**46 861 900 000**

1300 Skatt på egendom:			
1310 Skatt på fast egendom:			
1311 Skogsvårdsavgifter	274 000 000		
1312 Hyreshusavgift	1 000	*274 001 000*	
1320 Förmögenhetsskatt:			
1321 Fysiska personers förmögenhetsskatt	799 000 000		
1322 Juridiska personers förmögenhetsskatt	15 000 000	*814 000 000*	
1330 Arvsskatt och gåvoskatt:			
1331 Arvsskatt	680 000 000		
1332 Gåvoskatt	110 000 000	*790 000 000*	
1340 Övrig skatt på egendom:			
1341 Stämpelskatt	1 729 500 000	*1 729 500 000*	**3 607 501 000**
1400 Skatt på varor och tjänster:			
1410 Allmänna försäljningsskatter:			
1411 Mervärdeskatt	49 100 000 000	*49 100 000 000*	
1420, 1430 Skatt på specifika varor:			
1421 Bensinskatt	6 480 000 000		
1422 Särskilda varuskatter	702 000 000		
1423 Försäljningsskatt på motorfordon	590 000 000		
1424 Tobaksskatt	3 820 000 000		
1425 Skatt på spritdrycker	5 950 000 000		
1426 Skatt på vin	1 460 000 000		
1427 Skatt på malt- och läskedrycker	1 253 000 000		
1428 Energiskatt	7 910 000 000		
1429 Särskild avgift på svavelhaltigt bränsle	1 500 000		
1431 Särskild avgift för oljeprodukter	325 000 000		
1432 Kassettskatt	80 000 000		
1433 Skatt på vidoeobandspelare	90 000 000		
1434 Skatt på viss elektrisk kraft	935 000 000		
1435 Särskild avgift mot försurning	62 000 000	*29 658 500 000*	
1440 Överskott vid försäljning av varor med statsmonopol:			
1441 AB Vin- & Spritcentralens inlevererade överskott	185 000 000		
1442 Systembolaget AB:s inlevererade överskott	100 000 000	*285 000 000*	
1450 Skatt på tjänster:			
1451 Reseskatt	148 000 000		
1452 Skatt på annonser och reklam	331 000 000		
1453 Totalisatormedel	310 000 000		
1454 Skatt på spel	85 000 000	*874 000 000*	

1460 Skatt på vägtrafik:			
1461 Fordonsskatt	2 270 000 000		
1462 Kilometerskatt	1 720 000 000	*3 990 000 000*	
1470 Skatt på import:			
1471 Tullmedel	1 705 000 000	*1 705 000 000*	
1480 Övriga skatter på varor och tjänster:			
1481 Övriga skatter på varor och tjänster	1 000	*1 000*	**85 612 501 000**
		Summa Skatter	**175 545 902 000**

2000 Inkomster av statens verksamhet:

2100 Rörelseöverskott:

2110 Affärsverkens inlevererade överskott:			
2111 Postverkets inlevererade överskott	100 000 000		
2112 Televerkets inlevererade överskott	286 300 000		
2113 Statens järnvägars inlevererade överskott	140 000 000		
2114 Luftfartsverkets inlevererade överskott	142 200 000		
2115 Förenade fabriksverkens inlevererade överskott	57 900 000		
2116 Statens Vattenfallsverks inlevererade överskott	2 260 000 000		
2117 Domänverkets inlevererade överskott	40 000 000	*3 026 400 000*	
2120 Övriga myndigheters inlevererade överskott:			
2121 Statens Vägverks inlevererade överskott	30 962 000		
2122 Sjöfartsverkets inlevererade överskott	65 000 000		
2123 Inlevererat överskott av uthyrning av ADB-utrustning	43 000 000	*138 962 000*	
2130 Riksbankens inlevererade överskott:			
2131 Riksbankens inlevererade överskott	4 000 000 000	*4 000 000 000*	
2140 Myntverkets inlevererade överskott:			
2141 Myntverkets inlevererade överskott	128 000 000	*128 000 000*	
2150 Överskott från spelverksamhet:			
2151 Tipsmedel	937 000 000		
2152 Lotterimedel	396 363 000	*1 333 363 000*	**8 626 725 000**

2200 Överskott av statens fastighetsförvaltning:			
2210 Överskott av civil fastighetsförvaltning:			
2211 Överskott av kriminalvårdsstyrelsens fastighetsförvaltning	500 000		
2214 Överskott av byggnadsstyrelsens fastighetsförvaltning	204 730 000		
2215 Överskott av generaltullstyrelsens fastighetsförvaltning	589 000	*205 819 000*	**205 819 000**
2300 Ränteinkomster:			
2310, 2320 Räntor på näringslån:			
2311 Räntor på lokaliseringslån	290 000 000		
2312 Ränteinkomster på jordbrukets lagerhuslån	–		
2313 Ränteinkomster på statens avdikningslån	420 000		
2314 Ränteinkomster på fiskerilån	2 500 000		
2315 Ränteinkomster på fiskberedningslån	927 000		
2316 Ränteinkomster på vattenkraftslån	217 000		
2317 Ränteinkomster på luftfartslån	2 001 000		
2318 Ränteinkomster på statens lån för den mindre skeppsfarten	16 980 000		
2319 Ränteinkomster på kraftledningslån	4 000		
2321 Ränteinkomster på skogsväglån	55 000		
2322 Räntor på övriga näringslån, Kammarkollegiet	133 143 000		
2323 Räntor på övriga näringslån, Lantbruksstyrelsen	2 572 000	*448 819 000*	
2330 Räntor på bostadslån:			
2331 Ränteinkomster på egnahemslån	1 000		
2332 Ränteinkomster på lån för bostadsbyggande	7 980 000 000		
2333 Ränteinkomster på lån för bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer	290 000		
2334 Räntor på övriga bostadslån, Bostadsstyrelsen	328 000	*7 980 619 000*	
2340 Räntor på studielån:			
2341 Ränteinkomster på statens lån för universitetsstudier	8 000		
2342 Ränteinkomster på allmänna studielån	35 000 000		
2343 Räntor på övriga studielån, Kammarkollegiet	–	*35 008 000*	

2350 Räntor på energisparlån:			
2351 Räntor på energisparlån	415 000 000	*415 000 000*	
2360 Räntor på medel avsatta till pensioner:			
2361 Ränteinkomster på medel avsatta till folkpensionering	40 000 000		
2362 Ränteinkomster på medel avsatta till civila tjänstepensioner	2 042 000		
2363 Ränteinkomster på medel avsatta till militära pensioner	228 000		
2364 Ränteinkomster på medel avsatta till allmänna familjepensioner	6 286 000		
2365 Ränteinkomster på medel avsatta vid statens pensionsanstalt	26 630 000		
2366 Ränteinkomster på medel avsatta till pensioner för vissa av riksdagens verk	80 000	*75 266 000*	
2370 Räntor på beredskapslagring:			
2371 Räntor på beredskapslagring och förrådsanläggningar	782 365 000	*782 365 000*	
2380, 2390 Övriga ränteinkomster:			
2381 Ränteinkomster på lån till personal inom utrikesförvaltningen m. m.	840 000		
2382 Ränteinkomster på lån till personal inom biståndsförvaltningen m. m.	938 000		
2383 Ränteinkomster på statens bosättningslån	14 000 000		
2384 Ränteinkomster på lån för kommunala markförvärv	83 000 000		
2385 Ränteinkomster på lån för studentkårlokaler	160 000		
2386 Ränteinkomster på lån för allmänna samlingslokaler	11 500 000		
2387 Ränteinkomster på krediter till utlandet	–		
2388 Ränteinkomster på mark för naturskydd	–		
2389 Ränteinkomster på lån för inventarier i vissa specialbostäder	700 000		
2391 Ränteinkomster på markförvärv för jordbrukets rationalisering	6 700 000		
2392 Räntor på intressemedel	30 800 000		
2394 Övriga ränteinkomster	56 707 000		
2396 Ränteinkomster på det av byggnadsstyrelsen förvaltade kapitalet	1 256 000 000	*1 461 345 000*	**11 198 422 000**

2400 Aktieutdelning:			
2410 Inkomster av statens aktier:			
2411 Inkomster av statens aktier	114 984 000	*114 984 000*	**114 984 000**
2500 Offentligrättsliga avgifter:			
2511 Expeditionsavgifter	378 500 000		
2512 Vattendomstolsavgifter	150 000		
2513 Avgift för statlig kontroll av läkemedel	48 200 000		
2514 Elevavgifter vid styrelsen för vårdartjänst	32 000		
2518 Fyravgifter, farledsvaruavgifter	306 000 000		
2519 Skeppsmätningsavgifter	3 500 000		
2521 Fartygsinspektionsavgifter	6 820 000		
2522 Avgifter för granskning av biograffilm	2 497 000		
2523 Avgifter för särskild prövning och fyllnadsprövning inom skolväsendet	900 000		
2524 Avgifter vid statens jordbruksnämnd	2 546 000		
2525 Avgifter för växtskyddsinspektion	7 900 000		
2526 Avgifter vid köttbesiktning	30 600 000		
2527 Avgifter för statskontroll av krigsmaterieltillverkning	420 000		
2528 Avgifter vid bergsstaten	6 700 000		
2529 Avgifter vid patent- och registreringsväsendet	101 451 000		
2531 Avgifter för registrering i förenings m. fl. register	22 000 000		
2532 Exekutionsavgifter	78 800 000		
2533 Avgifter vid statens planverk	550 000		
2534 Vissa avgifter för registrering av körkort och motorfordon	105 000 000		
2535 Avgifter för statliga garantier	100 000 000		
2536 Lotteriavgifter	1 000	*1 202 567 000*	**1 202 567 000**
2600 Försäljningsinkomster:			
2611 Inkomster vid kriminalvården	125 000 000		
2612 Inkomster vid statens rättskemiska laboratorium	10 100 000		
2614 Inkomster vid statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare	–		
2615 Inkomster vid arbetarskyddsstyrelsen	10 350 000		
2616 Försäljning av sjökort	5 700 000		
2617 Lotsavgifter	57 000 000		
2619 Inkomster vid riksantikvarieämbetet	300 000		
2621 Inkomster vid lantbruksnämnderna	6 000 000		

2622 Inkomster vid statens livsmedelsverk	1 500 000		
2623 Inkomster vid statens veterinärmedicinska anstalt	–		
2624 Inkomster av uppbörd av felparkeringsavgifter	48 000 000		
2625 Utförsäljning av beredskapslager	–	*263 950 000*	**263 950 000**
2700 Böter m. m.:			
2711 Restavgifter	190 000 000		
2712 Bötesmedel	171 000 000		
2713 Vattenföroreningsavgift	1 000	*361 001 000*	**361 001 000**
2800 Övriga inkomster av statens verksamhet:			
2811 Övriga inkomster av statens verksamhet	468 000 000	*468 000 000*	**468 000 000**
	Summa Inkomster av statens verksamhet		**22 441 468 000**
3000 Inkomster av försåld egendom:			
3100 Inkomster av försålda byggnader och maskiner m. m.:			
3110 Affärsverkens inkomster av försålda fastigheter och maskiner:			
3111 Postverkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	1 000		
3112 Televerkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	1 000 000		
3113 Statens järnvägars inkomster av försålda fastigheter och maskiner	20 000 000		
3114 Luftfartsverkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	–		
3115 Förenade fabriksverkens inkomster av försålda fastigheter och maskiner	–		
3116 Statens vattenfallsverks inkomster av försålda fastigheter och maskiner	10 000 000		
3117 Domänverkets inkomster av försålda fastigheter och maskiner	–	*31 001 000*	
3120 Civila myndigheters inkomster av försålda byggnader och maskiner:			
3121 Kriminalvårdsstyrelsens inkomster av försålda byggnader och maskiner	400 000		

3122 Statens Vägverks inkomster av försålda byggnader och maskiner	5 153 000		
3123 Sjöfartsverkets inkomster av försålda byggnader och maskiner	50 000		
3124 Statskontorets inkomster av försålda datorer m. m.	100 000		
3125 Byggnadsstyrelsens inkomster av försålda byggnader och maskiner	1 000 000		
3126 Generaltullstyrelsens inkomster av försålda byggnader och maskiner	1 200 000	*7 903 000*	
3130 Försvarets myndigheters inkomster av försålda byggnader och maskiner:			
3131 Försvarets myndigheters inkomster av försålda byggnader och maskiner	–	–	**38 904 000**
3200 Övriga inkomster av markförsäljning:			
3211 Övriga inkomster av markförsäljning	100 000	*100 000*	**100 000**
3300 Övriga inkomster av försåld egendom:			
3311 Inkomster av statens gruvegendom	15 000 000	*15 000 000*	**15 000 000**
		Summa Inkomster av försåld egendom	**54 004 000**
4000 Återbetalning av lån:			
4100 Återbetalning av näringslån:			
4110 Återbetalning av industrilån:			
4111 Återbetalning av lokaliseringslån	235 000 000	*235 000 000*	
4120 Återbetalning av jordbrukslån:			
4121 Återbetalning av jordbrukets lagerhuslån	–		
4122 Återbetalning av statens avdikningslån	1 100 000		
4123 Återbetalning av fiskerilån	9 500 000		
4124 Återbetalning av fiskberedningslån	2 102 000	*12 702 000*	
4130 Återbetalning av övriga näringslån:			
4131 Återbetalning av vattenkraftslån	218 000		
4132 Återbetalning av luftfartslån	2 107 000		
4133 Återbetalning av statens lån för den mindre skeppsfarten	17 139 000		

4134 Återbetalning av kraftledningslån	20 000		
4135 Återbetalning av skogsväglån	90 000		
4136 Återbetalning av övriga näringslån, Kammarkollegiet	15 799 000		
4137 Återbetalning av övriga näringslån, Lantbruksstyrelsen	1 500 000		
4138 Återbetalning av tidigare infriade statliga garantier	50 000 000	*86 873 000*	**334 575 000**
4200 Återbetalning av bostadslån m. m.:			
4211 Återbetalning av lån till egnahem	10 000		
4212 Återbetalning av lån för bostadsbyggande	1 700 000 000		
4213 Återbetalning av lån för bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer	650 000		
4214 Återbetalning av övriga bostadslån, Bostadsstyrelsen	–	*1 700 660 000*	**1 700 660 000**
4300 Återbetalning av studielån:			
4311 Återbetalning av statens lån för universitetsstudier	60 000		
4312 Återbetalning av allmänna studielån	30 000 000		
4313 Återbetalning av studiemedel	780 400 000	*810 460 000*	**810 460 000**
4400 Återbetalning av energisparlån:			
4411 Återbetalning av energisparlån	170 000 000	*170 000 000*	**170 000 000**
4500 Återbetalning av övriga lån:			
4511 Återbetalning av lån till personal inom utrikesförvaltningen m. m.	6 000 000		
4512 Återbetalning av lån till personal inom biståndsförvaltningen m. m.	7 218 000		
4513 Återbetalning av lån för kommunala markförvärv	142 000 000		
4514 Återbetalning av lån för studentkårlokaler	200 000		
4515 Återbetalning av lån för allmänna samlingslokaler	5 425 000		
4516 Återbetalning av utgivna startlån och bidrag	16 000 000		
4517 Återbetalning av u-landslån	7 000 000		
4518 Återbetalning av krediter till utlandet	7 200 000		
4519 Återbetalning av statens bosättningslån	40 000 000		
4521 Återbetalning av lån för inventarier i vissa specialbostäder	1 800 000		

4525 Återbetalning av lån för svenska FN-styrkor	20 000 000		
4526 Återbetalning av övriga lån	50 219 000	*303 062 000*	**303 062 000**
		Summa Återbetalning av lån	**3 318 757 000**

5000 Kalkylmässiga inkomster:

5100 Avskrivningar:

5110 Affärsverkens avskrivningar:			
5111 Postverkets avskrivningar	395 000 000		
5112 Televerkets avskrivningar	1 829 600 000		
5113 Statens järnvägars avskrivningar	890 000 000		
5114 Luftfartsverkets avskrivningar	67 000 000		
5115 Förenade fabriksverkens avskrivningar	62 000 000		
5116 Statens Vattenfallsverks avskrivningar	1 895 200 000	*5 138 800 000*	
5120 Avskrivningar på civila fastigheter:			
5121 Avskrivningar på civila fastigheter	219 405 000	*219 405 000*	
5130 Uppdragsmyndigheters komplementkostnader:			
5131 Uppdragsmyndigheters m. fl. komplementkostnader	47 002 000	*47 002 000*	
5140 Övriga avskrivningar:			
5141 Statens Vägverks avskrivningar	140 450 000		
5142 Sjöfartsverkets avskrivningar	91 000 000		
5143 Avskrivningar på ADB-utrustning	94 000 000		
5144 Avskrivningar på förrådsanläggningar för ekonomiskt försvar	30 689 000	*356 139 000*	**5 761 346 000**

5200 Statliga pensionsavgifter, netto

(Pensionsmedel inkl. Bidrag till kostnader för polis-, domstols- och uppbördsväsendet m. m.)			
5211 Statliga pensionsavgifter, netto (Pensionsmedel inkl. Bidrag till kostnader för polis-, domstols- och uppbördsväsendet m. m.)	1 031 000 000	*1 031 000 000*	**1 031 000 000**
		Summa Kalkylmässiga inkomster	**6 792 346 000**
		STATSBUDGETENS TOTALA INKOMSTER	**208 152 477 000**

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1983

Specifikation av anslags-förändringar i förhållande till budgetpropositionen för budgetåret 1983/84

Bilaga 1.7 Anslagsförändringar i förhållande till budgetpropositionen

Specifikation av anslagsförändringar i förhållande till budgetpropositionen för budgetåret 1983/84

1 000-tal kr.

Huvudtitel, anslag	Beräknat belopp i budget-proposi-tionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring
		Propositio-nens eller skrivelsens nummer	Anslags-belopp	Ökning (+) Minsk-ning (−)
III. Utrikesdepartementet				
Vissa förvaltningskostnader för utrikeshandel och exportfrämjande m. m., förslagsanslag	16 015	110	–	− 16 015
Utrikesförvaltningen, förslagsanslag	759 204	110	771 668	+ 12 464
Kommerskollegium, förslagsanslag	30 267	130	30 539	+ 272
Nordiska ministerrådets allmänna budget, förslags-anslag	59 200	169	70 040	+ 10 840
Summa	864 686		872 247	+ 7 561
IV. Försvarsdepartementet				
Beredskapslagring och industriella åtgärder, reser-vationsanslag	285 080	130	301 080	+ 16 000
Summa	285 080		301 080	+ 16 000
V. Socialdepartementet				
Bidrag till kommunala undervisningssjukhus, för-slagsanslag	945 000	123	1 090 000	+ 145 000
Statlig kontroll av läkemedel, förslagsanslag	39 688	122	40 188	+ 500
Summa	984 688		1 130 188	+ 145 500
VII. Finansdepartementet				
Finansdepartementet, förslagsanslag	46 696	110	38 868	− 9 828
Skatteutjämningsbidrag till kommunerna m. m., förslagsanslag	10 600 000	90, 150	10 811 000	+ 211 000
Tullverket: Förvaltningskostnader, förslagsanslag	660 379	130	663 379	+ 3 000
Summa	11 307 075		11 511 247	+ 204 172
VIII. Utbildningsdepartementet				
Bidrag till hälso- och sjukvård för studerande, för-slagsanslag	5 720	129	3 220	− 2 500
Nordiska ministerrådets kulturbudget, förslagsan-slag	35 100	164	46 700	+ 11 600
Bidrag till Nordiska museet, förslagsanslag	31 602	108	33 424	+ 1 822
Bidrag till vissa museer	6 783	108	4 961	− 1 822
Samhällsvetenskapliga fakulteterna, reservations-anslag	172 688	120	176 688	+ 4 000
Tekniska fakulteterna, reservationsanslag	335 429	120	344 429	+ 9 000
Kiruna geofysiska institut, reservationsanslag	14 407	120	17 407	+ 3 000
Byggnadsarbeten inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde, reservationsanslag	1	120	20 001	+ 20 000
Summa	601 730		646 830	+ 45 100

Huvudtitel, anslag	Beräknat belopp i budget-propositionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring
		Propositionens eller skrivelsens nummer	Anslagsbelopp	Ökning (+) Minskning (−)
IX. Jordbruksdepartementet				
Bidrag till trädgårdsnäringens rationalisering, m. m., förslagsanslag	4 000	162	6 000	+ 2 000
Främjande av trädgårdsnäringen, reservationsanslag	900	162	900	0
Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, förslagsanslag	3 838 000	162	3 838 000	0
Skogsvårdsstyrelserna:				
Investeringar, reservationsanslag	46 000	145	44 700	− 1 300
Myndighetsuppgifter, förslagsanslag	115 962	145	125 962	+ 10 000
Bidrag till skogsvård m. m., förslagsanslag	295 000	145	300 000	+ 5 000
Stöd till byggande av skogsvägar, förslagsanslag	50 000	145	50 000	0
Skogsstyrelsen, förslagsanslag	27 056	145	28 656	+ 1 600
Prisreglerande åtgärder på fiskets område, förslagsanslag	1	171	25 000	+ 24 999
Främjande av rennäringen, reservationsanslag	2 590	120	3 040	+ 450
Bidrag till fiskevård m. m., reservationsanslag	5 020	120	6 970	+ 1 950
Summa	4 384 529		4 429 228	+ 44 699
X. Arbetsmarknadsdepartementet				
Tillfälligt sysselsättningsbidrag för textil- och konfektionsindustrierna, reservationsanslag	300 000	130	247 000	− 53 000
Arbetsmarknadsutbildning, reservationsanslag	1 911 592	120, 130, 147	1 931 342	+ 19 750
Bidrag till arbetslöshetsersättning och utbildningsbidrag, förslagsanslag	2 313 650	130	2 316 650	+ 3 000
Arbetsmarknadsservice, förslagsanslag	1 230 082	120, 147	1 261 082	+ 31 000
Medel för särskilda insatser för övertalighet inom Luossavaara-Kiirunavaara AB (LKAB), reservationsanslag	−	120	309 000	+ 309 000
Yrkesinriktad rehabilitering, reservationsanslag	461 345	120, 147	465 145	+ 3 800
Summa	6 216 669		6 530 219	+ 313 550
XI. Bostadsdepartementet				
Bidrag till inventering och besiktning m. m. av bostadshus i Norrbottens län, reservationsanslag	−	120	9 000	+ 9 000
Lantmäteriet: Landskapsinformation, reservationsanslag	93 031	120	99 731	+ 6 700
Summa	93 031		108 731	+ 15 700
XII. Industridepartementet				
Industridepartementet, förslagsanslag	31 247	110	35 546	+ 4 299
Statens industriverk:				
Förvaltningskostnader, förslagsanslag	23 991	113	46 021	+ 22 030
Statsbidrag till nedläggningshotade företag	−	113	10 000	+ 10 000
Utredningar m. m., reservationsanslag	3 717	113	−	− 3 717
Särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län, reservationsanslag	−	120	200 000	+ 200 000
Branschfrämjande åtgärder för tekoindustrin, reservationsanslag	38 000	130	56 189	+ 18 189
Kostnader för räntebefrielse vid särskilda strukturgarantier för textil- och konfektionsindustrierna, förslagsanslag	3 500	130	1 500	− 2 000
Lån till rationaliseringsinvesteringar inom konfektionsindustrin, reservationsanslag	−	130	20 000	+ 20 000
Bidrag till Tele-X-projektet, förslagsanslag	348 000	168	574 200	+ 226 200
Räntestöd till varvsindustrin, förslagsanslag	120 000	147	135 000	+ 15 000

Huvudtitel, anslag	Beräknat belopp i budget-propositionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring
		Propositionens eller skrivelsens nummer	Anslagsbelopp	Ökning (+) Minskning (−)
Avskrivningslån till svensk varvsindustri, reservationsanslag	–	147	465 000	+ 465 000
Förlusttäckning till följd av statliga garantier till svensk varvsindustri och beställare av fartyg, förslagsanslag	–	147	50 000	+ 50 000
Infriande av förlusttäckningsgaranti, för Zenit Shipping AB, reservationsanslag	–	147	30 000	+ 30 000
Kostnader för statsstödd exportkreditgivning avseende export av fartyg m. m., förslagsanslag	480 000	147	350 000	− 130 000
Kostnader för skuldebrev till Svenska Varv AB, förslagsanslag	107 000	147	125 000	+ 18 000
Summa	1 155 455		2 098 456	+ 943 001
XIII. Civildepartementet				
Civildepartementet, förslagsanslag	11 099	110	24 789	+ 13 690
Summa	11 099		24 789	+ 13 690
XIV. Riksdagen och dess verk				
Riksdagen:				
Riksdagsutskottens studieresor utom Sverige, förslagsanslag	1 800	KU 27	2 350	+ 550
Förvaltningskostnader, förslagsanslag	125 272	Förs. 17	126 472	+ 1 200
Summa	127 072		128 822	+ 1 750
XV. Räntor på statsskulden, m. m.				
Räntor på statsskulden, m.m., förslagsanslag	56 500 000	150	55 400 000	−1 100 000
Summa	56 500 000		55 400 000	−1 100 000
Summa förändringar på statsbudgeten	**82 531 114**		**83 181 837**	**+ 650 723**

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1983

Förändringar i förslaget till statsbudget för budgetåret 1983/84 sedan budgetpropositionen

FÖRÄNDRINGAR I FÖRSLAGET TILL STATSBUDGET FÖR BUDGETÅRET 1983/84 SEDAN BUDGETPROPOSITIONEN

Statsbudgeten för budgetåret 1983/84

Inkomster

		Budget-propositionen 1 000-tal kr.	Senare ändringar 1 000-tal kr.	Summa 1 000-tal kr.
Inkomster				
Skatter		173 666 702	+1 879 200	175 545 902
Inkomster av statens verksamhet		20 903 983	+1 537 485	22 441 468
Inkomster av försåld egendom		51 004	+ 3 000	54 004
Återbetalning av lån		2 889 178	+ 429 579	3 318 757
Kalkylmässiga inkomster		6 629 796	+ 162 550	6 792 346
	Summa	204 140 663	+4 011 814	208 152 477
Underskott		−90 227 900	− 361 091	−89 866 809
	Summa	**294 368 563**	**+3 650 723**	**298 019 286**

Bilaga 1.8 Förändringar i förslaget till statsbudget budgetåret 1983/84

Utgifter

		Budget-propositionen 1 000-tal kr.	Senare ändringar 1 000-tal kr.	Summa 1 000-tal kr.
Utgiftsanslag				
Kungl. hov- och slottsstaterna		27 977	–	27 977
Justitiedepartementet		7 958 402	–	7 958 402
Utrikesdepartementet		7 874 494	+ 7 561	7 882 055
Försvarsdepartementet		22 075 514	+ 16 000	22 091 514
Socialdepartementet		70 027 622	+ 145 500	70 173 122
Kommunikationsdepartementet		14 118 352	–	14 118 352
Finansdepartementet		13 256 664	+ 204 172	13 460 836
Utbildningsdepartementet		34 263 238	+ 45 100	34 308 338
Jordbruksdepartementet		6 887 589	+ 44 699	6 932 288
Arbetsmarknadsdepartementet		15 424 486	+ 313 550	15 738 036
Bostadsdepartementet		22 067 947	+ 15 700	22 083 647
Industridepartementet		10 743 473	+ 943 001	11 686 474
Civildepartementet		6 150 579	+ 13 690	6 164 269
Riksdagen och dess verk m. m.		491 226	+ 1 750	492 976
Räntor på statsskulden m. m.		56 500 000	−1 100 000	55 400 000
Oförutsedda utgifter		1 000	–	1 000
	Summa	287 868 563	+ 650 723	288 519 286
Beräknad övrig medelsförbrukning				
Minskning av anslagsbehållningar		2 000 000	+1 000 000	3 000 000
Ökad disposition av rörliga krediter		1 500 000	–	1 500 000
	Summa	3 500 000	+1 000 000	4 500 000
Beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto		3 000 000	+2 000 000	5 000 000
	Summa	**294 368 563**	**+3 650 723**	**298 019 286**

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1983

Lagförslag

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1961:394) om tobaksskatt

Härigenom föreskrivs att 6 § lagen (1961:394) om tobaksskatt[1] skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	6 §
Registrerad skall till riksskatteverket avlämna deklaration för varje kalendermånad, varunder skattskyldighet inträtt.	*En redovisningsperiod omfattar en kalendermånad. Den som är registrerad som skattskyldig skall till riksskatteverket lämna en deklaration för varje redovisningsperiod.*
Deklaration skall insändas inom en månad efter varje beskattningsperiods utgång. Riksskatteverket äger medgiva att deklaration må insändas senare än nu sagts; dock inom tre månader efter utgången av den beskattningsperiod deklarationen avser.	*Deklarationen skall ha kommit in till riksskatteverket senast den tjugofemte i månaden efter redovisningsperioden.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984.

Äldre bestämmelser om deklarationstider gäller fortfarande i fråga om redovisningsperioder som börjar före den 1 januari 1984.

[1] Lagen omtryckt 1975:141.
Senaste lydelse av lagens rubrik 1975:141.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1977: 306) om dryckesskatt

Härigenom föreskrivs att 9 och 12 §§ lagen (1977: 306) om dryckesskatt skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
9 §	
Skattskyldighet för partihandelsbolaget *vid omsättning av spritdrycker och vin* inträder när *betalning erhålles från* det i lagen (1977: 293) om handel med drycker angivna detaljhandelsbolaget.	Skattskyldighet för partihandelsbolaget inträder när *spritdrycker och vin levereras till* det i lagen (1977: 293) om handel med drycker angivna detaljhandelsbolaget.

Skattskyldighet för tillverkare och registrerad importör vid omsättning av malt- och läskedrycker inträder när skattepliktig dryck levereras till köpare eller tages i anspråk för annat ändamål än försäljning eller, vid avregistrering, finnes i lager.

12 §	
Skattskyldig enligt 4 § skall *utan anmaning* lämna deklaration *avseende drycker* för *vilka skattskyldighet har inträtt*. Deklaration skall *lämnas för varje kalendermånad och inges till riksskatteverket senast femte dagen i andra månaden efter utgången av den månad deklarationen avser.*	*En redovisningsperiod omfattar en kalendermånad. Den som är* skattskyldig enligt 4 § skall *till riksskatteverket* lämna *en* deklaration för *varje redovisningsperiod.* Deklaration skall *ha kommit in till riksskatteverket senast den tjugofemte i månaden efter redovisningsperioden.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984.

Äldre bestämmelser om redovisningsperioder och deklarationstider gäller fortfarande i fråga om redovisningsperioder som börjar före den 1 januari 1984.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1957: 262) om allmän energiskatt

Härigenom föreskrivs att 5 och 14 §§ samt bilaga 1 till lagen (1957: 262) om allmän energiskatt[1] skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
5 §[2]	
Energiskatt utgår på bensin, utom i fall som avses i andra stycket, med *34* öre per liter och på gasol med *53* öre per liter.	Energiskatt utgår på bensin, utom i fall som avses i andra stycket, med *46* öre per liter och på gasol med *65* öre per liter.

För bensin, som används för framställning av stadsgas, skall skatten utgå med 1,6 öre per liter. I fråga om energiskatt på sådan bensin skall i övrigt gälla vad i denna lag stadgas om andra bränslen än bensin och gasol.

14 §[3]	
Skatten utgår med *3* öre per kilowattimme för elektrisk kraft som förbrukas i kommuner som anges i bilaga 2 till denna lag. I *övrigt utgår skatten för elektrisk kraft* med *4* öre per kilowattimme, *utom i* fråga om sådan kraft som förbrukas i industriell verksamhet, *då skatten utgår* med 3 öre per kilowattimme för den del av förbrukningen under ett år som överstiger 40 000 kilowattimmar.	Skatten utgår med *4,2* öre per kilowattimme för elektrisk kraft som förbrukas i kommuner som anges i bilaga 2 till denna lag *och* med *5,2* öre per kilowattimme *i övriga fall*. I fråga om sådan kraft som förbrukas i industriell verksamhet *utgår dock skatten* med 3 öre per kilowattimme för den del av förbrukningen under ett år som överstiger 40 000 kilowattimmar.

Bilaga 1 till lagen (1957: 262) om allmän energiskatt[4]

Nuvarande lydelse

Förteckning över vissa bränslen för vilka allmän energiskatt skall erläggas

Tulltaxe-nummer	Bränsle	Skattesats
ur 27.01	Stenkol	12 kr. för ton
ur 27.01	Stenkolsstybb samt stenkolsbriketter och liknande fasta bränslen, framställda av stenkol	6 kr. för ton
ur 27.02	Brunkolsbriketter	6 kr. för ton
ur 27.04	Koks och koksbriketter	14 kr. för ton
ur 27.04	Koksstybb	6 kr. för ton
ur 27.10	Fotogen med tillsats som möjliggör drift av snabbgående dieselmotor	*253* kr. för m^3
ur 27.10	Motorbrännoljor, eldningsoljor och bunkeroljor	*291* kr. för m^3
	Anm. Skatten på oljor beräknas efter varans fakturerade volym. Kan skatten icke beräknas på sådant sätt eller sker fakturering annorledes än enligt vedertagna grunder, äger beskattningsmyndigheten fastställa grunder för beräkning av volymen.	

[1] Lagen omtryckt 1975: 272.
Senaste lydelse av lagens rubrik 1975: 272.
[2] Senaste lydelse 1981: 431.
[3] Senaste lydelse 1981: 344.
[4] Senaste lydelse 1982: 450.

Föreslagen lydelse

Förteckning över vissa bränslen för vilka allmän energiskatt skall erläggas

Tulltaxe-nummer	Bränsle	Skattesats
ur 27.01	Stenkol	12 kr. för ton
ur 27.01	Stenkolsstybb samt stenkolsbriketter och liknande fasta bränslen, framställda av stenkol	6 kr. för ton
ur 27.02	Brunkolsbriketter	6 kr. för ton
ur 27.04	Koks och koksbriketter	14 kr. för ton
ur 27.04	Koksstybb	6 kr. för ton
ur 27.10	Fotogen med tillsats som möjliggör drift av snabbgående dieselmotor	*411* kr. för m^3
ur 27.10	Motorbrännoljor, eldningsoljor och bunkeroljor	*411* kr. för m^3
	Anm. Skatten på oljor beräknas efter varans fakturerade volym. Kan skatten icke beräknas på sådant sätt eller sker fakturering annorledes än enligt vedertagna grunder, äger beskattningsmyndigheten fastställa grunder för beräkning av volymen.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1983.

Den nya skattesatsen för elektrisk kraft tillämpas för energiförbrukningen efter ikraftträdandet. Om mätaravläsning görs under tiden den 22 juni–den 6 juli 1983 gäller den nya skattesatsen för tiden efter mätaravläsningen. Görs inte mätaravläsning eller görs den i endast begränsad omfattning, tillämpas den nya skattesatsen för energiförbrukningen från och med den 1 juli 1983, varvid skatten beräknas efter skälig grund. Som mätaravläsning godtas även avläsning som enligt tillämpade rutiner görs av förbrukaren.

4 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1961: 372) om bensinskatt

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1961:372) om bensinskatt[1] skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 §[2]	
Skatt utgår med 1 krona *37* öre per liter, om annat inte sägs i andra eller tredje stycket.	Skatt utgår med 1 krona *55* öre per liter, om annat inte sägs i andra eller tredje stycket.
För metanol, etanol och högre alkoholer utgår skatten med *43* öre per liter. Ingår sådan alkohol i en blandning som avses i 1 § första stycket a) eller b) utgår skatten för den inblandade alkoholen med *43* öre per liter och med 1 krona *37* öre per liter för blandningen i övrigt.	För metanol, etanol och högre alkoholer utgår skatten med *46* öre per liter. Ingår sådan alkohol i en blandning som avses i 1 § första stycket a) eller b) utgår skatten för den inblandade alkoholen med *46* öre per liter och med 1 krona *55* öre per liter för blandningen i övrigt.
För gasol utgår skatten med *33* öre per liter.	För gasol utgår skatten med *36* öre per liter.

Skatten beräknas efter varans fakturerade volym. I denna skall dock inte inräknas smörjolja som har tillsatts bensin för motordrift. Kan skatten inte beräknas på sådant sätt eller sker faktureringen inte enligt vedertagna grunder, får beskattningsmyndigheten fastställa grunder för beräkning av volymen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1983.

[1] Lagen omtryckt 1975:274.
Senaste lydelse av lagens rubrik 1975:274.
[2] Senaste lydelse 1983:118.

5 Förslag till

Lag om ändring i vägtrafikskattelagen (1973: 601)

Härigenom föreskrivs att bilagorna 1 och 2 till vägtrafikskattelagen (1973: 601)[1] skall ha nedan angivna lydelse.

Bilaga 1 till vägtrafikskattelagen (1973: 601)[2]

Nuvarande lydelse

Fordonsskatt

Fordonsslag	Skattevikt, kilogram	Skatt, kronor	
		grund-belopp	tilläggsbelopp för varje helt hundratal kilogram över den lägsta vikten i klassen
A Motorcyklar			
1 Tvåhjulig motorcykel utan sidvagn	0– 75	75	0
	76–	100	0
2 Annan motorcykel	0–	150	0
B Personbilar	0– 900	280	0
	901–	355	75
C Bussar			
1 Buss som är inrättad för drift endast med bensin eller gasol	0– 1 600	280	0
	1 601– 3 000	309	29
	3 001–	715	0
2 Annan buss	0– 1 600	280	0
	1 601– 3 000	309	29
	3 001– 7 000	715	11
	7 001–10 000	1 155	28
	10 001–30 000	1 995	49
	30 001–	11 795	0
D Lastbilar			
1 Lastbil som är inrättad för drift endast med bensin eller gasol	0– 1 600	280	0
	1 601– 3 000	309	29
	3 001–	715	0
2 Annan lastbil			
2.1 med anordning för påhängsvagn med två hjulaxlar	0– 1 600	280	0
	1 601– 3 000	309	29
	3 001– 7 000	715	16
	7 001–10 000	1 355	47
	10 001–15 000	2 765	84
	15 001–	6 965	113

[1] Lagen omtryckt 1979:280.
Senaste lydelse av lagens rubrik 1974: 869.
[2] Senaste lydelse 1980: 679.

Fordonsslag	Skattevikt, kilogram	Skatt, kronor	
		grund-belopp	tilläggsbelopp för varje helt hundratal kilogram över den lägsta vikten i klassen
med tre eller flera hjulaxlar	0– 1600	280	0
	1601– 3000	309	29
	3001– 8000	715	13
	8001–12000	1365	35
	12001–18000	2765	70
	18001–27000	6965	86
	27001–	14705	0
2.2 utan anordning för påhängsvagn med två hjulaxlar	0– 1600	280	0
	1601– 3000	309	29
	3001– 6000	715	5
	6001–10000	865	19
	10001–14000	1625	57
	14001–17000	3905	104
	17001–	7025	136
med tre eller flera hjulaxlar	0– 1600	280	0
	1601– 3000	309	29
	3001– 6000	714	3
	6001–11000	804	9
	11001–15000	1254	45
	15001–18000	3054	80
	18001–27000	5454	103
	27001–	14724	0
E Traktorer och motorredskap			
1 Trafiktraktor och registrerat motorredskap som inrättats för drift med annat drivmedel än brännolja	0– 1300	300	0
	1301– 3000	345	45
	3001– 7000	1140	75
	7001–	4200	135
2 Trafiktraktor och registrerat motorredskap som inrättats för drift med brännolja	0– 1300	*465*	*0*
	1301– 3000	*540*	*75*
	3001– 7000	*1815*	*120*
	7001–	*6615*	*215*
3 Traktor klass II	0– 2500	120	0
	2501–	180	0
F Släpvagnar			
1 Släpvagnar med skattevikt högst 3000 kilogram påhängsvagn	0– 1000	180	0
	1001– 3000	205	25
annan släpvagn	0– 1000	120	0
	1001– 3000	137	17
2 Släpvagnar med skattevikt över 3000 kilogram, som drages uteslutande av bensin- eller gasoldrivet motorfordon[1]			

[1] Drages släpvagn även av kilometerskattepliktigt fordon utgår skatt enligt 3. Drages släpvagn även av trafiktraktor eller registrerat motorredskap utgår skatt enligt 4.

Fordonsslag	Skattevikt, kilogram	Skatt, kronor	
		grund-belopp	tilläggsbelopp för varje helt hundratal kilogram över den lägsta vikten i klassen
2.1 påhängsvagnar med en hjulaxel	3001–	693	13
med två eller flera hjulaxlar	3001–13000	690	10
	13001–	1680	0
2.2 andra släpvagnar med en hjulaxel	3001–	469	9
med två hjulaxlar	3001–13000	467	7
	13001–	1160	0
med tre eller flera hjulaxlar	3001–13000	465	5
	13001–	960	0
3 Kilometerskatte-pliktiga släpvagnar			
3.1 påhängsvagnar med en hjulaxel	3001– 6000	315	25
	6001– 8000	1065	37
	8001–	1805	57
med två eller flera hjulaxlar	3001– 8000	309	19
	8001–10000	1259	30
	10001–14000	1859	50
	14001–19000	3859	65
	19001–	7109	0
3.2 andra släpvagnar med en hjulaxel	3001– 5000	215	20
	5001– 8000	615	22
	8001–	1275	41
med två hjulaxlar	3001– 8000	207	13
	8001–11000	857	21
	11001–14000	1487	33
	14001–17000	2477	41
	17001–	3707	56
med tre eller flera hjulaxlar	3001–11000	204	9
	11001–17000	924	17
	17001–25000	1944	30
	25001–32000	4344	48
	32001–	7704	0
4 Släpvagnar med skattevikt över 3000 kilogram, som drages av trafiktraktor eller registrerat motorredskap[2]			
4.1 påhängsvagnar med en hjulaxel	3001– 6000	*1020*	*60*
	6001–	*2820*	*103*
med två eller flera hjulaxlar	3001– 8000	*1010*	*51*
	8001–11000	*3560*	*129*
	11001–20000	*7430*	*163*
	20001–	*22100*	*5*

[2] Drages släpvagn även av kilometerskattepliktigt fordon utgår skatt enligt 3.

Fordonsslag	Skattevikt, kilogram	Skatt, kronor	
		grund-belopp	tilläggsbelopp för varje helt hundratal kilogram över den lägsta vikten i klassen
4.2 andra släpvagnar			
med en hjulaxel	3001– 8000	*690*	*51*
	8001–	*3240*	*113*
med två hjulaxlar	3001– 8000	*670*	*29*
	8001–11000	*2120*	*76*
	11001–17000	*4400*	*193*
	17001–	*15980*	*197*
med tre eller flera hjulaxlar	3001– 8000	*665*	*25*
	8001–11000	*1915*	*24*
	11001–14000	*2635*	*54*
	14001–20000	*4255*	*91*
	20001–25000	*9715*	*112*
	25001–30000	*15315*	*156*
	30001–35000	*23115*	*90*
	35001–	*27615*	*5*

Föreslagen lydelse

Fordonsskatt

Fordonsslag	Skattevikt, kilogram	Skatt, kronor	
		grund-belopp	tilläggsbelopp för varje helt hundratal kilogram över den lägsta vikten i klassen
A Motorcyklar			
1 Tvåhjulig motorcykel	0– 75	75	0
utan sidvagn	76–	100	0
2 Annan motorcykel	0–	150	0
B Personbilar	0– 900	280	0
	901–	355	75
C Bussar			
1 Buss som är inrättad	0– 1600	280	0
för drift endast med	1601– 3000	309	29
bensin eller gasol	3001–	715	0
2 Annan buss	0– 1600	280	0
	1601– 3000	309	29
	3001– 7000	715	11
	7001–10000	1155	28
	10001–30000	1995	49
	30001–	11795	0

Fordonsslag	Skattevikt, kilogram	Skatt, kronor	
		grund-belopp	tilläggsbelopp för varje helt hundratal kilogram över den lägsta vikten i klassen
D Lastbilar			
1 Lastbil som är inrättad för drift endast med bensin eller gasol	0– 1 600	280	0
	1 601– 3 000	309	29
	3 001–	715	0
2 Annan lastbil			
2.1 med anordning för påhängsvagn			
med två hjulaxlar	0– 1 600	280	0
	1 601– 3 000	309	29
	3 001– 7 000	715	16
	7 001–10 000	1 355	47
	10 001–15 000	2 765	84
	15 001–	6 965	113
med tre eller flera hjulaxlar	0– 1 600	280	0
	1 601– 3 000	309	29
	3 001– 8 000	715	13
	8 001–12 000	1 365	35
	12 001–18 000	2 765	70
	18 001–27 000	6 965	86
	27 001–	14 705	0
2.2 utan anordning för påhängsvagn			
med två hjulaxlar	0– 1 600	280	0
	1 601– 3 000	309	29
	3 001– 6 000	715	5
	6 001–10 000	865	19
	10 001–14 000	1 625	57
	14 001–17 000	3 905	104
	17 001–	7 025	136
med tre eller flera hjulaxlar	0– 1 600	280	0
	1 601– 3 000	309	29
	3 001– 6 000	714	3
	6 001–11 000	804	9
	11 001–15 000	1 254	45
	15 001–18 000	3 054	80
	18 001–27 000	5 454	103
	27 001–	14 724	0
E Traktorer och motorredskap			
1 Trafiktraktor och registrerat motorredskap som inrättats för drift med annat drivmedel än brännolja	0– 1 300	300	0
	1 301– 3 000	345	45
	3 001– 7 000	1 140	75
	7 001–	4 200	135
2 Trafiktraktor och registrerat motorredskap som inrättats för drift med brännolja	0– 1 300	*500*	0
	1 301– 3 000	*585*	*81*
	3 001– 7 000	*1 972*	*130*
	7 001–	*7 172*	*235*
3 Traktor klass II	0– 2 500	120	0
	2 501–	180	0

Fordonsslag	Skattevikt, kilogram	Skatt, kronor	
		grund-belopp	tilläggsbelopp för varje helt hundratal kilogram över den lägsta vikten i klassen
F Släpvagnar			
1 Släpvagnar med skattevikt högst 3 000 kilogram			
påhängsvagn	0– 1 000	180	0
	1 001– 3 000	205	25
annan släpvagn	0– 1 000	120	0
	1 001– 3 000	137	17
2 Släpvagnar med skattevikt över 3 000 kilogram, som drages uteslutande av bensin- eller gasoldrivet motorfordon[1]			
2.1 påhängsvagnar			
med en hjulaxel	3 001–	693	13
med två eller flera hjulaxlar	3 001–13 000	690	10
	13 001–	1 680	0
2.2 andra släpvagnar			
med en hjulaxel	3 001–	469	9
med två hjulaxlar	3 001–13 000	467	7
	13 001–	1 160	0
med tre eller flera hjulaxlar	3 001–13 000	465	5
	13 001–	960	0
3 Kilometerskattepliktiga släpvagnar			
3.1 påhängsvagnar			
med en hjulaxel	3 001– 6 000	315	25
	6 001– 8 000	1 065	37
	8 001–	1 805	57
med två eller flera hjulaxlar	3 001– 8 000	309	19
	8 001–10 000	1 259	30
	10 001–14 000	1 859	50
	14 001–19 000	3 859	65
	19 001–	7 109	0
3.2 andra släpvagnar			
med en hjulaxel	3 001– 5 000	215	20
	5 001– 8 000	615	22
	8 001–	1 275	41
med två hjulaxlar	3 001– 8 000	207	13
	8 001–11 000	857	21
	11 001–14 000	1 487	33
	14 001–17 000	2 477	41
	17 001–	3 707	56
med tre eller flera hjulaxlar	3 001–11 000	204	9
	11 001–17 000	924	17
	17 001–25 000	1 944	30
	25 001–32 000	4 344	48
	32 001–	7 704	0

[1] Drages släpvagn även av kilometerskattepliktigt fordon utgår skatt enligt 3. Drages släpvagn även av trafiktraktor eller registrerat motorredskap utgår skatt enligt 4.

Fordonsslag	Skattevikt, kilogram	Skatt, kronor	
		grund-belopp	tilläggsbelopp för varje helt hundratal kilogram över den lägsta vikten i klassen
4 Släpvagnar med skattevikt över 3 000 kilogram, som drages av trafiktraktor eller registrerat motorredskap[2]			
4.1 påhängsvagnar			
med en hjulaxel	3 001– 6 000	*1 085*	*65*
	6 001–	*3 035*	*105*
med två eller	3 001– 8 000	*1 075*	*55*
flera	8 001–11 000	*3 825*	*140*
hjulaxlar	11 001–20 000	*8 025*	*180*
	20 001–	*24 225*	*5*
4.2 andra släpvagnar			
med en hjulaxel	3 001– 8 000	*735*	*58*
	8 001–11 000	*3 635*	*113*
med två hjulaxlar	3 001– 8 000	*710*	*30*
	8 001–11 000	*2 210*	*90*
	11 001–17 000	*4 910*	*230*
	17 001–	*18 710*	*200*
med tre eller	3 001– 8 000	*705*	*27*
flera	8 001–11 000	*2 055*	*22*
hjulaxlar	11 001–14 000	*2 715*	*59*
	14 001–20 000	*4 485*	*103*
	20 001–25 000	*10 635*	*123*
	25 001–30 000	*16 785*	*176*
	30 001–35 000	*25 585*	*98*
	35 001–	*30 485*	*5*

[2] Drages släpvagn även av kilometerskattepliktigt fordon utgår skatt enligt 3.

Bilaga 2 till vägtrafikskattelagen (1973:601)[3]

Nuvarande lydelse

Kilometerskatt

Fordonsslag	Skattevikt, kilogram	Skatt, öre för 10 kilometer	
		grundbelopp	tilläggsbelopp för varje helt hundratal kilogram över den lägsta vikten i klassen
1 Personbil	0– 900	*100*	*0*
	901–	*108,5*	*8,5*
2 Buss	0– 1600	*119*	*0*
	1601–	*119,3*	*0,3*
3 Lastbil	0– 1600	*119*	*0*
	1601–	*120*	*1,03*
4 Släpvagnar med skattevikt över 3000 kilogram som drages av kilometerskattepliktigt fordon			
med en hjulaxel	3001–	*62*	*0,55*
med två hjulaxlar	3001–11000	*61*	*0,46*
	11001–	*97,8*	*0,85*
med tre eller flera hjulaxlar	3001–11000	*59*	*0,36*
	11001–	*87,8*	*0,68*

Är kilometerskattepliktig bil inte inrättad för drift med brännolja utgår skatt med 80 procent av angivna belopp.

[3] Senaste lydelse 1982:994.

Föreslagen lydelse
Kilometerskatt

Fordonsslag	Skattevikt, kilogram	Skatt, öre för 10 kilometer	
		grundbelopp	tilläggsbelopp för varje helt hundratal kilogram över den lägsta vikten i klassen
1 Personbil	0– 900	*117*	*0*
	901–	*127*	*10*
2 Buss	0– 1 600	*138*	*0*
	1 601–	*138,3*	*0,30*
3 Lastbil	0– 1 600	*138*	*0*
	1 601–	*139,1*	*1,12*
4 Släpvagnar med skattevikt över 3 000 kilogram som drages av kilometerskattepliktigt fordon			
med en hjulaxel	3 001–	*72*	*0,64*
med två hjulaxlar	3 001–11 000	*71*	*0,53*
	11 001–	*113,4*	*0,98*
med tre eller flera hjulaxlar	3 001–11 000	*69*	*0,42*
	11 001–	*102,6*	*0,78*

Är kilometerskattepliktig bil inte inrättad för drift med brännolja utgår skatt med 80 procent av angivna belopp.

Denna lag träder i kraft den 1 september 1983.

6 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1976:338) om vägtrafikskatt på vissa fordon, som icke är registrerade i riket

Härigenom föreskrivs att bilaga 2 till lagen (1976:338) om vägtrafikskatt på vissa fordon, som icke är registrerade i riket skall ha nedan angivna lydelse.

Bilaga 2 till lagen (1976:338) om vägtrafikskatt på vissa fordon, som icke är registrerade i riket[1]

Nuvarande lydelse

Kilometerskatt

Fordonsslag	Totalvikt, kilogram	Skatt, kronor för 10 kilometer
1. Brännoljedriven lastbil	0–10 000	*1,70*
	10 001–15 000	*2,40*
	15 001–20 000	*2,90*
	20 001–	*3,40*
2. Brännoljedriven buss	0–10 000	*1,30*
	10 001–15 000	*1,55*
	15 001–20 000	*1,70*
	20 001–	*1,85*
3. Släpvagn kopplad till eller avsedd att kopplas till brännoljedriven lastbil eller brännoljedriven buss	10 001–15 000	*0,50*
	15 001–20 000	*0,75*
	20 001–	*1,05*

Föreslagen lydelse

Kilometerskatt

Fordonsslag	Totalvikt, kilogram	Skatt, kronor för 10 kilometer
1. Brännoljedriven lastbil	0–10 000	*1,95*
	10 001–15 000	*2,70*
	15 001–20 000	*3,20*
	20 001–	*3,70*
2. Brännoljedriven buss	0–10 000	*1,50*
	10 001–15 000	*1,75*
	15 001–20 000	*1,90*
	20 001–	*2,05*
3. Släpvagn kopplad till eller avsedd att kopplas till brännoljedriven lastbil eller brännoljedriven buss	10 001–15 000	*0,70*
	15 001–20 000	*1,00*
	20 001–	*1,35*

Denna lag träder i kraft den 1 september 1983.

De äldre bestämmelserna tillämpas dock fortfarande vid beskattning av fordon som har införts till landet före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 1980:680.

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1983

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning

Bilaga 1 Reviderad finansplan

1 Andra steget 1
2 Det internationella läget 12
3 Den svenska ekonomins läge 15
4 Utsikterna för 1983 19
4.1 Försörjnings- och bytesbalansen 19
4.2 Sysselsättningen 21
4.3 Finanspolitiken och kreditmarknaden 23
5 Sveriges ekonomi 1984 och 1985 26
6 Inriktningen av den ekonomiska politiken 31
6.1 Politik för full sysselsättning 31
6.2 Kamp mot inflationen 35
6.3 Fördelningspolitiken 44
7 Reviderat budgetförslag 47
7.1 Inledning 47
7.2 Utvecklingen under 1970-talet 47
7.3 Det aktuella budgetläget 48
7.4 1983 års långtidsbudget 51
7.5 Budgetpolitiken 61
8 Kommunsektorn 76

Särskilda frågor
1 Kortare kredittider för vissa punktskatter m. m. 79
2 Skatterna på energi m. m. 86
3 Utnyttjande av finansfullmakten, m. m. 89
4 Vissa taxe- och avgiftsfrågor 91
5 Statliga kreditgarantier m. m. 93
6 Rationalisering och kostnadsbesparingar inom regeringskansliet m. m. 96
7 Statsbudgeten budgetåren 1982/83 och 1983/84 98
7.1 Statsbudgetens inkomster och utgifter budgetåret 1982/83 .. 98
7.2 Statsbudgetens inkomster och utgifter budgetåret 1983/84 .. 99
Hemställan 108

Bilaga 2 Sysselsättningsskapande åtgärder inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde

Bilaga 3 Sysselsättningsskapande åtgärder inom arbetsmarknadsdepartementets verksamhetsområde, m. m.

Bilaga 4 Sysselsättningsskapande åtgärder inom bostadsdepartementets verksamhetsområde

Underbilagor

Bilaga 1.1 Reviderad nationalbudget 1983
Bilaga 1.2 Svensk ekonomi 1984 och 1985

Bilaga 1.3 Långtidsbudget för perioden 1983/84–1987/88
Bilaga 1.4 Riksrevisionsverkets reviderade inkomstberäkning för budgetåret 1983/84
Bilaga 1.5 Riksrevisionsverkets beräkning av budgetutfallet för budgetåret 1982/83
Bilaga 1.6 Specifikation av statsbudgetens inkomster under budgetåret 1983/84
Bilaga 1.7 Specifikation av anslagsförändringar i förhållande till budgetpropositionen för budgetåret 1983/84
Bilaga 1.8 Förändringar i förslaget till statsbudget för budgetåret 1983/84 sedan budgetpropositionen
Bilaga 1.9 Lagförslag

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1983